STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 08640

MASOES BINYOMIN HASHLISHI; FISHKE DER KRUMER

Mendele Mokher Sefarim

THE MAX PALEVSKY
YIDDISH LITERATURE COLLECTION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

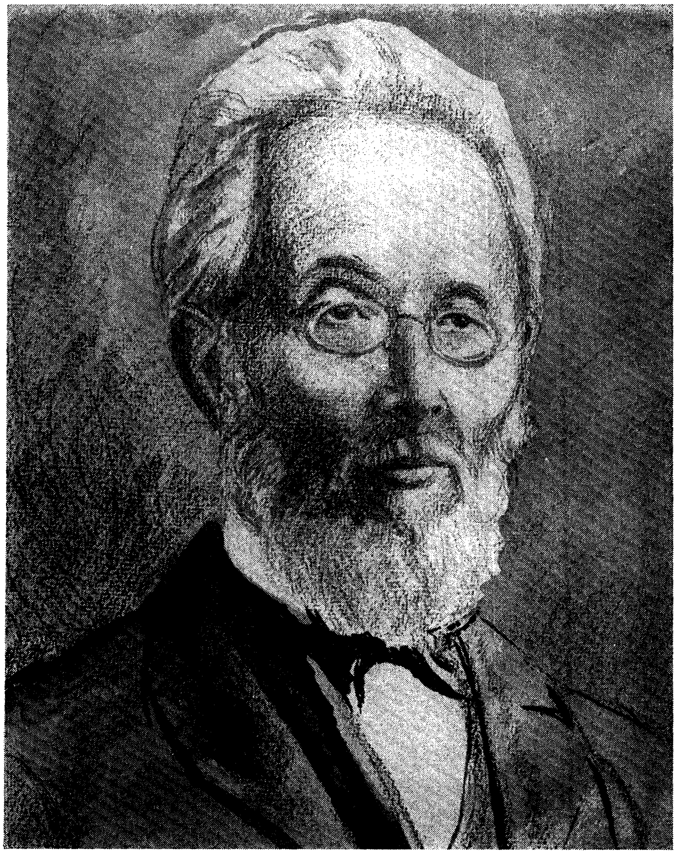

מענדעלע מויכער־ספאָרים

מאַסאָעס בּיניאָמין האַשלישי

•

פישקע דער קרומער

•

מעלוכע-פאַרלאַג
פון קינסטלערישער ליטעראַטור
מאָסקווע 1959

צונויפגעשטעלט

ל. יודקעוויטש

פּאָרטרעט, געמעלן

פון קינסטלער מ. גאָרשמאַן

הילע, טעקסט-צייכענונגען

פון קינסטלער ג. קראַווצאָוו

מית מענדעלעס נאָמענ איז פאַרבונדנ דער אָנהייב פונ דער נײַער יִדישער ליטעראַטור. מענדעלע מויכער־ספאָרימ איז אויכ דער גרונטלייגער פונ דער ליטעראַרישער יִדישער שפּראַכ. ער האָט אומגעהייער פאַרברייטערט די נאַציאָנאַלע ראַמענ אונ מעגלעכקײַטנ פונ דער ליטעראַטור אונ פונ דער ליטעראַרישער שפּראַכ. שוינ דאָס אַליינ וואָלט גענוג געווענ, אַז זײַנ היסטאָרישער באַטײַט זאָל פאַרהיט ווערנ אַפ שטענדיק.

מענדעלע איז געוואָרנ דער גרונטלייגער פונ א ליטעראַטור, ווײַל ער איז דער ערשטער אינ דער יִדישער ליטעראַטור געקומענ אַלס גרויסער קינסטלער פונעמ פאָלק, פונ די אונטערדריקטע האָרעפּאַשנע מאַסנ, וואָס האָבנ געליטנ פונ ווילדע רעשטנ פונ מיטלאַלטער, פונ שוידערלעכנ ווילקיר פונ גווירימ אונ קלע־ריקאַלנ, פונ פינצטערקײַט אונ אומוויסנ, פונ נאַציאָנאַלער באַגרענעצטקײַט אונ רעליגיעזע פאָרורטיילנ. אינ זײַנע קלאַסישע ווערק „דאָס קלייניע מענטשעלע“, „פישקע דער קרומער“, „מאַסאָעס ביניאָמינ האַשלישי“, „דאָס ווינטשפינגערל“, „די קליאַטשע“, „שלוימע רעב כאַימס“ אונ אַנדערע האָט ער געשאַפנ דאָס בילד פונעמ יידישנ פאָלקס־לעבנ אינ רוסלאַנד אינ דער מיט פונ XIX יאָר־הונדערט. אינ נאָמענ פונעמ פאָלק האָט ער שאַרפ אונ אומבעראַכמאָנעסדיק פאַר־ורטיילט די אונטערדריקער פונ די פאָלקס־מאַסנ; ער האָט פאַרשטעמפּלט אונ צוגענאָגלט צומ שאַנד־סלופּ די רעדלפירער פונ יִדישנ קאָהאָל, האָט גערופנ די מאַסנ פּראָטעסטירנ אונ קעמפנ קעגנ אונטערדריקונג.

גרויס אונ טיפ איז געווענ מענדעלעס ליבע צו די פאָלקס־מאַסנ. מיטנ גאַנצנ האַרצנ האָט ער געשטרעבט צו זענ זיי גליקלעכע. נאָר ער האָט גוט פאַר־

שטאנענ, אז דער וועג צו גליק איז ניט קיינ לײַכטער אונ ניט קיינ גלאטער. מענדעלע האָט געוווּסט, אז מע טאָר ניט פארשווײַגנ די פארקריפּלטע דערשײַ=נונגענ פונעמ סאָציאַלנ לעבנ, מע טאָר ניט פוצנ די ווירקלעכקײַט, מאָלנ זי אידיליש אונ ראָמאנטיש, פארגלעטנ אונ פארשמירנ די ווידערשפּרוכנ, אָדער אָפּווענדנ זיכ פונ דער ביטערער ווירקלעכקײַט, אָפּקערנ זיכ פונ איר אונ אוועקפליִענ אינ ווײַטע הימלענ, זוכנ פאנטאסטישע גליקנ. מענדעלע האָט אויס=געלאכט די העברעיִשע מעליצע=שרײַבער, וועלכע זײַנענ געווענ אָפּגעריסנ פונעמ לעבנ. ער האָט בייז קריטיקירט ניט בלויז די אונטערדריקער פונ פאָלק, נאָר אויכ די פאָרורטײלנ פונ די מאסנ גופע, זייער דערשלאָגנקײַט אונ האכנאָעדי=קײַט. דערמיט האָט ער געוועקט בא זיי דאָס געפיל פונ פּראָטעסט, דאָס שטרעבנ צו בילדונג, דאָס געפיל פונ מענטשלעכער זעלבסטווירדע אונ דאָס באוווּסטזײַנ פונ קאמפ פאר א בעסער לעבנ.

מענדעלע איז אזוי ארומ דער גרונטלייגער פונ אונדזער דעמאָקראטישער ליטעראטור, דער באשאפער פונעמ סאטירישנ סטיל פונ דער נײַער ייִדישער ליטעראטור. די ייִדישע שרײַבער האָט ער גערופנ צו פארבינדנ זייער שאפונג מיטנ לעבנ אונ מיטנ גורל פונעמ פאָלק. „ווירקנ אפ א פאָלק מענטשנ — האָט מענדעלע געשריבנ אינ 1888 — קאָנ נאָר אזעלכער, וואָס איז ביינ פונ זייער ביינ, פלייש פונ זייער פלייש, וואָס האָט געליטנ אייגנע צאָרעס, געפילט אייגנע ווייטיקנ מיט זיי“. אונ אינ זײַנ פּראָגראמ=ווערק „עינ משפּט“ („מיט א קרי=טישנ אויג“, 1867) לייענענ מיר:

„... א ליטעראטור, וואָס האָט ניט קיינ שײַכעס צומ פאָלק אונ צו זײַנ נויט אונ וואָס ווערט פונ דעמ ניט באווירקט, — קאָנ אפ קיינעמ ניט ווירקנ. זי האָט ניט קיינ אינטערעס פארנ פאָלק אונ זי איז איבעריק פארנ לעבנ. די פאָלקס=מאסע כידעשט זיכ, וואָס אזא ליטעראטור איז גאָר פאראנ, אונ פרעגט: צו וואָס איז זי, וואָס וויל זי? וואָסער הילפ ברענגט זי? וואָס טוט אופ אונ וואָס נוצט אזא שרײַבער? וואָס טויג אזא סטיליסט? אונ די דאָזיקע שרײַבער ווערנ צעטומלט אונ וויסנ ניט צו ענטפערנ עפּעס רעכטס... וויי איז צו אזא געערטנ שרײַבער, מיט אָנ אנ עק ביכער, אויב עס באגעגנט אימ א מענטש פונעמ פאָלק אונ פרעגט אימ פּראָסט, אָנ כאָכמעס, די דאָזיקע פראגע!“

מענדעלעס רעאליסטישע שאפונג איז קיינמאָל ניט געווענ קיינ קונסט צו=ליב קונסט. מענדעלע מויכער=ספאָרימ איז ניט בלויז א קינסטלער, א מאָלער פונ שיינע בילדער, פונ פאראלגעמיינערטע אונ אינדיווידואליזירטע געשטאלטנ, פונ לעבנס=קאָליזיעס, פּייזאזשנ, שטייגער=פארצייכענונגענ אונ דעטאלנ=מאָלערײַ;

מענדעלע איז אינ אלע זײַנע קינסטלערישע ווערק אויכ א דענקער, א היסטאָריקער, ער ווײַזט אונדז ניט בלויז די פּסיכאָלאָגיע, נאָר אויכ די געשיכטע אונ די סאָציאַלע עקאָנאָמיע פונעמ פאָלקס-לעבנ פונ זײַנ עפּאָכע.

מענדעלע מוכער-ספרימ איז געווענ א טיפּישער פאָרשטייער פונ דער ליטעראַטור פונ די זעכציקער אונ זיבעציקער יאָרנ פונעמ XIX יאָרהונדערט אינ רוסלאַנד. די אידייענ פונ דער רוסישער רעוואָלוציאָנערער דעמאָקראַטיע, די אידייענ פונ בעלינסקינ, טשערנישעווסקינ, שטשעדרינענ האָט מענדעלע קינסטלעריש טראַנספאָרמירט אינ די קאָנקרעטע היסטאָרישע אונ נאַציאָנאַלע אומשטענדנ פונעמ ייִדישנ פאָלקס-לעבנ. שטשעדרינס אונ גאָגאָלס סאַטירישער מעטאָד איז אויכ געווענ מענדעלעס קינסטלערישער מעטאָד. טשערנישעווסקיס מאַטעריאַליסטישע עסטעטיק וועגנ דער לערערישער אונ דערציִערישער ראָל פונ דער ליטעראַטור איז אויכ געווענ מענדעלעס עסטעטיק. ווי שטשעדרינ, וואָס האָט געשאַפנ א פּאַראַלגעמײנערט געשטאַלט פונ דער שטאָט גלופּאָוו, האָט אויכ מענדעלע געשאַפנ דאָס געשטאַלט פונ דער שטאָט גלופּסק. לייענדיק מענדעלעס „קליאַטשע“, דערמאָנענ מיר זיכ אינ שטשעדרינס „קאָניאַגא“.

מענדעלעס אויפקלערערישע, דעמאָקראַטישע אונ פּראָגרעסיווע אָנשויונגענ, זײַנ פּלעבייִשער טעמפּעראַמענט אונ שטורמישע לײַדנשאַפט אינעמ פאַרניכטנדיקנ אנטבלויזנ דאָס בייז, די פאָלקסטימלעכקײַט פונ זײַנ סטיל אונ די גרויסע ליבע צו די אונטערדריקטע מאַסנ זײַנענ ווערטפול אונ טײַער אויכ אינ אונדזער צײַט. מענדעלעס בעסטע פאָרגעשריטענע ווערק, זײַנ ליטעראַריש-קינסטלערישע ירושה געהערנ ארײַנ אינעמ פאָנד פונ די קולטור-ווערטנ פונ דער גאַנצער וועלט.

מענדעלעס ווירקונג אפ דער ווײַטערדיקער אנטוויקלונג פונ דער ייִדישער ליטעראַטור איז קאָלאָסאַל אונ דויערט ביז הײַנטיקנ טאָג. זײַנע פאָרגעשריטענע דעמאָקראַטישע טראַדיציעס זײַנענ ווי אנ עסטאַפעטע איבערגעגעבנ געוואָרנ פונ איינ דאָר צומ צווייטנ. שאָלעמ-אַליכעמ אונ פּערעצ האָבנ נאָכ באַמ לעבנ פונעמ „זיידנ“ פאָרגעזעצט די דאָזיקע טראַדיציעס. די סאָוועטישע ייִדישע ליטעראַטור זעט אינ מענדעלענ אונ אינ זײַנ ליטעראַרישער ירושה איר גרויסנ לערער, וואָס האָט געשאַפנ דעמ אָנהייב פונ דער קלאַסישער ליטעראַטור אפ דער ייִדישער שפּראַכ.

ה. רעמעניק

קיצער

מאסאָעס ביניאָמינ האשלישי

דאָס הייסט

די נעסיע אָדער א רײַזע-באשרײַבונג פונ ביניאָמינ דעמ דריטנ:

וואָס ער איז אפ זײַנע נעסיעס פארגאנגענ העט ווײַט, אזש אונטער די האָרע-כוישעכ, אונ האָט זיכ גענוג אָנגעזענ אונ אָנגעהערט כידושימ, שײנע זאכנ, וואָס זײ זײַנענ ארויסגעגעבנ געוואָרנ אינ אלע שיווימ לעשוינעס אונ הײַנט אויכ אינ אונדזער לאָשנ

פונ

מענדעלע מויכער־ספאָרימ

האקדאָמאס מענדעלע מויכער־ספאָרימ

אמאר מענדעלע מויכער-ספאָרימ, זאָגט מענדעלע מויכער-ספאָרימ, געלויבט איז דער בוירע, וואָס באשטימט דעמ גאנג פונ די גאלגאלימ אינ די הימל אויבנ אונ דעמ גאנג פונ אלע זײַנע באשעפעניש אפ דער ערד אונטנ. אפילע א

גרעזעלע קריכט נישט ארויס פונ דער ערד, ביזוואנענ א מאלעכ שלאָגט עס ניט און זאָגט: וואקס! קריכ ארויס! מיקאָלשעקיינ א מענטש, ער האָט אוואדע א מאלעכ, וואָס שלאָגט אימ און זאָגט: גיי, גיי, קריכ ארויס! און מיקאָלשעקיינ נאָכ מער די פײַנע מענטשעלעכ, שיינע יידעלעכ. זיי האָבנ דאָכ בעווארע לעכאָלאפאָכעס א מייע קיטעס מאלאָכימ, וואָס שלאָגנ איטלעכנ פונ זיי באזונדער און זאָגנ אשטייגער אזוי: כײַקעלע, טײַערע נעשאָמע, גיי אנטלײַ געלט, וויפל דו קענסט! גיי, גיי נעמ אָנ דאָרט בא די דײַטשנ סכוירע, וויפל דו ווילסט! שפּראָצ, וואקס, כײַקעלע, קריכ ארויס, שקאָצ אייינער, פונ דער בלאָטע! גיי, גיי גאנווע שטילערהייט ארויס די גאנצע סכוירע דײַנע, פונ דײַנ קלייט טאקע, און ענטפער דערנאָכ דעמ אוילעמ קוימעמיעס!... גיי, גיי, איציקל קאָלבוינּיק, זײַ זיכ מאטריעכ צו דײַנ פארעצל, מאכ עפּעס א מאניפארגעלע, און רוימ אימ דאָרט אײַנ אינ אויער עפּעס א פּיזמענ אפ דעמ, אפ יענעמ און אפ וועמענ דו ווילסט... אָדער די מאלאָכימ זאָגנ אזוי: וואקסט, שפּראָצט, קאפּצאָנימ, אינ דער שטאָט, ווי גראָז, ווי קראָפּעווע! גייט, גייט, יידישע קינדער, און שלעפּט זיכ ארומ איבער די הײַזער!.. גייט, באלעבאטימ, איר זיצט דאָכ בלויז ליידיק און האָט נישט וואָס צו טאָנ, גייט זשע, גייט, באלעבאטימ, אינ באָד ארײַנ!..

נאָר נישט דאָס אָבער בינ איכ אויסנ. איכ בינ אויסנ צו דערציילנ דאָ אײַכ, ראבויסימ, ווי איינער פונ אונדזערע ברידער איז פארגאנגענ העט-העט אינ די ווײַטע מעקוימעס און האָט דערמיט קוינע-שעמ געווענ.

אלע ענגלישע און דײַטשע גאזעטנ זײַנענ פאראיאָרנ פול געווענ מיט דער וווּנדערלעכער געסיע, וואָס בינּיאָמינ, א פּויליש יידל, האָט געמאכט אינ די ארצויס-האמיזרעכ ערגעצ. „סטײַטש, סטײַטש, האָבנ זיי זיכ געכידעשט, א ייד, א פּוילישער ייד, אָנ קלייזײַענ, אָנ מאשינעס,

נאָר מיט אַ טאָרבע אויף די פּלייצעס און מיט אַ טאַלעס און טפֿילן־זאַק אונטערן אָרעם זאָל אָנשפּאַרן אין אַזעלכע ערטער, וווּ גרויסע באַרימטע ענגלישע רײַזנדע האָבן אַהין נישט געקענט צוקומען? נישט אַנדערש, אַז דאָס איז געשען נישט מיט קיין מענטשלעכן קויעך עפּעס, נאָר מיט אַזאַ קויעך, וועלכן דער סייכל קאָן קלאָר נישט מאַסיג זײַן, דאָס הייסט דער סייכל איז פּונקט נישט אַזוי בעקויעך, אַזוי ווי דער דאָזיקער קויעך איז ניט בעסייכל. נאָר בעאַל־האָאויפֿאַנים, ווי די מײַסע איז שוין דאָרט געווען, ביניאָמינען האָט די וועלט צו דאַנקען פֿאַר די כידושים, גרויסע זאַכן, וואָס זײַנען דורך אים אַנטפּלעקט געוואָרן, און פֿון איצט אָן וועט די מאַפּע, אָדער די לאַנדקאַרטע, באַקומען גאָר אַן אַנדער פּאָנעם. ביניאָמין פֿאַרדינט מיט רעכט דעם מעדאַל, וואָס די געאָגראַפֿישע געזעלשאַפֿט אין לאָנדאָן האָט אים געגעבן"...

די ייִדישע גאַזעטן האָבן די דאָזיקע רייד אויפֿגעכאַפּט מיט ביידע הענט, און געהאַט דערמיט צו זינגען און צו זאָגן דעם גאַנצן פֿאָראַיאָרעדיקן זומער, אַזוי ווי איטלעכן, וואָס לייענט די דאָזיקע גאַזעטן, איז באַקאַנט. זיי האָבן אויסגערעכנט אַלע כאַכאָמים, וואָס זײַנען בײַ ייִדן געווען פֿון אָדאָם־האָרישן אָן ביז אַצינד, ביכדיי צו באַווײַזן, וואָס פֿאַר אַ קלוגע פֿאָלק ייִדן זײַנען. האָבן אויך אויסגעשטעלט אַ צעטל פֿון די נויסים (רײַזנדע) אין אַלע צײַטן, פֿון ביניאָמין דעם ערשטן, מיט אַ זיבן הונדערט יאָר צוריק, און ביניאָמין דעם צווייטן מיט דער גאַנצער כעווערע נויסים, וואָס וואַנדערן היינט בײַ אונדז אַרום. און ביכדיי מאַפּליג צו זײַן די נעסיִע פֿון אונדזער איצטיקן ביניאָמין, האָבן זיי, ווי דער שטייגער איז פֿון ייִדן, דערווײַל פֿון יענע בלאָטע געמאַכט און געזאָגט, אַז די גאַנצע קנופּיע היינטיקע נויסים זײַנען טאַקע נאָר פּראָסטע שלעפּערס, וויסן נישט פֿון זייער כײַעס. די גאַנצע נעסיעס זייערע, מישטיינס געזאָגט, באַשטייט נאָר דערינען, אַרומצושלעפּן זיך ווי מעקאַבלים איבער די הײַזער, זיי האָבן אַלע אַ פּאָנעם ווי מאַלפּעס אַקעגן

איצטיקנ ביניאָמינ, אקעגנ ביניאָמינ דעם הריטנ, דעם עכטנ שמועסנ נויסייע. זיי האָבנ אפ אים אונ אפ די ספּאָרים, וואָס מע האָט געמאכט פונ זײַנ נעסיע, געזאָגט, ווי געוויינטלעך, דעם געווינסנ פּאָסעק: „לא בא כבושם הזה“, דאָס טײַטש: ס'איז נאָך אזעלכע פּסאָמים, אזעלכע שמעקנדיקע געווירצ בא ייִדנ קיינמאָל נישט געווענ. געבענטשט אונ אײַנגעוויקלט מיט דימענטנ זאָל ווערנ דער דאָזיקער, — האָבנ זיי אלע פּע־עכאָד געזאָגט, — וועלכער עס וועט דעם טײַערנ אוצער פונ ביניאָ־מינס נעסיע, וואָס געפינט זיך איצ אלע פּרעמדע לעשוינעס, איבער־טראָגנ אויך אינ לאָשנ־האקוידעש. נעכײַ לאָזנ ייִדנ, נעבעכ, אויך פּאר־זוכנ די פּאטעקע, וואָס רינט פונ ייִדישנ בינשטאָק, אונ זאָל זיי דערפונ ליכטיק ווערנ אינ די אויגנ.

וואָנ'ני מענדעלע, אונ איך מענדעלע, וואָס מײַנ קאוואָנע איז טאָ־מער נישט צו ברענגענ אומדערעצ ייִדעלעכ קעפּי מײַנ מעגליעכקײַט, האָב איך מיך נישט געקענט אײַנהאלטנ אונ געזאָגט: אײדער די ייִדישע מעכאַבּרים, וואָס זייער מינדסטער פינגער איז גרעבער פונ מײַנע לענדנ, איידער זיי וועלנ זיך אויסשלאָפנ ארויסגעבנ די ספּאָרים פונ ביניאָמינס נעסיע אינ לאָשנקוידעש, וועל איך דערווײַל מיך פּרוונ כאָטש א קיצער פונ זיי ארויסגעבנ אפ פּראָסט ייִדיש. איך האָב אָנגע־גורט מײַנע לענדנ, ווי א גיבער, אונ, ווי אלט אונ שלאָפ איך בינ, לוי־אלייכעם, האָב איך מיר פּאָרט שטארקע מי געגעבנ ארויסצובאקומענ פונעם גרויסנ אוצער אזעלכע איניאָנים, וואָס טויגנ פאר די קינדער יִסראָעל, אונ צו דערציילנ זיי פּרײַ, קעפּי מײַנ שטייגער. איך האָב עפּעס געפילט, ווי מע שלאָגט מיך פונ אויבנ מיט די ווערטער: האָ־קיצאָ, מענדעלע, כאַפּ זיך אויפ, מענדעלע, אונ קריכ ארויס פונ אונטער אויוונ! גיי, נעם זאָנ פולע הויפנס געווירצ פונ ביניאָמינס אוצער אונ מאַכ דערפונ פּאָטראַוועס צו דײַנע ברידער, אזוי ווי זיי האָבנ ליב. איך בינ מיט גאָטס הילפ ארויסגעקראָכנ אונ צוגעברייט די געשמאקע

שפּײַז, וואָס איך שטעל איצט דאָ פאַר אײַך אַנידער. עסט, ראַבויסים, לאָז אײַך וויל באַקומענ! אוביזכום דער נעסיע לאָמיר גיך אײַנ אַלע זײַטנ זיך ווענדנ און קערנ, איטלעכער קעפּי זײַנ גאַנג און קעפּי זײַנ באַגערנ, און ווענ כּאָלילע איינער באַגייט עפּעס אַ פעלער, לאָז ער זיך אויסדרייענ גלאַט ווי אַפּ אַ טעלער, און בלײַבנ טאָמיד גוט און פרומ אי גערעכט, אַזוי ווי עס ווינטשט אײַך אײַער געטרײַער קנעכט

האַקאַטנ מענדעלע מ״ס

דאָס ערשטע קאַפּיטל

ווער דער ביניאָמין איז, פֿונוואַנען ער איז, און ווי די נעסיִע האָט פּלוצלים צו אים זיך גענומען

„קאָל יאָמײַ, אזוי זאָגט ביניאָמין דער דריטער אליין, קאָל יאָמײַ ניסגאַדאַלטי בעטונעיאַדעווקע, מײַן גאַנץ לעבן, דאָס הייסט ביז מײַן גרויסער נעסיִע, בין איך ניסגאַדל געוואָרן אין טונעיאַדעווקע. דאָרט בין איך געבוירן געוואָרן, דאָרט בין איך דערצויגן געוואָרן, און דאָרט האָב איך לעמאַזל באַסענע געהאַט אים אישטי, מיט מײַן פֿלוינעסטע האַצנוע מאָראַס זעלדע טיכיע”.

1*

טוניעדאָרווקע, דאָס קליינע שטעטל, איז אַ פאַרוואָרפן ווינקל, אין דער זײַט פונעם פּאָטשטאָווען טראַקט, כמעט אָפּגעריסן פון דער וועלט. אַזוי, אַז ווען אַמאָל מאַכט זיך, אַ יינער קומט אַהין צו פאָרן, עפנט מען די פענצטער, די טירן און מע קוקט פאַרוווּנדערט אין דעם פרעמדן פאַר־שוין, שביינים פרעגן איינער באַם אַנדערן, אַרויסקוקנדיק פון די אָפענע פענצטער, אַ סך מער ווי פיר קאַשעס: הא, ווער זאָל עס אַזויגס זײַן? פון וואַנען האָט ער פלוצלים פון דער העלער הויט אַהער זיך גענומען? וואָס קען אַזעלכער באַדאַרפן? האָט ער עפעס נישט אַ מיין? עפעס אַזוי גלאַט קען עס נישט זײַן, גלאַט אַזוי דען נעמט מען און מע קומט! מיסטאָמע ליגט דאָך דאָ עפעס, וואָס מע מוז עס דערגיין... דערבײַ וויל איטלעכער אַרויסווײַזן זײַן כאָכמע, זײַן געניטשאַפט, און ביז־סוואָרעס פאַלן ווי מיסט. אַלטע לײַט דערציילן מײַסעס און ברענגען מעשאָלים פון אָרכים, וואָס זײַנען אין דעם און אין דעם יאָר געקומען אַהער צו פאָרן. באַלע־האַמצאָעס זאָגן מיקוייעך דעם ווערטלעך, אַ ביסל עפעס נישט קיין שיינע, מאַנצביל האַלטן זיך באַ די בערדלעך און שמייכלען, אַלטע ווײַבער זידלען אָפּ די באַלע־האַמצאָעס אַפ קאַטאָוועס, מיט אַ בייזער אי מיט אַ לאַכן אינײַנעם, יונגע ווײַבלעך דערלאַנגען פון די אָראָפּגעלאָזענע אויגן אַ געבויגענעם קוק פון אונטן אַרויף, האַלטן די האַנט אַפן מויל און שטיקן זיך לאַכנדיק אין קולאַק. דער שמועס מי־קוייעך דעם דאָזיקן איניען קויקלט זיך פון שטוב צו שטוב, ווי אַ קויל פון שניי, און ווערט, קויקלענדיק זיך, אַלץ גרעסער, גרעסער, ביז ער קויקלט זיך אַרײַן אין בעסמעדרעש סאַמע אונטערן אויוון, אין דעם אָרט, וואָס אַהין פאַרקויקלען זיך אַלע שמועסן פון אַלערליי איניאָנים, הען סוידעס פון שטוב־זאַכן, הען פּאָליטיקע מיקוייעך סטאַמבול, מיקוייעך דעם טויגער אומיקוייעך קירען, הען געלט־געשעפטן, מיקוייעך ראָטשילדס פאַר־מעגן און פאַרגלײַך מיט די גרויסע פריצים און די אַנדערע געוויסע נעגידים, וועהען פּאָטשטע מיקוייעך די גזיירעס און מיקוייעך די רויטע

יִדלעכ אוקעדרוימע, און וואָס דאָרט ראַזבירנעט זיי קעסיידער א באַ-
זונדער קאָמיטעט פון שיינע באַטאָגטע יִדן, וואָס זיצן שטענדיק א גאַנצן
טאָג ביז שפּעט אין דער נאַכט, זײַנען מאַפקיר ווײַב אי קינדער און גיבן
זיכ מיט די אַלע געשעפטן טאַקע עמעס געטרײַ אָפּ, טוען זייער זאַכ בי-
שוליימעס גלאַט אַזוי, לעשעם-שאָמאַיִם, נישט צו נעמען פאַר זייער מי,
פאַר זייער פּראַצע אַפילע א צעבראָכענעם העלער. פון דעם דאָזיקן קאָ-
מיטעט גייען אָפּ די איניאָנים אַוועק אין באָד אַפּ דער אייבערשטער
באַנק, און אין א פּאָלנער סאָבראַניע פון שטאָט-באַלעבאַטים ווערן זיי
דאָרט אוטוויערדעט וועהאַקל שאָריר וועקאיאָם, אז דערנאָך זאָלן אפילע
קומען קאָל מאַלכע מיזרעכ און מייִרעוו, זיכ שטעלן מיט דעם קאָפּ
אַראָפּ און מיט די פיס אַרופ, וועלן זיי גאָרנישט פּועלן. דער טויגער
איז שיר איינמאָל נישט אומגליקלעכ געוואָרן אין אזא סאָבראַניע אָפּ
דער אייבערשטער באַנק, ווען עטלעכע יוסטע באַלעבאַטים זאָלן נישט
געווען האַלטן מיט אים בלאַט, ווער ווייסט, וווּ ער וואָלט איצט אָנגע-
שפּאַרט. ראָטשילד, נעבעכ, האָט שיר ניט פאַרלוירן דאָרט עפּעס א
צען-פופצן מיליאָן. דערפאַר האָט אים גאָט געהאָלפן אין א פּאָר וואָכן
אַרום, דער אוילעם איז געווען, ווי מע זאָגט, בעגילופן, אָפּ דער איי-
בערשטער באַנק איז גראָד געווען א ביסל לעבלעכ, די בעזעמלעכ האָבן
זיכ געהויבן, און מע האָט אים מיטאַמאָל צוגעלאָזט ריין פאַרדינסט
אַקעגן א קאָן מיליאָן קערבלעכ!

די אײַנוווינער אַליין אין טונעיאַדעווקע זײַנען, נעבעכ, קימאַט אַלע
לוי-אַלייכעם, גרויסע עוויוינים, שטאַרקע דאַלפאָנים. נאָר דעמ עמעס מוז
מען זאָגן, זיי זײַנען פריילעכע עוויוינים, לוסטיקע קאַפּצאָנים, ווילדע
באַלע-ביטאָכנס. אז מע זאָל, אַשטייגער, פּלוצלים א פרעג געבן א טונעיאַ-
דעווקער יִדן: פונוואַנען און וויאַזוי ער איז זיכ מעפאַרנעס? בלײַבט ער
טבילעס שטיין ווי צעמישט, ווייסט, נעבעכ, נישט וואָס צו ענטפערן. נאָר
שפּעטער א ביסל אָבער קומט ער צו-זיכ און ענטפערט ביטמימעס:

1–3300

— איכ, ווארומ איכ לעב, איכ? עט, ס'איז דאָ א גאָט, זאָג איכ אײַכ אָ־טאָ, וואָס פארלאָזט נישט אַלע זײַנע באַשעפעניש. ער שיקט צו, און וועט מיסטאָמע ווײַטער צושיקנ, זאָג איכ אײַכ אָט־אָ.

— פאָרט וואָס טוט איר אַזוינס? האָט איר כאָטש עפּעס וואָס ס'איז פאר א מעלאָכע אָדער א פּאַרנאָסע אינ דער האַנט?

— געלויבט איז האַשעמ־ייִסבאָרעכ! איכ האָב, באָרעכאַשעמ, אַזוי ווי איר קוקט מיכ אָנ אָט־אָ, א מאַטאָנע פונ זײַנ ליבנ נאָמענ, א קײלע, א קאָל־נעגינע און דאַוונ מוסאָפים יאָמים־נוראָים אינ דער סוויווע. איכ בינ א מוהעל און א מאַצע־רעדלער אײנציקער אינ דער וועלט. איכ פיר אַמאָל אויס א שידעכ פיר איכ אויס; איכ האָב א שטאָט, אַזוי ווי איר קוקט מיכ אָנ אָט־אָ, אינ דער שול. הײַנט האַלט איכ אויכ, צווישנ אונדז זאָל עס בלײַבנ, א שענקל, וואָס מעלקט זיכ צוביסלעכ, איכ האָב א ציג, וואָס מעלקט זיכ, אָנ אײַנאָרע, זייער גוט, און האָב נישט ווײַט פונדאַנענ א רײַכנ קאָרעוו אָט־אָ, וואָס לאָזט זיכ אונטער א שלעכטער צײַט אויכ א ביסל מעלקנ. הײַנט כוץ די אַלע זאַכנ, זאָג איכ אײַכ אָט־אָ, איז גאָט א טאַטע און די ייִסראָעל זײַנענ ראַכמאָנים בנײ ראַכ־מאָנים, זאָג איכ אײַכ אָט־אָ, נישט צו פאַרזינדיקנ!..

אויכ מוז מענ די טונעיאַדעווקער אײַנוווינער דעמ שוואַכ נאָכזאָגנ, אַז זײ זײַנענ צופרידנ מיט וואָס גאָט גיט און קלײַבנ כאָלילע אינ דער האַלבאָשע און אינ דעמ עסנ שטאַרק נישט איבער. אַז די שאַבעסדיקע קאַפּאָטע, אָנשטײַגער, איז צעהאַקט, צעפאַלנ, צעריסנ, א ביסל פאַר־שלומפערט און עפּעס נישט אַזוי רײנ, מאַכט אויכ ניט אויס, אַבי זי איז פאָרט פונ אַטלעס און גלאַנצט. אײַ, ערטערווײַז קוקט ווי פונ א רע־שעטע אַרויס דאָס הוילע לײַב, מײלע, וואָס אַרט עס וועמענ, ווער וועט זיכ דאָ אַזוי שטעלנ צוקוקנ? לעמײַ פּיאַטעס, מיט וואָס איז דאָס ערגער פונ אויסגעריסענע פּיאַטעס? פּיאַטעס איז רעדנ נישט קײנ לײַב, קײנ מענטשנ־פלייש?.. א שטיקל ברויט מיט א קאַליש, אַבי ס'איז נאָר דאָ,

איז זייער א גוטער מיטיק. ווער שמועסט א בולקע מיט א ראָסלפלייש פרישטיק, ווער עס האָט נאָר, דאָס איז טאַקע א מיכל־מעלאָכימ, קיינ בעסערס דערפונ איז שוינ, דאַכט זיכ, אפ דער וועלט נישטאָ. לאָז מענ זיי דערציילנ, אשטייגער, פונ אנדערע מינע פּאַטראָנעס, כוץ פיש־יויכ, געבראָטנס אונ א מערנ- אָדער א פּאַסטערנאַק-צימעס, קומט זיי דאָס אויס עפּעס מעשונע-ווילד, אונ זאָגנ דערופ אָפּ פאַרשיידענע ווערטלעכ מיט דעמ גרעסטנ געלעכטער, גלײַכ ווי דער, וואָס זאָגט עס, איז נאַריש, מעשוגע, אונ וויל זיי אויכ מאַכנ מעשוגע, אײַנריידנ זיי א קינד אינ בויכ, א קו איז געפלויגנ איבערנ דאַכ אונ געלייגט אנ איי. א שטיקל באָקסער אינ כאַמישעאָסער, דאָס איז אזא פיירע, וואָס מעכײַע-נעפאָשעס. קוקנדיק דערופ, דערמאָנט מענ זיכ אינ ערעציסראָעל. נישט איינ מאָל פאַרגלאָצט מענ דערבײַ די אויגנ מיט א קרעכצ: אכ, וועסוי-ליכייִנו קוימעמיִעס, זאָלסט אונדז, האַרצעדיקער פאָטער, פירנ קוימע-מיִעס טאַקע וואָס קוימעמיִעס הייסט, לעאַרצײנו, צו אונדזער לאַנד, וואָס ציגנ עסנ דאָרט באָקסערנ!.. אלפּי מיקרע האָט איינער אמאָל אינ דעמ שטעטל גראָד געבראַכט א טייטל, האָט איר באַדאַרפט זענ, וויִאַזוי מענ איז דאָס געלאָפנ אָנקוקנ אפ כידושימ. מע האָט אופגעמיישט א כור-מעש אונ געוויזנ, אז „טאַמאַר“, דער טייטל, שטייט אינ כומעש! סטײַטש, דער טייטל אָט-דער טייטל וואַקסט דאָכ פונ ערעציסראָעל!.. קוקנדיק אפנ טייטל, האָט זיכ אויסגעדאַכט, ערעציסראָעל איז פאַר די אויגנ. אָט גייט מענ איבער דעמ יאַרדנ, אָט איז די מעאָרעס-האַמאַכ-פּיילע, דער מוטער ראָכלס קייווער, דאָס קויסל-מאַראָווי; אָט באָדט מענ זיכ אינ כאַמיי-טעוואַריע, מע קריכט אַרופ אפנ האַר-האַזייסימ, מע עסט זיכ אָנ מיט באָקסערנ, מיט טייטלענ, אונ מע לייגט אָנ פולע קעשענעס מיט ערעציסראָעל-ערד. אכ! האָט מענ געקרעכצט, אונ אינ די אויגנ האָבנ איטלעכנ זיכ געשטעלט טרערנ. „יענע צײַט, אזוי זאָגט ביניאָמינ, איז גאַנצ טונעיאַדעווקע, ווי גרויס זי איז, געווענ אינ ערעציסראָעל.

מע האָט געשמאַק גערעדט פון מאָשיעכן, אַט-אַט איז שוין גאָטס פרײַטיק נאָך האַלבן טאָג. דער נײַער פּריסטאַוו, וואָס איז נישט לאַנג אָנגעקומען, האָט גראָד בעיאַד האָמאָ דענסטמאָל געפירט דאָס שטעטל, בײַ אַ פּאָר ייִדן האָט ער אַראָפּגעריסן די יאַרמלקעס, איינעם אָפּגעשניטן אַ פּייע, עטלעכע, נעבעך, געכאַפּט שפּעט בײַ דער נאַכט אין אַ געסל אָן פּאַספּאָרטן, בײַ נאָך איינעם פאַרנומען אַ ציג, וואָס האָט אויפגעגעסן אַ נײַעם שטרויענעם דאַך, און ער איז דערמיט אויך געווען די סיבע דערפון, וואָס דער קאָמיטעט אונטערן אויוון האָט זיך שטאַרק געדורעט מיט דעם טויגער. אַד מאָסײַ וועט דער סאַר שעל ייִשמאָעל אַזוי שווײַלעט זײַן? מע האָט אויפגעמישט דעם געוויינטלעכן שמועס מיקויעך די אַסערעס-האַשוואָטים, ווי גליקלעך זיי לעבן דאָרט אין יענע ווײַטע מעקוימעס, אין גדולע, אוישער און קאָוועד. מע האָט אַפּירגענומען די רויטע ייִדלעך, די בנײ-מוישע, מיט גוזמאָעס מײַסעס פון זייערע גוורעס אוקעדוימע. עלדאָד האַדאָני, עס פאַרשטייט זיך, האָט אויך געטאַנצט אינדערמיט. יענער צײַט צומייסטנס האָב איך צו פאַרדאַנקען די נעסיע מײַנע, וואָס איך האָב דערנאָך געמאַכט''.

פרײַער איז בינאָמין געווען ווי אַ הינדעלע, וואָס ליגט אין איי, אָדער ווי אַ וואָרעם, וואָס ליגט אין כריין, ער האָט געמיינט, אַז אַפּ יענער זײַט טונעיאַדעווקע עקט זיך די וועלט, קיין זיסער, קיין בעסער לעבן, ווי דאָ, איז גאָר נישטאָ.

„איך האָב געמיינט, זאָגט בינאָמין ערגעץ אין איין אָרט, אַז רײַכער פון אונדזער אַרענדאַר באַדאַרף מען שוין נישט זײַן. אַ קליינינקײַט, עפּעס אַזאַ שטוב מיט באַלעבאַטישקײַט: פיר פּאָר מעשענע לײַכטער, אַ זעקסערנדיקער הענגלײַכטער, אויבן מיט אַן אָדלער, צוויי קופּערנע פּאַרעווע טעפּ, מיט אַ פינף קופּערנע פענדלעך, אַ פּאָליצע צינערנע טעלער, און אַוואַדע אַקעגן אַ טוץ טעמבעקאָווע לעפל, צוויי זילבערנע בעכערלעך, אַ האָדעסל, אַ כאַנעקע-לעמפּל, אַ ציבעלע-זייגער

און צוויי קופּערטעס מיט א גראָב קייטל פונ זאמד-פּאטשערקעס, צוויי קי מיטאמאָל, און א טעלעצע אפ דער צײַט, צוויי שאבעסדיקע קאפּאָ-טעס אוקעדוימע נאָכ און נאָכ אזא גוטס. איכ האָב געמיינט, א כּאָכעמ איז טאקע נאָר איינ רעב אײַזיק-דאָוויד רעב ארנ-יאָסעלעס סאָרע-זלאַ-טעס. א קאַטאָוועס! מע זאָגט, אז ער האָט אמאָל אינ דיער יוגנט געהאט א יעדיִע אינ טישבוירעס. ער האָט געמעגט זײַנ מיניסטער, ווענ דאָס שטיקעלע מאזל זאָל אימ נאָר דינענ. ווער האָט נאָכ, האָב איכ געמיינט, אזא האדראַס-פּאָנעמ, אזא בינימעסדיק שמועסל ווי אונדזער כּײַקל זאִקע, אָדער ווער איז אזא מומכע, אזא דאָקטער, וואָס מאכט פונ טויט לעבעדיק, ווי אונדזער רויפע, וואָס ער האָט, קעפּי האשמוע, די כּאָכ-מאַס-האדראָקטאָריע געלערנט בא א ציגײַנער פונ די כאַרטומע מיצ-ראַימ''.

האקלאַל, דאָס לעבנ אינ זײַנ שטעטל האָט ביניאָמינענ זיכ אויס-געוויזנ זייער שיינ, זייער גוט. ער האָט אפילע געלעבט אינ דאַכקעס, ער מיט זײַנ ווײַב און קינדער זײַנענ געגאנגענ קריִע-בליִע. נאָר האָט דענ אָדאָמ-האָרישנ און זײַנ ווײַב, בעשאַס זיי זײַנענ געווענ אינ גאַ-ניידנ, פאַרשטאַנענ זיכ צו שעמענ, וואָס זיי זײַנענ נאַקעט און באָר-וועס? די וווּנדערלעכע מײַסעס אָבער פונ די ,,רויטע יִדלעכ'' און די „אסערעס-האשוואָטימ" זײַנענ אימ ארײַנ טיפ אינ הארצ, און פונ יענער צײַט אָנ איז אימ עפּעס ווי ענג געוואָרנ אינ זײַנ שטעטל. עס האָט אימ עפּעס געצויגנ אלצ אהינ, אהינ דאָרט אינ די ווײַטע מעקוי-מעס ארײַנ. דאָס הארצ האָט אינ אימ זיכ געצויגנ, אזויווי קליינע קינ-דער ציִענ זיכ מיט די הענטלעכ אקעגנ דער לעוואָנע. דאכט זיכ, אינ פלוג, וואָס איז אזוינס א טייטל, א פּריסטאוו, א יארמולקע, א פּייע, א ייִד נעבעכ, וואָס ווערט ניליקעד אינ א געסל שפּעט בא דער נאכט, א ציג און א שטרויענער דאכ? נאָר דאָס אלצדינג האָט אָנגעמאכט אינ אימ א גרויסע פּארענדערונג. עס האָט געפּירט דערצו, אז ער זאָל באגליקנ די

וועלט מיט זײַנ באַרימטער נעסיִע. אינ דער וועלט זעט מענ נישט איינ מאָל, ווי פונ קליינע סיבעס קומענ ארויס גרויסע, זייער גרויסע זאכנ. דערפונ, וואָס דער מוזשיק האָט געזייט ווייצ אונ קאָרנ, וואָס דער מילנער האָט עס געמאָלנ, וואָס דערפונ איז א טייל אַרײַנ אינ דער גאַראַלניע אונ געוואָרנ בראָנפנ, אונ א ביסל פונעם מעל איז אַרײַנ אינ גיטל דער שענקערנס הענט, וואָס זי האָט עס געראָשטשינעט, געקנאָטנ, געקאַטשעט אונ געמאכט קנישעס, מעצורעפ לאָזיע, וואָס די פעניציער האָבנ מיט טויזנטער יאָר צוריק אנטדעקט די האַמצאָע, ווי מע מאכט גלאָז, אונ דורכ דעמ איז ארויסגעקומענ קויסעס אי קעלישקעס, — אָט פונ די דאָזיקע אַלע קליינע סיבעס זײַנענ בא אונדז אינ א סאכ שטעט ארויסגעשפּרונגענ יענע ווילדע קאַהאָלס-לײַט, יענע מעשונע-באַרימטע פײַנע-בעריעס...

מעגלעכ איז, אינ ביניאָמינענ איז געלעגנ א ניצוצ פונ א נויסיע, נאָר דער ניצוצ וואָלט פאַרלאָשנ געוואָרנ, ווענ די מײַסעס פונ יענער צײַט וואָלטנ אימ נישט אופגעבלאָזנ. אונ ווענ אפילע דער ניצוצ וואָלט נישט פאַרלאָשנ געוואָרנ אינגאַנצנ, וואָלט ער, ווענ נישט די דאָזיקע סיבעס אינ יענער צײַט, געהאַט אזא קליינעמ קויעכ, אז פונ ביניאָמינענ וואָלט מיט דער צײַט אויסגעוואַקסנ א וואַסערפירער, אָדער, ווענ פיל — א באַלעגאָלע.

איכ האָב אינ מײַנ לעבנ באַגעגנט זייער פיל באַלעגאָלעס אונ שמײַסערס, וואָס זיי זײַנענ מעסוגל געוועזנ צו זײַנ אזעלכע נויסימ גלײַכ, כלעבנ, ווי יענע, וואָס וואַנדערווענ הײַנט ארומ צווישנ ייִדנ... נישט דאָס אָבער בינ איכ אויסנ.

פונ יענער צײַט אָנ פלעגט ביניאָמינ מיט גרויס כיישעק זיכ פאַרטיפנ אינ ראַבע-באַר-באַר-כאַנעס נעסיִעס אפנ יאמ אונ אינ דער מידבער. ער האָט אויכ דערטאַפּט שפּעטער דעמ סייפער ,,עלדאָד האַדאַני'', דעמ סייפער ,,מאַסאָעס ביניאָמינ'', וואָס ער האָט מיט א זיבנ הונדערט יאָר

צוריק געדײַזט ביז עק וועלט, דעם סייפער „שוואַכע ירושלאַים“ מיט הויסאַפּעס, אונ דעם סייפער „ציל-אוילאַם“, וואָס איינ זיבנ קליי-נע בלעטלעכ איז ער קוילעל אַלע שעוואַ-כאָכמעס אונ דערציילט כידו-שים-וועניפלאָעס פונ דער גאַנצער וועלט אונ פונ אירע משונע ווילדע באַשעפעניש. די דאָזיקע ספאָרים האָבנ אים געעפנט די אויגנ אונ אים איבערגעקערט פּאַשעט גאָר פאַר אַנ אַנדער מענטשנ.

„פונ די וווּנדער-שיינע מײַסעס דאָרט, — דריקט זיכ אַזוי בּיניאָמינ אויס אינ זײַנ סייפער, — פלעג איכ שטאַרק ניספּאָעל ווערנ. אוי, אוי! פלעג איכ נישט איינ מאָל פאַר גרויס היספּײַלעס אַ געשריי טאָנ, ווי העלפט מיר גאָט כאָטש אַ הונדערטל דערפונ צו זענ מיט מײַנע אויגנ! דער קאָפּ מײַנער האָט געטראָגנ ווײַט-ווײַט“...

פונ דענסטמאָל אָנ איז אים טונעיאַדעווקע שוינ טאַקע געוואָרנ צו ענג, ער האָט בּאַ זיכ גוימער געווענ אַרויסצוכאַפּנ זיכ פונ דאָרט מיט אַלע קוילעס, גלײַכ ווי אַ הינדעליע, וואָס הייבּט זיכ אָנ אויסצופּיקנ אונ אַרויסקריכנ פונעם איי אַפ דער ליכטיקער וועלט.

דאָס צווייטע קאפיטל

ווי ביניאָמינ ווערט א קאָדעש און זעלדע אנ אגונע

בעטעווע איז אונדזער ביניאָמינ, דער נויסייע, געווענ א ווילדער באל-פאכדנ, הײַנע בא דער נאכט פלעגט ער מוי-רע האָבנ צו גיינ אפ דער גאס; שלאָפנ איינער אליינ אינ שטוב וואָלט ער נישט געוואָלט, מע זאָל אימ אָפגילטנ. ארויסצוגיינ א ביסל ווײַט פונ דער שטאָט האָט בא אימ געהייסנ פאָ-שעט זיכ אײַנשטעלנ דאָס לעבנ, מאלע וואָס קענ, כאָלילע, געשענ. פאר א ליאד הינטל האָט ער געציטערט איימאס-מאָוועס.

„איינמאָל, אזוי דערציילט ביניאָמינ, איינמאָל, איכ געדענק עס ווי הײַנט, דאָס איז געווענ טאמעז, אינ א שרעקלעכ הייסנ טאָג, איז אונדזער ראָוו מיט איינעמ פונ זײַנע לײַט געגאנגענ זיכ אָפּטויוולענ אינ דעמ טײַכל, וואָס אונטער דער שטאָט. איכ מיט א פּאָר יִנגלעכ, מײַנע כאַווייריִמ, זײַנענ מיט גרויס דערעכעררעצ נאָכגעגאנגענ פונ הינטנ, און געווענ בא זיכ זייער זיכער, אז מיר וועלנ נישט האָבנ קיינ שום שלעכטע באגעגעניש אונ, אימירהצעשעמ, קומענ צוריק בעשאָלעמ אהיימ, געדופעט אפ דעמ ראָוו. עפּעס א קאטאָוועס, א ראָוו, וואָס פאר אימ האָט דערעכערעצ א וועלט. וואָס קיינ עלטערס פאר אימ איז שוינ גאָר נישטאָ! וואָס דער טיטל זײַנער פארנעמט א בלעטל פּאפּיר... דער ראָוו, אונדזער באשיצער, איז מיט ברייטקײַט געגאנגענ היפּש פריִער פאר אונדז, און אז ער האָט געהאלטנ אינ אויסטאָנ זיכ, איז אינמיטנ דעררינענ אָנגעקומענ עפּעס א שייגעצ און אפ אימ אָנגערייצט זײַנ הונט. אונדזער באשיצער איז נישט טויט-לעבעדיק אנטלאָפנ, צוגעהאלטנ, מעכילע, די אָפּגעשפּיליעטע טאכטויניִמ מיט איינ האנט און מיט דער אנדערער דאָס קײַלעכדיקע געשטעפּטע פעלפּענע היטל. מיר, יִנגלעכ, זײַנענ אוואדע מעוווּלוול געוואָרנ. דענ, אז דער ליוויאָסנ ווערט אפ דיער ווענטקע געכאפּט, וואָס זשע, נעבעכ, זאָלנ שוינ טאָנ די פלאָטקעס אינ דער בלאָטע? מיר האָבנ אָנגעגורט אונדזערע לענדנ און געשווינד, ווי די הירשנ, געלאָפנ פאָרויס מיט א גוואלד, מיט א ביטער געשריי, ביז מיר זײַנענ אזוי העגדום-פּעגדום אָנ א נעשאָמע איינינעמ מיט אונדזער גיבער ארײַנגעלאָפנ אינ דער שטאָט. ס'איז געוואָרנ א מעהומע, א צונויפלויפעניש. א ליאַרעמ: עס ברענט! מע הארגעט, מע שלאָגט! איינער פונעמ אנדערנ האָט נישט געוווּסט".

אז ביניאָמינ האָט פירגענומענ די נעסיִע אינ די ווײַטע מעקוימעס, איז בא אימ געבליבנ קוידעמקאָל זיכ צו שטארקנ אוועקצוווארפנ דעמ פּאכעד. ער האָט זיכ נעצווונגענ דאפקע גיינ אליינ שפּעט בא דער

נאכט, דראפקע שלאָפן איינער אליין אין א כיידער און דראפקע ארויס־גיין אָפט אונטער דער שטאָט, כאָטשע דאָס האָט אים געקאָסט געזונט, און איז פאר שרעק, נעבעך, פונעם פּאָנעם אראָפּ. די נײַע האנהאָגע זײַנע אין דער היים און אין בעסמעדרעש, זײַן פארטראכט בלייבן פענעמל און זײַן פארפאלן ווערן אָפט אפ עטלעכע שאָ פון דער שטאָט איז איטלעכן געוואָרן עפּעס א פּלִיע. מע האָט אים גענומען אין מויל ארײַן און פון אים געשמאק גערעדט. א טייל האָבן געזאָגט: נישט אנדערש ער איז מעשוגע, כאָסעדרייע. איין מאָל, אזוי האָבן זיי גערעדט, איז ביניאָמין טאקע געווען טאָמעד א ביסל שויטעוואטע, עס האָט אים געפעלט אין קאָפּ א קלעפּקע; צווייטנס, איז שוין טאקע אין טאָר ניעאדעווקע לעערעב עטלעכע יאָר נישט געווען קיין מעשוגענער, און ווי שיקט זיך עס עפּעס? מיר האָבן דאָך א קײַמעלאָן, הא, ווי זאָגט מען עפּעס: עיר ועיר וחכמיה, עיר ועיר ומשוגעיה, איטלעכע שטאָט מיט איר כאָכעם און מיט איר מעשוגענעם. ביפראט נאָך הײַנט אין אזעלכע גרויסע היצן. פּאָשעט איז פּאָשעט, ביניאָמין איז מעשוגע. ווידער א טייל, און בעראָש פון זיי רעב אײַזיק־דאָוויד רעב ארן־יאָסעלעס סאָרע־זלאַטעס, האָבן געמאכט: עט, עט!.. טאקע נאָכאמאָל עט! עמעס טאקע, ביניאָמין איז שויטעוואטע, טאקע שטארק שויטעוואטע, נאָר דערפון איז נאָך קלאָל נישט געדרונגען, אז ער מוז ווערן אי מעשוגע, וואָרעם, זעלט עס אנדערש זײַן אזוי, איז דאָך די קאשע, פארוואָס גראָד אצינד און נישט פריער? אדעראבע ווערעראבע, דערצו האָט ער געהאט צײַט אי פארצווייאָרן אי פאראיאָרן זומער, וואָס די היצן זײַנען דיענסטמאָל געווען א גוזמע גרעסער. אײַ וואָס, איר זאָגט, טוניעאדעווקע איז, ווערליק דעם קײַמעלאָן, נישט ערגער פון אנדערע שטעט, מיילע בלײַבט דאָך טאקע אלץ די קאשע, פארוואָס איז עטלעכע יאָר לעערעב נישט געווען דאָ קיין מעשוגענער? אײַ, וואָס טוט מען ווידער צוריק מיט דעם קײַמעלאָן? דער טערעץ איז אָבער — אונדזער טײַך. דער

טײַך אונדזערער, האָבן מיר דאָך אַ קײַמעלאָן, נעמט זיכער צו פֿון אײביק אָן אַ מענטשן אַלע יאָר, און פֿונדעסטוועגן האָט ער שוין אַ פּאָר יאָר קײנעם נישט צוגענומען! פֿאַרקערט, ער אַלײן איז אין די פּאָר יאָר אָפּגעפֿאַלן, אַז ערטערווײַז קען מען מאַמעש איבערגײן טרוקענע-פֿוס... אײַ, ביניאָמין? וואָס טוט מען מיט ביניאָמינען? בלײַבט טײקו, אַ קאַשע. דער גרעסטער טײל אָבער, און צווישן זײ די ווײַבער, האָבן געזאָגט: ער מוז האָבן צו טאָן מיט זײ... ער פֿאָרעט זיך אָוואַדע מיט אים... מיט דעם באַלדאָװער... וואָס דען זשע באַהאָלט ער אַלײן באַנאַכט אין דער פֿינצטער? וואָס דען זשע וועט ער אַמאָל פֿאַרפֿאַלן אפ עטלעכע שאָ? וואָס דען זשע שלאָפֿט ער אײנער אַלײן אין ספּיזשאַר-נע? זעלדע, זײַן אײגן ווײַב, דערצײלט אויך, אַז זי האָרכט בײַ דער נאַכט, ווי מע קלאַפּט בײַ אים אין ספּיזשאַרנע, זי האָרכט אַ קלאַפּערײַ, ווי מע גײט דאָרט מיט פּיס...

דער דאָזיקער שמועס מיקויעך דעם אײניען האָט, ווי געוויינטלעך, זיך אוועקגעקויקלט אַהין אונטערן אויוון. פֿון דאָרט אין דער סאָבראַ-ניע אפ דער אײבערשטער באַנק. מען איז איבער ביניאָמינען דאָרט צווישן זיך נאָך נישט פֿאַרטיק געוואָרן. נאָר דערווײַל איז געבליבן מוסקעם בײַ אַלע, מע זאָל צונויפֿשטעלן אַ קאָמפּאַניע פֿון אַ פּאָר שײנע ייִדן מיט דעם סויפֿער, וואָס זײ אײנעם זאָלן אַרומגײן אין אַלע הײַזער, קעסיידער נאָכן צעטל, און אומעטום בודק זײַן, רעווידירן די מעזוזעס. און ווײַל די סאָבראַניע האָט אפ דעם אײניען געקוקט ווי אפ אַ קאָהעלשער זאַך, אַ פּ אָ ל ז ע פֿאַר דער שטאָט, לאָכײַן איז גע-בליבן, אַז ביכדײ אויסצושטײן די הויצאָעס, וואָס אַזאַ קאָמפּאַניע באַ-דאַרף קאָסטן, זאָל מען אַרופֿציִען דעם מעקעך פֿון פֿלײש... אין טונע-יאַדעווקע איז דאָ אַ ווערטל: פֿון וואָס מע זאָל נישט שמועסן, מוז אַרויס-קומען אפֿן טויט, און פֿון וואָס מע זאָל נישט רײדן אפ אַן אַסיפֿע, מוז מען אויסלאָזן מיט דער טאַקסע פֿון פֿלײש. און בעמעס איז יעם טאַקע

אַלפּי דערעכ־האַטעוועָ, אַנדערש קען עס טאַקע גאָר נישט זײַן, דער ס ײ כ ל איז אויך אַזוי מיסכּים־געוועזן, וואָרעם: סוף כּל אָדם למות, וסוף יהודי לטאַקסע, דאָס מײנט: דער סאָף פון אַ מענטשן איז צו שטאַרבן און דער סאָף פון אַ ייִדן — צו צאָלן טאַקסע! דער טויט און די טאַק־סע — דאָס זײַנען בעטעווע אַזעלכע צוויי זאַכן, וואָס מע קען פון זיי בשום־אופן נישט פּאָטער ווערן. אַזוי האָט דער אייבערשטער באַשאַפן די וועלט, און ווי ער האָט זי באַשאַפן, אַזוי איז גוט, אַזוי געהער עס זיכער צו זײַן. קאַשעס פרעגן נאָר אַפּיקאָרסים...

שפּעטער אַ ביסל האָט מיט בינימינען זיך פּאַרלאָפן אַ מעשׂה, וואָס ער האָט מיט איר קוינע־שעמען געווען. אַרויסגייענדיק איינמאָל פון דער שטאָט, טאַקע אין אַ הייסן טאָג, צוועלף אַזייגער אינדערפרי, סאַמע ווען די זון האָט געבראָטן, איז ער פאַרגאַנגען טיפער אין אַ וואַלד, אַקעגן אַ דרײַ מײַל־שאַבעסן פון דער שטאָט. מיט זיך אין דער קעשענע האָט ער געהאַט זײַנע ספרים, וואָס אָן זיי פלעגט ער נישט גיין קיין טריט. ער איז געזעסן אין וואַלד אונטערגעלענט אונטער אַ בוים און האָט געשמאַק געטראַכט. צו טראַכטן האָט ער געהאַט זייער פיל. בוואַלד איז אים דער קאָפּ פאַרפלויגן ווײַט אַהין אין יענע לענדער אין עק וועלט. ער איז געגאַנגען איבער בערג, איבער טאָלן, איבער מידבאָריעס און אַלע ערטער, וואָס שטייט אין זײַנע ספרים. ער האָט געוואַנדערעוועט פּוסטעריט נאָך אַלעקסאַנדער מוקדען, נאָך עלדאָד האַדאָני אוקעדוימע, ער האָט געזען דעם שרעקלעכן פּיפּערנאָטער, דעם לינדענוואָרעם, שלאַנגען, עגדעשן און אַלע מינע שלעק משולאַכעסן. ער האָט זיך צוגעשלאָגן צו די רויטע ייִדלעך און גערעדט מיט די בנײ־מוישע. דערנאָך איז ער בעשאָלעם צוריקגעקומען צו זיך און האָט גע־טראַכט, ווי־אַזוי און ווען וועט זאָל ער שוין טאַקע מאַכן די נעסיע.

אין מאַכשאָווע איז דערווײַל צוגעפאַלן די נאַכט. ער איז אופגע־שטאַנען, אויסגעגלײַכט די ביינער און זיך געלאָזט גיין אַהיים. ער גייט

און גייט — נאָך אַלץ נישט פונעם וואַלד אַרויס. ער גייט אַ שאָ, צוויי, דרײַ, פיר שאָ, ס'איז קיין סאָף, קיין עק. ער האָט נאָך טיפער אין וואַלד זיך פאַרשלאָגן, און דאָ איז פינצטער, כאָטש אַן אויג אַרויסצונעמען. פלוצלים איז נאָך געוואָרן אַ שטורעמווינט מיט אַ שלאַקסרעגן, עס האָט געבליצט, געדונערט, און די ביימער האָבן גערוישט — אַ שרעק! ביניאָמין איז געבליבן שטיין. דער רעגן האָט אים געוואַשן, אַ צאָן אָן אַ צאָן האָט אים געקלאַפּט פאַר קעלט, פאַר נעץ און פאַר גרויס פּאַכעד. עס האָט אים זיך געדאַכט, אָט פאַלט אָפּ אים אָן אַ בער, אָט פאַרצוקט אים אַ לייב, אַ לעמפּערט, אָט גייט דער מאַטול, וואָס קעפּי עס שטייט אין „צייל-אוילאָם", איז ער אַ גרויסער, אַ לאַנגער מין באַשעפעניש, מיט צוויי לאַנגע הענט, מיט וועלכע ער וואַרפט אַנידער אַ העלפאַנד. אַנגסטן האָבן אים באַשלאָגן, נעבעך, און דאָ איז ער נאָך טויט־הונגעריק, כוץ אַ רעטשן קיכל איז דעם גאַנצן טאָג אין זײַן מויל נישט געקומען. ער האָט פאַר אַלע צאָרעס זיך גענומען דאַוונען מײַרעוו, און געדאַוונט מיט היסלײַוועס פונעם גאַנצן האַרץ.

גאָט האָט געהאָלפן, ס'איז טאָג געוואָרן. אונדזער ביניאָמין נעמט זיך ווײַטער צום גיין אַף גאָטס באַראָט. ער גייט, ער גייט, ביז ער שלאָגט זיך צום סאָף אַרויף אַף עפּעס אַ שמאָלן וועג. מיט דעם וועג איז ער געגאַנגען אַקעגן אַ שאָ צוויי — און פלוצלים דערהערט ער פון־דערווײַטנס אַ קאָל פון אַ מענטשן. אַנשטאָט ער זאָל מיט דעם קאָל זיך דערפרייען, איז ער, סאָנע־צײַען, פאַרצאַפּלט געוואָרן. אים האָט זיך נישט אַנדערש געדאַכט, אַז דאָס איז אַוודע אַ גאַזלען. מאַכמעס שרעק האָט ער זיך געלאָזט לויפן צוריק אָן אָטעם, אַקוראַט ווי ער איז אַמאָל, נישט פאַר אונדז געדאַכט, געלאָפן פאַרן ראָוו. באַלד אָבער האָט ער זיך באַטראַכט: פע, ביניאָמין! דו ווילסט וואַנדערן אַזוי ווײַט איבער יאַמים און מידבאָריעס, וואָס דאָרט שווימלט און גריבלט פון עגדעשן, פון כײַעס־ראָעס און ווילדע אומעס, און דאָ האָסטו מוירע

פארן געדאנק, טאָמער באַגעגנסטו א גאזלען! אי, פע, מעגסט, כלעבן, זיך שעמען, בנימין. איז דען אלעקסאנדער מוקדען אויך אנטלאָפן אזוי ווי דו? האָט דען אלעקסאנדער מוקדען אויך אזוי ווי דו זיך מעיאעש געווען, בעשאס ער איז געפלויגן רײַטנדיק אף זײַן אָדלער און ס׳איז אויסגעגאנגען דאָס פלייש פונעם שפּיז, וואָס דער אָדלער פלעגט עס פּיקן און פליען דורך דעם אלץ העכער? ניין, אלעקסאנדער מוקדען איז נישט אנטלאָפן, אלעקסאנדער מוקדען האָט בא זיך אליין אויסגעשניטן א שטיק פלייש און ארופגעשטאָכן אפן שפּיז! אדראבע, שטארק זיך, בנימין, דאָס וויל גאָט דערמיט דיך נאָר אויספּרוּוון. האלטסטו אויס די פּראָבע, אז וויל און גוט איז דיר דענסטמאָל! דענסטמאָל, בנימין, ביסטו א מענטש און וועסט טאקע ווערט זײַן צו האָבן די זכיה פון האשעמיסבאָרעך צו דערגרייכן דײַן ווּנטש וועגן די בניי-מוישע און מיט זיי איבערשמועסן מיקויעך דעם קלאל-יִסראָעל אין אונדזער ווינקל, דערציילן זיי גאנץ פּאָדראָבנע די האנהאָגעס פון אונדזערע יִידעלעך דאָ, וואָס זיי טוען און וואָס זיי מאכן. וועסטו איצט אויסשטיין נאָך אי די דאָזיקע פּראָבע און גיין צוריק אקעגן דעם קאָל, דענסטמאָל ביסטו מענאציעך אלע פּכאָדים און שרעקענישן, וועסט ווערן א קיילע שליימע, א בראָכע, א בענטשונג צווישן די קינדער יִסראָעל, און אָנטאָן קאָוועד גאנץ טונעיאדעווקע. טונעיאדעווקע און מוקדען — דאָס וועלן זײַן צוויי ערטער גלײַך באקאנט אין דער גאנצער וועלט דורך אלעקסאנדער טונעיאדעווקער און בנימין מוקדען!..

אונדזער בנימין האָט זיך אומגעקערט טאקע צוריק און איז געגאנגען באהארצט ווי א גיבער מיט גרויס ביטאָכן, ביז ער האָט פאר זיך דערזען דעם גאזלען. דאָס איז געווען א מוזשיק, וואָס איז געפאָרן אף א פּאָר אָקסן מיט אָנגעלאָדענע זעק אין וואָגן.

— האָברי דיענ! — האָט ביניאָמינ צוגייענדיק א זאָג געטאָנ ראָפּטאָמ אפ א מעשונע קאָל, וואָס ער האָט אינ זיכ געהאַט אַלע טנימימ: אי געשריי, אי געבעט, אי ווי איינער זאָגט: נא, נא, טו מיט מיר וואָס דו ווילסט! אי עפּעס ווי א באַקאָשע: גוואַלד, האָב ראַכמאָנעס אפ מיר, אפ מײַנ ווײַב און קינדער, נעבעכ!..

אָפּזאָגנדיק אָדער אָפּשרײַענדיק אי אָפּוויינענדיק דעמ „האָברי דיענ“, איז ביניאָמינ געבליבנ אָנ לאָשנ, ווי דערוואָרגנ. דער קאָפּ האָט אימ זיכ פאַרדרייט, אינ די אויגנ איז אימ געוואָרנ פינצטער, די פיס האָבנ אימ אופגעהערט צו דינענ, און ער איז טויט אנידערגעפאַלנ אפנ אָרט.

אז ער האָט אופגעעפנט די אויגנ און איז צו־זיכ געקומענ, האָט ער זיכ געפונענ ליגנדיק אינ וואָגנ אפ א גרויסנ זאַק קאַרטאָפּליעס, איבערגעדעקט מיט א גראָבער סוויטע. צוקאָפּנס איז אימ געלעגנ א געבונדענער האָנ, וואָס האָט אפ אימ געקוקט אינ דער זײַט מיט איינ אייגל און אימ געגראַבלט מיט די נעגל, צופוסנ איז געשטאַנענ אָנגעשטעלט קאָראָבקעלעכ מיט יונגנ קנאָבל אי ציבעלעס און שעאַר־יעראָקעס. אייער, אפּאָנעמ, איז דאָרט אויכ געלעגנ, וואָרעמ פּאַלאָווע זײַנענ געפלויגנ און אימ פאַרשאָטנ די אויגנ. דער מוזשיק איז געזעסנ, געררייבערט גאַנצ רויִק דאָס ליולקעלע און איטלעכע רעגע אפ די אָקסנ אונטערגעשריגנ: סאָפּ, הייטא, סאָפּ! די אָקסנ קוימ וואָס זיי האָבנ זיכ גערירט, און די רעדלעכ פונעמ וואָגנ האָבנ מעשונע געסקריפּעט איטלעכס אפ אנ אנדער קאָל, אינײנעמ איז אויסגעקומענ עפּעס א סקריפּנדיקער קאָנצערט, וואָס האָט געגרילצט אינ די אויערנ. דעמ האָנ, אפּאָנעמ, ווי עס האָט אויסגעזענ, איז אזא סקריפּערײַ אויכ נישט געווענ לערהאָצנ, וואָרעמ איטלעכס מאָל בעשאַס די רעדלעכ פלעגנ אינגאַנצנ זיכ אומדרייענ און אויסלאָזנ אפ א סווישטש מיט א שאַלשעלעס, פלעגט ער ביניאָמינענ א שטאַרקנ גראַבל טאָנ מיט די נעגל און א

קריי געבנ קוקוריקו מיט קאס, מיט אימפעט, אז עטלעכע רעגע דערנאכ פלעגט בא אימ כאָרכלענ פארדומפנ אינווייניק אינ האלדז. ביניאָמינ האָט אינ זיכ נישט געפילט קיינ גאנצ אייווער אונ איז געלעגנ א היפשע צײַט שטארק פארדולט: א שפאס וואָס ער איז אויסגעשטאנענ: שרעק, הונגער, נעצ אונ קעלט! עס האָט אימ זיכ געדאכט, אז א טערק האָט אימ געפאנגענ אינ דער מידבער אונ פירט אימ פארקויפנ ערגעצ פאר א קנעכט. נעכײַ, האָט ער געטראכט, נעכײַ זאָל ער מיכ כאָטש פארקויפנ צו א יידנ, וואָלט איכ נאָכ געקענט פאָרט עפעס אופגעריכט ווערנ, אונ בעזמ אָבער, ער וועט מיכ פארקויפנ צו א פרינצ אָדער כאָלילע גאָר צו א פרינצעסנ פונ די אומעס־האָוילעמ, בינ איכ דאָכ פארלוירנ, פארלוירנ אפ אייביק. דערצו נאָכ האָט ער זיכ גראָד דערמאָנט די מײַסע פונ יויסעפ האצאדיק מיט זליכענ, אונ האָט מאכמעמ יעסורימ א שטארקנ קרעכצ געטאָנ.

דער מוזשיק האָט זיכ אומגעקוקט, אז ער האָט דערהערט ביניאָמינס קרעכצ, זיכ צוגערוקט נעענטער אונ אימ א פרעג געטאָנ:

— נו, זשידקאָ, א שטשאָ, טראָשקע ליפשע?

דער קאָפ איז ביניאָמינענ בעעמעס געוואָרנ א ביסל פרײַער, אונ ער האָט זיכ דערמאָנט אינגאנצנ, וואָס מיט אימ איז פאָרגעקומענ. ער האָט אָבער זיכ געפילט אינ זייער א שלעכטער לאגע: גויִש קענ ער קימאט נישט קיינ וואָרט, הײַנט וואָס זשע טוט מענ דאָ? ווי ענטפערט מענ דעמ אָרל אונ ווי טײַנעט מענ מיט אימ זיכ דאָ אויס, צו וויסנ אקוראט, וווהינ ער פירט מיכ?

ביניאָמינ האָט געפרוווט זיכ אופזעצנ, נאָר אומזיסט, די פיס האָבנ אימ שטארק געבראָכנ.

— טראָשקע טעבע ליפשע? — האָט אימ דער מוזשיק ווײַטער אמאָל געפרעגט אונ טאקע בינשימע אכאס א מאכ געטאָנ:

— סאָפ, הײַטא, סאָפ!

— ליפשע. ראק ריבי מאָ! אײַ, אײַ, אײַ! — האָט ביניאָמין געענטפערט ווי ער האָט נעבעך געקענט און אים געוויזן אַפּ די פּיס.

— איזווידקי טי, זשידקאָ?

— איזווידקי טי, זשיטקע?! — האָט ביניאָמין געמאַכט מיט א ניגן, ווי א מאהעפּאַכ-פּאשטאָ. — יא ניאָמקא, ביניאָמקא אַװו טונע-יאדעוװקו!

— טי איז טונעיאדעוװקי? קאזשי זשע, שטשאָ טי וויטאראשטשיל נא מעני אָטשי אי גליאדיש יאָק שאליאָני? אלי מאָזשע טי טאקי אי שאליאָני? טראסצא טוואָ! מאטערי! סאָפּ, הײַטא, סאָפּ!

— יא, סטײַטוש, יא טעבי לעבאטכילע קאזאטע, יא ניאָמקע טאם אַװו טונעיאדעוװקו! — האָט ביניאָמין געענטפערט, געמאַכט דערבײַ א ראַכמאָנעס-פּאָנעם, א ווײַז געטאָן מיט דער האַנט און געבעטן ראַכ-מים: — גוואַלד אַװו טונעיאדעוװקי זשינקא טעבי דאם טשארקע שליוש אי שאבאשקאָװע בולקע, אי דאָברע דאנקויעט טעבי.

דער מוזשיק, אַפּאָנעם, האָט זיך אָנגעשטויסן, וואָס ביניאָמין מיינט.

— דאָברע, זשידקאָ! — האָט ער געזאָגט, זיך געזעצט אַפּ זײַן אָרט מיט דעם פּאָנעם צו די אָקסן און געמאַכט: סאָפּ, הײַטא!

אקעגן א פּאָר שעה ארום איז דער וואָגן ארופגעפאָרן גלײַך אַפּן מארק אין טונעיאדעוװקע, ווײַבער און מאַנצבל האָבן זיך א שאָט גע-געבן אקעגן מיט פאַרשיידענע שפּײַלעס.

דער שרײַט:

— טשויעש, סקילקע כאָטשעש זא פּיוועני? זא ציבולי?

יענער פרעגט:

— מאָזשע מאיעש קארטאָפּלי, יאַיצי?

בעסויב האַבאָזמ קומט איינער מיט א שפּײַלע:

— טשויעש, מאָזשע טי באַטשיל נא דאָראָגי זשידקאָ? או נאַם יעדינ זשידקאָ, ביניאָמקא, ווטשאָרא פּראָפּאל יאַק אַוו וואָדו.

און איידער דער מוזשיק האָט אויספייעט איטלעכן צו ענטפערן, זיינען די אלע ווייבער, ווי די הייִשעריקן, איבערגעפאלן דעם וואָגן, האָבן אויפגעדעקט די סוויטקע און אין איין קאָל ארויסגעלאָזט א געשריי:

— ביניאָמינ!.. ער איז דאָ! ציפּע־קרוינע! באַסשעווע־בריינדל, לויפט גיכער צו זעלדען מיט דער גוטער פּסורע, אז איר שאָדן האָט זיך אָפּגעזוכט! זי וועט שוין נישט זיין קיין ווייסטע אגונע.

ס׳איז געוואָרן א ראַש, א צונויפלויפעניש. גאנץ טונעיאַדעווקע האָט זיך געוויגט, קינד און קייט זיינען געלאָפן אָנקוקן ביניאָמינען. מע האָט אים פאַרוואָרפן מיט רייד, מיט שיילעס, מיט ווערטלעך, מע האָט דערציילט, אז דעם גאנצן נעכטיקן טאָג מיט דער נאכט האָט מען אים געזוכט, געטאַקערט, מע האָט אים שוין געהאַלטן פאַר א קאָ־דעש און זיין ווייב פאַר א ווייסטע אגונע.

פלוצלים אינמיטן געטומל איז דאָס ווייב זיינס צוגעלאָפן מיט א געוויין. זי האָט געבראָכן די הענט, אָנקוקנדיק איר באַשערטן, ווי ער ליגט בלייך און טויט און קען קיין ריר זיך נישט טאָן. זי האָט, נעבעך, אליין נישט געוווּסט וואָס צו טאָן, צי זאָל זי אים שעלטן, אויסלאָזן צו אים איר שווער ביטער געמיט, צי זאָל זי ארויסווייזן איר פרייד, איר סימכע, וואָס גאָט האָט זי, ווייסטע אגונע, אויפגעריכט.

אין עטלעכע מינוט ארום האָט מען ביניאָמינען, אזוי טאַקע ווי ער איז געלעגן אויף זאַק קאַרטאָפליעס, געפירט צו זיך אהיים איבער דעם מאַרק מיט א גרויסער פּאַראַדע. דער גאנצער טונעיאַדעווקער עולם פון קליין ביז גרויס האָט אים אָפּגעגעבן קאָוועד, קיינער האָט זיך נישט געלאָזט בעטן, און אים באַגלייט מיט א ראַש, מיט א געשריי: קאָדעש! קאָדעש! קאָדעש!

דער נאָמען קאַדעש איז ביניאָמינען פון דענסטמאָל אָן טאַקע אָפּ טאָמער געבליבן, ער האָט געהייסן ביניאָמין דער קאַדעש און זײַן ווײַב — זעלדע די אַגונע.

דער טונעיאַדעווקער מומכע איז נאָך דעם טאָג טאַקע צו ביניאָמינען געקומען און האָט אים געגעבן ראַטונעק מיט אַלע טאַבבולעס, וואָס איז נאָר מעגלעך געווען. ער האָט אים געשטעלט באַנקעס אי פּיאַווקעס, אויך אײַנגאַנצן אים אָפּגעגאָלט און געזאָגט פאַרן אַוועקגאַנג, אַז נאָך די אַלע מיטל, וועט ער, אימירצעשעם, געזונט ווערן און וועט נאָך מאָרגן קענען, אויב ער וועט קויעך האָבן, גיין גוימל בענטשן אין בעסמעדרעש אַרײַן.

דאָס דריטע קאַפּיטל

ווי ביניאָמינ סקאָמפּאַנייעט זיכ מיט סענדערל דער ייִדענע

די דאָזיקע מײַסע, וואָס מיט ביניאָמינענ האָט זיכ גע־טראָפנ, וואָס האָט אָנגעמאַכט אַזויפיל יעסורימ זײַנ ווײַב, אַזויפיל לײַטישע רייד, אי אינ דער שטאָט, אי דאָרט אונטערנ אויוונ, אי אַפ דער אייבערשטער באַנק, האָט אינ פלוג, דאַכט זיכ, באַדאַרפט אַפ אייביק פונ אימ ארויסשלאָגנ דעמ געדאַנק פונ זײַנ נעסיִע אינ די ווײַטע מעקוימעס. נאָר אָבער אַ טאָמעס, פאַרקערט, עס האָט נאָכ אינ אימ דעמ דאָזיקנ געדאַנק ערשט

בעסער אריינגעשלאָגן. ער האָט פון דענסטמאָל אָן אַף זיך געקוקט מיט דערכערעץ, ווי אַף א מענטשן א געניטן, וואָס איז געגאַנגען אין זיין לעבן אויסגעשטאַנען. ער איז בא זיך געווען צען מאָל טייערער פאר זיין באַהאַרצטקייט, פאר זיין שטאַרקייט, מיט וועלכער ער איז אויסגעשטאַנען אַזויפיל שווערע פּראָבעס און געווען געווען איינגאַנצן די טעווע זיינע. ער האָט אָנגעהויבן זיך צו האַלטן פאר א גיבער, פאר א כאַקרען, וואָס האָט א יעדיע אין אַלע שעווא-כאָכמעס, וועלכע עס געפינען זיך נאָר אין דעם „צייל-אוילאָם", וואָס האָט זיך אָנגעלייענט ווי א פּויק אין אַזעלכע מינע ספאָרים און ווייסט, וואָס אַף דער גאַנ־צער וועלט טוט זיך. ער האָט אָנגעהויבן אַליין אַף זיך א מייווין צו ווערן און זיך אַליין צו באַדויערן, וואָס ער, אַזא מענטש ווי ער, געפינט זיך, נעבעך, כשושנה בין החוחים, ווי א רויז צווישן דערנער. ווו? אין טונעיאַדעווקע, אין אַזא העק, צווישן פּראָסטע מענטשן, וואָס פאַרשטייען נישט און ווייסן נישט פון זייער לעבן צו זאָגן! די לייַ־טישע רייד און די ווערטלעך, וואָס זיינען איבער אים געפאַלן, זיי האָבן, אַדעראַבע, אים ערשט געטריבן אין וועג אַריין. עס האָט אים זיך געגלוסט ווי צום גיכסטן אַוועק פון טונעיאַדעווקע. ווי דערלעב איך שוין, פלעגט ער אַלץ טראַכטן, זיך אַוועקצולאָזן אַהין, ווייט, און קומען בעשאָלעם צוריק מיט יעשועס און נעכאָמעס אַף ייִדן, מיט קאָ־ווער און מיט א גוטן נאָמען אין דער וועלט! און דענסטמאָל וועט גאַנץ טונעיאַדעווקע ווייסן, פון קליין ביז גרויס, וואָס איך, ביניאָמין, בין, וואָס איך, ביניאָמין, באַטייט...

ביניאָמינען האָט לעסאַטע אָפּגעהאַלטן פון דער נעסיִע נאָר די דאָזיקע קליינע מעניעס: ערשטנס, ווו נעמט מען אַף הויצאָעס? בא אים אַליין האָט קיינמאָל זיך נישט געפונען קיין גראָשן אין קעשענע. ער פלעגט טאָמער זיצן לײדיק אין בעסמעדרעש און זיין פלוינעסטע איז

געוועזן די אײַשעס-כײַעל, די פּאַרנאָסע-געבערן פֿון אַ נאָס אַפּטייקל, וואָס זי האָט זיך געמאַכט באַלד נאָכן קעסט אַראָפּגייענדיק, און, מישטיינסגעזאָגט, וואָס דאָס גאַנצע קלייטל האָט אָנגעטראָפֿן: ווען זי זאָל דערבײַ נישט געווען אַרבעטן זאָקן, נישט פֿליקן ווינטער ביז שפּעט אין דער נאַכט פֿעדערן, נישט פּרעגלען אָפּ צו פֿאַרקויפֿן פּיי-סעכדיק שמאַלץ, נישט אײַנהאַנדלען אַמאָל אין אַ מאַרק-טאָג בײַ אירע באַקאַנטע מוזשיקעס קיין מעציִעס, וואָלט נישט געווען מיט וואָס די נעשאָמע צו דערהאַלטן. פֿאַרקויפֿן עפּעס פֿון שטוב-זאַכן? נאָר וואָס אָבער האָט דאָרט זיך געפֿונען? אַ פּאָר מעשענע לײַכטער, וואָס זײַנען זעלדען געבליבן ירושע פֿון אירע עלטערן, און וועלכע זי בענטשט ליכט, שײַערט עס טאָמער און זיך דערמיט שטאַרק מעהאַנע. קיין צירונג האָט זי נישט, חוץ אַ זילבערן רייפֿעלע מיט אַ פּערל פֿון איר מאַמעס שטערנטיכל, וואָס דאָס ליגט בײַ איר פֿאַרשלאָסן און טוט עס אָן נאָר אַמאָל בעשאַס אַ גרויסע שימכע אָדער בעשאַס אַ מאַזלטאָוו אָפּגעבן. פֿאַרקויפֿן זשע עפּעס פֿון זײַנע כפֿייציִם? נאָר אינגאַנצן האָט ער געהאַט אַ שאַבעסדיקע אַטלעסענע קאַפּאָטע נאָך פֿון דער כאַסענע אָן, צעהאַקט, צעפֿאַלן פֿאַרנט אי הינטן און דער געלער אונטערשלאַק האָט אַרויסגעקוקט. ער האָט געהאַט, פּראַוודע, אױ אַ טולעפּל, נאָר אונטן איז ער געווען אינגאַנצן אָפּגעבאַרעט, דער קאָלנער מיט גאָרנישט באַלייגט. בעשאַס זײַן כאַסענע האָט דער טאַטע זײַנער, אים צו לאַנגע יאָר, געהייסן נישט זשאַלעווען, אַדעראַבע, מאַכן אַ לאַנגן קאָלנער פֿון דער פֿולער האַנט און אָפּשטעפּן אים לעסאַטע פֿון אויבן מיט אַ שטיק אונטערשלאַק. וואָס איז געבליבן יִטער פֿון זײַן קאַפּאָטע, און האָט דערבײַ זיך מיסכײַעוו געווען צו באַלייגן דעם קאָלנער מיט פֿיי, אימירצעשעם, שפּעטער בײַם סילעקן דעם מויסער פֿונעם נאַדן. דעם כאַדן אָבער האָט ער ניט געסילעקט און דער קאָלנער איז געבליבן אַזוי ווי ער איז געווען ביז דעם הײַנטיקן טאָג...

צווייטנס, האָט ביניאָמין נישט געוווּסט, ווי מע רײַסט זיך אַרויס פֿון דער היים.

איבערשמועסן מיקויעך דער נעסיִע מיט זײַן פּלינעסטע און אַרויסזאָגן איר די גאַנצע זאַך בעפּיירעש? כאָלילע וועכאָס! עס וואָלט געוואָרן אַ ליאָרעם, אַ געפּילדער, זי וואָלט אים אָפּגעווײנט מיט טרערן און אים געהאַלטן זיכער פֿאַר ריין מעשוגע. וואָרעם, ווי האָט אַ יִדענע סייכל אַזעלכע איניאָנים מאַסיג צו זײַן? אַ יִדענע, אַז זי איז שוין אפילע גאָר די אײשעס-כײַל, איז זי דאָך פֿאָרט נישט מער ווי אַ יִדענע. וואָס דער מינדסטער מאַנצבל האָט אין נאָגל, האָט עס נישט און קען עס גאָר נישט האָבן די פֿײַנסטע און קליגסטע יִדענע אפילע אין איר קאָפּ...

אַוועקגיין זשע בישטיקע און דעם זײַ-געזונט פֿאַרגעסן? איז עפּעס אויך פּריקרע. דאָס איז אַ ביסל מיִוסע ליטוואַק. ווידער זשע בלײַבן זיצן אין דער היים און אָפּזאָגן זיך פֿון דער גאַנצער נעסיִע? דאָס איז ריין אומעגלעך. עס הייסט אַזויפֿיל ווי אָפּזאָגן זיך צו לעבן.

די נעסיִע איז ביניאָמינען געוואָרן די צווייטע נאַטור. ווי אַ יִד מוז דרײַ מאָל אין טאָג דאַווענען, אַזוי האָט ער געמוזט איטלעכע רעגע אין דער נעסיִע טראַכטן. אפילע אין שלאָף איז זי אים פֿון זינען נישט אַרויס, און האָט אים זיך שטענדיק געכאָלעמט. זי האָט טיף זיך אײַנגעוואָרצלט אין אים אין האַרצן און זיך באַשעפטיקט געמאַכט מיט זײַנע אויגן און אויערן אַזוי, אַז ער האָט אופגעהערט צו זען אי צו הערן דאָס אַלצדינג, וואָס פֿאַר אים. ער האָט נאָר געזען אי געהערט דאָס, וואָס טוט זיך דאָרט, דאָרט העט ווײַט אין יענע מעקוימעס. נישט איין מאָל פֿלעגט ער אין אַ שמועס מיט עמעצן פּלוצלים אַרײַנמישן: הינדיִאַ, סאַמבאַטיען, אַנטיקודאַ, פּיפּערנאָטער, לינדענוואָרעם, אײזל, מויל-אײזל, באָקסער, קעצאַפּיכים, טערק, טאָטער, גאַזלען אוקעדוימע נאָך אַזעלכע ווערטער.

די נעסיע האָט געמוזט געמאַכט װערן, נאָר װאָס טוט מען מיט די מעניעס? דאָס האָט ער זיך קײן אײצע נישט געקענט געבן. ער האָט געפילט, אַז ער באַדאַרף האָבן אײנעם, מיט װעמען ער זאָל קענען מיקױעץ דעם זיך מעיאַשעװ זײַן.

איש אחד היה בטונעיאַדעװקע, אײן מענטש איז געװען אין טונעיאַדעװקע, ושמו סענדערל, און ער האָט געהײסן סענדערל, נאָך זײַן עלטערזײדן ר׳ עב סענדערל, זה האַסענדערל, דער סענדערל, היה איש פשוט, איז געװען אַ פּאַשעט מענטשל, דאָס הײסט אַ פּראָסטער אָן חכמעס. אין בעסמעדרעש האָט ער געהאַט אַ שטאָט אונטער דעם בעלמעמער, און דאָס אַלײן איז שױן דער בעסטער סימען, אַז ער איז ניט געװען פון די טונעיאַדעװקער פײַנע־בעריעס, פונעם דאָרטיקן ציִמעס און דער גילדענער פּאָן. די שמועסן אין בעסמעדרעש אָדער ערגעץ אַנדערש פלעגט ער דאָסראָװ צוהערן שטיל, װי אַ זײַטיקער פּאַרשױן אָדער אַ װאָלנע סלושאַטעל. נאָר פלעגט ער אַמאָל זיך אָנרופן אַ װאָרט, האָט עס אָנגעמאַכט אַ גרױס געלעכטער, נישט מאַכמעס דערינען איז געלעגן עפּעס אַ װילדע חכמע אָדער אַ גרױסע האַמצאָע, נײן, גאָר גלאַט זײַנס אַ װאָרט האָט עפּעס געמאַכט לאַכנדיק, כאָטשע ער האָט עס נעבעך געזאָגט גאַנץ פּאַשעט ביטמימעס און האָט קלאָל גאָר נישט געמײנט יענעם דערמיט לאַכנדיק צו מאַכן. אַדעראַבע, אַז מע פלעגט לאַכן, פלעגט ער אױסשטעלן אַ פּאָר אױגן און אָנקוקן, פאַרװאָס מע לאַכט. פאַריבל האָבן דערפאַר פלעגט ער קײנמאָל נישט, װאָרעם ער איז בעטעװע געװען אַ גוטער, אַ פּאָקאָרנער, װי עס גײט זיך אַמאָל אױס אַ פּאָקאָרנע קי; ער האָט גאָר נישט געװוסט, אַז מע באַדאַרף פאַריבל האָבן. יענער לאַכט, נו, מײלע, לאָז ער זיך לאַכן. מיסטאָמע האָט ער דאָך האַנאָע.

דאָך מוז מען מודע זײַן, אַז אין סענדערלס אַ װאָרט איז אַמאָל געלעגן טאַקע אַן עמעס גלײַכער אײַנפאַל, כאָטש ער אַלײן האָט עס

גאָר אַזוי װײַט נישט געמײנט און דאָס געזאָגט גלאַט ביטמימעס. מיט אים פלעגט מען ליב האָבן קאַטאָװעס צו טרײַבן. דער גרעסטער טײל בערלעך אין טישעבאָװ זײַנען אין זײַנע פּײעס אײַנגעפּלאָנטעט געװען. דער בעסטער בײלעך קישעלעך, װעלכע מע װאַרפּט הױשײַנעראַבע בא דער נאַכט באַם אופזײַן, איז אים אָנגעקומען. אַקעגן זשע דער קלענסטער בײלעך רעטשן קיכל און בראַנפּן פון טיקן אָדער גלאַט אַזוי בראַנפּן — איז װידער טאַקע אים אָנגעקומען.

האַקלאַל, סענדערל איז טאָמעד און אומעטום געװען דאָס קאַפּאָרע-הינדל, און מאַכמעס דעם האָט ער טאַקע באַקומען אַ צונעמעניש: סענדערל דאָס קאַפּאָרע-הינדל. סענדערל איז בעטעװע נישט געװען, װי אַנדערע, קײן אַקשן; האָט אײנער געזאָגט אַזוי, איז פונזײַנטװעגן רעכט געװען אַזוי. סענדערל האָט געטאָן יענעמס ראָצן, נישט מאַכמעס מעװאַטל צו זײַן זײַן ראָצן, קעדײ יענער זאָל דערפאַר מעװאַטל זײַן זײַן ראָצן פאַר זײַן ראָצן, נאָר גלאַט פּראָסטע איז מאָסטע, ער האָט געטאָן יענעמס ראָצן.

— װאָס אַרט עס מיך? — איז זײַן שטײגער געװען צו זאָגן. — װאָס פאַר אַ דײַגע איך האָב? דו װילסט דאַפקע אַזוי, נו, זאָל זײַן אַזוי.

צװישן ייִנגלעך איז סענדערל געװען אַ ייִנגל. ער פלעגט עפּעטערס גײן, שמועסן, זיך שפּילן מיט זײ אײנײנעם און האָבן דערפון טײַנעג. צװישן זײ איז סענדערל בעעמעס געװען װי אַ פּאַקאָרנע בעהײמע, װאָס לאָזט צו זיך צו קינדער, זײ זאָלן אַפ איר רײַטן און איר קראַצן די מאָרדע. קונדײסים פלעגן אים קריכן אַפן קאָפּ און צופּן אים באַם בערדל. אַנדערע פלעגט עס אַמאָל אַרן און פלעגן אָנשרײַען: טאַרבעס, שקאָציום, פאַר אַן עלטערן, פאַר אַ ייִדן מיט אַ באָרד! װאָס צופּט איר אים דאָס בערדל?!

— נישקאָשע, נישקאָשע, — פלעגט סענדערל זיך אָנרופן, — וואָס אַרט עס מיך? וואָס פאר א דייגע איך האָב? זאָלן זיי מיך א ביסל קראַצן.

בא זיך אין דער היים האָט סענדערל נעבעך קיין האַניק נישט געלעקט. זיין ווייב איז געגאַנגען אין ספּאָדעק, און ער האָט בא איר געהאַט א ווייסטע, ביטערע דאָליע. זי פלעגט אים האַלטן אין דער מוירע, אמאָל דערלאַנגען א זעץ, און ער, נעבעך, האָט עס געמוזט מעקאַבל בעאַהאַווע זיין. אונטער א יאָמטעוו פלעגט זי אים אנידערשטעלן אויסוואַשן די שטוב און אונטערבינדן אים דאָס בערדל מיט א טיכל. ער פלעגט איר שיילן קאַרטאָפליעס, קאַטשען און בראָקן לאָקשן, אָנפילן פיש, אָנטראָגן אַ אַריינלייגן אין אויוון האָלץ און אונטערהייצן, אקוראַט ווי א יידענע. דעריבער האָט מען אים טאַקע אויך גערופן „סענדערל די יידענע".

אָט דעם סענדערל די יידענע האָט אונדזער בינאָמין אויסגעקליבן אים צו עפענען דאָס האַרץ און מיט אים זיך שוועלבעייצע זיין, וואָס ער זאָל טאָן. דער טאַם דערפון, פאַרוואָס גראָד סענדערל? איז דער: ווייל בינאָמין האָט טאָמער געפילט צו אים עפּעס א שטיקל ליבשאַפט. סענדערל איז אין פיל זאַכן אים זייער געפעלן. ער האָט אין א סאַך איניאָנים זיך מיט אים אויסגעגליכט, און פלעגט אמאָל אין א שמועס מיט אים זיך פּאָשעט מעכייע זיין. מעגלעך עפּשער נאָך אי צוליב דעם אויך, וואָס בינאָמין האָט גערעכנט דערויף, וואָס סענדערל איז קיין אָקשן נישט. ער, סענדערל, וועט זיין פּלאַן אָננעמען און אים נאָכגעבן אַלצדינג, וואָס ער וועט אים זאָגן. און אויב סענדערל וועט עפּשער אין עטלעכע פּונקטן זיך איינשפּאַרן, וועט ער אים מיט גאָטס הילף און מיט זיין בעלקאָס-האַלאָשן געוויוועך זיין...

ויהי כבוא בנימין לסענדערל, און אַז בינאָמין איז געקומען צו סענדערלען, האָט ער אים געטראָפן כשהוא יושב על ספסל החלב וקולף

קאַרטאָפליעס, ווי ער זיצט אַפ דער מילכעדיקער באַנק און שיילט קאַרטאָפליעס. אייך באַק האָט אים שטאַרק געפלאַמט און אונטערן אויג איז אים געווען בלוי מיט אַ גראַבל, עפּעס ווי מע דערלאַנגט אַ קרעל מיט אַ נאָגל. ער איז געזעסן ווי אַ נעכטיקער, באַטריבט און פאַרומערט ווי אַ יוגנט, וואָס דער מאַן איר האָט זי אַוועקגעוואָרפן און איז אַוועקגעגאַנגען לימדינאַס־האַיאַם, אָדער ווי אַן אישע, וואָס דער מאַן האָט איר דערלאַנגט אַ פּאַטש...

סענדערל איז נישט געווען אין דער היים.

— גוט־מאָרגן, סענדערל! וואָס ביסטו, סערדצע, אַזוי באַטריבט? — האָט ביניאָמין געזאָגט אַריינקומענדיק, און געוויזן סענדערלען מיט אַ פינגער אַפ דער באַק. — האַ, ווײַטער זי? ווו איז זי, די באַכערטע?

— אין מאַרק.

— גאַנץ גוט! — האָט ביניאָמין קימאַט אַ געשריי געטאָן פאַר גרויס סימכע. — לייג אַוועק, נעשאָמע מיינע, דײַנע קאַרטאָפליעס און קום מיט מיר אין אַלקער אַרײַן. דאָרט איז קיינער נישטאָ, קיין שוי־מער מיט דיר באַדאַרף איך איצט נישט האָבן, איך וויל דיר אַנטפּלעקן מײַן האַרץ. איך קען מיר שוין נישט אײַנהאַלטן, עס קאָכן אין מיר די געבליטן. אַך, גיכער, סערדצע, גיכער, זי קען נאָך אָנקומען און אונדז שטערן איידער מיר וועלן פאַרטיק ווערן.

— וואָס אַרט עס מיך? דו ווילסט טאַקע גיך, זאָל זײַן גיך, וואָס פאַר אַ דײַגע איך האָב? — האָט סענדערל זיך אָנגערופן און איז אַרײַן אין אַלקער.

— סענדערל! — האָט ביניאָמין אָנגעהויבן מיט אַזאַ שמועס. — זאָג מיר, דו ווייסט, וואָס אַפ יענער זײַט טונעיאַדעווקע איז?

— איך ווייס, דאָרט איז די פּריטשעפּע, וווּ מע באַקומט אַמאָל אַ גוט ביסל בראָנפן.

— דו ביסט אַ נאַר, איך מיין ווײַטער, אַ סאַך ווײַטער.

— נאָך ווײַטער פון דער פּריטשעפּע? — האָט סענדערל פאַרוואונדערט זיך אָנגערופן. — ניין, ווײַטער דערפון ווייס איך ניט. און דו, בּיניאָמין, ווייסט?

— אויב איך ווייס? אַ שײַלע אַ ביסל, אויב איך ווייס? דאָ איז ערשט דאָ אַ וועלט! — האָט בּיניאָמין אַ זאָג געטאָן מיט היסלײַוועס, גלײַך ווי קאָלומבוס בעשאַס ער האָט אַנטדעקט אַמעריקע.

— וואָס זשע איז אַזוינס דאָרטן?

— דאָרטן, דאָרטן, — האָט בּיניאָמין זיך צעפּלאַקערט, — פּיפּערנאָטער! לינדענוואָרעם!..

— דער לינדענוואָרעם, מיט וועלכן שלומה המלך האָט געשניטן די שטיינער צום בית־המיקדש? — האָט סענדערל אַרײַנגערוקט זײַן וואָרט ביטמימעס.

— יאָ, נעשאָמע מײַנע, יאָ, דאָרט איז ערעציִסראָעל, דאָרט איז יענע מעקוימעס... הא, דו וואָלסט געוואָלט זײַן דאָרט?

— און דו וואָלסט געוואָלט?

— אַ שײַלע אַ ביסל! איך וויל, סענדערל, איך וויל און וועל טאַקע דאָרט באַלד זײַן.

— איך בין דיר מעקאַנע, בּיניאָמין. דו וועסט עס דאָרט זיך אָנעסן אַ ביסל מיט באָקסערן און מיט טייטלען, האַ־האָ!

— דו, סענדערל, קענסט עס אויך עסן, ווי איך. דו האָסט אין ערעציִסראָעל אַזאַ כיילעק, ווי איך.

— כיילעק האָב איך טאַקע. נאָר ווי קומט מען אָבער אַהין? דאָרט איז דאָך דער טויגער.

— דערצו, סענדערל, איז דאָ אַ טרופּע. זאָג מיר, סערדצע, דו ווייסט עפּעס פון די רויטע יידעלעך?

— איך האָב זיך אָנגעהערט גענוג מײַסעס איבער זיי אונטערן אויוון, נאָר ווייסן אַקוראַט, וווּ זיי זיצן און ווי מע קומט צו זיי, דאָס

ווייס איך נישט. איך זאָל וויסן, מיסטאָמע וואָלט איך דיר מודיע גע-וועג. פאַרוואָס נישט? וואָס אַרט עס מיך?

— הע־הע! זעסטו, און איך ווייס, — האָט בינימינס געזאָגט מיט גאַדלעס און אַרויסדערטאַפּט פון קעשענע דעם „שוואָכיי-יערושאָ-לאַיים". — זעסטו, וואָס דאָ שטייט. איך וועל דיר עס לייענען.

„אַז איך בין געקומען קיין ברוטי, אַזוי שטייט געשריבן, האָב איך געפונען פיר ייִדן פון באָוול. האָב איך גערעדט מיט איינעם פון זיי, וואָס האָט פאַרשטאַנען לאָשנקוידעש און האָט געהייסן רעב מוישע. האָט ער מיר דערציילט גאַנץ עמעסע זאַכן פונעם טײַך סאַמבאַטיען, אַז ער האָט געהאַרכט פון יִשמעיילים, וואָס האָבן אים געזעגן, און אַז דאָרט זײַנען דאָ די בניי־מוישע".

אויך זאָגט ער ווײַטער — „אַז דער נאָגיד האָט מיר דערציילט, אַז אַ יאָר דרײַסיק איז דעם איז בײַ אים אײַנגעשטאַנען איינער, וואָס ער איז געווען פון שיוועט שימען. און ער האָט געזאָגט, אַז אין זײַן מאָקעם זײַנען דאָ פיר שוואָטים. איינער פון זיי איז דער שיוועט יִסאָסכער, וואָס איז זיך אויסעק אין טוירע, און פון דעם שיוועט איז דאָ אַ מעלעך איבער זיי".

כוץ דעם שטייט נאָך בעפיירעש אי אין דעם דאָזיקן סייפער „מאַסאָעס בינימינס" אָט די ווערטער: „פון דאָרט איז אַ מעהאַלעך פון צוואַנציק טעג צו די בערג ניסבוין, וואָס אַף דעם טײַך גויזאָן. אין די בערג ניסבוין זײַנען דאָ פיר שוואָטים: דער שיוועט דאָן, דער שיוועט זוולן, דער שיוועט אָשער און דער שיוועט נאַפטאָלי, זיי האָבן מעדינעס און קראַכים אין די בערג. פון איין זײַט נעמט זיי אַרום דער טײַך גויזאָן. זיי האָבן ניט אַף זיך קיין יאָך פון די אומעס, נאָר איין מעלעך איז דאָ איבער זיי און ער הייסט רעב יוסעף אַמאַרקעלאָ האַלייווי. און זיי האָבן אַ בריס, אַ בונד מיט דער קויפער

אַל-טורעכ. אכוץ דעם שטייט נאָכ און נאָכ זאכנ וועגנ די בניי רייכאָוו אינ דעם לאַנד טיימאָ, וואָס זיי האָבנ איבער זיכ א יידישנ מעלעכ און פאסטנ און בעטנ גאָט טאָמער אפ גאָלעס-יִסראָעל. נו, וואָס דענקסטו, סערדצע, אַז זיי וואָלטנ אשטייגער פּלוצלים דערזענ מיכ, מיכ, זייער ברודער בינייאָמינ פונ טונעיאדעווקע, קומט צו זיי צוגאסט? הא, וואָס דענקסטו, סענדערל? אדעראבע, זאָג, איכ בעט דיכ, וואָס זאָגסטו דערצו?

— זיי וועלנ פּאָשעט זיכ מעכייע זײַנ, זאָג איכ דיר, בינייאָמינ, א קאטאָוועס אזא גאסט, אזא טײַערער גאסט? איטלעכער וועט דיכ פאר-בעטנ צו זיכ אפ א מאָלצײַט. דער מעלעכ אמארקעלאָ מיסטאמע אויכ, לאָז זיי דאָרט כאָטש פונ מיר גאָר פרײַנטלעכ גריסנ. איכ זאָל קענענ, וואָלט איכ, כלעבנ, אויכ מיט דיר אהינ געגאנגענ.

— הא! — האָט בינייאָמינ א מאכ געטאָנ פארפלאמט פונ א נײַעמ געדאנק, וואָס איז אימ אײַנגעפאלנ. — הא! טאָמער בעעמעס טאקע, סענדערל, סערדצע, וואָלסטו מיט מיר איניינעמ געמאכט די נעסיִע. נארעלע, אצינד, כלעבנ, האָסטו זייער א גוטע געלעגנהײַט. איכ גיי א בלויז אהינ, וועל איכ דיכ מיטנעמענ. נארעלע איינער, אינ צווייענ איז היימלעכער. טאָמער וועל איכ דאָרט, א קאשע אפ א מײַסע, ווערנ מעלעכ, וועל איכ דיכ מאכנ, כלעבנ, פאר א מישנע-לעמעלעכ. נא דיר מײַנ האנט טקיעסקאפ. וואָס וועסטו, נארעלע, דאָ זיצנ און לײַדנ גאָלעס, נעבעכ, פונ דײַנ פּלוינעסטע, די ראָשעטע. קוק אָנ, וואָס פאר א באק, נעבעכ, דו האָסט. דו האָסט דאָכ בא איר א וויסטע, פינצטערע דאָליע. כלעבנ, סענדערל, קומ, וועסט נישקאָשע קיינ כאראָטע נישט האָבנ.

— טא, — האָט געזאָגט סענדערל, — אויב דו ווילסט דאפקע אזוי, זאָל זײַנ אזוי. אײַ זי? וואָס פאר א דײַגע איכ האָב? א נאר וואָלט איכ באדארפט זײַנ, איר זאָגנ, ווהינ איכ לאָז מיכ אוועק.

— נעשאָמע מײַנע, לאָמיך דיך א קוש טאָן! — האָט בינִיאָמין ארויסגעלאָזט מיט גרויס סימכע, און פאר ליבשאפט ארומגענומען סענדערל די ידיענע. — דו האָסט מיר, סערדיצע, מיט איין וואָרט פארענטפערט א קאשע, א קלאָץ-קאשע! איך זאָג איצט אויך אזוי, ווי דו: אַנו זשי? מײַנע, מיין איך, וואָס פאר א דײַגע איך האָב? ס'איז אָבער דאָ נאָך א קאשע: ווו נעמט מען אפ הויצאָעס?

— אפ הויצאָעס? דו ווילסט דען זיך אויסקליידן, בינִיאָמין, אָדער איבערניצעווען דײַנע קאפּאָטע? הערסטו, און איך וואָלט געזאָגט, מע באדארף, כלעבנ, נישט, אין וועג איז אדעראבע גלײַכער אלטע קליידער. דאָרט וועלן מיר מיסטאמע באקומען נײַע שיינע קאפּאָטעס.

— יאָ, טאקע עמעס, דאָרט האָב איך שוין קיין דײַגע נישט. מע באדארף דאָך אָבער לעסאטע ביז דאָרט האָבן עפּעס געלט פראָסט אפ צו עסן?

— וואָס הייסט, בינִיאָמין, אפ צו עסן? דו האָסט דען בעדייע מיטפירן מיט זיך א קיך? צי וואָס? נישטאָ דען אפן וועג קיין קרעטשמעס, קיין הײַזער?

— איך פארשטיי דיך, סענדערל, נישט, וואָס דו מיינסט, — האָט בינִיאָמין פארוואונדערט זיך אָנגערופן.

— איך מיין, — האָט סענדערל געענטפערט בישמימעס, — אבי ס'איז נאָר דאָ הײַזער, קען מען אין איין וועג טאקע גיין איבער די הײַזער. וואָס טוען דען אלע אנדערע ידנ? הײַנט גייען א טייל צו יענע אין די הײַזער, דערנאָך גייען יענע פון זייער זײַט צו אנדערע אין די הײַזער. ס'איז דאָך א ידישע זאך, נאָר א גמילעסכעסעד...

— דו ביסט, כלעבנ, גערעכט! — האָט בינִיאָמין א זאָג געטאָן בעסימכע. — איצינד איז מיר ליכטיק געוואָרן אין די אויגן. אויב אזוי, בין איך, באָרעכאשעם, אינגאנצן פארטיק און פארזאָרגט מיט אלצדינג. נאָך מאָרגן טאקע, גאנצפרי, אז דער אוילעם וועט נאָך שלאָפן,

קענען מיר אוועקגיין. פאַרלירן צייט איז, כלעבן, אַן אַוועירע. דו ביסט מוסקעם?

— דו ווילסט מאָרגן? זאָל זײַן מאָרגן. וואָס פאַר אַ דײַגע איך האָב?

— מאָרגן גאַנצפרי, הערסטו, סענדערל? וועל איך שטילערהייט אַרויסגיין פון דער היים. לעבן דער פּוסטער ווינטמיל דאָרט וועל איך אויף דיר וואַרטן. געדענק זשע, סענדערל, מאָרגן גאַנצפרי זאָלסטו אַהין אַרויסקומען. געדענק זשע! — האָט בנימין נאָכאַמאָל איבערגעכאַזערט און שוין געוואָלט אַוועקגיין.

— וואַרט נאָר, בנימין, וואַרט אַ ביסל! — האָט סענדערל געזאָגט, זיך געשעמט־קעשענע פון דער בוזעם־קעשענע פונעם לײַבל און אַרויסגעצויגן פון דאָרט עפּעס אין אַלטע פאַרשוויצטע שטיקל יערכע, אַרומגעוויקלט מיט בענדלעך עטלעכע מאָל הין און צוריק און פאַרקניפּט אַוודאי מיט אַ צוואַנציק קניפּלעך. — זעסטו, בנימין, אָט דאָס קניפּל האָב איך אויפגעהיט אָנזאַמלען אונטער מײַן ווײַב פאַר דער גאַנצער צײַט, וואָס איך האָב פאַר איר כאַסענע געהאַט. עס וועט אונדז אין דער האַסכאָלע צוניצקומען, האַ?

— איצט, סענדערל, ביסטו ווערט, מע זאָל דיר אויסקושן איטלעכס איבער, איטלעכס גליד באַזונדער, — האָט בנימין געזאָגט הויך, לעבעדיק און אַרומגעכאַפּט סענדערל די ידענע.

— אָ, פאַרכאַפּט זאָלסטו ווערן! קוקט נאָר אָן, איך בעט אײַך, דאָס גרויסע ליבשאַפט, ווי מע נעמט זיך אַזוי אַרום, און דאָ אין שטוב שטייט אַ ציג און עסט די קאַרטאָפליעס! — האָט זיך פּלוצלים געהערט אַ געשריי.

דאָס געשריי איז געווען פון סענדערלס פּלוניעסטע. זי איז געשטאַנען אָנגעצונדן אין אַ פײַער, מיט איין האַנט געוויזן אויף דער ציג און מיט דער אַנדערער גערופן צו זיך סענדערלען. סענדערל האָט מיט

אונ אַראָפּגעלאָזטנ קאָפּ זיכ געלאָזט פּאַמעלעכ, פּאַמעלעכ אַרײַנגײנ אינ שטוב, גלײַכ ווי א פאַרזינדיקט קינד, וואָס מע וויל אים מעקײַעמ-פּסאַק זײַנ.

— שטאַרק זיכ, נעשאָמע מײַנע, דאָס איז איר שוינ דאָס לעצטע מאָל, געדענק זשע, מאָהגנ... — האָט ביניאָמינ שטילערהייט אײַנגע-רוימט סענדערלענ אינ אויער און ווי א קעצעלע זיכ אַרויסגערוקט פונעמ שטוב.

3—3300

דאָס פערטע קאַפּיטל

ווי בינִיאָמינ מיט סענדערלענ פֿאַרלאָזנ טונעיאַדעווקע

אַפ מאָרגנ גאַנצ פֿרי, אײדער דער פּאַסטעכ האָט נאָכ פֿאַר-
נומענ די בעהיימעס אינ דער טשערעדע ארײַנ, איז אונ-
דזער בינִיאָמינ שוינ געשטאַנענ גרייט לעבנ דער ווינטמיל
מיט א פּעקל אונטערנ אָרעמ. אינוויינִיק, אינ דעמ פּעקל,
איז געלעגנ אַלע זאַכנ, וואָס זײַנענ נייטיק געווענ צו דער נעסיִע, הײַנע:
טאַלעס-אונ-טפֿילינ, א סידער „דערעכ האַכאַיִמ“, א כאָקל, א טילימ
אונ יענע אַלע ספֿאָרימ, אָנ וועלכע ער האָט זיכ נישט געקענט רירנ,
אזוי ווי א באַלמעלאָכע אָנ זײַנ געצײַג. די שאַבעסדיקע קאַפּאָטע זײַנע

איז אויב דאָרט געלעגנ, — מע מוז דאָכ פאַר דער וועלט א פּאָנעמ האָבנ אונ יוויצע זײַנ פאַר לײַט. אינ קעשענע האָט ער געהאַט א פּופּ־צנטהאַלבנ גראָשנ, וואָס ער האָט פאַרנ אוועקגאַנג ארויסבאַקומענ בא זײַנ פּלוינעסטע אונטער דעמ קישנ.

האַקלאַל, ער איז געווענ, באַרעכאַשעמ, פאַרזאָרגט מיט אַלצדינג, אונ שוינ געקענט זיכ לאָזנ אינ וועג ארײַנ.

די זונ איז דערווײַל אופגעגאַנגענ זייער שיינ אונ האָט אראָפּגע־קוקט מיט איר ליכטיקנ פּאָנעמ אפ דער וועלט. איינ קוק אירער האָט צוגעגעבנ א שטיק געזונט, מעכײַע געווענ איטלעכע זאַכ באַזונדער. ביימער אונ גראָז האָבנ עפּעס ווי זיכ געשמייכלט איידער די גרויסע טרערנ טוי פונ באַנאַכט זײַנענ זיי נאָכ נישט אויסגעטריקנט, אקוראַט ווי קליינע קינדער צעלאַכנ זיכ פּלוצלימ פרײַלעכ אינמיטנ געוויינ פונ א בלישטשענדיק טשאַטשקעלע, בעשאַס טרערנ ווי די באָבנ שטייענ זיי נאָכ אינ די אויגנ. די פעלד־פייגעלעכ האָבנ געשווינד זיכ געטראָגנ אינ דער לופט, געשפּילט אונ געזונגענ ארומ ביניאָמינענ, גלײַכ ווי זיי וואָלטנ געזאָגט:

— קומט, לאָמיר זינגענ אי שאַלנ אונ דערפרייענ דעמ פּײַנעמ פאַרשוינ לעבנ דער ווינטמיל! דאָס איז ביניאָמינ אַליינ, דאָס איז ביניאָמינ דער טונעיאַדעווקער, דער אַלעקסאַנדער מוקדענ פונ זײַנ צײַט, וואָס ער פאַרלאָזט זײַנ פאָטערלאַנד, וואַרפט אוועק ווײַב אונ קינדער אונ גייט אינ גאָטס שליכעס, וווּהינ די אויגנ טראָגנ! אָט שטייט דער גרויסער ביניאָמינ, וואָס ער איז, ווי די זונ, ארויס פונ זײַנ געצעלט, אונ פרייט זיכ, ווי א גיבער, צו לויפנ אינ וועג מיט זײַנ פּעקל אינ דער האַנט! ער איז שטאַרק, ווי א לעמפּערט, אונ גרינג, ווי אַנ אָדלער, צו טאָנ דעמ רצונ פונ אונדזער פאָטער אינ הימל! זינגט, שפּילט: טרילילילי, טרריל, טריל! שאַלט, זינגט אונ דערפרייט זײַנ האַרצ!..

ביניאָמינען איז טאַקע בעעמעס פריילעך געווען אפן האַרצ, ער האָט באַ זיך געטראַכט: „איך בין דאָך דער גליקלעכסטער מענטש אפ דער וועלט. וואָס פעלט מיר, אָן אַנינאָרע? וואָס גייט מיר אָפּ? מײַן ווײַב האָב איך, געלויבט איז האַשעמיִסבאָרעך, פאַרזאָרגט. זי האָט א שטיקל פאַרנאָסע. איך אַליין בין א פרײַער פויגל, גלײַך ווי די אַלע פעלד-פייגעלעך דאָ. די גאַנצע וועלט איז פאַר מיר אָפן. מיט מײַן געניטשאַפט, מיט מײַן באַהאַרצטקײַט און מיט מײַן שטיקל יעדיִע אין די שעוואַ=באָכמעס וועל איך נישקאָשע ערגעצ נישט פאַרפאַלן ווערן. הײַנט דערבײַ בין איך דאָך עפּעס א ייִד, א שטיקל באַל־ביטאָכן. אוועקגעלייגט שוין אַלע מײַלעס אין דער זײַט, לעבן דאָך ייִדן אָפּ א וועלט מיט ביטאָכן אַליין און גאָט פירט זיי אויס.

ביניאָמינען איז עפּעס זייער גוט געווען אפן האַרצן, אזוי, אז די לעפצן זײַנע האָבן זיך געעפנט, און ער האָט בינימעסדיק אפן בײַקאָל אונטערגעזונגען א מאַרש פונעם מעלעך־עליוין. זײַן מאַרש האָט זיך פאַרמישט מיט דעם געזאַנג פון די פייגעלעך, מיט דעם זזשען פון די פליגלען, מיט דעם שמוצערן פון די גרילן, און האָבן אין א קאָנצערט זיך דערהויבן ביז צום קיסע-האַקאָווער פון זײַן ליבן נאָמען, הויך־הויך אפ דעם אייבערשטן הימל!

דערווײַל איז אוועק א היפּשע צײַט און סענדערל איז נאָך נישטאָ. דאָס האָט אָנגעהויבן ביניאָמינען א ביסל צו אַרן און צעשטערט זײַן סימכע. ער האָט געקוקט אין אַלע זײַטן, זיך אַרויסגענומען די אויגן קוקנדיק. נאָר אומזיסט די מי. מע הערט נישט, מע זעט נישט. נישטאָ סענדערל!

האָט אים עפּשער דען די ראָשעטע זײַנע מעכאַבער געווען מיט עפּעס א מעלאָכע? נאָר דערצו איז נאָך אָבער איצט נישט די צײַט. גאַנצ טונעיאַדעווקע שלאָפט נאָך איצינד געשמאַק. קאַרטאָפליעס הייבט מען אָן צו שיילן העט שפּעטער, ייִדענעס נעמען זיך צום וואַרמעס

ערשט נאָכנ אָפּקריגנ און אָפּשעלטנ זיכ מיט די מאַנענ, ערשט דער־
נאָכ ווענ מע שמײַסט שוינ אָפּ קינדער און מע הענגט אויס טריקענענ
די בעבעכעס...

אונדזער ביניאָמינ האָט ניט געוווּסט, וואָס צו טאָנ, און אימ איז
געוואָרנ נישט פרײלעכ. שטאַרק ניט פרײלעכ. אומקערנ זיכ אַהײמ?
פע, דאָס איז מיעס! אַלעקסאַנדער מוקדענ האָט צעבראָכנ די בריק,
איבער וועלכער ער איז אַריבער קײנ הינדיאַ, כּדי ער זאָל נישט
קענענ צוריקגײנ. לאָזנ זשע זיכ אַלײנ אָנ סענדערלענ? נײנ, דאָס איז
פריקרע, זײער פריקרע! סענדערל איז אימ געווענ שטאַרק נײטיק.
זינט ער האָט מיט אימ זיכ סקאָמפּאַנײעט איז אימ עפּעס ליכטיק
געוואָרנ אינ די אויגנ. אָנ סענדערלענ זיכ אַוועקצולאָזנ וואָלט אויס־
געקומענ עפּעס משונה־ווילד, עס וואָלט נאָר א פּאָנעמ געהאַט ווי א
שיפּ אָנ א רודער, אָדער ווי א מעלוכע אָנ א מיניסטער.

פּלוצלימ האָט זיכ געלאָזט זענ פונדערווײַטנס עפּעס ווי א
מענטשנ־געשטאַלט. דאַכט זיכ, סענדערל, און פּאַרט נישט סענדערל.
דאַכט זיכ, גאָר אײנע אינ א ציצנ קלײדל און מיט א טיכל אפנ קאָפּ.

ביניאָמינענ האָט א טיאָכקע געגעבנ דאָס האַרצ, און איז געוואָרנ
טויט, בלײכ ווי די וואַנט. אימ האָט זיכ געדאַכט, אַז דאָס גײט זײַנ
ווײַב. נײנ, זי גײט נישט, זי לויפט, זי יאָגט. אָט קומט זי צו לויפנ,
כאַפּט זיכ אָפּ אימ אַרופּ מיט גרויס קאַס, לאָזט צו אימ אויס איר
שוועמ־ביטער האַרצ און שלעפּט אימ אַהײמ מיט א יאָמער, א קלאָג.

„אײנ גאָט נאָר ווײסט, — אַזוי דערצײלט ביניאָמינ אַלײנ, — ווי
איכ בינ דענסטמאָל געשטאַנענ אינ אײנע צאָרעס, אינ געהאַקטע
וווּנדנ, הונדערט פּיפּערנאָטערנ וואָלט מיר דענסטמאָל ליבער געווענ
צו באַגעגענענ, ווי מײַנ ווײַב, וואָרעמ א פּיפּערנאָטער בײַסט נאָר דאָס
לײַב, דעמ גופ, און א ווײַב כעשאַס קאַס גריזעט און בײַסט די נע־
שאָמע. האַשעמ־יסבאָרעכ אָבער האָט מיכ געשטאַרקט, איכ בינ באַלד

טאקע באהארצט אנטלאָפן, זיך פארבאָרגן הינטער דער ווינטמיל און געלוגט דאָרט, ווי א לייב לוגט אף זיין פארצוקונג".

אין עטלעכע מינוט ארום איז בינימין ארויסגעשפרונגען פון זיין פארבאָרגעניש מיט א שרעקלעכן שפרונג און מיט א געשריי ווי א ריינער משוגענער:

— הא, סענדערל!

סענדערל איז געגאנגען אָנגעטאָן אין א ציצן כאלאט, אונטערגעבונדן ביידע באקן מיט א פארשמאָלצענעם טיכל. אונטער ביידע אויגן בלוי, צעגראבלט. א שטעקן אין דער האנט, און אף די פּלייצעס א היפּש פּעקל.

ער האָט אין בינימינס אויגן געהאט דעמאָלט דעם זיבעטן הימל, ווי א שיינע אויסגעפּוצטע קאלע אין די אויגן פון עם חתן.

בינימין שילדערט זיין שימחה דעמאָלט מיט די ווערטער: „ווי א אינד, וואָס גלוסט אף קוואלן וואסער, ווי א דאָרשטיקער אין דער מידבער, וואָס געפינט לעבעדיקע, קוועלנדיקע וואסער, וואָס רינט אראָפּ פון שפּיץ סקאלע, אזוי האָט מיין גלוסטיקע לייב זיך געטאָן טאָן דערפרייען אף סענדערלען מיין באשערטן, מיין געטרייען געזעלן".

— וואָס איז די מייסע, סענדערל? וואָס האָסטו געלאָזט אף זיך אזוי לאנג ווארטן?

— סטייטש, איך בין דאָך געגאנגען צו דיר אהיים, — האָט סענדערל בישטימעס געענטפערט, — ביזוואנען איך בין דערגאנגען, און ביזוואנען איך האָב אופגעוועקט דיין זעלדען, איז דערווייל אוועק א היפּשע צייט.

— אופגעוועקט זעלדען! — האָט בינימין א געשריי געגעבן מעשונע־ווילד, ניסט מיט זיין קאָל. — סענדערל, לעמיי, משוגענער, האָסטו אזוינס געטאָן?

— וואָס טײַטש לעמבי? — האָט סענדערל פאַרוואונדערט זיך אָנגערופן. — לעמבי, אז איך האָב דיר פרײַער אָנגעקלאַפּט אין דער ספּיזשאַרנע און דו האָסט זיך נישט אָנגערופן, האָב איך מיך גענומען קלאַפּן אין דער שטוב-טיר: סטוק, סטוק, סטוק. נו, איז זעלדע, נישט-טויט נישט-לעבעדיק, אויפגעשטאַנען, און איך האָב זי געפרעגט מיקויעך דיר.

— סענדערל, מיר זײַנען פאַרבײַ! דו האָסט פאַרקאַכט א גוטע קאַשע. סטײַטש, זעלדע וועט נאָכלויפן, זעלדע, און וועט...

— אי, שרעק זיך נישט, ביניאָמין! זי האָט מיך אָפּגעשיקט צו אַלדי שוואַרצע יאָר מיט אזא קאַס, גלײַך ווי איך וואָלט איר געקוילעט די קאַפּאָטע. „גיי מיט מײַנעם אינייגעם, אין דער ערד אַרײַן ביידע!” האָט זי געזאָגט און צוגעמאַכט די טיר. איך בין א היפּשע צײַט געבליבן שטיין אינדרויסן ווי צעמישט. דערנאָך ערשט האָב איך מיך דערמאָנט אָן דער ווינטמיל און זיך געשטויסן, דו מוזט שוין אָפּאָנעם זײַן דאָ. און דעריבער טאַקע האָט אָפּאָנעם דײַנע געזאָגט: „גיי מיט מײַנעם אינייגעם, אין דער ערד אַרײַן ביידע!” זי האָט אָפּאָנעם, מוז געדרונגען זײַן, געזען, ווי דו ביסט אַוועקגעגאַנגען.

— וואָס, וואָס, סענדערל! זי האָט געזען? עפּשער גייט זי, גייט זי עפּשער?

— כאָלילע, ביניאָמין! זי האָט גאָר פאַרקייטלט די טיר. אַז איך האָב פאַרן אַוועקגיין ווידער אָנגעקלאַפּט און געפרעגט: זעלדע! זעלדע! וואָס זאָגסטו עפּעס אָן צו דײַן מאַן, זעלדע? אָדער האָסטו עפּשער, א קאַשע אַפּ א מײַסע, וואָס אים מיטצוגעבן, זעלדע? האָט זי נישט געענטפערט קיין גוט וואָרט. אָפּאָנעם זי האָט זייער א האַרטן שלאָף, און שלאָפט געשמאַק, אָן אַנײַנאָרע. נו, האָב איך געזאָגט: זעלדע, דו שלאָפסט, שלאָף זשע, שלאָף געזונטערהייט! זײַ מיר געזונט, זעלדע! האָב איך געזאָגט און בין מיר אַוועקגעגאַנגען.

סענדערלס לעצטע ווערטער האָבן אַזוי ווי טראָפּנס אָפּגעמינטערט בּיניאָמינען. ער האָט אָנגעהויבן פרײַ צו אָטעמען, און געסאָפּעט, גלײַך ווי אַ שטיין איז אים פונעם האַרצ אַראָפּ. דאָס פּנים האָט אים געשײַנט, און זײַנע אויגן האָבן געפלאַקערט פאַר גרויס פרייד.

— אַצינד, סענדערל! — האָט ער עפּעס ווילד אַ קוויטש געגעבן, — אַצינד מיט דער רעכטער פוס!

אין דער צײַט האָט פון אַ לוזשע אין דער זײַט זיך אַרויסגעלאָזט אַ קאָל פון זשאַבעס, גלײַך ווי זיי האָבן זיך געזעגנט מיט אונדזערע פאַרשוינען און זיי צוגעקוואַקעט אַ מאַרש. טונעיאַדעווקער זשאַבעס שרײַען מעשונע־שטאַרק אין זייערע פאַרשימלטע בלאָטעס. זיי זײַנען באַרימט אין דער וועלט גלײַך מיט דניעפּראָווויצער וואַנצן און טאַראַקאַנעס...

דאָס פינפטע קאַפיטל

וואָס מיט אונדזערע פאַרשוינענע פּאַסירט זיך באַלד באַם ערשטן אַרויספאָר

אונדזערע פאַרשוינענע האָבן זיך אַ לאָז געטאָן ראַפּטאָם און געגאַנגען געשמאַק גיך, גלײַך ווי זיי וואָלטן זיך אָפּגעריסן פון אַ קייט, אָדער גלײַך ווי איינער וואָלט זיי פון הינטן געטריבן מיט אַ בײַטש. מיט זייערע ברייטע פּאָלעס, וואָס האָבן געשוועבט אפן ווינט, האָבן זיי זיך געמעגט גלײַכן צו אַ שיף, וואָס גייט געשווינד אַפ אירע אויסגעשפּרייטע זעגלען. די קאָנדוקטערס פון געוויסע דיליזשאַנסן אין אונדזער ווינקל וואָלטן זיך, כלעבן,

געמעגט ווינטשנ: האלעווײַ דער גאנג פונ אונדזערע וואנדערער — אפ זייערע פערד געזאגט געוואָרנ! סאראָקעס אונ וואָראָנעס, וואָס האָבנ ארומגעשפאצירט אפ דער ערד, האָבנ מיט דערעכערעצ אָפגעטראָטנ דעמ וועג, אונ זײַנענ שרײַענדיק זיכ צעפלויגנ אינ אלע זײַטנ, מאכ־מעמ גרויס פאכעד פאר די צווייפיסיקע מינע באשעפענישנ, וואָס האָבנ זיכ געיאָגט מיט גרויס ביישעק אונ היסלײַוועס.

קיינ פענ איז נישט בעיעכוילעס צו באשרײַבנ, ווי גליקלעכ, אי־בערגליקלעכ זיי זײַנענ דענסטמאָל געוועג. עס האָט זיי עפעס מעשונע האנאָע געטאָנ, אונ זײַנענ געוועג שטארק צופרידנ — צופרידנ פונ זיכ אליינ, צופרידנ איינער פונעמ אנדערנ אונ צופרידנ פונ דער גאנצער וועלט.

סענדערל, ווי עס האָט אויסגעזעג, איז זייער פריילעכ געוועג, וואָס ער האָט זיכ ארויסגעכאפט פונ זײַנ ווײַבס הענט אונ איז פאָטער גע־וואָרנ אזא שווערנ, ביטערנ גאָלעס. נעכטיקער טאָג באזונדערס איז פאר אימ, נעבעכ, געוועג זייער א שווערער, א ביטערער, א טאָג פונ צאָ־רעס אונ יעסורימ, וואָס האָט איבערגעלאָזט א סליעד פונ סיניאקעס אפ זײַנ לײַב, וואָס האָט מיט שטורעמ אויסגעוואָרצלט א סאכ האָר פונ זײַנ בערדל אונ וואָס האָט גאנצ פרײַ פאר דער גאנצער וועלט זיכ געכאסמעט מיט ברוינ-בלויע צייכנס אונטער זײַנעביידע אויגנ. נישט פאר אײַכ, פאנטאָפל־מענער, געזאָגט געוואָרנ אזא וויסטנ פינצטערנ פעטשאטאָק, וועלכנ סענדערל, נעבעכ, האט נעכטנ פרי געכאפט פונ זײַנ באָכערטע!

א היפשע צײַט זײַנענ אונדזערע פארשוינענ געלאָפנ קימאט אָנ א נעשאָמע, שא, שטיל, נישט צו רײדנ איינער מיט דעמ אנדערנ א וואָרט. זיי האָבנ זיכ שטארק דערוואָרעמט, אונ גרויסע טראָפנ שווייס האָבנ זיי ארויסגעטראָטנ אפנ פאָנעמ. סענדערל האָט אָנגעהויבנ ביס־לעכווײַז זיכ אָפצושטעלנ אונ געסאָפעט ווי א גאנדז.

— גיכער, גיכער, סענדערל! — האָט בינימין אים אַלץ אונטער־געגעבן קוראַזש און איז געלאָפן מיט אימפּעט פאָרויס, ווי אַ גיבער, וואָס גורט אָן זײַנע לענדן און לויפט מיט פּײַל־און־בויגן אין דער מילכאָמע.

— גוואַלד, בינימין, האָב ראַכמאָנעס אויף מײַן נעשאָמע! — האָט סענדערל געבעטן ראַכמים. — איך האָב מער קיין קויעך נישט דיר נאָכצולויפן. דו לויפסט, אָן אַ שיעור, ווי אַ הירש אויף די בערג און ווי אַ צאַפּ פאַר דער טשערעדע.

— גיכער, גיכער, סענדערל! — האָט בינימין אים אַלץ געשריגן און געלאָפן פאָרויס מיט גאַדלעס אויף זײַן בערייִשקײַט. — זעסטו, סענדערל, איך וואָלט אַזוי געלאָפן, געלאָפן ביז עק וועלט!

— נאָר צו וואָס, בינימין, איך בעט דיך, לויפסטו אַזוי? — האָט סענדערל געפרעגט. — מיר וועלן, כלעבן, גאָרנישט פאַרזאַמען. אַז מיר וועלן אָנקומען אַהין שפּעטער מיט אַ טאָג אָדער אַפילע מיט עט־לעכע טעג, איז אויך, כלעבן, קיין סאַקאָנע נישט. די וועלט וועט נאָך אַזוי גיך נישט אונטערגיין. זי האָט נאָך צו שטיין, קעפּי איך האָב געהאָרכט, ביז דעם עלעף האַשוווו, שטאַרקע עטלעכע הונדערט יאָר.

— גיכער, סענדערל, גיכער, אָן אָוויירע די צײַט! וואָס גיכער אַרויסרײַסן זיך פונדאַנען איז אַלץ בעסער. האַרעווע, סענדערל, קנעל אַ ביסל צו, גישקאַשע! דערפאַר, קומענדיק אַהין, וועסטו אויסגלײַכן דיר די ביינער, וועסט עטעמען און לעבן ווי אַ סראָרע.

— דו ביסט, בינימין, זייער גערעכט. דו ווילסט גיכער, וואָס פאַר אַ דײַגע איך האָב, זאָל זײַן גיכער, נאָר מיר האָסטו געפּועלט, נאָר וואָס טוט מען מיט די פיס, מיט מײַנע פיס?

איין ברייִרע, בינימין האָט געמוזט צוליב טאָן סענדערלען און אײַנהאַלטן אַ ביסל דעם גאַנג.

אַז די זון איז אַרויס פון איר פוטערפאַס און האָט געשמאַס גע־

וואַרעמט, געבראָטנ מיט אירע ליכטיקע שטראַלנ, זײַנענ אונדזערע וואַנדערער אַנידערגעפאַלנ לעבנ אַ וועלדעלע, באַ דער זײַט פונעמ וועג. זיי זײַנענ געלעגנ אינ איינ שווייס אונ האָבנ שטאַרק געסאָפּעט, געמאַכט מיט די זײַטנ, די פרישע סיניאַקעס האָבנ באַ סענדערלענ זיכ צעפרײַעט, אונ ער האָט געפילט אַ ווייטעק, ווי מע שטעכט מיט שפּילקעס.

נאָכ דעמ, אַז זיי האָבנ אַ ביסל אָפּגערוט, איז די ערשטע זאַכ זייערע געווענ אַרויסצונעמענ טאַלעס־אונ־טפילנ אונ דאַווענענ. ביניאָמינ האָט זיכ געשאָקלט, געדאַוונט לעבעדיק, מיט אַ ברענ. ער איז ווערט געווענ דערנאָכ אַ ביסל בראַנפנ. נאָר ווי האָט ער עס אָבער געקענט דאָ אויספירנ? ער וואָלט גערנ געווענ, ער זאָל האָבנ כאָטש אַ שטיקל ברויט. דאָס האַרצ האָט אימ געכאַלעשט, דער אַפּעטיט זײַנער איז געווענ זייער גרויס נאָכ אַזאַ געשמאַקנ גאַנג. ער וואָלט געקענט אופעסנ אַ וועלט, אונ דאָ האָט באַ אימ, מײַסע=סאָטנ, זיכ נישט געפונענ אַפילע אַ ברעקל ברויט ווי אַ קאַזאַיעס.

ער האָט געוואָרפנ מיט די אויגנ אַהינ אונ אַהער, אויסגעקנאַקט די פינגער, געגענעצט, זיכ געקראַצט, פּאַסמאַקעוועט, געמאַכט אַלצ טאַ=טאַ, געגלעט, געצויגנ די פּייעס, דאָס בערדל, נאָכאַמאָל אַ קראַצ אונ נאָכאַמאָל טאַ, — ביז ער האָט זיכ מעיאַשעוו געווענ אונ אַרויסדערטאַפּט פונעמ קלומעקל עפּעס אַ פערטלדיקנ סייפער, ווי אַ מאַכזערל, אינ וועלכנ ער האָט אַרײַנגעקוקט אונ אונטערגעברומט מיט אַנ אַקדאָמעס־ניגנדל.

— סענדערל! — האָט ביניאָמינ אינערמיט מאַפסיק געווענ. — דו ווייסט, וואָס איכ זאָג דאָ איצט אַזוינס? דו ווייסט, פאַרוואָס איכ זאָג עס איצט מיט דעמ ניגנדל?

— דו מוזט אַוודאי הונגעריק זײַנ, — האָט סענדערל געענטפערט ביטמימעס.

— גראַמשטראַם, — האָט ביניאָמין זיך אָנגערופֿן, — און אַז איך בין הונגעריק, מיילע?!

— מיילע, מיילע, דעריבער זינגסטו, — האָט סענדערל געענט־פֿערט, — ס'איז דאָך דאָ אַ בעפֿייִרעש ווערטל: קאָלי זשיד ספּיוואַיעט, קאָלי ווינ גאָלאָדני. דו, ביניאָמין, מעגסט דיר זינגען, זינג דיר, זינג, און איך וועל מיר דערווײַל עפּעס אַנדערש טאָן.

אין דעם, ווי סענדערל האָט גערעדט, האָט ער טאַקע אַרײַנגע־שטעקט די האַנט זײַנע צו זיך אין פּעקל און אַרויסבאַקומען פֿון דאָרט אַ טאָרבע.

— עט, דו ווייסט נישט, דו פֿאַרשטייסט נישט, אַקעגן וואָס איך טו עס, — האָט ביניאָמין געזאָגט. — סענדערל, נאַרעלע, איך וועל דיר מעפֿוירעש זײַן דעם טאַם דערפֿון.

נאָר סענדערל אָבער האָט דערווײַל זיך זײַנס געטאָן און פּאַמע־לעך אויפֿגעבונדן די טאָרבע. אַז ביניאָמין האָט אַ קוק געטאָן, איז אים ליכטיק געוואָרן אין אַלע ראַמאַך אייווורים. אין טאָרבע איז געלעגן פֿון קאַלטוווי: ברויט, שטיקלעך קוילעטש, וואָס איז איבערגעבליבן פֿון שאַבעס, אוגערקעס, רעטעכלעך, ציבעלעס און קנאָבל! סענ־דערל האָט איצינער געהאַט אַלצדינג אָנצוגרייטן ווי אַ גוטע באַ־לעבאָסטע, און ער איז בײַ ביניאָמינען דערפֿאַר געהויכט, געקרוינט געוואָרן נאָך אַ סאַך מער ווי פֿריִער. ביניאָמין האָט אין האַרץ זיך שטאַרק געפֿרייט, וואָס האַשעמיִסבאָרעך האָט אים באַשערט אַזאַ טײַערן כאַווער אַף דער נעסיִע. סענדערלען האָט מיר גאָט צוגע־שיקט, אַזוי האָט ער געטראַכט, ווי די קינדער יִסראָעל מאַן אין דער מידבער.

נאָך דעם, אַז זיי האָבן אונטערגעלענט זייער האַרץ, האָט סענדערל אײַנגעוויקלט דאָס ביסל שפּײַז, וואָס איז איבערגעבליבן, צוריק אין טאָרבעלע, מיט די ווערטער:

— דאָס ביסל שפּײַז וועט אונדז צוניצקומען נאָכ אַפ א מאָל אונ דאָס טאָרבעלע אַפ טויזנט מאָל, אַפ אונדזער גאַנצנ לעבנ. דערמיט וועלנ מיר, אימירצעשעם, איבער די הײַזער ארומגיינ. ניושקאָשע, גאָט באָרעכ-הו וועט אונדז העלפנ!

דאָס וווּנדערלעכע טישטעכל אינ די מײַסע-ביכלעכ, וואָס מע זאָגט: טישטעכל, טישטעכל, גיב מיר עסנ! גיב מיר דאָס, גיב מיר יענצ! אונ דאָס טישטעכל גיט, — אָט דאָס דאָזיקע כידושים-וווּנדער-לעכע טישטעכל איז בא אונדז, יידנ, די טאָרבע. פיל נעפּאַשעס, זייער פיל, שפּײַזנ זיכ כידעשלעב-גרינג זייער גאַנצ לעבנ נאָר פונ דער טאָרבע אונ לאָזנ זי איבער בעירושע קינדס-קינדער. די טאָרבע איז, אינ טאָכ אַרײַנ, אַלצ איינע, נאָר בא פאַרשיידענע קלאַסנ מענטשנ באַקומט זי אַנ אַנדער מינ פאָרמע אונ אַנ אַנדער מינ נאָמענ. באַם פּראָסטנ אוילעמ איז זי פּאָשעט א טאָרבע, א פּראָסטע לײַוונטענע טאָר-בע; באַם געהויבענעמ אוילעמ נעמט זי אָנ אַלערליי מינע געשטאַלטנ, ווי אַשטייגער: א קעסטעלע, א קאָראָבקעלע, א קלייקוידעשל, א כעוור-רעלע, א פּושקעלע, א קאָהעלש בײַטעלע, א גמילעסכעסעד-באַנקעלע, א מעכאַברישער פּלוידערזעקעלע אוקעדוימע. די אַלע זײַנענ בעעמעס טאָקע נאָר טאָרבעס, עכטע יידישע טאָרבעס!..

— סענדערל! — האָט בינימינ זיכ אָנגערופנ, געשטאַרקט פונ סענדערלס ווערטער. — מיר ביידע זײַנענ א זיווג מינ האַשאָמאַיִמ, מיר ביידע זײַנענ ווי א גופ מיט דער נעשאָמע. ווענ דו זאָרגסט אינ גאַשמיִעס מיקויעכ עסנ אונ טרינקענ אַפ אונדזער נעסיִע, אַקעגנ דזשע זאָרג איכ אינ רוכניִעס-זאַכנ. נאָכאַמאָל פרעג איכ דיכ, סענדערל, דו ווייסט, פאַרוואָס איכ זאָג אַקדאָמעס? איכ האָב דערמיט א גרויסנ קיוונ. איכ זאָרג מיכ איצט, אַז האַשעמיִסבאָרעכ וועט אונדז בעשאָ-לעמ ברענגענ אַהינ, צו די בניי-מוישע, זאָלנ מיר קענענ א מויל עפע-נענ אונ מיט זיי זיכ אויסטײַנע. זיי ריידנ עפּעס האַלב-טאַרגעמ, צו=

מוּיסטנ רײדנ זײ דאָרט אקדאָמעס-לאָשנ. עלדאָד־האָדאָני, וואָס איז פונ יענעמ ווינקל צו אונדז געקומענ, ער האָט דאָכ דאָס דעמ אקדאָמעס געמאכט. ושריות שותא, סענדערל, איז דער טײַטש — איכ הײב אָנ צו שפּרעכנ, געדענק זשע, סענדערל! דאָ אינ כוץ-לאָארעצ קענ מענ זיכ באגײנ מיט אונדזער לאָשנ, מיט דײַטש, אָבער דאָרט מוזנ זײ קײנ דײַטש אוואדע נישט קענענ.

— איכ פארלאָז מיכ אינ די זאכנ אינגאנצנ אפ דיר, — האָט סענדערל געזאָגט בעהאכנאָע. — דו ביסט א געלערנטער מענטש אונ קוקסט ארײַנ אינ דײַנע ספאָרימ, מיסטאָמע ווײסטו וואָס דו טוסט, ווהינ דו גײסט. א סימענ, איכ האָב דיכ אפילע נישט איבערגעפרעגט, צי גײענ מיר מיט דעמ גלײַכנ וועג. דו גײסט, וואָס פאר א דײַגע איכ האָב, גײ, איכ גײ דיר נאָכ, ווי א קו נאָכ א קעלבל.

ביניאָמינענ האָט מעשונע האנאָע געטאָנ סענדערלס גרויסער ביטאָכנ אפ זײַנ כאָכמע. ער האָט בא זיכ איג די אויגנ אויסגעזעענ ווי א שיפּסקאפּיטאנ, וואָס ער אלײנ פירט די שיפּ אפנ יאמ. דאָס, פונדעסטוועגנ, האָט אימ נישט אָפּגעהאלטנ זיכ באלד טאקע צו באטראכטנ, אז ער ווײסט בעעמעס נישט, ווו ער געפינט זיכ, מעגלעכ עפּשער בלאָנדזעט ער אונ איז גאָר אראָפּ פונעמ וועג.

דערווײַל, ווי ער האָט געטראכט, האָט גאָט אָנגעטראָגנ א מוזשיק, וואָס ער איז געפאָרנ פארבײַ אפ א פולנ, אָנגעטאסעוועטנ וואָגנ מיט הײ.

— סענדערל, — האָט ביניאָמינ געזאָגט, — עס שאדט קלאל נישט א פרעג צו געבנ דעמ אָרל מיקויעכ דעמ וועג. גײ אפ ציקאוועשטש, גיב א פרעג. דאָ אינ כוץ-לאָארעצ ווײסטו בעסער פונ מיר זיכ קענענ אויסטײַנענ מיט די מוזשיקעס אפ זײער גראָבנ לאָשנ. דײַנ פלוינעסטע פלעגט דאָכ עפּעטעמ דיכ מיטנעמענ מיט זיכ אפנ מארק.

סענדערל האָט זיך אופגעהויבנ פונ זײַנ אָרט, צוגעגאנגענ מיט גרויס דערעכערעצ צומ מוזשיק אונ געזאָגט קעהײַ לישנאָ:

— דאָברי דיענ! קאזשי נאָ, טשעלאָוויטשע, קודי דאראָגי אפ ערעציזסראָעל?

— שטשאָ?! — האָט דער מוזשיק פארוואונדערט געמאכט אונ אויסגעשטעלט א פאָר אויגנ. — יאקי סרול? ני באטשיל יא סרוליא!

— ני, ני! — האָט ביניאָמינ זיך נישט געקענט אײַנהאלטנ אונ זיך ארײַנגעמישט פונדערווײַטנ. — עטאָ ווי סרול, א זיינ, לעהאוודיל, ערעציזסראָעל קאזאטע ווינ. סענדערל, זאָג אימ נאָכאמאָל בעפיירעש ארויס. ער האָט א פויערש קעפעלע. שארפער, שארפער, סענדערל!

— אפ ערערעציזסראָעל קודי דאראָגי? — האָט סענדערל נאָכאמאָל שארפ איבערגעכאזערט.

— א פיעס וואס, זשידקי, זנײַעט, שטשאָ ווי מאָראָטשעטע מעני גאָלאָווי, עטאָ דאָראָגי דאָ פיעווקי, א וואָני עלעסלאָעל! עלעסלאָעל! — האָט דער מוזשיק זיך נאָכגעקרימט, א שפײַ געטאָנ אונ אוועקגעפאָרנ ווײַטער.

אונדזערע פארשוינענ האָבנ זיך געלאָזט ווײַטער אינ וועג.

ביניאָמינ האָט געפילט א ווייטעק אינ די ליטקעס, די פיס זײַנענ אימ געווענ, לוי־אליינעמ, ווי אָפגעשניטנ. דאָכ האָט ער, נעבעכ, זיך נישט ווײַסנדיק געמאכט, זיך געמאכט הארצ, אלצ אונטערגעגעבנ קו־ראזש. אונ מאכמעס אימ איז, נישט פאר קיינ ייִדנ געדאכט, זייער שווער געווענ צו גיינ גלײַכ אונ געשווינד, האָט ער געמוזט אלצ אונ־טערשפרינגענ. אווארע איז דאָס נישט געווענ אזא גאנג ווי פריִער. עס איז געווענ געמוטשעט. נאָר פונדעסטוועגנ האָט ער געטאָג זײַנס אונ איז געגאנגענ, ווארעמ די קאשע איז דאָכ, וואָס האָט ער דענ געקענט מאכנ? אנידערלייגנ זיך, סאָנע־צוּענ, אפנ וועג? מיילע, וואָס וואָלט דערפונ דער טאכלעס געווענ? הײַנט ווי לייגט עס זיך א ייִד אינמיטנ

וועג גלאַט אַנידער? ער וואָלט נאָר מעצאַער געווענ סענדערלענ, אונ די נעסיע וואָלט, כאַלילע, אופגעהאַלטנ געוואָרנ. האַקלאַל, זיי זײַנענ געגאַנגענ, געגאַנגענ אַזוי א גאַנצנ טאָג, ביז גאָט האָט זיי בעשאָלעמ געבראַכט קיינ פּיעווקי אַפּ נאַכטלעגער.

אַרײַנקומענדיק אינ פּיעווקער קרעטשמע, איז ביניאָמינס ערשטע זאַכ געווענ, זיכ א וואָרפּ צו טאָנ ווי גרויס ער איז אינ א ווינקעלע, אויסצורוענ די פּיס אונ כאַפּנ דעמ אָטעמ.

סענדערל איז, ווי אַנ אַלטע באַלעבאָסטע, געגאַנגענ צו באַשעפ־טיקנ זיכ אינ דעמ באַלעבאַטישקײט אונ שמועסנ מיקויעכ וועטשערע.

דער אַרענדאַר האָט אָנגעקוקט סענדערלענ פונ קאָפּ ביז די פּיס אונ האָט פונ זײַנ גאַנצנ הילעכ אַרויסגעזענ, אַז דאָס איז עפּעס נישט גלאַט אַזא פּאַרשוינ, ווי אַנדערע, וואָס פאָרנ געוויינטלעכ דורכ. ער האָט אימ אָפּגעשטעלט א שאָלעמ-אַליכעמ, אונ אַפּ דער שײַלע: מאַ שמייכעמ? פונוואַנענ איז א ייִד? האָט סענדערל געענטפערט ביטמי-מעס, ער הייסט סענדערל, ער איז א שטיקל ערעצ-יִסראָעל-ייִד, ער איז מעשאַמעש בא רעב ביניאָמינ, וואָס ליגט איצט מיט זײַנ קאָוועד דאָ אינ א ווינקל. דער אַרענדאַר האָט געמאַכט א פרומ פּנעמל, זיכ א ביסל פאַרטראַכט אונ געבעטנ סענדערלענ זיצנ.

לאָמיר לאָזנ די באַסמאַלקע, דאָס הייסט סענדערלענ, שמועסנ מיט דעמ אַרענדאַר, אונ זיכ אומקערנ צומ בענמעלעכ, צו ביניאָמי-נענ, זענ, וואָס ער מאַכט אונ וואָס ער טוט.

אונדזער ביניאָמינ, אַז ער האָט זיכ א וואָרפּ געטאָנ אינ ווינקל, איז געבליבנ ליגנ, ווי א שטיינ, אונ נישט געוווסט, אַפּ וועלכנ אוילעמ ער איז. די אָדערנ פונ די פּיס זײַנענ געווענ שטאַרק אָנגעקוואָלנ, דאָס בלוט האָט אינ זיי זיכ צעשפּילט, געזעצט אונ געשטשיפּעט, גלײַכ ווי מוראַשקעס וואָלטנ דאָרט הויפנסווײַז אַרומגעלאָפנ אונ געביסנ, גע־שטאָכנ. די שלייפנ האָבנ געהאַקט, געקלאַפּט ווי האַמערס. אינ די

אויערנ האָט פאַרדומפּנ גערוישט, אונ דאָס רוישנ פלעגט זיכ אַלצ אויסלאָזנ צומ סאָפ מיט א הילכעדיקנ לאַנגנ קלונג, ווי א טקיע-גדוילע, אָדער מיט א שאַרפנ שום, ווי בעשאַס מע לאָזט ראַקעטנ. בא איטלעכנ אַרויספליִענדיקנ ראַקעט פונעמ קאָפּ האָט מיטאַמאָל אימ א בלישטשע געגעבנ אינ די אויגנ טויזנטערליי פײַערווערק: געלע, גרינע, בלויע, העלע, רויטע, פּאַמסענע, נאָכ אי נאָכ קאָלירנ אָנ אַנ עק, אָנ א סאָפ. אינ א מינוט אַרומ ווערנ די פײַערווערק אויסגעלאָשנ, כווישעכ-פינצ-טער ווערט אימ אינ די אויגנ, אונ אינ די אויערנ רוישט ווידער ווי אינ א מיל.

ליגנדיק פאַרטראַכט אַזוי א היפּשע צײַט, הערט ביניאָמינ א קאָל פונ גלעקלעכ קלינגענע אינדרויסנ פונדערווײַטנ. מיט איטלעכער מינוט קומט דער קאָל צו אַלצ נעענטער, נעענטער, ווערט אַלצ העלער אי שטאַרקער, אונ פּלוצלינג גיט א סקריפּ, ווי א וואָגנ האָט זיכ אָפּגע-שטעלט לעבנ טויער. פונעמ וואָגנ לאָזנ זיכ הערנ אַלערליי מינע קוי-לעס: בײַקעלכלעכ, פּיסטלעכ, געמבעס, הייזעריקע, כאָרכלענדיקע אי צוגעלעגערטע שטימעס, גלײַכ ווי א גאַנצ שטעטל האָט דאָרט זיכ פאַר-קליבנ אפ א וויכטיקער, וואַזשנער אַסיפע. אַלע רײדנ, שרײַענ מיט-אַמאָל אונ מע הערט נישט איינ וואָרט. פונ קעצ, וואָס פאַרזאַמלענ זיכ צײַטנווײַז אפ די דעכער, הערט מענ כאָטש א מיאַוקענ, דאָס הייסט ווענ אַפילע קאַצנ-לאָשנ איז נישט צומ פאַרשטיינ, דאָכ, אויסהערנדיק א סאָבראַניע קעצ, קענ מענ, ווייניקסטנס, זאָגנ גאַנצ באַשטימט: יאָ, די קעצ מיאַוקענ. נאָר דאָ אָבער איז ריינ אוממעגלעכ צו באַשטימענ אי דאָס אויכ, וואָס פאַר א מינ איז דאָס געשריי פונ די פאַרשויכענ, ווײַל דערינענ איז אויסגעמישט אי געלעכטער, אי א געקרעכצערײַ, געזיפצערײַ, אי א שושקערײַ, אי א קוויטשערײַ, אי א טאָנ פונ א שייגעץ, אי דאָס זיסע כאַניפע-קעלכל, אי א הוסטערײַ, אי נאָזשנײַ-צערײַ, א געקלאַפּערײַ אונ א געפּאַטשערײַ. הײַנט גיי פאַרשטיי, וואָס

דאָס אַלצדינג אינײנעם איז, וואָס דאָס באַטײַט? באַלד דערופּ עפּנט זיכ די טיר אונ אַ כאַפּטע מענטשנ שיטנ זיכ אַרײַנ אינ שטוב מיט אימפּעט.

בינימינ רוקט זיכ ווײַטער, ווײַטער אינ ווינקל אונ נורעט זיכ שטאַרק אײַנ.

דערווײַל ווערט אינ שטוב זײער ליכטיק פונ אַ סאַכ ליכט, וואָס ברענענ אינ שאַבעסדיקע מעשענע לײַכטער; אַ טײל זײַנענ פאַרשטאָפּט מיט שנויצנ אונ די ליכט שטײענ אַפּ זײ צוגעשמאָלצנ, נאָר אַפּ מישקוילעס, אַ טײל זײַנענ מיט צו גרויסע, ברײטע, נישט קײנ טיפּע לעכער, אונ די ליכט שטײענ אינ זײ קרומ, אינ דער זײַט פאַרשטעקט פונ אונטנ מיט אַ קויל.

באַמ עק פונ אַ לאַנגנ דעמבענעמ טיש זיצט אַ כעוורע קלעזמער אונ סטרויענ, שטעלנ אָנ זײערע קײלימ. דער פידלער פּאָרעט זיכ מיט דער פידל, קיצלט זי מיט פינגער אונ איטלעכע סטרונע רופט זיכ אָפּ: זימ, זימ, זימ אַפּ איר קאָל, גלײַכ ווי זײ רײדנ: נישקאָשע, מעגסט אונדז קיצלענ, פונ אונדזערטוועגנ זײַנענ מיר פאַרטיק, אַבי פונ דײַנ סמיטשעק זאָל נאָר קײנ מענוזע נישט זײַנ. ער כאַפּט זיכ צומ סמיטשעק, גלעט אימ אונ האַלט אימ גרײט צומ שפּיל. דער פלײטער שמועסט איבער שטיל מיט דער פלײט. זי פּײַפט אימ שטילערהײט אָנ, אונ דער צימבלער לויפט זיכ דורכ איבער דעמ צימבל אונ קלאַפּט זיכ פּאַמעלעכ מיט די העמערלעכ. נאָר דער בלינדער פּויקער זיצט אָנגערוקט מיט דער קוטשמע איבער די אויגנ אונ כאַפּט אַ דרעמל.

לעבנ די קלעזמער שטײט אַפּ אַ בענקל עפּעס אַ מינ פּאַרשוינ, וואָס קוימ רעדט ער אויס אַ וואָרט שטיקט מענ זיכ פאַר געלעכטער, אַפילע קינדער, וואָס שטײענ אָנגעשטופּט אונ קוקנ אַרײַנ פונ די פענצטער, לאַכנ מעשונע אונ קרימענ זיכ נאָכ. דער פּאַרשוינ גיט דערנאָכ אַ גע-

שרײַ: הארײַ! ליכוויד די מעכוטאָנים אוליכוויד דעם באַלעבאָס ולכבוד כל המסובים בכאן שפּילט אָפּ א לעבעדיקס, א פריילעכס! און די קלעזמער צעלאָזן זיך באלד אפ די קיילים, פריילעכ, לעבעדיק, ווײַבער מיט מאנצבילן נעמען זיך צונויפ און טאנצן א ראָד — האָצ, האָצ.

אלצדינג האָט זיך באוועגט, אפילע וואנצן אי טאראקאנעס זײַנען ארויס פון די שפּאלטן, און זיך צעקראָכן איבער די ווענט.

טאנצנדיק פאלט איינער ארופ אפ ביניאָמינען אין ווינקל. דער טענצער קוקט אים אין פּאָנעם ארײַן און לאָזט ארויס א געשריי:

— א, ביניאָמינ! איך האָב אים דערטאפּט, כלעבן, די קאָשערע מעציִע, ער איז דאָ, ער איז דאָ!

אפ דעם געשריי לויפן צו נאָך מענטשן. ביניאָמין דערקענט צווישן זיי טונעיאדעווקער פּײַנע־בעריעס און דעם דאָרטיקן רעוול.

איין קאָל, איין געשריי:

— ביניאָמין, קום טאנצן! ביניאָמין, קום טאנצן!

— איך קען, אָסער, ניט — בעט זיך ביניאָמין ראכמים, — איך קען זיך נישט רירן פונעם אָרט.

— נישקאָשע, נישקאָשע! — ענטפערט מען אים. — קום, זאָגט מען דיר, דו וועסט קענען. וואָס האָט מען דאָ צו קענען? אַראָם א מענטש, קאטשקע רוק זיך! ריר זיך, בעהיימע, מיר וועלן נישקאָשע דערציילן.

— זעלדענ! — גיט ביניאָמין א געשריי אין איין אָטעם. — איך בעט אײַך, דערציילט נישט זעלדענ!

— ריר זיך זשע, בעהיימע! — שרײַט מען אים. — ריר זיך, בע־היימע, שטעל זיך שוין אפ די פיס!

— דערבארעמט זיך, יִדישע קינדער! — בעט זיך ביניאָמין. — איך קען, כלעבן, זיך איצט נישט רירן. איך האָב א טאם, פארוואָס

איך קען נישט. ס׳איז א סאַך, וואָס איך וועל אים מעגאַלע זיין דעם ראַוו.

און ווי ער כאַפּט אַרום דעם ראַוו פעסט מיט ביידע הענט איינ־צורוימען אים אין אויער א סאַך, פילט ער פּלוצלים א שרעקלעכן זעץ אין דער זייט, אזש ס׳איז אים פאַרגאַנגען אין דער נאָז ווי פון כריין. ער גיט זיך פאַר ווייטעק א וואָרף, רייבט די אויגן און זעט, אין שטוב איז גאָר טונקל, די לעוואָנע שיינט אַריין פון די פענצטער. ער ליגט לעבן א קעלבל און האַלט זי אַרומגענומען שטייף מיט ביידע הענט.

וואָס טוט זיך דאָ אזוינס?! פונוואַנען נעמט זיך דאָ פּלוצלים א קעלבל? האָט זיך דען בינאָמין געקעלבט? נאָר ווי שיקט זיך עס? אָנגענומען די סוואָרע — בינאָמין איז א בעהיימע, צען מאָל, הונ־דערט מאָל א בעהיימע, נאָר ער איז דאָך אָבער א צווייפיסיקע בעהיי־מע, און ווו איז דאָס געהערט אַז געזען געוואָרן, אַז א צווייפיסיקע בעהיימע זאָל האָבן א קעלבל?! עמעס, באַ אונדז איז דאָ א סאַך קעלב־לעך, און דאַסראַוו דאַפקע אין לעטישע הייזער, אָבער דאָס זיינען דאָך פּאָרט נישט מער ווי קעלבלעך אין א מענטשנס געשטאַלט. זיי זיינען נאָך דאַסראַוו גראַד זייער שיין, מיט א שיין פּענעמל און מיט כיינ־גריבעלעך. אָבער דאָס קעלבל, וועלכע בינאָמין האַלדזט דאָ און נעמט זי שטאַרק אַרום, איז דאָך טאַקע פּאַשעט אַן עמעס קעלבל. היינט פונ־וואַנען, איז די קאַשע, האָט זי זיך אַהער גענומען? א כידעש־ניפלע. נישט אַנדערש זי איז פונעם הימל אַראָפּגעפאַלן?..

ניין, ראַבויסיי, גלייבט נישט אין הימלישע קעלבלעך. צווישן אַלע אונדזערע קעלבער איז אַפילע נישט אי איין קעלבל פונעם הימל אַראָפּגעשיקט געוואָרן. עס איז גאָר נישט אַזאַ כידעש־ניפלע, ווי איר מיינט. איר האָט זיך אַפּ דעם קעלבל גאָרנישט אזוי צו וווּנדערן און פון אים אַזאַ פּיירעש צו מאַכן. פּראָסטע איז מאָסטע, גאָר אָן קונצן. די מייסע דערפון איז אזוי געשען.

אז ביניאָמינ איז, נישט מויט ניט לעבעדיק, אנידערגעפאלנ אינ ווינקל, האָט ער פאר גרויס מידקייט נישט באמערקט, אז דאָרט ליגט א קעלבל. בעשאַס אימ האָבנ זיכ צעשפּילט די געבליטנ, איז ער אנשלאָפנ געוואָרנ אונ אימ האָט זיכ פאַרגעשטעלט אינ כאָלעמ די גאנצע באַסענע מיט די מעכוטאָנימ אונ מיט די קלעזמער. ער איז געווענ שרעקלעכ אומרויִק, זיכ אלצ גערוקט, גערוקט אינ ווינקל. אונ בעשאַס ער האָט אינ כאָלעמ ארומגענומענ דעמ טונעיאדעווקער רעוול, האָט ער גאָר ארומגעכאַפּט פעסט דעמ פּיעווקער ארענדאַרס קעלבל, אונ אימ אײַנגערוימט אינ אויער דעמ סאָד פונ זײַנ נעסיִע. דאָס קעלבל אָבער האָט עס נישט גוירעס געווענ, נישט געוואָלט לײַדנ, מע זאָל אימ אזוי האַלדזנ אי שטיקנ. עס האָט אויסגעשטרעקט דאָס פיסל, אָנגערירט ביניאָמינענ אינ דער דיכ, אונ ביניאָמינ האָט זיכ אופגעכאַפּט.

אז ביניאָמינ האָט זיכ אופגעכאַפּט, האָט ער נאָכ אלצ געהאַלטנ ארומגענומענ דאָס קעלבל מיט בײדע הענט זייער פאַרדולט אונ צעמישט. ערשט אינ א רעגע שפּעטער האָט ער פונ זיכ א שטופּ געטאָנ דאָס קעלבל, זיכ אופגעהויבנ דערשראָקנ אונ זיכ געלאָזט גײנ געשווינד. דאָס קעלבל, פונ זײַנ זײַט, וויבאַלד עס איז לייז געוואָרנ פונ פרעמדע הענט, איז אויכ אופגעשטאַנענ געשווינד אונ זיכ געלאָזט מאַכנ א פּלייטע, איז, לויפנדיק, ארופ ראַפּטאָם אפ ביניאָמינענ אונ בײדע זײַנענ געפאַלנ איבער א גרויסנ צעבער וואַסער, טראַכ מיט א שרעקלעכנ קלאַפּ!

שטאַרק דערשראָקנ פונ אזא טראַכ, איז סענדערל אונ דער ארענדאַר מיט א ליכטל אינ האַנט ארויסגעלאָפנ פונעמ אנדערנ כיידער אינ שטוב ארײַנ. זיי גיבנ א בליק: אָ־ווא, א שרעק! ביניאָמינ מיט דעמ קעלבל ליגנ בײדע אויסגעצויגנ אפ דער ערד אונ שווימענ פּאָשעט אינ א לוזשע וואַסער, עפּעס נישט אזוי פריש שמעקנדיק!

װען אַ לידל־מאַכער זאָל געװען דענסטמאָל זײַ בײדע אָנקוקן, װאָלט ער אַזױ געמאַכט: „ליבהאַרצעדיקע און זיסע, אַז אין װינקל אַז אין דער לוזשע זײַנען זײ ניט צעשײדט געװאָרן!״

נאָר דער אַרענדאַר און סענדערל זײַנען געװען פּראָסטע באָסער־װעדראָם, נישט קײן לידל־מאַכער, און האָבן די ליבהאַרצעדיקע אַז זיסע באַלד צעשײדט. דאָס קעלבל האָט מען אָפּגעשיקט צו דער מוטער מיט שטעכװערטלעך פֿאַר איר שלעכטער אױפֿירונג. און בנימינען האָט מען פֿון דער טװילע אַרײַנגעפֿירט אין אַ באַזונדערן אַלקער און באַלײגט אױף עטלעכע קוליקלעך שטרױ מיט אַ קישן צוקאָפּן.

דאָס זעקסטע קאַפּיטל

ווי אונדזערע פאַרשווינענע פאַרשלעפּן זיך קיין טעטעריווקע און ביניאָמינען כאַפּט אַ פּאַטש

ביניאָמינס אייוורים זײַנען אַ ביסל אָפּגעגאַנגען אין דער לייל טווילע, נאָך דעם אָפּשווענקען זיך מיט אַ גאַנצן צע־בער קאַלטע וואַסער, און, אָפּשטייענדיק אינדערפרי, האָט ער זיך געפילט פרישער אי געזינטער. ער האָט באַ־שײַמפּערלעך ארויסגעזען אַ פינגער פון וווּנדער אין נעכטיקער מײַסע מיט דעם קעלבל, וואָס דורך אים גראָד איז געקומען די ירפוּע צו זײַנע ווייטעקן. ער האָט באַוויזן סענדערלען דערמיט, ווי אומגערעכט

דער זינדיקער מענטש איז, וואָס באַקלאָגט זיך בעשאַס עפּעס אַן אומ־גליק און פֿאַרשטייט נישט, אַז דאָס אומגליק, קען זײַן, פּירט גאָר צום גליק, און פֿון דער ראָע קומט אַרויס אַ טויווע; ווי דער אייבערשטער מאַכט פֿאַר אַ שאָליעך אַלע זײַנע באַשעפֿעניש, אַפֿילע אַ בעהיימע; ווי אַ דאָקטער קען אַמאָל גאָר זײַן אַ קעלבל; ווי אַ מיק אַפֿילע קען אַמאָל פּיקן אין קאָפּ, שטאַרק דאַקוטשען און שטיין אין דער גאַרגערעם. פֿאַר אַ רײַע דערצו דינט די מיק מיט טיטוס האָראָשע אין די אַלטע, אַלטע צײַטן. דאָס נעכטיקע באַגעגעניש איז אים איצט געווען אַ גוטער סימען, אַז די נעסיע זײַנע איז אין אַ גוטער מאַזלדיקער שאָ, און ער וועט אימירצעשעם מאַצליעך זײַן, צו דערגרייכן וואָס ער ווינטשט.

— אַ וואַסערטרעגער, וואָס גייט איבער מיט פֿולן, איז פֿון אייביק אָן אַ גוטער סימען, אַפּשיטע שוין אַ גרויסער, אַ פֿולער צעבער! — האָט סענדערל זיך אָנגערופֿן און צוגעבאַסעוועט מיט די רייד.

נאָר מאַכמעס דעם ווייטעק, וואָס ביניאָמין האָט נאָך געפֿילט אין די פּיס, און מאַכמעס די קוליקלעך שטרוי, וואָס דערופּ איז אים ווייך געווען צו ליגן, איז ביניאָמין פֿאַרבליבן דעם גאַנצן טאָג אין פּיעווו־קע. ער איז געגליכן געווען צו אַ שיף אין יאַם, וואָס האָט זיך געזעצט אָפּ אַ זאַמד און קיין גוטער ווינט איז נישטאָ אַראָפּצוטרײַבן פֿון דאָרט.

אָפּ מאָרגן גאַנצפֿרי האָט ביניאָמין זיך אופגעהויבן פֿון זײַן גע־לעגער און זיך געלאָזט ווײַטער אין וועג אַרײַן.

אַ היפּשע צײַט איז ביניאָמין געגאַנגען עפּעס ווי מאָרעשכוירעדיק, שטיל פֿאַרטראַכט, נישט צו ריידן קיין וואָרט. דערנאָך האָט ער אַ פּאַטש געגעבן זיך אין שטערן און געבליבן שטיין שטאַרק באַ־טריבט. ערשט אין אַ פּאָר מינוט שפּעטער האָט ער געעפֿנט אַ מויל און אַרויסגעלאָזט מיט אַ קרעכץ די ווערטער:

— אַך, סענדערל, איך האָב פאַרגעסן!

— וווּ פאַרגעסן? וואָס פאַרגעסן? — האָט סענדערל זיך אָנגערופן און זיך אַ כאַפּ געטאָן צו דער טאָרבע.

— אין דער היים, סענדערל, אין דער היים האָב איך פאַרגעסן!

— אַי, בנימין, וואָס פעלט דיר איינס? — האָט סענדערל גע־מאַכט. — מיר האָבן, דאַכט זיך, מיטגענומען אַלצדינג, וואָס נייטיק איז מענטשן אין וועג אַריין: אַ טאָרבע, נישט צו פאַרזינדיקן, איז דאָ, טאַלעס־און־תּפֿילין מיט סידורים איז אויך דאָ, שאַבעסדיקע קאַפּאָ־טעס — אויך דאָ. דאַכט זיך, אַלצדינג, באַרעכאַשעם, איז דאָ, אַלצדינג האָבן מיר פאַרנומען. וואָס גייט אונדז דען אָפּ? און וואָס האָבן מיר אַזוינס געקענט פאַרגעסן?

— די זאַך, וואָס איך האָב פאַרגעסן, סענדערל, איז זייער וויכ־טיק, נייטיק אין לעבן אַריין, האַלעווײַ אַלצדינג זאָל אָפּלויפן בעשאָ־לעם, נאָר בעיִם, כאָלילע, לוי יאַאַלע וועלוי יאָוווי, גאָט זאָל שוימער־אומאַצל זײַן, אַפֿן וועג וועט עפּעס מיִטע־מאָטן געשען, דענסטמאָל וועלן מיר ערשט דערפילן דעם גרויסן ווערט פון דער טײַערער זאַך, וואָס איך האָב פאַרגעסן. אַרויסגייענדיק פון דער היים, האָב איך אין אײַלעניש פאַרגעסן צו זאָגן אַ שפּרוך, וואָס שטייט געשריבן אין אַ סייפער, אַרויסגענומען פון אַ גאַנץ אַלטן קסאַוויאַר. דער שפּרוך מוז געזאָגט ווערן פאַר אַ נעסיִע, אַרויסגייענדיק פון דער היים, בײַ דער ראָגאַטקע, און מען איז אָרעוו, אַז ער איז אַ זיכערע שמירע אין וועג פאַר קאָלאַמינע סאַקאָנעס און שלעכטע באַגעגעניש, — אָט וואָס איך האָב פאַרגעסן!

— עפּשער איז דײַן גוטער ווילן זיך אומקערן אַהיים? — האָט סענדערל געזאָגט ביטמימעס.

— דו ביסט מעשוגע, צי כאַסערדייִע! — האָט בנימין אַ געשריי געטאָן, און דאָס גאַנצע בלוט איז אים אין פּאָנעם אַרײַן. — סטײַטש.

וואָס הייסט, זיכ אומקערנ אהיימ? נאָכ אזויפיל מי אונ אָנגיינ זיכ אזא וועג — פּלוצלימ אומקערנ זיכ! סטײַטש, אונ די וועלט? וואָס וועט זאָגנ די וועלט?

— וואָס הערנ מיר, ביניאָמינ, די וועלט? — האָט סענדערל זיכ אָנגערופנ. — די וועלט האָט דענ דיכ געבעטנ מאכנ אזא נסיעה? האָט זי דענ מיט דיר א קאָנטראקט געמאכט אונ דיר אפ הוצאָעס געגעבנ, דו זאָלסט גיינ וואנדערעווענ?

— גאנצ סייכלדיק! — האָט ביניאָמינ זיכ נאָכגעקרימט. — אונ אלעקסאנדער מוקדענ, אימ האָט דענ די וועלט געבעטנ, ער זאָל גיינ קיינ הינדיִאָ אונ מילכאָמע האלטנ דאָרט? אונ די אלע וואנדערער בא אונדז יידנ האָט דענ די וועלט געבעטנ ארומצוּוואנדערעווענ פונ שטאָט צו שטאָט?

— ווייס איכ? — האָט סענדערל געמאכט מיט א שמייכעלע. — פונמסתמא [?] האָבנ זיי אלע געמעגט, כלעבנ, זיצנ אינ דער היימ. עס וואָלט, דאכט זיכ, בעסער אונ גלײַכער געווענ פאר איטלעכנ. אכ, נארעלע, דו, אלעקסאנדערל מוקדענ, דו האָסט אינ דער היימ פונ קאָלטווו, זיצ, לעב דיר צופרידנ אונ גלעט דיר דאָס בײַכל. צו וואָס טויג דיר נאָכ, נארעלע, הינדיענ? סידי דאָמא דא ני ריפּײַסא, איז דאָ אנ אוילעמס ווערטל. אונ דער אוילעמ זאָגט: אנ אוילעמס ווערטל איז, לעהאוודל, א גמאָרע. מער כידעש איז אפ אונדזערע יידעלעכ. זיי האָבנ דאָכ טאקע יאָ געמעגט האלטנ פונ דער גמאָרע, זיצנ אפ זייער אָרט אונ באשעפטיקנ זיכ איטלעכער מיט זײַנ זאכ. צו וואָס טויג דאָס ארומוואנדערעווענ, דאָס ארומבלאָנקענ זיכ ווי א דולער הו-הא=הא, נישט צו וויסנ אליינ פונעמ געזונט, פונעמ לעבנ, אונ נאָר אומזיסט-אומנישט רײַסנ שטיוול? ווי איכ בינ א ייִד, ביניאָמינ! איכ זאָל אזא פּארשוינ באגעגענענ, וואָלט איכ אימ גלײַכ אפנ אָרט אָפּגעזאָגט דעמ אוילעמס ווערטל, לעהאוודל, — די גמאָרע מיינ איכ.

א היפשע צײַט האָבן אונדזערע פאַרשוינען זיכ אוועקגעאַמפּערט. סענדערל האָט געפרעגט קאַשעס, אונ בינימאָמינ האָט אימ אַלצ אויסגעוויזן, אַז ער איז א נאַר אונ האָט קיינ פּיצל יעדיע גיישט אינ אַזעלכע זאַכנ.

סענדערל איז דענסטמאָל געגליכנ געווענ צו א פערדל, וואָס טאָמעד דינט עס זײַנ האַר געטרײַ אונ פאָלגט אימ אינ פײַער, אינ וואַסער אַרײַנ, פּלוציִלימ מאַכט זיכ אַמאָל, פאַלט אַפ אימ אָנ פונ דער העלער הויט עפּעס א מאַנקאָליע, עס שפּאַרט זיכ אײַנ, שטעלט זיכ דיבאָמ אונ וויל זיכ נישט רירנ פונעמ אָרט, כאָטש טו זיכ דאָ, סאָנע-ציִענ, א מײַסע אָנ. אונ ווענ בינימאָמינ האָט דענסטמאָל ניט געשמיסנ דעמ אײַנגעשפּאַרטנ סענדערלענ מיט א בײַטש, דערפאַר האָט ער אימ דורכגעבויקערט מיט זײַנ זיס צינגל אונ אימ אָפּגעשאָטנ מיט רייד, ביז סענדערל איז געוואָרנ ווייכ ווי א טייג, א גוט פערדל, ווי פריִער. ער האָט אופגעשטעלט די אויערנ, הערנדיק בינימאָמינס רייד, וואָס האָבנ געבראָכנ דעמ מויעכ, אונ לעסאָפ האָט ער זיכ אָנגערופנ, ווי זײַנ שטייגער איז געוויינטלעכ, מיט די ווערטער:

— אויב דו ווילסט דאַפקע אַזוי, זאָל זײַנ אַזוי. וואָס פאַר א דײַגע איכ האָב?

אַז בינימאָמינ איז פאַרטיק געוואָרנ מיט סענדערלענ, האָבנ זיי זיכ ווײַטער געלאָזט אינ וועג אַרײַנ, אונ נאָכ דעמ, אַז זיי זײַנענ זיכ אָנגעגאַנגענ אַפ וועגנ אונ זײַטנוועגעלעכ, זײַנענ זיי נישט=טויט נישטלעבעדיק אָנגעקומענ קיינ טעטעריווקע.

טעטעריווקע איז די ערשטע גרויסע שטאָט, וואָס אונדזערע וואַנדערער האָבנ געזענ אינ זייער לעבנ. דעריבער איז קיינ וווּנדער נישט, וואָס זיי האָבנ געקוקט אַפ די גלײַכע אויסגעברוקירטע גאַסנ אי אַפ די גרויסע הויכע מויערנ אונ נישט געקאָנט זיכ זאַט אָנקוקנ. קימאַט אַפ די שפּיצ פינגער זײַנענ זיי געגאַנגענ אַפ די טראָטואַרנ אונ געהויבנ

די פּיס עפּעס מעשונע, גלײַך ווי זיי וואָלטן זיך געהיט צו שטאַרק נישט צו באַרירן די גלאַטע שטיינער און נישט אָנמאַכן, כאָלילע, קיין שאָדן. פּיס, וואָס האָבן נישט עפּעס אַזאַ גוטע דאָליע בײַ זייערע באַלעבאַטים אין די קליינע שטעטלעך און וואָס מע מאַכט דאָרט פאַר זיי נישט עפּעס גרויסע צערעמאָניעס! קליינשטעטלדיקע פּיס, וואָס ווייסן, נעבעך, נישט פון קיין פּאָדלאָגע צו זאָגן אַפילע אין שטוב, וואָס קריכן, נעבעך, ווי די כאַזייִרים אין בלאָטע, וואָס זייערע באַלעבאַטים שטעקן זיי גייענדיק טיף אַהינצו אַרײַן און דראָלן מיט זיי פּראָסטע־מאָסטע, גאָר אָן שום מעלאָכעס, — אַזעלכע פּיס מוזן בעעמעס מעוווליוול ווערן, ווי די שיקערע, אַז זיי דערפילן פּלוצלים אונטער זיך אַ בריק פון שטיינער, און מוזן פאַר גרויס קאָוועד טאַקע אַ ביסל אונטערשפּרינגען און נישט וויסן אַ צײַט זיך וווּהין־צו־טאָן. פּרישע ערשט אָנגעקומענע קליינשטעטלדיקע פּיס וועט איר באַלד דערקענען אַף די אויסגעברוקירטע גאַסן אין די גרויסע שטעט.

אונדזערע טונעיאַדעווקער פּאַרשוינען זײַנען געגאַנגען ווי מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ און בעהאַכנאָ אָפּגעטראָטן פאַר איטלעכן דעם וועג. סענדערל פלעגט אין אַזאַ פאַל אָנעמען ביניאָמינען פאַר דער פּאָלע און אים אַ שלעפּ טאָן אין דער זײַט. אַמאָל איז דורכדעם סענדערלען אויסגעקומען צו כאַפּן אַ שטיקל טענצל מיט עמעצן, וואָס איז געקומען אַקעגן. יענער איז זיך געגאַנגען גלײַך זײַן וועג און האָט זיך אָנגעשלאָגן מיט סענדערלען, וואָס מאַכמעס דעם אָפּטרעטן האָט ער אים פּונקט גאָר פאַרשטעלט דעם וועג. יענער כאַפּט זיך רעכטס, אָבער אונדזער סענדערל האָט אים מאַקדים געווען און שטייט שוין גרייט. ביידע וואַרפן זיך לינקס און ווײַטער רעכטס, ביז יענעם געראָט לעסאָף אויסצומײַדן זיך. איינער, וואָס איז גראָד נישט אופּגעלייגט געווען צו טאַנצן מיט סענדערלען, האָט אים פּראָסט אָנגענומען און אַ וואָרף געטאָן אין דער זײַט, אַז די ציינ זײַנען אים שיר נישט אַרויסגעפאַלן.

אלצדינג זײַנען פאר אונדזערע פארשווינען געוועג נײַ, אלצדינג, האט זיך זיי אויסגעוויזן, טײַט אפ זיי מיט די פינגער. די דראשקעס שרײַען, די פאטאנצן פילדערן, די מויערן שטייען האפעדריק, קוקן שטאלץ מיט זייערע גרויסע גלעזערנע טאפליעס, און די מענטשן קרימען זיך. אלצדינג שרײַט זיי נאך: טארבעס, קאפצאנימלעך! טאר-בעס, קליינשטעטלדיקע יידעלעך! טארבעס, טארבעס!

— הערסטו, בינימאמין! — האט סענדערל געזאגט, נאך דעם, אז ער האט פארריסן דעם קאפ און געקוקט אפ די מויערן מיט דרער-בערעץ. — איך מיין, בינימאמין, דאס איז סטאמבול.

— גיי שוין, גיי, נארעלע, ווי קומט עס צו סטאמבול? — האט בינימאמין געמאכט מיט אזא מינע, גלײַך ווי ער איז א סטאמבולער א געבוירטיקער. — סטאמבול, נארעלע, האט טאק מאל טאק גאסן, איטלעכע גאס האט טאק מאל טאק פופצן-, צוואנציק- אדער עפשער דרײַסיקגארנדיקע הײַזער, און אין איטלעכן הויז וווינען טאק מאל טאק מענטשן! דו מיינסט, אז דו ביסט שוין פארטיק? ניין, ווארט נאר, ווארט, נארעלע איינער, הײַנט איז נאך דא קליינע גאסן, יור-דיקעס, קאטשעניוקעס, מאטשעניוקעס, פיסקעס, יארן און פאראלן קעכויל האיאם!

— אײַ, אײַ, אײַ! — האט סענדערל געמאכט פאר גרויס וווּנ-דער. — ס'איז דאך עפעס גאר א שרעק, כלעבן, אזא גרויסע שטאט! נאר איך בעט דיך, בינימאמין, פונוואנען קומט עס אט-די אלע גרויסע שטעט? מענטשן זאלן זיך צונויפשטיקן אין איין ארט און ליגן איי-נער איבער דעם אנדערן, גלײַך ווי די וועלט איז ווייניק און נישטא מער קיין ערד! עס מוז דאך אוודע דערינען עפעס זײַן, וואס מענטשן דערווײַטערן זיך פון דער ערד און ווילן אלץ פליִען אין הימל, אין די הויכע, הויכע פענצטער. זאל עס עפשער זײַן דעריבער, וואס דעם מענטשנס נעשאמע וואקסט פון הימל און מאכמעס דעם

צייט עס אימ, נעבעכ, אלצ ארופ, אונ ער האָט זייער שטארק בייזעק אויסצושפרייטנ די פליגעלעכ אונ זיינ אלצ פונויבנ? וואָס זאָגנ דערצו עפּעס דיינע כאַקראָנימ, ביניאָמינ? האָסטו נישט באַ־געגנט מיקויעכ דעמ עפּעס א שמועס אינ דיינע כקירע־ספאָרימ?

— אלפי כקירע, — האָט ביניאָמינ געמאכט מיט א קנייטשל, — איז וועגנ דעמ איניענ דאָ א גאנצ ווייטער שמועס. איכ האָב שוינ דערפונ אפילע געהאט אמאָל צו טאָנ באַ אונדז אינ בעסמעדרעש אונ־טערנ אויוונ, אונ דורכ דעמ איז פארענטפערט געוואָרנ די געמאָרע פונ די צענ טעפּ אָרעמקייט, וואָס זיינענ אראָפּגעשיקט געוואָרנ אפּ דער וועלט, ווי אויכ דער פּאָסעק: כי מלאה הארץ חמס, די וועלט איז פול געוואָרנ מיט רויב. נאָר איכ וועל עס דיר א ביסל מאסביר זיינ, אלפי אונדזער טוירע. כומעש האָסטו דאָכ געלערנט, סענדערל. לויט ווי עס שטייט אינ כומעש, האָבנ אונדזערע עלטערנ גאָר טבילעס, אינ די פריערדיקע דוירעס, געוווינט אינ געצעלטנ, נאָר בעשאס דעמ דאָר־האפלאָגע האָבנ אלע מענטשנ זיכ פארקליבנ אינ איינ אָרט, זיכ גענומענ מאכנ ציגל אונ אויסבויענ א שטאָט מיט הויכע מויערנ אינ הימל. אינ דער מיט ארבעט טאקע איז שוינ אפּ זיי אָנגעפאלנ א בייזע מעהומע, א געטומל. איינער האָט נישט פארשטאנענ דעמ אנ־דערנ, אונ די גאנצע פירונג דאָרט איז עפּעס אויסגעקומענ קאפּויר. א נעס, וואָס גאָט האָט זיי באלד צעטריבנ, האָבנ מענטשנ ווידער אָנ־געהויבנ צו לעבנ, עטעמענ פריער, אונ די וועלט איז ווייטער אופגע־ריכט געוואָרנ. נאָר דער כעט פונעמ דאָר־האפלאָגע האָט נאָכ אינ־גאנצנ נישט אופגעהערט. פונ יענער צייט אָנ ציט זיכ נאָכ אלצ, באאווינוסיינו־האָראבימ, די טייווע בא מענטשנ צו שטייקנ אונ צונויפשטיקנ זיכ, אויסצומויערנ זיכ הויכ, צו מאכנ זיכ א שעמ אונ פליענ אינ הימל. — וואָס האָסטו אינ מיר זיכ אָנגעטשעפּעט, ווי א זלידניע? — זאָגט אווראמ צו לאָטנ. — לעמיי זאָלנ דיינע

מענטשנ זיכ קריגנ מיט מײַנע איבער א שפּאנ ערד? די גאנצע וועלט שטייט דאָכ פאר דיר פרײַ, גיי דיר וווהינ דו ווילסט און לאָז מיכ געמאכ!

נאָר איידער נאָכ ביניאָמינ האָט געענדיקט דעמ שמועס, האָט זיכ געלאָזט הערנ א שטארק געשריי פונ א פּארטשיק, וואָס איז אונדזערע פּארשוינענ אָנגעפאָרנ פונ הינטנ און האָט זיי שיר ניט מאזיק געוועג מיט דעמ דישל.

— אוכניאָקעס! — האָט דער פּארטשיק געשריגנ איג איינ אָטעמ און געמאכט אפ זיי מיט דער בײַטש. — וואָס קריכט איר, צו אלדי שווארצע יאָר, ווי די ראקעס, און פארשטעלט דעמ וועג! היי, היי, יאָלדנ! היי, היי, פלאָכטנ!

אונדזערע פּארשוינענ, נעבעכ, האָבנ געהויבנ פיס און געלאָפנ פאר שרעק ווי די פארסאמטע מײַז, דער אהינ און דער אהער.

לויפנדיק האָט סענדערל זיכ א זעצ געטאָנ אינ א סטופּ און זיכ אויסגעצויגנ, נעבעכ, ווי גרויס ער איז, אפ דער ערד.

ביניאָמינ האָט אינ אײַלעניש זיכ אָנגעשלאָגנ אינ א קויש מיט אייער, וואָס א קורעלאפּניטשקע האָט געטראָגנ. די אייער האָבנ זיכ צעבראָכנ, און אפ אימ האָט זיכ געעפנט א גענעמ, א פּיסק, א פײַער, א געשריי. יעגע פונ די צעבראָכענע אייער, נעבעכ, האָט אימ אָפּגעשאָטנ מיט טויטע קלאָלעס, זי האָט אימ געוואָלט אָפּשטעקנ אָדער זי האָט אימ שוינ טאקע אָפּגעשטעקט א פּאטש און שטארק כיישעק געהאט אײַנצופלאָנטענ זיכ אינ זײַנע האָר. קורצ, ביניאָמינ האָט גענוג געלייזט ביז ער איז קוימ מיט צאָרעס לעבעדיק ארויס פונ אירע הענט און געמאכט א פליטע אינ א הינטערגעסל, וואָס אהינצו איז אויכ סענדערל באלד צוגעקומענ.

— אָט האָסטו דיר א גרויסע שטאָט! — האָט סענדערל געזאָגט און אָפּגעווישט מיט דער פּאָלע דעמ שוויס פונ זײַנ פּאָנעמ, — דאָ,

גיי נישט, דאָ שטיי נישט, דאָ רו נישט. ווייסט זיי אלע דער שוואַרציאַר!

— דאָס ציט זיכ נאָכ אלצ פונעמ דאָר-האפלאַגע, — האָט געענטפערט בינזאַמינ, וואָס האָט געסאָפּעט ווי א גאנדז, — דאָס אלצדינג, וואָס דו זעסט דאָ, איז אלצ דאָר-האפלאַגע, מיט זײַנ בייזער מעהומע, זײַנ געטומל, גנייווע, גזיילע אונ רעציכע!

— א, אינ דער ערד ארײַנ מיטנ קאָפּ! — האָט סענדערל א מאַכ געטאָנ. — קומ, בינזאַמינ, לאָמיר זיכ אויסרוענ! דו זעסט עפּעס שרעקלעכ אויס, עס פײַערט דיר עפּעס א באַק, א ירועכ אינ דער כצורפעס טאטנ ארײַנ! וויש נאָר אָפּ, זײַ מויכל, דעמ פּאָנעמ. די כצופּע האָט, אפּאָנעמ, בעשאַס-מײַסע דיכ אויסגעשמירט מיט געלכנ פונ אייער.

5-3300

דאָס זיבעטע קאַפּיטל

ווי צוליב בינימינען ווערט אַן איבערקערעניש אין דער פּאָליטיק

אין איינעם פון די טעטעריווקער קלייזלעך האָט שטאַרק געקאָכט פון דער דענסטמאָליקער קרימער מילכאָמע. דער אונטער-אויוון איז צעפאַלן אַף פאַרשיידענע קיטעס. איטלעכע קיטע מיט איר פּרעזידענט און מיט איר גאַנג אין דער פּאָליטיקע.

כייקל באַלמויעך און זיין קאָמפּאַניע איז זייער באַשעפ- טיקט געווען מיט דער מומע וויטענ, פלעגט זי צעלייגן אַף טע-

לערלעכ און באוויזן די האסבאָרעס אי די שפּיצלעכ, וואָס אין איר שטעקט.

כײקל איז געווען אמאָל א שטיקל זייגערמאכער, ער האָט געהאט א גרינגע האנט צו מאצע-רעדלען, קיינער האָט ניט געקענט אזוי ווי ער א סוקע מאכן. דאָס לאָקשנברעט, די לאָפּעטע, די מילכעדיקע באנק, דאָס טשאָלנטברעטל און די צעבראָכענע שטײג פון אויפעס זײַנען אין קיינעמס סוקע נישט געווען אזוי גוט צוגעפּאסט ווי אין זײַנער. דעריבער, ווען עס פלעגט נאָר אויסקומען עפּעס א רייד אין מאשינען-זאכן, פלעגט דער אוילעם האָבן פאר אים אָפּשײַ און זאָגן:

— דאָס געהער זיך אָן מיט כײקלען, כײקל ווייסט.

כײקל פלעגט אליץ דערציילן וווּנדערלעכע זאכן פון מעשוגע-ווילדע ענגלישע מאשינעס, אזש די האָר פלעגן זיך שטעלן פּאָשעט קאפּויר הערנדיק. און אז איינער האָט אים אמאָל מאפסיק געווען די רייד מיט עפּעס א קאשע און אים געפרעגט דעם סייכל דערפון, פלעגט כײקל דערקלערן דאָס אינגאנצן קורץ און פּראָסט מיט עפּעס אזא מין שפּרינזשינקעלע און דערבײַ מאכן אזא מינע מיט א זיס שמייכעלע, גלײַך ווי ער וואָלט פארענטפערט א קלאָץ-קאשע און יענעם געעפנט די אויגן. האקלאל, מיט א שפּרינזשינע האָט כײקל דערקלערט אלצדינג: אי דעם זייגער, אי דעם טעלעגראפ, אי א שפּילבושקעלע און אלע אנדערע מינע האמצאָעס אף דער וועלט. איציק פאשטן אָבער איז קיינמאָל נישט צופרידן געווען מיט כײקלס שפּרינזשינקעס. ער פלעגט קוקן דערופ עפּעס ווי אף אפּיקאָרסעס און מאכן מיט א געשפּעט:

— באלד וועט שוין כײקל זאָגן, אז א גוילעם אוקעדוימע אזעלכע מאָפּסים זײַנען אויך דורך א שפּרינזשינקעלע!.. פע, פע, כלעבן! זײַנע אלע זאכענישן זײַנען, פּאָשעט איז, איך בעט אײַך איבער, גאָרנישט, טאקע עמעסע נארישקײַטן.

און ווייל בײַקל באַלמויעב איז געווען פאַרקאַכט אין וויטען, דע־ריבער האָט איציק פּאַשטן, בײַקלס באַשטענדיקער מיסנאַגעד איז אַלע זאַכן, זיך אָנגעטשעפּעט אין דער מומע ראָסיע און זיך אַרויס־געשטעלט פֿאַר איר מיט אַלע קרעפֿטן. איטלעכער פֿון ביידע צדאָ־דים האָט שטאַרק געאַרבעט צו בייגן אַף זײַן זײַט די איבעריקע קאָמפּאַניעס. איז בײַקל שוין געשטאַנען אַף אַ שטיקל שטייגער מיט שמוליק באָקסער, דעם פּרעזידענט פֿונעם פּעטער ישמאָעלס קנופּיע, און האָט שוין קימאַט ווי האַלב זיך אויסגעגלײַכט מיט בערל פּראַנ־צויז, נאָכפֿאָלעאָנס אַ הייסער כאָסיד, האָט איציק אָנגעמאַכט אַ האַר־מידער און צוגעצויגן צו זיך טעוויע מאָק, קירעם מענטש. פּאַטשטשן זײַנען געפֿלויגן פֿון אַלע זײַטן. איטלעכער האָט געלאָזט זײַנע ראַ־ציעס, די וועלט האָט זיך געקוערט און דאָס קלײַזל האָט זיך פּאַשעט געוויגט!

אָט אין דער דאָזיקער צײַט בעשאַס דער גרויסער מעהומע זײַ־נען אונדזערע פֿאַרשוינענע אָנגעקומען קיין טעטעריווקע און זיך אָפּ־געשטעלט אין דעם דאָזיקן קלײַזל אַף סטאַנציע.

סענדערל מיט זײַן כאַראַקטער איטלעכן נאָכצוגעבן האָט אין די איניאָנע־האַפּאָליטיקע אויך זיך נישט אײַנגעשפּאַרט און איטלעכן צוליב געטאָן אַזוי ווי ער וויל. דו ווילסט אַזוי, פּלעגט ער זאָגן, וואָס פֿאַר אַ דײַגע איך האָב, זאָל זײַן אַזוי. און דעריבער טאַקע האָט ער שטאַרק נויסע־כיין געווען און איז באַלד איטלעכן געפֿעלן. באַם ערשטן שאַלעמ־אַליכעם איז באַ דעם אוילעם געבליבן, אַז סענדערל איז אָן אַ גאַל, אַ ייִד אָן כאָכמעס, וואָס האָט אין זיך נישט די מידע פֿון אַקשאָנעס. און ווען סענדערל איז געווען אויפֿגעטראָגן מיט אַלע גלײַך גאָר אָן אַ שום בילעק, אַקעגן זשע איז בינאָמין געווען אַן איבערקלײַבער און גאָר צום ערשטן איז אים מער פֿון אַלע עפּעס געפֿעלן שמוליק באָקסער, צו וועלכן ער האָט ביסלעכווײַז זיך צוגע־

לאָזט, ביז ער איז מיט אים געוואָרן שטאַרק כּאַוער. בּיניאָמין האָט אים מעגאַלע געווען דעם גאַנצן פּלאַן פון זײַן נעסיע, און שמוליקן איז די זאַך זייער שטאַרק געפעלן. ער האָט מיקויעך דעם איבערגע־שמועסט מיט בּנײַקלען, בּנײַקל האָט דאָס גענומען אַפ זײַן מויעך; און האַגאַם די זאַך איז אים אויסגעקומען אַ ביסל שווערלעך, דאָך איז דאָס אים געגאַנגען אין קאָפּ, ער האָט באַלד טאַקע אין אַ סעסיע מיט בערל פּראַנצויז און טעוויע מאָק אָפּירגענומען דעם דאָזיקן אינ־יען און זיי האָבּן זיך דערופּ שטאַרק פאַרכידעשט.

— בּיניאָמין — האָבּן זיי געזאָגט — זעט טאַקע עפּעס ניט אויס ווי אַ געוויינטלעכער מענטש, ער איז עפּעס ווי צעטראָגן, נישט אַפּ דעם אוילעם. אַז ער רעדט, איז שווער צו פאַרשטיין, וואָס ער מיינט. ער פאַרטראַכט זיך אַמאָל, שטעלט אויס אַ פּאָר גלעזערנע אויגן און שמייכלט. זײַן הילעך און זײַנע אַלע פּאָסטעמקעס זײַנען עפּעס מעשונע. דאָס אַלצדינג באַווײַזט, אַז ער איז העט־העט גאָר פון אַן אַנדערער מאַדריי‌גע, נישט גלאַט אַ מענטש. אין אים מוז בעוואַדע עפּעס שטעקן, גלאַט פּאָשעט קען עס לעגאַמרע נישט זײַן. ווער ווייסט, עפּשער איז דער בּיניאָמין גאָר נישט קיין בּיניאָמין, אַ קאָ־שע אַפּ אַ מײַסע!..

אַז בּיניאָמין און סענדערל זײַנען פאַרסאָפּעט אַרײַנגעקומען אין קלײַזל נאָך דער מײַסע מיט דער ייִדענע פון די אייער, איז דאָרט געווען אַ שרעקלעכער געפּילדער. די סעסיע פון אונדזערע פּאָליטי־קער האָט שטאַרק זיך מעפּאַלפּל געווען מיט איציק פּאַשטן, וואָס ער האָט זיך געריסן אַפּן גאָרגל און איטלעכן אַריבערגעשריגן.

— נאַט זעט, וואָס שטייט אין יויסיפון, — האָט איציק געשרי‌ען אין איין אָטעם און געטײַט מיטן פינגער אין אַ סייפערל, — אין יויסיפון שטייט, אַז אַלעקסאַנדער מוקדען האָט געוואָלט גיין צו די קינדער יוינאָדאָוו בען רייכאָוו. איז ער דערגאַנגען ביז צו די האָ־

ריי-כווישעב, און ער מיט זיינע גיבוירים האָבן דאָרט נישט געקענט לאַכלוטן גיין, זייערע פיס זיינען געזונקען אין בלאָטע ביז איבער די קני. מאכמעס די זון שיינט דאָרט נישט, איז די ערד אין יענעם אָרט שטאַרק זומפּיק. היינט פאַרשטייט איר שוין: אַלעקסאַנדער מוקדען, דער גרויסער אַלעקסאַנדער מוקדען, וואָס איז געפלויגן אַף אַן אָדלער און וואָס איז שוין געווען בא די טירן פונעם גאַניידן, ער האָט נישט געקענט אַריבער די האָריי־כווישעב, מיקאָלשעקיין אַיער פאַרשוין, אַזא נעפעש ווי ער! עס וועט אים נישט העלפן דערצו אַפילע כייקל מיט אַלע זיינע שפּרינגזשינקעס.

— דו גראָבער קאָפּ איינער! — האָט כייקל זיך צעלאָזט אַף אַ קאָל און געטיטשעט איציקן מיטן גראָבן פינגער. — ווו זיינען דיינע אויגן? אַדעראַבע, זע טאַקע, וואָס דאָ שטייט ווייטער. ער זאָגט: אַז אַלעקסאַנדער מוקדען האָט דאָרט געהערט אויפעס, פייגלעך ריידן יעוואָנים. איין פויגל האָט אים געזאָגט בעזע האַלאָשן: דיין מי איז אומזיסט, ווייל דו ווילסט קומען אין גאָטס הויז און אין דעם הויז פון זיינע קנעכט, די בניי אַווראָהאָם יִיצכאָק וועיאַקאָוו — היינט פאַרשטייסטו שוין, גראָבער קאָפּ איינער, פאַרוואָס אַלעקסאַנדער מוק־דען האָט אהינצו נישט געקענט גיין?

— מיילע, וואָס וועסטו אָבער טאָן, מיין גרויסער באַלמויעב, אויב עס קומט נאָר אוים ווי די יעש־אוימרים דאָרט, אַז די אַסע־רעס-האַשוואָטים מיט די רויטע יִידלעך, אָדער די בניי-מוישע, וווי־נען גאָר דאָרט ערגעץ לעבן דעם לאַנד פונעם פּריסטער יאָן? נו, היינט לאָז דיין נעפעש מויכל זיין געפינען ערגעץ דאָס לאַנד פונעם פּריסטער יאָן! מאָרגן נאָכן קאַלטן קוגל!

— עט, נארישקייטן, איציק! כלעבן, נארישקייטן.

— ווארט נאָר, ווארט, מיין באַלמויעב! עס איז עפּעס נאָך דאָ אַ סאַמבאַטיען אויך! וואָס וועט ער טאָן מיט דעם סאַמבאַטיען, וואָס

ער שלײדערט א גאנצע װאָך שטײנער? לאָמיר שױן אָנעמען אין דער סװאָרע, אז ער איז שױן אריבער די האַרײ־כױשעכ, ער האָט שױן געפונען דאָס לאנד פונעם פריסטער יאָן. נו, קומט ער צו צום סאמבאטיען, טפררו! עס רעגנט מיט שטײנער, אומעגלעך צו שטעלן א פוס, דאָס דאָ װעט דאָך אים נישט העלפן אפילו דײַנע װיטע. זי זאָל זיך אפילו שטעלן מיטן קאָפּ אראָפּ און מיט די פיס ארױף.

— הע, הע, דו טשעפעסט שױן זיך אין װיטען! אָט װוהין דו ביסט פארקראָכן.

— װאָס איז דאָס אינעמעסן פאר א גאנג, איציק, אומזיסט־אומנישט שפעטן פון די מאלכיעס. — האָט בערל פראגצװיז זיך ארײַנגעמישט מיט פארדראָס. — מיר רײדן דאָך איצט פון ביניאָמינען, זידל דיר ביניאָמינען און מיש ניט ארײַן די מאלכיעס, איך בעט דיך!

— פארװאָס זידלען ביניאָמינען? — האָט זיך אָנגערופן ט'עװיע מאָק. — ביניאָמין גײט, דאכט זיך, אפּ א דערעכ. דורכ אים קען ניצ־מאכ װערן יעדן א יעשוע.

— אײַ, מאָק, מאָק! — האָט איציק געמאכט מיט טארומעס און געשאָקלט מיטן קאָפּ. — אפ דיר, מאָקעניו, האָב איך מיך, כלעבן, נישט געריכט, אז דו זאָלסט האַלטן מיט זײ און מאכן אזא פײַערעש פון ביני־יאָמינען. װאָס האָסטו אין אים אזױנס דערזען?

— הערט נאָר, איך בעט אײַך, א גאנג פון א מענטשן: װאָס האָסטו אין אים אזױנס דערזען?! — האָט שמוליק באָקסער זיך נאָכגעקרימט מיט א געשפעט. — מעשוגע ביסטו הײַנט, איציק, צי װאָס? זײַן אָפּגע־לאָזנקײַט, זײַן צעטראָגנקײַט, זײַן קוקן, זײַן רײדן מיט זײַן גאנץ באַ־נעמען באַװײַזן, דאכט זיך, זײער גוט, װער ער איז אזױנס. דאָס פּאָ־נעם איז דער בעסטער שפּיגל. אױב דאָס אלצדינג איז בא דיר קײן באַ־װײַז נישט, װײס איך שױן ניט, װאָס הײסט בא דיר אזױנס א מענטש. אדעראבע, איך בעט דיך, אָט איז ער איצט אלײן אָנגעקומען. קוק אים,

זײַ מוחל, אָן, און זאָג, אויב דו ביסט נישט משוגע, טאַקע ריין כאַ־סערדייע... איר זעט, עפּעס פּלאַמט אים דאָרט א באַק, און דרײַ גײַלע פּאַסקעלעך צײַען זיך אים ווי א שײַן אַפן פּאָנעם! נו, איציק, וואָס פאַר א פּאָנעם האָסטו איצט?

איציק איז צוגעגאַנגען נענטער צו בּיניאָמינען, האָט אים אָנגע־קוקט פון קאָפּ ביז די פיס, אים א שפּײַ געטאָן קימאַט אין פּאָנעם אַרײַן און איז אַוועקגעגאַנגען אין איין קאַס.

פון דעם דאָזיקן שמועס אָן זוענען בּיניאָמינען האָט באַקומען די פּאָליטיקע אַן אַנדער פּאָנעם. שמוליק באָקסער מיט בּערל פּראַנצויז האָבן געשלאָסן בלאַט מיט כײַקלען. וויטע האָט אַרויסגעשיקט אין יאַם טויזנט גרויסע אָקרענטן מיט שרעקלעכע ווילדע מאַשינעס, דער פּעטער ישמאָעל איז אַריבער דעם פּרוט און נאָפּאָלעאָן האָט געשאָסן מיט באָמבעס אַפ סעוואַסטאָפּאָל, טעוויע מאָק איז געשטאַנען אַפ מישקוי־לעס, נישט אַהין נישט אַהער, געדרייט מיט דער צונג, נישט צו וויסן, מישטיינסגעזאָגט, אַפ וועלכער וועלט ער איז. און איציק פּאַשטן איז געבליבן איינער אַליין, ווי אַפן וואַסער. ער האָט, נעבעך, געאַרבעט אַפ אַלע קיילים, און שיר נישט געשפּרונגען אַרויס פון דער הויט. א קאַ־טאָוועס, איינער אַקעגן אַזאַ כעוורע! דערפאַר האָט ער זיך פאַרעסן אַפ בּיניאָמינען, ער האָט פון יענער צײַט אָן זיך אַלץ צו אים געזוכט און אים געטאָן אין דער גאַל אַרײַן.

,,גאָט איז מײַן אײדעס,— דערציילט בּיניאָמין אין איין אָרט, — אַז איך האָב מיך נישט געמישט אין דער פּאָליטיקע, וואָרעם אײנמאָל, צו וואָס טויג עס? צווייטנס, וואָס געהער זיך עס מיט א ייִדן אָן? פונ־מײַנטוועגן האָט געמעגט זײַן אַזוי אָדער אַזוי, אַלץ גלײַך. סענדערל מײַנער האָט אין אַזעלכע זאַכענישן זיך אויך, אָסער, נישט געמישט. און פונדעסטוועגן האָט מיך איציק נישט געלאָזט רוען, איך האָב פון אים נישט געהאַט קיין טאָג און קיין נאַכט. אַמאָל פלעגט ער מיך אַרומ־

שטעקן הינטן מיט פעדערן, אָדער װאַרפן אַפ מיר שטילערהײט אַ קי־שעלע, אָדער פאַרשלײַדערן ערגעץ מײַנס אַ שוך, אַז איך האָב מיר דעמ קאָפ פאַרדרײט זוכנדיק. בין איך באַ דער נאַכט אַנשלאָפן געװאָרן אַפ מײַן געלעגער, פלעגט ער מיט אַ שטרויעלע מיר קיצלען די פּיאַטעס, אַז איך פלעג אַזש אונטערשפּרינגען, אָדער ער פלעגט מיר לאָזן אַ פּאָמפּע אונטער דער נאָז. איך פלעג זיך אופכאַפּן נישט־טויט נישט־לעבעדיק און קײַכן, הוסטן מאַכמעס דעמ רויך עפּשער אַ שאָ קעסיי־דער, גלײַך װי איך בין שולדיק געװען אין דעמ, װאָס די דרײַ קאָמפּאַ־ניעס האָבן געמאַכט יאַראַכעס".

דאָס אכטע קאַפּיטל

ווי אונדזערע פאַרשוינענ זײַנענ ארומגעגאַנגענ איבער די הײַזער

דעמ גרעסטנ טייל טאָג זײַנענ אונדזערע פאַרשוינענ טאָרעד געווענ מיט דער פּאַרנאָסע. זיי האָבנ גע-מאַכט וויזיטנ אינ די טעטעריווקער הײַזער אונ האָבנ אינ א קורצער צײַט קוינע-שעמ געווענ, אַזוי אַז מע פלעגט אפ זיי נאָכטײַטנ מיט די פינגער אונ באַגעגענענ זיי — דער מיט א גלײַכווערטל, דער מיט א שמייכעלע. אנ אַנדערער אפ זייער אָרט וואָלט זיכ שטאַרק איבערגענומענ פונ אזא קאָוועד אונ צעפויקט

אומעטום פון זײַן גרויסקייט, אָן אײַנאָרע, אין דער וועלט, ווי מע האָט זיך געשמאָלצן, פּאָשעט, אָנקוקנדיק אים, ווי מע האָט זיך געלאָבט מיט איטלעכן זײַנס אַ וואָרט, און מיט וואָס פאַר אַ שמייכעלע מע פּלעגט אים אופנעמען און ארויסבאַלייטן פון דער טיר. נאָר אונדזערע פֿאַר־שווינען אָבער זײַנען בא זיך געווען פּראָסטע מענטשעלעך און האָבן פון אזא קאָוועד זיך גאָר נישט געמאַכט. בינימאָמין איז געווען פאַרטראָגן אין זײַנע זאַכן, און סענדערלען איז געלעגן אינזינען, די טאָרבע זאָל זײַן פול און אין דער קעשענע זאָל זײַן עטלעכע גראָשן אַף הויצאָעס. צי גיסטו מיט אַ שמייכעלע צי מיט אַ קרימ — וואָס מאַכט עס אַ ייִדן אויס? אבי גיב.

הײַנט איז פּורים, מאָרגן איז אויס —
גיב מיר אַ גראָשן און טרײַב מיך ארויס.

אָט דאָס איז דאָס באַקאַנטע ייִדישע לידל, וואָס שילדערט זייער גוט זייער פּראָסטקייט, זייער אַניוועס, און וואָס סענדערל פּלעגט עס, גייענדיק אַפן וועג, זייער אָפט שטילערהייט אונטערזינגען.

— אַ גוט־מאָרגן, גאָט־העלף! — פּלעגט סענדערל זאָגן באַם אַרײַנקומען ערגעץ אין אַ שטוב, נאָכשלעפּנדיק הינטער זיך בינימאָמינען פאַר דער פּאָלע. דערנאָך פּלעגט ער אים דערלאַנגען אַ שטופּ פאָרויס, אים אַרײַנרוימען אין אויער, ער זאָל זיך ניט שעמען און אַלייג אנידער־שטעלן זיך אין דער זײַט מיט גרויס דרעכערעץ.

ארומגייענדיק אַף אזא שטייגער, זײַנען אונדזערע פֿאַרשווינען איינ־מאָל אַרײַן אין אַ שטוב, אין וועלכער זיי האָבן געטראָפן עפּעס אַ יונגנמאַן טײַנענדיק מיט דעם באַלעבאָס. עס האָט אויסגעזען פון די רייד, ווי דער יונגערמאַן גיט דעם באַלעבאָס צו פאַרשטיין די ווויכטיקייט פון עפּעס אַן איניען, וואָס דורך דעם קלינגט מיט אים איצט די וועלט, ווי ער לויבט זיך פאַר אים אָפּ, ווײַזט פּאַפּירן און פאַרלאַנגט פון אים

עפּעס א זאכ. נאָר דער באַלעבאָס קרימט זיכ אָבער, טײַנעט ווי ער קאָנ און צאַפּלט פּאָשעט זיכ אויסצודרייען פונעם יונגנמאַנס הענט. דער באַלעבאָס האָט זיכ אָנגעכאַפּט אינ אונדזערע פאַרשוינען, אַזוי ווי א דערטרונקענער אינ א שטרוי. ער האָט געשווינד זיכ צוגעלאָזט צו זיי אינ דער האָפענונג, עפּשער האָבנ זיי צו אים א נייטיק געשעפט און וועלנ אים דערוויַיל באַפרײַענ פונ דער נויט. נאָר קוים אָבער האָט ער דערהערט, ווער זיי זײַנען און וואָס זיי ווילנ, איז ער געבליבנ שטיינ צעמישט, שטאַרק פאַרוווּנדערט, ווי איינער בעשאַס דאָס אָנשיקעניש טרעט אים פּלוצלימ צו פונ אַלע זײַטנ.

— אָט האָט איר נאָכ נויסימ! — האָט דער באַלעבאָס זיכ אָנגערופנ נאָכ דעמ, אַז ער איז צו־זיכ געקומענ, און זיכ געווענדט צו דעמ יונגנמאַנ. — די דאָזיקע יידנ, זעט איר, זײַנענ אייכ נויסימ! נאַט אײַכ נײַס, נויסימ אַפּ אונדזער קאָפּ!

דער יונגערמאַנ מיט אונדזערע פאַרשוינענ האָבנ איינער דעמ אַנדערנ זיכ אָנגעקוקט.

— הערסטו, — האָט סענדערל א צי געטאָנ בינימינענ פאַר דער פּאָלע און אים אײַנגערוימט אינ אויער, — מעגלעכ, אַז דער דאָזיקער יונגערמאַנ וואַנדערעוועט אויכ אַהינצו... ער קענ נאָכ, כאָלילע, פאַרלויפנ פריִער און אונדז אָפּטאָנ אַפּ טערקיש.

— עפּשער זײַנט איר טאַקע אַלע אייַנ קאָמפּאַניע? — האָט דער באַלעבאָס זיכ ווײַטער אָנגערופנ.

— כאָלילע, כאָלילע! — האָט בינימינ מיט סענדערלענ בײדע אינ איינ קאָל געשריגנ. מיר גייענ באַזונדער, גייענ מיר!

— גייט אײַכ געזונטערהייט באַזונדער, בא מיר אָבער הייסט איר איינ קאָמפּאַניע, — האָט דער באַלעבאָס געזאָגט און אַרויסגענומענ א מאַטבייע פונ דער קעשענע.

— גיט, זײַט מויכל, אונדז גיט — האָט סענדערל געבעטנ

און אויסגעשטרעקט די האנט,— מיר וועלנ שוינ דעמ יונגנמאנ ארויסגעבנ זײַנ ביילעק. קומט, יונגערמאנ, מיר וועלנ אײַכ ארויסגעבנ. איכ האָב מינצ.

אינמיטנ דעריגנ האָט זיכ געעפנט די טיר פונ דער קיכ, אונ א שרעקלעכער קאָל האָט זיכ געלאָזט פונ דאָרט הערנ מעשונע-ווילד:

— דאָס איז ער, ער! אָט דער, וואָס שטייט לעבנ דעמ קליינעמ דארנ יינגל. זיי האָבנ דענסטמאָל אויכ ביידע זיכ ארומגעשלעפּט. איכ האָב אימ דערקענט, דעמ שיינעמ נעפעש, אינ זײַנ פּענעטל, אינ זײַנ געל בערדל, אויסגעצופּט זאָל עס אימ ווערנ! אינ זײַנ צעכראסטעטע הערצעלע,— א, פּארכאפּט, ריבוינעשעלוילעמ, לאָז ער ווערנ! לאָז עס מיט אימ קויקלענ, מאָרדעווענ אונ אויסרינענ דאָס מארכ פונ זײַנע טרייפענע ביינער... אויסרינענ!

— קומ, ביניאָמינ, אוועק! — האָט סענדערל געזאָגט, שלעפּנדיק ביניאָמינענ פאר דער פּאָלע.— א רועכ אינ דער כצופּעס טאטנ ארײַנ! זי האָט נאָכ אלצ צו טאָנ מיט די צעבראָכענע אייער!

דאָס נײַנטע קאַפּיטל

ווי זכוס־אָוועס האָבן פאַר אונדזערע פאַרשוינענ זיכ געלייגט

זיפצנ אונ קרעכצנ מוז מענ, אז מע לייענט די געשיכטנ פונ די גרויסע באַרימטע קאָפּ-מענטשנ, ווי זיי האָבנ נעבעכ, געליטנ שטאַרק זייער גאַנצ לעבנ פונ דער וועלט, פאַר וועלכער זיי האָבנ מאַקריוו געווענ זייערע טעג אונ יאָרנ אונ זי באַגליקט מיט זייער נוצלעכע זאכנ, וואָס זיי האָבנ מיט זייער סייכל דערגאַנגענ. די וועלט איז בעטעווע א קינד, וואָס האָט ליב זיכ צו האַלטנ נאָר אינ דער מאַמעס פאַרטעכ, נישט אָפּצוטרעטנ פונ איר אפ א האָר;

וואָס האָט ליב אלצ די אלטע נארישע מײַסעס, וועלכע די ניאנקעס אונ אלטע באבעס כאזערנ זיי איבער הונדערט מאָל אינ טאָג; וואָס מיינט, אז בעסערס פונ זײַנע שפּילכעלעכ איז טאקע גאָר נישטאָ, אינ דערינענ שטעקט די גאנצע כאָכמע, וואָס קענ נאָר זײַנ, אונ אז דער באהעלפער קומט אימ נעמענ אינ כיידער ארײַנ, אויסצולערנענ אימ עפּעס, שרײַט ער גוואלד, גלײַכ ווי מע וואָלט אימ געקוילעט. די וועלט האָט ליב צו לעבנ אזוי ווי זי איז געוווינט, עפּעס א נײַס קומט איר אויס מעשונע־ווילד, זי שרײַט דערופ מײַסימ אונ זידלט, מאכט מיט דער בלאָטע גלײַכ דעמ, וואָס טראכט אזוינס אויס. ערשט דערנאָכ, אז דאָס נײַס איז שוינ נויִלעד געוואָרנ, עס האָט זיכ אײַנגעלעבט אונ ווײַזט באשײַמפּערלעכ ארויס דעמ גרויסנ נוצנ, וואָס אינ אימ ליגט, ערשט דענסטמאָל כאפּט מענ זיכ אינ דעמ שטארק אָנ, מע האָט דערופ גרויס האנאָע אונ פארגעסט קלאל יענעמ, נעבעכ, וואָס האָט עס מיט נויטשוויִס מאמצי געווענ. נאָכ זייער שיינ פונ דער וועלט, אז זי האָט זיכ זײַנער דערמאָנט אימ צו מאכנ כאָטשע א מאָלע אונ צו שטעלנ אימ א מאציייווע. מיליאָנענ מענטשנ לעבנ הײַנט גליקלעכ אונ עטעמענ פרײַ אינ אמעריקע, אונ קאָלומבוס בעשאס אימ איז ארײַנ דער געדאנק צו אנטדעקנ אמעריקע האָט, נעבעכ, שטארק געליטנ, די וועלט האָט אימ געהאלטנ פאר מעשוגע אונ אויס אימ כויזעק געמאכט.

דעסגלײַכנ איז אויכ געווענ מיט אונדזער ביניאָמינענ פונ טונעיאדעווקע. נאָר אָנקוקנדיק אימ, האָט מענ אימ געהאלטנ פאר א מעשוגענעמ, אונ, הערנדיק זײַנע רייד איבער דער נעסיִע, האָט מענ זיכ געשטיקט פאר געלעכטער, מע האָט מיט אימ געטריבנ קאטאָוועס, איטלעכער האָט מיט אימ געהאט צו טאָנ אונ אויס אימ געמאכט א קאָטער. א נעס, וואָס ביניאָמינ האָט עס אזויפיל נישט פארשטאנענ. זיסט וואָלט ער זיכ פארעסנ, כאסוועשאָלעמ, קראנק געוואָרנ אונ א שפּײַ געטאָנ אפ דער גאנצער נעסיִע!

מיר היפערנ איבער א סאכ זאכנ פונ דעמ אוילעמס האמצאָעלעכ איבער ביניאָמינענ, ביכדיי דאָס זאָל אפ אונדז אלע נישט פאלנ פאר קיינ אייביקנ פלעק אונ דאָס זאָל אונדז נישט זײַנ צו קיינ כארפע, צו קיינ בושע אינ דער געשיכטע פאר די שפעטערדיקע דוירעס. מיר מאכנ זיכ נישט וויסנדיק פונ די אלע זאכנ, כאטע-פאָקרישקע! אונ נעמענ זיכ ווײַטער צו אונדזער דערציילונג.

„אינ טעטעריווקע — זאָגט ביניאָמינ — איז דאָ א גרויסע קעהילע יִדנ, זאָלנ זיכ פרוכפערנ אונ מערנ. ווער זיי זײַנענ, וואָס פאר א מינע מענטשנ זיי זײַנענ אונ פונוואַנענ זיי האָבנ זיכ גענומענ, דאָס, פרעגט זיי בעכיירעס, ווייסנ זיי אליינ נישט, זיי האָבנ נאָר בעקאבאָלע פונ טאטעס, זיידעס אונ עלטער-עלטער-זיידעס, אז זיי וואקסנ פונ יִדנ, אונ ווי עס זעט אויס פונ א טייל זייערע מינהאָגימ, פונ זייער האלבאָשע, פונ זייער לאָשנ אונ פונ זייער האנדל אוקעדוימע, זײַנענ זיי, אפאָנעמ, טאקע מעכוייעוו צו זײַנ יִדנ, נאָר צונויפגעלאָפענע, אָפגעריסענע פונ פארשיידענע שוואָטימ. וואָרעמ איינער מיט דעמ אנדערנ געהער זיכ קימאט נישט אָנ, לאָז, אשטייגער, איינער פאלנ, וועט דער אנדערער אימ נישט אופהייבנ, כאָטש ער זאָל, סאָנע-ציענ, די קאפאָרע ווערנ, די מיסע-מעשונע אײַנעמענ דאָ אפנ אָרט...

צווישנ זיי איז דאָ א טייל, וואָס פארשטייענ זייער גוט מאניפארגעלאָשנ. מאניפארגע איז פונ דעמ שוירעש מאניפארגיסימוס, דאָס הייסט: מאני — לאָשנ, פארגי — ציגײַנעריש. מאניפארגע-יִדנ קענענ כאָכמעס-האיאד, קוקנ יענעמ אינ דער האנט ארײַנ אונ ציענ געוויינטלעכ דערפונ זייער פארנאָסע. דערצו נאָכ קענענ זיי אנדערע מעלאָכעס, לעמפלעכ-מאכערס אונ טאָקערס זײַנענ זיי טאקע איינע אינ דער וועלט, כידעשנ נאָר מוז מענ זיכ, ווי זיי מאכנ אמאָל יענעמ א לעמפל אונ טאָקנ אָפ זאכנ עפעס גאָר שעלוי-קעדערעכ-האטעווע. אויכ האָבנ זיי א מאטאָנע פונ זײַנ ליבנ נאָמענ אָפצוזאָגנ אמאָל א פיזמענ, אונ

דאַפקע שטילערהייט, מיט אַזעלכע מינע טנועס, אַזש טרערן שטעלן זיך דורך דעם אין די אויגן, און זיי נעמען דערמיט בײַ יענעם פּאַשעט צו דאָס כיעס... מע זאָגט, יאַקבי זיי שטאַמען פֿון די ערעוורא פֿון דער געזע קאַפּטוירים.

ביכלאַל, זאָגט ביניאָמין, זײַנען די אײַנוווינער דאָרט ערלעכע לײַט, גוטע מענטשן. זיי פּלעגן מיך אופֿנעמען טאָמעד מיט אַ שמייבעלע און מעשונע האַנאָע האָבן מיט מיר זיך אָפּצוגעבן. מע האָט געזען באַשײַמפּערלעך, אַז זיי זײַנען מיט מיר שטאַרק צופֿרידן. איך ווינטש זיי פֿונעם גאַנצן האַרצן, אַז גאָט און לײַט זאָלן פֿון זיי אייביק אויך אַזוי צופֿרידן זײַן. אָמיין!"

אַ כידעש־ניפֿלע, — דערציילט ווײַטער ביניאָמין. — דאָרט אין דער סוויווע באַגעגנט מען אַמאָל פֿאַרשוינען, וואָס זײַנען אַ ביסל ווי כאַזערוואַטע. מע דערקענט עס זיי באַלד אין דעם אָנבליק. אַ טייל זאָגן, אַז דאָס איז אַזאַ פּאַראָדע, ווידער אַ טייל ווילן האָבן, אַז דאָס אָרט איז דערצו מעסוגל. ביניאָמין וויל דערינען נישט מאַכריע זײַן. דאָס געהער זיך אָן מיט די געלערנטע. זיי זאָלן די זאַך פֿאָרשן און אונדז דערקלערן אַקוראַט, וואָס דאָס באַטײַט. נאָר ווי די מײַסע איז, זאָגט ביניאָמין, אַזוי צי אַזוי, די זאַך אַליינ איז קיין נײַעס נישט אַף דער וועלט. נאָך דער אַלטער מאַטיסיאָהו דעלעקאַרטי העט־העט אין די פֿריִערדיקע יאָרן ברענגט אין זײַן סייפֿער „צייל־אויל־אָם" בעזע־האַלאָשן:

„אין בריטאַניאַ איז דאָ אַ פֿאָלק מיט אַן עק פֿון הינטן, ווי בײַ בעהיימעס. אויך זײַנען נאָך דאָ ווײַבער, הויכע, גרויסע, ווי די ריזן, און זיי זײַנען באַוואַקסן מיט שטשעטינעס (כאַזער־האָר), ווי די כאַזיירים. אין צאָרפֿאַס האָט זיך געוויזן אַ פֿאָלק מיט הערנער. אַף יענע בערג זײַנען דאָ קרומע ווײַבער, און די, וואָס איז מער קרום, איז אַלץ שענער". טאַקע מאַמעש ווי מע באַגעגנט נאָך בײַ אונדז הײַנטיקע צײַטן זייער פֿיל ווײַבער, וואָס קומען אויס קרום, שטאַרק

בוילעט, מעכילע, פונ הינטנ, מיט א לאנגנ עק, וואָס באַמבלט זיכ אונ שלעפּט זיכ זיי נאָכ אַפּ דער ערד. „דאָס, וואָס איז געווענ, זאָגט דער פּאָסעק, דאָס וועט אויכ זײַנ, אונ ס'איז נישטאָ קיינ נײַס אונטער דער זונ".

טעטעריווקע — זאָגט ביניאָמינ — איז גרויס, מיט שיינע מויערנ אונ לאנגע גאַסנ. אָנקוקנדיק זי באַם ערשטנ מאָל, דאַכט זיכ אויס, זי לעבט, עס קאָכט דאָרט אונ רוישט. נאָר דערנאָכ, אַז מע ווערט א ביסל אײַנגעוווינט, זעט מענ, אַז זי איז אינ טאָכ אַרײַנ א מינ גרויסע טונעיאַדעווקע. די אײַנוווינער דאָרט עסנ, לייגנ זיכ שלאָפנ, שטייענ אופ ווי געוויינלעכ אַלע טאָג אינ איינ צײַט. די צײַט ווערט גערעכנט דאָרט נאָכ דעם עסנ. פונעם אָנבײַסנ, אַשטייגער, ביז וואַרמעס; אונ פונ וואַרמעס ביז וועטשערע. מאַכמעס אָנבײַסנ, וואַרמעס אונ וועטשערע זײַנענ דרײַ קרעטשמעס אינ זייער לעבנ, וואָס אהינצו גאַרט מענ זיכ צו דערשלעפּנ אַפּ א פּאַפּאַס אונ עפּעס טאָנ נאָכ דעמ, אַז מע האָט פאַרבראַכט א שטיק צײַט מיט גאָרנישט אינ א פּוסטנ סטעפּ. מע זאָגט, יאַקבי טעטעריווקער לופט מאַכט בעטעווע פויל, אַפּהענטיק אונ שלעפעריק. ווענ עס פאַלט אהינצו אַרײַנ עפּעס א מענטש מיט א קוראַזש, מיט א ביישעק עפּעס צו ווירקנ, נעמט עס אינ א קורצער צײַט בא אימ צו אי דעמ קוראַזש אי דעמ ביישעק, אונ עס בלײַבט אימ מער נישט איבער ווי דער ביישעק צו עסנ, צו שלאָפנ אונ אופצושטיינ, בכדיי ווײַטער צו עסנ אונ צו שלאָפנ.

בינִיאָמינ האָט דאָרט געזענ די סטאַנציעס פונ די קליינשטעטלדיקע סבאָרשטשיקעס אונ פּאָויערעגעס. אוועקפּאָרנדיק פונ דער היימ, האָבנ זיי אַרויסגעוויזנ קוראַזש אונ שטאַרקײַט נאָכ פיל מער ווי מע באַדאַרפּ. מע מוז פּאָרנ, האָבנ זיי אַלצ געדרונגענ אונ אײַנגעשמועסט דעמ אוילעמ, מע מוז פּאָרנ, זיכ סטאַרענ, אַרבעטנ אונ אײַנלאַדעווענ מיקויעכ דעמ געלט פונ געוויסע קאָהעלשע היצטאַרכעס אונ מיקויעכ נאָכ אַנדערע שטאָטישע זאַכנ, כאָטש זייער סטאַרענ זיכ, אַרבעטנ

און טאָן וועגן דעם איז אינגאנצן אן איבעריקע זאך, טאקע נאָר ווי א פינפטע ראָד צום וואָגן, ווייל דערופ איז דאָ א סמעטע, און אלצדינג וועט געמאכט ווערן גאָר אָן זייער הילף. נאָר זיי האָבן אָבער פאָרט באקומען שטארק ביישעק, עס האָט זיך זיי מעשונע פארגלוסט, האָבן זיי גענומען באם אוילעם געלט פאר זייערע ווייבער און קינדער אי פאר זיך אפ הויצאָעס און מארש אין וועג ארײַן אין א גוטער, אין א מאזלדיקער שאָ. אין טעטעריווקע קומענדיק, איז זיי, מײַסע־סאָטן, באלד פארגאנגען דער ביישעק, — ווו בעריזשקײַט, ווען בעריזשקײַט! האָבן זיך אנידערגעזעצט אפ דער סטאנציע פויל, אָפּהענטיק, נאָר געגעסן, נעבעך, געטרונקען און געשלאָפן, גלײַך מע האָט זיי א קישעפּ אָנגעטאָן. אין דעם צושטאנד פארברענגען זיי, נעבעך, דאָרט זייערע טעג און יאָרן, דער אוילעם שיקט זיי אלץ צו, אפ זייער באקאָשע, געלט און ווײַטער געלט, און זיי הינען טאקע אלץ, געגעצן, עסן, שלאָפן, נעבעך, ווי די פארצויבערטע פרינצן, און ס'איז פּאָשעט אומעגלעך זיי פון דאָרט ארויסצורײַסן, אפילע קיין באלשעם און קיין טאָטער קענען דערצו אויך נישט העלפן.

ביניאָמינען האָט אָנגענומען א יעיצערהאָרע זיך צו באקענען מיט די בארימטע געלערנטע און שריפטשטעלער, וואָס אין טעטעריווקע. עפּעס איז ער דאָך אויך א שטיקל קענער, א באקרען, וואָס קוקט ארײַן אין די קליינע אויסיעלעך און ווייסט, וואָס איז אזוינס א יידישער בקירע־סייפער, פונוואנען די דאָזיקע לײַט האָבן געשעפּט זייער טוירע, זייער יעדיִע אין די שעווא־כאָכמעס. הײַנט ווי שיקט זיך עס, קומען אהער און זיך נישט זען מיט זײַן סאָרט מענטשן?! כוץ דעם האָט זיך אים געוואָלט טאקע איבערשמועסן מיט זיי וועגן זײַן נעסיִע. אזעלכע לײַט וועלן אים דאָך פארשטיין און קענען אָפּשאצן דעם ווערט זײַנעם. ער האָט געהאָפט, זיי וועלן אים נאָך געבן האסקאָמעס און אים הייבן ווי אפ הענט. זיי האָבן דאָך ליב ארויס־

צוגיין מיט זייערע האסקאמעס אפ קלייניקייטן, שמאכטעלייען, ביפראט נאכ אפ אזא זאכ, אפ אזא וויכטיקע זאכ, דא וועט דאכ די פענ זייערע זיכ צעלאזנ גאלאפ, גאלאפ ווי א פערד.

נאר צו וועלכנ פונ זיי ביניאמינ איז געקומענ, האט ער אימ אלצ געטראפנ — אדער ער עסט אדער ער שלאפט! איינמאל איז אימ געראטנ צו טרעפנ איינעמ פונ די לייט — א ווילדער שרייבער, מעשונע א באַרימטער בעריע — ווי ער איז געזעסנ אנגעלענט אפ א באנק-בעטל אינ אנ אפגעזונדערט ביידערל.

— גוט-מארגנ!..

— גוט-יאר! וואס וויל א יידּ?

— עט, אזוי, א ביסל שמועסנ!

אהינ-אהער, עפעס פלאטשיק דער אייסעק. דער בעריע איז עפעס ווי צעקראכנ, קוימ וואס ער רירט מיט די ליפנ, די נעשאמע ליגט אימ אפ דעמ שפיצ נאז אונ עס קלעפנ זיכ אימ די אויגנ. ביניאמינ מינטערט אימ, רעדט איבער אימ, ווי ער קענ, נאר אומזיסט די מי, ער איז קאלט ווי אייז. ערשט דערנאכ האט ער זיכ א ביסל אויסגעמשוכעט, א שטארקנ גענעצ געטאנ אונ ארייַנגערופנ דאס ווייב.

— ווענ וועט מענ שוינ גיינ עסנ? — האט ער זי א פרעג געגעבנ אונ אויסגעקנאקט די ביינער מיט א געשמאקנ גענעצ.

— לאז מענ שוינ געבנ עסנ, ווארעמ איכ וויל, — האט ער געזאגט, — איכ וויל א ביסל צולייגנ מיכ שלאפנ...

האקלאל, טעטעריווקע איז א גוטע ספאלניע, אלצדינג שלאפט דארט רויק, אי דאס געלערנטקייט, אי דער האנדל, אי די בענק, אי די פראצעסנ (לאדענישנ) אונ אלע מינע געשעפטנ. ווי מע זאל זיי נישט פרווונ וועקנ, קענ מענ זיי אלצ נישט דערוועקנ. אפילע ווענ עטלעכע מענטשנ פארקלייבנ זיכ אמאל אינייַנעמ, נעמט זיי באלד אפ דאס לאשנ, זיצנ, גענעצנ אונ קוקנ איינער דעמ אנדערנ אנ ווי

די גוילעמס, אונ די גאנצע געזעלשאפט ווערט אנשלאפנ. ערשט ווענ מע דערלאנגט די וועטשערע, רירט זיכ אינ זיי אנ אייווער, זיי ווערנ לעבעדיק, נעמענ זיכ געשמאק צו דער אכילע, עסנ אפ — אונ א גוטע-נאכט! זיי גייענ אהיימ שלאפנ...

אונדזער ביניאמינ האט עס געפילט שפעטער אפ זיכ אליינ. ער האט דערנאכ אינ טעטעריווקע נישט מער געטאנ ווי געגעסנ אונ געשלאפנ, אונ דער כיישעק פונ דער נעסיע איז אימ עפעס ווי פארגאנגענ. ער איז געווענ אינ א גרויסער סאקאנע פארפאלנ צו ווערנ דארט, אזוי ווי א שיפ, וואס כאפט זיכ ארייַנ אינ דעמ שטילנ יאמ, אונ אפשלאפנ דארט זייַנ לעבנ ביז אצינד,— ווענ מיט אימ זאל זיכ נישט געווענ מאכנ א מייַסע, וואס האט, ווי א שטורעמווינט, אפ זייַנ גליק אונ אפ דער וועלטס גליק, אימ מיט גוואלד ארויסגעטריבנ פונדאנענ ווייַטער צו זייַנ נעסיע.

די סינע פונ איציק פאשטנ צו ביניאמינענ האט וואס א טאג אלצ מער געוואקסנ. ער האט די לעצטע צייַט ווי א זלידניע זיכ אייַנגעגעסנ אינ ביניאמינענ אונ זיכ גענומענ שטארק מעפאלפל צו זייַנ מיט אימ איבער זייַנ נעסיע, אימ לייגנ שטיינער אפנ הארצנ, אז דענסטמאל, ווענ דא אפ דער דאלאניע וועט וואקסנ האר, וועט ער קומענ צומ סאמבאטיענ, אונ זענ די רויטע יידלעכ, ווי ער זעט זייַנ אויער.

ביניאמינ אבער האט זיכ נישט געלאזט שפייַענ אינ דער קאשע אונ אויסגעדרונגענ, אז ס'איז דא אינ דער וועלט א בוירע, וואס פארלאזט נישט די, וואס האבנ אינ אימ א ביטאכנ. נישקאשע, ער וועט, אימירצעשעמ, מיט גאטס קויעכ דערגיינ אהינצו, סאנימ אפ צעשפרינגעניש. אונ אז ביניאמינענ פלעגט טייַנענדיק זיכ צעשפילנ די געבליטנ, פלעגט ער ווערנ פלאמ-פייַער אונ אינ דער מיט שמועס ארייַנווארפנ אפ א קאל: פיפערנאטער, לינדענווארעמ, אייזל, מויל-אייזל אוקעדוימע! דאס האט געהייסנ אזויפיל ווי: בילט אפ די ציינ,

אָט בין איך שוין העט-ווײַט, אָט בין איך שוין דאָרט אין דער מיד־
בער, און גיי און גיי און גיי!..

איציק פלעגט דרײַ מאָל אויסשפּײַען און זאָגן: ער איז פּאָשעט
מעשוגע, כאָסערדײַע, מע באַדאַרף אים פירן צום טאַטער. און האָט
צום סאָף אַזוי ווײַט געבראַכט, אַז קוים האָט בּיניאָמין זיך געוויזן
אַף דער גאַס, זײַנען אים ווײַסע-כעוורע נאָכגעלאָפן, ווי נאָך אַ מעשו־
גענעם, מיט שטיינער, אים געמאַכט אַ הורא און געשריגן: פּיפּערנאָ־
טער, לינדענוואָרעם!

איינמאָל, אַז בּיניאָמין מיט סענדערלען זײַנען פאַרנאַכט געגאַנ־
גען ביידע אין גאַס, איז כעוורע זיי באַפאַלן ווי די היישעריקן און
זיי שטאַרק דעקוטשעט, אַזוי אַז זיי האָבן געמוזט אַנטלויפן מיט
הינטערגעסלעך. אין איינעם פון די ענגע געסלעך האָבן זיי, לויפנדיק
באַרג־אַראָפּ איבער אַ לאַנגער, שמאָלער קלאַדקע, זיך באַגעגנט דאָרט
סאַמע אַף דער מיט מיט אַ מענטשן, וואָס איז זיי געקומען אַקעגן.
אויסמײַדן זיך דאָרט איז נישט געווען קיין שום מעגלעכקײַט, סײַדן
אַראָפּשפּרינגען און צעשלאָגן דעם קאָפּ, אָדער ווייניקסטנס זיך אויס־
ברעכן אַ פוס. די ביידע זאַכן אָבער האָבן אונדזערע פאַרשוינען באַדאַרפט
האָבן נייטיק אין לעבן אַרײַן. אָן אַ קאָפּ אָדער אָן אַ פוס וואָלט דאָך
קיין סוואָרע נישט געווען צו מאַכן זייער נעסיִע. און בּיניאָמין מיט
סענדערלען זײַנען געבליבן שטיין מיט אַראָפּגעלאָזענע כעזער.

— א-א, שאָלעם-אַליכעם, בּיניאָמין!—האָט יענער פאַרשוין, וואָס
איז געקומען אַקעגן, אַ זאָג געגעבן מיט אַ פאַרדראָס אי מיט אַ געלעכ־
טער איניינעם. — אַ גוטע באַגעגעניש, כלעבן, אַזוי ווי געוווּנטשן!

— שאָלעם־אַליכעם, אַליכעם־שאָלעם, רעב אײַזיק־דאָוויד! —
האָט בּיניאָמין געענטפערט נישט מיט זײַן קאָל שטאַרק צעמישט.

דער דאָזיקער פאַרשוין איז געווען רעב אײַזיק־דאָוויד רעב אַרנ־
יאָסעלעס סאָרע-זלאַטעס, דער כאַבעם פון טונעיאַדעווקע.

— שיינע מענטשנ! — האָט רעב איַזיק־דאָוויד געמאַכט מיט טאַרומעס. — מע פאָרט אוועק פונ דער היים ביגנייווע, גלאַט אוועק, פאַר וואָס, פאַר ווענ? ווייס איכ? אלצדינג מוז דאָכ זײַנ עפּעס מיט א גאַנג, מיט א דערעכ־האַטעווע. וואָס הייסט גלאַט אוועק און מאַכנ וויַבער, נעבעכ, אָנ א שום גאַנג פאַר וויסטע אגונעס, מאַכנ וויַבער! ווייס איכ? סטײַטש, אדעראַבע, שוינ אוועקגעשטעלט אלצדינג אינ דער זײַט, פרעג איכ איַיכ נישט מער, נאָכאַמאָל טאַקע, אדעראַבע, סטײַטש, סטײַטש?! פאַרקערט, זאָגט, וואָס טוט איר דאָ? איכ מיינ טאַקע דיכ אויכ, סענדערל. נישקאָשע, איכ זע דיכ ווי דו שטייסט פונ הינטנ. דײַנ וויַב, סענדערל, וועט דיר, נישקאָשע, געבנ, גוט מעכאַבעד זײַנ וועט זי דיכ, דײַנ וויַב. ווי א הערינג, אזוי אינ קאַם איז זי, וואָלט זי דיכ צעריסנ, דײַנ וויַב. דאָס האַרצ אָבער האָט איר געזאָגט, אז דאָ מוזט איר אווּאדע זײַנ, האָט איר געזאָגט דאָס האַרצ, דײַנ וויַב, און זי האָט געוואָלט, נישט אנדערש פאָרנ נאָר אהער, האָט זי געוואָלט, נאָר מיט מיר, דײַנ וויַב.

— האַ, ער איז דאָ! — האָט א געשריי געטאָנ א יידענע, וואָס איז אונטערגעקומענ פונ הינטנ צו רעב איַזיק־דאָווידנ.

סענדערל האָט אינ קאָפּ דערקענט זײַנ באָבערטע. ער איז געוואָרנ טויט ווי די וואַנט און געבליבנ אָנ א נעשאָמע פאַר שרעק. ער האָט מיט ביידע הענט זיכ אָנגעכאַפּט אינ ביניאָמינס פּאָלע, ער זאָל נישט אראָפּפאַלנ פונ דער קלאַדקע, אזוי האָט אימ זיכ דער קאָפּ פאַרדרייט. עס האָט אימ זיכ געדאַכט, אָט נעמט אימ שוינ אָנ זײַנ וויַב און פּעטש שיטנ זיכ אימ ווי האָלצ.

— קוקט נאָר אָנ די נעפאַשעס, די שיינע נעפאַשעס. אָ, די קאַפּאָרע זאָלנ זיי ביידע ווערנ! האַ, ווו איז ער דאָרט ערגעצ, מײַנ יִמאַכשמויניק? לאָזט מיכ נאָר צו אימ צו א ביסל, לאָזט מיכ, איכ וועל אימ ווײַזנ, וואָס פאַר א גאָט מיר האָבנ!

אזוי האָט אין איין אָטעם געשריגנ סענדערלס ווייב און געשטופט רעב אייזיק-דאַווידנ.

— גאָר אָנ געשריי, אָנ ראַש, — האָט רעב אייזיק-דאַוויד זי געבעטנ, — האָט נאָר צייט. אז איר האָט אזויפיל געוואַרט, וואַרט זשע נאָכ א ביסל. קיינ אגונע, מיט גאָטס הילפ, וועט איר דאָכ שוינ קיינ אגונע נישט זיינ. און ווייטער, ווי זאָגט מענ עפּעס, האַ? אויכ די אייגענע מייסע, א יידענע בלייבט טאַקע א יידענע. דאַכט זיכ, א קלוגע, און פּאָרט א יידענע. לאָמיר שמועסנ די אייגענע זאַכ פּאַרקערט. מיילע, מאַ ראַש? ס'איז נישט מער, גלאַט פּאַרדראָסיק: גלאַט אוועק, פּאַר וואָס, פּאַר ווענ? אלצדינג מוז דאָכ זיינ עפּעס מיט א גאַנג, פּאַרשטייט איר מיכ? נאָר אז ס'איז שוינ אזוי, איז דאָכ שוינ טאַקע אזוי, היינט וויבאַלד ס'איז אזוי, איז דאָכ טאַקע די קאַשע: צו וואָס נאָכ שרייענ? דער טערעץ איז אָבער, איכ בעט אייכ איבער ווי אנ אייגענע מוטער: א יידענע, מעכילע, בלייבט טאַקע א יידענע.

רעב אייזיק-דאַוויד האָט זיכ ערשט צעוויגט און געוואָלט, ווי זיינ שטייגער איז, דעמ שמועס זיינעמ איבערשמועסנ ווידער פּאַרקערט, דערנאָכ ווייטעראמאָל פּאַרקערט, און אריינגעבנ דערינענ א ביסל פּעפּער מיט ציבעלע. נאָר פונ ביידע זייטנ קלאַדקע זיינענ געשטאַנענ א סאַכ מענטשנ, וואָס זיינענ דערווייל אָנגעקומענ. זיי האָבנ פונדערווייטנ זיכ שטאַרק געבייזערט דערופ, וואָס יידנ האָבנ זיכ אוועקגעשטעלט דאָ שמועסנ, גלייכ ווי עס גייט זיי נישט אָנ די גאַנצע וועלט, און לאָזנ קיינעמ נישט אריבערגיינ.

די קלאַדקע איז אזוי שמאָל געווענ, אז צוויי מענטשנ האָבנ דאָרט זיכ נישט געקענט מיידנ. די, וואָס פונ איינ זייט, האָבנ טאָמער געמוזט וואַרטנ, ביז יענע פונ דער אנדערער זייט וועלנ פריער אריבער. דעריבער האָט סענדערלס ווייב מיט רעב אייזיק-דאַווידנ געמוזט צוריק גיינ צו יענער זייט קלאַדקע, פונוואַנענ זיי זיינענ אָנגע-

קומען. דערנאָך מיט בנימינען האָבן אויך צוריקגע- קערט זיך צו דער אַנדערער זײַט, און ערשט דערנאָך האָט, פון דער דאָזיקער זײַט טאַקע, דער אוילעם אָנגעהויבן איבערצוגיין די קלאַדקע.

— איך בעט דיך, סענדערל, וואָס שטייען מיר דאָ אַזוי און וואַרטן? — האָט זיך אָנגערופן בנימין, וואָס איז פריער צו-זיך געקומען. — עפּעס שטייען מיר דאָ, אַזוי גלײַך ווי מע בינדט צו אַ יינגל מיט איין עק פאָדעם אין מויל און מיט דעם אַנדערן צום פיסל פון טיש. נאַרעלע, איצט האָבן מיר צײַט ניצל צו ווערן.

— געוואַלד, ווי איך בין אַ ייד! — האָט סענדערל אַ זאָג געטאָן פריילעך, ווי איינער, וואָס רײַסט זיך אַרויס פון דער קלעם. — גיכער, גיכער, בנימין! אויב דו ווילסט, איך זאָל נישט אַרײַנפאַלן אין זייערע הענט. דאָס איז נישט קיין קלאַדקע, נאָר זכות-אָוועס האָבן דאָ פאַר אונדז זיך געלייגט...

אונדזערע פאַרשוינען האָבן געמאַכט געשווינד אַ פּלייטע, און אין עטלעכע מינוט זײַנען זיי שוין געווען ווײַט ערגעץ אין אַן אַנדער עק שטאָט. זיי האָבן נישט געמאַכט לאַנג שיעס, פאַרנומען באַלד זייערע פּעקלעך און זיך געזעגנט מיט טעטעריווקע.

דאָס צענטע קאַפּיטל

הוראַ, רויטע ייִדלעכ!

הײַ, וויאָ, וויאָ! — האָט אַפּ דער קעלניע פונ א בויד הויי-זעריק געשריגנ א שמײַסער אונ איז שיר מיטנ דישל נישט אַרופגעפאָרנ אַפּ צוויי ווײַבלעכ, וואָס זײַנענ גע-שטאַנענ אינ דער מיט גאַס, סאַמע די לעבעדיקסטע פונ גלופּסקער גאַסנ, ביידע מיט טאָרבעלעכ שפּײַז: פלייש, רעטעכלעכ, ציבעלע, קנאָבל אונטערנ אָרעמ, אונ האָבנ איינע דער אַנדערער אײַנ-גערוימט סוידעס אי אויסגעגאָסנ דאָס האַרצ, שרײַענדיק אַפּ א קעלכל, אַז מע האָט אימ געקענט הערנ ווײַט פאַר א מײַל.

די ווײַבלעך זײַנען אינמיטן שמועס זיך צעלאָפֿן, איטלעכע אין אן אנדער זײַט גאַס, און זיך געשטעלט פֿונדערווײַטנס צו ענדיקן זייער שמועס, אריבערשרײַענדיק מיט א ניגון איבער בוידן, דראָש-קעס, טעליגעס און פֿורלעך האָלץ, וואָס האָבן זיך געצויגן איינער הינטער דער אנדערער אין א גאַנץ לאַנגער שורע, אזוי אז א היפּשע צײַט איז ריין אומעגלעך געווען די גאַס איבערצוגיין.

— באַסיע-ביילע! נו, וועסטו הײַנט בא דער נאַכט קומען אהינ-צו — צו דער קאָרטנוואָרפֿערן? איך וועל דאָרט זײַן מיט מײַנעם... דײַנער וועט אויך אהינצו קומען, ער האָט מיך געבעטן, איך זאָל דיר זאָגן, עס וועט דאָרט זײַן פֿריילעך. קום, נאַרעלע, וועסט, כלעבן, האַנאָע האָבן! נו, באַסיע-ביילע, וועסטו קומען?

— מײַן באַלעבאָסטע, ברענען זאָל זי, וויל מיך הײַנט מעכאַבעד זײַן מיט ראָשטשינען ברויט און איבערײַבן גרײַפּלעך. איך וועל מיך אָבער אויסדרייען און קומען. נאָר איך בעט דיך, דאָבריש, לאָז עס זײַן בעסאָד, זאָג נישט קיינעם!

— וואַרט נאָר, באַסיע-ביילע, וואַרט! דער רועך וועט דײַן באַ-לעבאָסטע נישט נעמען, אז דער וואָרעמס וועט שפּעטער מיט א שאָ ארויסקומען. זי וויל פֿרעסן? נו, לאָז זי עסן ווערעמס, קרענק! איך האָב גאָר פֿארגעסן, באַסיע-ביילע! זײַ נישט איבער אזוי די מעל. די מיטשניטשקע איז ניט צופֿרידן פֿון דײַנע קלײַען. וויפֿל איז דיר געבליבן הײַנט פֿונעם אָנקויפֿן?

— שייגעץ, שייגעץ! כאַפּט אים נאָר, דעם שייגעץ! וואָס איז עס פֿאַר א מאָדע כאַפּן? א, פֿארכאַפּט זאָל ער ווערן!

— וואָס איז דאָרט, באַסיע-ביילע? וואָס שרײַסטו אזוי?

— א קאַרמאַנשטשיק, דאָבריש! ער האָט בא מיר שיר-שיר נישט ארויסגעשלעפּט דאָס טאָרבעלע שפּײַז פֿון אונטערן אָרעם. א מאַראָבע, וואָס איך האָב באַצײַטנס מיך ארומגעקוקט.

— זע נאָר, זע, כאַסיע־בײלע! וואָס איז דאָרט אזא צונויפלויפעניש? עס מוז שוינ ווײַטער ערגעצ ברענענ. ס'איז שוינ הײַנט די צווייטע סרייפע. ביז נאכט קענ זײַנ נאָכ עטלעכע סרייפעס.

— מע הערט נישט קלינגענ, דאָבריש. א סרייפע וואָלט מענ דאָכ געקלונגענ.

— שא, אָט גייט די מעקלערנ. איכ וועל זי א פרעג טאָנ. סימע־דוואָסיע! סימע־דוואָסיע! וואָס לויפט מענ דאָרט עפּעס אזוי?

— איכ ווייס נישט, קיינ צאָר! עפּשער ווייסט נעכאָמע־גיסע. נעכאָמע־גיסע! וואָס איז דאָרט פאַר א רעדל, סערדצע? אַנדערע קאטשקעס שרײַענ עפּעס, אז מע הערט נישט וואָס מע רעדט. האָדל איז הײַנט געלעגנ געוואָרנ, זי וועט בא אײַכ צונעמענ די קאטשקעס. הינער האָט איר אויכ? זייער פעטע קאטשקעס! אייער איז הײַנט נישט געווענ זיכ צו דערקויפנ. וואָס איז דאָרט אזא מעהומע?

— ווייס איכ? עפּעס רויטע ייִדלעכ. עפּעס האָב איכ געהערט שרײַענדיק: רויטע ייִדלעכ.

— וואָס, עס זײַנענ אָנגעקומענ רויטע ייִדלעכ? אײַ־אײַ־אײַ! מע מוז דאָכ גיינ אָנקוקנ אפּ כידושימ, — האָבנ אלע מיטאמאָל א געשריי געטאָנ אונ זיכ געלאָזט לויפנ הענדום־פּענדום צומ רעדל מענטשנ.

— הורא, פּיפּערנאָטער, לינדענוואָרעמ! הורא, רויטע ייִדלעכ! — האָבנ צווישנ דעמ רעדל מענטשנ געשריִענ א גאַנצע כאַפּטע ווײַסע־כעוורע.

די דאָזיקע רויטע ייִדלעכ — דאָס זײַנענ געווענ אונדזערע פּאַרשוינענ, ביניאָמינ מיט סענדערלענ, וואָס אינ א קורצער צײַט נאָכ יענער מײַסע, וועלכע עס האָט מיט זיי זיכ געטראָפנ אפ דער קלאָדקע, זײַנענ זיי אָנגעקומענ קיינ גלופּסק אונ האָבנ דאָרט בעמעשעכ פונ א פּאָר וואָכנ שטאַרק קוינע־שעמ געווענ. עס האָבנ זיכ געפונענ

אַ סאַך ערלעכע ייִדן, וואָס האָבן פון זיי פּאַשעט אָנגעקוואָלן, מאַמעש אַזוי ווי פון דעם שוסטערל, וואָס ער איז אין יענער צײַט דורכ זײַנע מאָפּסים אין גלופּסק פּלוצלים ניסגאַלע געוואָרן.

טאָלצע און טרײַנע, צוויי געוויסע אַלטע ייִדענעס, קאָשערע נעשאָמעס, וואָס פלעגן, ווי איטלעכן איז באַקאַנט, אַלע טאָג פאַרנאַכט שאַבעסדיק זיך אָנטאָן מיט דער יופּע אי מיט דעם שטערנטיכל און אַרויסגיין אונטער דער שטאָט באַגעגענען מאָשיעכן, אָט זיי זײַנען דאָס געווען די גליקלעכע איך איין פאַרנאַכט צו ווסטרענציען אַף יענער זײַט ראַגאַטקע אונדזערע פאַרשוינען באַם אָנקומען זייערן פון טעטעריווקע און אין אַ גוטע שאָ אַרײַנצופירן זיי אין גלופּסק. באַלד טאַקע באַ דעם ערשטן באַגעגעניש האָבן שוין די ביידע יופּעס זיך דערוווּסט אַלצדינג, וועמען גאָט האָט זיי דאָ באַשערט, טאָלצע מיט טרײַנען האָבן פאַרוווּנדערט זיך אָנגעקוקט, איינע די אַנדערע זיך געשטאָרכעט: — נו, טרײַנע? — נו, טאָלצע? — האָבן זיי זיך געשושקעט: — דאָס האַרץ אָבער האָט אונדז גלײַך געזאָגט, אַז דאָס זײַנען עפּעס ניט גלאַט קיין מענטשן. טאָלצע און טרײַנע האָבן זיך געשמאָלצן אין אונדזערע פאַרשוינען. זיי זײַנען עפּעס ווי ייִנגער געוואָרן, עס האָט זיי זיך געפרייט דאָס האַרץ הערנדיק פון דער נעסיע, זיי האָבן געקוקט אַף זייערע באַשערטע און זיך אַלץ געשטורכעט מיט אַ שמייכעלע: — נו, טרײַנע? — נו, טאָלצע?.. טאָלצע האָט זיי אונטערגעאַרבעט זאָקן, טרײַנע האָט זיי פאַרלאַטעט העמדער, צוגענייט בענדלעך, און זײַנען געווען גליקלעך, איבערגליקלעך, אַקוראַט ווי קאַלעווײַז, אַמאָל אין די יונגע יאָרן. האַקלאַל, אונדזערע פאַרשוינען האָבן אין גלופּסק אַף זיך געפונען מעווינים. אַזעלכע לײַט, ווי זיי, קען טאַקע נאָר איין גלופּסק שאַצן און פאַרשטיין זייער טײַערן ווערט.

אַהין, אין גלופּסק אַרײַן, איר, ייִדישע קינדער! וואָס וואַלגערט

איר זיכ, נעפּאַשעס, שײנע מענטשנ, און װערט װי באַטלאָנים פֿאַר־
פֿאַלנ אינ די קלײנע שטעטלעכ אונטערנ אויװונ?! אינ גלופּסק ארײַנ,
צו אַלדי שװאַרצע יאָר! דאָרט װעט איר געפֿינענ אײַער גלײַכנ, דאָרט
װאַרטנ אַפּ אײַכ אײַערע טאַלצעס, אײַערע טרײַנעס און טויזנטער
ערלעכע ידנ און קאָשערע נעשאָמעס, דאָרט קענט איר װאַקסנ, דאָרט
קענט איר אופֿגעריכט װערנ, דאָרט קענט איר געפֿעלנ, שטאַרק גילטנ,
א פּאָנעמ האָבנ און ערשט לעבנ!..

אינ גלופּסק, א רוּעכ אינ אײַער טאַטנ ארײַנ!

אָט װאַזוי אונדזער ביניאָמינ שילדערט די שטאָט גלופּסק:

„אז איר קומט אָנ קײנ גלופּסק דורכ דער טעטעריװקער גאַס,
זאָלט איר מויכל זײַנ איבערשפּרינגענ דאָרט אײנ בלאָטע, װײַטער א
ביסל די צװײטע, נאָכ װײַטער א ביסל די דריטע, סאַמע די גרעסטע,
װאָס אהינצו לויפֿנ ארײַנ, מעכילע, רינשטעקלעכ אי באַלעבאַטישע
פּאָמױניצעס און ברענגענ מיט זיכ אָנ פֿונ קאַלטװו, איטלעכנ טאָג
עפּעס אנ אנדער מינ סכוירע, אנדערע סאָרטנ כפּײצים פֿונ אַלערלײ
קאָלירנ און פֿאַרשײדענע מינע רײכעס, װי עס פּאַסט צומ איניענ.
און דורכ דעמ איז זײער גרינג צו טרעפֿנ דעמ טאָג. גיסנ זיכ אהינ,
אשטײגער, געלע לוזשקעלעכ פֿונ זאַמד, מיט װעלכנ מע װאַשט די
פּאָלנ, און טראָגנ מיט זיכ אָנ ליסקעס פֿונ פֿיש, דרויב־פּיסלעכ, קעפּ־
לעכ פֿונ הינער, א ביסל האָר מיט פֿאַרברענטע שטיקלעכ קאָפּיטעס —
זאָלט איר האָבנ א סימענ: הײַנט איז פֿרײַטיק, נעמט א בעזעמ מיט
א ראַשקע און לויפֿט, זײַט מויכל, איכ מערכעצ ארײַנ. טראָגנ זיכ
אהינצו אָנ שאָלעכצ פֿונ אײער, פֿונ ציבעלעס, פֿונ רעטעכ, סוכע־
זשילעס פֿונ לעבער מיט עקנ פֿונ הערינג און גרויסע אויסגעהוילטע
מאַרכבײנער, — אהא! גוט־שאַבעס אײַכ, ידישע קינדער! זאָל אײַכ
װויל באַקומענ נאָכנ קוגל. זעט איר אָבער די רינשטעקלעכ קוימ־קוימ
װאָס זײ רירנ זיכ, עס שלעפּנ זיכ דאָרט פֿאַרברענטע שטיקלעכ קא־

שע, פּאַרדאַרטע שטיקלעך טייג, אַ צעריסענע שמאַטע מיט אַ צעפּאַ־
לענעם ווינקעטש, איז אַ סימען: דאָס איז הײַנט זונטיק. דער וואַסער־
פירער האָט נאָך נישט געבראַכט קיין וואַסער, קוים וואָס מע האָט
אויסגעזויגן אַ ביסל פון דער פאַס אָפּ אויסצוּוואַשן ווי ס'איז באַטש
די טשאָלנט־טעפּ מיט די מאַקערטעס. און אַזוי אין אַלע איבעריקע
טעג פון דער וואָך האָט איטלעכע לוזשע איר באַזונדער פּנים, איר
באַזונדער געשטאַלט מיט איר באַזונדער רייעך.

און אַז איר זײַנט בעשאָלעם איבערגעקומען אי די דאָזיקע בלאָ־
טע אויך, וועט איר, ראַבויסים, גיין פאַרבײַ אַ היפּשן בערגל מיסט.
דאָס איז אַן איבערגעבליבענער זייכער פון אַן אָפּגעברענט הײַזל,
וואָס אויבן שטייט געוויינטלעך אַ בעהיימע, גלײַך ווי אַ קעלביקער
מאַגיד, איז גאַנץ רויק זיך מאַלעגיירע, מאַכט מיט דעם מויל און
קוקט טאַמעוואַטע אָפּ דעם גאַנצן אוילעם ייִדן, וואָס לויפן אונטן,
ווי די פאַרסאַמטע, מיט אַלערהאַנט שטעקנס, שטעקלעך אי פּאַראַ־
סאָנען, טוט דערבײַ אַמאָל אַ סאָפּע, אָדער אַ קוויִשן זיפץ, טאַקע נאָר
גלײַך ווי זי וואָלט געזיפצט און געקרעכצט, מישטיינסגעזאָגט, אָפּ
דעם דאָזיקן אוילעם, אויך אָפּ איר שלימאַזל, וואָס זי איז, נעבעך,
אַרײַנגעפאַלן אין ייִדישע הענט... איבערקומענדיק אי דעם בערגל,
וועט איר גיין גלײַך, גלײַך, אַלץ גלײַך. עפּשער וועט איר, לוי
יאַאַלע וועלוי יאָוווי, זיך אַ זעץ געבן אין די שפּיצעכדיקע שטיינער
פונעם ברוק, וואָס ליגן צעזייט, צעשפּרייט, מעשונע־ווילד, און, כאַס־
וועשאָלעם, פאַלן, זאָלט איר מויכל זײַן אופשטיין, אויב איר וועט
קענען, און אַלץ טאַקע גיין, גיין, בעזים איר האָט נישט אויסגעבראָכן
קיין פוס, כאָלילע, ביז איר וועט קומען אָפּ עפּעס אַ מין פּלאַץ.
דאָרט אָפּ דעם פּלאַץ וועט איר געפינען דעם טאַמציים פון גלופּסק.

און ווען ס'איז נאָר אַ סוואָרע טעטעריוועקער גאַס אָנצורופן דער
מ אָ ג ן פון גלופּסק, קען מען נאָכדעם שוין מיט רעכט זאָגן, אַז דער

האָזיקער פּלאַץ איז איר ה א ר צ, וואָס דאָרט קלאַפּט זיך טאָמער, טאָג אי נאַכט, און וואָס דאָרט איז איר כּיעס, דאָס גאַנצע לעבן. דאָרט שטייען קלייטן, קלייטעלעך, שאַפּקעס און די באַקאַנטע גנייווע-שאָפּקעלעך, ווו באַלמעלאָכעס זעצן דאָרט אָפּ דעם יזטער — שטיקלעך מאַטעריע, טאַסמעס, בענדלעך, סאַמעט און שטיקלעך פּעלץ. דאָרט רודעוועט זיך זייער שטאַרק. עס שווימלט און גריבלט, אַ געדיכטער אוילעם, אָן אַיינאָרע: ייִדן שטופּן זיך און כאַפּן, נעבעך, פון איטלעכער זײַט דישלעס, פון טעליגעס און פאַרקעס. דאָקטוירים זאָגן, באַשער אַז מע פאַלמעסט אַ גלוּפּסקער ייִדן, געפינט מען דאָסראָוו באַ אים אין לײַב שטעקט אַ דישל. נאָר אַפּ גלוּפּסקער דאָקטוירים קען מען זיך נאָך נישט סוימעך זײַן. די רויפים שפּילן דאָרט אַ סאַך אַ גרעסערע ראָליע. דאָרט הערט מען טאָמער אַ קאָל: הייסע באַבקעס, ייִדעלעך! אהער, הייסע רעטשאַניקעס, קנאָבל, ציבעלעס, ייִדישע קינדער! פון אָפּגעריסענע ייִנגעלעך, וואָס גייען אַרום און שרײַען מיט עפּעס אַ מעשונע ניגון. דאָרט כאַפּט מען אַמאָל פאַרנאַכט אַ דאַוון, מען איז מעכאַדעש גאַנץ הויך די לעוואָנע און מע שרײַט דערבײַ צו איטלעכן, וואָס גייט נאָר פאַרבײַ: שאָלעם-אַלייכעם, פעטער! דאָרט שטייען טרעגערס אַרומגעגאַרטלט מיט גראָבע שטריק, אָפּסטאַווגע סאָלדאַטן מיט אַלטע כאָלעוועס און אויסגעריבענע שינעלן. טאַנדעטניקעס מיט אַלטע טאַכטויניס, קאַפּטנס, לײַבלעך און נאָך אַלערליי שמאַטעס. אינמיטן שטייט דער פאַני סטאַראָזש און עסט געשמאַק אַ שטיק ייִדישן קוילעטש, וואָס ער באַקומט שאַבעס פאַר די ליכט אָפּשנײַצן, און היט זיך, לעהאַוודל, ווי אַ שמורעניק, בעשאַס ער גיט אַ ביס, עס זאָל, כאָלילע, קיין ברעקל נישט אַראָפּפאַלן. קאַרמאַנשטשיקעס דרייען זיך דאָרט אַרום צו מאַכן די קונץ. עפּעס אַ פאַרשמירט מיידל מיט צעשויבערטע צעפּאַטלטע האָר שפּרינגט פּלוצלים פון דער העלער הויט אַרויס, רעוועט, בעט אַ נעדאָווע אַפּ אַ צערי-

פעטנ קאָל, כאַפט אָנ פאַר דער פאָלע אונ שרײַט, כאָרכלט װײנענ־
דיק, גלײַכ װי איר װאָלט זי געקױלעט אונ צוגענומענ בא איר געלט.
א פעקל װײַסע־כעװורע לױפט דאָרט מיט א הורא נאָכ עפעס א מע־
שוגענעמ, װאָס זינגט טרױערדיקע לידלעכ, האַלב ייִדיש, האַלב פױ־
ליש, אונ טראָגט אפנ קאָפ א צעקנײטשט קאַפעלישל. דאָרט שטײט
א באָכער מיט עפעס א מינ קעסטעלע, ייִדנ קוקנ אהינצו אינ לאָכ,
אונ ער רעדט דערבײַ מיט פיסקעס זײַנ געװײנטלעכנ פיזמענ: דאָס
איז לאָנדאָנ, דער פופסט פאָרט דאָ רײַטנדיק אינ רױטע הױזנ, אונ
אלע שטײענ פאַר אים אָנ א היטל! איצט זעט איר, װי נאַפאָלעאָנ
מיט זײַנע פראַנצױזלעכ שלאָגנ זיכ מיט דעמ פרײַס, אונ די פרײַסנ
צעלױפנ זיכ װי די טאַראַקאַנעס! אָט אצינד קומט פיר, װי אײנע
פאָרט אינײנעמ מיט דעמ טױגער אינ אײנ קאַרעטע. דער גראָספעציר
האַלט די בײַטש אונ טרײַבט אָנ. די פערד האָבנ זיכ ראָספאָלאָשעט,
אױסגעקערט די קאַרעטע, דער טױגער, נעבעכ, איז געפאַלנ, זיכ א
גוטנ זעצ געטאָנ, אונ זי זוכט אינ אײַלעניש װי זיכ אױסצודרײענ!
נו, א סאָפ, גענוג שױנ צו קוקנ פאַר א האַרטנ גראָשנ. דאָרט זיצנ
שורעסװײַז אױסגעזעצט ייִדענעס מיט מולטערס, פול אָנגעלײגט מיט
בינטלעכ קנאָבל, מיט אוגערקעס, קאַרשנ, אגרעסנ, װײַמפערלעכ,
ערעצ־יִסראָעל־עפעלעכ, קאָלנידרע־באַרלעכ אונ מיט נאָכ אנדערע
זאַכנ. אינ דער זײַט שטײט אפ הינערשע פיסלעכ אנ אלטע אײַנגע־
הױקערטע בודקע אָנ טיר אונ פענצטער, װאָס, קעפי אלטע גרײַז־
גרױע ייִדנ דערצײלנ, איז אמאָל דאָרט געשטאַנענ א בודאָטשניק, אונ
די גאַנצע שטאָט איז דענסטמאָל געלאָפנ אָנקוקנ די בודקע מיט דעמ
סאָלדאַט אפ בידושימ. לעבנ דער אלטער בודקע, מיט װעלכער גאַנצ
גלופסק איז זיכ מעיאַכעס, װי מיט עפעס אנ אלטנ קרעפאָסט, דאָרט
אונטער עפעס א מינ דעכל, באַדעקט מיט עטלעכע פאַרשימלטע
ברעטלעכ, מיט איבערגעפױלטע שטרױ אונ ראָגאָזשעס, אָנגעשפאַרט

אפ פיר קרומע אויסגעבויגענע סלופעס, זיצט דוואָסיע די סעדעכע, ארומגערינגלט פונ אלע זײַטנ מיט מולטערס. בא איר געפינט זיכ טאָמעד איר גרויסער פײַערטאָפ, וואָס וויגטער זיצט זי אפ אימ, ווי א קוואָטשקע אפ די אייער, דעמ גאנצנ טאָג קעסיידער, נאָר וואָס זי כאפט אימ אמאָל פונ אונטער איר ארויס, אונטערצובלאָזנ די קוילנ און ארויסצונעמענ פונעמ אש געבראָטענע קארטאָפליעס.

פונ יענע יידנ, אזוי גייט ארומ צווישנ אוילעמ א גאנצ אלטע אגאדעטע, פונ יענע יידנ, וואָס שלוימע-האמעלעכ האָט געשיקט אפ שיפנ קיינ אויפיר נאָכ גאָלד און אנדערע מינע אויסלענדישע סכוי־רעס, זײַנענ א סאכ, מאכמעס קאמע טײַמימ, איבערגעבליבנ דאָרט. זיי האָבנ מיט דער צײַט געעפנט אינ אינדיענ זייער טײַערע קלייטנ אי גרויסע קאָנטאָרנ, האָבנ געהויבנ בא די דאָרטיקע דײַטשנ שטאר־קע האקאָפעס און אלערליי קאָמיסיעס, און דאָס מאזל האָט זיי א לאנגע צײַט שטארק געדינט. דערנאָכ אָבער האָט זיכ איבערגעדרייט דאָס רעדל און אונדזערע סאָכרימ האָבנ זיכ געשטעלט און געמוזט אויקער זײַנ. א טייל פונ זיי זײַנענ פארפאלנ געוואָרנ אינ דער מיד־בער, א טייל זײַנענ בעשאָלעמ אריבער די גרענעצ, האָבנ זיכ געזעצט אינ אָקרענטנ און געזעגלט אפ דער פיאטיגנילעווקע, וואָס איז אינ יענער צײַט ארײַנגעפאלנ גלײַכ אינ יאמ ארײַנ. אזוי האָבנ זיי גע־זעגלט, געזעגלט, ביז פלוצלימ איז אופגעשטאנענ א שרעקלעכער שטורעמווינט, די כוואליעס האָבנ זיכ אופגעהויבנ ביז דעמ הימל, האָבנ צעשלאָגנ די אָקרענטנ און ארופגעוואָרפנ די מענטשנ אפנ ברעג. דאָרט האָבנ זיי אויסגעבויט א שטאָט און זי א נאָמענ געגעבנ גלופסק.

די כויקרע־קאדמויניעס, וואָס קענענ מיט זייער גרויס כאָכמע מאכנ פונ א גאָרנישט א מושקאטקויל, האָבנ פונ דער דאָזיקער אגא־דעטע געמאכט א גאנצנ פיירעש און אויסגעדרונגענ מיט טויזנטער

שאַרפע שפּיצלעך, ווי זייער שטייגער איז, אַז דערינען ליגט אַ שטיק עמעס. די רײַעס, וואָס זיי ברענגען דערויף, זײַנען:

ערשטנס, דער פּאַסאַן פון די הײַזער, וואָס איז עפּעס מעשונע-ווילד, גאָר אַף דעם אַלטן שניט, ווי מיט טויזנטער יאָר צוריק, אַז מענטשן זײַנען נאָך געזעסן אין געצעלטן און זיך געוואַלגערט אין לעכער. פיל הײַזער זײַנען דאָ אין גלופּסק, וואָס זעען בעעמעס אויס נאָר ווי לעכער, און אַ סאַך האָבן אַ פּאָנעם ווי די געצעלטן פונעם טאַטער. פון זייער אַנבליק און פון זייער שטיין זעט אויס, ווי זיי זײַנען איינער מיט דעם אַנדערן עפּעס נישט שאָווע-בעשאָווע. דו שטייסט אַרײַנגערוקט, וויל איך מיר שטיין, דיר אַפּצעלאָכעס, אַרויסגערוקט; דו שטייסט פּאַפּערעק, און איך וויל מיר שטיין קאַפּויר; דו ווילסט אין דרויסן אַ טרעפּל, און איך דאַפקע אַ לייטערל, ווער עס באַדאַרף, וועט נישט קראַנק זײַן קלעטערן. און אַז דו האָסט שוין יאָ עפּעס מעשונע הויך פאַרריסן דײַן פאַרלאַטעט דעכל, נו, האַלט איך מיר מײַן דעכל דאַפקע אַראָפּגערוקט. געסמאַהע דיר פאַרפול! וועמען עס געפעלט נישט, לאָז זיך צומאַכן די אויגן... קורץ, דאָס אַלצדינג איז מעראַמעז אַף אַלטע, גאַנץ אַלטע צײַטן. צווייטנס, די מינהאָגים פון די אײַנוווינער. צווישן זיי זעט מען נאָך אַדאַיעמ אַזעלכע מינהאָגים, וואָס קומען אַרויס פון די היידן, צווישן וועלכע זיי האָבן אין פריערדיקע צײַטן זיך אופגעהאַלטן. דער קסאַוו און כאָכמעס-האַבעזשבן איז דאָרט נישט שעכיעך, אַזוי, אַז אַלע איניאָנע-האַקעהילע און אַלע כעוורעס דאָרט ווערן געפירט אָן ביכער, און די פירער גיבן קיינעם נישט אָפּ קיין כעזשבן.

דריטנס, די קיטעס, די מענטשן טיילן זיך דאָ אויך אין פאַרשיידענע קיטעס, ווי אַמאָל בא די אינדיאַנער. ווי, אַשטייגער, די קיטע כאַפּלאַפּער, סאַמע דער צימעס, וואָס געוועלטיקן בעיאַד ראָמאָ; די קיטע בלאַטהאַלטער, זאַשטשיטניקעס, וואָס האַלטן שטאָל אין

אײַזנ, קריגנ אונ שלאָגנ זיכ פאַר די באַפּלאַפּער מיט דעם סוינע אונ נעמענ דערפאַר באַ זײ געװיסע זשאַלאָװאַניעס אונ אומזיסט פלײש; די קיטע װאַכלאַקלאַקער, אַרופירער אַפּ אַ גליטש, אונ װאָס אַלײנ דרײענ זײ זיכ אויס גלאַט װי אַפּ טעלער. די דאָזיקע לײַט צעפּאַלנ אַפּ קוימעמוּעס-זאָגער, װעלטלעכע מענטשנ, װאָס האָבנ צו זאָגנ אינ איניאַנע-האַמיסכער, אונ אַפּ צװאַקאַנער, קלײקוידעש, װאָס האָבנ צו זאָגנ אינ איניאָנײ-האָעמונע; די קיטע גלופּאָ-טרוסאָ-בעזיאַזיקאָ-קאַפּ-צאַנער, דער פּראָסטער אָרעמער אוילעמ, װאָס איז שטאַרק ניבנע די אַלע איבעריקע קיטעס אונ באַקומט פאַר זײ דאָס נײַניאָריקע קאַ-דאָכעס.

הײַנט, פּערטנס, די מאַטבײע, װאָס מע האָט אַמאָל, בעשאַס גראָבנדיק די גרעבליע, דאָרט געפונענ. פונ אײנ זײַט איז זי געװענ שטאַרק אָפּגעריבנ, קוים-קוים װאָס מע האָט אַרויסגעזענ עפּעס װי אַ שטיקל פאַרטעכ צוגעטשעפּעט צו אַ שטעקנ, אונטנ עפּעס פּאַכאָזשע אַפּ אַ מולטערל, פונװאַנענ עס האָבנ אַרויסגעשטעקט שטיקלעכ קעפּ. פונ דער אַנדערער זײַט איז די מאַטבײע געװענ קימאַט גלאַט, נאָר אַז מע האָט זיכ גוט צוגעקוקט, האָט מע דערקענט אַלטמאָדישע קסיװעטע אויסיעס: „י א ש ל ג ו ע נ פּ". די געלערנטע האָבנ אַפּ דער דאָזיקער אופשריפט זיכ געבראָכנ די קעפּ אונ אַרײַנגעלײגט דערינענ פּשאָטימ, איטלעכער אַפּ זײַנ גאַנג. אַ טײל האָבנ געהאַלטנ אינ דער סװאָרע, אַז די „י" אונ די „ג" באַמ אָנהײב אונ סאָפּ װאָרט „י א ש ל ג" זײַנענ גאָר נישט קײנ אויסיעס, נאָר שטיקלעכ פונ טשאַטשקעלעכ, װאָס זײַנענ פונ דער צײַט אָפּגעריבנ געװאָרנ. בעכײנ מאַכט עס: א ש ל — אַ בוימ, ו ע נ פּ — אונ אַ צװײַג. אונ דאָס איז דער שטעקנ מיט דעם פאַרטעכ. װידער אַ טײל האָבנ עס דער-קלערט גאָר אַנדערש, אונ די געלערנטע האָבנ דערמיט מאַריש-אוילעמ געװענ. ביז דערנאָכ איז געקומענ אײנער מיט אָפּענע אויגנ

און האָט דערינגען דערזען גאָר ראָשע-טייוועס, וואָס זיי מאַכן: יעהודיי אויפיר (אָדער אינדזאַ) שעבאָו לעקאַנ (אָדער לק"ק) גלופסק ווענישיאַש-ווע אל נעהאַר פיאַטיגניליעווקע. דער שמעקן מיט דעם פאַרטעכ און מולטערל מיט די קעפ, דאָס באַטייט: אַז אָקרענט מיטן זעגל און מיט פאַרשוינען. דער דאָזיקער געלערנטער האָט איבער דעם געמאַכט זייער א דיקן סייפער און ווענדט זיך דאָרט צום אויילעם מיט א באַקאָשע, אַז מע זאָל רייניקן דעם טייַכ, וועט מען דאָרט זיכער געפינען א סאַך אַלטע זאַכן, וואָס וואָלטן געעפנט די אויגן אין דער בקירע מיקויעכ גלופסקער יידן. נאָר די דאָרטיקע אײַנוווינער שײַען זיך אָבער אויסצורייניקן די בלאָטע און זאָגן: דאָס, וואָס מע האָט פון אַלטע צײַטן אָנגעמאַכט, דאָס מוז בלײַבן, קיין מענטשנס אויג טאָר אין דעם פאַרבאָרגעניש נישט אַרײַנקוקן...

אין דער שטאָט אַליין געפינען זיך אַקעגן א דרײַסיק-פערציק לוזשעס, שוין מיט לעוואָדעס איינעם. זיי פאַרייניקן זיך דורך היילן מיט די אָפּגרונטן פון דער פיאַטיגניליעווקע, און אין געוויסע צײַטן, ביפראַט נאָך פאַר א פאַר-פייסעכ, צעשפּילן זיי זיך שרעקלעכ שטאַרק און פאַרפלייצן די גאַסן מיט אַזאַ טיפער, שיטערער בלאָטע, אַז בא די הויכגעוואַקסענע מענטשן אפילע ווערט גייענדיק פאַרשלומפּערט דאָס היטל. גלופּסק ווערט אין די פינצטערע נעכט באַלײַכט פון איין קליינער לאַמטערנע, זי ווערט אויכ באַוואַכט פון א פּאָר בודאָטשניקעס. פונדעסטוועגן פאַלט מען דאָרטן פאָרט בא דער נאַכט און מע ברעכט האַלדז אי לײַב. און גנייוועס טרעפן זיך דאָרט אויכ זייער אָפּט, כאָטש ס'איז דאָ אַזאַ שמירע. דערפון איז טאַקע געדרונגען, אַז מע קען זיך קלאַל נישט אײַנהיטן, מע קען זיך נישט באַוואָרענען, וואָס ס'איז באַשערט, דאָס איז באַ-ווערט. עס העלפן גאָרנישט דעם מענטשנס כאָכמעס מיט זײַנע אַלע טאַכבולעס.

„דערום, — זאָגט ביניאָמין, — באדארפנ מיר צומאכנ די אויגנ אונ גיינ טאָמער אפ גאָטס באראָט, מיט דעמ ביטאָכנ, מיסטאָמע וועט ער זײַנע מאלאָכימ געביטנ אונדז צו היטנ אונ אפ די הענט אונדז צו טראָגנ. עס פאלט נישט דער שפּאָנ ביז ס'איז עפּעס דראָנ. באדארפ מענ מער, — זאָגט ער, — ווי איכ האָב באוואָרנט מײַנ טאלעס- אונ טפילנ-זאק. איכ האָב אימ אנידערגעלייגט אינ בעסמעד-רעש אפ דער פּאָליצע. וואָס קענ שוינ, דאכט זיכ, זײַנ מער א זיכער אָרט, ווי דאָ? פונדעסטוועגנ, אז גאָט האָט נישט געוואָלט אָפּהיטנ, האָט מענ אימ איינגענעמ מיט די איבעריקע אונדזערע זאכנ פונדאנענ אויכ אוועקגעגאנוועט".

דאָס עלפטע קאַפּיטל

כידושימ וועניפּלאָעס אַפ דער פּיאַטיגנילעווקע

אַפ דעמ טײַכ פּיאַטיגנילעווקע, אַז אונדזערע פּאַרשווינגע: האָבנ דאָס ערשטע מאָל אַ קוק געגעבנ, זײַנענ זיי ניוור־העל־אונישטוימעמ געוואָרנ. זיי האָבנ אַזאַ מינ טײַכ נאָכ קיינמאָל אינ די אויגנ נישט געזענ. סענדערל האָט געזאָגט, דאָס מוז זײַנ אַוואַדע דער גרעסטער טײַכ אינ דער גאַנצער וועלט. וואָרעמ אַנדעריש האָט אימ גאָר אינ קאָפּ זיכ נישט געלייגט. אַ קאַטאָוועס אַזאַ טײַכ, וואָס איז עפּשער אַ הונדערט מאָל גרעסער פונ טונעיאַדעווקער. נאָר סענדערל איז געווענ אַ פּראָסט מענטשל,

מער פונ טונעיאַדעווקע האָט ער נישט געוווּסט. אינ די קלײנע אויסעלעב אַרײַנקוקנ האָט ער נישט געקענט, דעריבער איז אַלצדינג, וואָס נאָר עפּעס נישט אַזוי, ווי אינ טונעיאַדעווקע, באַ אימ געווענ אַ כידעש ניפלע, אונ פלעגט מײנענ, אַז דערמיט עקט זיכ שוינ טאַקע די וועלט. ביניאָמינ אָבער, וואָס פיל געלערנטער פונ אימ, וואָס האָט אינ זײַנע מינע בקירע-ספאָרימלעכ שוינ געכאַפּט, ווי מע זאָגט, אַ לעק פונ די שעווא-כאָכמעס, וואָס האָט געוווּסט אַ ביסל די באַשרײַבונג פונ דעמ גאַנײדנ-האַטאַכטנ, פונ די מעשונע-ווילדע באַשעפעניש אינ הינדיאָ, אוקעדוימע נאָכ אַזעלכע מינע זאַכנ, האָגאַמ ער פלעגט באַמ ערשטנ מאָל אַנקוקנדיק עפּעס נײַעס זיכ אויכ שטאַרק כידעשנ אינ האַרצ, נאָר ער פלעגט דערבײַ מאַכנ אַזאַ מינע מיט אַ שמײכעלע, גלײַכ ווי אײנער רעדט: עט, נאַרישקײַטנ, דאָס איז נאָכ גאָרנישט אַקעגנ יענע, וואָס איז נאָכ דאָ... ער האָט כענדערלענ באַוויזנ, אַז די פּיאַטיגנילעווקע איז פּאַשעט בלאָטע, איכ בעט אײַכ איבער, טינעפ אַקעגנ דעמ יאַרדנ, וואָס איז פיל מאָל גרעסער פונ איר, זי וואָלט דעמ שויר-האַבאָר נישט געקלעקט אַפילע אַפ אײנ צאָנ, אונ פונעמ נאָמענ יאַרדנ טאַקע איז אויכ אַזוי די מאַשמאָעס, וואָרעמ יאַרדנ איז דאָכ דער טײַטש: אַ גוזמע, אַ סאַכ, אַ יאַרדנ!

— ווײסטו, סענדערל, וואָס מיר איז אײַנגעפאַלנ? — האָט ביניאָמינ געזאָגט נאָכ דעמ, אַז ער איז געשטאַנענ אײנמאָל שטאַרק פאַרטראַכט לעבנ דער פּיאַטיגנילעווקע. — מיר איז אײַנגעפאַלנ צו לאָזנ זיכ פונדאַנענ מיט דעמ וואַסער.

— גאָט איז מיט דיר! — האָט סענדערל זיכ אַ כאַפּ געטאָנ פאַר גרויס שרעק. — דערמאָנ זיכ נאָר, ביניאָמינ, אַז אונדזער טײַכ נעמט אַלע יאָר צו אַ מענטשנ, הײַנט מי-יעדײַע וויפל מענטשנ מוז דער דאָזיקער טײַכ אַ יאָר צונעמענ. האָב ראַכמאָנעס אַפ אונדזער לעבנ, אַפ דײַנ ווײַב אונ קינדער, ביניאָמינ!

—ביטאָכנ, ביטאָכנ, סענדערל! ביטאָכנ איז א ייִדישע זאַכ, מיט ביטאָכנ איז יאַנקעוו-אָווינו מיט זײַנ שטעקל דעמ יאַרדנ איבערגעגאַנ־גענ. מיט ביטאָכנ, זעסטו, עפענענ דאָ ייִדישע קינדער אופ גרויסע געוועלבנ, אַלצדינג, וואָס דו זעסט דאָ, איז אַלצ לויטער ביטאָכנ. אפילע טרעפּ אונ סטעליעס, ווי אויכ פיל גרויסע הײַזער, האַלטנ זיכ דאָ נאָר אַפּ ביטאָכנ...

— נאָר פאַרוואָס ווילסטו דאַפקע מיט דעמ וואַסער, — האָט סענ־דערל געפרעגט, — אַז מיר קענענ דאָס אײַגענע אויכ מיט דער יאַבאָשע?

— איכ האָב דערופּ אַ סאַכ טײַמימ, — האָט בינימינ געענט־פערט. — אײנ מאָל, וועט, ווי מיר דאַכט זיכ, די נעסיִע מיט דעמ וואַ־סער זײַנ אַ נעענטער אַי גיכער. מיר באַדאַרפנ זעג אָנקומענ אַהינ ווי צומ גיכסטנ. וואָס פרִיער איז אַלצ בעסער. פאַרוואָס? דאָס ווײס איכ שוינ, דאָס איז שוינ מײַנ זאַכ! מיכ קוועטשט, סענדערל, מיכ קוועטשט זייער שטאַרק, עס פּיקט מיכ אָט דאָ, דאָ אינ קאָפּ. איכ וואָלט שוינ געוואָלט דאָרט זײַנ מיט לײַב אונ לעבנ. ווענ עס זאָל מעגלעכ זײַנ, וואָלט איכ ווי א פויגל אינ דער לופט אַהינצו גע־פלויגנ... צווייטנס, אַז בינימינ פונ טודעלע האָט בעיִמאָווו זיכ געלאָזט אַפּ זײַנ נעסיִע, איז ער טבילעס אויכ געפאָרנ מיט דעמ טײַכ עברא, אַזוי שטייט בעפיירעש געשריבנ אינ זײַנ סייפער. מיסטאָמע, אַז ער איז פאַרצײַטנ געפאָרנ מיט דעמ טײַכ אונ נישט מיט דער יאַבאָשע, באַדאַרפ דאָכ טאַקע זײַנ דאַפקע אַזוי אונ נישט אַנדערש. מיסטאָמע האָט ער געוווּסט, וואָס ער טוט, אונ איז אַזויפיל קלוג געווענ ווי מיר אַלע, כּלעבנ. רעב בינימינ איז א קאַדמענ, א פרִיערדיקער פאַר אונדז, מוזנ מיר אימ הערנ גאָר אָנ קאַשעס...

— אויב אַזוי, — האָט סענדערל געמאַכט, — איז שוינ טאַקע רעכט. באַ מײַנ ייִדישקײט, בינימינ! נישט נאָר אַפּנ טײַכ, אפילע ווענ

רעב בינּיאָמינ וואָלט פארצײַטנ געפאָרנ רײַטנדיק אפ א קאָטשערע, וואָלטנ מיר דאָ נישט באדארפט לאנג טראכטנ, זיכ גענומענ אופגעזעצט אונ אויכ געפאָרנ אפ א קאָטשערע.

— אונ דריטנס, — איז בינּיאָמינ ארײַנגעפאלנ סענדערלענ אינ די רייד, — שאָרט טאקע קלאל נישט, מיר זאָלנ זיכ געוווינענ צו פאָרנ מיט דעמ וואסער אײדער נאָכ עס וועט אונדז שפּעטער אויסקומענ צו פאָרנ אפנ יאַמ אָקיאָנוס. איכ וואָלט נאָכ אפילע געזאָגט, אז איידער מיר וועלנ זיכ אָפּפארטיקנ דאָ אינ גלופּסק, וואָלט, אָסער, גאָר נישט קרומ געווענ צו פּרוּונ גלאט אזוי דורכצופאָרנ זיכ א ביסל אפנ טײַכ. דאָרטנ, דאָרטנ, זעסטו, שטייט איינער מיט א לאָדקע, אָט, כלעבנ, לאָמיר צוגיינ אונ אימ עפּעס געבנ, וועט ער מיט אונדז א ביסל פאָרנ.

אינ עטלעכע מינוט ארומ זײַנענ אונדזערע וואנדערעווער באהארצט ארײַנ אינ א לאָדקע אונ האָבנ זיכ געשיפט איבער די פּיאטיגנילעווקע. טכילעס האָבנ זיי אפילע זיכ געשראָקנ. סענדערלענ האָט זיכ פארדרייט דער קאָפּ, אונ ער האָט געצאפּלט מיט הענט אונ פיס. אָט־אָט, האָט ער געמיינט, קערט זיכ די לאָדקע אומ, אונ ער פאלט ארײַנ אינ די טיפע אָפּגרונטנ פונעמ טײַכ. ס'איז אנ עק פונ זײַנ לעבנ, אונ זײַנ ווײַב בלײַבט אנ אייביקע אגונע. נאָר דערנאָכ איז אימ געוואָרנ א ביסל בעסער.

— נישקאָשע, סענדערל, — האָט בינּיאָמינ אימ געטרייסט, אז זיי זײַנענ ארויס אפנ ברעג. — זאָל דיכ נישט ארנ, וואָס דער קאָפּ דרייט זיכ אונ עס ווערט עפּעס נישט גוט. דאָס איז די יאַמ־קראנקײַט, וואָס איטלעכער מוז זי לײַדנ, אז ער פאָרט דעמ ערשטנ מאָל אפנ יאַמ. דעמ צווייטנ מאָל, וועסטו זענ, וועט זײַנ בעסער אונ דו וועסט שוינ גאָר נישט פילנ.

פונ יענער צײַט אָנ פלעגנ אונדזערע פארשווינענ זייער אָפט פאָרנ אפנ טײַכ אונ דערפונ גרויס טײַנעג געהאט. זיי זײַנענ בא זיכ געוואָרנ

אזוי שטארק, אז איבערשיפנ זיכ דעמ יאמ, האָט זיכ זיי געדאכט, איז א שפּיל.

ביניאָמינ פלעגט דורכ סענדערלענ זיכ ארײַנלאָזנ אינ א שמועס מיט דעמ לאָדאָטשניק אונ אימ פארוואָרפנ מיט שײַלעס, ווי אשטייגער: פרעג נאָר, סענדערל, דעמ קאפּיטאנ, וויפל מײַל האָבנ מיר פונדאנענ ביז דעמ יאמ? פרעג אימ, אויב ס'איז דאָ עפּעס וויספּעס? וואָס פאר א מינע לײַט וווינענ דאָרט? צי וווינענ צווישנ זיי ייִדנ? וועמענ צאָלנ זיי מאס אונ צי ווייסנ זיי פונ א גאָלעס? אָדער אשטייגער אזוי: פרעג, סענדערל, אפ א ציקאוועשטש, דעמ אָרל וועגנ די בערג ניסבוינ אונ דעמ קויפער אל-טורעכ? צי ווייסט ער עפּעס מיקויעכ די אסערעס-האשוואָטימ? א קאשע אפ א מײַסע, עפּשער האָט ער עפּעס געהערט — אוקעדוימע נאָכ אונ נאָכ אזעלכע שײַלעס פלעגט אלצ ביניאָמינ הייסנ פרעגנ.

נאָר דאָס ביסל גויִש, וואָס סענדערל האָט זיכ אויסגעלערנט ריידנ גייענדיק מיט זײַנ ווײַב טאָמעד אפנ מארק, איז קארג געווענ פאר אזעלכע הויכע איניאָנימ. דינגענ זיכ פאר אייער, ציבעלעס, קארטאָפל — דאָס האָט ער נאָכ ווי ס'איז געקענט; אָבער אויסטײַנענ זיכ מיט א קאפּיטאנ איבער געלערנטע זאכנ, דאָס האָט ער לאכלוטנ נישט געקענט. ס'איז געווענ א צאר-באלעבאָימ, ווי סענדערל, נעבעכ, פלעגט זיכ מוטשענ אינ אזא שמועס. ער פלעגט ריידנ מיט הענט אונ מיט פיס, ארבעטנ אפ אלע קיילימ, אונ אָפּגיינ מיט שווייס, אז איינ גאָט האָט געמעגט אפ אימ ראכמאָנעס האָבנ. זײַנ קאפּיטאנ פלעגט שפּײַענ, טײַנענ, אָנקוקנ אימ בייז פונ איינ זײַט, אונ ביניאָמינ פלעגט אימ דורענ א קריוש, שטורכענ אונ קוקנ אימ אינ מויל ארײַנ פונ דער אנדערער זײַט.

— ווינ טשערוואָניע זשידקי, ווינ פּיטאיע, — פלעגט סענדערל ארויסגיינ מיט אזא שפּראכע אשטייגער.

— איז טשערוואָני זשידקוו יא זגא לייבקו, שמולקו, באָגאטיע זשידקי, — אזא טשוווע פלעגט סענדערל באקומענ פונ זײַנ קאפיטאנ.

— ני לייבקאָ, ני, ני! ווינ טשערוואָני זשידקי פיטאיע, טאַ־מאַטשקא, ווי זאָגט מענ עפעס, ני טאמאַטשקא, לעבנ בערגעלע ניסבוינ.

— ניסבאָנא, זשידקאָ ניסבאָנא?

— זאָג אימ, סענדערל, — פלעגט ביניאָמינ שרײַענ, — זאָגנ זאָלסטו אימ, א בארג! מאָל אימ אויס ווי דו קענסט.

סענדערל פלעגט צונויפשטעלנ הויכ די הענט, אויסצומאָלנ דער־מיט א בערגעלע, אונ שרײַענ דערבײַ: העט, העט וויסאָקא!

— טפו! — פלעגט דער אָרל אויסשפײַענ, אויסבאטלענ אפ סענ־דערלענ כאלוימעס אונ אימ אָפשיקנ צו אלדי שווארצע יאָר.

פונ זײַנע נעסיעס אפ דער פיאטיגנילעווקע דערציילט ביניאָמינ כידושימ, וווּנדערלעכע זאכנ, וואָס האָבנ אינ דער וועלט א ראַש אָנ־געמאכט. מיר וועלנ דערפונ דאָ נאָר א מיקצעס ארויסשטעלנ.

שיפנדיק זיכ איינמאָל אפ דער פיאטיגנילעווקע, האָט ביניאָמינ דאָרט דערזענ אינ דער מיט טײַכ א גאנצ גרויסנ אָרט, וואָס איז גע־ווענ גרינ באוואָקסנ אונ מיט זײַנ גרינקײַט די אויגנ פארגומענ. ער האָט געמיינט, דאָס איז א וויספע, באוואקסנ מיט גראָז אי מיט שמע־קנדיקע קרײַטעכצער. אז ער האָט ארויסגעשטעלט א פוס אונ שוינ געוואָלט א שפרונג געבנ אפ דער וויספע, האָט דער קאפיטאנ פונ דער לאָדקע אימ פלוצלימ א כאפ געטאָנ פונ הינטנ מיט א געשריי אונ א שלײַדער געגעבנ אימ צוריק אינ דעמ שיפעלע מיט דעמ גאנצנ קויעכ, אזוי, אז ער איז א היפשע צײַט געבליבנ ליגנ שטארק פאר־דולט. ער האָט מער נישט געהערט ווי ארומ דעמ שיפעלע קאָכט, ראַשט זיכ, גלײַכ ווי עס ראנגלט זיכ מיט עפעס, אונ עס גייט מיט גרויס מי זײַנ וועג. אונ אז ער איז שפעטער צו־זיכ געקומענ, האָט אימ דער־

אָרל געזאָגט, ער איז געווען אין אַ גרויסער סאַקאָנע דערטרונקען צו ווערן אין דעם גרינקעט. וואָרעם דאָס גרינקעט איז נישט קיין ווײַסע, ווי ער האָט געמיינט, נאָר דאָס איז גאָר דער צווייט, וואָס די פּיאַטי-גנילעווקע צווײַטעט אַלע יאָר.

„איך אָבער, אַזוי שרײַבט בּיניאָמין, האָב מיך נישט געקענט לאָזן אײַנרײדן, אַז דאָס זאָל זײַן צווייט. עמעס טאַקע, אַ רייער עפּעס האָט עס געהאַט, נאָר זינט איך לעב האָב איך נישט געהערט און אויך אין מײַנע ספֿאָרים נישט באַגעגנט, אַז וואַסער זאָל צווײַטען. ווען עס זאָל צווײַטען, וואָלט דאָך דערויף באַדאַרפֿט וואַקסן דערנאָך עפּעס אַ מין פּײרע. איך האַלט גאָר אין דער סבֿאָרע, אַז דאָס איז דער מעשונענע גרויסער יאַם-פֿיש כּילינאָ, פֿון וועלכן ס'איז דאָ זייער אַ שײנער שמועס אין דעם ספֿר „צייל־אוילאָם" מיט די דאָזיקע ווערטער: „דער שרעקלעך גרויסער פֿיש באַדעקט זיך מיט גראָז און מיט ערד, בּיז ער זעט אויס ווי אַ גרויסע ווײַסע, און אַמאָל מײנען די, וואָס זעגלען אין יאַם, אַז דאָס איז אַ שײנער באַרג, זײ שטעלן זיך דערויף, טוען וואָס זײ באַדאַרפֿן, קאָכן מײַכאָלים, און אַז דעם פֿיש ווערט וואַרעם פֿונעם פֿײַער, טוקט ער זיך אונטער אין די אָפּגרונטן, און אַלע, וואָס האָבן אויף אים געלאַגערט, ווערן דערטרונקען". דערמיט טאַקע איז אַ שטאַרקע אײַזערנע ראַיע צו יענע ווילדע כּאַקראָנים, וואָס האַלטן, אַז די גלופּסקער אײַנוווינער וואַקסן פֿון הינדזאַ. זעגלענדיק פֿון דאָרט איבער דער פּיאַטיגנילעווקע אין די אַלטע יאָרן, האָבן זײ מיט זיך פֿאַרשלעפּט דעם כּילינאָ, וואָס האַלט זיך אויף בּעעמעס אין הינדזאַ און וואָס זײַן טעווע איז נאָכצולויפֿן נאָך די שיפֿן".

אַז בּיניאָמין האָט איינמאָל אַרײַנגעקוקט אין טײַך, האָט ער דאָרט דערזען טיף אין וואַסער עפּעס מינע באַשעפֿעניש, אַקוראַט גלײַך צו די געשטאַלטן פֿון ווײַבער.

„נאָכ גאַנצ לאַנג, זאָגט ביניאָמינ, האָב איכ געלייענט אינ ספּאָרים, אַז אינ וואַסער זײַנענ דאָ יאַמ-מענטשנ. פונ אַלטע עמעסע מענטשנ, וואָס מע מעג זיי גלייבנ אַפנ וואָרט, האָב איכ אויכ געהערט דערציילנדיק, אַז זיי האָבנ אַליינ געזענ אַזעלכע יאַמ-מענטשנ באַ קאָמעדיאַנטנ, וואָס פלעגנ געווײנטלעכ נאָכ דער קאָמעדיע זיי ווײַזנ יעדערנ פאַר עטלעכע גראָשנ. נאָר הײַנט האָב איכ עס דערלעבט צו זענ מיט מײַנע אייגענע אויגנ. איכ האָב מיט גרויס וווּנדער געוויזנ דערויפ דעמ אָרל, אונ ער האָט מיר געוויזנ אַפ עפּעס פּראַטשקעס, וואָס זײַנענ געשטאַנענ באַמ ברעג טײַכ אונ געוואַשנ גרעט. איכ ווײַז אימ אונטנ אינ וואַסער, אונ ער ווײַזט מיר אויבנ אַפנ ברעג. אונ ווײַל מיר האָבנ איינער דעמ אַנדערנס לאָשנ ניט פאַרשטאַנענ, האָט ער ניט געוווּסט, וואָס איכ ווײַז אימ, אונ איכ האָב ניט געוווּסט, וואָס ער ווײַזט מיר, אונ איכ האָב פונ אימ מיקויעכ דעמ גאָרנישט געקענט דערגיינ".

נישט ווײַט פונעמ ברעג לעבנ דער שטאָט האָט ביניאָמינ געזענ אַזאַ אָרט אינ טײַכ, ווו דאָס וואַסער איז מעשונע געדיכט, ערטערווײַז איז עס פאַרגליווערט, עפּעס נאָר ווי דרילעס, אונ ערטערווײַז איז דאָס וואַסער נאָכ געדיכטער. פונ דעמ דאָזיקנ וואַסער פירנ די וואַסערפירער צו די באַלעבאַטימ אינ די הײַזער. דאָרט ווערנ די געדיכטע דרילעס צעפירט מיט פּראָסט וואַסער אינ דער פאַס אונ מע קאָכט דערמיט אַלע מײַכאָלימ.

„איכ אַליינ, זאָגט ביניאָמינ, האָב דאָס געקעכצ פונ אַזאַ וואַסער געגעסנ, איכ זאָל אַזוי עסנ פונ דער סודע-שעל-ליוויאָסנ. עס האָט געהאַט דעמ זיבעטנ טאַמ. אַ ראָסלפלייש דערפונ איז אַ מײַכל-מעלאָכימ. איכ האָב אָנגעלייגט מיט דעמ וואַסער פולע קעשענעס אונ געהייסנ סענדערלענ מאַכנ דערפונ אַ פּעקל, מאַכמעס אַפ אונדזער ווײַטער נעסיע אינ יאַמימ אונ אינ מידבאָריעס קענ עס זייער גוט צוניצקומענ".

לוסטיק אונ פרײלעכ זײַנענ איינמאָל נאָכמיטיק אונדזערע פאַר-

שוינענ געגאַנגענ נישט ווײַט פונ דער שטאָט, האָבנ געלאַכט, געשפּאַסט, געקוקט איינער דעמ אַנדערנ אינ די אויגנ אַרײַנ אונ עפּעס זייער שטאַרק האַנאָע געהאַט. עס האָט אויסגעזענ נאָר ווי א פאַרליבט פּאָרפאָלק באַלד נאָכ דער כאַסענע, וואָס שפּאַצירט זיכ פרײַ אַפ דעמ גרינעמ גראָז אונ קוויקט זיכ מיט איטלעכס וואָרט, מיט איטלעכנ קוק. נאָר וואָס זשע איז מיט אונדזערע פאַרשווינענ עפּעס אַזוי די סימכע געווענ? פּאָרט, וואָס האָט זיי עפּעס אַזוינס מעשונע האַנאָע געטאָנ, אַז זיי האָבנ געשפּרונגענ, אונטערגעזונגענ אונ געמאַכט אָנשטעלנ ווי די ריינע מעשוגענע? אָט וואָס, ראַבויסימ: בעלי-נעדער מאָרגנ, איז בא זיי ביידע געבליבנ, צו פאַרלאָזנ גלופּסק, אונ אינ א גוטער שאָ צו זעגלענ העט אַהינ...

אונ ווי זיי גייענ זיכ דאָ אַזוי לעבעדיק-פרײלעכ, קומט זיי אונטער פּלוצלימ א פּורל. אַפנ וואָגנ זיצנ צוויי ייִדלעכ, איינער טרײַבט אָנ אונ דער אַנדערער זיצט אָנגעבויגנ אַפ דער זײַט. דאָס היטל איז אימ פאַרוקט, אונ האַלט אינ מויל א שטרייעלע, — זייער גוטע סימאָנימ, אַז דאָס ייִדיש קעפּל טראַכט דענסטמאָל עפּעס אַנ אויבער-האַסבאָרעלע אונ דרייט זיכ מעשונע שטאַרק.

די צוויי ייִדנ האָבנ אָנגעקוקט אונדזערע לוסטיקע פאַרשווינענ, זיי באַטראַכט פונ קאָפּ ביז די פיס אונ זיכ אַרײַנגעלאָזט דערנאָכ מיט זיי אינ א שמועס. די ערשטע שאַלע איז, ווי דער שטייגער איז, געווענ: פונוואַנענ זײַנענ עס ייִדנ? דערנאָכ — מא שמייכעמ? אונ דערנאָכ דאָס איבעריקע צעטל שאַלעס, וואָס ייִדנ פרעגנ געוויינטלעכ איינער דעמ אַנדערנ באַמ ערשטנ באַגעגעניש. מער האָבנ אונדזערע פאַרשווינענ נישט באַדאַרפט. זיי האָבנ געעפנט א מויל אונ זיכ גענומענ דערציילנ אַלצדינג, ווי מע זאָגט: וואָס אַפ דער לונג — דאָס אַפ דער צונג. די ייִדנ האָבנ זיכ אָנגעקוקט מיט א שמייכעלע, זיכ געשושקעט א ביסל, אונ דער ייִד מיטנ פאַרוקט היטל אי מיט דעמ שטרייעלע אינ

מויל האָט דערבײַ געמאַכט: — עט, נישקאָשע, עס וועט אָפּלויפנ, גאָר אינ ערגסטנ פאַל איז נאָכ עטלעכע מאַמעטאַקימ...

— ווייסט איר וואָס? — האָבנ די יידנ צומ סאָפ זיכ אָנגערופנ. — אונדזער שטאָט מעג, כלעבנ, אויכ די זכיע האָבנ צו זענ בא זיכ אַזעלכע צוויי פײַנע מענטשנ. מיר בעטנ אײַכ זייער שיינ, אָט, כלעבנ, טוט אונדז אָנ דעמ קאָוועד אונ זעצט זיכ, זײַט מויכל, באַלד טאַקע מיט אונדז אופ, נישט לאַנג געטײַנעט, מיר זײַנענ אײַכ אָרעוו, אַז מע וועט אײַכ בא אונדז זייער שיינ צונעמענ, מיט עסנ, מיט טרינקענ אונ מיט וואָס נאָר מעגלעכ.

— מיר וואָלטנ עס אײַכ, בענעמאָנעס, צוליב געטאָנ, — האָט ביני־יאָמינ געענטפערט, — נאָר בא אונדז איז געבליבנ, מאָרגנ, בעלי-נע־דער, פונדאַנענ זיכ צו לאָזנ מיט דעמ וואַסער.

— האָט נישט קיינ פאַריבל, — האָבנ די יידנ געזאָגט, — איר רעדט, כלעבנ, נאַרישקײַטנ. אויכ מיר א וואַסער די פּיאַטיגנילעווקע; זי איז, מעכילע, א פּישגריבל, א טינעפ, א פאַרשטונקענע בלאָטע, א פאַרצוויטעטע, פאַרשימלטע לוזשע. בא אונדז האָט איר דעמ דניעפּער, וואָס פאַלט גלײַכ אינ יאַמ אַרײַנ. פונ אונדז וועט איר טאַקע, אימירצעשעמ, גיכ אונ געשווינד קומענ אַהינ אינ אײַער רו אַרײַנ. אַקשנט זיכ נישט, כלעבנ, הײַדא אַרופ אַפנ וואָגנ.

— וואָס זאָגסטו, סענדערל? — האָט ביניאָמינ זיכ אָנגערופנ, — לאָמיר עפּשער טאַקע די יידנ צוליב טאָנ אונ פאָרנ?

— וואָס פאַר א דײַגע איכ האָב, — האָט סענדערל געענטפערט, — אַז דו ווילסט פאָרנ, זאָל זײַנ פאָרנ.

עס האָט נישט געדויערט לאַנג, זײַנענ אונדזערע פאַרשווינענע שוינ געזעסנ אינ וואָגנ שטאַרק צופרידנ אַפ דעמ קאָוועד, וואָס מע פאַרבעט זיי צוגאַסט, אונ האָבנ זיכ פירגעשטעלט גדולעס. א וועג האָבנ זיי געהאַט זייער א פריילעכנ. די יידנ האָבנ אַפ זיי געהאַט אַנ אויג אונ פאָ־

שעט געהיט זייער טריט, האָבנ זיי צוגעפילעוועט מיט עסנ און טרינ-קענ אזוי ווי א קימפעטאָרנ. אונדזערע פארשוינענ האָט זיכ אזוינם אינ זייער לעבנ נישט געכאָלעמט.

אפ דעמ צווייטנ טאָג פארנאכט זײַנענ זיי אָנגעקומענ בעשאָלעמ קיינ דנעפּראָוויצ. די יידנ זײַנענ מיט זיי פארפאָרנ אפ א סטאנציע און געמאכט פאר זיי א גוטע וועטשערע.

— הײַנט זײַנט איר פונ וועג מיד, שלעפעריק, — האָבנ די יידנ געזאָגט, — בעכיינ איז גלײַכער, איר זאָלט זיכ לייגנ פארפרי אויס-רוענ. מאָרגנ, אימירצעשעמ, אז איר וועט אופשטיינ געזונט, פריש אונ שטארק, וועלנ מיר אײַכ פירנ צו עטלעכע גרויסע לײַט, פארוואָרפנ פאר אײַכ א גוט וואָרט, אונ אז זיי וועלנ אײַכ אופנעמענ, זײַנט איר שוינ פארזאָרגט מיט אלע אײַערע היצטארכעס אונ וועט קענענ גיכ אונ באלד מאכנ אײַער ווײַטע נעסיע. א גוטע-נאכט!

— א גוטע-נאכט, א גוט-יאָר! — האָבנ אונדזערע פארשוינענ גע-ענטפערט, באלד טאקע האָבנ זיי אָפּגעלייענט קרישמע, זיכ געגלעט א ביסל דעמ בײַכל, געגענעצט, געקראצט זיכ, ווי דער שטייגער איז, אונ זיכ געלייגט מיט א פריילעכ געמיט שלאָפנ.

דאָס צוועלפטע קאַפּיטל

ווי מע פירט אונדזערע פאַרשוינען אין באָד

ג-וואלד, ווידע, כאָטש אָפּזאָגן ווידע! — האָט סענדערל פונעם שלאָף נישט מיט זײַן קאָל געשריגן און אופגעוועקט מיט זײַן געשריי ביניאָמינען.

ביניאָמין איז נישט-טויט ניט-לעבעדיק אַראָפּגעשפּרונגען פון זײַן געלעגער, האָט אין דער גיך אָפּגעגאָסן נעגלוואַסער און איז צוגעלאָפן צו סענדערלען זען, וואָס טוט זיך מיט אים אַזוינס.

אינדרויסן האָט אָנגעהויבן צו שאַריען אַפּ טאָג, און אומעטום איז געווען שטיל, מע האָט נאָר געהערט אַ כראָפּען פון שלאָפנדיקע

מענטשנ אינ דעם גאַנצנ שטוב. איטלעכער האָט געבראַפּעט אַפ זײַנ שטייגער: דער אַפ אַ קאָל פונ אַ באַנדורע, יענער אַפ טרומייט, אײנער האָט עס געמאַכט שטיל בעקיצער, דער אַנדערער האָט עס געצויגנ העבער, העכער אַפ דרײַ גאָרנ, דערנאָכ אויסגעלאָזט מיט אַ דריי, מיט אַ בייזער, ווי אײנער פרעגט אַ שטאַרקע קאַשע, אונ צוגעפּויקט מיט די באַקנ. איניינעם איז עס געווענ אַ נאָזנ־קאָנצערט, אינ וועלכנ די נעזער האָבנ געטרײַ געאַרבעט אַפ אַלע קײלימ אונ צוגעשפּילט לעקאָוועד די באַרימטע דנעפּראָוויצער וואַנצנ, בעשאַס זיי האָבנ געשמאַק געגעסנ די שלאָפנדיקע אונ געטרונקענ זייער בלוט — ייִדיש בלוט!

דנעפּראָוויץ האָט אַ לאַנגע צײַט געפּאַשעט אירע וואַנצנ, אירע מענטשנפרעסער דאָרט אינ דער שרעקלעכער פּאָדוועריע, אינ דער וויסטער אָפּגעזונדערטער ייִדישע אַכסאַניע. ווו אַ וואַנצ אינ עפּעס אַ קוואַרטאַל איז אַלצ אַהינצו געקראָכנ אונ געזויגנ, געצאַפּט ייִדיש בלוט...

קומענדיק קיינ דנעפּראָוויצ, איז שוינ אַ ייִד מוכנ־אומזומע געווענ, אַז ס׳וועט אימ קאָסטנ אַ ביסל בלוט, אונ אָנ אַזאַ כאַבאַר איז גאָר קיינ סוואָרע נישט זיכ אויסצודרייענ. בײַם שוינ, בײַם, דו, „דנעפּראָוועצ“, שטינק שוינ, שטינק, דו, ווענצעלע, שרײַב שוינ, שרײַב דײַנע בלוטיקע צייכנס, אונ טראָג זיכ, גיי דיכ צו אַלדי שוואַרצע יאָר!

— וואָס שרײַסטו אַזוי, סענדערל? — האָט ביניאָמינ אימ געפרעגט, צוגייענדיק צו זײַנ געלעגער. — אַוואַדע אַ וואַנצ האָט דיכ געמוזט שטאַרק אַ בים טאָנ? אַ שרעק, וויפל דאָ איז וואַנצנ. זיי האָבנ אַ גאַנצע נאַכט מיכ נישט געלאָזט אַנ אויג צוטאָנ. ערשט נישט לאַנג, וואָס איכ בינ אַנשלאָפנ געוואָרנ.

— אײַ, אײַ, גיכער, לאָמיר גיכער אַנטלויפֿן! — האָט סענדערל געשריגן נאָך אַלץ פֿאַרדולט.

— גאָט איז מיט דיר, סענדערל! וואָס רעדסטו? מיילע, מאַ־ראַש, אַז אַ וואַנץ גיט אַ ביס? דערױף איז זי דאָך אַ וואַנץ און דו ביסט אַ מענטש...

סענדערל האָט אַקעגן אַ פּאָר מינוט אָנגעקוקט בנימינען ווי צעמישט, דערנאָך זיך אויסגעריבן די אויגן און געזאָגט מיט אַ זיפֿץ:

— אוי, עס האָט מיר זיך געחלומט זייער אַ שרעקלעכער חלום! האַלעווײַ דערפֿון זאָל זיך גאָרנישט אויסלאָזן.

— עט, מאַלע וואָס אַ מענטשן חלומט זיך אַמאָל, — האָט בנימין געמאַכט. — מיר האָט זיך הײַנט אויך געחלומט, עפּעס אַ פּיפֿערנאָטער קומט צו מיר געשווינד צו, קוקט מיך שטאַרק אָן און זאָגט צו מיר: איר זײַנט עס, רעב בנימין פֿון טונעיאַדעווקע? קומט, זײַט מוחל, מיט מיר אַהין, אַלעקסאַנדער מוקדען שטייט דאָרט מיט זײַן חיל און חלעשט מיט אײַך זיך צו באַקענען. איך גיב מיך אַ לאָז, דער פּיפֿערנאָטער לױפֿט פֿאַרויס, איך נאָך אים. „איר לױפֿט, אָן אײַנאָרע, געשווינד, ווי אַ פֿײַל אויסן בויגן, איך קען אײַך גאָר נישט אָניאָגן“, הער איך עמעצן שרײַענדיק הינטער מיר. איך קער מיך אום און דערזע אַלעקסאַנדער מוקדען. אדוני מלך! שרײַ איך, כאַפּ אים בײַ דער האַנט, קוועטש און קוועטש, עס פֿאַרגייט מיר אָבער פּלוצלים אין דער נאָז עפּעס אַ מין שרעקלעכער געשטאַנק, טאַקע נאָר צום חלשן. איך כאַפּ מיך אויף און פֿיל אין דער האַנט אַ צעקוועטשטע וואַנץ... טפֿו זאָל עס ווערן! אָט שפּײַ, כלעבן, דרײַ מאָל אויס, סענדערל, און פֿאַרגעס דײַן חלום. וואָס האָט דיר אַזעלכעס געחלומט?

— טפֿו, טפֿו, טפֿו! — האָט סענדערל ביטמימעס דרײַ מאָל אויסגעשפּיגן און דערציילט זײַן חלום:

— מיר האָט זיך געכאָלעמט, ווי איך גיי מיר גלאַט אַזוי אַף דער גאַס, און פּאַרגיי מיר העט-ווײַט. פּלוצלים גיט מען מיך פון הינטן א כאַפּ און מע וואַרפט מיך אין א זאַק אַרײַן, מע טראָגט מיך אַזוי אין דעם זאַק, מע טראָגט מיך, טראָגט, ביז מע האָט מיך ערגעץ עפּעס פאַרטראָגן. איך פּיל ווי עמעצער בינדט דעם זאַק אוף און דערלאַנגט מיר א פּאַטש, טאַקע וואָס א פּאַטש הייסט, אַז צוויי ציין זײַנען מיר אַרויסגעפאַלן. דאָס האָסטו דיר ערשט אַן אַדערוף, הער איך ווי מע זאָגט, אײַנגאַנצן וועל איך דיר סילעקן שפּעטער. איך גיב א בליק, מײַן ווײַב אין א ספּאָדעק שטייט מיר אַקעגן שטאַרק אין כּעס, די אויגן ברענען איר ווי א העליש פײַער און פונעם מויל זעצט איר אַרויס א שוים. „וואַרט נאָר א ביסל, וואַרט, טאַכשיט מײַנער, זאָגט זי מיט א בייזן געלעכטער, איך וועל גיין נעמען די קאָטשערע און דיר ווײַזן, וואָס פאַר א גאָט מיר האָבן". ווי זי גייט נעמען די קאָטשערע, אַז מײַנער כאַפּט די פיס אַף די פּלייצעס און אַוועק, אַוועק, אַוועק. איך לויף, איך לויף און קום צו לויפן אין עפּעס א קרעטשמע. אין דער קרעטשמע איז פינצטער, גליטשיק, נישטאָ קיין נעפּעש. איך לייג מיך אין א ווינקל, מאַך צו די אויגן און שלאָף. ווי איך שלאָף, קומט דער זיידע רעב סענדערל, אָלעוואַשאָלעם, צו מיר צו גיין, זייער אומעטיק, מיט פאַרוויינטע אויגן, און זאָגט: „סענדערל מײַן קינד, שלאָף נישט! ווי איז דיר ליב, סענדערל, שטיי אוף, סענדערל, און לויף פונדאַנען אַוועק! אַוועק, סענדערל, וווּהין די אויגן טראָגן, דו ביסט אין א סאַקאָנע!" איך וויל אופשטיין, אָבער איך קען מיך נישט רירן, גלײַך ווי מע האַלט מיך צו. איך נעם מיך צום קאָפּ און טאַפּ אַף מיר אָן עפּעס א קאָפּקע. הע-הע, איך בין גאָר נישט סענדערל, איך בין, מעכילע, גאָר א יידענע, אָן א סימען באָרד, טראָג עפּעס א מין יופּע און מײַן בויך, מײַן בויך, נישט פאַר קיין יידן געדאַכט, טוט מיר שרעקלעך ווייי! „נישקאָשע, רופט איינער עפּעס זיך

אָנ, בא אנ ערשטלינג גייט עס טאָמער א ביסל שווער צו”. אוי, פע-
טער, פעטער! שרײַ איכ אינ איינ אָטעמ, ס'איז גאָר ניט פאר מײַנע
קויכעס, אָט, אָט פאל איכ כאלאָשעס. „א קולאק איג דער פאָטיליצע
איז דערצו זייער א גוטע סגולע, דערמיט קענ איכ דיכ מינטערנ”,
זאָגט דער פעטער, אונ לאָזט מיר טאקע אראָפּ עטלעכע קולאקעס. „נא
דיר פאר פרזער, פאר אצינד, אי פאר שפעטער” — מאכט ער דער-
בײַ, דרייט זיכ אויס אונ ווערט פארשווונדנ. איכ ליג אינ איינע צאָ-
רעס, ליג אונ ליג, ביז גאָט העלפט מיר, איכ גיב מיכ א ריס מיט
גוואלד אונ שטיי אופ. איכ לויפ צו גיכ צו דער טיר, זי איז פאר-
שפארט, איכ קלאפ, קלאפ אונ קלאפ, — אומזיסט די מי. פלוצלימ
שפרינגט די טיר זיכ אופ, אונ ווי איכ שטעל ארויס א פוס, כאפנ מיכ
גאזלאָנימ אונ פירנ מיכ אוועק עפעס אינ א הייל. דאָרט נעמענ זיי
ארויס א כאלעפ אונ ווילנ מיכ קוילענ. ווי זיי האלטנ דעמ כאלעפ מיר
אפנ האלדז, שרײַ איכ: גוואלד! לאָזט מיכ כאָטש אָפּזאָגנ ווידוע! אָט
דאָס האָסטו דיר, ביניאָמינ, מײַנ כאָלעמ. האלעווײַ, ער זאָל זײַנ צו
גוטנ.

— שפײַ אויס, סענדערל, נאָכ דרײַ מאָל, — האָט ביניאָמינ אימ
אנ אייצע געגעבנ, — אונ שלאָג דיר דײַנ כאָלעמ פונעמ קאָפּ ארויס.
איבעריקנס, אויב דו ווילסט, שטיי אופ, ס'איז שוינ טאָג, אונ זאָג עט-
לעכע קאפיטל טילימ.

סענדערל איז מיט א זיפצ אראָפּ פונ זײַנ געלעגער, האָט אָפּגעגאָסנ
נעגלוואסער, אָנגעטאָנ זײַנ כאלאטל אונ ארויסבאקומענ זײַנ טילימ
איוורע־טײַטש. עס האָט זיכ אופגעמישט דאָס צענטע קאפיטל, בא
וועלכעס ער האָט געהאלטנ, אונ ער האָט מיט אנ אומעטיקנ ניגנ אָנ-
געהויבנ:

וואָס שטייסטו, גאָט, פונווײַטנ,
פארבאָרגסט זיכ אינ שלעכטע צײַטנ?

זײַנ ניגנדל איז געוואָרנ טרויעריקער אונ רירנדיקער ווײַטער א ביסל בא די דאָזיקע פסוקימ:

ער זיצט אינ ערגעצ א פארטײַעט אָרט,
אינ שטילנ טייט ער דעמ ערלעכנ דאָרט.
די אויגנ דרייענ אימ זיכ הינ אי צוריק,
אפנ אָרעמענ האָבנ זיי א שטארקנ קוק,
ווי א לייב אינ זײַנ נאָרע לויערט אויכ ער,
ער לויערט צו כאפנ דעמ אָרעמענ אהער.
דערלאנגט דעמ אָרעמענ שוינ טאקע א כאפ
אבי מיט זײַנ נעצ א צי נאָר — א קלאפ.

אז סענדערל האָט אפגעזאָגט טילימ, איז שוינ געוואָרנ רעכט טאָג. אלע מענטשנ אינ שטוב זײַנענ שוינ אופגעשטאנענ. א גרויסער סאמאָוואר, ווי א קעסל, האָט שטארק געקאָכט אפנ טיש, אונ דער אוילעמ האָט געטרונקענ טיי. ביניאָמינענ אונ סענדערלענ האָט מענ אויכ גע־געבנ צו גלעזלעכ ווארמעס. זיי האָבנ א ביסל זיכ דערפרישט אונ פריי־לעכער געוואָרנ.

די שטוב, וואָס פריִער א ביסל איז זי געווענ א ספאלניע, דערנאָכ א טשײַנע, איז פלוצלימ געוואָרנ א קלײַזל. עס האָבנ זיכ פארקאטשעט ארבל, זיכ אנטפלעקט נאקעטע יִדישע אָרעמס: רויכיקע, גלאטע, דאַ־רע, פעטע, שווארצע, ווײַסע, טונקעלע, פונ אלערליי קאָלירנ אונ גע־שטאלטנ. איטלעכער איז ארײַנ אינ טאלעס-אונ-טפילנ אונ געגעבנ א דאוונ.

אונדזערע צוויי יִדנ האָבנ געדאוונט געשמאק, זיכ געפיעסטעט, געקרימט, געמאכט ביינדלעכ אונ פיסקעלעכ, ווי עמעס צעבראָכענע יִדנ. זיי האָבנ אוועקגעטײַנעט מיטנ ריבוינעשעלוילעמ אלצ: טאטע־

ניו! פּאַטערוניו! און שיִעס געמאַכט אין דאַוונען מער פון אַלע אַנ־דערע. נאָכן דאַוונען האָבן זיי גענומען צו קעלישקעלעך שליש, אַ זופּ געטאָן פּריִער, זיך פּאַסמאַקעוועט, און אויף דער נאָז זײַנען אַרויסגע־טראָטן רויטגלאַנצנדיקע ווײַמפּערלעך. דערנאָך האָבן זיי געמאַכט צום גאַנצן עולם: לחיים, לחיים! און צוגעווינטשעוועט: דער אייבער־שטער זאָל שוין רחמנות האָבן אויפן גאַנצן כּלל ישׂראל, נעבעך! האָבן פאַרגלאָצט די אויגן, געטאָן אַ שטילן זיפץ און אַרײַנגעגאָסן אין זיך דאָס קעלישקל. אַ סימן, דאָס זײַנען געווען נישט קיין פּראָסטע ייִדן, נאָר פרומע, כּשרע, שיינע ייִדן.

איינער פון די דאָזיקע שיינע ייִדן איז דערווײַל אַוועקגעגאַנגען אין דער שטאָט און האָט זיך דאָרט פאַרזאַמט אַקעגן אַ פּאָר שעה. אַז ער איז צוריק געקומען, האָט דער כאַווער זײַנער אים אַרײַנגעקוקט אין פּנים, וואָס האָט באַשײַמפּערלעך געלויכטן, און ביידע זײַנען געווען זייער צופרידן. זיי האָבן געהייסן גרייטן צום טיש, זיך געגאַנגען וואַשן און איבערגעקוקט פריִער די קוואַרט, ווי דער שטייגער איז פון שיינע ייִדן, האָבן געבעטן אונדזערע פאַרשוינען, זאָלן אויך זיך וואַשן און מוחל זײַן זעצן זיך מיט זיי אינאיינעם עפּעס איבערצובײַסן. באַם טיש זײַנען זיי געווען לוסטיק, האָבן געלויבט די באַלעבאָסטע פאַר אירע גוטע מאכלים און מעשׂונע פון איר האַנאָע געהאַט. זיי האָבן זיך אַרײַנגעלאָזט אין אַ שמועס, גערעדט מיקויעך דעם כּלל ייִדן, ווי ס'איז שוין טאַקע צײַט, זיי זאָלן, נעבעך, אויפגעריכט ווערן. פאַר־וואָס קומט אַזאַ פאָלק, אַזאַ טײַער פאָלק זאָל, נעבעך, אַזוי פאַרשוואַרצט ווערן? זיי האָבן זיך צעלאָזט אין די שוואַ־כים פון די קנעסעס־ייִסראָעל, געלויבט אין טאָג אַרײַן דאָס ייִדיש קעפּל.

— וואָס קענען דען ייִדן נישט? אַלע כאָכמעס פון דער וועלט,

ווי דער טעלעגראפ, אײַזנבאנ און נאָכ אזעלכע זאכעניִשנ, געפינט מענ נאָכ גאנצ לאנג בא ייִדנ. נאָר דאָס אלצדינג אָבער איז נאָכ פונ די קלייניקײַטנ, דער איקער איז גאָר עפּעס אנדערש, דאָס פּינטעלע, דאָס פּינטעלע, אָט וואָס דער איקער איז!..

זיי האָבנ זיכ ארופגעכאפּט אפ די אפּיקאָרסימ, אפ די הײַנטיקע מאָדנע געלערנטע, פארשאָלטנ זיי דאָס געביינ, געשפּיגנ קלעק אפ זיי אינגאנצנ און אפ די שקאָלעס, וואָס מע לערנט דאָרט טרייפ־פּאָסל אָנ א היטל.

— באלד וועט טאקע זײַנ א פּיירעק מישנײַעס א רענדל, און א פּראָשעניע אָנשרײַבנ — א גילדנ. אוי, איז הײַנט א וועלט, א שיינע וועלט, כלעבנ!..

אזוי האָבנ זיי אלצ גערעדט און זײַנעג איבערגעגאנגענ דערפונ אפ א שמועס מיקויעכ דער נעסיִע פונ אונדזערע פּארשוינענ.

— מיר ווינטשנ אײַכ, — האָבנ זיי געזאָגט, — האשעמ־יִסבאָרעכ זאָל בעסעד טאָנ און מעמאלע זײַנ דאָס אלצדינג, וואָס מיר באגערנ אינ אײַכ צו זענ.

בינימינ איז געוועננ אפ דעמ זיבעטנ הימל פונ אזא בראָכע. דערצו איז ער נאָכ געוועננ, ווי זאָגט מענ עפּעס, א ביסל פּאר־לעקט. ער האָט געעפנט א מויל און גערעדט פאר פײַער אי פאר וואסער.

— ווייסט איר וואָס, רעב בינימינ, רעב סענדערל? — האָבנ די ייִדנ געזאָגט צעצויגנ, נאָכ דעמ, אז זיי האָבנ זיכ אופגעהויבנ פונעמ טיש. — מיר וועלנ זיכ נויהעג זײַנ בעפּאשטעס, ווי פּראָסטע ייִדנ, אזוי ווי אונדזערע עלטערנ האָבנ זיכ נויהעג געוועננ, נאָכ א וועג וועלנ מיר זיכ אלע גיינ אינ מערכעצ ארײַנ, צעפּארענ די ביינער. איר וועט זיכ מעגנ דאָרט אָפּשערנ אָדער אָפּגאָלנ, איר וועט, כלעבנ, ווערנ גאָר אנדערע מענטשנ. און נאָכנ מערכעצ וועלנ מיר זיכ נעמענ צו אונדזע-

רע אסאָקימ. אזוי טאקע, בענעמאָנעס, אזוי וועט בעפֿאשטעס טאקע זײַנ גוט. ס'איז עפשער א ביסל נישט הײַנטמאָדיש, בא די אפיקאָר־סימ־מעג זיכ א מערכעצ אויסקומענ עפּעס נישט שיינ, נאָר מיר זײַנענ אָבער נישט קיינ געבולבעטע, אָט לאָמיר זיכ נויהעג זײַנ ווי אונדזערע זיידעס פארצײַטנ!

פונ א מערכעצ זאָגט זיכ א ייִד קיינמאָל נישט אָפּ. דאָס, וואָס א שענק פאר די פֿויערימ, א טײַכל פאר גענדז אונ קאטשקעס, דאָס איז אינ הונדערט גראדנ נאָכ מער די באָד פאר א ייִדנ. דעמ טאמ, וואָס א ייִד פילט אינ א באָד, קענ עס קיינ אומע־ווערלאָשנ גאָר נישט פילנ. די באָד האָט בא אימ א גרויס שײַכעס מיט זײַנ רעליגיע, מיט זײַנע אינווייניקסטע געפילנ אונ מיט זײַנ סעמיינעמ לעבנ. קיינ ייִדישע נע־שאָמע רירט זיכ נישט פונעמ הימל ארײַנצוקריכנ ערגעצ אינ א בויכ, מע קענ זי נישט נעמענ, אײַנבעטנ דורכ קיינ שומ זאכ, סײַדנ נאָר דורכ א באָד. דאָ איז די גלאוונע אגענטסטווע, די צענטראלנע קאָנ־טאָר צווישנ דעמ הימל מיט דער ערד. איידער א ייִד ווערט נאָכ גע־בוירנ, איידער נאָכ עס ווארפט זיכ אינ אימ אנ אייווער, ווייסט מענ שוינ פונ אימ אינ דער דאָזיקער קאָנטאָר פונעמ בעדער מיט דער בע־דערקע ביז דער טוקערקע אונ דער ביטלמאכערנ. די נעשאָמע־יעסיירע שאבעס אונ יאָמטעוו פילט איג זיכ נישט אזוי א ייִד, ווענ ער שווענקט זיכ פריִער נישט אָפּ אינ באָד. אָנ דעמ איז ער עפּעס אלטגעבאקנ, נישט פריש. קוקט אָנ א ייִדנ פרײַטיק, קומענדיק פונעמ מערכעצ, ער בליט, ער איז ייִנגער מיט עטלעכע יאָר, דער ייִדישער פונק ברענט אינ אימ אונ לײַכט ארויס פונ זײַנע אויגנ, אלע זײַנע געפילנ זײַנענ עפּעס שארפער, פרישער, דער רייעכ פונ די געפילטע פיש אי פונ דעמ אײַנ־געפּרעגלטנ צימעס פארגייענ אימ ווי קטוירעס אינ דער נאָז. זי שמעקט, שמאָרעט אונ איז מעקאבל טײַנעג. עס זינגט זיכ אימ עפּעס אפנ הארצ, ער גיט קאָנצערט אינ טראָפּ, קנאקט ווי א סאָלאָוויי שיר־הא־

שירימ, צעפּעסטעט זיכ דאָרט ווי א קינד, צעפלאקערט זיכ, צעהיצט זיכ אונ איז האַלב אַפּ יענעמ אוילעמ...

אינ באָד קומט א ייִד ווי אינ א פּאַטערלאַנד, ווי אינ א פרײַער מעדינע, וווּ איטלעכער האָט א גלײַכע דייע, וווּ עס שטייט פאַר אימ פרײַ צו דערגרייכנ גלײַכ מיט אנדערע א הויכע שטופּע — ארופקריכנ אַפּ דער אייבערשטער באַנק, דערמינטערנ זײַנ פאַרומערטע נעשאָמע, כאַטש אַפּ א שאָ אויסגלײַכנ זײַנע ביינער אונ אראָפּוואַרפנ פונ זיכ זײַנ פּעקל דײַגעס אונ יעסורימ. אָט וואָס א באָד איז בא ייִדנ!

דעריבער איז דער פּלאַנ פונ אינ מערבעצ גייג אונדזערע פאַרשוינענ געווענ שטאַרק לעראָצנ. זיי האָבנ נישט געמאַכט קיינ גרויסע האַכאָנעס אונ אינ עטלעכע מינוט ארומ זײַנענ זיי שוינ געגאַנגענ מיט די צוויי שיינע ייִדנ.

אונדזערע פאַרשוינענ האָבנ זיכ פירגעשטעלט א באָד, ווי געוויינטלעכ א מערבעצ איז אינ די ייִדישע שטעטלעכ, עפּעס א מינ ביניענ, שוואַרצ, פאַרשמירט פונ דרויסנ, באַרגאַראָפּ ערגעצ אינ א העק, מיט א שווערנ צוטריט אהינצו אַפּ שמאָלע צעבראָכענע קלאַדקעס. אונ אז די ייִדנ זײַנענ צוגעקומענ צו א שיינעמ דרײַגאָרנדיקנ מויער, סאַמע אינ דער מיט גאַס, אונ געזאָגט: „אָט דאָס איז די באָד", האָבנ זיי פאַריסנ די אויגנ אונ געקוקט שרעקלעכ פאַרוווּנדערט.

— איר זײַנט נאָכ טאַקע גאָר עמעטע פריצנ,— האָבנ די ייִדנ פונ זיי געשפּאַסט,— קומט, זײַט מויכל, ארײַנ אינעווייניק, וועט איר נאָכ עפּעס שענערס זענ.

ארײַנקומענדיק אינ דער פּערעדניע, האָט אונדזערע פאַרשוינענ פאַרשײַנט אינ די אויגנ דער געמאָלטער פּאָל מיט די אויסגעשפּרייטע סטעזשקעס. עס האָט זיי זיכ אויסגעדאַכט, אז זיי זײַנענ אינ דעמ פאַרצײַבערטנ שלאָס, וואָס אינ „באָווע-מײַסע" אונ אינ „טויזנט מיט

איינ נאכט”. באלד וועלנ פּרינצעסנס, באסמאלקעס זיי מעקאבל־פּאַרגעמ זײַנ, זיי וועלנ זיכ דאָ וויל טאָנ אונ לעבנ אפ וואָס די וועלט שטייט. נאָר אָנשטאָט די באסמאלקעס איז צוגעגאנגענ צו זיי א סאָלדאט מיט אייבעלעכ אונ האָט שיינ־פּײַנ זיי געלאָזט בעטנ זיכ אויסצוטאָנ.

— טוט זיכ, זײַט מויכל, אויס, — האָבנ די שיינע יידנ צו זיי געזאָגט, — מיר וועלנ דערווײַל ארײַנגיינ אהינ באצאָלנ באָד־געלט. נישקאָשע, איר וועט דאָ האָבנ א גוט שוויצבעדל.

אז אונדזערע פארשוינענ האָבנ זיכ אויסגעטאָנ, האָבנ זיי פארכומענ זייער פּעקל זאכנ, ווי דער שטייגער איז, אויסצופּרודזענ עס. קיינ טוץ העמדער האָט אינ זייער גארדעראָבע זיכ נישט געפונענ. זיי האָבנ אוועקגעטראָגנ א העמד עטלעכע וואָכנ. עס פארשטייט זיכ, אז עס האָט זיי, נעבעכ, געביסנ, אונ דאָס פּרודזענ איז זיי געווענ טאקע נייטיק אינ לעבנ ארײַנ. נאָר דער סאָלדאט האָט בא זיי אוועקגענומענ די זאכנ אונ זיי ארײַנגעפירט אינ א כיידער ארײַנ. דער כיידער איז געווענ אויסגעמעבלט מיט בענקלעכ, ארומ א גרויסנ טיש זײַנענ דאָרט אפ שטולנ געזעסנ מענטשנ פּײַנ אָנגעטאָנ. אונדזערע פּארשוינענ האָבנ זיכ ארומגעקוקט אינ אלע זײַטנ. זיי איז שטארק קאָשע געווענ, ווו גיסט מענ דאָ אפנ שטיינ, אונ ווו וועלנ זיי דאָ שוויצנ?

— צי טוט זשידאָווסקי באניא? — האָט סענדערל א פרעג געטאָנ נאָכ דעמ, אז ביניאָמינ האָט אימ א שטורכ געגעבנ אונ אימ געהייסנ נישט מאכנ דאָ קיינ פיל שיעס אונ פרעגנ.

איינער פונ די לײַט, וואָס ארומ טיש, איז צוגעגאנגענ, האָט אָנגעקוקט אונדזערע נאקעטע פּארשויגענ, וואָס זײַנענ, נעבעכ, געווענ דאר, אויסגעדייוועטט, אָנ א לויט פלייש, נאָר הויט אונ ביינ, אונ געמאכט מיט זיי עפּעס א שמועס אפ מאָסקוויטעריש.

— הא, וואָס זאָגט ער דאָ עפעס, סענדערל? — האָט ביניאָמינ געפרעגט.

— איכ זאָל דאָס אָנהייבנ פארשטיינ א וואָרט! — האָט סענדערל געענטפערט און געמאכט מיט די אקסלענ. — נאָט אײַכ, מישטיינס־געזאָגט, א לאָשנ! עפעס זאָגט ער אלצ: בילעט, בילעט.

— א, א, נארעלע, — האָט ביניאָמינ זיכ אָנגערופנ, — וואָס פאר־שטייסטו דאָ נישט, נארעלע? דאָס איז דער בעדער, ער פאָדערט בא אונדז א בילעט, וואָרעמ אינ אזא באָד מוז מענ גייַנ אפ בילעטנ. זאָג אימ, אז די ייִדנ האָבנ שוינ דאָכ דאָ פריִער באצאָלט פאר אונדזערע בילעטנ.

— יאק זשע, פאני, טייע זשידקי אָווזשע דאלי טוטעשקא זא... זא...— האָט סענדערל א רעד געגעבנ און איז פלוצלים געבליבנ ווי דערוואָרגנ, נישט געקענט אויספירנ, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגנ.

— זא בילעט, פאני, סטײַטש, זשידקי, לעהאוודל, פאני, זאפלא־טיל! — איז ביניאָמינ ארויס אפ זײַנ לאָשנ און האָט דערקלערט די זאכ גאנצ קלאָר, קורצ און שארפ.

דער דאָזיקער מענטש, וואָס איז פריִער צוגעגאנגענ צו אונדזערע פארשוינענ, האָט א מאכ געטאָנ מיט דער האנט, און מע האָט זיי באלד ארײַנגעפירט ווײַטער אינ א כיידער, וואָס דאָרט איז מענ, קעפי זייער מיינונג, מעכוייעוו געווענ, אפאָנעמ, צו שוויצנ געשמאק...

אז מע האָט ביניאָמינענ און סענדערלענ שפעטער א ביסל מיט א צײַט ארויסגעפירט אפ דער גאס, איז שווער געווענ זיי צו דערקע־נענ, אזוי פארענדערט זײַנענ זיי, נעבעכ, געוואָרנ: אָפגעגאָלט פונ פאָרנט, אָנ בערד, אָנ פייעס, די אויגנ פארדרייט, נאָר גלעזערנע, אפ דעמ שטערנ קאלטע גרויסע טראָפנ שוויים, א וואָלקנ, א כמארע אפנ

גאנצנ פּאָנעמ, אײַנגעגנורעט, אײַנגעהויקערט, מיט א דראָזש איבער דעמ גאנצנ לײַב, אונ ארומ זיי סאָלדאטנ.

אפנ הימל האָט זיכ אָנגערוקט א שווארצע פינצטערע כמארע. א בליצ האָט מיטאמאָל באלײַכטעט די דאָזיקע קאָמפּאניע. באלד דערופ האָט א דונער געגעבנ שרעקלעכ שטארק, אז אלע זײַנענ פארציטערט געוואָרנ. עס האָט זיכ אופגעהויבנ א שטורעמווינט, רעדלעכ שטויב האָבנ זיכ געטראָגנ ווי די רוכעס, פארכאַפּט אפנ וועג מיסט, שטרוי, בלעטלעכ אי שטיקלעכ פּאפּיר. אלע איינינעמ האָבנ געטאנצט עפּעס א מעשוגענעמ טאנצ אונ זיכ געדרייט, געדרייט אלצ אינ דער הייכ ארופ, ארופ... די טשערעדע פונעמ פעלד איז געלאָפנ אומרויִק מיט א געשריי אונ א רעווענ ווי א סטײַע הונגעריקע וועלפ וואָלטנ זי נאָכגעיאָגט. עס האָט געשטורעמט, געבליצט, געדונערט, גלײַכ ווי דער אייבערשטער איז שטארק אופגעבראכט געוואָרנ אפ דער זינדיקער ערד אונ אפ אלצדינג, וואָס דאָ גייט פיר. ער האָט זיכ אָנגעכאַפּט באמ קאָפּ, געבליצט מיט זײַנע צאָרנדיקע אויגנ, געהילכט אונ געשריגנ: אײַ, אײַ! מיט זײַנ דונערדיקנ קאָל. עס האָט צומ לעצט א זעצ געטאָנ מעשוגע א שרעקלעכער דונער, פונ הימל האָט אראָפּגעקאַפּעט, ווי טרערנ, גרויסע טראָפּנס רעגנ, וואָס אינ זיי האָבנ זיכ אויסגעמישט טראָפּנ נויט־שווייס אונ בלוטיקע טרערנ פונ אונדזערע בידנע, אומגליקלעכע פּארשוינענ...

אכ, בינימינ אונ סענדערל האָבנ גאָר ניט געוווּסט, אז נישט דאפקע אינ דער מידבער איז א סאקאָנע צו רײַזנ מאכמעס די ווילדע שלעק, עגדעשנ, פּיפּערנאָטערנ אונ כײַעס־ראָעס, וואָס דאָרט, נאָר דאָ, אינ די מעקוימעס, דאָ איז ערשט די גרעסטע סאקאָנע! יענע צײַט, ווענ אונדזערע פּארשוינענ האָבנ געוואנדערעוועט, איז געווענ די שווערע, פינצטערע, ביטערע צײַט — די צײַט, ווענ אייג יִד האָט געזוכט צו דערטאפּנ דעמ אנדערנ אונ

ווי א לייב אינ זײַנ נאָרע געלויערט האָט אויכ ער,
געלויערט צו כאַפּנ דעם בעזפּאַספּאָרטנע אהער

אונ אימ אָפּגעבנ פאר א פּוימענע, א קאָרבנ פאר זײַנע, אָדער פאר יענעמס קינדער! אכ, אונדזערע פּארשוינענ, נעבעכ, האָבנ נישט געוווּסט, אז זיי געפינענ זיכ שוינ טאקע אינ דער מידבער, צווישנ ווילדע באשעפעניש אי כײַעס־ראָעס, אונ די צוויי שיינע, קאָשערע ייִדנ זײַנענ גאָר פּיפּערנאָטערנ!

דאָס דרײַצנטע קאַפּיטל

זעלנער זײַנען, נעבעך, אונדזערע נויסים געוואָרן

איטלעכער קען זיך מעשאער זײַן די שלעכטע לאַגע פון אונדזערע בידנע פאַרשווינען, ווי פינצטער און ביטער זיי איז, נעבעך, געווען. מיר פאַרשפּאָרן עס צו שילדערן.

די ערשטע צײַט זײַנען זיי געווען ווי צעמישט און האָבן לאַכלוטן נישט פאַרשטאַנען, וואָס מיט זיי טוט זיך אַזוינס. אַלצ־דינג איז פאַר זיי געווען פרעמד, אי די סבאָרנע, אי די סאָלדאַטן, אי דער לאָשן, און די אַלע זאַכן, וואָס מע האָט זיי געהייסן טאָן. דער שינעל איז אָפּ זיי געהאַנגען, ווי אַ טאָרבע, ער האָט אויסגעזען טאַקע

נאָר ווי א יופּע, און דאָס היטל, מישטיינסגעזאָגט, איז געלעגנ אפּ זייער קאָפּ נאָר ווי א קאָפּקע. אָנקוקנדיק זיי, האָט זיכ געדאַכט, עפּעס איז עס איינגאַנצנ נאָר אנ אָנשטעל, עפּעס האָבנ צוויי יידנ זיכ פאַר־שטעלט און מאַכנ כויזעק פונ די אלע זעלנער, קרימענ זיי זיכ נאָכ און ווייַזנ פאַר איטלעכנ גאַנצ פרייַ, ווי נאַריש, מישטיינסגעזאָגט, זיי אלע זייַנענ מיט זייער אלצ־מיט־אנאַנדער. אז=אָכ־און־וויי צום ביקס, נעבעכ, וואָס ער איז אריַינגעפאַלנ צו אונדזערע פאַרשויענ. בא זיי אינ די הענט האָט ער גאָר ניט געהאַט דאָס פּאָנעם, אקוראַט ווי א קאָ־טשערע אינ די הענט פונ א מאַנצבל, וואָס פאָרעט זיכ אינ קיכ באַם פּריפּעטשעק. בא דער אוטשעניע פלעגנ זיי אָפּאַרבעטנ אזעלכע שטו־קעס מיט די הענטלעכ און די פיסלעכ, אז ס׳איז געווענ נאָר א ריינע קאָמעדיע.

אינ קלעפּ, פאַרשטייט זיכ, זייַנענ זיי ניט זשעדנע געווענ, נאָר ווו איז דענ, זאָגט מענ, אינ דער וועלט עפּעס א צאָרע, וואָס דער מענטש זאָל מיט איר נישט געווינט ווערנ? נישט נאָר דער מענטש, אפילע אנדערע באַשעפעניש ווערנ אויכ געווינט. באַדאַרפ מענ מער פרייַ, ווי א פויגל איז, פונדעסטוועגנ, אז מע פאַנגט אימ און מע זעצט אימ אריַינ אינ א שטייַגעלע, געווינט ער זיכ צוביסלעכ, הייבט אָנ צו פּיקנ זערנע מיט אַפּעטיט, שפּרינגט און זינגט פריילעכע לידער, גלייַכ ווי די גאַנצע וועלט מיט אירע פעלדער און וועלדער איז פאַר אימ דאָ אינ דעם ענגנ שטייַגעלע. אונדזער סענדערל האָט ווייַטער=ווייַטער טאַ־קע אָנגעהויבנ מיט זייַנ לאַגע זיכ צוגעווינענ, פלעגט זיכ גוט צו־קוקנ צום מושטיר פונ די זעלנער און פּרווונ נאָכמאַכנ זייערע אלע שטוקעס אפּ זייַנ שטייגער. ס׳איז געווענ א פרייד צוצוזענ, ווי סענ־דערל פלעגט אָפּט פאַר זיכ אליינ איבערכאַזערנ דעם מושטיר, זיכ אויסציִענ גלייַכ ווי א סטרונקע, פאַרייַסנ דאָס קעפּל, אָנבלאָזנ די פּיסקלעכ ווי א גיבער, הייבנ פיסלעכ און גיינ א מאַרש, נאָר טאַקע

ווי אנ אָנגעבלאָזענער אינדיק, פּלעגט זיכ דרייענ, דרייענ, אונ לעסאָפּ פאַרפּלאָנטענ די פּיסלעכ אונ פאלנ. נאָר אקעגנ זשע בינימינ אָבער,— ער האָט מיט אזעלכע זאכנ בעשומויפנ נישט געקענט זיכ געוווינענ, ער איז געווענ בעטעווע איינער פונ יענע מינע פייגל, וואָס הייסנ וואנדער-פייגל, דאָס הייסט אזעלכע, וואָס זייער טעווע איז אלע יאָר סאָפּ זומער אוועקצופליִענ אונ איבערווינטערנ דאָרט אינ די ווײַטע וואַרעמע מעקוימעס. די טעווע צו וואנדערווענ מאָנט אזא מינ פויגל אזוי שטארק, אז בעזמ מע האלט אימ דענסטמאָל געפאנגענ אינ א שטײַגל, איז אימ נישט ניכע דאָס לעבנ. ער עסט נישט, טרינקט נישט, ער דראַפּעט זיכ אפּ די גלײַכע ווענט אונ זוכט ערגעצ עפּעס א שפּאַלט אנטרונענ צו ווערנ. די נעסיִע אהינ אינ יענע ווײַטע מעקוימעס, וואָס האָט ווי א זלידנע זיכ אײַנגעגעסנ אינ בינימינס קאָפּ, וואָס איז אימ געוואָרנ א צווייטע נאטור, וואָס צוליב איר האָט ער אוועקגעוואָרפנ ווײַב אונ קינדער,— די דאָזיקע נעסיִע האָט אימ נישט געלאָזט רוענ קיינ רעגע, האָט אימ געבויערט, געפּיקט דעמ קאָפּ, זי האָט אינ אימ געבורטשעט אונ אלצ געשריגנ: בינימינ, גיי ווײַטער! גיי ווײַטער, ווײַטער! דערווײַל איז אוועקגעגאנגענ אזוי דער ווינטער, אונ אונדזער בינימינ, נעבעכ, האָט זיכ שטארק געמוטשעט.

איינמאָל אינ א שיינעמ טאָג נאָכ פּייסעכ, אז סענדערל האָט ביינוי-לעביינ-אצמוי זיכ געמושטאַרירט, איז בינימינ צו אימ צוגעגאנגענ מיט אזא שמועס:

— כלעבנ, סענדערל, דו ביסט א יִנגל! דו שפּילסט זיכ אונ מאכסט עפּעס אזעלכע קונצנ, ווי א קונדעס. וואָס קענ דערפונ, איכ בעט דיר, דער טאכלעס זײַנ? פארגעס נאָר נישט, אז דו ביסט, באָרעכאשעמ, א באווײַבטער, דערצו נאָכ אויכ עפּעס א יִיד. הײַנט, צו וואָס פארנעמסטו זיכ מיט אזעלכע זאכענישנ אונ לייגסט דערינענ דעמ

גאנצנ קאָפּ דײַנעמ אַרײַנ? לעמני=נאפקע־מינע, צי מיט דער לינקער צי מיט דער רעכטער פוס קרוגאָמ, ווי זיי רופנ עס דאָרט עפּעס, וואָס מאכט עס אויס?

— ווייס איכ? — האָט סענדערל געענטפערט.— מע הייסט קרו-גאָמ, זאָל זײַנ קרוגאָמ, וואָס פאר א דײַגע איכ האָב.

— אונ אונדזער נעסיע, זאָג נאָר, האָסטו שוינ פארגעסנ? גוואלד, אונדזער נעסיע, אונדזער נעסיע אהינ, אהינ... ליגדענוואַרעמ, מויל־אייזל, פּיפּערנאָטער! — האָט ביניאָמינ גערעדט צעקאָכט.

— מאַרש, מאַרש, מאַרש! — האָט סענדערל געמאכט אונ געהויבנ פיסלעכ.

— אַז-אָכ-אונ-וויי צו דיר, סענדערל, אונ צו דײַנ מאַרש! פּע, מעגסט זיכ, כלעבנ, שעמענ! זאָג מיר נאָר בעסער, קונדעס איינער, וועלנ מיר מאכנ אונדזער נעסיע?

— פונמײַנטוועגנ, אָכ! — האָט סענדערל געענטפערט.— אבי מע וועט אונדז נאָר לאָזנ.

— וואָס טויגנ מיר זיי, אונ וואָס באדאַרפנ זיי אונדז האָבנ? — האָט ביניאָמינ זיכ אָנגערופנ. — אדעראבע, סענדערל, זאָג אליינ, יבא דײַנ יודישקײַט, אז בעת דער סוינע זאָל, כאסוועשאָלעמ, קומענ, וועלנ דענ אזעלכע צוויי אירע, ווי מיר, זיכ קענענ שטעלנ אימ אקעגנ? אונ אז דו וועסט אימ טויזנט מאָל זאָגנ: גיי דיר אוועק, עלע ניט מאכ איכ פּוי=פּוי! וועט ער דענ דיכ הערנ? פאַרקערט, ער וועט דיכ נאָר אָנ־כאפּנ, אונ דײַנ גליק וועט זײַנ, אז דו וועסט לעבעדיק פונ זײַנע הענט אַרויס. גלייב מיר, כלעבנ, ווי איכ זע, זײַנענ מיר דאָ אינגאנצנ אי־בעריק, זיי וואָלטנ גערנ געווענ אונדזערע פּאָטער צו ווערנ. איכ האָב אליינ געהערט, ווי דער עלטסטער האָט זיכ איינמאָל אויסגעדריקט, אז מיר זײַנענ טאקע נאָר אנ אָנשיקעניש, ווענ עס זאָל אינ אימ גע־ווענדט זײַנ, וואָלט ער אונדז שוינ לאנג ארויסגעטריבנ צו אלדי שוואַר־

צע יאָר. און בעעמעס טאקע, וואָס טויגן מיר זיי? איך זאָג דיר, סענ־דערל, בעפיירעש, אז דאָס איז גאָר לעכאטכילע געווען א קרומע זאך, נישט קיין גלייכער שידעך, מיר טויגן זיי נישט און זיי טויגן אונדז נישט. די יידן, וואָס האָבן אונדז אין זייערע הענט אריינגעגעבן, האָבן זיכער געמוזט זיי דערציילן אַפ אונדז, אז מיר זיינען ווילדע גיבוירים און קענען טאכסיסיי־מילכאָמע, טאקע וואָס קענען הייסט. מיילע, וואָס זיינען מיר שולדיק, אז די יידן האָבן זיי אָפּגענארט? לעמיי, אונדז האָבן די יידן אויך מיעס אָפּגענארט. מיר זיינען דאָך נאָר מיט דער דייע אהער געקומען, עפּעס צוזויפצומאכן און לאָזן זיך וויטער אין וועג אריין. פון טאכסיסיי־מילכאָמע איז קלאל קיין מעדובער נישט געווען, איך וועל שווערן אפילע אין טאלעס און קיטל, אז דערפון האָט מען אפילע נישט מאזקיר געווען. גלאט כאפּעניש־גילטעניש איז דאָך פּאָשעט ישוין קיין יוישער נישט, הערט דאָך ישוין טאקע אופּ אלצ־דיקן! — קורץ, זיי זיינען ניט שולדיק, וואָס מע האָט אונדז אָפּגע־נארט, און מיר זיינען אויך ניט שולדיק, וואָס מע האָט זיי אָפּגענארט. שולדיק זיינען דאָ נאָר די יידן, די ליגנער, די קאָלבויניקעס, וואָס האָבן ביידע צדאָדים אָפּגעליגנערט. די יידן, סענדערל, די יידן — זיי אליין זיינען דאָ טאקע איינגאנצן ישולדיק, קיינעם באדארפ מען אין דער זאך ניט באשולדיקן, נאָר די יידן, די יידן און נאָכאמאָל די יידן!..

— מיילע, וואָס ווילסטו, בינימין, זאָלן מיר טאָן? — האָט סענ־דערל געפרעגט.

— איך וויל, — האָט בינימין געענטפערט, — מיר זאָלן זיך לאָזן וויטער אַפ אונדזער נעסיע. אויס קאלע און וויטער א מויד! מיר דאכט זיך, אז קיינער וועט אונדז דאָס נישט פארווערן, העט אל־פּידינ ווהען אלפּייוישער טאָר קיינער נישט אונדז פארהאלטן. איי וואָס, דו האָסט מוירע, טאָמער וועט מען אונדז פאָרט נישט לאָזן,

איז דערצו א פּראָסטע טרופּע, מיר זאָלן פונדאַנען שטילערהייט אוועק־גיין. וועמעס איסעק איז דאָס בא אונדז צו וויסן? גזועגענענען בא־ראַפּן מיר מיט קיינעם נישט.

— איך מיין אויך אזוי, אז געזעגענען זיך איז אַן איבעריקע זאַך, — האָט סענדערל געמאַכט, — לעהיי, אז מיר זײַנען פאַראיאָר־אַוועקגעגאַנגען פון דער היים און קיינעם, נישט אפילו ווײַב און קינ־דער, נישט געזאָגט כאָטש נאָ... טעבי!

פון דעם דאָזיקן שמועס אָן האָבן אונדזערע פאַרשוינען אָנגע־הויבן טראַכטן ווידער פון זייער נסיעה און זיך אַלץ מעיאַשעוו געווען ווי צו מאַכן פּלייטע. אין ביניאָמינען האָבן זיך שטאַרק צעשפּילט די געבליטן, ער איז געווען שרעקלעך אומרויִק און אַרומגעפּאַדעט צע־קאָכט ווי א הון, וואָס וויל, אין וועסנע, זיך זעצן אַפ אייער. ער איז געווען אזוי פאַרטיפט אין זײַנע געדאַנקען, אז ער האָט נישט געהערט, נישט געזען, וואָס אַרום אים טוט זיך. איז פאַרבײַ אים דורכגעגאַנגען עפּעס אַן עלטסטער, האָט ער מאַכמעס צעטראָגנקייט נישט אַראָפּגע־נומען דאָס היטל; ער האָט געכאַפּט א פּאַטש אָדער א זעץ אין דער פּאַטיליצע, האָט ער אפילו זיך נישט פאַרקרימט, גלײַך ווי נישט אים מיינט מען; האָט מען צו אים גערעדט עפּעס אין איניאָנע־האַמושטיר, איז אים נישט אַרײַן אפילו אין דער לינקער פּייע. ער האָט געהערט דאָס אוקעדוימע אזעלכע זאַכן אקוראַט ווי אין טשערנאָוויץ די מעגילע. ער האָט אינזינען געהאַט נישט מער ווי די נסיעה, און דער קאָפּ זײַ־נער איז געפלויגן ווײַט, ווײַט!

איינמאָל שפּעט בא דער נאַכט, אז אַלע זעלנער אין דער קאַזאַרמע האָבן געשמאַק געשלאָפן, איז ביניאָמין אַפ די שפּיץ פינגער צוגעגאַנ־גען צו סענדערלס געלעגער.

— סענדערל, דו ביסט פאַרטיק? — האָט ביניאָמין שטילערהייט געפרעגט.

סענדערל האָט א שאָקל געטאָנ מיט דעמ קאָפּ, אָנגענומענ ביניאָמינענ פאר דער פּאָלע אונ זײַנענ בײדע שא-קיטש ארויסגעגאנגענ אפנ הויפ.

אינדרויסנ האָט געבלאָזנ א ווארעמ ווינטל, ישטיקער שווארצע אי ברוינ-בלויע וואָלקנס האָבנ זיכ געטראָגנ אינ דער הייכ, אונ זיכ געצויגנ אײנע נאָכ די אנדערע, גלײַכ ווי טויזנטער טשומאקעס גייענ דאָרט מיט אָנגעלאָדענע פורנ סכוירעס, אונ יאָגנ זיכ, באצײַטנס אָנצוקומענ אינ הימל אפ דעמ יאריד. די לעוואָנע איז ווי א פּריקאשטשיק אויב געגאנגענ מיט דעמ דאָזיקנ מעשונע-לאנגנ צוג, פלעגט אפ א מינוט נאָר ארויסשטעקנ דעמ קאָפּ, א קוק טאָנ, וואָס טוט זיכ אינדרויסנ, דערנאָכ ווײַטער אפ א היפּשע צײַט זיכ באהאלטנ, אונ געלעגנ אײַנגענורעט דאָרט ערגעצ אונטער א וואָלקנדיקנ לאנטוכ, שווארצ אָפּגעשמירט, ווי מיט סמאָלע.

אונדזערע פארשוינענ האָבנ אינ דער פינצטער זיכ געלאָזט גיינ איבער דעמ הויפ, אונ שטילערהייט צוגעגאנגענ צומ פּלויט. זײ זײַנענ ארופגעקראָכנ אפ א בארג מיט האָלצ, אונ פונ דאָרט איז זײ שוינ גרינג געווענ ארופצוקלעטערנ אפנ פּלויט. פּלוצלימ האָט סענדערל זיכ א כאפּ געטאָנ אונ געזאָגט ביניאָמינענ אינ אויער ארײַנ:

— אכ, ביניאָמינ, איכ האָב פארגעסנ די טאָרבע! זאָל איכ מיכ אומקערנ נעמענ די טאָרבע?

— כאָלילע! — האָט ביניאָמינ געמאכט.— אומקערנ זיכ איז א מיעסע זאכ. אז גאָט העלפט א מענטשנ, העלפט ער אימ אויכ אפ א טאָרבע!

— עס קומט מיר איצט פיר, — האָט סענדערל געזאָגט, — וואָס דער זיידע רעב סענדערל, אָלעוואשאָלעמ, האָט מיכ געוואָרנט אינ כאָלעמ: שטיי אופ, סענדערל, האָט ער געזאָגט, אונ לויפ פונדאנענ אוועק וווהינ די אויגנ טראָגנ! האלעוואַי זאָל זכוס זאָל אונדז אצינד

בײַשטײן. ער איז געװען טאָקע מיטן פֿולן מױל אַ ייִד, גאָר אָן שום מעלאָכעס, די באָבע, אַלעהאַשאָלעם, פֿלעגט אַלץ דערצײלן...

נאָר אײדער סענדערל האָט זיך גענומען צו דערצײלן, װאָס זײַן באָבע פֿלעגט אַלץ דערצײלן פֿון זײַן זײדן, האָט זיך געלאָזט הערן אַ קאָל פֿון אַ זעלנער, װאָס איז דאָרט אין דער זײַט געשטאַנען אױף דער װאַך.

אונדזערע פֿאַרשװינע האָבן זיך צוגעטוליעט צום פֿלױט, אײַנגעהאַלטן דעם אָטעם, געלעגן שטיל, קײן ריר זיך נישט צו טאָן, און אױסגעזען װי צװײ גרױסע אַלטע שמאַטעס. שפּעטער אַ ביסל, אַז ס'איז װידער געװאָרן רויִק-שטיל, האָבן די דאָזיקע שמאַטעס אַרױסגעװיזן אַ סימן פֿון לעבן און פֿאַמעלעך זיך אַראָפּגעלאָזט פֿונעם פֿלױט. זײ זײַנען געקראָכן אױף די הענט און אױף די פֿיס און זיך גערוקט פֿאַמעלעך אַלץ װײַטער, װײַטער, ביז גאָט האָט זײ געהאָלפֿן אױסצומײַדן דעם זעלנער, װאָס אױף דער װאַך, און אַרױסצוקריכן אין אַ געסל. אונדזערע פֿאַרשװינע האָבן זיך אױפֿגעשטעלט אױף די פֿיס, געשטאַנען אַ ביסל צו כאַפּן דעם אָטעם, און זיך אָנגעקוקט פֿרײלעך מיט פֿײַערדיקע אױגן.

— די באָבע, אַלעהאַשאָלעם, פֿלעגט אַלץ דערצײלן,— האָט סענדערל אָנגעהױבן צו רײדן,— װי דער זײדע רעב סענדערל, אָלעװאַשאָלעם, פֿלעגט בעכאַיאָװ אַלץ דענקען צו פֿאָרן קײן ערעצ-יִסראָעל. פֿאָרן טױט האָט ער זיך אױפֿגעזעצט און געזאָגט מיט די װערטער: אױב איך האָב נישט זוּכע געװען בײַ גאָט פֿאָרן קײן ערעצ-יִסראָעל, בין איך באָטועך, אַז אײנער פֿון מײַנע קינדער װעט דאָרט זײַן. דאָס האַרץ מײַנע זאָגט מיר איצט, אַז דאָס האָט ער געמײנט מיך. האַלעװײַ פֿון מײַן מױל אין גאָטס אױערן אַרײַן!

נאָר פֿון סענדערלס מױל אָבער איז גאָר אין אַנדערע אױערן אַרײַן! קױם װאָס סענדערל האָט אַרױסגערעדט דעם װוּנטש זײַנעם,

האָט פּלוצלים איינער אַפֿ מאָסקווימערש זיי א פרעג געגעבן: ווער איז דאָ? און אז ער האָט נישט באַקומען קיין ענטפער, איז ער געשווינד צוגעגאַנגען און ווייטער געפרעגט.

די לעוואָנע האָט, צום שלימאַזל, אַרויסגעשטעקט דעם קאָפּ פון אונטער א פינצטערן שטיק כמאַרע און באַלויכטן אונדזערע בידנע פאַרשווינען, וואָס זיינען געשטאַנען אָן לאָשן, טויט ווי די וואַנט, און דעם עלטסטן זייערן, וואָס האָט זיך שרעקלעך געבייזערט, געמאַכט מיט די הענט און זיי, נעבעך, געגעבן אין טאַטן און אין דער מאַמען אַריין.

אין עטלעכע מינוט אַרום זיינען אונדזערע פאַרשווינען געזעסן ווי אַרעסטאַנטן דאָרט אַפֿ דער הויפּטוואַכטע!

ס'איז גאָר נישטאָ אַזעלכע ווערטער צו באַשרייבן די שרעקלעכע יעסורים, וואָס אונדזערע פאַרשווינען האָבן געפילט, זיצנדיק אין געפענקעניש. זיי זיינען, נעבעך, אַראָפּ שטאַרק פונעם פּאָנעם און געוואָרן פּאָשעט אוים מענטשן. סענדערל כאָטש פלעגט נאָך שלאָפן און שלאָפנדיק האָט ער ווייניקסטנס עטלעכע שאָ נישט געפילט די ביטערע צאָרעס. ער פלעגט נאָך אַמאָל האָבן א גוטן כאָלעם. דער זיידע רעב סענדערל האָט עפּעס אָנגעהויבן עפּעס צו זען און געטריבן מיט אים שפּאָס. ער פלעגט קיינמאָל נישט קומען ליידיק: אַמאָל איז ער געקומען מיט א פּיילנבויגן, מיט א שווערדל אָדער מיט האָמען-קלעפּל, פלעגט א קניפּ געבן דעם אייניקל באַם בעקעלע און זאָגן מיט א שמייכעלע: נאַ דיר, קונדעסל, משאַטשקעלעכ! שפּיל זיך, שקאָצ, דערמיט, מאַכ פּוי, פּיפּ, פּאַפּ, סענדערל!.. און אַמאָל איז ער געקומען מיט א דריידל, זיך געזעצט שפּילן מיט זיין ליבהאַרצעדיקן סענדערוניען. סענדערל האָט געדרייט, געדרייט, געדרייט, געמאַכט „ג" און געוווּנען באַם זיידן א גראָשן... גוט איז דעם מענטשן אי א גוטער כאָלעם. די וועלט אינגאַנצן איז דען נישט א כאָלעם? — בינימין אָבער האָט

דאָס אויך נישט געהאט, עס האָט פון אים זיך אָפּגעטאָן דער שלאָף. ער איז געווען מעשונע צעטראָגן, און דאָס בלוט האָט אין אים גע־קאָכט ווי א קעסל. ער האָט געזען דורך דעם פענצטער, די זון שײַנט גאָר מעכײַע, דאָס גרינע גראָז וואקסט און שפּראָצט, ביימער צווייטען ווונדער־שיין, מענטשן גייען, לויפן אהין און אהער, און פייגל פליִען פרײַ אין הימל. אצינד איז די רעכטע צײַט צו וואנדרעווען, נאָר ער זיצט אָבער פארשפּארט און קען זיך נישט לאָזן אפּ זײַן נעסיִע. ער פלעגט אזש אונטערשפּרינגען פאר גרויס אגמעסנעפעש, זיך כאפּן באם קאָפּ, ארומלויפן צעדולט און שרײַען, ריידן מיט גאל: גוואלד! וואָס האָב איך זיי געטאָן? גוואלד, גוואלד! וואָס האָבן זיי צו מיר?..

דאָס פערצנטע קאפיטל

אויס קאלע—ווײַטער א מויד!

אינ דער וואָיענער קאנצעליאריע זײַנענ שפּעטער מיט עט-
לעכע טעג, נאָכ דער מײַסע מיט אונדזערע פארשווינענ,
געזעסנ א סאכ אָפיצערנ אינ דער פּאָלנער פאָרמע, צווישנ
זיי דער יענעראל מיטנ פּאָלקאָווניק. אינ דער זײַט לעבנ
דער טיר זײַנענ געשטאנענ צוויי זעלנער מיט אראָפּגעלאָזענע קעפּ אונ
האָבנ אויסגעזענ ווי א מויז, וואָס מע נעמט ארויס פונ א לאדישקע זוי-
ערמילכ. די אָפיצערנ האָבנ געקוקט אפ די זעלנער, זיי באטראכט פונ

קאָפּ ביז די פיס, דערנאָך צווישן זיך עפּעס גערעדט און א ביסל אומ־ טערגעשמייכלט.

— הערסטו, סענדערל, — האָט איינער זעלנער שטילערהייט גע־ זאָגט, בעשאס די אָפיצערן האָבן צווישן זיך געשמועסט, — איך זאָל וויסן, מיין טויט זאָל דאָ אפילע זיין, מוז איך זיי ארויסזאָגן דעם גאנצן עמעס. איך בין שטארק אָנגעלאָדן.

— פונמיינטוועגן, בינּיאָמינ, זאָג דיר זיי דעם עמעס,— האָט דער אנדערער זעלנער זיך אָנגערופן, — אויב דו ווילסט אזוי, זאָל זיין אזוי, וואָס פאר א דייגע איך האָב.

— איר זיינט עם די לייט, וואָס האָבן שפּעט בא דער נאכט זיך ארויסגעגאנוועט פון דער קאזארמע? — האָט דער יענעראל געפרעגט שטרענג. — איר ווייסט, וואָס קומט פאר אזא שולד?

— אָ-ווא, אָ-ווא! — איז בינּיאָמינ אפ גאָטס בארעט ארויס מיט א שפּראכע, האלב יידיש, פּאָלאָווינע רייסיש, און אנידערגעלייגט א שמועסל, אז כייקל דער זאיקע, דער באלדאברענ פון טונעיאדעווקע, האָט געמעגט, כלעבן, זיך באגראָבן ניין איילן אין דער ערד.

דער יענעראל האָט אוועקגעקערט דעם קאָפּ מיט א געלעכטער, א מאך געגעבן מיט דער האנט, און דער פּאָלקאָווניק האָט אָגשטאָט אים אָנגעהויבן צו ריידן.

— איר האָט זיך שטארק פארזינדיקט, אייך קומט מיעס צו בא־ שטראָפן פאר אזא שולד.

— וואשע בלאגאראָדיע! — האָט בינּיאָמינ אויסגעשאָסן אפ א קאָל, — כאפּן מענטשן אינמיטן העלן טאָג און פארקויפן זיי ווי הינער אפן מארק, דאָס מעג מען, און אז זיי, נעבעך, ווילן ניצל ווערן, דאָס רופט מען אָן א שולד! אויב אזוי, איז דאָך טאקע העפקער א וועלט, און איך פארשטיי שוין, אָסער, נישט, וואָס הייסט אזוינס מעגן און נישט מעגן! אדעראבע, לאָמיר פרעגן דאָ טאקע מענטשן, זאָלן זיי

זאָגן, ווער איז שולדיק. אשטייגער, ווי וואָלט געווען, אז מע זאָל אײַך כאַפּן ערגעץ אפן וועג און מיט גוואַלד אַרײַנשטופּן אין זאַק אַרײַנ, כן, וואָלט איר, כאָלילע, שולדיק געווען, ווען איר וואָלט מיט אמוצוים־קויעכ פונעם זאַק ארויס? איכ זאָג אײַך בעפּיירעש, דאָס איז געווען לעכאַטכילע א געגנויטע זאַכ, א גענאַרערײַ. שולדיק זײַנען דאָ נאָר די יידן, מי־יעדייע, וואָס זיי האָבן נאָכ אָנגערעדט. מיר זײַנען אײַכ מויסער־מוידאָע — זאָג, סענדערל, זאָג! וואָס שטייסטו ווי א גוילעם? גיי ארויס מיט דעמ עמעס אפּ גאָטס באַראָט, גאָר אָן מוירע, און זאָג מיט מיר אינייִנעמ: — מיר זײַנען אײַכ מויסער־מוידאָע, אז פון טאַכסיסיי־מילכאָמע האָבן מיר נישט געוווּסט, מיר ווייסן נישט און מיר ווילן נישט וויסן. מיר זײַנען, באַרעכאַשעמ, באַוויַבטע, האָבן אינזיינען עפּעס גאָר אנדערש, און מיט אזעלכע זאַכענישן קענען מיר לאַכלוטן זיכ נישט אָפּגעבן. זיי גייען אונדז אפילע גאָר אין קאָפּ נישט. הײַנט, מיילע, וואָס טויגן מיר אײַכ? מיר דאַכט זיכ, אז איר באַדאַרפט אליין וועלן אונדזערער פּאָטער צו ווערן.

און בעעמעס איז ביניאָמינ טאַקע זייער געדעכט געווען. מען איז נאָכ לאַנג טאַקע גערן געווען זייערער פּאָטער צו ווערן. אז די עלטסטע האָבן זיכ געווען צוגעקוקט צו אונדזערע פּאַרשוינען, צו זייער הילעכ, צו זייערע פּאָסטעמקעס, צו זייער שמועס, און צו זייערע מאַרשן, האָבן זיי שוין זיכ אָנגעשטויסן, מיט וועלכע נעפּאַשעס זיי האָבן צו טאָן, און פלעגן נישט איין מאָל זיכ האַלטן בא די זײַטן לאַכנדיק. דער קיוון פון דער איצטיקער סאָבראַניע אָפּיצערן איז געווען, צו נעמען אונדזערע פּאַרשוינען אפּן פּאַרהער און פּרוּוון זען, מיט וועמען זיי האָבן אַ אייסעק. ביניאָמינ מיט סענדערלען האָבן דאָ זיכ פּאַרהערט און, באַרעכאַשעמ, שטאַרק אויסגענומען, נאָכ מער ווי געווונטשן, אזוי אז די אלע אָפּיצערן האָבן עפּעס מעשונע האַנאָע געהאַט פּאַר געלעכטער.

— נו, דאָקטער? — האָט דער יענעראַל געמאַכט צו איינעם אָפיצער, וואָס האָט זיך אַרײַנגעלאָזט אין אַ שמועס און מיט אונדזערע פֿאַרשוינען זיך שטאַרק אָפּגעגעבן.

דער דאָקטער האָט אַנידערגעלייגט אַ פֿינגער אויפֿן שטערן און געמאַכט שאָקלענדיק מיטן קאָפּ, גלײַך ווי ער וואָלט געזאָגט — דאָ פֿעלט אַ קלעפּקע!

דער שפּיץ איז געווען, נאָך דעם, אַז די אָפיצערן האָבן צווישן זיך גערעדט און עפּעס געשריבן, האָט מען געהייסן אָפּלאָזן אונדזערע פֿאַרשוינען פֿרײַ פֿונעם דינסט.

— גייט אײַך, — האָט מען צו זיי געזאָגט, — גייט אײַך געזונטערהייט!

בינימין האָט זיך זייער שיין געזעגנט מיט אַ פֿאַרבייג, און זיך געלאָזט אַוועקגיין.

סענדערל האָט ווי אַ זעלנער געהויבן פּיסלעך און געגאַנגען נאָך אים מיט אַ מאַרש.

1878—1876

פֿישקע דער קרומער

מײַנע ליבע, טײַערע פרײַנט מענאשע מאר-גאָליס ברענגט דעם דאָזיקן סייפער בע-מאַטאָנע פונעם גאַנצן האַרצן

דער מעכאַבער.

טײַערער פרײַנט!

טרויעריק איז מײַן ניגן אין דער קאַפּעלע פון דער ייִדישער ליטעראַטור. אין מײַנע ביכורים ליגט אויסגע-דריקט א ייִד מיט די ביינער, וואָס ווען ער זינגט אפילע אמאָל א פרייליכס, דאַכט זיך גאָר אויס פונדערווײַטנס. עפּעס קלאָגט ער, פאַרגייט זיך וויינענדיק. אין זײַנע זמירעס הערט זיך עפּעס אן אומעטיקער שטייגער פון אייכעס. לאַכט ער, שטייען אים אין די אויגן טרערן, ווײַל ער א ביסל לוסטיק זײַן, רײַסט זיך אים דערבײַ טיף פונעם האַרצן א ביטערער זיפץ — און טאָמער אלץ אוי וויי, וויי-געשריגן!..

איך רייד מיר, כאָלילע, נישט אײַן מיט גאַדלעס, אז איך בין א סאָלאָוויי אין אונדזער ייִדישער ליטעראַטור, נאָר איך איין זאַך אָבער

בינ איכ אינ אים יאָ שטארק געראָטנ. דער דאָזיקער מאָרעשכוירעדי-קער מעשוירער פונ די פייגל שפּילט זײַנע ניגונים אונ צעגיסט זיכ אינ אומעטיקע שטייגער דאפקע נאָר אינ וועסנע-צײַט, ווענ די גאנצע וועלט איז ווי נײַ-געבוירנ, ווענ עס בליט, עס שמעקט מעכײַע אומעטום, עס שײַנט, עס לויכט אונ איטלעכנ איז פריילעכ אפנ הארצנ.

מיר בײדע, טײַערער פרײַנט, האָבנ אָנגעהויבנ אונדזער ארבעט אינ דער ייִדישער ליטעראטור פּונקט אינ דער וועסנע-צײַט פונעם ייִדישנ לעבנ דאָ בא אונדז אינ לאנד. פונעם זעכציקסטנ יאָר אינ אונדזער צײַט הייבט זיכ פאר ייִדנ אָנ גאָר א נײַ לעבנ — א לעבנ שוינ מיט א גרינגער געמיט, פול מיט גוטע האָפענונגענ אפ שפּעטער. דענסטמאָל זײַנענ מיר געווענ בײדע נאָכ זייער יונג אונ האָבנ מיט א ברענ זיכ א נעמ געטאָנ צו דער פּענ, געארבעט געשמאק, איטלעכער אפ זײַנ גאנג, דער אוילעמ האָט פונ אײַער שרײַבנ געלעקט די פינ-גער, גאָר אָנגעקוואָלנ הערנדיק, וויאזוי איר רעדט צוקער-זיס איבער פיל וויכטיקע זאכנ אינ דעמ ייִדישנ לעבנ; וויאזוי איר זײַנט אפ ייִדנ א מײליצ-יוישער אונ לערנט זיי מיט גוטנ, גאנצ פרײַנטלעכ, צו קענ-נענ זיכ אליינ, צו וויסנ פונ זייער לעבנ צו זאָגנ, א פּאָנעמ צו האָבנ אונ זײַנ לײַטנ גלײַכ. עס האָבנ אײַכ אויס דעמ מויל זיכ געשאָטנ פּערל, וואָס פינקלענ, לויכטנ אונ וועלנ אייביק זײַנ א צירונג אינ דער ייִדישער ליטעראטור. איכ, פונ מײַנ זײַט, האָב אינ יענער פריילעכער וועסנע-צײַט מיר אויכ אונטערגעברומט, געשריבנ, געשפּילט אפ מײַנ שטייגער. אינ מײַנ שפּילנ האָט געוויינטלעכ איינ סטרונע געברומט טרויעריק אונ געמאכט אפ די צוהערער א שטיקל מאָרעשכוירע. א טייל האָבנ מיכ געהערט גערנ מיט א פארקלעמט הארצ, ווידער א טייל האָבנ זיכ געקרימט, מעשונע זיכ געקראצט, נישט צופרידנ געווענ, וואָס איכ ריר זיי אָנ בא דער לעבער אונ דערמאָנ זיי נישט קיינ פריילעכע

זאכן. נאָר, ווי די מײַסע איז, — איך האָב מיר געשפּילט און געטאָן מײַנס.

יענע שיינע וועסנע־צײַט איז אוועק. אז אָך־און־ווײ איז דעם יידנס לעבן! און מיר איז פאר צאָרעס פארגאנגען דער כיישעק צו שרײַבן. עס האָט מיר א צײַט לאנג אָפּגענומען דאָס לאָשן.

און ווען איך נעם אצינד אפיר מײַנע פארדארטע, פארטריקנטע פּען און גיי ווידער מיט דער שפּראכע ארויס, האָב איך עס צו פאר־דאנקען אײַך, נאָר אײַך, וואָס אין אײַער געזעלשאפט איז מיר צוגע־קומען א שטיק געזונט. אײַערע קלוגע רייד, אײַער ארבעטן שטענדיק פאר אונדזער פאָלק האָבן מיך דערפרישט און מיר צוגעגעבן כיישעק צו נעמען זיך אויך פאר עפּעס אן ארבעט. פון הייליקן פײַער, וואָס ברענט טאָמעד אין אײַער יידיש הארץ, האָט זיך פארטראָגן א פונק צו מיר אין מײַן הארץ, עס האָט זיך אָנגעצונדן און ברענט אצינד ווי אמאָל אין די יונגע יאָרן.

יאָ, מיר ביידע האָבן אָנגעהויבן אונדזער ארבעט אין דער ליטע־ראטור גלײַך אין איין צײַט, נאָר דאָס מאזל אונדזערס איז ניט גלײַך. איר זײַט דאָרט ארויף אויבן, אין די הויכע פענצטער; איר האנדלט דאָרט מיט בריליאנטן און דימענטן פון דער יידישער היסטאָריע; איר שטעלט ארויס די שענסטע צירונג פון אונדזער פאָלק פארצײַטנס, דאָס בעסטע, דאָס טײַערסטע אין זײַן לעבן. איר האָט איבערגעהאט אייסאָקים מיט הילעל, ראבי מייער, ראבי אקיוואָ, און מיט נאָך אנ־דערע גרויסע לײַט, מעיוכאָסים פון הויכן סאָרט מענטשן. מיר, אקעגן, איז באשערט געווען זיך אראָפּצולאָזן אפּן נידעריקן טרעפּל פון יידישן לעבן אונטן אין די קעלערס. מײַן „יעש־בעקאָנ" איז: ש מ א ט ע ס און פ ו י ל ע ס כ ו י ר ע. איך האָב נאָר שטענדיק צו טאָן מיט עוווייונים, קאפּצאָנים, אומגליקלעכע נעבעכ; אויך מיט מענטשע־לעב דראבעס, פּאָקוסניקעס אוקעדוימע אזעלכע מינע נעפאשעס, קליי-

ניטשקע, נידעריקע פארשוינען. מיר כאָלעמט זיך נאָר בעטלערס. פאר מײַנע אויגן שװעבט טאָמער א טאָרבע — די אלטע, גרויסע יידישע טאָרבע הענגט מיר טאָמער, ווי יענעם מאָרעשכוירעניק א לונג־און־לעבער אף דער נאָז. וווהין איך זאָל מיך נישט קערן און ווענדן, זע איך פאר מיר די טאָרבע; וואָס איך זאָל נישט וועלן עפּעס דערציילן אָדער זאָגן, קומט מיר אפיר די טאָרבע!..

אוי, אלץ די טאָרבע, די יידישע טאָרבע!

יאָ, טײַערער פרײַנט, דורך אײַך האָב איך באקומען ווידער א ברען צום שרײַבן — און אָט האָט איר אײַך הײַנט, באאווינויסיינו־האָראָבים, טאקע ווידער א טאָרבע: א פישקע דעם קרומען, מישטיינס־געזאָגט, מיט וועלכן איך טרעט ארוים פאר דעם אוילעם, נאָך אזא לאַנגער צײַט שטילשווײַגן. איך ווייס, אז מײַן פישקע דער קרומער איז עפּעס נישט אזא מאטאָנע אף אָפּצודאנקען אײַך מיט אים פאר אײַער פרײַנטשאפט. נאָר ווײַסנדיק בא מיר אײַער גוט הארץ, אײַער צוגעלאָזטקײַט צו מענטשן, פארהאָף איך, אז איר וועט מײַן אָרעמען פישקען אופנעמען מיט א „באָרוך־האבאָ“. זייער מעגלעך גאָר, איר זאָלט אים נאָך ארײַנבעטן אין זאל ארײַן, אים באקענען מיט אײַער הויזגעזינד און מיט אײַערע געסט דאָרט. פישקע וועט זיך בא אײַך אָפּלייגן מיט דער טאָרבע, אײַך דערציילן מײַסעס, און איר וועט פון זיי האנאָע האָבן. און פאָרשטעלנדיק זיך אזוינס, שמייכלט פאר פרייד און דאנק אײַך פון גאנצן הארצן

דער מעכאבער.

1

קוימ גיט א שײַנ די ליכטיקע זונ און זומער-לעב אינ דעמ לאנד, מענטשנ ווערנ ווי נײַ געבוירנ און דאָס הארצ פרייט זיכ זיי, קוקנדיק אפ גאָטס וועלט דער שיינער, — דענסטמאָל הייבט בא ייִדנ זיכ אָנ די ירעכ-טע אומעטיקע צײַט, יצו קלאָגנ און פארגיסנ טרערנ. עס גייט דאָס גאנ-צע צעטל טרויער: טאנייסימ, פײַניקנ זיכ, יאָמער און געוויינ פונ ספי-רע — ביז העט אינ די גרויסע בלאָטעס און נאסע אָסיענדיקע קעלט. דענסטמאָל שטעלט זיכ פאר מיר, מענדל מויכער־ספאָרימ, דער גרוי-

סער יאַריד, איך אַרבעט, פאָר באַשטענדיק אַרום, צו פאַרזאָרגן ייִדי-
שע קינדער אין אַלע שטעטלעך מיט די אַלע נייטיקע מאַטעריאַלן
צום וויינען — מיט קינעס, מיט סליחעס, ווײַבערשע טחינעס, מײַנע-
לאָשנס, שויפרעס און מאַכזיירים. האַקלאַל, ייִדן קלאָגן, פאַרוויינען
דעם זומער — און איך מאַך דערווײַל געשעפטן. נישט דאָס בין איך
אויסן.
אונטערוועגנס איינמאָל, שיוואָ-אָסאָר-בעטאַמוז, גאַנצפרי, זיץ איך
מיר אַף דער קעלניע פון מײַן בײַדל אין טאַלעס-און-טפילן מיט דער
בײַטש אין דער האַנט, גאַנץ ייִדישלעך. די אויגן זײַנען מיר צוגע-
מאַכט, ביכדיי נישט אָנצוקוקן באַם דאַוונען די ליכטיקע וועלט. מײַ-
סע-סאָטן אָבער איז זי, די נאַטור, ווי הייסט מען עס, געווען וווּנדער-
שיין, גאָר אַ בילד. און עס האָט מיך געצויגן, עפּעס ווי אַ קישעף, אַ
קוק צו טאָן. איך האָב אַ היפּשע צײַט מיך געראַנגלט מיט מיר אַליין.
דער יעיצערטאָוו זאָגט: „פּע!.. מע טאָר נישט!“ דער יעיצערהאָרע
אַקעגן טאָרעט: „נישקאָשע! האָב האַנאָע, כאַרעלע!“ און עפנט מיר
דערבײַ טאַקע אויף איין אויג. עס טוט מיר אַ שײַן, נאָר ווי אַפּצעלאָ-
כעס, עפּעס אַ בילד-שיינע פּאַנאָראַמע: פעלדער, געשפּרענקלט מיט
בלי‍ענדע רעטשקע, ווײַס ווי שניי, נעבן געלב-גילדענע ראַצעמאָרענע
פּאַסן פון ווייץ און מאַט-גרינלעכע, הויך-געוואַקסענע קוקורוזעס. אַ
שיינער גרינער טאָל, באַדעקט פון ביידע זײַטן מיט וועלדלעך ניס-
ביימער. אונטן פלייצט אַ טײַכל, ריין, קלאָר ווי קרישטאָל, און וועלכן
עס טוקן זיך די שטראַלן פון דער זון און באַלייגן עס מיט פינקלדיקע
גילדענע פליטערלעך. די שאָף און די קי אַף דער פּאַשע דאָרט זעען
פונדערווײַטנס אויס ווי טונקעלע, רויטע, געפלעקטע פּינטעלעך. —
„פּע, פּע!“ — מוסערט מיך דער יעיצערטאָוו מיט יענע ווערטער פון עם
פּיירעק: „אַ ייִד אונטערוועגנס, אַז ער איז מאַפּסיק דאָס לערנען און
זאָגט: „ווי שיין דער בוים איז, ווי שיין דאָס פעלד“ — איז גלײַך

ווי ער טוט זיכ אליינ א מײַסע אָנ". — דער יעיצערהאָרע אָבער פאַרטראָגט מיר אונטער דער נאָז מעכײַעדיקע רייכעס פונ סטערטעס היי, געווירצ אונ קרײַטעכצער, וואָס צעגייענ זיכ אינ אלע אייוורים. ער צעגיסט זיכ אינ קונציקע ניגונימ פונ אלערליי שפּיל-פייגעלעכ, וואָס קיצלענ בא דער נעשאָמע. ער לאָזט מיכ פילנ אפ מײַנ פּאָנעמ א וואַרעמ ווינטעלע, וואָס גרײַזלט מיר די פּייעס, שושקעט מיר אינ די אויערנ: קוק, האָב האנאָע אונ זײַ א מענטש, דו נארישער ייִד איינער! — איכ בעבע, מרוקע מיר, מישטיינסגעזאָגט, אליינ ניט רעכט צו הערנ, וואָס איכ בעבע. עפּעס טראָגט מיר דער מויעכ, עס פּיקט מיר אינ קאָפּ אונ עס טראכט זיכ זידלערײַענ: געפּייגערטע נעפאַשעס... אָנ לײַב, אָנ לעבנ... נעשאָמעס פארוקטע אינ טשאָלנט... אָנ רייעכ, אָנ טאמ... דראפּאטשעס צעשאָטענע... פארדארטע אָפּגעשלאָגענע הוישײַנעס!.. איכ צעשאָקל מיכ מיט געמאכטער קאוואָנע, ביכדיי עס זאָל זיכ נישט טראכטנ, אונ דערהער גראָד, ווי דאָס מויל לאָזט פונ זיכ אליינ אויס יענע שטיקל דאווענ מיט די ווערטער: „המחזיר נשמות לפגרים מתים", דאָס הייסט אפ קאָרבנמינכע-טײַטש: דער דאָ קערט אומ די נעשאָמעס צו די טויטע פּגאָרימ.

הא, וואָס? אקעגנ וועמענ? — טו איכ מיכ א כאַפּ, פארשעמט פונ מײַנע אייגענע מיִעסע געדאנקענ. אונ ביכדיי צו פארגלעטנ מײַנ פעלער אקעגנ דעמ ריבוינעשעלוילעמ, מאכ איכ קלאָמפּערשט א מינע, ווי נישט זיי מיינ איכ, דאָס פערדל מיינ איכ... דערלאנג דעמ שלימאזלניק מײַנעמ א שמיצל מיט דער בײַטש, מאכנדיק דערבײַ: א-א-א, פּעגירע איינע!..

א שיינער אײַנפאל אפילע! נאָר הײַנטיקס מאָל האָט עס ווייניק געווירקט. עס האָט מיכ שטארק געקרענקט, פארוואָס גראָד הײַנט זאָל מיר גאָר אײַנפאלנ אזעלכע געדאנקענ, — הײַנט, ווענ וויינענ אונ קלאָגנ באדארפ מענ אפ דעמ גרויסנ כורבנ, אפ די גרויסע צאָרעס,

וואָס די קינדער ישׂראל האָט געטראָפֿן: — די קאָמאַנדע פֿון נעוווֹ־כאַדנעצאַר מעלעך באַוועל איז אַרײַן אין ירושלים און פֿון איר א טעל געמאַכט... איך מאַך אַ ראַכמאָנעס־פּאָנעם און זאָג די סליכעס צום הײַנטיקן שווערן טאָג אויף אַ וויינענדיק קאָל, וואָס איז געגאַנגען אַלץ העכער און טרויעריקער אין דעם פּיזמען דאָרט, בײַ יענע ביטע־רע ווערטער:

„והשפיפון מצפון — און דער פּיפּערנאָטער, דער טאַטער פֿון צאָפֿן־זײַט, כשבולת שטפני — האָט מיך ווי אַ שטראָם וואַסער פאַר־טראָגן ווײַט, והציד — און דער יעגער, דער טויט־שלעגער, שלח יד — טוט אַ לאַפּ, אַ כאַפּ, והצפיר והשעיר — אויך די ציג, אויך דער צאַפּ"...

א ייִד אַבי ער שרײַט זיך אַ ביסל אויס מיט אַ פּיזמען, רעדט זיך אָן ווי אַ פּויק און זאָגט אָפּ אַ סליכע, דאַכט זיך אים, ער האָט שוין אַלצדינג אָפּגעטאָן און איז, ווי אַן אָפּגעשמיסן קינד נאָכן אויסוויי־נען זיך, ווײַטער זיך גאַנץ צופֿרידן. איך זיץ מיר אָנגעלענט אויף דער קעלניע, גלעט מיר דאָס בערדל, שוין מיט אַ גרינגן געמיט, גלײַך ווי איינער רעדט: „מײַנס האָב איך געטאָן, געגוג יויצע געוועזן, אציגד. גאָטעניו, איז נאָר געווענדט אין דיר. ווײַז זיך, טאַטע־פּאָטער, רחום צדיק". „גיי שוין, גיי, זײַ מוחל!", מאַך איך צום פֿערדל מיט גוטן, איבערבעטנדיק עס אין האַרצן פֿאַר דעם צונעמעניש „פּגירע" פֿרי־ער. מײַן שלימאַזלניק טוט זיך אַ קני אויף די פֿעדערשטע פֿיס, אַ בוק מיטן קאָפּ צו דער ערד און קרעכצט, עפּעס אַזוי ווי גערעדט: „אַדוינַי פּאָרעץ, און וואָס איז עפּעס מיקויִעך עסן?" — קלוג, כלעבן, ווי דער טאָג! זאָג איך, געבנדיק אים בעשאַסמײַסע אַ צייכן, אַז ער מעג אויפֿ־שטיין, זיך שטעלן אויף די פֿיס. נישט אומזיסט שטייט אין די קינעס: „ציון, בך כל בהמה ועוף חכמו", דאָס הייסט: בײַ דיר, קנעסעס־ישׂראל, זײַנען אַלע בעהיימעס קלוג... נישט דאָס בין איך אויסן. פֿון

דער דאָזיקער מעמרע בינ איכ טראַכטנדיק ווײַטער ארופ אפ די קנע-סעס-יִסראָעל, זיכ פאַרטיפט אינ די געדאַנקענ מיקויעכ זייער כאָכמע, זייער פירונג, זייערע פײַנע-בעריעס אונ מיקויעכ זייער לאַגע, נעבעכ. דער קאָפּ טאַלאַבענדעט זיכ מיר אהינ, אהער. עס דאַכט זיכ מיר עפּעס דער פּיפּערנאָטער, נעוווכאַדנעצאַר מיט דער קאָמאַנדע, א שרעקלעכע מילכאָמע, א קלאַפּערײַ, א געשלעגערײַ, די קאָמאַנדע ברעכט ווענט, זעצט אויס טירנ, שויבנ. יִידנ, א טייל מיט פעקלעכ סכוירע אונ אל-טע כפייצים, טוענ זיכ אָנ א קויעכ, שרײַענ גוואַלד אונ לויפנ... איכ כאַפּ א שטעקנ, לאָז מיכ — אונ בוכ אפ דער ערד, אויסציִענדיק זיכ ווי גרויס איכ בינ!

אפּאָנעם, אינ דאַוונענ האָב איכ, זאָל נישט אויסגערעדט זײַנ, געכאַפּט א דרעמל. מײַנ בײַדל, טו איכ א בליק, איז ארײַנ אינ קא-ליוזשע, וואָס אפ דעם באַלעגאָלישנ לאָשנ הייסט עס א „טינטערל“. אינ דעם הינטערשטנ רעדל איז פאַרטשעפּעט אנ אקס פונ עפּעס אנ אנדער בײַדל. דאָס פערדל מײַנס שטייט אינ געהאַקטע ווונדנ מיט איינ פוס איבער דער האָלאָבלע, פאַרדרייט אינ די לייצנ אונ סאָפּעט ווי א גאַנדז. פונ יענער זײַט בײַדל שיטנ זיכ טויטע קלאָלעס, אפ יִדיש, מיט א קײַכנ אונ הוסטנ איינעם. א יִיד! טראַכט איכ מיר, איז אָנ סאַקאָ-נעס — אונ טו מיכ א לאָז אינ איינ קאַס אפ יענער זײַט וואָגנ. דאָרט אונטערנ וואָגנ ליגט פאַרפּלאָנטערט אינ טאַלעס-אונ-טפילנ א יִיד, די בײַטש פאַרדרייט מיט די רעצועס, צאַפּלט אונ ארבעט מיט אלע קויכעס זיכ אויסצודרייענ. איכ שרײַ: סטײַטש! ער — סטײַטש, סטײַטש! איכ באַטל צו אימ אויס אלע כאַלוימעס, ער באַטלט צו מיר, נישט אָנצוקוקנ איינער דעמ אנדערנס פּאָנעם. איכ פילדער: ווי שלאָפט עס אינ דאַוונענ א יִיד! ער צוריק: ווי פּאָפט עס א יִיד! איכ גיב אימ אינ טאַטנ, ער מיט א צוגאָב אינ דער מאַמענ ארײַנ. איכ שמײַס זײַנ פערדל, ער, אויספּלאָנטענדיק זיכ, לויפט אונ שמײַסט מײַנ פערדל,

ביידע פערדלעכ שטעלנ זיכ דיבאָם, אונ מיר, שטארק אָנגעצונדנ, לאָזנ איינער צו דעמ אנדערנ זיכ צו הענדומ־פּענדומ, ווי די הענער, מיט דער דייע אָנצונעמענ זיכ פאר די פּייעס. אקעגנ א רעגע שטייענ מיר שטיל, שארפ אָנקוקנדיק איינער דעמ אנדערנ. עס האָט געמוזט זיכ אויסזענ מעשונע-ווילד, האָבנ דעמ זיבעטנ כיינ: צוויי יידישע גיבוירים אינ טאלעס־אונ־טפילנ שטייענ אָנגעדרודלט, גרייט צו באווײַזנ זייער גווורע אונ זיכ פּאטשנ אפנ פרײַענ פעלד ווי אינ א בעסמעדרעש, לעהאוודל... אזעלכעס האָט מענ בעעמעס געמעגט אפ כידושימ גיינ זענ. מיר שטייענ, קוקנ, אונ אָט באדארפ שוינ פליענ הייסע פּעטש. פּלוצלימ שפּרינגענ מיר איינער פונעמ אנדערנ אפ עטלעכע טריט אָפּ אונ לאָזנ ביידע שטארק פארוווּנדערט אינ איינ קאָל ארויס: „אוי, רעב אלטער!"... „אוי-אוי, רעב מענדעלע!"

אלטער יאקנעהאָז איז א יאָרערדיק יידל, א געשפּיקעוועטער, מיט א דיק בײַכל. זײַנ פּאָנעמ איז געדיכט באוואקסנ מיט שמוציק געלע האָר, פונ וועלכע ס'איז דאָ גענוג אפ פּייעס, אפ א באָרד אונ אפ וואָנ־צעס אי פאר זיכ אי פאר נאָכ עטלעכע יידנ צו באטיילנ. אינ דעמ יאמ האָר ליגט א וויספּע — א ברייטע, פליישיקע נאָז, וואָס איז דאָס ראָוו יאָר פארלייגט, אָנ א שום היסמאנעס. נאָר ווענ עס מאכט זיכ אינ איר אמאָל עפּעס א פארענדערונג, אונטער א פאר-פּייסעכ אשטייגער, בעשאס עס לאָזט אומעטומ, עס גייט די קריע אונ דער באלעבאָס אירער נעמט זי אינ דער ארבעט מיט אלע פינפ פינגער,— דענסטמאָל בלאָזט זי הילכנדיקע טקיעס, ווי א שויפער. דענסטמאָל קלינגט מיט איר גאנצ טונעיאָדעווקע. איניינעמ מיט די אינדיקעס דאָרט גיט זי דענסט-מאָל קאָנצערט. אלע אינ שטעטל בלײַבנ פארגאפט, אונ עס שיטנ זיכ איר שמעק־טאבעקע פונ אלע זײַטנ מיט ווינטשעוואניעס יאקנעהאָזנ אָנ א צאָל: אסיס, אסיס! — איבערהויפּט אינ די יידישע שטעטלעכ צעשפּילנ זיכ די נעז אינ יענער צײַט. מיסטאמע שמעקט דאָכ עס

מיט עפּעס אונ עס האָט א טאמ... דאָס איז שוינ דאָרט אזוי געשטעלט, ווי פּארשע „יִסרוי" ציגלענ זיכ די ציגנ. נישט דאָס בינ איכ אויסנ. אלטער יאקנעהאָז איז א טונעיאדעווקער מויכער-ספאָרימ, מײַנער א באקאנטער פונ אלטע יאָרנ. ער איז א מענטשל פאר זיכ, נישט שטארק איבערגעשפּיצט, נישט קיינ גרויסער באלדאָברענ, שטענדיק אָנגעבלאָזנ, ווי ברויגעז אפ דער וועלט. האגאמ ער איז בעטעווע נישט קיינ שלעכטער מענטש.

נאָכ דעמ ברייטנ שאָלעמ-אלייכעמ פונ ביידע צדאָדימ, נעמענ מיר זיכ איינער דעמ אנדערנ אויסצופאָרשנ, דאָס הייסט בא אונדז יִדנ געוויינטלעכ: א טאָפּ טאָג אינ וואָגנ, אָדער א שמעק טאָנ, וואָס הערט זיכ.

— ווּהינ פאָרט עס א יִד? — גיב איכ אלטערנ א טאָפּ.

— ווּהינ עס פאָרט א יִד? עט...— ענטפערט אלטער צוריק מיט א פרעג, ווי דער שטייגער איז פונ יִדנ, נישט צו ענטפערנ גלײַכ, אָפּצופאָטערנ יענעמ מיט „עט" אונ אָנצושטויסנ זיכ אפנ ווונק — די אלע באָכמעס, וואָס אינ דער מעלאָכע אָנשמעקנ, א טאָפּ טאָנ שטעקנ...— א יִד פאָרט! אינ דער ערד מיט דעמ קאָפּ פאָרט ער... אונ רעב מענדעלע פאָרט עס ווּהינ? — טוט ער מיכ צוריק א טאָפּ.

— אהינ... ווּהינ געווינלעכ איכ פאָר אינ דער צײַט.

— איכ שטויס מיכ שוינ אָנ ווּהינ. אהינ, קיינ גלופּסק, ווּהינ איכ פאָר אויכ אצינד,— מאכט אלטער מיט אזא מינע עפּעס, ווי עס ארט אימ, צומ פּידיענ זאָל עס כאָלילע נישט שאטנ.— נאָר פארוואָס, רעב מענדעלע, איז בא אײַכ הײַנט עפּעס מינ-האצאד, מיט א הינטערוועגעלע, אונ פאָרט נישט אהינ מיטנ גלײַכנ שליאכ?

— הײַנטיקס מאָל איז מיר גראָד אזוי אויסגעקומענ, ס'איז רעכט. שוינ טאקע א לאנגע צײַט בינ איכ אפ דעמ וועג נישט געוועג. אונ בא אײַכ, רעב אלטער, פארוואָס איז דאָס עפּעס הינטנ-ארומ? — טו איכ א שמעק,— פונוואנענ קומט עס א יִד?

— פונוואנענ א ייִד קומט! פונ אלדי שווארצע יאָר!.. פונ דעמ שיינעמ יאריד. נאט אײַכ א יארמעלינעצ! אײַנגעזונקענ זאָל זי ווערנ!

אונ דערווײַל, ווי אלטער מײַנער שילט, פלוכט יארמעלינעצ מיט דעמ יאריד דאָרט, פאָרנ אָנ אקעגנ גויִישע פורלעכ מיט א געשריי, פארוואָס דער וועג איז פארשטעלט. דערנאָכ, ווי זיי האָבנ דערזענ, צוקומענדיק, מיכ אונ אלטערנ, ביידע אינ טאלייסימ מיט גרויסע שעלראָשנ אפנ קאָפּ אונ לאנגע ברייטע רעצועס, צעשרײַענ זיי זיכ שוינ גראָבלעכ, מיט געשפּעט:

— באטשיטי, יאקיִ פּאני־בעריי, צאטצי, ע=ע!.. טראסצא וואשי מאטערי, דײַטע דאראָגי! היי, כודקאָ, זשידקי, לאבסאדראקי!..

איכ מיט מײַנ אלטערנ טוענ מיר געשווינד זיכ א נעמ צו די בײַדלעכ מיט אימפּעט. א פּאָר פונ די פּויערימ, כאָטשע נישט פונ ייִדישע קינדער, נאָר עמעס מוז מענ זאָגנ, האָבנ געהאט אזויפיל יווישער צו העלפנ אונדז אינ דער נויט. אונ ביזכוס זייער שטופּ טאקע איז מײַנ בײַדל באלד ארויס פונעמ טינטערל. זיסט וואָלטנ מיר זיכ אוועקגעבאָרעט גאָט וויימ וויפל, אונ נאָכ געקענט מיִעס צערײַסנ אונדזערע טאלייסימ. מיט די אייסעוומ אייניינעמ איז שוינ אויסגעקומענ גאָר עפּעס אנדערש: זיי האָבנ געשטופּט אפנ רעכטנ עמעס טאקע, „והידים ידי עשו”, באלד צו דערקענענ געווענ אייסעוומ הענט, אונ בא אונדז, לעהאוודל, איז נאָר געווענ „הקול קול יעקב”, דאָס הייסט מיר האָבנ זיכ נאָר געקוועטשט, זיכ געמאכט, ווי מיר שטופּנ קלאָמפּערשט... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. ווײַבאלד נאָר דער וועג איז געוואָרנ פרײַ, זײַנענ די גראָבע כאמולעס זיכ געפאָרנ זייער וועגס, אויסדרייענדיק די פּארצעס צו אונדז, אלצ געלאכט, געשפּעט, וואָס מיר גייענ אָנגעטאָנ, ווי גאלאָכימ, לעהאוודל, נעבנ די פערד אינ וועג אונ דינענ דעמ בוירע מיט דער בײַטש אינ דער האנט... א טייל האָבנ, טײַטנדיק אפ אונדז מיט אנ עק פּאָלע, ווי א „באזער־אויערל”, געשריגנ: „זשיד כאלאמיי!”

אלטערנ האָט עס נישט אזוי געארט. אויב מיר לײַט! — מאכט ער מיט א קנייטשל,— פאר וועמענ, מישטיינסגעזאָגט, מע האָט זיכ דאָ צו שעמענ... מיכ אָבער האָט דאָס שפּעטנ זייערס יאָ געארט. גוואלד, ריבוינעשעלוילעמ! פאר וואָס? פאר וואָס? פאר וואָס?..

— אלמעכטיקער גאָט! — זאָג איכ מיט א געבעט אפ טכינע-לאָשנ.— עפנ דײַנע אויגנ אונ טו לוגנ פונ דײַנ הארבעריג, דאָס איז דער הימל, ווי דײַנע פּאָרכטצומע ייִדעלעכ זײַנענ צו שפּאָט אונ צו שאנד נײַערט וועגנ דעמ קאָוועד פונ דײַנ ליבנ נאָמענס וועגנ, ווײַל זיי פּאָרכטנ דײַנ פּאָרכט, זיי אכפּערנ דײַנע געבאָט האָפעדיק מיט וואָרהאפטיקײַט. דערומ וועלגער אפ אונדז דײַנ בארעמהארציקײַט, אונ לאָמיר טאָנ געפינענ לײַטזעליקײַט אונ כיינ אינ דײַנע אויגנ אונ אינ די אויגנ פונ אלע מענטשנ. באשירעמ דײַנע האָפּעדיקע געליבטע שאָפּ, דײַנ ראכמאָנעס זאָל טאָנ ברומענ אפ דײַנע פארשטאנדיקע פּאָרכטער. טו אויכ באגיטיקנ מײַנ מאזל פאר מײַנ לויבונג אונ בא-שײַנונג הײַנט דײַנ נאָמענ באשײַמפּערלעכ מיט אכפּערקײַט. טו צו-שיקנ מיר, דײַנ קנעכט מענדל, דער זונ פונ זײַנ דינסט גנענדל, אונ קאָליִיִסראָעל עפּעס פּארנאָסע, א גוט געשעפטל מיט נאכעס=רועכ, אָמיינ!..

2

נישט לאנג שיעס געמאכט, קריכנ מיר ארופ אפ די בײַדלעכ — אונ הײַדא ווײַטער אינ וועג ארײַנ. איכ פּאָר פּאָרויס, אונ אלטער הינטער מיר אפ א בײַדל פונ אלטע צעריסענע ראָ-גאָזשעס, פיר רעדלעכ נישט קיינ גלײַכע, געקרעמפּעוועטע מיט שטריקלעכ, אונ א קרעמפּעלעצ צווישנ די פלעקלעכ. די אויסגע-

סמילעוועטע קלעצלעכ ווארפנ זיכ אינ אלע זייטנ אפ די אקסנ, סקריפענ, קוואקענ און קענענ קיינ ארט זיכ נישט געפינענ. דאס ביידל אינגאנצנ איז זיכ מאטריעכ צו שלעפנ א הויכע, זייער א דארע שקאפע מיט א קרעציקנ, אנגעביסענעמ רוקנ, גאלע אייטער, גרויסע אויערנ אינ א קאלטענעוואטער גריווע, פארפלאנטעט מיט היי אונ קלאטשע, וואס קריכנ ארויס פונעמ אלטנ כאמעט.

פונעמ דאווענ איז מיר איבערגעבליבנ נאר די שטיקלעכ דרויב צומ לעצט, פונ וועלכע מע מאכט, געוויינטלעכ, עפעס נישט אזא פיירעש. אפגעפאטערט דעמ דאווענ, הייבט זיכ אנ גאר א נייער אייסעק מיט דעמ יעיצערהארע. נעמ, טארעט ער, נעמ א ביסל בראנפנ! דערקוויק דאס הארצ.— „אי... אי!”, ווער איכ מיכ אפ מיט א קנייטשעלע, „שיווא-אסאר-בעטאמוז, אינ אזא טאנעס!”—„עט!”, באקומ איכ אנ ענטפער, „א שניכעס א ביסל צווישנ א יידל הײנט און נעווכארנעצארנ פארציטנ!.. גרעסערע צארעס איז דא, און פונדעסטוועגנ— גארנישט. זײ נישט קיינ נאר. דו ביסט נעבעכ, אלט, שלאפ, נישקאשע!” — איכ גיב א מאכ מיט דער האנט איבערנ פאנעמ, ווי אפצוטרייבנ א פליג א זלידנע, און כאפ דערהוויל א קליינ קוקעלע אפנ רענצעלע דארט אינ ביידל, וו עס געפינט זיכ בא מיר טאמעד א גוט ביסל ספירט, רעטשענע קיכלעכ, קארנלעקעכ, קנאבל, ציבעלע און שעאר-יעראקעס. די סמאהע גייט איבער די ליפנ, דאס הארצ כאלעשט, דער מאגנ בורטשעט: גוואלד, א ביסל בראנפנ! גוואלד, עפעס פארבייסנ! — איכ קער געשווינד אוועק דעמ קאפ אינ דער זייט און קוק, באטראכט אלצדינג אינ פעלד ארומ מיר, ביכדיי צו פארשלאגנ דעמ בייזנ געדאנק.

דער הימל איז בלוי, לויטער, אנ א פיצל וואלקנ. די זונ בראט, סמאלעט, עס ווייעט נישט קיינ ווינטעלע, מע פילט נישט קיינ ליפטעלע, די טווע אפ די פעלדער, די ביימער אינ די וועלדער שטייענ

שטיל, ווי צוגעקאָוועט, קיין שאָקל אפילע זיך נישט צו טאָן. קי אָפּ די פּאַשע ליגן מיד, אויסגעשטרעקט די העלדזער, שאָקלען צעווײַלן די אויערן, קײַען און מאַלעגיירען. אנדערע גראָבן אונטער זיך די ערד מיט זייערע הערנער, שאַרן מיט די קאָפּיטעס און רעווען, שרײַען פאַר גרויס היץ. דער בוהײַ פאַרבײַסט דעם עק, לויפט גאַלאָפּ, וואַרפנדיק דעם קאָפּ אין אַלע זײַטן, שטעלט פּלוצלים זיך אנידער, אָנגעבויגן דעם שטערן האַרט צו דער ערד, שמעקט, פּאָכט מיט די נאָזלעכער, לאָזט אַרויס אַ ברומען, סאָפּעט און דריגעט מיט די פיס. נעבן אַן אַלטער, אויסגעקרימטער און האַלב-פאַרדאַרטער ווערבע, איבערגעשפּאָלטן אין דער העלפט אַמאָל פון אַ דונער, שטייען פערד, איינער אָפּן אנדערנס פאַרלייגט די קעפּ, צו מאַכן כאָטש עפּעס אַ שאָטן, און שמײַסן מיט די ווײַדלען, פּאָטער צו ווערן ווי ס'איז פון די בייזע פליגן.— אָפּ אַ צווײַגל אין דער הייך וויגט זיך אַ סאָראָקע. אויסזעענדיק פונדערווײַטנס, ווי אָנגעטאָן אַ ווײַס טאַלעסל מיט פּאַסן טכיילעס פּאָרנט, און דאַוונט שאָקלענדיק זיך. זי בוקט זיך, פאַלט טאַכנון מיטן קעפּל, שפּרינגט אַ ביסל אונטער, אַ קלייני קראַקעלע געבנדיק אַ פּאָר מאָל. בלײַבט דערנאָך ווײַטער שטיין אָן לאָשן, שטרעקט אויס דאָס העלדזל און קוקט, גלאַט אַזוי, אין דער וועלט אַרײַן, מיט פאַרשלאָפענע אייגעלעך. — אָפּ דעם גאַנצן וועג איז שאַ-שטיל, מע זאָל דאָס הערן ערגעץ אַ שאָרך, אַ פּיפּס, מע זאָל דאָס זען פליענדיק ערגעץ אַ פויגל, נאָר קאָמאַרן, מיקן טראָגן ווי די רוכעס זיך אין דער לופט אַרום, פליען טאַנצנדיק פאַרבײַ די אויערן, טוען אַ גרילץ, אַ זזשע, אײַנראַמענדיק עפּעס אַ סאָד, און באַלד טאַקע מאַרש ווײַטער. נאָר צווישן היי, צווישן טוועס דאָרט שמוצערן די גרילן, זומזען, צימבלען און גייען מיט די טאַצן...

ס'איז הייס, ס'איז שטיל, וווּנדערלעך שיין. שאַ! גאָטס באַשעפעניש רוען...

איך ליג מיר פֿאַר גרויס היץ פֿאַשעט צעלייגט אַפֿ דעם וואָגן אין העמד, מעבילע, מיט דעם טאַלעסקאָטן, אונטערגעהויבן אַפן שפיץ קאָפ דאָס געשטעפטע פֿעלפֿענע היטל און אַראָפּגעלאָזן ביז די פּיאַטעס מײַנע אונטערגענייטע ברעסלער וואָלענע זאָקן, וואָס איך טראָג, באַאַווינויסיינו-האַראַבים, אין זומער אפילע, און האָב מעשונע שטאַרק געשוויצט. איך וואָלט דערפֿון גאַנץ האַנאָע געהאַט אפילע, ווען די זון זאָל מיר נישט געווען זײַן גלײַך אַקעגן פּאָנעם, מאַכמעס איך האָב ליב צו שוויצן, און קען שאָענלאַנג אָוועקליגן אין באָד העטהעט אַפֿ דער אייבערשטער באַנק, בעשאַס דער גרעסטער היץ. מײַן טאַטע, זאָל זיך מײַנען, האָט מיך פֿון קינדווײַז-אויף דערצו געוווינט. ער איז געווען אַ הייסער, געבראָטענער, אַ ברענענדיקער פֿײַערדיקער ייִד. ער האָט שטאַרק ליב געהאַט זיך צו פּאַרען, צו שוויצן און דערמיט אָפּגענומען די וועלט, זיך שטאַרק באַליבט געמאַכט באַם ייִדישן אוילעם. עס האָט געשטעקט דערינען דאָס פּינטעלע ייִדישקײַט מיט דעם ברען, און מע האָט אַפֿ אים געקוקט ווי אַפֿ אַ שיינעם, בעגאָטישן ייִדן, געמאַכט מיט דערעבערעץ: „יאָ, אין שמײַסן-זיך איז ער אַ לאַמדן-מופֿלעג, ער פֿאַרשטייט דעם איניען מערכעץ. ער קען, ער קען שוויצן גאָר אַ כאַריפֿעס".

שוויצן איז אַ ייִדישע זאַך. נישטאָ קיין שאַבעס, קיין יאָמטעוו, וואָס אַ ייִד זאָל פֿריִער נישט גוט שוויצן. ווער אונטער אַלע פֿעלקער פֿון די שיווים אומעס שוויצט נאָך אַפֿ דער וועלט מער ווי ייִדן?.. נישט דאָס בין איך אויסן.

און בעשאַס שוויצן, אײַ ווילט זיך עס קוויקן! עס טריקנט מיר אין האַלדז, עס ברענט מיך אַ טרונק, איך שטאַרב עסן. דער יעיצער-האָרע נעמט מיך ווײַטער אָן, שטאַרקער ווי פֿריִער, רעכנט מיר אויס דאָס גאַנצע צעטל ייִדישע מײַכאָלים: אַ געבראָטענע לעדוויצע מיט קאַשע, אַ ראָסלפּליישל, אַ לאָקשנקוגל מיט אַ גאַנעוו — און אָנגע-

פילט העלדזל אינווייניק — פארפעלעכ איינגעפרעגלט מיט גריוון. איכ בינ טויט מיט אלע אייוורים, דער אפעטיט איז א שרעק, אונ ער — אלצ טאקע ווייטער: כרעמזל, פראקעס, פיטשע מיט לעבערלעכ-פענעצ-לעכ, רעטעכ מיט ציבעלע, א קראפ פונ אינדיק אינ א פאסטערנאק-צימעס. אונ פלוצלימ, איכ געדענק ניט וויאזוי, וואקסט פאר מיינע אויגנ ווי פונ דער ערד אויס דאס רענצעלע... „לעכאימ, נארעלע!״— רעדט אויס מיר דער רועכ.— „גענוג זיכ נאריש געמאכט, דו לעקיש איינער!״ — די האנט מיינע שטרעקט זיכ עפעס, ווי אליינ פונ זיכ, אויס, עפנט אופ דאס רענצעלע אונ גיט א כאפ דאס פלעשל געשווינד. איכ קוק מיכ ארומ, ווי א גאנעוו, אינ אלע זייטנ, אונ מיינ קוק בא-געגנט זיכ מיט דעמ בליק פונ פערדל, וואס האט, קראצנדיק זיכ אינ דעמ שפיצ האלאבלע, אויסגעדרייט דעמ קאפ צומ ביידל אונ קוקט אפ מיר עפעס שטארק אנגעבלאזנ, גלייכ ווי עס וואלט גערעדט מיט פאריבל: „נא, זע! א הינטערשטער פוס איז מיר שטארק געשוואלנ, פארבונדנ מיט שמאטעס, עס רינט מיר נאכ אנ אויג, עס יאטרעט זיכ מיר דער האלדז, דאס מויל זאל מיר אפנעמענ, אויב איכ ווייס דעמ טאמ פונ א האבער. פונדעסטוועגנ — וואס זאל איכ טאנ? — שלעפ איכ מיכ הונגעריק, קראנק, צעבראכנ, נישט אויסצושפאנענ זיכ, כא-לילע, פונ דער אווידע״... דאס פלעשל גליטשט זיכ פונ די הענט מיר ארויס, צוריק אינ זייג רו ארייג. איכ שטופ דאס רענצעלע פונ מיר אוועק ווייט זייער פארשעמט, מאכנדיק דערביי מיט א קרעכצ טיפ פו-נעמ הארצנ: אט פונ ווענענ באדארפ א ייד זיכ א מוסער נעמענ, בא ווענענ זיכ לערנענ סייכל! מלפנו מבהמות ארץ: ער לערנט אונדז פונ די בעהיימעס אינ דער וועלט... ניינ, פערדל מיינס! איכ גיי אויכ אינ יאכ אונ שפאנ מיכ פונ דער אווידע נישט אויס... נישקאשע, רעב פערדל, דער רועכ וועט אונדז ביידע נישט נעמענ! אדמ ובהמה, א מענטש א בעהיימע תושיע ה׳, העלפט גאט!.. נישט דאס בינ איכ אויס:

א ייִד, אבי ער האָט איינ מאָל געגעבנ א בראָכ די מיעסע טייווע
פונ עסנ, מאכט אימ שוינ די אבילע אזוי נישט אויס, אונ קענ דאָס
גאנצע לעבנ זײנס אָפּקומענ קימאט מיט גאָרנישט. אי הײנט נאָכ,
אינ אונדזערע צײטנ, געפינענ זיכ זייער פיל ייִדנ, בא וועלכע ס'איז
דאָ נאָר א סימענ פונ מאָגנס, טאקע עטוואָס, ווי א קעזאָים. אונ ס'איז
דאָ א גרויסע האָפענונג, אז מיט דער צײט — די טאקסע, באלעטוי-
וועס אונ דעסגלײכנ לאָזנ נאָר נישט פארשטערט ווערנ — וועלנ זיי
פונעמ עסנ אלצ מער־מער זיכ אָפּגעווינענ, ביז עס וועט קומענ דער־
צו, אז בא ייִדנ אינ די שפּעטערדיקע דוירעס וועט, כוץ מערידנ, אפּי־
לע אויכ קיינ סימענ פונ קייג מאָגנ ניט זײנ. ייִדנ וועלנ דענסטמאָל
אינ דער וועלט זייער א שיינ פּאָנעמ האָבנ...

מיט דעמ דאָזיקנ שמועס איצינד בינ איכ אויסנ, אז נאָכנ אוועק־
שטופּנ דאָס רענצעלע פונ מיר, בינ איכ געוואָרנ עפּעס שטארקער
אונ מיכ שויג געפילט גאָר קיינ מיעסע נישט. איכ האָב מיר געטראכט
פונ מיסכער אונ אונטערגעברומלט עפּעס א טישעבאָודיק ניגנדל.
שוינ, דאכט זיכ, גאָר גוט. טראָגט דער רועכ אָנ א יונגע אָרלטע, א
מעכוערעס, מיט א טעפּל פּיליניצעס, דאָס בעסטע לאקעטקע מײנס.
אנ אנדערער אפּ מײנ אָרט, פונ יענע גוטע לײט, וואָלט עס גע־
נומענ אפּ זײנע קיילימ: דאָס איז דער יעיצערהאָרע אליינ אינ דעמ
געשטאלט פונ אנ אישע געקומענ מיט אנ אויסרייד... נאָר, לוי האָיאָ!
איכ בינ א באלנ געוועג אונ זיכ גוט צוגעקוקט, — פּאָשעט, אנ אָרלטע
אָנ כאָכמעס! אונ בעטנדיק מיכ אוועקצוקויפנ בא איר די פּיליניצעס
אינייִנעמ מיט דעמ טעפּל פאר צענ גראָשנ, רוקט זי עס מיר אונטער
גלײכ אונטער דער נאָז. דער רייעכ איז מיר פארגאנגענ שטארק אינ
דער נאָז, עס וועסערט מיר דאָס מויל, עס קלעמט מיר דאָס הארצ,
טונקל ווערט מיר אינ די אויגנ. עס גלוסט זיכ מיר א שרעק! אונ מאכ־
מעס מוירע, איכ וועל מיכ נישט קענענ אײנהאלטנ, כאַפּ איכ אונ

שפּרינג אַראָפּ אַפ דער ערד שטאַרק צעקאָכט, ווי איינער ראַטעוועט זיך אין אַ סרייפע,— אַז איך האָב נישט צעבראָכן רוק־און־לענד, איז גאָר גרויסע ניסים! — און לאָז אַרויס נישט מיט מײַן קאָל אַ געשריי: רעב אַלטער! — די קאַוואָנע מײַנע איז דערמיט געווען, אַלטער זאָל זײַן אַ שוימער.

אַפן וואָגן אין דער לענג ליגט ראַקום, מעבילע, מײַן רעב אַלטער, אונטערגעשפּאַרט דעם קאָפּ מיט ביידע הענט, רויט ווי אַ צוויק, צעכראַשטעט, מיט דעם רויט־פּאַרוואָקסענעם האַרצן אין דרויסן, פּאַרברענט, פּאַרבראָטן, און נויט־שווייס באַשלאָגט אים, אַז דאָס האַרץ, סאָנע־צוזען, האָט געריסן, קוקנדיק אַפ אים.

— האַ־אַ? — מאַכט אַלטער, דערהערנדיק מײַן געשריי, עפּעס אַפ קױש, נישט רירנדיק זיך פון אָרט,— וואָס איז?

יענע מיט דעם טעפּל פּיליניצעס, גיב איך אַ בליק, איז שוין נישטאָ, ווי אויסגעטריקנט געוואָרן. איך מאַך מיר אַן אויסרייד און טו אַ פרעג אַלטערן:

— וויפל, מיינט איר, זאָל איצינד האַלטן אַ זייגער?

— אַ זייגער איצינד וויפל זאָל האַלטן? — ענטפערט אַלטער מיט אַ פאַרדומפּט קאָל.— ווייס איך? צו די ערשטע שטערן וועלן די אויגן אויסקריכן געניג וואַרטנדיק, נו, מיילע... אָ, שטאַרק הייס!

— אַ געשמאַקע היץ, אַ־אַ־אַ! — רופּ איך מיך אָן, גייענדיק צופוס נעבן אַלטערס בײַדל.— איר שוויצט, רעב אַלטער? איך מיין, שוין צײַט צו פּאַסיען. אונדזערע אָדלער זײַנען, נעבעך, מיד, קוים וואָס זיי שלעפּן זיך. צום טראַקט אַפ גלופּסק איז נאָך דאָ אַ פּאָר ווערסטלעך, עפּשער נאָך מיט אַ שמיצל. ניט ווײַט פונדאַנען, דאָרט ווו עס הייבט זיך אָן צוזען אַ וואַלד העט־העט ביז צום שליאַך, זע איך אין דער זײַט, לינקס, זייער אַ גוט אָרט צו פּיטערן.

אינ עטלעכע רעגע ארומ האָבנ מיר אראָפּגענומענ זיכ אינ דער זײַט פונעמ וועג אונ צוגעקומענ צו יענעמ אָרט, ווו ס'איז געווענ וואלד, שײנע פעלדער, א געמויזעכצ אונ אלע גוטע זאכנ. מיר האָבנ אויסגעשפּאנט אונדזערע לייבנ, געלאָזט זיי פרײַ פּיטערנ זיכ דאָרט באמ ברעג וואלד, אונ אליינ האָבנ מיר זיכ אונטערגעלעגט אונטער א בוימ.

3

אלטער יאקנעהאָז האָט קוימ געאָטעמט פאר היצ, אנגסטנ האָבנ אימ באשלאָגנ. ער האָט געזיפצט, געקרעכצט, אזוי אז עס האָט מיכ פארוואָר באמ הארצנ אָנגעכאפּט. אונ בכדי אימ צו מינטערנ א ביסל, אויכ טאקע צו ריידנ, צו פארברענגענ א ביסל די צײַט, לאָז איכ מיכ ארײַנ מיט אימ אינ א שמועס אזוי:

— אפּאָנעמ, רעב אלטער, אײַכ איז געשמאק הייס?

— בע! — ענטפערט אלטער גאנצ בעקיצער, עפּעס ווי אָנגעברויגעזט רוקנדיק זיכ אונטער דעמ בוימ, ווו עס איז נישט געווענ אזא גרויסע באהעלטעניש פונ דער זונ, וואָס עס האָט ארײַנגעשײַנט דורכ די צווײַגנ.

— פע, נישט גוט פונ דעמ טאָנעמ, וואָס איר קרעכצט אזוי? — מינטער איכ מײַנ אלטערנ, פעסט בא זיכ אָפּגעמאכט, מײַנ טויט זאָל דאָ זײַנ, מוז איכ ארויסבאקומענ בא אימ א וואָרט.

— בע! — מאכט אלטער, אונ ווײַטער טאקע א רוק אונטערנ בוימ.

מיט „בע״ אליינ אָבער האָב איכ נישט געוואָלט מיכ באגײנ. אײַ, טראכט איכ, דו ביסט א געבראָטענער אקשנ! נישקאָשע, דו וועסט

בא מיר רײדנ, היצ, שוויימ אינ דער זײט,— עס מוז זיכ אָנהײבנ פונ געשעפט. דאָס בעסטע, אײנציקע מיטל רײדנדיק צו מאכנ א ייִדנ. א ייִד, בעשאס דער גסיסע אפילע, קוימ דערהערט ער נאָר עפּעס גע-שעפט, ווערט ער לעבעדיק און דער מאלכאמאָוועס אפילע קענ דענסטמאָל צו אימ אויכ נישט צוטרעטנ. דעמ ערגסטנ סוינע מײנעמ ווינטש איכ נישט ארײנקומענ צו א סויכער, בעשאס עס דאכט זיכ אימ נאָר געשעפט. ער איז מעוואטל דענסטמאָל איטלעכנ, אפילע דעמ בעסטנ פרײנט, אנ אײגענעמ ברודער, מיט דעמ בליק... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. איכ ווענד מיכ צו אלטערנ מיט אזא שמועס.

— מיר וועלנ, דאכט זיכ, רעב אלטער, מאכנ א געשעפטל, גוט, כלעבנ, וואָס מיר האָבנ זיכ דאָ הײנט באגעגנט. אײַ, האָב איכ עס הײנט מיט מיר א מינ סכוירע, גינגאָלד!

דאָס מיטל מײנס האָט געווירקט. אלטער איז ווי איבערגעביטנ גע-וואָרנ. ער הייבט זיכ א ביסל אונטער און קוקט אפ מיר מיט אופגע-שטעלטע אויערנ. איכ גיב אימ ווײַטער אײַנ פּיזעמ, אזוי:

— הײַנטיקס מאָל, רעב אלטער, גייט דאָס געשעפט צווישנ אונדז אפ מעזומענ געלט. איר פאָרט דאָכ פונ יארמעלינעצער יאריד און מוזט, אָנ אײַנאָרע, האָבנ פולע קעשענעמ.

— פולע קעשענעמ, יאָ! א הארצ פול מיט מאקעמ האָב איכ,— זאָגט אלטער שטארק אָנגעברויגעזט.— איכ זאָג אײַכ, רעב מענדל... נאָר נישטמער גאָרנישט, א מענטש אָנ מאזל זאָל נישט געבוירנ ווערנ גלײַכער... אייסאָקימ, עס האָט מיר זיכ געגלוסט נײַע אייסאָ-קימ! אנ אנדערער אפ מײַנ אָרט — הע-הע-הע! בא מיר אָבער איז גאָרנישט, מיט דער פוטער אראָפּ. אזא אומגליק! א ווייטעק נאָר צו דערציילנ. שנײַצ די נאָז און שמיר דאָס פּאָנעמ. נישטמער וואָס, גאָרנישט.

איך האָב גוט ארויסגעזען, אז מיט מײַן אַלטערן איז עפּעס נישט גלאַט, ס'איז דאָ א צאָרע. אבי נאָר עם האָט אים זיך געעפנט א מויל, איז שוין געגוג געווען א קליין קוועטשעלע, עס זאָל אים זיך שיטן נײַן מאָס רייד. פון מײַן זײַט איז קיין מעניע נישט געווען. איך האָב געטאָן א גוטן קוועטש, און מײַן אַלטער האָט זיך צעוויגט, אָנגעהויבן צו דערציילן זײַן אומגליק אף זײַן שטייגער אזוי:

— מיילע, קום איך מיר צו פאָרן אף יארמעלינעצער יאריד. קו־מענדיק אפן יאריד, שטעל איך מיך מיט מײַן בײַדל אף דעם פּלאַץ, פארשטייט איר מיך, און צעפּאַק מיר דאָס ביסל סכוירע. מיילע בע־קיצער,— גאָרנישט. שטיי איך מיר און קוק ארויס אף לייזעכצ. גע־טראָגן אפן יאריד האָבן מיך די צאָרעס. איך בין הײַנט, נישט פאר אײַך געדאכט, מױעס אין דער קלעם. דער דרוקער מאָנט געלט. מיילע, דאָס איז גאָרנישט — מאָנט ער. ער וויל אָבער, פארשטייט איר, מער נישט געבן קיין סכוירע!.. מײַן עלטערע בסולע איז שוין אין די יאָרן. א בסולע, פארשטייט איר, באדארף כאַסענע האָבן. מיילע, גיי זושע דריי דעם קאָפּ, זוך א כאָסן. כאַסאנים זײַנען דאָ, אָבער א כאָסן, דאָס הייסט, פארשטייט איר מיך, א כאָסן! איז נישטאָ... מײַן ווײַב באדארף זיך צו די צאָרעס פארגלוסטן האָבן א יונגל, און נאָך ווען — פאר פּייסעך. איר פארשטייט, וואָס הייסט א ווײַב האָט א יונגל? א כאַסע־נע, כאַסענע הייסט עס! נישטמער, גאָרנישט.

— נעמט נישט פאר אומגוט,— זאָג איך צו אַלטערן,— וואָס איך פאַל אײַך ארײַן אין די רייד. לעמײַ האָט איר אף דער עלטער געגור־מען א יונג ווײַב, זי זאָל אײַך אזויפיל קינדלען?

— גאָט איז מיט אײַך! — מאכט אַלטער פארוואונדערט.— איך האָב דאָך געמוזט נעמען א באַלעבאָסטע אין שטוב ארײַן. וואָס וויל דען א ייִד מיט דעם כאַסענע האָבן? גאָרנישט! א ייִד וויל, נעבעך, האָבן א גוטע באַלעבאָסטע...

— לעמני זשע, רעב אלטער, — טו איך א פרעג, — האָט איר געגעט אײַער ערשט װײַב און איר פאַרװיסט דאָס לעבן? זי איז דאָך געװען א גוטע באַלעבאָסטע!

— בע! — מאַכט אלטער, פאַרקנײטשנדיק זיך מיט א פינצטער פּנים.

— קײן אַקאָרע, געלױבט השמ־יתברך, איז אײַער ערשט װײַב אױך נישט געװען, — לאָז איך אלטערן מײַנעם אלץ נישט אָפּ. — װוּהין זײַנען הינגעקומען די קינדער, נעבעך? הא, װאָס?

— בע!.. — בעקעט אלטער אָן לאָשן, א קראַץ געבנדיק זיך אין דער פּײה, א מאַך מיט דער האַנט און א זיפץ טיף פונעם האַרצן.

„בע" איז בײַ אונדז, ייִדן, א טײַער װאָרט, װאָס האָט זײער פיל טײַטשן און איז א טערעץ אויף אלע קשיות. „בע" קען מען געברויכן אלע צײַט אין א שמועס און עס זאָל טאָמער פּאַסן. א ייִד קען מיט „בע" זיך טאָמער אויסדרייען, װען ער איז, נעבעך, אין דער קלעם און שטײט שמאָל. מיט „בע" סילעקט א שװינדלער, אן אָנזעצער, אז די באַלעבויוועס טרעטן צו מיט שטאַרקע טענות. „בע" שטײט א ייִדן בײַ אין דער נויט, װען עס באַװײַזט זיך, אז ער איז, נעבעך, א ליגנער. מיט „בע" קען מען אָפּענטפערן יענעם, װאָס דולט אָן א קאָפּ צװײ שאָ, נישט צו הערן, נישט צו פאַרשטײן אפילע אײן װאָרט פונעם גאַנצן שמועס. מיט „בע" קומט אָפּ א שײנער, צעבראָכענער ייִד, װען ער דערלאַנגט שטילערהײט א ביס; א שײנע־מוירײנע — װען ער טוט אָפּ א מיִעסע מײַסע; א דימענטיק מענטשל, אָן כּאָכמעס, — װען עס לאָזט זיך גאָר אויס, ער איז געמעלאָכעט, האָט פול פּלײ אין דער נאָז. האַקלאַל, „בע" האָט אלערלײ טײַמים, מעשונע װילדע פּײרושים, װי אשטײגער: רופ מיך קנאַקניסל, לאָד מיך צום אונעסאַנע־טויקעפ, מע־הײבעטײסע, קוימעמיִעס, געסמאַהע דיר פּאַרפול, און נאָך טײַטשן

אָנ א צאָל. דאָס ייִדישע קעפּל שטויסט זיכ טאָמער אָנ, וווהינ דאָס וואָרט „בע" צילט, אונ פארשטייט דעמ רעכטנ פּשאט דערפונ, ווי עס פּאסט צומ איניענ.

אלטערס לעצטער „בע" איז געווענ א ביטערס, מיט גרינע ווערעמ. אינ אימ איז געלעגנ עפּעס ווי כאראָטע, א באנקרטאָנ, א באשולדיקונג זיכ אליינ. עס האָט אימ זיכער געמוזט ליגנ אפנ הארצנ ווי א שטיינ זײַנ מיִעסע באנעמונג אקעגנ דעמ ערשטנ ווײַב אונ די קינדער פונ איר. ער האָט געמוזט אינ איטלעכס אומגליק, וואָס אימ טרעפט, זענ א שטראָף פונ גאָט פאר זײַנע זינד. דאָס האָט באשײַמפּערלעכ ארויסגעוויזנ זײַנ ביטערער זיפצ אונ דאָס מאכגעבנ מיט דער האנט. אויכ דער קראצ אינ פּייע דערבײַ האָט אזויפיל געהייסנ: „פארבײַס די ליפּנ אונ שטומ!.. אינ דער ערד מיטנ קאָפּ!"

איכ האָב מיכ אינ הארצנ שטארק באשולדיקט, לעמײַ האָב איכ אופגערירט אלטערס אלטע ווונדנ. דאָס איז טאקע די מײַסע מיט א ייִדנ, ארײַנצומישנ זיכ אינ יענעמס היימישע זאכנ אונ ארײַנצוקריכנ מיט שטיוועל יענעמ אינ דער נעשאָמע ארײַנ. בעשאס זי טוט ווײ אונ וואָרגט זיכ, נעבעכ, מיט די צאָרעס שטילערהייט פאר זיכ אליינ. אכוצ דעמ האָט מיכ טאקע געערגערט, וואָס די מי מײַנע איז אינגאנצנ פארלוירנ. אלטער האָט זיכ שוינ אזוי פּײַנ צעוויגט אונ גערעדט מעכײַע, דאָס צינגל האָט געקלאפּט ווי א זייגער, פּלוצלימ באדארפ איכ אָנרירנ אינווייניק א רעדל אונ דער אומרו איז געבליבנ שטיינ! איבעראנײַם מײַנע מיטל, איבעראנײַם פּיזעמ רעב אלטערנ. איכ האָב נישט געקארגט, ווײַטער אײַנגעגעבנ אלטערנ רייד-מיטל מיט דער פּולער מאָס, צוגעפּאסט צו אימ א גוט שליסעלע, אָנגעדרייט אימ מיט קונצנ — אונ דער אומרו, דאָס צינגל זײַנס, האָט ווידער זיכ צעשאָקלט.

מיילע, שטיי איך מיר אזוי נעבן מײַן בײַדל,— האָט אלטער ווײַטער אָנגעהויבן צו דערציילן מיט זײַן לאָשן.— בעקיצער, ווי איך שטיי מיר דאָ, קוק איך און באטראכט מיר דעם יאריד. א יאריד—א יאריד, עס קאָכט! דער עוילעם איז גרויס. ייִדן מאכן געשעפטן, שטארק פארטראָגן, פּאָשעט, זיי לעבן. א ייִדעלע אפ א יאריד איז א פישעלע אין וואסער. דאָרט, פארשטייט איר מיך, לעבט עס. יאנקעוו אָווינוס בראָכע טאקע: ו י ד ג ו — און זיי זאָלן זיך פישלען, בקרב הארץ — אפ דער וועלט.— עמעס, רעב מענדעלע? שטייט טאקע אזוי געשריבן, ווי ייִדן זאָגן: „אפן הימל א יאריד”? הייסט עס, אפּאָנעם, די עוילעמהאבע פאר ייִדן איז א יאריד!.. מיילע, שטייט, נישט שטייט; ייִדן יארידעווען; לויפן, האנדלען, שטייען נישט אײַן אפ איין אָרט. צווישן די סאָכרים זע איך בערל טעלעצע, אמאָל א באהעלפער, דערנאָך א מעשאָרעס, הײַנט רעב בער, שטייט מיט א גרויסע קלייט, פלאמט אפן יאריד. בעקיצער, גאָרנישט. ס'איז א טאראראם, א קאָכעניש. דאָרט, זע איך, לויפט א ייִדל, א צווייטער, א דריטער. אויך פּאָרלעך, פארשוויצט שטארק, דאָס מיצל אפן שפּיץ קאָפּ, דאָ א טאָפּ, דאָרט א טאָפּ, א מאך אהין, א מאך אהער, א דריי מיטן גראָבן פינגער און א קנײַ דאָס שפּיצל בערדל,— געפאלן, אפּאָנעם, אפ א האמציאָע. עס לויפן גאָר אָן א נעשאָמע מעקלער, שארכאָנים, מאנדעטניקעס, מאכליארקעס, קורעלאפּניצעס, ייִדענעס מיט קוישן, ייִדן מיט טאָרבעס, מיט פינף פינגער, באלעבעסלעך מיט שטעקלעך, באלעבאטים מיט בײַכלעך. איטלעכן פלאמט דאָס פּאָנעם, נישטאָ קיין צײַט, א רענדל א מינוט. מיילע, בעקיצער, גאָרנישט, עס האָט אויסגעזען, אָט כאפּן זיי דאָס גליק. אײַ־אײַ, בין איך עס מעקאָנע, ווי איטלעכן גייט דאָס מאזל! איטלעכער פאָרדינט, שעפּט גאָלד,

און איך, שלימאזל, וואָס? שטיי ווי א לייםענער גוילעם, פארליינט
די הענט נעבן מײַנע צעריסנ בײַדל, באהאנגענ פונ בײדע זײַטנ מיט
ציצעס, קאמייעלעך, און אינווייניק — שמאַטעס, פעקלעך ספאָרים.
א קאטאָוועס, כלעבנ, טכינעס סאָרע באס-טויווים! סאָרע באס-טויווים
אינגאנצנ איז ווערט א דרײַער... גיי לעב, צעפיר זיך מיט איר די הענט,
מאך כאסענע א מיידל! איך שילט אינ הארצנ זי, דאָס בײַדל, די דארע
שקאפע מײַנע, האלעווײַ וואָלטנ זיי אפ דער וועלט נישט געווענ! גע-
נוג, מע באדארפ פרוונ דאָס מאזל אויך עפּעס טאָנ. ארבעטנ. הא-
שעמיוס באָרעך קענ עפשער ראכמאָנעס האָבנ, וואָס דענ? בעקיצער, עס
פארבײַסט זיך מיר דאָס היטל, עס פארקאטשענ מיר זיך די ארבל, מײַנע
פים גייענ צו, ווי פונ זיך אליינ, צו א וואָגנ, און באלד טאקע קענ איך
מיר א שטרויעלע, וואָס איז פונעם וואָגנ פארקראָכנ מיר גלײַך אינ
מויל ארײַנ. מיילע, קענ איך מיר דאָס שטרויעלע, און דער מויעך מײַ-
נער ארבעט. א קנייטשעלע, אהער, אהינ, און באלד טאקע א קלאפּ
מיטנ פינגער אינ שטערנ: ס'איז דאָ! א שיינ געשעפטל, — א שידעך
צווישנ צוויי סאָכרים, לײַטישע מענטשנ, וואָס שטייענ מיט קליײטנ
אפנ יאריד. פארשטייט איר מיך, ווער? איינער איז רעב עליאָקים, רעב
עליאָקים שאראָגראָדער! דער אנדערער — רעב געצל גריידינגער. פאר-
בייג איך מיר מײַנ אייסעק, אינ דער ערד מיטנ קאָפּ דאָס בײַדל, מיט
דער שקאפע, מיט דעם דרוקער אינייִנעם! טו מיך א געשמאקנ נעם
צום נײַעם אייסעקל. לעמאזל, עס ריירט זיך!.. א האָפענונג, עס וועט
פאָרנ. בעקיצער, איך טרײַב אָנ, עס רוקט זיך. מײַנער ווייסט נישט
מער, ווי קאלענדרעווענ, לויפנ פונ רעב געצלענ צו רעב עליאָקימענ,
פונ רעב עליאָקימ צו רעב געצלענ. איך לויפ שוינ, באָרעכאשעם,
לײַטנ גלײַך, שטארק באשעפטיקט, נישט ערגער פונ אלע יידנ. איך
האָרעווע, אקער מיט דער נאָז די ערד, עס מוז ווערנ! — און דאָ טאקע,
אפ דעם יאריד. וואָס דענ? איז דענ דאָ נאָך א בעסער ארט ווי אפנ

יאריד? בעקיצער, אינ כאפעניש, אינ אײַלעניש, די מעכוטאָנים קוקנ זיכ אָנ, אײנער דעמ אנדערנ געפעלט, בײדע באקומענ כײשעק, װילנ שטארק. נו, װאָס זשע באדארפ מענ נאָכ? אז בײדע מעכוטאָנים צאפּ־לענ, ברענענ, האָבנ כײשעק אונ זײַנענ פארטיק!.. איכ װער גרעבער װי לענגער פאר סימכע. דאָס פארדינסט איז בא מיר גלײַכ װי אינ קע־שענע. איכ קלער שױנ אפילע, װיפל נאדנ מײַנ בסולע צו געבנ. דריליכ אפ אײַנשיטנ האָב איכ אפ דעמ סמאכ געהאנדלט נאָכ פריִער, שױנ געהאלטנ אפילע אינ קױפנ בא א טאנדעטניק א געניצט סאמעטנ מענ־טעלע. העמדער, דאָס איז שױנ די לעצטע דײַגע, װי גאָט װעט געבנ... מײלע, בעקיצער — גארנישט! נאָר הערט א מײַסע, װאָס קענ זיכ פארלױפנ. אז ס'איז נישטאָ קײנ מאזל, זאָל מענ בעסער נישט גע־בױרנ װערנ.— אז עס האלט שױנ בא טעפּ־ברעכנ אונ מע דערמאָנט זיכ גראָד ארומ כאָסנ־קאלע, לאָזט זיכ גאָר אױס... װאָס מײנט איר? — א װײטעק, כלעבנ, צו דערצײלנ,— לאָזט זיכ גאָר אױס בױ־דעמ! נײנ, בױדעמ איז נאָכ א הונט, א גארנישט. עס לאָזט זיכ אױס קאפױר. הערט נאָר דאָס אומגליק, דעמ שטראָפ פונ גאָט! בײדע מעכו־טאָנימ האָבנ—װאָס מײנט איר, האָבנ זײ? בײדע האָבנ—באָכערימ...

— סטײַטש, רעב אלטער! — שיס איכ אױס מיט א געלעכטער.— איכ בעט אײַכ איבער, װי אנ אײגענע מוטער: װי פאלט איר אױס צו טאָנ אזא שטוסערײַ: רײדנ א שידעכ, אײדער איר װײסט, װער פונ די מעכוטאָנימ האָט א בסולע אונ װער א באָכערל?

— אװאדע, פשיטע! — גיט זיכ אלטער א קרימ שטארק מיט פאר־דראָס.— איכ האָב נאָכ, כלעבנ, אזױפיל סײכל װי אנדערע אונ בא־דארפ מיכ בא קײנעמ נישט לערנענ. כלעבנ, איז ער דענ א ייִד אונ װײסט דענ נישט, װיאזױ עס װערנ שידוכימ?.. דאכט זיכ, רעב מענ־דעלע, איר װײסט זײער גוט דעמ ייִדישנ אײַנפיר, דעמ גאנצנ שטײ־גער אינ דעמ מעשאדעכ-זיכ-זײַנ אונ כאסענע האָבנ בא אונדז, ייִדנ,

וואָס זשע כידעשט איר זיך אזוי אף דעם אומגליק מײַנעם, וואָס האָט זייער גרינג געקענט מיט איטלעכן זיך מאכן? — איך האָב זייער וויל געוווּסט, אז בא רעב עליאָקימען איז מעכוייעוו זײַן א בסולע, און נאָך וואָס פאר א בסולע! אזא שטיק גאָלד זאָל איך האָבן! איך האָב זי מיט א יאָר פריִער געזען אליין מיט מײַנע אויגן, אזוי זאָל איך זען פיל גוטס. נישטמער, גאָרנישט, אז קיין מאזל איז נישטאָ, העלפט ניט קיין כאָכמעס. באדארף די שיינע בסולע קיין צײַט נישט האָבן און אף צעשפּרינגעניש כאסענע האָבן. עפּעס אן אויסכאפּעניש אף איר גע־קומען, ווי אין דער בעהאָלע. איך זאָל דאָס אָנהייבן כאָטשע עפּעס צו וויסן. וויסן זאָל איך אזוי פון מײַן דאלעס! הײַנט פרעג איך אײַך, אדעראבע, געדענקט זשע, אז איך קום דאָ וועגן דעם שידעך, און זאָג גאנץ ייִדישלעך, ווי געוויינטלעך: „רעב עליאָקים! איך וויל אײַך מע־שאדעך זײַן מיט רעב געצלען". ווּעמען האָב איך פון מײַן זײַט גע־קענט מיינען? מיסטאמע רעב עליאָקימס בסולע. זי, עס פארשטייט זיך, מיט רעב געצלס באָכערל. ארויסריידן עס בעפיירעש איז נאָר א געלעכטער, אן איבעריקע זאך, וואָרעם די קאשע איז דאָך: פּשיטע! וואָס לאָזט מיך הערן? עס פארשטייט זיך, אז נעמען נעמען זיך נישט צוויי זכאָרים, ווי דען זשע? א זאָכער מיט א נעקייווע, ווי דער שטייגער איז. דאכט זיך, פון מײַן זײַט האָב איך געהאנדלט, ווי עס געהער צו זײַן. קיינער, בא מײַן ייִדישקײַט, וואָלט בעסער נישט געהאנדלט. בעקיצער, איך האָב גערעדט ריין, שארף, דעם רעכטן איקער: מיקוייעך נאדן, מיקוייעך קעסט. דערבײַ מוזט איר נישט פארגעסן, אז אף א יאריד, און דערצו נאָך מיט סאָכרים, קען מען גאָר נישט ריידן איבעריקע רייד, בײַזאכן, נאָר געציילטע ווערטער, דעם איקער, דאָס געשעפט אליין: נישטאָ קיין צײַט. מיילע, האָט איר אײַך אן ענטפער פון מײַן זײַט. הײַנט לאָמיר גיין צו רעב עליאָקימען. רעב עליאָקים ווידער פון זײַן זײַט, הערנדיק, ווי איך רייד אים א שידעך מיט רעב

געצלענ, האָט זיכער דערונטער געמיינט זײַנ באָכער, אנדערש קענ עס דאָכ גאָר נישט זײַנ. אימ אלײנ רעדט מענ מיט רעב געצלענ? ווי שיקט זיכ עס? אונ אײַנפאלנ א בסולע — האָט אימ אויכ נישט געקענט, אז ער ווייסט בא זיכ זייער גוט, ער האָט כאסענע צו מאכנ א באָכער, נישט קיינ בסולע. מיילע, קומט אויס, ביידע זײַנענ גערעכט. נישטמער, גאָרנישט. הײַנט פארשטייט איר שוינ?

— בע!... — מאכ איכ, קוים אײַנהאלטנדיק זיכ פאר געלעכטער אונ אָנטועגדיק זיכ א קויעכ אָנצונעמענ אנ ערנסט פּאָנעמ.

— נו, געלויבט איז גאָט, אבי איר פארשטייט! — זאָגט אלטער, א טײַט געבנדיק אפ מיר מיטנ גראָבנ פינגער אונ מאכנדיק דערבײַ צעצויגנ „אָ"!.. — גלײַכ ווי איכ האָב מיט מײַנ „בע" געטראָפנ פּונקט אינ קאָרב.

אונ דעמ עמעס מוז איכ זאָגנ, איז מיר אלטערס דערקלערונג ארײַנ טאקע דערנאָכ אינ קאָפּ. טא, פארוואָס ניט? אפ דעמ ידישנ גאנג, ווי עס ווערנ געשלאָסנ שידוכימ בא אונדז, — פארוואָס זאָל זיכ טאקע אזוינס נישט מאכנ? — עס כאפּט זיכ מיר פונעמ מויל ארויס נאָכאמאָל „בע", א קוק געבנדיק אפ אלטערנ עפּעס גאָר פרײַנטלעכ.

— איאָ! — מאכט אלטער, ווײַטער א טײַט געבנדיק מיטנ פינ-גער, — איאָ, איר פארשטייט! נישטמער, גאָרנישט. איר זײַנט נאָכ נישט פארטיק. עס האָט נאָכ געצאנקט אינ מיר עפּעס א האָפענונג. נעמ איכ מיכ צו אנ אייסעקל, לאָז איכ עס אזוי גיכ נישט אָפּ.

— רעב אלטער, גאָט איז מיט אײַכ! וואָס רעדט איר? — שפּרינג איכ אזש אונטער פאר גרויס ווונדער אונ מיינ זיכער, אלטער איז אינ גאנצנ פאר גרויס היצ מעשוגע געוואָרנ. — וואָס פאר א האָפענונג, רעב אלטער, האָט געקענט איבערבלײַבנ, נאָכ דעמ, אז עס האָט זיכ ארויסבאוויזנ צוויי כאסאנימ?

— לאָזט זיך דינען! — נעמט מיך אײַנ אַלטער. — לאָזט זיך די־
נענ, רעב מענדעלע! ס'איז רעכט. עס האָט זיך נאָך געשלאָגנ בא מיר
אנ אָדער. גאָט גיט די רעפוע פאַר דער מאַקע. פאַרשטייט איר מיך,
עס האָט געטאַנצט אינ קאָפּ טעלעצע. נאָך גאָר אַפּנ אָנהייב איז מיר
אײַנגעפאַלנ טעלעצע. דאָרט זײַנענ שוינ דאָ מיידעלעך זיבערע, איר
מעגט מיר גלייבנ. עס האָט מיר טכילעס זיך געדרייט אינ קאָפּ מיט־
אַמאָל: עליאָקימ, געצל, טעלעצע. פונ זיי האָט מענ באַדאַרפט אויס־
קלײַבנ א פּאָר. האָב איך באַדאַרפט גראָד בלײַבנ בא רעב עליאָקימענ,
אונ טעלעצע דערווײַל אוועקשטעלנ אינ דער זײַט. מיילע, אז דאָס אומ־
גליק האָט מיך דאָ אזוי געטראָפנ, וואָס זשע טוט מענ? באַדאַרפ מענ
אַרויספּירנ אַפּנ פּלאַצ טעלעצע, געהויכט, געקרוינט, שוינ מיט דער
גאַנצער מוירײַנע: רעב בעריש'ל! בעקיצער, איך פאַרשרײַב דעמ פעלער
בא די פריערדיקע ביידע צדאָדימ. שולדיק-שמולדיק, זיי א ביסל, איך
א ביסל, אונ א ביסל אויך דאָס מאַזל אונדזערס, מיסטאָמע איז נישט
געווענ מינ האַשגאָמאָימ, נישט באַשערט, פאַרשטייט איר מיך... עס
הייבט זיך אָנ דער גרויסער מיזמער: רעב בעריש'ל איז, אָנ אײַנאָרע,
א גוויר, א דימענט, א באַלצדאָקע, א גאַבע אינ פיל כעוורעס. סטײַטש,
רעב בעריש'ל! דעמ טיטל „כאָכעמ“ רעכנ איך נישט, ווײַל עס פאַר־
שטייט זיך אַליינ, עס ליגט שוינ אינ דעמ נאָמענ גוויר. מיילע, גאָר־
נישט. דער פונק האָפענונג האָט אינ מיר זיך אַלצ ווײַטער מער צע־
ברענט. גמ זו לטובה, טראַכט איך, וואָס עס זײַנענ ווי בוימל אַפּנ
וואַסער אַרופגעשווומענ צוויי באָכערימ, אַצינד איז דאָ פאַר זיי ביידע
טאַקע צוויי בסולעס, גלײַך ווי אָנגעמאָסטנ. רעב בעריש'ל וועט מיר צו־
רעכט מאַכנ אַלצדינג, אונ עס וועט, אימירצעשעם, זײַנ גוט. אהער —
אהינ, בעקיצער, איך אַרבעט אַפּ אַלע קיילים. איך האָב ווײַטער דאָס
לויפעניש. דאַכט זיך, אינ פלוג, גאָר נישקאָשעדיק, עס האַלט אַפּ א
שטיקל שטײַגער. נישטמער, גאָרנישט. באַדאַרפ זיך אײַנמיטנדרינענ

אויסלאָזנ דער יאַריד. אַנ איבערקערעניש, אַלע צעפּאָרנ זיכ, צעלויפנ זיכ, אויס געשעפטנ, — אונ פאַרפאַלנ מײַנ מי, אַזויפיל מי!

— הײַנט פאַרשטייט איר? — ווענדט זיכ אַלטער צו מיר מיט אַ ניגנ פונ געבעט, אויסשטרעקנדיק ביידע הענט, ווי ער קלאָגט זיכ, גיסט אויס זײַנ שווער־ביטער האַרצ אונ פאַרלאַנגט פונ מיר עפּעס אַ הילפּ.— פאַרשטייט איר שוינ? אַז ס'איז ניטאָ קיינ מאַזל, דאָס פּיצעלע מאַזל, העלפנ נישט אַלע כאָכמעס. אוי, אַ צאָרנ פונ גאָט איז שוינ פונ אַ צײַט אַפ מיר אויסגעגאָסנ געוואָרנ, אַ שטראָפ פאַר מײַנע זינד. — „אַפ מעזומענ געלט” זאָגט איר? אַנ איבעריקנ גראָשנ האָב איכ דענ אינ קעשענע, אַז אָכ אונ ווי אונ ווינד איז מיר!

— אײַ, ווי אינ באָד! — צעהיצ איכ מיכ אַפ אַ קאָל אונ טו מיכ אַ געשמאַקנ רוק.

אַלטער שטעלט אַפ מיר אויס אַ פּאָר אויגנ, שאָקלט מיט דעם קאָפּ, שטאַרק אופגעבראַכט, מאַכנדיק דערבײַ ווי אינ דער וועלט אַרײַנ:

— אַ גאַנעוו אַ ביסל פונ אַ ייִדנ! אַ מענטש ווערט, סאָנע־צײַענ, צעזעצט, די גאַל שפּרינגט אים פאַר צאָרעס, רעדט, אונ ער — גאָרנישט! האָט איכ זינענ זײַנ נעפּעשל. אַ קאַטאָוועס, ס'איז היים ווי אינ באָד! וועט צעשמאָלצנ ווערנ... איכ פאַרשטיי, נישקאָשע, ייִדישע אָנשטעלנ, דאָס וויל אַ ייִד אַ כאַפּ טאָנ זיכ צוריק, אַרויסזעענדיק, אַז בא יענעמ איז קיינ מעזומאָנימ נישטאָ, קיינ געשעפטנ מיט אים וועט ער נישט מאַכנ.

— כלעבנ... — רופ איכ מיכ אָנ, אַ צי געבנדיק אַלטערנ פאַר דער באָרד, קעמינהעג ייִד, — וואָס פאַלט אײַכ אײַנ, רעב אַלטער, אַזעלכס צו טראַכטנ? איכ מיינ גאָר עפּעס אַנדערש. אײַער סאָפּ מײַסע אַצינד אַפ דעמ יאַריד האָט מיר דערמאָנט אינ זייער אַ שיינער מײַסע אַמאָל אינ באָד, וואָס ליגט מיר אַדהאַיאָמ אינ טאַמ, אונ קענ עס נישט פאַרגעסנ. אויכ די איינענע מײַסע, עס זאָל דאָס פעלנ אַ האָר. נאָר דאָרט

איז עם געווענ בעקיצער, אונ זיכ אויסגעלאָזט מיטנ קנאק. מע מעג עם הערנ. אָ, איר שוויצט, רעב אלטער! רוקט זיכ, זײַט מוחל, א קאפּעלע אהינ, וועל איכ מיר ליגנ אָט אזוי מיט דעם רוקנ צו דער זונ אונ דער־ציילנ.

אלטער ווישט מיטנ עק ארבל פונעם העמד אָפּ דעם שוויים פונ זײַנ פּאָנעם, נעמט פונ דער בוזעמ-קעשענע ארוים זײַנ פּאַרצעלײַענ פּיפּקעלע מיט עפּעס א יעפּייפּיִע אויסגעמאָלט הערופּ, מאכט אויס מיט א דרעטל, וואָס הענגט אפּ א קייטעלע באַם טאָמבאקאָוונ דעקל פונ דעם ליולקעלע, דאָס קורצע ציבעכל, פונ וועלכעס דאָס דינע אויסגע־בויגענע מונדשטיקל, ווי אויכ דער אונטערשטער טייל, זײַנענ גרוי־שווארצלעכע ביינדעלעכ, אונ דאָס מיטל־שטיקל א ווייכס, אויסגעהעפּט ארום מיט זאמד־פּאטשערקעס; פּארייכערט דערנאָכ דאָס פּיפּקעלע, טוט דערבײַ א קליינ קוקעלע אפּ דער יעפּייפּיִע אונ ציט זיכ אויס, ווי גרוים ער איז, אונטער דעם בוים. איכ הוסט מיכ אוים, טו מיכ א רוק אונ הייב אָנ מײַנ מײַסע אזוי:

5

אינ דער גלופּסקער געמויערטער באָד האלט זיכ זיינט א לאַנ־גער צײַט אופּ א באָכער — פּישקע דער קרומער. וועד פּישקע איז, פונוואַנענ ער איז — דאָס איז נישט מיר, נישט קיינעם אײַנגעפאלנ צו וויסנ. גאָרנישט! עס דרייט זיכ ארום א בא־שעפעניש, א פּישקע, ווי אלע אנדערע פּארוואָרלאָזטע נעפאשעס, זײַנ גלײַכנ, וואָס גיבנ זיכ א ווײַז בא אונדז, ייִדישע קינדער, עפּעס פונ דער העלער הויט, ווי די שוועמלעכ, פּארטיק מיטאמאָל, מיט די אלע ביינדלעכ. מע זאָל עס געווענ אָנהייבנ זעג, ווי זיי האָבנ ביסלעכווײַז

געשפּראָצט, כאַטש האָבנ פונ זײ פריִער עפּעס א סימענ!.. עס זיצנ זיכ ערגעצ אינ לעכער קאַפּצאָנים, קינדלענ זיכ שטילערהײט — װעמעס אײסעק איז עס? — פּרוכפּערנ זיכ אונ מערנ. ס'איז אָנ אײַנאָרע א גרױס גערעטעניש. דאָס קלײנװאַרג גיט זיכ א הײב אפ די פּיסלעכ, אונ פּלוצלים שפּרינגענ ארױס אינ דער װעלט פּרישצאַפּלדיקע קלײנע ייִדעלעכ: פישקעלעכ, כײַקעלעכ, כאַימלעכ, יאָסעלעכ, נאָקעטע, באָרװעסע, מיט לײַבסערדאַקלעכ, פּלאָנטענ זיכ אומעטום פאַר די פיס, אפ די גאַסנ, אינ די הײַזער אונ די קלײַזלעכ. קײנ שטאַרק גרױסנ פאַרשױנ קענ מענ פישקענ נישט אָנרופנ. ער האָט א גרױסנ פּלאַטשיקנ קאָפּ, א ברײט גרױס מױל מיט געלע קרומע צײנ, רעדט שטשיפּיליאַװע, קענ נישט קײנ „רײש" שאַרפ ארױסזאָגנ אונ הינקט שטאַרק אפ א פוס. פישקע איז שױנ געװענ אינ די יאָרנ, פונזיבנטװעגנ האָט ער שױנ געקענט לאַנג כאַסענע האָבנ אונ מעזאַקע זײַנ גלופּסק מיט עטלעכע קינדערלעכ; נאָר אפ זײַנ פינצטער מאַזל, האָט מענ אינ אים זיכ פאַרגעסנ, אונ ער איז, װי א פױלער מינ אינ אונדזער ספאָרים־האַנדל, געװאָרנ א לעגער־סכױרע. מע האָט אינ אים זיכ פאַרגעסנ אפילע בעשאַס דעמ רעקרוטנ־נעמענ פאַר כאָליערע־כאַסאַנים, דאָס הײסט בעשאַס גלופּסקער קאָהאָל האָט געכאַפּט אינ דער בעהאָלע װיסטע קאַליקעס, דראַבעס, שלעפּערס אונ זײ כאַסענע געמאַכט אפ דעמ הײליקנ אָרט צװישנ די קװאָרימ, מיט אבי־אַט מײדלעכ, ביכדײ דורכ דעמ זאָל די שלאַפקײַט אופהערנ. אָנשטאָט אימ האָט קאָהאָל דאָס ערשטע מאָל מעכאַבעד געװענ מיט כאַסענע־האָבנ דעמ באַרימטנ קאַליקע יאָנטלענ, װאָס רוקט זיכ אפ זײַנ געזעס מיט צװײ קלײנע הילצערנע בענקעלעכ אינ די הענט. מע האָט אימ געפּאָרט מיט דער אָרעמער ייִדענע, די מעפורסעמעס, װאָס האָט גרױסע צײנ װי לאָפּעטעס אָנ אָנ אונטערשטער ליפּ. די כאָליערע האָט זיכ פאַר זײ שטאַרק דערשראָקנ, אונ נאָכדעמ, אז זי האָט פאַר שרעק מאַזיק געװענ אינ גלופּסק

א סאכ מענטשנ, האט זי געכאפט די פיס אפ די פלייצעס און איז אנטלאפנ... דאס צווייטע מאל האט מענ אויסגעקליבנ נאכעמצע דעמ שטאט-משגעגע, דעמ גרויסנ לעקיש. לעקיש האט אפ דעמ בעסוילעמ, פאר א גאנצער איידע שיינע־יידנ, צוגעדעקט דעמ קאפ פונ יענער מויד, וואס איר קאפ איז פונ קינדווײַז אנ באדעקט, איכ בעט אײַכ מעכילע, מיט א קרויג און אפ וועלכער עס גייט אינ דער שטאט ארומ א קלאנג, אז זי איז אנ אנדרויגענעס. דער אוילעמ, זאגט מענ, האט אפ זייער כאסענע זיכ גאנצ שטארק מעסאמייעכ געווענ, מע האט זיכ ווייל געטאנ און עפעס גאר א יאמ בראנפנ צווישנ די מאציייוועס אויסגעטרונקענ. אט, האט מענ געזאגט, נישקאשע! לאזנ זיכ פרוכפערנ, לאזנ יידישע קינדער, דער כאליערע אפ צעשפרינגעניש, זיכ מערנ, לאזנ ארעמע קאליקעס, נעבעכ, אויכ האנאע האבנ... נישט דאס בינ איכ אויסנ. האקלאל, פישקענ האט קאהאל פארגעסנ. אפ גלופסק איז געקומענ ווײַטער א כאליערע, און פישקענ האט עס פארט נישט געהאלפנ. ער איז געבליבנ א באכער ווי פריִער. אפילע די מומע אנ א נאז, וואס איר שטייגער איז צו העצקענ זיכ אינמיטנ דער גאס, בעשאס איר קלעזמערל סקריפעט אפ עפעס א מינ פידעלע, צוזינגענדיק דערצו אפנ בײַקעלכ, נעמט צונויפ אפ א טעלערל נעדאוועס, ביכדיי צוויי מייסימ זאלנ גיינ טאנצנ, קאליקעס, קאפצאנימ, ארעמע מיידלעכ זאלנ, כאלילע, נישט פארזיצנ — אפילע די גוטע, בארעמהארציקע מומעניו האט אינ פישקענ זיכ גאר פארגעסנ און אימ געלאזט אומגיינ אנ א ווײַב. ס'איז אווארע, נעבעכ, א גרויס ראכמאנעס, א צארבאלעכײַימ, נאר מיסטאמע איז זײַנ מאזל שוינ געווענ אזוינס.—
פישקעס גאנג איז געווענ געוויינטלעכ בארוועס, אנ א קאפאטע, נאר אינ א גראב געלאטעט העמד, מיט א לאנגנ פארשמאלצעוועטנ ארבעקאנפעס, און טאכטוינימ פונ גראבע לײַוונט מיט א סאכ פאלדנ. זײַנ ארבעט איז געווענ צו גיינ רופנ אפ דער גאס: „באלעבאטימ, אינ באד

ארײַנ!" פרײַטיק; און „װײַבערלעכ, אינ באָד ארײַנ!" מיטװאָכ. זומער, װענ עס פלעגט זיכ אָנהײבנ װײַזנ גאָרטנװארג, האָט אינ דער יִדישער גאס זיכ געלאָזט הערנ זײַנ קאָל װי פונ א שלײַענ: „יִדעלעכ, אהער! יונגער קנאָבל, יִדעלעכ!". אינ באָד פלעגט ער היטנ דאָס אָנטאָנ, אונ־טערגעטראָגנ א שעפעלע װאסער, ארײַנלאָזנ א קװיטיק העמד אינ דעמ ארבל ארײַנ, מיט א קנופ אינװײניק, װי א מײַסטער, דערלאנגט א קויל פײַער, װארפנדיק עס פונ אײנ האנט אינ דער אנדערער, צו פא־רײכערנ א ציגאַר־טיטול, אונ כאפנ דערפאר מיטאמאָל א הארטנ צװײער אָדער א דרײַער. פישקע האָט זיכ שוינ גערעכנט דערמיט פאר א שטיקל קלײקוידעש אונ געהאט דאָס רעכט אפ געװיסע זאכנ, װי אשטײגער: ארומגײנ אינײנעמ מיט דעמ פעקל שמײַסער, באָד־לײַט, איבער די הײַזער, נאָכ פורימ־געלט, כאנעקע־געלט, קומענ מיט דער קאָמפאניע אפ א לעקאכ־און־בראנפנ, אפ א קריִשמע־לײענ, אפ א ברים בא באלעבאטימ אינ באָד, אונ כאפנ א קוסע מיט א שטיקל האָניק־לעקעכ, אונ ארומגײנ פײסעכ מיט א טאָרבע צונױפנעמענ בא די באלעבאטימ שטיקלעכ מאצע. — איכ האָב פישקענ זײער גוט גע־קענט, פלעג ליב האָבנ ארײַנצולאָזנ זיכ מיט אימ אינ א שמועס אונ אָנקװעלנ אמאָל פונ זײַנע װערטער. ער איז גאָר נישט געװענ אזא מיִע־סער שוטע, װי ער האָט אויסגעזענ. װארעמ װענ איכ בינ נאָר אינ גלופסק, איז בא מיר די ערשטע זאכ פונ אלע מעלאָכעס זיכ ארויפצו־כאפנ אינ דער געמויערטער באָד, אויסצופרודענ די זאכנ, די זאָקנ אונ צו פארענ די בײנער אפ דער אײבערשטער באנק. זאָגט אײַכ, װאָס איר װילט, דאָס איז דער בעסטער טײַנעג בא מיר. װאָס קענ, דאכט זיכ, בעסער זײַנ פונ שװיצנ? איכ זאָג אײַכ בעפירעש נאָכאמאָל: אצינד־אָ אפילע װאָלט איכ אויכ שטארק האנאָע געהאט פונעמ ביסל שװיס, װענ די זונ זאָל מיר נישט זײַנ אקעגנ פאָנעמ.

— רוקט זיכ נאָר, רעב אלטער! רוקט זיכ, זײַט מויכל, װײַטער

א ביסל! אָ, איר האָט איצט, אַן אײנאָרע, גאָר דעם גוטן שוויים. טוט זיך נאָר, זײט מוחל, א רוק, אָט אזוי, אזוי...

— נו, אַן עק, א סאָף זאָל עס האָבן! — מאַכט אלטער אָנגעברוי־געזט. — איך ליג שוין, דאַכט זיך, גוט. ציט נישט, איך בעט אײַך, בא דער נעשאָמע און מאַכט עס בעקיצער.

— האָט צײַט, רעב אלטער. דער טאָג איז נאָך גרויס, — רוף איך מיך אָן און הייב אָן ווײַטער צו דערציילן.

— ...אז איך בין געווען מיט עטלעכע יאָר צוריק אין גלופּסק און פונדערווײַטנס אפ דער גאַס דערזען פישקען, בין איך פּאַשעט אויס דער הויט געשפּרונגען פאר גרויס וווּנדער. פישקע מײַנער, זע איך, גייט מיט די קרומע פיס, אָנגעטאָן ווי א שטשאָגעל אין א שפּאָגל־נײַע טשערקאסענע קאַפּאָטע, מיט נײַע שיך און זאָקן. אפן קאָפּ א גרויס פליסן היטל, און אפן האַרץ בלישטשעט אים, ערשט נײַ פון דער נאָדל, א לײַבצודעק פון האַרט אָנגעקראָכמעלטן ציץ מיט גרויסע רויטע קווייטן. וואָס קען עס באַטײַטן? טראַכט איך בא מיר. זאָל זײַן עפשער, קאַהאָל האָט אים אויסגעקליבן פּאָרט פאר א כאָליערע־כאַסן? נאָר אפ גלופּסק אָבער איז אין יענעם יאָר קיין כאָליערע נישט געקו־מען. נישט דעריבער, ווײַל מע האָט עפשער אויסגעריינִיקט דעם טײַך, צוגענומען די בערגלעך איפּעשדיקע בלאָטע און די געפּייגערטע קעץ פון די גאַסן, אָדער באַלעבאַטים האָבן געמאַכט א האַסלע, אפּצעלאָ־כעס דעם גאַנצן אלטן מינהעג, ווײַטער נישט אויסצושיטן דעם מיסט, אויסצוגיסן די פּאָמעניצעס אונטער דער נאָז, פאר די הײַזער? כאָלי־לע! ווי קען מען אפ אזא יִדישער קעהילע אזוינס גאָר טראַכטן! נאָר וואָס דען? ס'איז גלאַט געווען נאָר ריינע ניסים... יִדן האָבן אפילע דענסטמאָל זיך געקלאָגט אפ די בײַכער, צוביסלעכווײַז אויך אונטער־געשטאָרבן. נאָר דאָס איז געווען גלאַט אזוי, אַן איבערגאַנג. מע האָט עס צוגעשריבן די גרינע אוגערקעס. דער אָרעמער אוילעם האָט מיט

א הייסנ הונגער זיכ צוגעכאַפּט צום יונגנ גאָרטנוואַרג און... ס'איז געלויבט גאָט, מיט כעסעד... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. דערווײַל, ווי איכ טראַכט דאָ און וווּנדער מיכ אַזוי, איז פּישקע פאַרשוווּנדנ געוואָרנ. גראָד בינ איכ, נישט הײַנט געדאַכט, דענסטמאָל געפאַלנ אַפּ די קריזשעס, געליטנ שטעכעניש, שוינ טאַקע א לאַנגע צײַט נישט געלאָזט צו דער אָדער, נישט געשטעלט קיינ באַנקעס, אכוץ נאָר אַקעגנ א צענ פּיאַווקעלעכ אינ דער גאַנצער צײַט פונ עטלעכע כאַדאָשים. נו, האָב איכ מיר פּירגענומענ, מאָרגנ, בעלי־נעדער, גיי איכ באַצײַטנס אינ באָד, וועל דאָרטנ צוברענגענ גוטע עטלעכע שאָ, און שוינ אָנשמעקנ דאָרט אַלצדינג... נישט דאַפקע וועגנ פּישקענ אַליינ, ווי אויכ טאַקע וועגנ אַנדערע וויכטיקע זאַכנ: מיקויעכ פּאָליטיקע, פּאָטשטנ און אַלצדינג, וואָס קאָכט זיכ, פאַרלויפט זיכ אַפּ דער וועלט און אינ דער שטאָט. דאָס איינציקע שטיקל אָרט פאַר יידנ אַפּ צו שמעקנ, אַרויסצוגעבנ, וואָס עס בורטשעט איכווייניק אינ זיכ, און כאַפּנ צוריק עפּעס א לעק פונ אַנדערע. דאָרט, אינ דער באָד, ווערט מענ געוווירפונ זייער פיל סוידעס, דאָרט ווערט אָפּגעמאַכט זייער פיל געשעפטנ, און עס רודעוועט זיכ מער נאָכ ווי אַפּ א יאַריד. מע באַדאַרפ אַהינ קומענ אינ א פרײַטיק, זעט מענ שיינס: אינ איינ ווינקל זיצנ רויפים מיט דעמ קליפּערצײַג, אַרומ זיי יידנ א סאַכ. איינ רויפע גאָלט קעפּ, דער אַנדערער רויפע מיט א בריטווע צעקאַרדאַשעט פּלייצעס, שטעלט באַנקעס דעמ, כאַפּט אַראָפּ געשטעלטע באַנקעס בא יענעמ, און יידיש בלוט גיסט זיכ טײַכנווײַז אַפּ דעמ פּאָל, אונטער מענטשנ, פאַרמישט אינייינעמ מיט בלעטלעכ פונ בעזעמער און אָפּגעגאָלטע האָר. דעמ רוי־פעס ברענענדיק ליכטל שמעלצט זיכ מיט א צעפלאָכטענעמ קנויט, שפּריצט, בריזגעט מיט א בייזער, מיט א פלאַמ־פײַער פונ א מיסעמעשונע־קאָליר... — אַפּ די ווענט, אַפּ דער סטעליע נעבנ אויווננ הענגענ, ווי אינ דעמ גרעסטנ מאַגאַזינ, אַלערליי קליידער: העמדער, זאָקנ,

קאַלאַמינע לײַבצודעקן, אַלע סאָרטן טאַכטוינים, קאַפּטנס, קאַפּאָטעס,
אויך קײַלעכדיקע פעלפענע היטלען. — פון דער אייבערשטער באַנק
לאָזן זיך הערן שרעקלעכע קוילעס. אַ טייל ייִדן ליגן דאָרט אָן קווי־
בעס, זיפצן און קרעכצן; אַ טייל זײַנען געוואָפנט מיט בעזעמלעך און
שרײַען: „גוואַלד, ייִדישע קינדער! גוואַלד, האָט ראַכמאָנעס! גוואַלד!
גוואַלד, פאַרע!..‟ אין באָד ווערט קאַלט, אַלע שרײַען, און איינער
שטרעקט נישט אויס אַ האַנט אויפצוגיסן אַפן שטיין, ביז צום סאָף
געפינט זיך עפעס אַ ווײַסער-בעוורעניק און מאַכט אָן אַזאַ היץ ווי
אין געהענעם, אַפ דערשטיקט צו ווערן. צוויי אויסגעווייקטע ייִדן
שלאָגן זיך דאָרט פאַר אַ ראַשקעלע, אויסרײַסנדיק איינער פונעם אַנ=
דערנס הענט מיט זידלערײַ — אַ שרעק! אַ דאַרער מעלאַמעד, וואָס
בלאָנקעט זיך דאָ אַרום אָן געצײַג, לייגט זיך אַרײַן אין שאָלעם, מאַכט
אַ פשאָרע — און אַלע דרײַ טונקען זייערע פאַרשמאָלצעוועטע פאַ־
טשיילכנס און וואַשן זיך פון איין ראַשקעלע. אויבנאָן, אין אַ קופּ־
קעלע, זיצן מעיובאָסים, נעגידים, לײַטישע מענטשן און שמועסן איי־
סעק, פון טאָב־זאַכן: מיקויעך די טאַקסע, מיקויעך הײַנטיקע אַזעס-
פּענעמער, מיקויעך דעם נאַבאָר, מיקויעך די ווייבאָרעס אַפ גלאַסנעס,
אַפ אַ ראָוו, מיקויעך אַכצנ=און־דרײַצן און מיקויעך דעם נײַעם פּאָליצ־
מייסטער. צו זיי שאַרט זיך צו, ווי אַ קעצעלע, עפּעס אַ שיינער־ייִד און
מאַכט אַ שמועס מיקויעך דער טאַלמעטוירע, מיקויעך די נײַע גזיירעס,
מיקויעך כאַטאָים אין שטאָט, און ראַמט דערבײַ איטלעכן אײַן סוי-
דעס אין אויער... פּלוצלים קומט צו איינער אַ ווילער-יונג, וואָס
שאַרפט די ציין אַפ גלאַסנע, און פאַרבעט מיט אַ כניפּע־שמייכעלע אַפ
דער אייבערשטער באַנק דעם גרעסטן יאַכסן און באַלדייע, ווײַלכן ער
וויל אַ ביסל אויספאַרען טשאַקנדיק מיט זײַן קאָוועד אַליין. דער
שיינער־ייִד, וואָס האָט אויך אַ קוק אַפ עפעס אַ היסמאַנעס און וויל
אָפּלעקן אַ ביין, פאַלט דעסגלײַכן אַפ דער אייגענער האַמצאָע, טוט

זיכ א בייג מיט א כניפעלע אונ פארבעט אויכ א יאכסנ צומ טאנצ. אלע קריכנ ארופ אויבנ אפ דער באנק, די בעזעמלעכ הייבנ זיכ, אונ די געשעפטנ זײַנענ אָפגעמאכט... ביזכוס די מעיוכאָסימ ווערט אינ באָד געשמאק הייס. קליינ אונ גרויס, יונג אונ אלט כאפנ זיכ צו די קיילימ. דער אוילעמ קרעכצט, אויקעט, פאָסמאקעוועט זיכ אפ אלערליי קוילעס,— אונ דענסטמאָל קריכט מײַנער ארופ העט-העט הויכ אינ א ווינקעלע, ב ע י ע כ י ד ע ס, פאר זיכ אליינ, אונ טוט זיכ א נעמ פארענ די ביינער אפ וואָס די וועלט שטייט.

— אוי, רעב אלטער, א רוק! כאָטש א קליינ רוקעלע, אהינ, א ביסל קיינ צאָפנ-זײַט...

אלטער קוקט מיכ אָנ עפעס ווי אנ אָנשיקעניש, מאכנדיק מיט די אקסלענ: נא, נא!

— האָט צײַט א ביסל,— נעמ איכ אימ אײַנ,— וואָס איז אזוי דאָס כאפעניש? באלד, באלד. לאָמיכ נאָר א קאפעלע זיכ אָפרוענ.

6

אלטער האָט זיכ עפעס צו שטארק געפאָרעט מיט דעמ מונד-שטיקל, וואָס איז געווענ מיעס פארלייגט. דערנאָכ האָט ער עס אָפגעדרייט פונ ציבעכל, שילטנדיק עס מיט פאר-דראָס, אײַנגעזעצט אָנשטאָט אימ א גענדזנ-פענדל, פארייכערט אפ-דאָסנײַ זײַנ פיפקעלע — פופ-פופ-פופ — אונ ארויסגעלאָזט ווי פונ א קוימענ א גאנצנ וואָלקנ רויכ. איכ האָב א ביסל אויסגעגלײַכט די אל-טע ביינער אונ ווײַטער אָנגעהויבנ צו דערציילנ.

אפ מאָרגנ בינ איכ געקומענ אינ באָד באצײַטנס, א סאכ פריִער, איידער דער אוילעמ איז זיכ ביסלעכווײַז צונויפגעקומענ. בערל דער

שמײַסער איז געזעסן אין הויז אַפּ אַ באַנק צווישן ראַשקעלעך, אױפּ־געשטעלט ווי אַ טורעם איינער אין די אַנדערע, און געבונדן בעזעמ־לעך, איבערקוקנדיק די בלעטלעך מיט אַזאַ ערנסט פּנים, ווי אַ יידע־נע קלײַבט אַרבעס. נישט ווײַט פון אים שטייט נעבן אויוון איציק דער היטער, אַ ייִד מיט אַ גרויסער באָרד, וואָס איז אין דעם ברייט אַ יאָר דרײַסיק, טומ נישט מער, ווי קוקן מיט צונויפגעלייגטע הענט אַפּ די פּעקלעך זאַכן, צווינטשעווען איטלעכן באַם אַרויסגיין פון מערבעצ: „צו רעפוּע!“ און ציט דערפון דאָס שטיקל פּרנסה. ער גע־נעצט אַפּ אַ קאָל, אויסצױענדיק דערבײַ די הענט אין דער הייב, מאַכט אַ כעזשבן, וויפל דאָס ווײַב בעט אַפּ שאַבעס, שמועסט איבער מיט בערלען פון די הײַנטיקע שיינע פּאַרדינסטן, שפּעט אויס איטלעכן פון די באַלעבאַטים באַזונדער, מאַכט אַלע אויסצודרייען: דער איז אַזוי־נער, יענער — אַזוינער, נישטאָ די מענטשן, וואָס אַמאָל, גאָר נישט דאָס מערבעצ, וואָס פריִער. ווייניקער פון אַ זעקסער האָט דער קאַרג־סטער אפילע נישט געוווסט. און הײַנט... — טוט ער אַ שפּײַ און לאָזט אויס: הײַנט מעגן זיי אַלע די קאַפּאָרע ווערן!

בערל און איציק האָבן מיר געמאַכט אַ גרויסן „באָרוכ־האַבאָ“. שוין טאַקע אַ היפּשע צײַט, אַז מיר האָבן זיך נישט געזען, און איך בין בא זיי געוועזן זייער אַן אָנגעלייגטער גאַסט. מיר האָבן זיך צעשמועסט וועגן פיל זאַכן, און כ׳בין אין דער מיט שמועס אַרופגעקומען אַפּ פישקען. ווו, פרעג איך, איז אונדזער פישקע?

— פישקע! — מאַכט בערל, אַ טרעפע געבנדיק דאָס בעזעמל. — הע־הע! פישקע איז אַ מענטש, אַ באַלעבעסל, איבערגליקלעך.

— פישקע! — זאָגט איציק, צושאָקלענדיק מיטן קאָפּ. — פישקע איז הײַנט אַ פּאָרעצ, אויסער זײַן שאָדן, געזאָגט געוואָרן אַפּ אַ סאַכ!.. נו, פישקע! ער האָט זיך גאָר קיינמאָל אַזוי גוט נישט גע־וווּנטשן.

אַט וואָס בערל דער שמײַסער האָט מיר לעסאָפּ דערציילט.

— ...אַ דאַנערשטיק פאַרנאַכט איינמאָל, אַנגעהייצנדיק אין אַלע אויוונס און זיך שטאַרק אָנגעמאָרדעוועט פון דער אַרבעט, לייג איך מיך מיט בעוורע אין באָד אַף די בענק, אַ ביסל דעם אָטעם צו כאַפּן. כוץ אונדז זײַנען דאָרט געלעגן אויסגעצויגן נאָך עטלעכע ייִדן, באַט־לאָנים, וואָס האַלטן זיך דאָ אויף. ווי מיר ליגן זיך דאָ אַזוי רויק, ריי־בערן און שמועסן זיך אַזוי גאַנץ פריילעך, מיטאַמאָל הערן מיר, ווי מע פּאָרט עפּעס צו. גלײַך צו דער באָד. נו, צוגעפאָרן — צוגעפאָרן! וואָס מאַכט עס אויס? איידער מיר קוקן זיך אַרום, קומען אַרײַן דרײַ אַבּזוערנע, געזונטע פאַרשוינען, אַלע אין איין קאָל: „גוט־נאָוונט, ייִדן! ווו איז פּישקע? גיט אַהער פּישקען!...“ דאָ האָב איך מיך שוין טאַקע אַ ביסל ווי דערשראָקן: וואָס הייסט עס פאַר אַ לאָשן, עפּעס גאָר אין איין אָטעם: „גיט אַהער פּישקען“. באַלד אָבער האָב איך זיך צוריק מעיאַשעוו געווען, וואָס איז דאָ אַזוי דער שרעק? קיין גאַנעוו, כאָלילע, איז פּישקע ניט, עפּעס געשעפטן גרויסע מאַכט פּישקע אויך ניט, און ווען אַפילו די פאַרשוינען זײַנען כאַפּערס, וואָס זשע הערט זיי פּיש־קע? אַקוראַט ווי דאָס מילכעדיקע קלינגל. מיט זײַנע מײַלעס איז פּישקע, באַרעכאַשעם, באַוואָרנט פאַר אַ רעקרוט.

— פּישקען באַדאַרפט איר? — רוף איך מיך אָן באַהאַרצט. — ער איז אַצינד נישטאָ. נאָר זאָגט מיר, פעטערס, צו וואָס טויג אײַך פּישקע? איך וויל עס וויסן.

די ייִדן קוקן זיך איבער אַ ווײַלע צווישן זיך, דערנאָך טרעט איי־נער פון זיי אַרויס און מאַכט צו מיר: מעהייכעטייסע, מיר וועלן אײַך זאָגן. פאַרוואָס נישט? מע האָט, כאָלילע, דערמיט זיך נישט צו שעמען: דאָס איז אַ ייִדישע זאַך. די מײַסע דערפון איז אַזוי:

די בלינדע יעסוימע קענט איר דאָך, די בלינדע יעסוימע, וואָס זיצט שוין פון גאַנצע לאַנג נעבן דער טויטער שול, באַם אַלטן בעסוי־

לעמ, אונ בעט נעדראָוועס מיט דעמ באַקאַנטנ לידל, וואָס איינער פונ די בעריעס האָט אַפּ איר געמאַכט. די דאָזיקע בלינדע יעסוימע איז הײַנטיקס יאָר געבליבנ אַנ אַלמאָנע. זי האָט זיכ געוײַלט גיכ צו פאַרקנאַסנ מיט עפּעס א טרעגער, זיכ מיסכײַעוו געוועג אימ אויסצוקליידנ באַלעבאַטיש אונ געבנ אימ זײַנ באַדערפעניש, דערצו נאָכ א ביסל געלט. הײַנט האָט געזאָלט זײַנ די כופּע. מע האָט אָנגעגרייט זייער א גוטע וועטשערע: בראַנפנ, בולקעס, פיש אונ טאָפּ־געבראָטנס. א גילדענע יויכ מיט אויפּעס, ווי דער שטייגער איז בא ייִדישע קינדער. דאָס אַלצדינג קאָסט געלט. אַז מענ איז אינגאַנצנ פאַרטיק געוואָרנ, די קאַלע אויסגעפּוצט, אויסגעשלייערט, שײַנט, לויכט, ווי א ייִדישע טאָכטער, איז מענ געגאַנגענ צו דעמ כאָסנ, נעמענ אימ צו דער כופּע. דער טאַכשיט אָבער, הערט נאָר, איז גאָר נישטאָ אינ דער היימ! מע וואַרט א שאָ, נישטאָ. מע וואַרט נאָכ א שאָ, ער קומט נישט. ער איז ווי אויסגעטריקנט געוואָרנ! וואָס לאָזט זיכ צומ סאָפּ אויס? דער באָכער, ברענענ זאָל ער, האָט כאַראָטע! באַשער זײַנ באָבע, וואָס איז אַזויפיל יאָר שוינ א קעכנע בא אונדזער גוויר, לאָז געזונט זײַנ, וויינט, ליאַרעמט, פּילדערט, שרײַט אַפּ דעמ שידעכ, ס'איז איר נישט לעקאָוועד. זי דינט פאָרט אַזא צײַט באַמ היגנ גוויר, איז אויסגעקאָכט מיט א סאַכ באַלעבאַטימ אינ דער שטאָט, וואָס גייענ צומ גוויר אַפּ דער הינטערשטער טיר דורכ דער קיכ. זי קענ מאַכנ א גוטנ קוגל מיט כאַנציעס קאַבאָלע, אונ צו אירע כרעמזלעכ איז קיינ גלײַכנ נישטאָ. עפּעס א קאַטאָוועס, א קעכנע אינ דעמ גווירס געזינד, וואָס האָט אינ יאַטקע די גרעסטע דייע, וואָס דער שאַמעס פונ דער שול ברענגט איר, מיט זײַנ קאָוועד אַליינ, דעמ עסרעג בענטשנ, וואָס דער אונטער־מאַזנ אינ דעמ קלײַזל לייענט איר פּורימ די מעגילע אינ דער קיכ אונ ריקלע די זאָגערנ טרינקט בא איר א גלעזל ציקאָריע ראָשעשאָנע נאָכ אויסנעמעניש. פאַרוואָס זשע זאָל הײַנט דאָס אייניקל איר אַפּ דער עלטער דאָס

פּאָנעם פארשווארצנ און צעשטערבענ איר דעם גאנצנ יִכעם? נײנ, כאָטש האקט אים און בראָקט אים. שרײַ כײַוועקײַעם, עס העלפט נישט. ער וויל נישט דעם שידעכ, וויל נישט די קאלע. רופט מיכ, זאָגט ער, קנאקניסל און לאָדט מיכ צום אונסאנע-טויקעפ. — מיר אלע זײַנענ געבליבנ ווי אפּ דער מילכעדיקער באנק. עס טוט אָבער קײנעם נישט אזוי באנק דער כאָסנ, ווי די וועטשערע. וואָס טוט מענ מיט דער וועטשערע, מיט אזעלכע פּיש און געבראָטנס? מיר, מיסאסקים, האָבנ א גאנצנ טאָג זיכ אָנגעמאָרדעוועט, ארומגעלאָפנ, געטאָנ, געארבעט, אונדז קומט נאָכ אויכ פונעם שאדכאָנעס. אנ אווײַרע, כלעבנ, אזויפיל מי, אונדזער מי, אונדזער ארבעט. מיר האָבנ געטראכט, געטראכט, גע-קלערט, געקלערט, און אונדז איז אײַנגעפאלנ: פּישקע! לאָז ער, כלעבנ, ארויספירנ איטלעכנ פונ דער נויט. לאָז פּישקע, כלעבנ, זײַנ דער כאָ-סנ. וואָס מאכט עס אויס? וואָס קענ עס אים ארנ? מיר זײַנענ דאָס אצינד געקומענ נעמענ אים באלד טאקע צו דער כופּע, אָנשטאָט דעם טרעגער.

אינ דעם, ווי די יִדנ טײַנענ דאָ אזוי, קומט אָנ פּישקע. מיר האָבנ אים געטאָנ א נעם, געכאפּט די קאָשערע מעציע, נישט צו מאכנ מיט אים קײנ פּיל האסבאָרעס, קײנ לאנגע שײַלעס: גײ, באָכער, מיט די קראנקע פּיס, גענוג זיכ געפּאסעט! גײ, באָכער, אונטער דער כופּע! — מע האָט אלצדינג אָפּגעמאכט גאנצ געשווינד, נאָכ אײ-דער פּישקע האָט צײַט געהאט אפילע זיכ ארומצוקוקנ. כעוורע האָט געהאט א גוטע וועטשערע, געגעסנ, געטרונקענ אפּ וואָס די וועלט שטײט און צוגעווינטשעוועט דעם נײַעם פּאָרפאָלק.

פּישקע גײט עס הײַנט אינ דער טשערקאסענער קאפּאָטע, וואָס אינ איר האָט געזאָלט גײנ דער טרעגער, און איז גאָר דער ווילער-יונג. זײַנ ארבעט איז הײַנט — ארויסצופירנ אלע פרימאָרגנ זײַנ ווײַב, די בלינדע יעסוימע, אפּ איר אָרט, נעבנ אלטנ בעסוילעם, און טכילעס-האלײַלע אוועקצופירנ זי פונ דאָרט צוריק אהײם. מיטנ עסנ און טרינ-

קענ האָט פּישקע נישט וואָס צו זאָרגנ. זײַנ ווײַב איז אַנ איישעס־כײַעל, האָט א שטענדיקע גוטע פּארנאָסע אינ די הענט. דאָס פּאָרל האָט זיכ ליב, איינער דעם אנדערנ האָט נישט, כאָלילע, אויסצוזעצנ קיינ כעסרוינעס...

— אָט דאָס, רעב אלטער, האָט מיר דערציילט בערל דער שמײַסער. זעט איר שוינ, — רופּ איכ מיכ אָנ, — וואָס אפּ דער וועלט קענ זיכ טרעפנ. וויאזוי מע פּאָרט בא אונדז, ייִדעלעכ, הינקעדיקע מיט בלינדע, וויאזוי מע שטעלט כופּעס, מאכט זיוווגימ. צוליב וואָס? די טוערס זאָלנ זיכ זאַט אָנעסנ, אָנטרינקענ. אזוי איז באַם געמיינעמ אוילעמ, בא די אָרעמע, אונ אזוי אויכ בא די נעגידימ. דאָרט ווערנ אויכ זייער אָפט געשלאָסנ אזעלכע מינע שידוכימ, וואָס נישט געשטויגנ. עס פּארשטייט זיכ, צוליב אנ אנדער מינ וועטשערע, מיט אנ אנדער כיינ... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. זאָרגט, כלעבנ, נישט, רעב אלטער! אויב אײַכ איז נישט געראָטנ פּאָרנ מיט א באָכער א זאָכער, דערפאר וועט אײַכ געראָטנ, אימירצעשעמ, צונויפּירנ עפּעס אנ אנדער מינ שידעכ. פאַלט נאָר בא אײַכ ניט אראָפּ. נישקאָשע, כלעבנ! איכ זע, איר טויגט, איר האָט געכאפּט דעם סטרי באלד טאקע, גאָר לאָמדיש. פארקערט, אדעראבע, אָנגעהויבנ אײַער נײַ געשעפט האָט איר גאנצ גוט, ווי א לאנד־שאדכנ טאקע. אײַ וואָס, דער באָכער... נו, בע, כלעבנ! דערפאר אָבער, אז איר וועט ערגעצ שוינ אָנשמעקנ א מויד, וועט עס שוינ גיינ ווי א מיזמער. א בלינדע, א שטומע, א קרומע: גיי, טאָכטער, גיי מיט מאזל אונטער דער כופּע! דער דרוקער מאָנט געלט, די שקאפּע באדארפּ עסנ, די בסולע מײַנע מוז כאסענע האָבנ, מײַנ ווײַב איז געלעגנ געוואָרנ, לעמאזל, מיט א ייִנגל, גיי זשע, טאָכטער, גיי, רוק זיכ אונטער דער כופּע!..

רוקט זיכ נאָר, אינ מאכשאָוועסנ, רעב אלטער, ווײַטער א ביסל. אָ, איר שוויצט, אָנ אײַנאָרע, ווי א ביבער. שוויצט, שוויצט געזונטערהייט!

7

פיילע בעקיצער, ווי די מייַסע איז, דערווייַל איז שאָפל! — מאכט אלטער, ווי אליינ צו זיכ, מיט א קרעכצ, באטריבט, פארומערט, אונ גרויסע טראָפּנ שוויים טרעטנ אימ ארויס אפנ פּאָנעמ. ער הייבט אופ די אויגנ, דערלאנגט אפ מיר א בליק, עפּעס מיט אזא רירנדיק קנייטשעלע, מיט אזא ראכמאָנעס־פּענעמל, ווי א זויגנדיק קינד קוקט אפ דער מאמע, בעשאס עס לעכצט נאָכ דער ברוסט. אלטער, נעבעכ, האָט געמיינט פּארנאָסע, עס האָט אימ געצויגנ צו מאכנ מיט מיר עפּעס א געשעפטל. וואָרעמ ווי ליגנ עס צוויי ייִדנ מיט בערד, אינמיטנ העלנ טאָג, גלאט אזוי אָנ אייסעק?! ווענ צוויי ייִדנ זאָלנ, אשטייגער, פארוואָרפּנ ווערנ ערגעצ אינ א העק, אפ א וויספּע, וווּ כוטש זיי איז נישטאָ קיינ לעבעדיק באשעפעניש, — איז גאנצ זיכער, אז איינער וועט מיט דער צייַט מאכנ עפּעס א קלייטל, דער אנדערער — אויכ עפּעס א שטיקל געשעפט. ביידע צווישנ זיכ וועלנ האנדלענ, איינער דעמ אנדערנ באָרגנ, געבנ אינ קאָמיסיע אונ איינער פונעמ אנדערנ ציִענ דאָס שטיקל פּארנאָסע. אלטער האָט באלד טאקע א פרעג געטאָנ: „וואָס געפינט זיכ בא מאלאָסוי הייַנט עפּעס אינ ביַידל?“ עס האָט אזויפיל געהייסנ, ווי: מאמע, טיטע!.. צעפּאקט אייַכ, רעב מענדל, אונ ארויס מיט דער סכוירע!

איינ ברייִרע! מע טאָר זיכ ניט פוילנ. איכ נעמ אפיר מייַנ פּעקל סכוירע, אלטער זייַנ פּעקל, אונ נעמענ זיכ קנעלנ, געשמאק צומ איי־סעק. מיר סטעכעוועג, בייַטנ, איכ גיב אלטערנ אינ כילעפ ארייַנ בע־רייִשע ביכלעכ מיט קורצע שורעלעכ אונ „הא, אהאָ! ווייי געשריגנ!“ — וואָס איכ וויל זיי פּאָטער ווערנ. ער איז אָבער אויכ קיינ נאר נישט אונ וויל זיי אפילע אינ די הענט ארייַנ נישט נעמענ.

— פוילע סכוירע! — זאָגט אלטער, פארקרימענדיק זיכ. — שמאָכ־

טעם פֿון עפּעס פֿאַרשימלטע באַנק־קוועטשערס, אָרעמע באַלאַווייערעס! ווייס איך, וואָס זיי האָבן דאָרט עפּעס אָנגעמאַכט! פֿאַר וועמען? קיינער פֿונעם אוילעם פֿאַרשטייט דאָרט נישט אַפֿילע קיין וואָרט. עפּעס טערקיש, מישטיינסגעזאָגט, לאָשן!.. איינמאָל שוין געטאָן א נאַרישקייט, פֿירן מיט זיך אַזאַ לעגער־סכוירע. פֿע, כלעבן! גיט אַהער, רעב מענדעלע, עפּעס רעכטס!

איך לייג אַרויס רומל, איינס מין נאָך דעם אַנדערן. מײַן אַלטער קווענקלט זיך אַלץ, זעצט אויס כעסרוינעס. צו איינס מין אָבער באַקומט ער שטאַרק כיישעק און איז צו אים ווי צוגעזאָטן געוואָרן. ס'איז בעעמעס געווען גאָר אַנטיק. די בלעטלעך פֿון קאַלאַמינע קאָלירן, און נישט פֿון איין גרויס. די אויסיעס א ביסל מעטושטעש, פֿון אַלערליי שריפֿט: ראַשע, דימענט, פּערל, פּראַקים, גרויס און קליין וועליש. דאָס אויסשטעלעכץ גאָר א וווּנדער, שמאָלע פּאַסיקלעך אָנגעדרוקט מיט קליינע אויסיעלעך באַ די זײַטן, א ברייטער פּאַס מיט גרעסערע שריפֿט אינווייניק, אין דער מיט, אונטן א בויך מיט פּיצעלעך אויסיעס, אָנגעזעצט ווי מאָן, און צווישן די אַלע שטיקלעך ציִען זיך אין דער לענג, אין דער ברייט סטעזשקעלעך, ווי ווײַסע שמאָלע בענדלעך, די אַלע גוטע מײַלעס, וואָס ייִדן אין אונדזער ווינקל האָבן ליב. פֿאַרווענדטע בלעטלעך איז אין פֿיל שטעלן אויך געווען. דאָס איז דאָך ערשט די גאַנצע כאַריפֿעס: אַדעראַבע, לאָז א ייִד ברעכן דעם קאָפּ, פֿאַלן אָפּ דעם סייכל און געפֿינען. גלאַט אַזוי, פּראָסט, ווי עס געהער צו זײַן, קען דאָך אַפֿילע א גראָבער־יונג אויך אָנטאַפּן... פֿון גרײַזן רעדט מען שוין נישט, דאָס מוז שוין דאָך זײַן. און וועמען גייען זיי אָן? א ייִד האָט א קעפּל און איז נישקאָשע נישט קראַנק זיך אָנצושטויסן, וואָס מע מיינט. נאָר א לאָשן, א לאָשן איז עס דאָרט געווען... קונציק ווייל, גאָר נישט צום פֿאַרשטיין! אַקוראַט אין דעם ייִדישן גוסט. אָצ קוויצייץ איז דאָך עפּעס אויך גענוג גוט, האַרבלעך, מעכײַע, נאָר אָצ־

קוויצייץ-לאָשן שרײַבן בא אונדז הײַנט געווײנטלעך אויך פיל אַנ־דערע, מע קען פאָרט, ווי עס איז, זיי אײַנבײַסן, ט ר ע פ ן, וואָס זיי מיינען. מיילע, וואָס זשע איז דאָס אזא כשיוועס? וואָס זשע לאָזן זיי מיך דאָ הערן? גוט, עמעס גוט איז בא יידן נאָר אזוינס, וואָס ברעכט דעם מויעך און אומעגלעך צו פארשטיין, אז מע פארשטייט עס נישט, מיסטאמע מוז דאָך דערינען עפּעס שטעקן... נישט דאָס בין איך אויסן.

מײַן אלטער כאַפּט דעם דאָזיקן מין סכוירע מיט ביידע הענט, און מע זעט, ווי עס קומט אים צו א שטיק געזונט. דערנאָך בײַטן מיר טכינעס — אף באָווע-מײַסעס, מײַנעלאָשנס — אף „טויזנט-און-איינ־נאַכט“, שיר-האַמײַלעסן — אף קאמייעלעך; סטעכעוועט א מייע זשי־טאָמירער סליכעס — אף בערשעטער טאלעסקאָטנס, ווילנער קינעס — אף שויפערס, כאנעקע-לעמפּלעך — אף וואָלפ-צײַנדלעך, שאבעסדיקע מעשענע לײַכטער — אף האוודאָלעס און קינדערשע בלימשקענע יארמלקעלעך. ביידע צדאָדים האָבן דערוויַיל פונעם גאנצן מאָסע-מאָטן קיין גראָשן אין די אויגן נישט געזען און געבליבן שטארק צופרידן גלאט פונעם האנדל אליין. מע האָט דאָך געטאָן, געהאנדלט, געמאכט געשעפטן, נישט געזעסן ליידיק. אלטערס מאָרעשכוירע איז ווי א רויך פארשוווּנדן געוואָרן. ס'איז אים געווען צו דערקענען אין דעם פּאָ־נעם, אז יארמעלינעצער יאריד מיט זײַן פינצטער מאזל איז אים פונעם זינען ארויסגעגאנגען. ער רעכנט עפּעס שטילערהייט פאר זיך אף די פינגער, האלטנדיק דעם לינקן אויער אָנגעבויגן, גלײַך ווי איינ קאָפּ בא אים כעזשבנט א בוכהאלטער, צו וועלכן ער האָרכט זיך גוט צו, און, אפּאָנעם, דער כעזשבן ווײַזט אף א פארדינסטל, אימירצע־שעם, ווײַל דאָס מויל שפּאלט זיך אים אין דער גאנצער ברייט, און פון צווישן זײַנע געדיכטע וואָנצעס בליצט ארויס א זיס שמייכעלע.

דערוויַיל איז געוואָרן מינכע-צײַט. א געשמאַק ווינטעלע הייבט אָנ צו בלאָזן, און אפן הימל ווײַזן זיך שטיקלעך וואָלקן, אף וועלכע מע

האָט, ווי אַף טײַערע געסט, שוין אַ לאַנגע צײַט אַרויסגעקוקט. די ביימער הייבן פּאַמעלעך אָן זיך צו שאָקלען, איינער צום אַנדערן אײַנ־געבויגן דעם קאָפּ, און פירן צווישן זיך אַ שמועס אַף זייער לשון. נאָך דעם, אַז זיי האָבן אַזוי לאַנג געשוויגן שטיל. דאָס ווינטעלע האָט אויפגעוועקט די שלאָפעדיקע טוווּע, אַלע זאַנגען כאַפּן זיך, ווי יונגע קינדער, אויף מיט אַ קאָל און צעקושן זיך גאָר פרײַנטלעך. גאָטס באַשעפעניש רירט זיך אומעטום: אַפן פעלד, אין וואַלד און אין דער לופט. איינס נאָך דאָס אַנדערע טרעטן שפּילפייגלעך אַרויס, אַף צווײַג־לעך, ביימלעך, נידעריק און גאַנץ הויך, פוצן זיך די פעדערלעך, אַ וויש מיט דעם שנעבעלע, אַ טרעסע, אַ שאָקל — און הייבן אָן די זיסע זמירעס צו זינגען, צו שווישטשען. באַבעטשקעס, רײַך געקליידט, אין אַטלעס, סאַמעט, מאָדע־אַנטיק, מיט טײַערע צירונג כאַפּן אַ טענצל, שוועבנדיק אין דער לופט, הייבן זיך, דרייען זיך און מאַכן כיין. צוויי בושלעס, גוואַרדייצעס, מיט לאַנגע, רויטע פיס שטייען אַפן גראָז, פאַרטײַסנדיק די קעפּ אין דער הייך, און קוקן מיט גאַדלעס. עפּעס אַ קונדעס אַ פויגל שטיפט, פליט פון איין בוים צום אַנדערן, מאַכט: „קוקו, קוקו!" ווי ער שפּילט זיך אין באַהעלטעניש. אים ענט־פערט אָפּ פון צווישן ווייץ און קאָרן אַן אַנדער מין פויגל עפּעס: „פּיק־בער־וויק, פּיק־בער־וויק!" — ווי געדערדט: איביק וועסטו מיך דאָ נישט כאַפּן, כאָטש שיט מיר אָן זאַלץ אַפן עק. פּאַקט זיך, רעב קאָרעוו, ווײַטער, און אַוועק, אַוועק!.. נישט ווײַט אין אַ וועלדעלע קנאַקט דער סאָלאָוויי, צעלאָזט זיך אַף זײַן העלדזעלע, מאַכט זיסע שטייגער און שפּילט גאָר מעכײַע. איטלעכער, וואָס קען נאָר עפּענען אַ מויל, האַלט דעם וועלט־באַרימטן כאַזן אונטער. זשאַבעס אַפילע פון די טײַכלעך ער־געץ טערעלייקען, אַפילע פליגן, בינען האָבן נישט געשוויגן, און דער זשוק, דער שייגעץ, דער אָנכאַפּער, האָט פלײַסיק אויך געזוזשעט. דאָס איז געווען אַזאַ קאָנצערט, וועלכן מע האָט געמעגט אַף בילעטן

גיין הערן... די גאַנצע וועלט איז עפּעס ווי לעבעדיק געוואָרן און באַקומען אַ פריילעכן פּנים. אַ פרייד, אַ פאַרגעניגן צו הערן, צו זען, צו שמעקן די זיסע ריחות פון אַלע זײַטן.

— רעב אַלטער, ס׳איז גוט! רעב אַלטער, ס׳איז שיין! עס ציט עפּעס בײַ דער נשמה, עס רעדט עפּעס צום האַרצן: גאָטס וועלטל איז שיין, גאָטס וועלטל לעבט! עס ציט און גלוסט זיך אַרײַנוואַרפן זיך ערגעץ אַהין, אַהין מיט הענט און מיט פיס...

— רעב מענדעלע, בע... רעב מענדעלע, עט... פע! — טוט אַלטער אויף מיר זיך אַ קרים. — שווײַג ציַיט בעסער מײַנע דאַוונען. פאַרגעסט בעסער נישט פון אײַערע אַלע זאַכן צו זאָגן „אַנייני“.

איך פאַרבינד די זאַקן, גאַרטל אַרום מיט אַ פּאַסעק די קאַפּאָטע און הייב אָן זאָגן „קטורעס“ אויף אַ בײַקאַל, גאַנץ לוסטיק. מײַן אַלטער, זאָל לעבן, צעלאָזט זיך באַלד טאַקע נאָך מיר אויף דער גראָבער סטרונע, אויף דער געמבע, און מיר ביידע גיבן אָפּ אַ שוואַך זײַן ליבן נאָמען, בעשאַס אַלע קרײַטעכצער און בלעטלעך אויף די פעלדער, אַלע בײמער און אויפעס אין די וועלדער לויבן גאָט, זאָגן שירה.

נאָך באַם אָנהייב „פּיטום הקטורת“, אַז אַלטער איז אַרויס מיט דעם גאַנצן אַפּטייקל קרײַטעכצער און געווירצן: החלבנה — טײַוולשקויט, והלבונה — לויטערע ווײַרעך, הצפורן — אַ וואָרצל, גלאַט ווי אַ נאָגל, אינגבער און שטענגלעך זאַפרען... — האָט ער אַרויסדערטאַפּט פון אונטער דער קעלניע דאָס באַלעגאָלישע טריף-געווירץ, אַ קליין פּעקעלע „מאַזניצע“ מיט סמאָלע. מיט דעם דאַוונען איז ער פאַרטיק געוואָרן גיך, און בעשאַס איך האָב נאָך געהאַלטן אין דער מיט, האָט ער שוין געשמירט די רעדער.

— הײַנט נישט, רעב מענדעלע, מאַכט עס בעקיצער, — טרײַבט מיך אַלטער אונטער, — נעמט זיך איר דאָ צו אײַער וואָגן, און איך

ווײַל דערווײַל א גיי טאָנ נאָכ די פערדלעכ. צײַט צו פאָרנ! ביז נאכט קענענ מיר גאנצ ווײַטלעכ אײַנפאָרנ.

אלטער גייט באלד טאקע אוועק, אונ איכ נעמ מיכ צו דעמ וואָגנ, טאָנ אימ זײַנ רעכט. איכ אײַל מיכ נישט, שמיר די רעדער באלעבאטיש. איכ קארג נישט קיינ טריפ־געווירצ, באטראכט מיר די אקסנ, איטלעכס פיצעלע באזונדער. דאָס האָט געדויערט א היפּשע צײַט — אונ מײַנ אלטער קומט נישט. די פערדלעכ האָבנ געמוזט פארגיינ ווײַטלעכ א ביסל אינ וואלד אונ זיכ גוט אונטערגעפּאסעט. אזוי דענק איכ מיר אונ טו א קוק אפ דער זונ, וואָס האלט נאָענט באמ אונטערגיינ. איכ שטיי מיר אזוי אוועק ווײַטער א היפּשע צײַט. די זונ האָט זיכ שוינ געזעצט. אירע לעצטע שטראלנ קריכנ ביסלעכווײַז אראָפּ פונ די ביימער, אפ וועלכע זיי האָבנ ערשט אזוי פרייליכ־לויכטנדיק זיכ געשפּילט, זאָגנ דעמ וואלד: א גוטע־נאכט...

עס באפאלט מיכ עפּעס א מוירע. עפּשער איז אלטערנ נישט גוט געוואָרנ? א קאטאָוועס נאָכ אזויפיל שוויס, נאָכ אזא לאנגנ טאָג פאסטנ! עפּשער איז ער דאָרט ערגעצ כאלאָשעס געבליבנ, אָדער עפּשער איז אימ דאָרט עמעצער באפאלנ? ס'איז דאָכ א וואלד, א פארלעגנ אָרט, אינ דער זײַט וועג! מע טאָר אזוי די זאכ נישט לאָזנ, מע מוז גיינ זענ.

איכ מאכ מיר הארצ אונ גיי אינ וואלד ארײַנ. איכ גיי אונ זוכ. אנ אווײַרע אָבער די מי, — אלטער אונ די פערד זײַנענ אזוי ווי אינ וואסער ארײַנגעפאלנ. איכ בינ שוינ פארגאנגענ טיפלעכ אונ קומ לעסאָפּ צו עפּעס א לאנגנ, שמאָלנ טאָל, וואָס האקט פאר מיר איבער דעמ וואלד אינ צוויי טייל. דער טאָל איז באוואקסנ מיט טשערעט אונ מינע ביימלעכ שטעכעדיקע ווי דערנער, אונ ציט זיכ מיט איינ זײַט צומ שליאכ, מיט דער אנדערער — ערגעצ אנדערש, העט־ווײַט צו אלדי שווארצע יאָר. דער וואלד שטייט אונ שלאָפט, איבערגעדעקט פונ אויבנ

עפּעס מיט א טונקעלנ פּאָרהאנג. ארומ אונ ארומ איז שטיל. נאָר צײַטנווײַז הערט מענ, ווי צוויי הויכגעוויקסיקע ביימלעכ, נאָענטע שכיינימ, שושקענ זיכ מיט אראָפּגעלאָזענע קעפּ צווישנ זיכ, איינער דעמ אנדערנ א קיצל געבנדיק הינטערווײַלעכס מיט די צווײַגנ; אָדער ווי א פּאָר בלעטלעכ ערגעצ פלאטערנ, באַרירנ זיכ, גלײַכ ווי עס גרימט זיי עפּעס אונ לאָזט זיי נישט רוענ. דאָס רעדט דער וואלד פונ שלאָפ. דאָס כאָלעמט זיכ אימ נעכטיקער טאָג מיט אלע לייד אונ פרייד אינ אימ. דער שאָרכ פונ די דאַרע ריטלעכ דאָרט — דאָס קומענ אימ צו כאָלעמ ביימער, נעבעכ, וועלכע מע האָט פאר דער צײַט אויסגעהאקט. דער קלאפּ באמ אראָפּפּאלנ עפּעס פונ דער הייכ — דאָס באטײַט א נעסט מיט יונגע אומשולדיקע פייגעלעכ, וואָס דער שפּארבער, דער זשוליק, האָט פּלוצלימ צעשטערט. אונ דאָס טאקע פלאטערנ די בלעט-לעכ דאָרט אפ דער טויטער מוטער מיט אירע דערהארגעטע קינדער, וואָס קומענ אצינד אימ צו כאָלעמ... עפּעס א גאנצער וואָלקנ מאָרע-שכוירע רוקט זיכ אָנ אפ דעמ וואלד אונ אויכ אפ דער נעשאָמע מײַ-נער. דער קויעכ-האמעדאמע, דער פּאָקוסניק, דער וועלט-בארימטער ליגנער, מעקלערט אויס מיט שווינדל עפּעס א מינ שוטפעס-געשעפטל, א קאָמיסיע צווישנ מיר אונ דעמ טאָל, וועלכנ איכ שטיי אונ קוק אָנ. איכ באקומ פונ אימ א טראנספּאָרט מעשונע-שרעקלעכע בילדער, אונ פונ מײַנ קאָפּ-פאבריק גייענ די אייגענע סכוירע, איבערגעמאכט אפ אנ אנדער שטייגער, מיט נאָכ פיל ווילדע זאכנ, אהינ צוריק. אינ איינ טראנספּאָרט קומט מיר פונ דאָרטנ אָנ א מעס, א דערהארגעטער אל-טער יאקנעהאָז, אונ ביינער פונ אונדזערע פערד, צוויי פּעגירעס. בא מיר אינ קאָפּ ווערט עס קונציק אויסגעארבעט מיט טויזנטער פארפּו-צונגענ אונ באלד טאקע, גיכ, פלינק טראנספּאָרטירט צוריק מיט א גאזלענ א רויטנ, א געזונטנ אונ א וואָלפ מיט א קארק אונ שרעקלעכע ציינ א צוגאָב דערצו.

און ווי איך האָלט שוין אַפֿ אַראָפּצוגיין אין דעמ טאָל, שטעלט מיך פּלוצלים אָפּ אַ געדאַנק אַזוי: די בײדלעך שטייען דאָרט אַפֿן פֿעלד העפֿקער, פֿונעם גאַנצן ביסל פֿאַרמעגן אונדזערס קען, כאָלילע, נישט בלײַבן קיין זייכער. עס וואָלט נישט געשאַדט פֿרײַער אַ קוק צו טאָן. גאָר זייער מעגלעך, עפּשער, אַז אַלטער האָט שוין לאַנג זיך צוריקגעקערט מיט די פֿערד און באַומרויִקט זיך אַצינד וועגן מיר. דער דאָזיקער געדאַנק לייגט זיך מיר אַפֿן מויעך, און ווער בא מיר עפּעס שטאַרקער. די האָפֿענונג ווערט אַלץ גרעסער, גרעסער, אַזוי, ביז זי צעשרײַסט די געדיכטע וואָלקנס מאָרעשכוירע און עס לײַטערט מיר זיך אַ ביסל אויס אַפֿן האַרצן.

איך לאָז מיך גיין געשווינד צוריק.

8

גאָט האָט געהאָלפֿן, איך בין געקומען בעשאָלעמ און נישט אויסגעבראָכן קיין פֿוס בא איטלעכם מאָל פֿאַלן אַפֿן וועג, אין אײַלעניש אָנשלאָגנדיק זיך אין אַ בוים. דאָס אופֿשטיין אַ געפֿאַלענעמ אין וואַלד איז, כאָלילע, נישט מיִעס אַזוי ווי אין שטאָט, ווו מענטשן שטייען און לאַכן. דעריבער פֿלעג איך איטלעכם מאָל מיך גאַנצ פֿײַן אופֿהייבן פֿון דער ערד מיט גרויס האַנאָע און געלויבט גאָט, וואָס כאָטש מיט כעסעד. און אַז דער כעסעד פֿון גאָט איז יאָ אַזוי גרויס מיט מיר, האָב איך שוין געהאַט דאָס רעכט צו טראַכטן, מיסטאָמע וועל איך, קומענדיק, אויך זייכע זײַן צו טרעפֿן מײַנ אַלטערן מיט די פֿערד. נאָר אַזויפֿיל גנאָד פֿון זײַן ליבן נאָמען האָב איך נישט פֿאַרדינט.

אַלטער איז נישטאָ!

איך בלײַב שטיין ווי אָפּגעבריט. זייער נישט גוט אפן הארצן! גאָט ווייסט, וואָס מיט אלטערן איז געשען, ווו זײַנע געביינער איז אהינ־געקומען. דאָ האָט דאָס פינצטערע מאזל זײַנס זיך טאקע געמיט. אזוי גלאט איז די זאך זיכער נישט. הײַנט איז אויך די שײַלע מיט מיר, וואָס טוט מען? וואָס קען פון מיר ווערן? דער כעזשבן מײַנער איז געווען: אָפּזעצן אין גלופּסק מײַנע זאכנישען, אָנעמען דאָרט ווי מעג־לעך מער קינעס אפּ צו באטײלן די אלע שטעטלעך ארום און ארום, ווי דער שטײגער מײַנער איז טאָמעד. ס׳איז שוין די „דרײַ וואָכן". די צײַט איז קורץ, א שאָ טאָר מען ניט פארלירן. בעזם, כאָלילע, איך פארהײַע מיך דאָ אין וועג, בלײַבן ייִדן אין די שטעטלעך אָן קינעס. א קאטאָוועס עפּעס, ייִדן אָן קינעס!.. איך קען מיר פאָרשטעלן דעם גוטן טישעבאָוו: ייִדן האָבן זיך שוין אָפּגעפּארטיקט מיט די מילכיקע לאָקשן, ארײַנגעלייגט אין בויך דאָס הארטע איי אײַנגעטונקט אין אש, זיצן שוין באַרוועס, אָנגעלאָדן אפּ דער ערד נאָר אין זאָקן מיט אויסגעטרעטענע פּיאטעס, פליי בײַסן, קונדייסים האלטן די בערלעך גרייט צום ווארפן, מעווארט נאָר הערן אן אָנהייב, עפּעס א גוט וואָרט, און פלוצלים — נישטאָ קיין קינעס! מענדעלע איז צו אלדי שווארצע יאָר פארפאלן געוואָרן, נישט געבראכט קיין קינעס!.. צען ייִדן אפּ איין קינע. ס׳איז א שטופּעניש, א קוועטשעניש, א פארמי־שעניש מיט די פליי, א פארפּלאָנטעניש מיט די האָר: בערד, פּייעס פול אָנגעזעצט מיט בערלעך. עס גיט זיך נאָך אייער, לאָקשן, וואָס קריכן פונעם האלדז, איינעם דעם אנדערן אונטער דער נאָז... פון די ווײַבער איז די יעסורים נאָך נישט אזוי גרויס, זיי נעמען וואָס ס׳איז, אבי געדרוקטס, א טכינע, א בענטשערל, די דינים פונעם טרייבערן, א האגאָדע — אלציינס! — וואָס מאכט עס אויס? — וויינען, יאָמערן אי־בער דעם הויך אפּ א קאָל. און וואָס באדארפּ מען דען מער ווי פאר־גיסן טרערן?

אוי, א מיעסע לאגע. נישט פריילעכ ארומ אונ ארומ, ביטער אפנ הארצנ... נישט דאָס בינ איכ אויסנ.

אָפּהענטיק פונדעסטוועגנ טאָר מענ ניט זײַנ. מע מוז עפּעס טאָנ, נישט זיצנ מיט פארלייגטע הענט. מע מוז ווײַטער טאקע גיינ זוכנ. איכ טו א קוק אפ די שטערנ אונ דערמאָנ מיכ, שוינ צײַט אָנצובײַסנ. איכ נעמ מיכ צומ רענצעלע, שמועס איבער פאר צאָרעס מיט דעמ פלעשל בראנפנ: בול־בול־בול — גלײַכ אינ מויל ארײַנ. כאפּ אינ אײַ־לעניש עטוואָס פארבײַסנ. טאקע נאָר פונ יויצע וועגנ. געזעגנ מיכ מיט דעמ פלעשל, נאָכאמאָל בול־בול־בול, אונ לאָז מיכ גיינ אלצ טאקע געשווינד.

איכ בינ ווידער אינ וואלד, ווידער נעבנ טאָל, אונ באלד טאקע בינ איכ שוינ אינ דעמ טאָל. נאָר לאָמיר נישט זאָגנ קיינ ליגנ. איכ בינ דאָרט נישט אליינ, אפנ הארצנ איז מיר אויכ נישט אזוי שלעכט ווי פריִער. איכ גיי אינצווייענ, שמועס מיר מיקויעכ מײַנ איצטיקנ אייסעק — אונ גאנצ נישקאָשעדיק, גאָר נישט אומעטיק. אפּאָנעמ, בעשאס נעמענדיק זיכ אינ אײַלעניש צומ פלעשל נאָכ אזויפיל פּײַנ אונ יעסורימ, האָב איכ איבערגעכאפּט די מאָס, אנ איבעריקנ זופּ געטאָנ אפנ ניכטערנ מאָגנ, אונ געגעסנ האָב איכ קימאט גאָרנישט, — ס'איז מיר אינ האלדז נישט געקראָכנ, מיכ געוואָרגנ מיט דעמ ביסנ. דער דאָזיקער איבעריקער זופּ איז מיר בײַגעשטאנענ אינ די נויטנ, ווי א טאטע. ער האָט מיר אונטערגעגעבנ מוט אונ מיכ שטארק באַ־רעדעוודיק געמאכט אפ מײַנ שפּאציר, נישט הײַנט געדאכט! אזוי איז שוינ דער שטייגער מײַנער טאָמעד פונ אנ איבעריקנ לעק מאשקע, פּורימ אָדער סימכעסטוירע אמאָל, שיט זיכ פונ מיר רייד ווי פונ א לעבעדיקנ זאק. איכ רייד צו דער וואלט אונ שמייכל מיר דערבײַ זייער זיס, בינ גוט אונ ווייכ, כאָטש צוצולייגנ מיכ צו א געשוויר. דענסטמאָל צעציט זיכ מײַנ גופ ווײַטלעכ, עפּעס איז ער גרינגנ, שיטער

ווי לעמעשקע. עס באָמבלען זיך אַרום אים פון אַלע זײַטן עפּעס כאַ־לאָקימלעך מענדעלע, נישט רעכט צו פילן, ווו איז דאָס וויכטיקסטע מיטלסטע פינטעלע, בא וואָס אָנצונעמען. עס ווערט דענסטמאָל פון מיר, דאַכט זיך, גאָר צוויי מענדעלעך. איינער קריכט קיין יעהופּעץ, דער אַנדערער קיין בויבעריק, די בעשוטפּעסע פּיס ווערן מעשוגע, נישט צו וויסן וועמען צו פאָלגן. איינער פרעגט, דער אַנדערער ענט־פערט. די רייד מײַנע קומען מיר, ווי פון דער זײַט א ווידערקאָל, צוריק טאַקע אין מײַנע אויערן אַרײַן, עפּעס גאָר ניט מײַן שטימע, א קאָל ווי פון א פּוסטער פאַס. דעם קאָפּ אײַנגאַנצן, פונדעסטוועגן, פאַרליר איך נישט, עפּעס בלײַבט מיר נאָך איבער א שטיקל זייכער ווי אין כאָלעם.

— גוטן־אָוונט! — ווײַטע איך מיך מיט א פאַרבייג. — ווּהין עס גייט מען באַנאַכט דאָ? — עט... טיפּשים, פערדישע קעפּ! — ענט־פערט צוריק אָפּ א מענדעלע מיט א גוט, זיס שמייכעלע. — זיי צו ווערן פאַרפאַלן זיך פאַרגלוסט זיי. א געלעכטער, כלעבן! — א גרוב, רעב מענדעלע! היט אײַך די ביינער, — יאָ, ווי איך בין א ייִד, א גרוב! איך געפאַלן בין שוין אַפילע, דאָס צוואַנציקסטע, דאַכט זיך, מאָל. — שטייט זשע, זײַט מויכל, אופ! נישט קיין דערעכערעץ עפּעס זיך צע־לייגן אַזוי.—א שיינעם דאַנק, רעב קאָרעוו. איך מיט דער בײַטש טאַפּ ווײַטער שוין... א געלעכטער, כלעבן, ביימלעך גייען! געזונטערהייט!.. קומט בעקומפּאַניע. פע, דראַפּעט נישט!.. אײַ, ווײַטער א דראַפּ! פע, פע, אויגן אַרויסגענומען שיר מיר. טפו! — שפּײַט, רעב מענדהעלע, אַפּ זיי! זיי באַלד פּאָטער ווערט מען זיי. אַפּ א סטעזשקעלע אַרויס דאָ גייט, זײַט מויכל, אַפּן פרײַען פעלד. — גוט, בין שוין דאָ! אײַ, א לעוואָנע, א באַקדייזשע, א שיינע אַדעסער לעוואָנע! א נאָז מיט אויגן!.. שאַ, מעקאַדעש זײַן די לעוואָנע! שאָלעם־אַליינעם? — אַליי־כעם־שאָלעם! — שאָלעם־אַליינעם? — אַליינעם־שאָלעם! אַזוי ווי איך אַקעגן דיר שפּרינג און אָנרירן דיך נישט קען איך... שפּרינגט זשע,

פעטער! — האַץ, האַץ, האַץ! אַזוי מיך אָנרירן זאָלן מײַנע סאָנים נישט... וואָס זיי צו אונדז האָבן, וואָס? — צעכליפּע איך מיך פּלוצלים — וואָס איך שולדיק, אַז איך לעב, איך, און וויל עסן, איך? נאַ, אַ לײַב, מישטיינסגעזאָגט, אַ שפּענדל! שטענדיק קרענק, ווייטיקן... אויך געהאַט אַ מאַמע, מיך געגלעט, געקושט האָט זי... ווי מיר, איך בין אַ יאָסעם, אַ יאָסעם! — צעוויין איך מיך נאָך שטאַרקער. — שאַ, שאַ! — ענטפערט זיך צוריק מיט אַ טרייסט, — וואָס קען מען טאָן? ווי שעמט זיך עס נישט אַן אַלטער ייִד מיט אַ באָרד, אַ באַווײַבטער, אַ מעטופּל מיט קינדער צו וויינען אין דרויסן פאַר דער לעוואָנע! שאַ, נישט קיין דערעכערעץ, כלעבן! שאַ, דער רועך וועט אײַך נישט נעמען, נישקאָשע, היט זיך בעסער! אָט איז אַ פּלויט. — יאָ, ווי איך בין אַ ייִד, טאַקע אַ פּלויט! שוין אַ גוטן זעץ געטאָן מיך אַפילע. וואָס טוט מען? — מע נעמט און קריכט אַריבער. אָט אַזוי, אַזוי. — אַ שיינעם דאַנק! איך שטיי שוין מיט ביידע פיס אין גאָרטן. באָרוכהאַבאָ, מעכוטן! זײַט זיך מאַטריעך ווײַטער! — האָט קיין צאָרעס נישט, איך גיי. וואָס פאַר אַ גערעטעניש! כאָב, אַרבעס אָנגעזעצט, אוגערקעס גאָר אָן אַ צאָל! — מאַכט בראָכע, פעטער, לאָזט זיך נישט בעטן! — יאַשער־קויעך! אוגערקעס גאָר אַ דערקוויקעניש! געשמאַק מעכײַע!.. האַ, אַ קלאַפּ! וואָס באַטײַט דער קלאַפּ? פונוואַנען דער קלאַפּ?

דער קלאַפּ איז געווען פון אַ געזונטן אָרל, וואָס האָט הינטן־אַרום מיך געטאָן אַ כאַפּ און מיר גוט געגעבן אָנצוהערעניש, אַז אין אַ פרעמדן גאָרטן איז נישט שיין צו קריכן. דער קלאַפּ האָט באַטײַט, אַז פרעמדע אוגערקעס נעמען באַנאַכט טאָר מען נישט. פון די קלעפּ, און מעגלעך עפּשער אויך טאַקע פון די פרישע אוגערקעס, האָב איך קימאַט אינגאַנצן מיך אויסגעניכטערט. איך בין געשטאַנען אַ ווײַלע פאַרדולט, ווי אופכאַפּנדיק זיך פון שלאָף. דאָס ערשטע וואָרט מײַנס, עס פאַרשטייט זיך, איז געווען: גוואַלד!.. באַלד דערופ בין איך מיך

מעיאַשעוו: לאָמיכ, קלאָמפּערשט, מאַכנ זיכ נישט וויסנדיק, אונ גיב א פרעג דעמ אָרל מיט גוטנ, אַפּ זייער גראָב לאָשנ. „צי ני באַטשילי, טשויעש, טוטעמשקי זשידקא אים קינאַמי? קאַזשי-נאָ, טשילאָווי-טשע!" — דער אָרל אָבער טוט זיינ זאַכ, וויל נישט הערנ, שלעפּט מיכ באַמ ארבל, דערלאַנגט מיר אַמאָל אויכ א שטופּ פונ הינטנ — אינ איינ קאָל: קומ, קומ! עס העלפט נישט, איכ גיי, מע קענ קיינ באַזער נישט זיינ. אונ מיר קומענ אַזוי צו, ביידע, עפּעס נעבנ א שטוב, באַ וועלכער עס שטייט א געשפּאַנט בריטשקעלע מיט פיר גוטע פערד, — אונ עס לייכט פונ די פענצטער.

באַמ אַרײַנקומענ אינ שטוב טוט דער אָרל מיכ א שטופּ פאָרויס, אונ אַלײנ שטעלט ער זיכ נעבנ דער טיר — אָנ א היטל. איינ ברייטע, איכ נעמ אויכ אַראָפּ דאָס היטל, קראַצ מיכ אינ קאָפּ אונ קוק ווי א נעכטיקער.

באַ א טיש זיצט א שרייבערל אונ שרײַבט, סקריפּענדיק מיט דער פּענ, וואָס בעט זיכ איטלעכע רעגע אינ טינטערל אַרײַנ, אָפּצונעצנ א ביסל דאָס מײַלכנ אירס, נאָכדעמ ווי זי ברעכט מיעס אָנ אַפנ פּאַ-פּיר. דאָס שרײַבערל האָט מיט איר דאָס לויפעניש, קרימט זיכ אונ זידלט זי באַ איטלעכנ טונק. מע זעט, ביידע פּײַניקנ זיכ נעבעכ, ביידע זײַנענ נישט צופרידנ: זי מיט זײַנ שווערער האַנט, מיט זײַנע מיעסע גרײַזנ, אונ ער — מיט אירע כאַלאָשעסדיקע קלעקנ. ער — איר א קוועטש, אונ זי — אימ א קלעק... אינמיטנ שטוב שטייט א רויטער קאָלנער מיט מעשענע קנעפּ, עפּעס א מינ מענטש מיט א בויכ אונ אַנ אָנגעבלאָזנ פּאָנעמ, גלאַנצט מיט די קליינע אויגנ, אונ בעשאַס עס פאַרוואַרפט זיכ אימ דאָס שוואַרצאַפּעלע, קוקט אַרויס דאָס ווײַסלכנ פונ אויג פאַרלאָפנ מיט בלוט. ער דרייט די לאַנגע וואָנצעס אונ רעדט אַפנ גוידער, בייזערנדיק זיכ, צו צוויי פאַרשוינענ מיט אָנגעבויגענע קעפּ אינ דער זײַט פונ דער טיר: איינער א הויכער מיט א געזונטנ

קארק, אונטערגעגאָלט דער האלדז, אונ א זילבערנ רייפעלע אינ לעפל פונעמ לינקנ אויער; דער אנדערער — א דארער מיט א שפיצאסט בערדל, אפנ הארצנ א בלעכ, האלט א לאנגנ שטעקנ מיט ביידע הענט, בלינצלט מיט די אייגעלעכ אונ בוקט זיכ איטלעכע רעגע. דער רויטער קאָלנער בייזערט זיכ אפנ ערשטנ פונ די צוויי פארשוינענ, שרײַט: אינ קייטנ! קיינ סיביר אזא סטאראָסטע!.. אונ אפנ צווייטנ: פאסנ וועל איכ פונ דיר שינדנ, דו, סאָטסקע, אזוינער אונ אזוינער, אינ דײַנ מאמענ!..

איכ בינ טויט מיט אלע מײַנע איווערימ. עס וואַרפט מיט מיר ווי אינ א קאדאָכעס. עס רוישט מיר אינ קאָפ, קלינגט אינ די אויערנ. איכ הער נישט אונ זע נישט, וואָס ארומ מיר טוט זיכ. איכ האָב נישט רעכט געהערט אפילע די טײַנעס פונ מײַנ אָרל, בעשאס קלאָגנדיק זיכ אפ מיר. נאָר אז דער רויטער קאָלנער האָט א היק געטאָנ אפ מיר מיט דעמ הארבנ וואָרט אפ יעוואָניש, האָב איכ מיכ באלד אופגעכאפט אונ שוינ גוט געהערט. פאר די אויגנ מײַנע שוועבט א קולאק, אונ עס הערנ זיכ שרעקלעכע ווערטער: גאנעוו, קאָנטראבאנדשטשיק, טריי-פע-סכוירע, בײַטלשנײַדער, קייטנ, טיורמע, קנוטעס, סיביר!.. ער זוכט זיכ פלוצלימ צו מײַנע פייעס, אונ נאָכקרימענדיק מיכ, שטארק אינ קאס, כאפט ער אינ אימפעט פונעמ טיש א שער אונ שערט מיר אָפ אינגאנצנ איינ פייע!—איכ באוואש מיכ מיט טרערנ, קוקנדיק אפ דער ערד מײַנ פייע. מײַנ גרוי-אלטע פייע, וואָס איז געוואקסנ מיט מיר פונ קינדהײַז-אופ ביז אינ מײַנע אלטע יאָרנ; וואָס האָט איבער-געהאט מיט מיר פרייד אונ לייד גענוג אינ מײַנ לעבנ. די מאמע האָט זי אינ דער יוגנט געגלעט, געצוואָגנ, גאָר נישט געקענט זאט אָנקוקנ זיכ אפ די שווארצע, שיינע גרײַזעלעכ אירע. זי איז געווענ א צירונג מײַנ פאָנעמ אינ מײַנע גוטע טעג, ווענ איכ בינ געווענ פריש אונ שטארק. זי איז פרי פאר דער צײַט גרוי געוואָרנ, פאר צאָרעס, נע-

בעב, — און איר גרויקייט האָט מיר, כאָלילע, נישט געמאכט קיינ בורשע! ביידע האָבנ מיר זיכ פרי געעלטערט פאר פוראָניעס, נויט, עלנט, גריזאָטע, אומזיסטע פײַנטשאפט אונ רעדיפעס אינ דער וועלט! וועמענ, כאָלילע, האָט זי געשאדט? וועמענ, כאָלילע, האָבנ מײַנע גרויע האָר עפעס שלעכטס געטאָנ? — עס וויינט אינ מיר דאָס הארצ, שרײַט גוואלד, שטיל, נישט ארויסצוברענגענ אפ די ליפּנ קיינ וואָרט. איכ קוק שווײַגנדיק, ווי א שעפעלע באמ באשוירנ עס, אונ פונ די אויגנ קאפּ, קאפּ, טרערנ ווי די באָב... מײַנ הויל געבליבענע באק האָט מיר שטארק געפלאמט, דאָס פּאָנעם האָט געמוזט מיר זיכ פארענדערנ — א שרעק! עס האָט געמוזט זײַנ א ראכמאָנעס מיכ אָנצוקוקנ דענסטמאָל, ווײַל באלד דערופּ האָט דעמ רויטנ קאָלנער עפּעס ווי אָפּגענומענ דאָס לאָשנ, שוינ גערעדט מיט גוטנ, ארופלייגנדיק ביידע הענט מיר אפ די אקסלענ. אונטער דעמ מעשעגעמ קנעפּל, אפּאָנעמ, האָט זיכ גערירט א מענטשלעכ הארצ. מײַנע גרויע האָר אונ מײַנ גאנצ אויסזענ האָבנ אימ באוויזנ מײַנ אָרנטלעכקייט, אונ, ווי איבערבעטנדיק מיכ, פאלט ער מיט א בייזער אָנ אפ מײַנ אָרל, וואָס פאר עפּעס אנ אוגערקע שלעפּט ער אנ אלטנ מענטשנ, נעבעכ, — טוט א היק, אונ טרײַבט אימ ארויס. ער אליינ נעמט דאָס היטל, דרייט זיכ א ביסל ארומ, זאָגנדיק דעמ, יענעמ א וואָרט, גייט דערנאָכ ארויס, אונ באלד הערט זיכ, ווי דאָס בריטשקעלע פאָרט אוועק.

די אלע מענטשנ אינ שטוב ווערנ לעבעדיק. דאָס שרײַבערל טוט א וואָרפ די פענ, אָפּשיקנדיק זי צו אלדי רוכעס. דער סטאראָסטע אונ דער סאָטסקע גלײַכנ זיכ אויס, אופהייבנדיק די קעפּ, איטלעכער גיט א מאכ מיט דער האנט צו דער גאס צו, אונ די אויגנ זייערע ריידנ: יעוואָרעבעכאָ! פאָר געזונטערהייט, אונ לאָז מענ דיכ נישט אָנקוקנ!.. דער סטאראָסטע כאפּט דעמ אָטעמ, פאָרט ארײַנ מיט אלע פינפ פינ-

גער צו זיך אין די האָר פונעם קאָפּ, טוט אים א גוטן שאָקל און
מאַכט דערבײַ: נו, א סטאַנאָוואָי!..

די גוײִם האָבן מיר געראָטן, נאָך דעם, אז איך האָב זײ דער־
ציילט וועגן מײַן אומגליק, צו גיין צו דער קרעטשמע באַם דאָרף, נישט
ווײַט פונדאַנען. דאָרט באַדאַרף זײַן אַצינד אַן אוילעם מענטשן, צוריק
פאָרנדיק פונעם מאַרק־טאָג. מעגלעך, בא זײ וועל איך עפּעס מיך דער־
גיין. איך הייב אוף מײַנע פּיע, באַהאַלט זי אין קעשענע, בינד אונטער
די באַק מיט א פאַטשיילכן, זאָג א גוטע־נאַכט, און גיי אַוועק.

9

די קרעטשמע איז געווען באַלאַגערט אין דרויסן מיט פור־
לעך און וועגעלעך אַלערליי. א טייל ליידיקע, נאָר מיט א
ביסל שטרוי, א טייל פאַרנומענע מיט מינע זאַכן און כפּיי־
צים, סײַ נישט קיין פאַרקויפטע, סײַ געקויפטע דאָרט אפן
מאַרק. אַפּ איין פור ליגט אין א זאַק א כאַזער, אַרויסגעשטעקט פון
א לאָך זײַן שיין פּיסקל, און מאַכט לעבער אין קאָפּ, שרײַענדיק מע־
שונע אַפּ א גרילצנדיק קאָל. הינטער א וואָגן, אַנגעלייגט מיט נײַע
לאַפּטיעס, מיט נײַע ליימענע טעפּ, טעפּלעך און מאַקרעטעס, שטייט
צוגעבונדן א רויט־געפּלעקטע קו מיט איין האָרן און רײַסט זיך מיט
אַלע קויכעס זיך צו באַפרײַען, גיכער קומען צו אירע אַלטע באַוואַר־
טעס אין שטאַל מיט דער פּסורע: נישקאָשע, מען איז אירער נאָך נישט
פּאָטער געוואָרן, געליבט דער שאָר־האַבאָר, מע זעט זיך געזונט!.. א
פּאָר גרויע, ברייטבײַניקע, פײַנע אָקסן שטייען געשפּאַנט אין דעם
יאָך, מאַכן אַזוי ערנסט מיט דעם מויל און מאַלעגיירען געשמאַק,
קיין מינוט, באַלילע, נישט מאַפּסיק צו זײַן, גלײַך ווי זײ זײַנען פאַר־
טיפט אין א וויכטיקער זאַך און טוען מיט זייערע אָקסענע קעפּ אוף

עפּעס א גרויסנ סײַכל. דעמ ארענדארס ציג שטייט דערווײַל אפנ וואָגנ, שטעקט הינטערווײַלעכס ארײַנ דעמ קאָפּ אינ א זעקעלע דאָרט, נעמט באלד אימ ארויס מיט א פול מויל, פירקעט, דרייענדיק דאָס עקל, קײַט, מאכט מיט די באקנ, טרעסעט דאָס בערדל גיכ, געשווינד, ארומקוקנדיק זיכ אינ אלע זײַטנ. אנ אלטער, אויסגעדארטער דאָרפס־הונט, לעבט אפ דער עלטער פונ קיצווע, אָנ א שטעלע, מיט א הינ־קעדיק פיסל אונ א קאָלטנ באָמבלענדיק זיכ אימ אפנ עק, שאַרט זיכ צו כאָענט צומ וואָגנ, קוקט מיט דערעכערעצ, קומט דערנאָכ צו נע־ענטער אפ עטלעכע טריט, שמעקט, זוכט מיט דער נאָז, דערטאַפּט עפּעס א טרוקנ, אָפּגעלעקט בייגדל, לויפט מיט דער מעציע אָפּ א ביסל ווײַטער, שטרעקט זיכ אויס אפ דער ערד אונ נעמט זיכ קנאקנ דעמ בייגל, האלטנדיק דערבײַ דעמ קאָפּ אינ דער זײַט אפ די פּאָדערשטע לאַפּעס. דאָס פערדל דאָרט אינ יענעמ וואָגנ, נימעס ווערנדיק אימ א לאנגע צײַט צו שטיינ אפ איינ אָרט, גאָרנישט צו טאָנ, נאָר דרעמלענ, מאכנ מיט דער מאָרדע אונ שאָקלענ די אויערנ, איז זיכ מעיאשעוו אָפּצושטעקנ א וויזיט א פּאָר אײַנגעשפּאנטע אָקסלעכ, וואָס טוענ זיכ ווייל איבער א זעקל פּאָלאָווע, אונ זײַנ זייער אוירעכ אפ ווערטשערע. נאָר באמ גיינ פארהאקט זיכ די אקס פונ זײַנ וואָגנ אינ א רעדל פונ אנ אנדער פורל, שיר אומצוווארפנ עס. יענצ פערדל דאָרט, ארויס־שפּרינגענדיק פונ די האָלאָבליעס, טרעט אָנ אנ אנדער פערד אפנ פוס, עס טוט א הירזשע אונ שטעלט זיכ דיבאָמ. די ציג דערשרעקט זיכ, טוט גיכער א שפּרונג, אונ טרעט אָנ דעמ דאָרפס־הונט אפנ ווײדל. ער שפּרינגט דערשראָקנ אוועק אפ דרײַ פיס, הײַלנדיק אפ א קוויטש מיט א צענגאָרנדיקנ שאלשעלעס.

מיט גרויס מי שלאָג איכ מיכ דורכ צווישנ די אלע פורלעכ, גוט צוקוקנדיק זיכ, טאָמער איז דאָ דאָס, וואָס איכ זוכ, אונ לאָז מיכ ארײַנגיינ אינ קרעטשמע.

דאָס אלצדינג, וואָס אינווייניק אינ קרעטשמע טוט זיכ, דערפיל איכ ביסלעכווייז, איינס נאָכ דאָס אנדערע קעסיידער, נישט אפ איינ מאָל. דעם ערשטנ קיבעד דאָרט האָט מיינ נאָז. באלד באם אריינקומענ, נאָכ אפ דער שוועל, טוט מיר א זעצ א שארפ ביטערער צאפּנשטינקענדיקער רייעכ פונ בראנפנ, מאכאָרקע אונ מענטשנ-שוויים אינייינעם. אז די נאָז ניסט אָפּ איר „מא-טויווו" פונ אזא באָרוכ-האבאָ מיט א הילכ, צעגיסנדיק זיכ אינ שטייגער, — גייענ צום סמיכ די אויערנ. א ראש, א געפּילדער פונ אויסגעמישטע אינייינעם דינע, גראָבע, הייזעריקע, צערעפּעטע אונ כריפּעדיקע קוילעס קייקלענ זיכ אריינ אינ זיי מיט א גרילצנ, — נאָר טויב צו ווערנ! אז די נאָז מיט די אויערנ האָבנ שוינ זייערס אָפּגענומענ, געהאט זייער ערלעכ אויסקומעניש, זיינענ שטארק אינ דער ארבעט, נעבעכ, די אויגנ. נאָכדעם ווי זיי בלאָנקענ זיכ פריִער ארום אינ דער טונקלעניש צווישנ א געדיכטנ אוילעם מענטשנ צונויפגעשמאָלצנ אינייינעם, נישט צו האָבנ א פּיצל סימענ פונ עפּעס א זאכ, דערזעענ זיי פונדערווייטנס אפ א לאנגנ הילצערנעם טיש א כיילעוודיק ליכטל אינ א ליימענ לייכטערל, וואָס ברענט מיט א רויטנ שטעכעדיקנ פלאם, ארומגערינגלט מיט געל-גרינ-בלוי-גרויע רעדער, ווי רעגנבויגנס, פונ דער הייסער פארע אונ זיילנ רויכ, וואָס שלעפּנ זיכ איבער דער שטוב ארום. ערשט דערנאָכ הייבנ אָנ ארויסצושווימענ פונעם טונקעלנ טומאנ קעסיידער: נעז, בערד, בערדלעכ, טשופּרינעס, גאנצע פּענעמער אונ צורעס פונ מאנצבלענ אונ נעקייוועס. עס שווימענ ארויס העדלעכ מענטשנ. א טייל האלטנ זיכ אפ די פיס, ערשט נאָכנ פערטנ, פינפטנ טרונק בראנפנ. אינ דער זייט האלדזנ זיכ צוויי שיקורימלעכ, זידלענ זיכ פאר גרויס ליבשאפט מיט מיִעסע ווערטער. נעבנ זיי שטייט א פּלוינעסטע, באָרוועס, אינ א קורצ קליידל, מיט א געשטיקט העמד אויסגעשניטנ ווייט, אונ האָט האנאָע, פּאטשט איינעם, דעם אנדערנ אפנ רוקנ מיט גוטנ,

מאכנדיק דערבײַ: גענוג, אהײמ, אהײמ! דאָס שיקערע פּאָרפאָלק אָבער שמועלצנ זיכ נאָכ מער פאר ליבשאפט, נעמענ זיכ שטופּער ארומ — אונ פאלנ. ווידער א טײל זיצנ אפ לאנגע בענק נעבנ פלעשלעכ מאַשקע מיט פארבײַסנ. צװײ באלעגופנ טרינקענ אײנער צומ אנדערנ לעבאַימ אונ זײַנענ בײדע, װי מע זאָגט, בעגילופנ. אײנער א שטאַרקער ליבהאָבער פונעמ ביטערנ טראָפּנ, אונ װאָס דאָ איז שטענדיק זײַנ מאָקעמ-מענוכע, וויטעט זיכ פונדערווײַטנס, רײַכעדיגדיק זײַנ ליולקעלע, דאָס מיט די דאָזיקע צװײ לײַט, דאָס מיט יענעמ, דאָס מיט אנ אנדערנ, אונ וױנטשעוועט צו: לעכאַימ, לעכאַימ! כאָטש מע קוקט זיכ אפּילע אפ אימ נישט אומ. אונ גאָר צולעצט שווימט ארויס אינ דעמ געשטאַלט פונ א ײדענע, א רירנדיקע, א זשוואווע, מיט אָפּגעבלאַקעוועטע פעלענע מושקעס אונ עפּעס א מינ טיכל אפנ קאָפּ, דעמ שענקערס וװײַב מיט איר קאָװעד אלײנ, —נעבנ פעסלעכ, פלעשער, קעלישקעלעכ, גלעזלעכ, קרענצלעכ בײגל, געקאָכטע אײער, דאַרע פישלעכ אונ שטיקלעכ פארהאַרטעוועטע לעבער. דאָס מויל מאַכט איר זיכ קײנ רעגע נישט צו, די הענט אירע רוענ אויכ נישט פונעמ טײַנענ, רײדנ מיט איטלעכנ באזונדער, פונ געבנ אונ נעמענ גרײט געלט מעזומענ אָדער מאשקאָנעס, אָדער מיט א קרײַדל אָנשרײַבנ אפ דעמס, אפ יענעמס כעזשבנ פּאסקעלעכ אונ רינגעלעכ.

איכ דרײ מיכ ארומ װי א גער צווישנ דעמ דאָזיקנ גאנצנ אוילעמ, פּרוּװ רײדנ מיט דעמ, מיט יענעמ, — אונ דער שפּיצ איז אלטערס ווערטל טאַקע: מײלע בעקיצער, גאָרנישט.

אינ קרעטשמע װערט שיטערער, דער אוילעמ הײבט אָנ זיכ צעפאָרנ, אונ איכ לאָז מיכ צוגײנ צו דער באלעבאָסטע, האלטנדיק די בײַטש אונטערנ אָרעמ אקעגנ אירע אויגנ. דאָס טו איכ בעקיװנ, מיט אנ אויבערהאסבאָרע, װײַל קרעטשמערקעס ביכלאל האָבנ ליב באלעגאָלעס, קויפנ זײ אונטער מיט בראנפנ, מיט עסנ אונ מיט נאָכ עפּעס,

ביכדיי זיי זאָלנ פארפאָרנ צו זיי מיט פארשווינענ. די בײַטש איז מיר געווענ א מייליצ און מיר געגעבנ כיינ און לײַטזעליקײַט אינ דער באַלעבאָסטעס אויגנ. עס הייבט זיכ צווישנ אונדז אָנ אזא שמועס:

— גוט-נאָווונט! — גוט-יאָר! — ווו איז דאָס אײַער מאנ? — וואָס טויג אײַכ מײַנ מאנ? — גלאט אזוי זיכ. — זאָגט, עפשער וועל איכ טויגנ? — טא... מעהייכעטייסע! — אהער, אהינ, מיר צעשמועסנ זיכ ברייטלעכ. איכ דערציילֿ איר דאָס אומגליקל, וועלכעס מיכ האָט דאָ געטראָפנ, מײַנ איצטיקע מיעסע לאגע. זי טרייסט מיכ מיט א זיפצ, אונטערשפארנדיק דעמ קאָפ מיט דער האנט און צוויי פינגער אפ דער באַק, מאכט אלצ: „א מײַסע, א מײַסע!" — און ווײַטער א זיפצ. — איכ טו איר צוליב, דערציילֿ אלצדינג: ווער איכ ביג, ווי איכ הייס, מיט וואָס איכ האנדל. און זי, פונ איר זײַט, באשיט מיכ מיט רייד, זאָגט מיר ארויס איטלעכס פיצעלע, וואָס בא איר אונטערנ נאָגל, פונ איר מאנ דעמ שלימאַזלניק, פונ די קינדער און פארנאָסע... עס ווערט צווישנ אונדז א נאָענטע באקאנטשאפט. מיר רעכענענ זיכ אויס, אז מיר זײַנענ גאָר בײדע שטיקלעכ קרוווים. זי הייסט כאיע־טרײַנע, נאָכ מײַנס א קאַלטער מומע פונ דער באָבעס צאד. א סימכע, א פרייד! זי פרעגט מיכ אויס אפ מײַנ ווײַב, אפ די קינדער, אפ איטלעכנ בא מיר באזונדער, און אז דער מאנ איז דערופ אָנגעקומענ, זאָגט זי אימ אָנ די פסורע גיכ אינ אייננ אָטעמ: מיר האָבנ א גאסט... א טײַערנ גאסט, רעב מענדעלע מויכער־ספאָרימ... מײַנער א קאָרעוו! און לאָזט אויס מיט גאדלעס צומ מאנ, אָנעמענדיק זיכ מיט בײדע הענט בא די זײַטנ:

— הא, מיינסט עפשער, פונ א שמאָל האָסטו מיכ ארויסגענומענ! נישקאָשע, איכ וועל, באָרעכאשעמ, פאר אנדערע נישט מעחויעש ווערנ. מעגסט זיכ, כלעבנ, איבערנעמענ מיט מײַנ מישפאָכע!

טא, ריבוינעשעלוילעמ! — טראַכט איכ מיר. — לאָז זײַנ אַזוי: שאָול האָט געזוכט אײזלענ, אונ געפונענ די מעלוכע, איכ זוכ פערד — אונ געפונענ א כאַיע-טרײַנע...

כאַיע-טרײַנעס מאַנ איז געווענ א ייִד מיט א לאַנגע נאָז. דאָס שי-טערע בערדל, די פייעס אונ די ברעמענ — העל-בלאָנד ווי פלאַקס. בעשאַס שווײַגנ קײַט ער די צונג, אונ אײדער ער קלײַבט זיכ צו רײדנ, באַלעקט ער זיכ פריִער, אַזוי אַז אימ אַנקוקנדיק דענסטמאָל, פאַר-שטײט מענ, וואָס טײַטש ל ע ק י ש. באַמ אָפשטעקנ מיר א שאָלעמ-אַלײכעמ מורמלט ער עפעס גאָר אָנ ווערטער, אונ פונעמ גאַנצנ באַ-נעמענ זײַנעמ דערקענ איכ באַלד, אַז ער ליגט אונטערנ ווײַבס פאַנ-טאָפל, האָט פאַר איר דאָס נײַניאָריקע קאַדאָכעס. ווי עס האָט שפע-טער מיט דער צײַט זיכ אַרויסגעוויזנ, הײסט ער אינ דער סוויווע: כאַימ-כאָנע כאַיע-טרײַנעס, אונ כאַיע-טרײַנע אַלײנ הײסט: כאַיע-טרײַנע קאָזאַק.

— ווו האָסטו עס ביז אַצינד געהינעט? — נעמט כאַיע-טרײַנע דעמ מאַנ אפנ ציהונדער, — ווהינ האָט עס דיכ, שלימאַזל, דער שוואַרציאָר געטראָגנ? האָסטו געהערט? הענ א ביסל!.. מע זאָל אַוועק-וואַרפנ א שטוב מיט דעמ באַלעבאַטישקײַט אונ גאָרנישט... נישקאָ-שע, רעב מענדעלע איז אנ אײגענער, פאַר אימ מעג מענ זאָגנ, וואָס פאַר א שלאַק דו ביסט, א שלאַק פונ זײַנ ליבנ נאָמענ. קוקט אימ אָנ, שטײט ווי א לײמענער גוילעמ אונ קײַט די צונג...

— דו האָסט דאָכ מיכ אַלײנ, האָסטו מיכ געשיקט צו גאַווריל(ענ) נאָכ א זאַק קאַרטאָפליעס, מיכ געשיקט! — פאַרענטפערט זיכ כאַימ-כאָנע, באַלעקנדיק זיכ פריִער מיט דער צונג.

— אונ דער רעבע, דער שײנער רעבע איז קראַנק געווענ ברענ-גענ צו טראָגנ דעמ זאַק קאַרטאָפליעס! עסנ, נישקאָשע, קענ ער פאַר צענ.

— דער רעבע איז דאָכ געגאנגענ, דער רעבע, אָפּפירנ די פּע־ריסטע קו מיט דעמ קעלבל אינ פעלד אָפּפירנ,— גיט כאַזמ-כאָנע דעמ ווײַב צו פארשטיינ.

— אָט שווײַג שוינ, שווײַג, קײַ דיר בעסער די צונג. — מאַכט כאיע-טרײַנע, קוקנדיק בייז אפנ מאנ. דערנאָכ ווענדט זי זיכ צו מיר מיט א גאנצנ שמועס, וואָס זי האָט פונ איטלעכנ אויסצושטיינ. ווענ נישט זי, וואָלט די גאנצע שטוב שוינ לאנג האָרנעמ=קאָרנעמ איבער־געקערט געוואָרנ, — אונ מישט אלצ ארײַנ אינ די רייד: „נישקאָשע, פאר אײַכ מעג מענ, ווי פאר א טאטנ, איר זײַט דאָכ אנ אייגענער, רעב מענדעלע!“

איכ לייג מיכ ארײַנ אינ שאָלעמ אונ פארזיכט בא כאיע־טרײַנעג דעמ מאנס דאָליע. פונ שאָלעמ ווענ זאָג איכ א ביסל א ליגנ, באַ־שולדיק ביכלאל אלע מענער, מיכ דערונטער אויכ א ביסל, אונ כאנפע, לויב אינ טאָג ארײַנ די אלע ווײַבער, באזונדערס כאיע־טרײַנענ. כאָ־לילע ווענ נישט זיי, וואָלט די וועלט קיינ וועלט נישט געווענ. כאיע־טרײַנע איז געוואָרנ ווייכער.

— געזונט זאָלט איר זײַנ, רעב מענדעלע! — זאָגט זי מיט א שײַנענדיק פּענעמל אונ מאַכט באלד טאקע צומ מאנ מיט גוטנ:

— גענוג צו קײַענ די צונג, נעמ בעסער, כאַזמ=כאָנע, וויש איבער דאָ די קעלישקעלעכ אונ די טעלער, פונ וועלכע אייסעוו האָט גע־פרעסנ. — רעב מענדעלע מוז אוואדע גוט הונגעריק זײַנ, — טוט זי א זאָג צו מיר, אופהייבנדיק זיכ פונעמ געזעס אירס באמ שענקל, — איכ פיל עס אינ מיר אליינ טאקע. אינ א מארק־טאָג פארשפּעטיקנ מיר זיכ טאָמער מיט דער וועטשערע. נישטאָ, נימער ערגער, קיינ צײַט. קומט, זײַט מויכל, מיר בעטנ זייער שיינ צו אונדז אינ שטוב.

גלײַכ פונעמ שענקל קומט מענ ארײַנ אינ א פינצטער אלקערל, ווו אקעגנ איז אָפּנ א טיר נאָכ אינ אנ אלקער אונ לינקס אינ דער זײַט

פירט א טיר אינ א היפּשנ כיידער, — א נידעריקער, אָנ א דיל, מיט קליינע פענצטערלעכ. די שויבלעכ זײַנענ א טייל צעשפּאָלטנ, א טייל געלאַטעט פונ צונויפגעקלעפּטע שטיקלעכ און א טייל אינגאַנצנ אויסגעשלאָגנ; נאָר ערגעצ אינ א ווינקל שטעקט אנ איבערגעבליבענע שטיקל גלאָז, ווי דער איינ־איינציקער צאָנ בײַ א זקיינע, וואָס בײַ נאָר עפּעס א ווינטל שאָקלט זיכ עס, שטיל געבעבעט: זימ־זימ=זימ... זייער אומעטיק. אינ איינ עק שטוב, צו דער גאס צו, שטייט א טיש, נעבנ אימ, בײַ די ווענט — לאַנגע, שמאָלע בענק, נישט געפאַרבט. אינ דעמ אנדערנ עק אקעגנ שטייט א בעט מיט א סאכ בעבעכעס, אָנ אײַנאָרע: מיט קישנס, גרויסע, מיטעלע, קליינע, קלייניטשקע, א הויכער טורעמ ביז אינ דער סטעליע. און בײַ דער זײַט אויוונ דאָרט ציערט זיכ א ברייטע באַנק, וואָס דינט בײַנאַכט פאַר א בעט צו שלאָפנ. ארומ די ווענט אינ דער הייכ הענגענ פּאָרטרעטנ, באַדעקט מיט שפּינוועבס, מיט געפּייגערטע פליגנ, אויסגעטריקנטע אייער פונ פרײַסנ און פליגנקויט. פונעמ קויט אפ די דאָזיקע פּאָרטרעטלעכ קוקנ ארויס עפּעס געשטאַלטנ: א „מיזרעכ” מיט קראָליקלעכ, מיט מעשונע-ווילדע בײַעלעכ, האלב ציג — האלב הירש, האלב לייב — האלב אייזל, האלב לעמפּערט און האלב פּיפּערנאָטער. א הויכער האָמאָנ, געקליידט ווי אנ אונטער=אָפיצער, הענגט אפ א טליִע, וואָס גרייכט אימ קוימ ביז צומ אקסל, אזוי אז גיכער הענגט די טליִע אפ אימ. דערבײַ שטייט מאָרדעכײַ אינ א שטרײַמל, א ראַצעמאָרענע קאַפּאָטע, מיט א גאַרטל, אויבנ א טיזליק, אינ שיכ און זעקעלעכ מיט פּייקעלעכ, טאַקע נאָר „מאָנדרוש”. ארומ אימ „באַבערדלטע, באַנאָזנדיקע” ייִדנ מיט קויסעס אינ די הענט און מאכנ: „לעכאַיִמ, רעבע מאָרדכע!” צו זערעשנ מיִנ טאָפּ האָבנ זיכ זייער מיִעס צוגעכאַפּט די פליגנ, האָבנ פונ איר, נעבעכ, איבערגעלאָזט נאָר א האלבנ קאָפּ מיט א שטיקל פּערערכײַלעק. נאַפּאָלעאָנ, נעבעכ, איז אויכ ארײַנגעפאלנ אהינצו אינ ייִדישע הענט.

אז אַכזאָונ־ווײ איז צו אימ, וואָס פאַר א פּאָנעמ ער האָט געהאַט! ער איז געהאַנגענ צווישנ פּויטיפערס ווײַב, עפּעס א פאַרזועניש, א מיעסקײַט, וואָס מאַכט כײנ, שלעפּנדיק יויסעפ־האַצאַדיק בא די פּאָלעס, — און צווישנ א שמאָלנ, פאַרשמאָלצעוועטנ, שטאַרק־אָנגעבויגענעמ שפּיגל, הינטער וועלכנ עס האָט געשטעקט א פאַרדאַרטער לולעוו און אַלטע אָפּגעשלאָגענע הוישײַנעס.

אינ שטוב דרייט זיכ אַרומ א דיקע, א ברייטע, א האָרעפּאַשנע מויד, מיט א פּאָר באַקנ ווי די פּאַמפּעשקעס; אפּנ קאָפּ זייער ווייניק האָר און צוויי קליינע צעפּעלעכ פונ הינטנ. די הענט האַלט זי ביז די עלנבויגנס שטײַפ צו ביידע זײַטנ, די אָרעמ אויסגעשטרעקט גלײַכ פאָרנט, ווי צוויי האָלאָבליעס, צווישנ וועלכע זי רוקט זיכ, שליטלט זיכ, נישט צו הייבנ קיינ פיס, אַרויסשיקנדיק דעמ קאָפּ א ביסל פריער פאַר איר, רוקט זיכ גיכ, טראָגנדיק אינ די הענט א טישטעכ מיט טעלער, און גרייט צומ טיש. כאַיע־טרײַנע רוימט איר עפּעס אינ אויער אײַנ, זי קערט אויס די האָלאָבליעס, דער קאָפּ לאָזט זיכ פאָרויס, זי אַליינ מיט די פיסעלעכ באַלד טאַקע נאָכ אימ און ווערט גיכ אַנטרונענ פונ דער שטוב. אינ א ווינקעלע קריגנ זיכ א שטיק פיר קינדער, מיידלעכ מיט יינגלעכ, רײַסנ זיכ עפּעס איבער א קליינ הינטעלע, א מאָפּסיק, וואָס פּישטשעט, נישט צו הערנ, צו זענ, וואָס היטער זיי טוט זיכ אינ שטוב. כאַיע־טרײַנע באַפאַלט זיי פּלוצלימ, טוט שטילערהייט א קניפּ דעמ, א צופּ יענעמ, כאַפּט דאָס פּיצל הינטעלע און וואַרפט עס אַרויס. די קינדער שטעקנ זיכ אונטער די נעז אָפּ פײַגנ און צעלויפנ זיכ אינ די ווינקעלעכ. באַלד קומט אָנ כאַימ־כאָנע מיט א גרויסע לאַדיש סמעטענע. דאָס ווײַב נעמט עס בא אימ צו, פּאָרעט זיכ דערמיט א ביסל דאָרט פאַר זיכ און הייסט זיכ אונדז וואַשנ.

א באָכערל אָנ א קאַפּאָטקע, באָרוועס, אינ א לײַבסערדאַקל מיט הייזלעכ, לויפט אַרײַנ מיט א סימכע: דער רעבע האָט געכאַפּט אינ

שטאָל א װאָראָבײטשיקל. אַלע קינדער בלײַבנ פאַרגאַפּט מיט אױסגע־צױגענע פּענעמער פאַר גרױס װוּנדער, און אײדער זײ זײַנענ צו־זיך געקומענ, קומט אַרײַנ א יונגערמאַנטשיק עפּעס מיט א געשװאָלענער נאָז און גראָבע ליפּנ, װאַשט זיך גיכער איבער דער פּאָמעניצע, זעצט זיך דערנאָכ צום טיש און רוקט אַרײַנ אינ מױל א גרױס שטיק ברױט, אַלצ אינ כאַפּעניש, אינ אײַלעניש, נישט צו שענקענ קײנעם א קוק, גלײַכ װי אױס מוירע, ער זאָל, כאַלילע, נישט פאַרשפּעטיקנ, מע זאָל אָנ אים נישט אָפּעסנ. דערװײַל רוקט זיך אַרײַנ יענע ברײטע מױד מיט די פּאַמפּעשקעס, אױסגעפּוצט שאַבעסדיק, און זעצט זיך אױכ צום טיש. כאַיע־טרײַנע מאַכט צו מיר, װײַזנדיק מיט א פינגער אפּ דער מױד: דאָס איז מײַנ עלטערע טאָכטער, באַסיע־גרונע. דער אױלעמ עסט, פרוער עפּעס מיט דערעכערעצ: א שעפּ מיט דעמ לעפל און א לײג אַנידער, דערנאָכ הײבט עמ אָנ גײנ לעבעדיק, ראַשיק. א צענ לעפל אַרבעטנ געשמאַק אינ אײנ שיסל און פליִענ פונ דאָרט געשװינד אינ צענ מײַלער, װאָס זופּנ, איטלעכס אפּ זײַנ שטײגער. ס'איז א כאַפּעניש, א בעהאָלע, א זופּערײַ: װופּ־הופּ, הופּ־פּופּ! מײַנע נײַגעפונענע קרױװימ טרײַבנ מיכ אַלצ אונטער: עסט, לאָזט זיך נישט בעטנ. און איכ: װו־װופּ־פּ־פּיפּ! אפּ מײַנ נוסעכ. דער יונגערמאַנטשיק מיט דער געשװאָלענער נאָז פוילט זיך נישט, אַרבעט פאַר צענ און גרונטעװעט זיך ביז דעמ פויגל, װאָס קומט לעסאָף אַרױס, אױסגעמאָלט אינװײניק אפּנ דעק פונעמ שיסל. אָפּגעפּאַרטיקט זיך פונ דער אַרבעט מיט א זיפּצ טיפ פונעמ בויכ, שטעלט ער אױס א פּאָר גלעזערנע אױגנ, און קוקט אפּנ אױלעמ, טוט פלוצלימ א שטרעק די האַנט, אונטערהײבנדיק זיך א ביסל פונעמ אָרט, גלײַכ צו מיר, מאַכנדיק דערבײַ: שאָלעמ־אַלײכעמ! איר זײַט מיר עפּעס קענטלעכ... מאַ שמײכעמ? — איכ זאָג אים מײַנ נאָמענ. ער שפּרינגט אױש אונטער פאַר גרױס װוּנדער.

— רעב מענדעלע!.. רעב מענדעלע מויכער-ספֿרים!! פּישש!.. א קאַטאַוועס עפּעס! ווער קען נישט רעב מענדעלען? איך האָב געהאַט אמאָל די זכיה, אין גלופּסק נאָך, קויפֿן בא אים א בענטשערל.

— רעב מענדעלע איז מײַנער א קאָרעוו, — זאָגט באַיע־טרײַנע מיט גאַדלעס, שמעלצנדיק זיך פֿאַר פֿרייד, און אָנווײַזנדיק מיר אפֿן יונגנמאַנטשיק, מאַכט זי: דאָס איז אונדזער רעבע. — אַנו, הוישיעקעלע, — ווענדט זי זיך צום באָכערל אָן דעם קאַפּאָטקעלע, — רעב מענדעלע וועט דיך פֿאַרהערן. שעם דיך נישט, נישקאָשע, דער פֿעטער וועט דיך נישט אופּעסן.

הוישיעקעלע האַלט א פֿינגער אין דער נאָז, קוקט אין דער זײַט, אָנבלאָזנדיק זיך, פֿאַרציט דעם אַקסל און מאַכט: איך שעם מיך, שעם מיך...

— וויפֿל איז אַלט אײַער הוישיעקעלע, זאָל לעבן? — פֿרעג איך די מאַמען.

— מײַן הוישיעקעלע, זאָל לעבן, איז אין וועסנע געוואָרן באַר־מיצווע — ענטפֿערט די גליקלעכע מאַמע.

— נו, הוישיעקעלע, — נעם איך דעם באָכערל אָן פֿאַרן בעקע־לע, — זאָג, שעם דיך נישט, וואָס גייט הײַנט פֿאַר א סעדרע?

— זאָג, זאָג! — טרײַבט מען הוישיעקעלען אָן פֿון אַלע זײַטן. — ער שטעלט אויס א פּאָר אויגן און שווײַגט.

— ב... ב... ב... — מאַכט דער רעבע מיט די גראָבע ליפּן.

— ב-ב... בוהײַ! — לאָזט הוישיעקעלע אויס אַף א קאָל, קוקנדיק צום רעבן.

— נו, באָלאָק, באָלאָק... — זאָג איך אונטער און גיב ווײַטער הוישיעקעלען א פֿרעג, — וואָס האָט אזוינס באָלאָק געשיקט זאָגן?

דער רעבע לעקט דעם פֿינגער, קעדיי דער טאַלמיד זאָל זיך דער־מיט אָנשטויסן.

— לעקנ. — טוט הוישיעקעלע א געשריי מיט אימפּעט.

— ווער, ווער? — טרײַבט הוישיעקעלעג אונטער דער רעבע, אונ עס ווערט אימ גרינגער אפנ האַרצנ, מיינענדיק, אז ער האַלט שוינ מיט דעמ טאַלמיד זײַנעמ אפ א שטיקל דערעכ — ווער, הא?

— דער רעבע! — שרײַט הוישיעקעלע אויס אפ א קאָל.

— דו פאַרשטאָפּטע קאָפּ איינער! — צעהיצט זיכ דער רעבע מיט כּאַס. — ווער, זאָגט באַלאָק, וועט לעקנ?

— די יידנ... — טוט הוישיעקעלע גיכ א זאָג אפ א קוויטשיק קעלכנ.

— יאָ, די יידנ, די יידנ... הוישיעקעלע! — זאָג איכ, א גלעט געבנדיק אימ דאָס בעקעלע. — זייער וויל, דו קענסט.

די מאַמע איז גאָר איבערגליקלעכ, האַלט די הענט אפנ בויכ אונ קוועלט: אז וויל איז, כּלעבנ, דעמ בויכ, וואָס האָט אזא טאַכשיט געבוירנ. דער טאַטע קײַט די צונג אונ האָט שטאַרק הנאָה.

נאָכ דער וועטשערע שמועסט מיט מיר כאַיע־טרײַנע איבער וועגנ מײַנ אייסעק אזוי: אינ א פּאָר שאָ ארומ באַהאַרפ אָנקומענ מײַנ יאַנקאָ מיט די פערד. דענסטמאָל, רעב מענדעלע, זעצט איר אײַכ אופ רײַטנ־דיק אפ איינעמ, מײַנ מאַנ אפ דעמ אנדערנ פערד, אונ פאָרט פאַרנע־מענ די בײַדלעכ מיט די סכוירע דערוויַיל אהער. אונ ווײַטער וועלנ מיר שוינ זענ. לעסאַטע לייגט זיכ א ביסל צו, אַט האָט איר אײַכ א בעט מיט איבערבעטנ.

— א שיינעמ דאַנק! — רופ איכ מיכ אָנ. — אינ די בעבעכעס, אז איכ וועל ארײַנפאַלנ, וועט שווער זײַנ דערנאָכ ארויסצובאַקומענ מיכ פונ דאָרט. גאָט ווייס, וויפל איכ קענ דאָרט אָפּשלאָפנ, אונ דאָ איז די צײַט טײַער. אנ אנדערס מאָל, אימירצעשעמ, אז איכ וועל קומענ צו אײַכ מיט מײַנ ווײַב אונ די קינדער צוגאַסט, דענסטמאָל, זעט איר, געזעגנ איכ מיכ מיט אײַכ אלע אונ וואַרפ מיכ, אפ גאָטס

באראָט, אַרײַן טיף אין דעם טהאָם בעבעבעם אַף אַ לאַנגער, לאַנגער צײַט.

— מיר בעטן, מיר בעטן! — מאַכט כאַיע-טרײַנע מיט כיין. — ועט זשע, — מיט אַלע קינדער טאַקע. נעמט אויך מיט יאַכנע-סאָסען. זאָגט זשע זיך נישט אָפּ כאָטש נעמען אַ קישעלע אַהין אין אַלקערל.

— שלאָפט געזונט! — געזעגנט זי זיך מיט מיר. — נישקאָשע, מײַנער וועט אײַך גאַנצפרי, קילכויך האַשויר, אופוועקן.

10

כאַיע-טרײַנע איז טאַקע אַ קאָשערע יידענע, אַ גוטע, נאָר וואַנצן האָט זי געהאַט אין שטוב רעשאָים, זייער בייזע. זיי זײַנען מיר באַפאַלן, וויבאַלד איך האָב מיך געלייגט אַפן טאַפּטשאַן אין אַלקערל, און די מילכאָמע צווישן אונדז האָט זיך אָנגעהויבן. ביידע צדאָדים האָבן זיך פאַראַקשנט, גע-אַרבעט אין אײַסעק: זיי — מיטן מויל, איך — מיט די הענט. זיי קריכן, איך שפּרינג אונטער. זיי מיט טײַנעס: „דער טאַפּטשאַן איז אונדזערער, דערעכערעץ זשע, רעב ייד, און לאָזט זיך בײַסן" — איך זיפץ, פאַרבײַס די ליפּן, קראַץ מיך מיט אַלע קויכעס: זיי אַ ביס — איך אַ קראַץ; זיי אַף מיר — איך אַפן קישן. אַראָפּ, צו אַלדי שוואַרצע יאָר, דאָס קישן! דאָס הינקעדיקע בענקל אַף דרײַ פיסלעך פאַלט אום; דאָס לײַמענע קריגל מיט נעגלוואַסער — טהאַך-טראַך! טאַראַקאַנעס אַפן דיל לויפן, דראַפּען, האַרמידערן. פעדערן פון דעם צעריסענעם קישן פליען אין דער נאָז, אין די אויגן אַרײַן. דער טאַפּטשאַן אונטער מיר ריפּעט-סקריפּעט. אַ טאַראַראַם, אַ גערודער! איך בין דול, צע-מישט, צאַפּל מיט אַלע גלידער און וואַרף מיך פון איין זײַט אַף דער

אנדערער. עס הערט נישט אופ צו בייסנ. עס שטינקט וואנצנ. — נימעס ווערנדיק מיר די גאנצע מייסע, בלייבט בא מיר אויקער צו זיינ. איכ פארלאז מיינ געלעגער, שפרינג אראפ גלייכ צומ פענצטער, צו אטעמענ א ביסל פריי, אונ טו א קוק אינ דרויסנ אפ גאטס וועלט.

אפנ בלויענ הימל שטיל, רויק גייט די גילדענע לעוואנע. איר שיינענדיק פאנעמ איז זייער ערנסט, עפעס שטארק פארטראכט. שא ארומ אונ ארומ... איר פארטראכטקייט ווארפט אפ מיר אנ א זיסע מארעשכוירע, זי רעדט עפעס צו מיינ הארצ, די נעשאמע מיינע נעמט זי מיר ארויס מיט איר איטלעכנ בליק. זי רופט אינ מיר ארויס א יאמ געפילנ, אונ עס טראכט זיכ, טראכט זיכ עפעס גאר פונ זיכ אליינ. עס טראכט זיכ פונ דעמ ביטערנ לעבנ פול קרענקונג, אלערליי ליידנ מיט באליידיקונג, פול פלאגנ, אנשיקענישנ, אלטע אויכ נייע, אונ צעפיעסטע מיכ פאר איר ווי א שלאפ קינד, נעבעכ, פאר דער מוטער: אוי, מאמע, עס טוט וויי!.. אוי, ווערט מענ עס פארשווארצט, קומט מענ עס אפ... קארג קאפדרייעניש, בויכווייטעק, — איז מענ נאכ גרויס אינ די אויגנ. קארג אייגענע מאקעס אונ ווונדנ, — האט מענ נאכ אויסצושטייג געבראטענע לייד. קוימ־קוימ, וואס מע זשיפעט, — פארגינט מענ נאכ נישט דאס שטיקל געפלאגטע לעבנ. אוי, מאמע, עס שמארצט, אוי, עס טוט וויי!.. די לעוואנע קוקט אפ מיר מיט איר ליכטיקער צורע אלצ ערנסט, פארטראכט, אונ, דאכט זיכ, זי נעמט מיכ איינ: „שא, בידנע קינד, שא! וואס זאל מענ טאנ?“... דאס הארצ וויינט אינ מיר נאכ מער, הייסע טרערנ טרעטנ מיר ארויס אינ די אויגנ, איכ שפאר אנ דעמ קאפ אפ מיינ ארעמ, די זייט מיט דער אפגעשווירענער פייע דער לעוואנע אקעגנ, נא, זאל זי זענ, זאל זי באטש זענ!.. עפעס עפנט זיכ אינ מיר א קוואל פונ געפילנ, צופנ מיכ באמ הארצנ, פארפלייצנ מיר די געדאנקענ. די אויגנ, אנגעקוואלענע ווי די

באנקעס, קוקנ אינ דער וועלט ארײַנ מיט א רירנדיק געבעט: גוואלד, העלפט, האָט ראכמאָנעס! עס טוט וויי, וויי, וויי... אזוי כאפּט זיכ אופ פונעמ שלאָפ בא דער נאכט א קראנק קינד, נעבעכ, יאָמערט פונעמ הארצנ פאר זיכ אליינ, קוקט מיט די אויגעלעכ, בעטנדיק ראכמימ.— נישטאָ קיינער! קיינער הערט נישט! אלע שלאָפנ, שאַ!.. א הינטל נאָר שטייט אפ דער גאס וואכ, דער ווײדל צווישנ די פיס, דער קאָפּ פארריסנ הויכ, אונ בילט מיט א קאלטער לעבער אקעגנ דער לעוואָנע. זי גייט איר וועג רויִק, פארטראכט, פונ א הונטס בילנ זיכ גאָר נישט צו מאכנ...

אפנ הארצנ ווערט מיר גרינגער. עפּעס ווארעמט מיכ אינווייניק א געפיל פונ האָפענונג אונ טרייסט אָנ ווערטער, — אזא געפיל, וואָס א ייִד פילט, אז ער וויינט זיכ אויס פאר גאָט אפ זײַנע צאָרעס; אזא געפיל, וואָס מאכט דעמ מענטשנ ווייכ ווי טייג, גוט אָנ א ברעג, גרייט איטלעכנ אוועקצוגעבנ די נעשאָמע, ארומצונעמענ די גאנצע וועלט אונ זי א קוש צו טאָנ פאר גרויס ליבשאפט.

אונ זיי, די ווענצלעכ, זײַנענ דענ נישט גאָטס באשעפעניש? וואָס זײַנענ זיי שולדיק, אז זיי שטינקענ, נעבעכ? וואָס זאָלנ זיי טאָנ, אז עס ליגט שוינ אזוי אינ דער טעווע זייערער צו בײַסנ? טוענ עס נישט פאר שלעכטס, פאר סינע אונ צעלאָכעס, נאָר פאר דעמ שטיקל פּארנאָסע: זיי ווילנ, נעבעכ, טרינקענ, אָנזעטיקנ זיכ מיט יענעמס בלוט. מיילע, לאָז שוינ מײַנס איבערגיינ. עפּעס דאָס ערשטע מאָל אינ לעבנ איז מיר דענ וואנצנ? אונ וועלכער ייִד האָט דענ נישט פונ זיי צו זינגענ אונ צו זאָגנ?..

איכ גיי אוועק פונ דעמ פענצטער, אונ זאָגנדיק: „אינ דײַנ האנט טו איכ מײַנ זעל באהאלטנ“, גיב איכ מיכ א וואָרפ אפנ טאפּטשאנ אונ — גאָרנישט, איכ שלאָפ. כאלוימעס האָב איכ פײַנט צו דערציילנ. נארישקײַטנ!

דאָס אופשטייג אפ מאָרגנ גאַנצפרי האָט מיר געקאָסט גרויס מי. עס האָט מיר ווי געטאָנ איטלעכס איינווער. נאָר די נויט האָט מיכ געצוווּנגענ און מיט מיר א טראָג געטאָנ פונ מיינ געלעגער. א ייִד לעבט מיט אימפּעט. די נויט טרייבט אימ צו לויפנ, אַרומצוויאָגנ, צו טאָנ, צו אַרבעטנ. לאָז נאָר שוואַכ ווערנ א קאַפּעלע דער אימפּעט, בלייבט ער ליגנ ווי א דערהאַרגעטער. יאָמטעוו דערפילט א ייִד זיינע ווייטעקנ, דענסטמאָל האָט ער געוויינטלעכ צייט קראַנק צו זיינ.

די נויט האָט מיכ פונ מיינ געלעגער אופגעהויבנ. די נויט האָט מיכ אפ די פיס געהאַלטנ, די נויט האָט מיכ ריינטנדיק אפ א פערד אופגעזעצט, די נויט האָט מיר אינ קאַרק געגעבנ, און איכ האָב מיכ געריירט פונעמ אָרט אינאיינעמ מיט כאַומ-כאָנע, כאַיע-טריינעס מאַנ. האַרב איז בא א ייִדנ נאָר דאָס ערשטע ריר, דערנאָכ, אבי א קוועטש די ספּרונזשינקע, גייט עס שוינ ווי אפ פּוטער, ער קריכט שוינ אפילע וווּהינ מע באַדאַרפ נישט, וווּהינ מע האָט אימ קלאָל נישט געבעטנ. ער דראַפּעט זיכ אפילע אפ די גלייכע ווענט. איכ קומ באַלד צו מיינע קרעפטנ, בינ פריש און שטאַרק אפדאָסניי.

אַז דער אוילעמ זאָגט: „א ייִדישע נעשאָמע קענ מענ נישט שאַצנ", — מיסטאַמע איז רעכט. גאָר אינ אָנהייב האָב איכ גערעכנט, כאַיע-טריינע פרייט זיכ דאָ מיט מיר אַזוי פּאָשעט, וואָס זי האָט דערטאַפּט פּלוציליִמ א קאָרעוו, און נאָכ אַזעלכנ, וואָס רייבט זיכ אַרומ ספּאָרימ! דאָס רייבנ זיכ אַליינ אַרומ עפּעס א זאַכ האָט שוינ א גרויסנ ווערט בא ייִדנ. א ייִד, פונ די שיינע באַלעבאַטימ אפילע, ווענ עס קומט אימ אויס צו האָבנ אַנ אייסעק איג די פּריסוטסטוועס, הייבט אָנ צומ ערשטנ פונ סטאָראָזש — ער רייבט זיכ דאָכ פּאָרט אַרומ די אַדוינימ דאָרט — שמועסט מיט אימ איבער, און גייט אַוועק צופרידנ. לעסאַטע, טראַכט ער, איז גענוג. דער סטאָראָזש איז נישט קיינ שלעכטער מענטש. — דער שאַמעס, וואָס רייבט זיכ אַרומ א ייִדישער שקאָ-

לע, הייסט בא א טייל פונ יידישנ אוילעמ: דער אינספעקטאר; דער יידישער בריוטרעגער — פאטשטאר; דער ייד פונ דער פאטשט,— אזויפיל קימאט ווי פאטשטמייסטער. קורצ, ווי מע זאגט טאקע: „דעמ ראווס שיקסע קענ פאסקענענ שיילעס"... בא דער וועטשערע, אנקוקנ־דיק די דיקע, ברייטע מויד, וואס שוינ צייט איר אונטער דער כופע, איז מיר שוינ אריינ אינ נאז, אז כאיע-טרייִנעס פרייד באטייט, איכ קענ איר צוניצקומענ צו א שידעכ... אונ, דאכט זיכ, גאר אפ מיר גופע האט זי אנ אויג. דעריבער טאקע האט די מויד אזוי שאבעסדיק זיכ אויסגעפוצט... דאס איז מיר דערנאכ קלערער געווארנ פונ כאימ־כאנעס רייד, פארנדיק מיט מיר אפנ וועג. עפעס האט ער צופיל אויס־געפרעגט מיכ וועגנ מיינ באכערל מיט אזא שמועס:

— אזוי! איז אייער באכערל שוינ געווארנ, אייער באכערל, בארמיצווע — אונ נאכ נישט קיינ כאסנ, נישט! איכ אינ זיינע יארנ האב שוינ כאסענע געהאט, אינ זיינע יארנ. — מיינ כאיע־טרייִנע לאזט מיכ די נעכט ניט שלאפנ: גוואלד, א באכערל! וואס ליגסטו, גאזלענ, אזוי?.. גוואלד, א כאסנ! — די בסולע מייִנע האט איר דאכ געזענ, די בסולע, א גוטע באלעבאסטע. עפשער טאקע שוינ צייט איר כאסענע צו מאכנ, שוינ צייט עפשער? — וואס זאגט איר, רעב מענדל? עפעס זייט איר דאכ א ייד א לאמדנ, שוינ צייט? מייִנע האט מיט מיר היינטיקע נאכט איבערגעשמועסט... איר זייט בא איר שטארק כאשעוו, זייט איר. אלצ קומט אומגעריכט. באדארפ זיכ גראד מאכנ א מייִסע, אונ איר האט פארבלאנדזעט צו אונדז... זייער אנגעלייגט, כלעבנ. איז אייער באכערל שוינ, זאגט איר, בארמיצווע, אייער באכערל?

אינ דעמ, ווי מיר שמועסנ דא אזוי, קומענ מיר צומ ארט פונ די ביידלעכ. פריער באטראכט איכ גוט מיינ ביידל אינ איטלעכס ווינ־קעלע. בארעכאשעמ, אלצדינג דא אינגאנצנ,— אונ לאז מיכ צוגיינ דערנאכ צו אלטערס ביידל. דאכט זיכ, אויכ נישט גערירט, עס שטייט

אפ זײַן אָרט. נאָר קוים נעם איך מיך צום לאַנטוך, מיט װעלכן דאָס בײַדל איז איבערגעדעקט, און טו א טאַפּ, בין איך פאַרצאַפּלט געװאָרן: עס רירט זיך עפּעס אונטער אים... איך שפּרינג אָפּ שטאַרק דערשראָקן אפ צען איילן אין דער זײַט. דאָס לאַנטוך הייבט זיך דערװײַל אוף, און איך דערזע פאַר מײַנע אויגן זיצנדיק אפן װאָגן מיט א פאַרבונדענעם קאָפּ — אַלטער יאַקנעהאָז...

11

קאָם מיט אַלטערן איז פירגעגאַנגען, װוּ ער איז הינגעקומען, פונװאַנען ער האָט פּלוצלים זיך גענומען און פאַרװאָס דער קאָפּ איז אים פאַרבונדן — די דאָזיקע שײַלעס דערקלערט אונדז באַלד אַלטער מיט זײַן קאָשער מויל אַליין אַזוי:

— מיילע, גיי איך מיר נאָך די פערדלעך. בעקיצער נישטאָ קיין פערדלעך! נישטאָ, טראַכט איך מיר, גאָרנישט. אפּאָנעם, זיי זײַנען פאַרגאַנגען װײַטלעך. גראָז אין װאַלד איז זייער גוטע, שאָטן אויך דאָ. פאַרװאָס נישט? א מענטש, לעהאַודל, זוכט אויך, װוּ גוט איז. מיילע, גיי איך מיר װײַטער, װײַטער, פאַרשטייט איר מיך. — מע הערט נישט, מע זעט נישט. װאָס טוט מען דאָ? ס'איז דאָך עפּעס שאָפל! פּלוצלים דאַכט זיך מיר אין װאַלד עפּעס א שאָרך אפ יענער זײַט פון א טאָל. מײַנער — באַלד טאַקע אַראָפּ, אַרופ, אַהין, אַהין, בעקיצער גאָרנישט. דערװײַל װערט שפּעטלעך, ס'איז שוין טונקל, עפּעס גאָר נישט קיין גוטער מאַסעמאַטן!.. דאַכט זיך מיר װידער א שאָרך, איך — װײַטער אַהין, דריי מיך, זוך — און װײַטער גאָרנישט. עס פאַרדריסט מיר שוין, פאַרשטייט איר מיך, װאָס איז דאָס פאַר א גאַנג? בעקיצער, װידער א שאָרך און עפּעס װי טריט. — אָט האָסטו

זיי, די שײנע לײַט! א קרענק זיי אין די ביינער! — פלוץ איך שטאַרק אופגעבראַכט און דערשלאָג מיך אהין, ערגעץ אין א העק, צווישן גע־דיכטע צווײַגן. אהא, ס׳איז דאָ, דערטאַפּט!.. וואָס? צו אלדי שוואַרצע יאָר, — עפּעס א רויטע קו... א קו, וואָס, ווי געווייַנטלעך, זיך פון דער טשערעדע אָפּגעריסן און פאַרגאַנגען אין וואַלד. אצינד וואָס? איך ווייס גאָר ניט, וווּ איך בין. נישטמער, שטיין איז קיין טאַכלעס נישט. מיילע, גיי איך מיר אין צאָרעס, אף גאָטס באַראָט, און פאַרגיי מיר צו א פײַערל, וואָס האַלט באַם אויסגיין. האָלאָוועשקעס רייכערן זיך, ס׳איז נאָך דאָ אין זיי א פונק. דאָס גראָז אַרום און אַרום אויסגע־טרעטן, עס וואַלגערן זיך ברעקלעך ברויט, שאָלעכץ פון אייער, פון אוגערקעס, ציבעלעס און קנאָבל, אויך צעריסענע שמאַטעס און שמאַ־טקעלעך. דאָ איז, אַפּאַנעם, געווען א היפּשע קאָמפּאַניע, און ווי עס זעט אויס, א כאָפּטע ציגײַנער. גאָר עפּעס נישט קיין גוטער אייסעק! ציגײַנער האָבן ליב צו לאָקכענען. פּלוצלים האַכט זיך פון גאַנץ ווײַט עפּעס א קאָל. עפּשער רופט עס דאָרט רעב מענדעלע? גייט מיר איבער א געדאַנק, און איך לאָז מיך גיין געשווינדער. דאָס קאָל: דאָ הערט עס אוף, דאָ לאָזט עס זיך ווידער הערן, און וואָס נעענטער — ווערט עס אַלץ שרעקלעכער, ווי איינער שרײַט גוואַלד... עפּעס גאָר א שרעק, כלעבן! נישטמער, גאָרנישט. איך טו מיר מײַנס און גיי. עס העלפט נישט, נאָר קוק מיך גוט אַרום און היט די ביינער. בעקיצער, אַקעגן מיר וואַקסט אויס פונדערווײַטנס עפּעס א קרעטשמעלע, א כורוועלע אף הינערשע פיסלעך. עפּעס איז מיר עס נישט געפעלן. איך באַהאַלט מיך א ביסל אין דער זײַט צווישן צווײַגן. גראָד טאַפּ איך דאָרט אָן עפּעס א דרענגל. נעם עס אין דער האַנט, פאַרשטייט איר מיך, לעיע־סער ביטאָכן. זיץ שטיל און קוק מיר, וואָס וועט דאָ זײַן. עס קומט מיר אין קאָפּ אַרײַן שרעקלעכע זאַכן, מעשׂיס מיט גאַזלאָנים און גלופּ־סקער גאַנאָווים. פּלוצלים ווײַטער א געשריי, א ביטער געשריי, ווי

פון איינעם, וואָס איז אין אַ גרויסער סאָקאָנע, און, דאַכט זיך, דאָס ביטערע געשריי איז פון כורוועלע. עס כאַפּט מיך אָן באַם האַרצן. עס טראָגט מיך אונטער פונעם אָרט, און איידער מיך צו באַטראַכטן, שטיי איך שוין נעבן קרעטשמעלע, אַליין נישט רעכט צו געדענקען, וואָרום האָב איך מיך דאָ גענומען. עפּעס געפּיקט האָט מיר אַלץ אין קאָפּ: אַן אייגענער, אַן אייגענער! אַ קאַשע אָפּ אַ מיִסע! עפּשער איז גאָר רעב מענדעלע אין אַ סאַקאָנע. איך ווייס דען, אפּאָנעם, ווו איך בין? ס'איז טאַקע אַ מוירע, נישטמער, גאָרנישט! מיַין טויט זאָל דאָ זיַין, מוז איך מיך דערגיין, וואָס טוט זיך דאָ אַזוינס. עפּעס בין איך דאָך אַ שטיקל אַקשן אויך. בעקיצער, איך גיי מיר פּאַמעלעכן און האָרך מיך גוט צו. עפּעס הערט זיך אַ פאַרדומפּט קאָל. איך קום צו נעבן אַ צעשאָטענעם טויער, קוים וואָס ער האַלט זיך פאַר אַלטקייַט. מיַינער — פּוץ אַריַין אינווייניק אין אַ גרוים הויז! גיי אָפּ די שפּיץ פינגער, זוך, נישטער אין דער פינצטער, שאַ, שטיל. איך נעם אַרויס פון דער קעשענע אַ פּעקעלע מיט עטלעכע שוועבעלעך, רייַב, רייַב מיט אַ ציטערדיקע האַנט,— אומזיסט, עס וויל נישט ברענען. דאָס לעצטע צינדט זיך לעסאָף אָן, און באַלד טאַקע לאָזט זיך הערן אַ געשריי גאָר אין איין אָטעם, ערגעץ פון דער זייַט דאָרט. דאָס שוועבעלע פאַרלעשט זיך, און גאָרנישט. איך טאַפּ אין דער פינצטער, קריך ערגעץ אַריַין, און שלאָג מיך אָפּ עמעצן עפּעס אָן. די האָר שטעלן מיר זיך קאַפּויר, פרעגט מיך בעבייערעם, אָפּ וואָס פאַר אַ וועלט איך בין. בעקיצער, באַ דער שייַן פון דער אופגייענדיקער לעוואָנע, דורך אַ קליין אויסגעשלאָגן פענצטערל, אין אַ פאַרשימלט ביידערל אָן אַ טיר, דערזע איך, ליגט איינער געבונדן, ווי אַ שאָף, מיט הענט און מיט פיס, איז, נעבעך, טויט, בלייך ווי די וואַנט, קוים-קוים וואָס ער זשיפּעט.— גאָט האָט אייַך געבראַכט אהער,— זאָגט דער אומגליקלעכער פאַרשווין.— בינדט מיך גיכער אויף, וואָרעם איך בין פאַרבייַ. די שטריק

האָט מיר זיך אײַנגעשניטנ אינ דעמ לײַב, אונ עס ברענט מיך א טרונק...— ווער האָט אײַך אזוי געפּעגטעט? — טו איך א פרעג, נעמ באַלד אַרויס מײַנ מעסער אונ שנײַד אופ די שטריק.— איז זײַנ טאַטנס טאַטנ אַרײַנגעפּלויגנ! — שילט דער פּאַרשוינ, אויסגלײַכנדיק די ביינער.— אזא מאַמזער, נאָטקע גאַנעוו! — וואָס, א גאַנעוו? — רופ איך מיך אָנ, שאַרפ אָנקוקנדיק דעמ פּאַרשוינ.— יאָ, יאָ, אַלצדינג אינ דער קאָרט! ערשט הײַנט נאָכ האָט ער געגאַנוועט א פּאָר פערד.— איך שפּרינג אזש אונטער הערנדיק אזוינס. בעקיצער, איך הייב אָנ באַלד טאַקע דעמ פּאַרשוינ אויסצופרעגנ, זאָג סימאָנימ,— אונ עס קומט אַלצדינג קלאָר אַרויס ווי בוימל אפנ וואַסער. בײַ יענצ פײַערל אינ דעמ וואַלד זײַנענ דאָס געזעסנ א גאַנצע כאַפּטע שלעפּערס, פײַנע־לײַט, איינער פונ די שיינע נעפּאַשעס האָט זיך געלאָזט שפּאַצירנ דאָרט אונ צוגענומענ אונדזערע פערדלעכ. איך דערגיי מיך דעמ וועג, אפּ וועלכנ די שלעפּערס האָבנ זיך געלאָזט פאָרנ, אונ עס בלײַבט בײַ מיר, באַלד אָנ שיִעס, נאָכ די גאַנאָווימ זיך צו לאָזנ. דער פּאַרשוינ פּרווט מיך אָפּהאַלטנ, לייגט מיר שטיינער אפנ האַרצנ: ער האָט מוירע, דער מאַמזער זײַנער איז א רויצייעכ, מיט אימ פאָרנ נאָכ בוידנ פּאַרשוי־נענ, אַלע קימאַט אזעלכע ווי ער. מיך אָבער האָט עס נישט געלאָזט רוענ. בלײַבנ אָנ א פערד קענ איך נישט.— ניינ, ניינ! איך מוז זיי דעריאָגנ, עס מעג זיך זײַנ, וואָס עס וויל. לאָזנ שפּײַענ זיך אינ דער קאַשע קענ איך נישט. א רעגע איז אַצינד טײַער: בלײַבט איר דאָ, רוט זיך אויס, בײַ מײַנ צוריקומענ מיט די פערד, אימירצעשעמ, נעמ איך אײַך אונ מיר פאָרנ בײדע פונדאַנענ אַוועק,— אזוי זאָג איך דעמ פּאַרשוינ, צו וועלכנ עס ציט מיר עפּעס שטאַרק דאָס האַרצ, נעמ די פּימ אפּ די פּלייצעס — אונ לאָז מיך געשווינד אינ וועג אַרײַנ.

דאָס אַלטע וויסטע קרעטשמעלע שטייט אַרײַנגערוקט א ביסל אינ וואַלד, בײַ דעמ שליאַכ, ווו עס טיילנ זיך וועגנ אינ פאַרשיידענע

זײַטנ. לינקס פֿאָרט מענ קײנ גלופּסק, קײנ װאָלינ, אונ רעכטס — אינ שטעט פֿונ פּאָדאָלער גובערניע. איכ נעמ מיכ רעכטס. בעקיצער, איכ גײ נישט, נאָר איכ לויף. אינ קאַס בינ איכ — אַ שרעק. איכ װאָלט צעריסנ דעמ גאַנעװ, װי אַ הערינג. עס פֿעלט מיר מער נישט צו די גוטע אײסאָקימ. בלײַבנ זיצנ אינ פֿעלד אָנ אַ פֿערד, אָנ אַ גראָשנ געלט. נישטמער, גאָרנישט. מײַנע פֿיס הײבנ אָנ זיכ אָפּצוזאָגנ פֿונ דעמ גיכנ גאַנג, דער מאָגנ װיל נישט װיסנ פֿונ קײנ שומ זאַכ אונ מאָנט עסנ. אַ קלײניקײַט עפּעס אַזאַ גרויסנ טאָג אָפּצופּאַסטנ. שלעכט! עס עסט מיכ דער געדאַנק: פֿאַרפֿאַלנ די מי, אומזיסט דאָס לויפֿנ! זײ, די שײנע נעפּאַשעס, זײַנענ אַװעק אַ הײפּשע צײַט פֿריִער פֿונ מיר, אונ װאָס גאָכ? זײ פֿאָרנ, אַקעגנ זשע איכ גײ צופֿוס. עס שטאַרקט מיכ נאָר אײנ האָפֿענונג: טאָמער װעט אָנלויפֿנ עפּעס אַ פֿורל. אַ גליק נאָכ, װאָס די לעװאָנע שײַנט אונ מע קענ כאָטש זענ װי אינ העלנ טאָג. בעקיצער, איכ גײ, שױנ נישט אַזױ געשװינד מיט אימפּעט, װי פֿריִער, אָבער איכ גײ, נעמ מיר אַרױס די אױגנ קוקנדיק. נישטאָ קײנ לעבעדיק באַשעפֿעניש. נישטמער, גאָרנישט, איכ טו מיר מײַנס, אַלץ װײַטער, װײַטער. נעמ איכ מיכ צו עפּעס אַ זאַכ, פֿאַרשטײט איר מיכ, לאָז איכ עס אַזױ גיכ נישט אָפּ. בעקיצער, דאַכט זיכ, אַ קלאַפּנ פֿונ רעדער... אינ דער ערד מיטנ קאָפּ! אַפּ צעשפּרינגעניש פֿאָרט מענ גאָר מיר אַקעגנ, נישט אינ דער זײַט, װוהינ איכ באַדאַרפֿ. אײַ, אַ מאַזל, מײַנ פֿינצטער מאַזל! — איכ װענד מיכ צו אײנ פֿורל, צו דער אַנדערער. אַלע זײַנענ שיקער־לאָט. אַצינד, פֿאַרשטײט איר מיכ, װער איכ שױנ גאָר מיִעס אינ קאַס. אָבער װי נאָכ אינ קאַס... אונ טו מיכ אַ לאָז װײַטער מיט אימפּעט. איכ בינ שױנ אָפּגעגאַנגענ אַ הײפּשע שטרעקע װעג, ס'איז שױנ טאַקע גוט שפּעט. אינ מיר איז נאָכ דאָ אַלץ אַ האָפֿענונג, עס װעט מיכ אָניאָגנ אַ פֿורל. אונ פֿונדערװײַטנס דאַכט זיכ טאַקע עפּעס פֿורלעכ, נאָר אינ דער ערד מיטנ קאָפּ! װידער טאַקע מיר

אקעגנ... ניינ! טראכט איכ, הײנטיקס מאָל לאָז איכ עס אזוי נישט אָפּ. דאָס לעצטע, וואָס בא מיר געפינט זיכ, גיב איכ אוועק, אבי מע זאָל מיכ אונטערפירנ. איכ טרײב מיכ אונטער, גיי מיט קוראַזש, נאָר די פורלעכ דאָרט רירנ זיכ, דאכט זיכ, נישט. שטייענ עפּעס אפּ איינ אָרט.

א האַרצווייטיק נאָר, א צעשפּרינגעניש! נישטמער, גאָרנישט, בעקיצער, צוקומענדיק נעענטער, דערזע איכ, דאָס זײנענ בײדלעכ. עס פאַלט מיר באַלד אײנ, עפּשער זײנענ עס די פײנע-לײט. איכ האַלט אײנ דעם גאַנג, גיי מיר שטיל, פּאַמעלעכנ אונ טראַכט, וואָס טוט מענ? בא דער זײט וועג ציט זיכ א וועלדעלע, — מײנער ארײנ אהינ, באַהאַלט מיכ צווישנ ביימער, פונוואַנענ איכ קוק ארויס אונ באַטראַכט די בײדלעכ אקעגנ. יאָ, דאָס זײנענ מיט די אלע סימאָנימ זיי, זיי! איינ בײדל ליגט אָנגעבויגנ צו דער ערד, ארומ אימ א גאַנצ פּעקל: מאַנצבלענ, ווײבער, יונג אונ אלט, קינד-אונ-קייט, אָפּגעריסענע, אָפּגעשליסענע. דער האַקט, יענער קלאַפּט, איינער גיט אייצעס, דער אַנדערער פלוכט, זידלט, ווײבער קוויטשענ, אונ קינדער שרײענ, פּישטשענ. ס'איז א געשילטערײ, א געבייזערײ, א פּאַטשערײ, א כאָכלערײ מיט א געוויינ אונ א געלעכטער אינאיינעם. צווישנ דעם ראַש הערנ זיכ קולעס: שולדיק איז דאָס נײע פערדל, פאַרברענט זאָל עס ווערנ! אזא פּליאַגע! דעם גאַנצנ וועג האָט עס געצויגנ אלצ אינ דער זײט, אפּ צעלאָכעס אלצ אינ דער זײט... עפּעס א פאַרשלעפּטע קרענק, פּייגערנ זאָל עס! פּײוועשקעס קאָשערע מעציע, א כאָליערע אפּ אימ! — פּיסקאַטשעס, שטינק-פּעסלעכ, קוליעס שטרוי אָנ הענט, אָנ אויגנ, גאָרנישט, — נאָר פרעסנ, דריכגענ! — זידלט זיכ איינער, א רויטער יונגאַטש מיט ברייטע פּלייצעס, אונ ווײזט דערבײ איטלעכנ א קולאַק. איכ זוכ מיט די אויגנ אונ דערזע: אינ די אָבעדריקעס מיט שלייעס שטייט אָפּגעשפּאַנט בא דעם הינטערשטנ בײדל אײער פערדל, רעב

מענדעלע! מע האָט אים, אַפּאַנעם, מעכאַבעד געווען גיין אַפּן דראַנ־
זשיק.— אײַ, כאַבעם מײַנער! — מאַכ איכ פאַר פרייד.— דו האָסט
זיי אָנגעמאַכט אַ גוטע כאַסענע, כישקאָשע... וווּ זשע איז ערגעץ מײַנ
שלימאַזלניצע? מײַנ שקאַפּע, זע איכ, שטייט צוגעבונדנ הינטער דעם
דאָזיקנ בײַדל טאַקע. איכ באַטראַכט מײַנ דרענגל, נעמ אַרויס מײַנ
מעסער און לאָז מיכ אַזוי שטילערהייט, ווי אַ קעצעלע, צום בײַדל,
בעשאַס די כאַפּטע איז שטאַרק באַשעפטיקט דאָרט מיט דער אַקס,
שנײַד געשווינד איבער די שטריק, כאַפּ מיכ אַרופ רײַטנדיק און פאָר
מיט ביידע סוסים אָנ אַ זײַ־געזונט אַוועק. מיילע, גאָרנישט! באַדאַרפ
גאָר, צו אַלדי שוואַרצע יאָר, איינער פונ דער כאַפּטע דערזענ, מאַכט
אַ געפּילדער, און עס ווערט אַ קאָכעניש. דער רויטער יונגאַטש, זע
איכ, יאָגט הענדום־פּענדום, און אָט־אָט דעריאָגט ער מיכ. מײַנער
שמײַסט, טרײַבט די פערד. זיי לאָזנ זיכ הײַנטיקס מאָל נישט בעטנ
און לויפנ ווי ווײַט נאָר זיי קענענ. דער רויטער איז שוינ ווײַטלעכ אַ
ביסל הינטער מיר. באַדאַרפ מײַנ שקאַפּע זיכ פאַרפּלאָנטענ אינ די
שלייעס פונ אײַער פערדל, וועלכע איכ האָב אינ אײַלעניש נישט אַראָפּ־
גענומענ. זי פאַלט, און עס ווערט אַנ איקעוו. דערווײַל יאָגט אָנ דער
רויטער יונגאַטש, אָנגעצונדנ ווי אַ גאַזלענ, און וואַרפט זיכ אַפּ מיר
ווי אַ כײַע־ראָע. מיר ראַנגלענ זיכ מיט אַלע קויכעס, שטום, נישט צו
ריידנ קיינ וואָרט פאַר גרויס קאַס. מיר ווילנ איינער דעם אַנדערנ אום־
וואַרפנ און פאַלנ ביידע, אַרומנעמענדיק זיכ שטײַפ, אַזוי אַז די ביי־
נער קנאַקנ. בעקיצער, מיר אַרבעטנ געשמאַק: אָט בינ איכ פונ אויבנ,
דער רויטער אונטנ, קוועטש, אזש דער רועכ נעמט אים; פּלוצלים
בײַטנ זיכ די יאָצרעס: ער פונ אויבנ און איכ אונטנ. נישטמער, גאָר־
נישט. איכ דערלאַנג אים, פאַרשטייט איר מיכ, אינ דער זיבעטער ריפּ,
אינ דער דיכ. ער שפּרינגט אונטער און בלײַבט ליגנ שטיל, ווי טויט.
מיילע, גאָרנישט! דאָס איז געווענ נאָר אַנ אָנשטעל. איכ לאָז אים אָפּ,

אונ דאָס טאקע האָט ער געמיינט. ער באַברעט זיכ דערווײַל שטיל אונ באקומט ארויס בא זיכ פונ דער קעשענע א מעסער.— עהע, אזא באַ־כער ביסטו! — טו איכ א געשריי, גיב אימ א זעץ איבער דער האַנט, אזוי אז דאָס מעסער פאלט אימ ארויס אונ פארפליט ווײַט. ער נעמט זיכ צונויפ מיט אלע קרעפטנ, גיט זיכ א וואָרפ אפ מיר פלינק ווי א קאַצ, דראַפּעט מיר דעמ האלדז אונ אָט־אָט שטעקט ער מיר אַרײַנ די פינגער אינ גאָרגל. פּלוצלימ הערט זיכ פונדערווײַטנס א גלעקל. דאָס מאכט אפ אימ א מוירע. ער איז דאָכ פאָרט א גאנעוו.— אײַער טרייפנ מאזל,— ברומט ער ווי א בער,— וואָס דאָס גלעקל! נאָט אײַכ זשע א מאטאָנע... ער טוט מיכ א טראָכ אינ קאָפּ אונ ווערט פארשווּונדנ. איכ שטיי באלד אופ, כאַפּ מיכ ווידער ארופ רײַטנדיק אונ פאָר מיר מײַנ וועג. שפּעטער ערשט דערפיל איכ דעמ ווייטעק. טו מיכ א טאַפּ,— בע, אפנ שטערנ איז מיר א בײַל! נישטמער, גאָרנישט. מײַנס האָב איכ אויסגעפירט. די פערדלעכ, פארשטייט איר מיכ, זײַנענ בא מיר.

— בענטשט גוימל, וואָס ס'האָט זיכ אזוי אויסגעלאָזט! — רופ איכ מיכ אָנ אונ נעמ אלטערנ ארומ פאר פרייד.

— נישקאָשע! — מאכט אלטער.— לאָז דער רויטער דאָרט אויכ בענטשנ גוימל, וואָס א מעסלעס האָב איכ גאָרנישט אינ מויל געהאַט אונ בינ געווענ שטארק מיד. אָבער אונדזערע סוסימ זײַנענ דאָ.

— ווו זײַנענ זיי, די לייבנ אונדזערע? — פרעג איכ, ארומקוקנ־דיק זיכ אינ אלע זײַטנ.

— האָט צײַט א ביסל, רעב מענדעלע,— ענטפערט אלטער, — דער פארשוינ, מיט וועלכנ איכ בינ צוריקגעקומענ, האָט געפירט די לייבנ אַנטרינקענ דאָרט אראָפּ נידעריקער, ווו ס'איז דאָ א טײַכל אונ גוטע גראָז. זײַט רויק, נישקאָשע. ער גיט אפ זיי גוט אכטונג. איכ בינ אויכ נישט לאנג געקומענ. מיד, צעבראָכנ, לויט־אלייכעמ, טו איכ מיכ

א וואָרפ אינ ביידל און דעק מיך איבער מיט דעם לאַנטוך, כאַפּנ א דרעמל. נאָר קוים וואָס איך מאַך צו איינ אויג, קומט איר אָנ, רעב מענדעלע, און געלויבט איז גאָט, וואָס מע זעט זיך געזונט... וואָס גייט איר עס עפּעס פּאַרבונדנ, רעב מענדעלע? הא, די ציינ?

— איר, רעב אַלטער,— זאָג איך,— איר זייט געקומענ פּאַרבונדנ דעם קאָפּ, מיט א ביינל, איך פּאַרבונדנ, אָנ א פּייע, איר מיט א פּאַר-שוינ, און איך מיט רעב כאַיִמ-כאָנע, כאַיע-טרײַנעס מאַנ, — שמעל איך אים צום צווייטנ מאָל פּאָר שוינ מיט דעם גאַנצנ טיטל.

אַלטער שטעלט אויס די אויגנ, קוקט אפ מיר מיט א פרעג.

— וואָס הייסט? — מאַך איך שטאַרק פּאַרוווּנדערט.— איר קענט נישט כאַיע-טרײַנענ?

— מיילע, כאַיע-טרײַנע איז כאַיע-טרײַנע,— מאַכט אַלטער פּאַר-וווּנדערט צוריק.— אָבער די פּייע! וואָס געהער זיך עס אָנ מיט אַנ אַנדער פּייע?...

— א קרויווע, מײַנ ווײַב געהער זיך אָנ א קרויווע...— רופט זיך כאַיִמ-כאָנע אָנ טאַמעוואַטע.

און ווי מיר שמועסנ זיך דאָ אזוי, זיצנדיק אפנ גראָז, ווײַזנ זיך פונדערווײַטנס אונדזערע לייבנ, העצקענדיק זיך, קלאָמפּערשט ווי זיי לויפנ. עפּעס האָט זיי אינ מײַנע אויגנ דאָס פּאָנעם זיך געענדערט פונ נעכטנ אָנ. זיי פּאַרײַסנ די קעפּ מיט גײַווע, גלײַך ווי געערדט: לאַב דיר, לאַב, פונדעסטוועגנ האָט זיך אפ אונדז געפונענ א באַלנ, געהאַט שטאַרק ביישעק און אונדז אוועקגעגאַנוועט. נײשקאָשע, מיט א שמאַ-טע אפנ פוס, מיט א רינענדיק אויג, פונדעסטוועגנ, אז מע באַדאַרפ גיינ אפנ דראָנזשיק, גייט מענ, און אנ אקס אז מע באַדאַרפ צע-ברעכנ,— קענענ מיר אויך נישט ערגער פונ אַנדערע. אז אָב-און-ווײ איז אונדז נאָר, וואָס מיר זײַנענ ייִדישע. איר, רעב ייִדנ, זײַט זיך נאָר מיסכײַעוו אײַערע פערד קעסט, און געבנ גיט איר זיי מאַ-

קעם...— איכ דערלאנג מײַנ פערדל, בעשאס צוקומענדיק צו מיר, א קליינ זעצעלע איבער דער מאָרדע מיט א שמייכעלע: דו שקאָצ איינער!

באלד דערופ קומט אויכ צו אלטערס פארשוינ. איכ טו א בליק אונ לאָז ארויס אפ א קאָל, א פאטש געבנדיק ביידע הענט:

— פישקע! מע זאָל געווענ דערמאָנענ מאָשיעכנ, וואָלט ער געקו-מענ.

— יענער פישקע? פונ וועלכנ איר האָט מיר דערציילט? — פרעגט אלטער זייער פארוונדערט.

— יאָ. יענער, דער פונ דער באָד.— נו, שאָלעמ-אליכעמ, פישקע!

— איכ האָב אײַכ, רעב מענדעלע, אויכעט דערקענט,— זאָגט פיש-קע, אָפּשטעקנדיק מיר צוריק א שאָלעמ-אליכעמ.

— אײַער פישקענ קומט א דאנק,— מאכט אלטער צו מיר.— ווענ נישט ער, וואָלטנ מיר אונדזערע פערדלעכ געזענ ווי אונדזערע אויערנ.

— ווענ נישט רעב אלטער,— מאכט פישקע אויכ צו מיר,— וואָלט פישקע א מיסע-משונע אײַנגענומענ.

— איכ האָב שוינ געהערט, געהערט, — רופ איכ מיכ אָנ. — זאָג בעסער, פישקע, פונוואנענ האָסטו זיכ אהער גענומענ?

— ס'איז א לאנגע מײַסע,— ענטפערט פישקע, אוועקקערנדיק דעמ קאָפּ אינ דער זײַט.

איכ שטיי א רעגע אונ באטראכט פישקענ. ער איז, נעבעכ, נאקעט אונ באָרוועס, מיט געשוואָלענע, פארבלוטיקטע פיס, פארברענט פונ דער זונ, אונ דאר ווי א צוימ-שטעקל, נאָר הויט אונ ביינ. דאָס הארצ האָט געריסנ, קוקנדיק אפ אימ. ער האָט געמוזט, נעבעכ, גענוג צאָרעס אויסשטיינ. איכ נעמ אימ בא דער האנט אונ זאָג:

— דײַנ מײַסע, פישקע, וועלנ מיר שפּעטער הערנ. עס וועט נאָכ זײַנ צײַט. אצינד רו זיכ א ביסל אויס דאָ מיט אונדז.

פאר א יידישנ באל-לאָשנ וואָלט געווענ גענוג מאטעריאל אפ אָנצושרײַבנ א שיינעמ פּיזמענ פונ אונדז אלע, דענסטמאָל אינ יענעמ שיינעמ פרימאָרגנ. ס'איז דאָ צומ פּיזמענ פיר באוווּבטע יידנ, ווי זיי ליגנ זיכ צעשפּיליעט אפנ גרינעמ גראָז, האָבנ האנאָע אונ שווײַגנ. אויכ א זונ מיט שטראלנ, הימל, נאטור, טוי־טראָפּנ, שפּילפייגעלעכ אונ פערדלעכ. איינס שענער פונעמ אנדערנ. דערצו וואָלט ער דאָכ געמעגט געבנ א גמילעסכעסעד עפּעס פונ זײַנס אויכ: א טשערעדע שאָפ, וואָס פיטערנ זיכ אפנ געמויזעכצ, א קלאָר רינענדיק וועסערל, ווו „אינדנ טוענ צעברעכנ זייער דאָרשט", אונ אונדז — פײַפעלעכ אינ מויל, אפ וועלכע מיר שפּילנ אונ שאלנ, ווי די פּאסטעכער, א לויב־ליד דער געליבטער קאלע אינ שיר־האשירימ. טאָרבעס איז דאָ בא אונדז, באָרעכאשעמ, אייגענע, נישט צו באדארפנ זײַנס. בא אימ בלײַב עס... נאָר אָבער — אד קאָנ! ביזדאנענ! ווײַטער, רעב ייד, רוקט זיכ נישט! צו מיר אינ דער נעשאָמע ארײַנקריכנ, ארײַנלייגנ דאָרט אײַערע כאָכמעלעכ, פוילע פּשעטלעכ — דאָס איז נישט פאר אײַכ. דערופ איז שוינ דאָ פאר אײַכ אנדערע ערטער... מײַנע געדאנקענ גיב איכ איבער בעסער אליינ.

פּאָשעט איז פּאָשעט. איכ ליג מיר בעקומפּאניע צעלייגט, קוק מיט א פּאָר אָפענע אויגנ אונ האָב זיכ מעשונע האנאָע. וואָס? גאָרנישט. עפּעס איז מיר גוט אפנ הארצנ גלאט אזוי אָנ ווערטער. דאָס צוטרימקענ מײַנס דערבײַ איז אויכ נישט מיט א קאוואָנע צו געבנ קאָנצערט אָדער צו שארפנ די קיילע, נאָר גלאט אזוי זיכ א טרימ-ברימ, ברימטרימ... אזוי געווײנטלעכ טרימקעט א ייד אָנ ווערטער, אָנ א שומ גע-

דאנק, ווענ די דײַגעס־האפּארנאָסע לאָזנ אימ א ביסל נאָכ. אזוי גע־ווײַנטלעכ טרימקענ קומפּאניעס ייִדנ, איטלעכער פאר זיכ, אפ זײַנ שטייגער, בעשאס זיי שפּאצירנ זיכ יאָמטעוו אָדער שאבעס נאָכנ קוגל אינ די כאלאטלעכ, דרייענדיק דערבײַ א טייל — די קוטאסנ, די שפּיצנ בערדלעכ, אונ א טייל פארלייגט די הענט אהינטנ.

באזימ־כאָנע מײַנער טרימקעט אויכ מיט א שײַנענדיק פּאָנעמ. דערנאָכ גיט ער זיכ פּלוצלימ א שטעל אופ, נעמט זיכ באמ בערדל, באלעקט זיכ אונ מאכט צו מיר אזוי:

— נו, רעב מענדעלע! שוינ צײַט, מיינ איכ, צײַט פאָרנ. הא?

— איר ווילט שוינ פאָרנ אהיימ? — רופ איכ מיכ אָנ אונ שטיי אויכ אופ. — נו, פאָרט געזונטערהייט!

— וואָס הייסט? — קוקט באזימ־כאָנע אפ מיר שטארק פארווונ־דערט. — אונ איר, רעב מענדעלע, איר וועט דענ מיט מיר נישט פאָרנ? עפּעס האָט מענ דאָכ גערעדט, עפּעס...

— ווי קענ איכ, — ענטפער איכ, ווײַזנדיק אפ די אלע לײַט מײַנע.

— מיר בעטנ, מיר בעטנ! — מאכט באזימ־כאָנע. — לאָזנ זיי אויכ פאָרנ. מײַנ כאיע־טרײַנע מאכט הײַנט ווארעניקעס. עס וועט פאר איט־לעכנ גענוג זײַנ וואָס צו עסנ, ווארעניקעס.

— א שיינעמ דאנק! — פארבייג איכ מיכ. — נישטאָ קיינ צײַט. מע מוז אינ זינענ האָבנ עפּעס פּארנאָסע. גריסט אײַער ווײַב גאָר פרײַנטלעכ.

— גאָט איז מיט אײַכ, רעב מענדעלע! מײַנ ווײַב וועט מיכ הארג... — באזימ־כאָנע האָט געוואָלט זאָגנ „הארגענענ“, נאָר ער האָט זיכ פארכאפּט אונ אויסגעלאָזט שטארק צעטראָגנ: — וועט מיכ אינ שטוב נישט ארײַנלאָזנ, מײַנ ווײַב, אָנ אײַכ. מײַנע האָט מיט מיר הײַנטיקע נאכט איבערגעשמועסט דעמ אייסעק... פארשטייט איר מיכ?

זי ריכט זיך דאָ אַזוי אַפּ אײַך, כאַסיע־גרונע מײַנע אויך... פֿאַרשטייט איר?

— איך פֿאַרשטיי, פֿאַרשטיי. עס מוז אָבער געדולד זײַן אַ ביסל. מײַן װײַב װעט מיך אויך האַרגענ... אינ שטוב נישט אַרײַנלאָזנ, מיינ איך, װענ איך זאָל מיט איר נישט איבערשמועסנ דאָס אייסעק. פֿאַרשטייט איר מיך? װאָס קענ מענ טאָנ, רעב כאַיִמ־כאָנע?

כאַיִמ־כאָנע איז געבליבנ שטיינ װי אויסגעפּאַטשט. מע האָט געזענ, װי עס טריפּט אימ דאָס בלוט. דאָס פּאָנעמ האָט אימ זיך פֿאַרענדערט.

— טוט מיר די טױװע, קוממט! — מאַכט ער מיט אַ געבעט. — װענ נישט, גיט זשע מיר כאָטש אַ בריװעלע צו כאַיע־טרײַנענ, אַ געשריפּטס. מיר אַלײנ װעט זי נישט גלייבנ. מיך באַשולדיקנ, װעט זי מיך, אַז איך בינ אַ שלימ־שלימ... װעט... װעט... פֿאַרשטייט איר מיך? שרײַבט איר אָנ עטלעכע װערטער, דער רעבע װעט עס איר איבערלײענענ. איך בעט אײַך.

אײנ ברײרע: מע מוז ראַטעװענ אַ נעפֿעש. ס׳איז אַפֿילע אַ גרױסער יױשער אַזאַ מאַנ גוט מעקײַעמ־פּסאַק צו זײַנ. נאָר לאָז ער כאַפּנ אַ פּאַטש נישט דורך מיר. איך נעמ פֿונעמ רענצעלע מײַנעמ אינ בײַדל אַרױס אַ בלײַפֿענ, רײַס אָפּ פֿונ אַ סידער דאָס איבערשטע לײדיקע בלעטל, שפּאַר מיך צו צו דער קעלניע אונ שרײַב די דאָזיקע װערטער:

„להנגידה המפורסמת ושאר־בשרי, הצנועה מרת חיה־טרײַנע, זאָל לעבנ אונ געזונט זײַנ, אָמיינ.

הנה, זײַט װיסנ, אַז געלויבט האַשעמ־יִסבאָרעך, איך בינ בעקאַװ האַברִיע, געזונט אַפּ אַלע אײװורימ. גאָט באָרוך־הו זאָל נישט אַפּטאָנ דעמ כעסער זײַנעמ פֿונ אונדז אויך אַפּ װײַטער, מיר זאָלנ הערנ אײנ-

גיכנ יעשועס ווענעכאָמעס איינער פונעמ אנדערנ אינ גרויס נאכעס, אוישער אונ קאָוועד מיט א גרינג געמיט, אָמיינ סעלאָ... אײַערע קינ־דערלעכ, זאָלנ מײַריכ יאָמימ וועשאָנימ זײַנ, גריס איכ גאָר פרײַנט־לעכ, אוביפראט לבתכם הכלה הבתולה מרת כאסיע־גרונע־לעב, בעט איכ לעמאנאשעמ צו גריסנ גאָר פרײַנטלעכ.

ווײַטער בינ איכ אײַכ מוידיע, אז האסכוירע האָב איכ, געלויבט איז זײַנ ליבער נאָמענ, געטראָפנ גאנצ, אימ האבײַדלעכ אפ זייער אָרט. וועהאשיינים, בינ איכ מוידיע, אז האסוסימ האָבנ זיכ אופגע־זוכט. רעב אלטער יאקנעהאָז האָט זיי פונ גאנאָווימס הענט מאצל געווענ. דאָ האָבנ זיכ געמיט נאָר זכוס־אָוועס. גרויסע ניסימ איז אונדז באשײַמפערלעכ געשענ. מיר זײַנענ גאָר אזויפיל נישט ווערט דעמ אייבערשטנס כאסאָדימ. בעלכעמ נ"י וועט אײַכ איבערגעבנ כל דבר שורש,— מע מעג אזוינס אינ די קראָניקעס שרײַבנ.

איכ בעט אײַכ מעכילע, כאיע־טרײַנע, ווי אנ אייגענע מוטער, וואָס איכ נעמ מיכ אונטער צו זײַנ פאר אײַכ א מייליצ־יוישער אפ אײַער בעלכעמ, וואָס האָט, נעבעכ, גרויס שרעק אונ אגמעסנעפעש דער־פונ, וואָס איכ פאָר היומ נישט צו אײַכ, לויט דעמ מדובר. האָט אפ אימ ראכמאָנעס, לאָז ער, נעבעכ, נישט האָבנ אָפגעשניטענע יאָרנ אונ באשטראָפט ווערנ דערפאר, וואָס איכ האלט נישט וואָרט אונ קענ נישט, קעפי המדובר, צו אײַכ היומ קומענ. אפ אײַער בעלכעמ איז, כלעבנ, א צארבאלעכאָימ! ער האָט פאר מיר פּאָשעט געכאלעשט, מצדו אײַנגעלייגט די וועלט, אָפּגעלויבט אינ טאָג ארײַנ אײַכ אובי־פראט בתכם הכלה המושלמת, וועלכער איכ גריס גאָר פרײַנטלעכ. האקלאל, ער האָט מצדו געטאָנ, וואָס א מאנ אונ א געטרײַער טאטע באדארפ צו טאָנ... פארשטייט איר מיכ? אונ נאָכאמאָל טאקע פאר־שטייט איר מיכ? — ער האָט מיר אפילע גערייצט דעמ יעיצערהאָרע מיט ווארעניקעס אונ מיט נאָכ גוטע זאכנ. נאָר פּארנאָסע איז בילכער

פון אלצדינג. מע מוז צוליב דעם שטיקל פּאַרנאָסע פאַרבייגנ אפילע וואַרעניקעס. וועהאַשיינים, האָב איכ דאָכ עפּעס א *זוגאָסי*, איר פאַרשטייט דאָכ, פאַרשטייט איר מיכ, וואָס איכ מיינ... אינ אזעלכע זאַכנ פאַרשטייט איר?.. וואָס איז דענ א מאַנ אָנ א *זוגאָסוי*? איכ האָפּ צו דעם, וואָס לעבט אייביק, אז מיר וועלנ בעלי-נעדער זיכ נאָכ זענ און אימירצעשעמ אינ פריידנ אָפּעסנ בא אײַכ וואַרעניקעס און עפּשער נאָכ לעקעכ אויכ... פאַרשטייט איר מיכ. דערווײַל זאָל בעלכם, נעבעכ, נישט ליידנ. א צאַרבאַלעכאָים!..

איכ שיק אײַכ דאָ מיט בעלכם א מאַטאָנע: א „תחינה חדשה על הפּרנסה“, „טכינעס צו ליכטבענטשנ, צו ראָשכוידעש-בענטשנ“, „תחינות אמהות שרה רבקה רחל ולאה“, „גאָר א שפּאָגל-נײַע טכינע פאַר קאַפּאָרעסשלאָגנ“, גם שיק איכ אײַכ דעם „מעין טהור“, וואָס איטלעכע אישע באַדאַרפ דערינענ זײַנ באָקי און שטאַרק היטנ די אלע דינים דאָרט, ווי זיכ נויהעג צו זײַנ, איר וועט דערפונ גרויס טײַנעג האָבנ. אײַער בתכם הכלה הבתולה וועט דערפונ אויכ מעשונע האַנאָע האָבנ.

כאיע-טרײַנע! איכ האָב צו אײַכ א באַקאָשע. אז די וואַנצנ שלכם האָבנ מיכ, נישט הײַנט געדאַכט, נעכטנ געפּײַניקט, האָב איכ אַראָפּ-געכאַפּט פונ מיר האַוואָלענע זאַקנ שלי, די ברעסלער, און זיי אינ אײַלעניש בא אײַכ אָפּנ טאַפּטשאַנ פאַרגעסנ. זוכט זיי, זײַט מויכל, אופ, און לאָז בעלכם זיי טראָגנ געזונט. א מאַטאָנע פונ מיר.— זײַט מיר געזונט און גריסט נאָכאַמאָל אײַערע ליבע קינדערלעכ. גם אײַער בתכם הכלה-לעב אויכ גאָר פרײַנטלעכ. פאַרגעסט לעמאַנאַשעם אולע-מאַנאַשעמ נישט מיקויעכ אײַער בעלכם. בעלכם האָט, נעבעכ, א שווער, ביטער געמיט. האַבײַטש שלי, וואָס איכ האָב פאַרגעסנ, בע-האַאָלקערל שלכם, גיב איכ בעמאַטאָנע דעם רעבנ, זי וועט אים צוניצ-קומענ... פונ מיר, וואָס גריסט אײַכ און אײַערע קינדערלעכ איטלעכנ

באזונדער אונ בתכם הכלה־לעב אויך באזונדער. הקטון מענדעלע מויכער־ספאָרים".

אז איך האָב איבערגעלייענט דעם דאָזיקנ בריוו כאיע־טרייִנעס מאנ, איז ער געווענ איבערגליקלעך אונ גאָר אָנגעקוואָלנ פונ דעם זיסנ לאָשנ. בא איטלעכס וואָרט האָט ער זיך א פּאטש געגעבנ אינ דעם שטערנ פאר גרויס וווּנדער, ווי א מענטש קענ אזויגס אָנשרייבנ, מאכנדיק דערביי: אוי, מעכייעדיק לאָשנ!.. אוי, לאָשנ, צוקער־זיס, ווי איך בינ א ייִד!.. מיר האָבנ זיך זייער שיינ געזעגנט, אונ ער איז מיט א גרינג הארצ אוועקגעפאָרנ.

13

אזוי ווי איך אונ אלטער זיינענ געווענ ביידע שרעקלעך מיד אונ צעבראָכנ פונ נעכטיקער נאכט, דעריבער איז בא אונדז געבליבנ כאפּנ א דרעמל אונ אויסרוענ זיך א ביסל אקעגנ א פּאָר שאָ, דערנאָך וועלנ מיר זיך לאָזנ פריש אינ וועג העט ביז אינ דער נאכט אריינ. פישקע האָט אפ זיך גענומענ אכטונג צו געבנ דערווייל אפ די פערד אונ אָנגרייטנ עפּעס צו מיטאָג. „איך, — אזוי זאָגט ער, — האָב די נאכט, נאָך דער מייסע מיט מיר, געשמאק געשלאָפנ, ווי נאָך א באָד. רעב אלטערנ, בא זיינ צוריק־קערנ זיך, איז שווערלעך אָנגעקומענ, איידער ער האָט מיך דערוועקט". — אלטער לייגט, אפ מיינ באקאָשע, דעם קאָפּ זיינעם אנידער צו מיר אפנ שויס. איך נעם א מעסער אונ קוועטש מיט דעם קלינגל אים אָפּ דעם בייל אפנ שטערנ. דערנאָך גענעצנ מיר, קנאקנ אויס די ביינער, גייענ אונ לייגנ זיך אינ שאָטנ אונטער א בוים.

ווענ נישט די זונ זאָל געווענ פונ דער פוטערפאס ארויסשיקנ אירע ברענענדיקע שטראלנ, וואָס האָבנ אונדז געבראָטנ, וואָלטנ מיר געקענט

אזוי ביז נאָכ האַלבן טאָג אָפּשלאָפן. אופּעפענענדיק די אויגן, דער־זעען מיר נישט ווײַט פון אונדז ברענט א פײַערל, בא וועלכן עס קאָכט זיך א טעפּל קאַרטאָפּליעס, צוגעדעמפּט מיט ציבעלע און מיט א ייִדישער דאַרע קישקע. מיר נעמען צו ביסלעכ בראַנפן און זעצן זיך באַלד עסן מיט אַפּעטיט. מיר לויבן אָפּ פישקעס קאָכן איג טאָג אַרײַן. עס האָט דעם ייִדישן טאַם, דער מאַלכעס מעג זײַנע קאַר־טאָפּליעס עסן. און ער קוועלט גאָר אָן, צווינטשעוועניק אונדז: עסט געזונט, זאָל אײַכ ווויל באַקומען!

— פונוואַנען, פישקע,— טוען מיר אים א פרעג,— האָסטו עס אויסגעקראַצט א ייִדישע דאַרע קישקע? פון אונדזערע קאַרטאָפּליעס און ציבעלע האָט דאָכ געקענט זײַן נאָר פיש־קאַרטאָפּל.

— פונוואַנעט, פרעגט איר, א ייִדישע דאַרע קישקע? — ענטפערט פישקע.— פונעם טאָרבע! ס'איז מיר גראָד געראָטן מײַן טאָרבעלע צו באַהאַלטן פון דעם מאַמזער, פאַרכאַפּט זאָל ער ווערן!

— דערצייל, פישקע,— בעטן מיר אים,— וואָס איז אזוינס מיט דיר געשען?

— עט! — מאַכט פישקע מיט א זיפץ.— ס'איז פיל צו דערציילן, זייער א לאַנגע מײַסע.

— דער טאָג איז גרויס, צײַט איז בא אונדז, באַרעכאַשעם, דאָ צו הערן דײַן מײַסע. קומט שפּאַנען! — זאָג איך צו אַל־טערן, — מיר וועלן זיך פאָרן, און פישקע וועט אונדז אפּן וועג דערציילן.

אז די בײדלעכ זײַנען שוין געשפּאַנט, פאַרבעט איך דעם אוילעם צו מיר אפן וואָגן. אַלטער אָבער פאַרבעט אונדז צו זיך.— בא מיר,— זאָגט ער,— איז גערוימער, נישט אזוי אָנגעפּאַקט מיט סכוירע.— איך מאַכ א פּשאָרע: לאָז זײַן א ביסל בא אים אפּן וואָגן און א ביסל בא מיר.

בא אלטער יאקנעהאָז אפּנ וואָגנ

— נו, הײַדא, פּישקע! ארויס מיט דער שפּראַכע, — בעטנ מיר אים נאָכדעם, ווי מיר האָבנ זיך אויסגעזעצט אפּ אונדזערע ערטער אונ געפּויעלט בא אונדזערע פּערדלעך, זיי זאָלנ זיך רירנ פונעם אָרט. פּישקע אָבער קווענקלט זיך, האַלט אראָפּגעלאָזנ די אויגנ אונ ברעכט די פינגער.

— ווייס איך?.. איך שעמ מיך עפּעס, כלעבנ. גלאַט נעמ אונ דערציילנ! אז איך קענ נישט. עפּעס פּריקרע, כלעבנ.

איך גיב פּישקענ אונטער כיישעק. אלטער פונ זײַנ זײַט שמועסט אימ אײַנ אזוי:

— ס'איז נאָר האַרב, נארעלע, דער אָנהייב. אבי נאָר דאָס ערשטע וואָרט, — גייט עס שוינ דערנאָך ווי א מיזמער. איך ווייס עס טאַקע פונ מיר אליינ. מיילע בעקיצער, וואָס מאַכט עס אויס? ווע֗סט אליינ, נארעלע, דערנאָך זענ, ס'איז גאָרנישט... מיילע, האָסטו, פּישקע, כאַסענע געהאַט, פּארשטייסטו מיך, מיט דער בלינדער יעסוימע, נו? גאָרנישט. ווייסנ מיר עס שוינ. בעקיצער, וואָס זשע איז ווײַטער?

— ווײַטער? אינ איר טאַטנ אונ אינ זײַנ טאַטנס־טאַטנ א רועך ארײַנגעפלויגנ! — שיסט פּישקע אויס מיט אימפּעט אינ איינ קאָס, — זיי האָבנ עס מיר אָפּגעטאָנעט אפּ טערקיש.

— נו, נו, נו! — טרײַבנ מיר אָנ פּישקענ, וואָס האָט נאָך דעמ אימפּעט זיך באַלד אָפּגעשטעלט. פּישקע עפּנט ווידער א מויל אונ הייבט אָנ שוינ ניט מיט אזא היץ ווי פריִער:

—...אוי, א שיינע ווײַבעלע!.. נאָך דער כאַסענע האָבנ מיר גאָר נישקאָשעדיק געלעבט. ווי א ייִדיש פּאָרפאָלק באדאַרפ צו לעבנ. איך האָב, דאַכט זיך, אקעגנ מײַנ ווײַב געווענוג יויצע געווענ. הערט איר, ייִדנ, זאָל מיר אָפּדאַרנ דאָס מויל, אויב איך זאָג אײַך א ליגנ! אלע

טאָג אינדערפרי פלעג איכ זי, ווי עס געהער צו זײַנ, ארויספירנ אפ איר אָרט, נעבנ דעמ אלטנ בעסוילעמ, וואָס דאָרט איז דער שטייגער אירער געווענ צו זיצנ אפ א ביסל שטרוי אונ בעטנ נעדאָוועס מיט א ניגנ פונ די קינעס, וועלכער עס האָט איטלעכנ געריירט בא דעמ הארצנ. עטלעכע מאָל אינ טאָג פלעג איכ איר צוטראָגנ אהינ: דאָס — א טעפל געקעכצ, דאָס — א הייסע באבקעלע, א זויערע אוגערקע, א קיסליצע. נא, קוויק זיכ! זי זיצט דאָכ די גאנצע צײַט אָפעט אפ איינ אָרט אונ איז שטארק פארטראָגנ אינ דער פארנאָסע. פיל מאָל פלעג איכ מיר גלאָט אזוי קומענ געוואָר ווערנ, וואָס מאכט זי, אויכ אונטערהעלפנ איר א ביסל אינ דעמ פידיענ: ארויסגעבנ איינעמ, דעמ אנדערנ רעשט פונ א דרײַער, פונ א זעקסער; דערמאָנענ זי אינ אלטע כויוועס פונ באלעבאטימ, וואָס האָבנ איר פארבײַגייענדיק ניט געסילעקט באלד בימזומאָנימ, נאָר אָפגעלייגט אפ שפעטער; אָדער אָפטרײַבנ א קו, א ציג, וואָס זיי האָט זיכ געגלוסט, אפ זייער שפאציר אינ די גאסנ, ארויסכאפנ איר פונ אונטער דעמ גענזעס א פול מויל מיט שטרוי. אינ כוידעש עלעל האָב איכ זי געפירט אפנ גרויסנ יאריד, ארויס פונ דער שטאָט, דאָרט אפ דעמ בעסוילעמ. זי האָט עס געמאכט ניט ערגער פונ דעמ איבעריקנ פעקל קלייקוידעש דאָרט: שאמאָסימ, שאמעסטעס, כאזאָנימ, זאָגערנס, מעקאבלימ, טילימ-זאָגערס, גאבעטעס, קנייטלעכלייגערנס, פעלד-מעסטערנס, וויינערנס אונ קלאָגערנס. אָט אזוי האָט זיכ עס געמאָלקנ, ייִדישע קינדער! ס'איז געווענ, נישקאָשע, פונוואנעט צו לעבנ. נאָר אז ס'איז גוט, וויל מענ נאָכ בעסערס, אז מע האָט ברויט, וויל מענ קוילעטש.

— ווייסטו וואָס? — הייבט מײַנ ווײַב אָנ מיר צו זאָגנ. — אזעלכע מענטשנ, ווי איכ אונ דו, אזא פאָרפאָלק, ווי מיר ביידע, וועלנ אפ דער וועלט פארפאלנ, אָסער, נישט ווערנ. אינ אונדזער ברויט זײַנענ אונדזערע כעסרוינעס גאָלע מײַלעס. בא אנדערע אינ די הענט

אזעלכע זאָלנ אײַנשטײַג, וואָלטנ זײ א גליק געמאכט. מיר בײדע זײַנענ גרויסע שלימאזלניקעס און טוענ נישט דאָס, וואָס מע באדארפ. אָט פאָלג, כלעבנ, א ווײַב, א ביסל עלטער, געניטער פונ דיר. נעמ, פישקע, פיר מיכ ארויסעט אפ דער ליכטיקער וועלט, צווישנ לײַט, אינ יענע מעקוימעס ארײַנ, וועסטו זענ, געדענק מײַנע ווערטער, אז מיר וועלנ גײנ אינ גאָלד. דאָ אפ דעמ פלאצ איז שוינ קימאט גאָר נישטאָ וואָס צו טאָנעט. מע זיצט אמאָל אָפּעט א לאנגע צײַט, ביז אײנער דערבארעמט זיכ און גיט א גראָשנ. לײַט דערציילנ עס א ביסל פונ דעמ גרויסנ גליק, וואָס לעקיש, דער כאָליערע־כאָסנ, האָט אינ דער וועלט מיט פערלענ זײַנ ווײַב געמאכט. זײ האָבנ באלד נאָכ דער כאסענע זיכ אוועקגעלאָזט, און דאָס מאזל, אָנ אײַנאָרע, גײט זײ! מאָטל מעקאבל האָט מיט זײ אינ קישיניעוו זיכ באגעגנט, ארומגײענדיק אינ די הײַזער. זײערע טאָרבעס, דערציילט ער, זײַנענ פול אָנגעשטאָפּט מיט אלעמ גוטנ: מיט שטיקער קוילעטש, גרעסערע, ווי מע גיט דאָ דעמ שאבעס־גאָי, מיט מאמאליגע, מיט געריכערט שאָפּנ־פלײש, מיט דארע קישקעס און קאָדרע. פערלע שײַנט ווי די ליכטיקע זונ. ס'איז איר אינ פאָנעמ נישט ארײַנצוקוקנ. זי איז פעט, דיק און ברייט, מיט פיסקעס, גאָר א גראפיניע. גלופּסק וויל זי מער נישט קענענ, מע זאָל איר עס אפילע שענקענ... מענטשנ, וואָס קומענ פונ אדעס, קענענ זיכ גאָר נישט אָפּוואונדערנ פונ דעמ גליק, וואָס יאָנטלענ, דעמ אנדערנ כאָליערע־כאָסנ, האָט געטראָפנ. זײ האָבנ אימ געזענ זיכ רוקנדיק דאָרט אפנ געזעמס צווישנ די קלייטנ, און גאָט שיקט אימ צו. ער מאכט עס גאנצ גוט. דער אוילעמ קענ אפ אימ זיכ גאָר ניט זאט אָנקוקנ. אדעס, זאָגנ זײ, האָט דאָכ עפּעס גענוג קאליקעס, ווו ערגעצ אינ דער וועלט א קאליקע — רײַסט זיכ אהינ אָפּעט, און מענ איז שוינ מיט אזעלכע געוווינט. נאָר ווי קומענ זײ אלע צו גלופּסקער! אזעלכע, ווי גלופּסק גיט ארויסעט, קענ ענגלאנד אפילע אויכ נישט ארויסגעבנ.

גלופּסק, אזוי דערציילן מענטשן, קלינגט אין דער וועלט. אַפּ א גלופּ־סקער יידן לויפּט מען קוקן, ווי אַפּ א בייז־ווּנדער... אונדז, כלעבן, וועט גאָט אויך נישט פאַרלאָזן. אָט, קאָלזמאַן ס'איז נאָך זומער, קום, לאָמיר זיך אוועקלאָזן. הײַנט נישט, א טאָג, כלעבן, איז אויך אַן אווייִרע.

מײַן ווײַב האָט מיר געמאכט א יעיצערהאָרע, און מיר האָבן זיך אוועקגעלאָזט.

וואָס זאָל איך אײַך זאָגן, יידן, נישט [צו] פאַרזינדיקן, ס'איז אונדז געגאַנגען זייער גוט. אין וועלכן דאָרף, אין וועלכער שטאָט מיר זײַנען געקומען, האָבן מיר אויסגענומען. איטלעכער האָט אַפּ אונדז געקוקט, קיינער האָט אונדז נישט אָפּגעזאָגט. דער העקדעש איז פֿאַר אונדז געווען אָפּן אומעטום, הײַזער — וויפֿל דאָס האַרץ גלוסט, גיי אַהין און נעם, אין קעשענע, אין בוזעם און אין דער טאָרבע. דער שאַמעס פון דער שול פלעגט נעמען עטלעכע גראָשן און אונדז געבן דערפֿאַר פּלעטן אַפּ שאַבעס טאָמעד אין איין הויף. מײַן ווײַב האָט מיט מיר געלערנט הילכעס־אָרעמאַן. איך בין דערינען געווען נאָך גאָר א פּריץ און נישט געוווּסט רעכט די דינים פון ארומגייען אין די הײַזער. מײַנע אָבער איז אין די זאַכן געווען א ווילקענעווּדיקע מיט אַלע אָפּשניצלעך. זי האָט מיך אַלץ געלערנט, וויאַזוי מע באַדאַרפּ ארײַנקומען אין א שטוב, וויאַזוי מע באַדאַרפּ קלאָמפּערשט קרעכצן, הוסטן און וואָס פֿאַר א ראַכמאָנעס־פּאָנעם מע באַדאַרפּ מאַכן דערצו; וויאַזוי מע באַדאַרפּ א נעדאָווע בעטן אָדער מאָנען, זיך דינגען און צוטשעפּען זיך ווי א זלידנע; וויאַזוי מע באַדאַרפּ צווינטשעווען, אָדער שילטן, פלוכן טויטע קלאָלעס. איר מיינט, עפּעס אזוי גלאַט נעמט מען זיך און מע גייט אין די הײַזער? ניין! דאָס איז א גאַנצע טוירע. בא יידן א נאָגיד צו ווערן איז גענוג נאָר מאַזל. אזעס, פאַרשטאָפּענע אויגן און דעסגלײַכן, דאָס קומט שוין שפּעטער פון זיך אליין, מעמיילע.

אָבער אַ ייִדישער אָרעמאַנ צו זײַנ, טאַקע וואָס אָרעמאַנ הייסט, איז מאַזל אַלײנ ווייניק. ער מוז קענענ אונ וויסנ אַ סאַך זאַכנ, וואָס זײַ־נענ שטאַרק נייטיק צומ אייסעק. ער באַדאַרפ קענענ די שפּיל אונ אַרײַנ אינ דער גאַרגערעס אַזוי, אַז יענער מוז געבנ, ער זאָל אַפּילע אַ מיסע-מעשונע אײַנעמענ.

איכ מיט מײַנ ווײַב זײַנענ מיר געווענ פּוס־אָרעמעלײַט.— איר קוקט מיכ עפּעס אָנעט, מײַנע ליבע ייִדנ, ווי אײַכ איז עפּעס שטאַרק קאָשע,— לאָזט זיכ דינענ, זײַט מויכל! אַז איכ האָב שוינ אָנגעהויבנ צו דערציילנ, וועל איכ געבנ צו פאַרשטיינ אײַכ, ווי ווײַט איכ קענ, דאָס אויכעט. די אָרעמעלײַט ווערנ, ווי די סאָלדאַטנ, אײַנגעטיילט: אינ פּ י ע ש ע... וואַרט נאָר, וואַרט, עפּעס איז דאָ אַ פאַרדרייעניש פונ הונדערטער סאָרטנ, אַ פּלאָנטעניש פונ שווערע נעמענ אונ צונע-מענישנ. אָרעמעלײַט, וואָס דראַלנ, הוילעכנ מיט די ראַגלאָימ... דער שוואַרציאָר זאָל זיי וויסנ! אָרעמעלײַט ווי מיסט, עפּעס אַזוינע אונ אַזוינע, קאַפּצאָנימ דאָ אונ דאָרט, עוויוינימ, דאַלפאָנימ מיט אַלע פּיי-רושימ, שלעפּערס אינ דער וועלט, בעטלער, באַטלאָנימ, מעקאַבלימ אונ טעלערלעקער אינ דער שטאָט. אַלערליי, גאָר אָנ אַ צאָל... וואַרט נאָר, לאָמיר זיכ אַ ביסל באַטראַכטנ...

פישקענ אָבער האָט דאָס באַטראַכטנ זיכ אויכ נישט געהאָלפנ. ער האָט זיכ פאַרדרייט אינ די גרויסע מאַכנעס אָרעמעלײַט אונ נישט געקענט אַרויס. איכ האָב פונ זײַנע ווערטער פאַרשטאַנענ, אַז די אַלע מינע אָרעמעלײַט באַ אונדז טיילנ זיכ אײַנ אַזוי: פּ י ע ש ע, אָדער פּ ו ס-אָ ר ע מ ע ל ײַ ט, די, וואָס שלעפּנ זיכ צופוס,— אונ ק אָ נ י צ ע, אָדער ב ו י ד-אָ ר ע מ ע ל ײַ ט, די, וואָס שלעפּנ זיכ אַרומ אינ בײַדלעכ. אַכוצ דעמ ווערנ זיי נאָכ אײַנגעטיילט אינ מינימ: ש ט אָ ט-אָ ר ע מ ע־ל ײַ ט, אַזעלכע, וואָס זײַנענ געבוירנ געוואָרנ ערגעצ אינ אַ שטאָט, געוויינטלעכ ערגעצ אינ דער ליטע,— אונ פ ע ל ד־אָ ר ע מ ע ל ײַ ט,

די, וואָס ווערנ געבוירנ פּאָשעט אפ דעמ פעלד, אינ א בויד; זייערע עלטערנס עלטערנ האָבנ פונ אייביק אָנ זיכ ארומגעשלעפּט. די דאָזיקע אָרעמעלײַט זײַנענ ייִדישע ציגײַנער. שטענדיק וואנדרעווענ זיי פונ איינ עק וועלט צומ אנדערנ, זיי ווערנ געבוירנ אונ אופגעוואקסנ, האָבנ כאַסענע, פרוכפּערנ זיכ אונ שטארבנ — אלצ אונטערוועגנס. זיי זײַנענ פרײַע מענטשנ, פּאָטער פונ אלע זאכנ, פונ נעסינעס, טאקסעס או-קעדוימע. אויכ פּאָטער פונעמ דאווענ אונ פונעמ גאנצנ ייִדישקײַט. נישטאָ קיינ אויבערהאר. — צו דעמ טייל שטאָט-אָרעמעלײַט געהערנ אלערליי שטאָטישע קאפּצאָנימ פונ די דאָזיקע סאָרטנ: קאפּצאָנימ פּאָשעטע, ייִדנ, ייִדענעס, מיידלעכ אונ באָכערימ, וואָס גייענ מיט טאָרבעס אינ די הײַזער אלע ראָשכוידעש, אויכ אינמיטנ דער וואָכ, אונ נעמענ גראָשנס אונ שטיקלעכ ברויט. א גרויסער טייל ייִנגלעכ אונ מיידלעכ פונ די דאָזיקע לויפנ אמאָל נאָכ איטלעכנ אפ דער גאס אונ רײַסנ בא די פּאָלעס, ביז מע מוז זיכ פונ זיי אויסקויפנ מיט עפּעס א נעדאָווע. — קאפּצאָנימ קלייקוידעש. דאָס זײַנענ מעקאבלימ, באטלאָנימ, אינ איטלעכנ קלײַזל, וואָס זופנ מישנײַעס אונ זאָגנ קאָדיש בא א בארמיגענ אונ אפנ הייליקנ אָרט צו א יאָרצײַט. מע מעג צו זיי רעכענענ אויכ שויפער-בלאָזער, מעזוזעס-איבערקוקער מיט דעמ גאנצנ קאפּיטל אזעלכע לײַט. — טוירע- אונ מיצווע-קאפּצאָנימ, ווי, אשטייגער, פּרושימ, וואָס ווארפנ אוועק ווײַבער אונ קינדער, באגראָבנ זיכ אינ קלײַזל ערגעצ אינ דער פרעמד אונ לערנענ „ביצה" אפ דעמ אוילעמס רעכענונג. יעשיוועבאָכערימ, וואָס גייענ ארומ שלינג-אונ-שלאנג, קראצנ זיכ אונטערנ אויוונ אונ עסנ טעג. ייִדנ מיט פּאטשיילכנס אינ די הענט, אָדער מיכע גאבאָימ, מישטיינסגעזאָגט, וואָס זאמלענ נעדאָוועס קלאָמפּערשט אפ עפּעס א מיצווע-זאכ. — באהאלטענע קאפּצאָנימ, פונ באלעבאטימ, וואָס נעמענ קיצווע אונ נעדאָוועס שטילערהייט. — האלבע קאפּצאָנימ, ווי,

אשטייגער, טאלמעטוירע-מעלאמדימ אינ פיל שטעט, וואָס זײַנענ האלב מעלאמדימ, האלב-בעטלער, אונ דעסגלײַכנ אויכ שאמאָסימ, דאיאָנימ, ראבאָנימ. איטלעכער פונ זיי איז האלב דאָס, וואָס ער איז, אונ האלב דאָס, וואָס אלע אנדערע יידנ מיט טאָרבעס זײַנענ.— יאָמטעוודיקע קאפּצאָנימ, אזעלכע, וואָס קאפּצענענ געוויינטלעכ פּורימ, בעשאס יידנ ביכלאל מאכנ זיכ הארצ אונ לאָזנ זיכ פאר גרויס כעדווע גייַנ קומפּאניעסווײַז אינ די הײַזער, אָדער אמאָל אויכ אונטער א יאָמטעוו, אונ הייסנ הייסט עס, קלאָמפּערשט, זיי קאפּצענענ פאר אנדערע, נעבעכ. — גמילעסכעסעד-קאפּצאָנימ, אזעלכע, וואָס נעמענ זייער גאנצ לעבנ נעדאָוועס אונטער אנ אויסרייד: א גמילעסכעסעד, קלאָמפּערשט, הײַנט, מאָרגנ גיבנ זיי עס מיט א דאנק צוריק אָפּ.

— דערמאָנט מיר, רעב אלטער, — רופ איכ מיכ אָנ נאָכדעמ, אז איכ האָב פישקעס ווערטער גענומענ אפ מײַנע קיילימ אונ געמאכט דעמ דאָזיקנ שטיקל סיידער צווישנ אונדזערע קאפּצאָנימ, — דערמאָנט מיר, איכ בעט אײַכ, עפשער איז דאָ נאָכ קאפּצאָנימ, וועלכע איכ האָב, כאָלילע, פארגעסנ ארײַנצושטעלנ אינ צעטל.

— מיילע, וואָס מאכט עס אויס? — טוט אלטער א זאָג אונ פארקרימט זיכ אפ מיר עפּעס אזוי, ווי איינער מיט א באָרד פארקרימט זיכ אפ א יינגל, ווענ ער מאכט זיכ עפּעס נאריש, — אָ-ווא, ער האָט, כאָלילע, פארגעסנ!.. אזא וויכטיקע זאכ דאָס צעטל! אונ אז מע שטייט נישט אינ צעטל, קענ מענ, כאָלילע, קיינ קאפּצנ נישט זײַנ...

— זאָגט עס נישט, רעב אלטער! — שטעל איכ מיכ שטארק אקעגנ.— אונדזערע קאפּצאָנימ זײַנענ בא זיכ שטארק פאריסנ, שרעקלעכ לאָהוט נאָכ א פּיצל קאָוועד. לאָז איינעמ זיכ נאָר דאכטנ עפּעס א מינדסט באליידיקונג, איז ער גרייט צו דערגיינ אײַכ דאָס לעבנ. באהיט זאָל מענ ווערנ פונ א קאפּצנ א שמעלקע!.. שא. זעט איר, אָט האָב איכ מיכ טאקע דערמאָנט, אָנ אײַנאָרע, נאָכ א סאכ

קאַפּצאָנימ: אײניקלעכ, יערושאַלמימ, ערעצ־ישׂראָעל־ײדנ, כיסראָפימ, שלאַפּע, מערידנדיקע מיט קסאָווימ פונ דאָקטוירימ, אגונעס, אַלערלײ מינע אלמאָנעס, מעכאַברימ, נײַ־מאָדנע מעכאַבערטעס מיט דעמ מאַנס כיבורימ. נישקאָשע, דער רועכ האָט אונדז, רעב אלטער, אויכ נישט גענומענ. מע מעג גאַנצ שטאַרק רעכענענ מאָכריי־ספאָרימ, — אונ אַז ס׳איז שוינ יאָ אזוי, רופט זשע טאַקע אופ אויכ אונדזערע דרוקער אונ אלע מינע רעדאַקטאָרס, זײ מיט אלע זײערע ארבעטער, זעצער, באַלע־מאַגיעס, שרײַבער, קאָרעספּאָנדענטנ — יעמוד עמ כל הקב־צנימ!.. איצינד, רעב אלטער, באַדאַרפ מענ די דאָזיקע אלע לײַט אוי־סאָרטירנ, איטלעכנ אפ זײַנ אָרט אינ צעטל. דאַכט זיכ, קײנעמ נישט פאַרגעסנ. האַ?

— אײַ, פּע, רעב מענדעלע! — מאַכט אלטער אופגעבראַכט אונ הײבט זיכ אָנ צו קראַצנ. — גענוג, כלעבנ, מיט אײַערע קאַפּצאָנימ. עס בײַסט מיר אזש דאָס לײַב, ווי פלײ וואָלטנ מיכ אָפּגעשיט. פונ־מײַנטוועגנ וואָלט איר עס געקענט מאַכנ בעקיצער: קאָל־ישׂראָעל — אײנ קאַפּצנ! אונ גאָרנישט. אנ עק, א סאָפ זאָל עס האָבנ. לאָזט פּיש־קענ דערצײלנ ווײַטער אונ שלאָגט אימ נישט איבער. אונטערזאָגנ א וואָרט, ווענ עס שטעלט זיכ פּישקענ אינ גאָרגל אונ ער בלײַבט ווי דערוואָרגנ, אָדער אויסבעסערנ אימ אמאָל דאָס לאָשנ, דאָס מעהײכע־טײסע...

נאָכ גאָר באַמ אָנהײב איז פּישקע געווענ דער כאַזנ, וואָס האָט גערדײט דאָס מויל, ארויסגעלאָזט צעהאַקטע, צעבראָקטע ווערטער, אונ איכ זײַנ מעשוירערל, וואָס האָט אימ אונטערגעהאָלפנ אינ דער נויט אונ אימ אויס דעמ מויל ארויסגענומענ דאָס וואָרט, מיט וועלכנ ער האָט זיכ געוואָרגנ. אָנ מיר וואָלט שווער געווענ פּישקענ אלײנ רעכט צו פאַרשטײנ. דאָס בינ איכ א באַלנ צו ווײַזנ אפ א פּראָבע שפּע־טער א ביסל. אלטער האָט דערבײַ נישט מער געטאָנ ווי אונטערגע־

שטופּט מיט זײַנע ווערטער: „מײלע בעקיצער", „נישטמער, גאָר-נישט". — ווי איינער, וואָס טרײַבט שאבעס אינ שול אונטער דעמ כאזנ, ער זאָל עס אָפּמאכנ בעקיצער, פּילנדיק, אז אינ דער היימ ווארט אפ אימ דער קידעש, א טשאָלנט מיט א קוגל.

14

„עכ מיט מאנ וואב אָבנ קעגעט צו פּישע. ני, קענטי אב מעשאַע זאנ, ווי מיט מאנע קיאנקע פּיסיעכ פּיעגנ מי זעכ שיעפּנ זייע פּאמעיעכ, קוזכינ ווי די יאקעס..." — אָט אזוי הייבט פּישקע אָנ ווײַטער צו דערציילנ מיט זײַנ לאָשנ. וואָס אויסגע-בעסערט מיט מײַנ הילפ מאכט עס: „איכ מיט מײַנ ווײַב האָבנ געהערט צו די פּיעשע, דאָס הייסט פּוס-אָרעמעלײַט. נו, קענט איר אײַכ מעשאַער זײַנ, ווי מיט מײַנע קראנקע פּיסלעכ פּלעגנ מיר זיכ שלעפּנ זייער פּאמעלעכ, קריכנ ווי די ראקעס". — אונ אזוי גייט פּישקעס דערציילונג, אויסגעבעסערט ווײַטער:

מײַנ ווײַב האָט אָנגעהויבנ מיכ ביסלעכווײַז צו זידלענ, צו שילטנ, צו זאָגנ שטעכווערטלעכ, צו רופנ מיכ מיט צונעמעניש אונ מיר אופּ-צוווארפנ מײַנע קראנקע פּיס. זי איז אקעגנ מיר ארומ מיט טײַנעס, אז זי האָט אינ מיר גאָר אינגאנצנ זיכ אָפּגענארט, פונ אויבנ בינ ארויפ; אז זי האָט מיכ געמאכט פאר א מענטשנ, זי האָט מיכ אינ דער וועלט צווישנ לײַט ארויסגעפירט, זי האָט מיכ פארזאָרגט מיט פּארנאָסע, געשטעלט אפ א שטייגער, — אונ איכ בינ איר נישט גע-טרײַ, טו איר אלצ אפ צעפּיקעניש. נאָר דאָס אָבער איז געווענ זעלטנ. איכ פלעג מיכ נישט ווינסדיק מאכנ, אלצדינג אראָפּשלינגענ, גע-טראכט בא מיר: אזוי איז געוויינטלעכ דער שטייגער פונ א ווײַב, אזוי

באדארף צו זײַן. איטלעכן מאַן איז דאָס ווײַב מעכאַבעד מיט א וואָרט און אַמאָל טאַקע מיט א קלאַפּ אויך. קוים איז איר דער קאַס אָפּגעגאַנ-גען, — איז ווײַטער געוואָרן א לעבן, פּישקע — ווײַטער שטאַרק באַ-שעוו. זי פלעגט ארופלייגן איר האַנט מיר אפן אקסל, זאָגן: „הײַטא, פּישקע!". מײַנער גייט פאָרויס, זי הינטער מיר, און ביידן איז עפּעס גוט אפן האַרצן. „אָט אַזוי אָבן מי זיך געיוקט און געקיאָכן"...

ביז באַלטע האָבן מיר זיך געשלעפּט עפּעס גאָר א לאַנגע צײַט און פאַרשפּעטיקט דעם גרויסן יאריד דאָרט, וואָס קלינגט איך דער גאַנ-צער וועלט. מײַן ווײַב איז געווען אויסער זיך, שרעקלעך זיך געער-גערט, גלײַך ווי זי וואָלט פאַרלוירן טאַרפאַט אַלאָפּים מאַלער. איך טרייסט זי און דרינג איר אַלץ: „מיילע, וואָס איז דאָ אַזוינס, אָבער באַלטער הײַזער זײַנען דאָך, באָרעכאַשעם, פאַר אונדז געבליבן! קאָרג פאַר אונדז אַזויפיל הײַזער, אַזאַ שטאָט? נישט צו פאַרזינדיקן!" און זי אַלץ אין איין קאָל: פאַרברענט וועד איינעם מיט דײַנע הײַזער! וואָס טויג מיר, דו ימאַכשמויניק איינער, דײַן שטאָט, אַזאַ בלאָטיקע שטאָט! אָט אַזאַ שטאָט נאַרײַעסטו עם מיר, האַ? איך וויל נישט! דו הערסט? איך וויל נישט אַזאַ שטאָט. אײַנגעזונקען וועד דאָ אין דער בלאָטע און וואַרג זיך דיר מיט דײַן שטאָט — מיט דײַן בלאָטיקער באַלטע!

— רעב אַלטער, ס'איז דאָ! — לאָז איך פּלוצלים אַרויס הויך אַפּ א קאָל. — איך האָב מיך דערמאָנט נאָך א סאָרט קאַפּצאָנים! קאַפּ-צאָנים-באַנקירן...

— א גרויסע מעציִע, כלעבן! — מאַכט אַלטער, קנאַקנדיק מיט דער צונג: „טצע-טצע-צע!" — פונמײַנטוועגן מעגן זיי אפילע נישט גע-דאַכט ווערן.

— איינעם פון די דאָזיקע לײַט, סימכעלע דער לעבעדיקער, קען איך אין גלופּסק זייער גוט. בא אים אין א באַזונדער בוך שטייען פאַר-

שריבנ אלע הײַזער אָפּגעטאקסירט, וויפל האכנאָסע באדארפ אימ דורכג יאָר איטלעכס הויז אײַנברענגענ. די הײַזער, זאָגט ער, זײַנענ מײַנע, צאָלנ מיר צינדז, גאנצ גלופּסק איז מײַנ קאנטאָר. זײַנ שטײַגער איז איטלעכנ טאָג צו גײנ אינ א געוויסנ טײל הײַזער. ער קומט ארײַנ אינ א שטוב לעבעדיק, מיט ברײטקײַט. גיט מענ אימ באלד די נעדאָווע, איז גוט; ווענ נישט, זאָגט ער: „א גוטנ-טאָג! נישקאָשע, איכ וועל פארשרײַבנ אפ אײַכ א כויוו" — אונ לויפט לעבעדיק, געשווינד ארויס. עפשער האָט איר געהערט, רעב אלטער, דערציילנדיק, ווי איינ גלופּסקער קאפּצנ האָט זיכ מעשאדעכ געווענ מיט נאָכ א קאפּצנ פונ טעטריוועקע אונ האָט געגעבנ אינ נאדנ ארײַנ די הײַזער אינ גלופּסק? — דאָס איז סימכעלע דער לעבעדיקער. אָדער עפשער האָט איר געהערט אויכ, ווי אפ א מאָלצײַט בא א גוויר אפ א כאסענע איז געקומענ א קאפּצנ א געבעטענער, נאָכשלעפנדיק מיט זיכ נאָכ איינעמ אנ אומגעבעטענעמ, אונ אפ דעמ פרעג: רעב קאָרעוו, וואָס שלעפּט איר מיט אײַכ אנ איבעריקנ פארשוינ? — ענטפערט ער: „דער דאָזיקער פארשוינ איז מײַנ איידעמ, וועלכנ איכ האָב צוגעזאָגט קעסט" — דאָס איז ווײַטער טאקע סימכעלע דער לעבעדיקער. בעקיצער, סימכעלע קוקט אפ גלופּסק ווי אפ זײַנ שטאָט אונ זײַנע הײַזער.

— פונמײַנטוועגנ מעג אײַער סימכעלע דער לעבעדיקער די קאַפּאָרע ווערנ, — זאָגט אלטער אָפּ זײַנס גאנצ בעקיצער אונ בעט פישקענ ווײַטער צו דערציילנ.

פישקע הייבט אָנ אפ זײַנ שטייגער, איכ העלפ אימ אונטער אפ מײַנ שטייגער, אונ די מײַסע דערציילט זיכ ווײַטער אזוי:

דער וועג אונדזערער איז נישט געווענ קיינ גלײַכער, פונ איינ שטאָט צו דער אנדערער, אלצ ווײַטער, ווײַטער. נאָר וואָס דענ? „מי פיעגנ קייכנ" אהינ אונ אהער, זיכ דרייענ אינ אלע זײַטנ, ווי ס'איז אונדז אויסגעקומענ. איינמאָל זײַנענ מיר מעגולגל געוואָרנ עפּעס אינ

א שטאָט, וואָס האַלעוויי דער רועכ זאָל מיכ געוועג כאַפּנ פריִער, איידער איכ בינ אהינ געקומענ! צו דער שטאָט אליינ האָב איכ נישט אפילע, פארקערט, זי האָט אקעגנ מיר גענוג יוישע געוועג, מיכ געלאָזט ארומגיינ מיט אלע קאָוועדנ אינ די הײַזער, נאָר דאָרט האָב איכ מיכ באַגעגנט מיט מײַנ מאַלכאַמאָוועס, געקוילעט זאָל ער ווערנ אַנ א מעסער! „א קיענק אימ אינ די ביינ!“ — אָט ווִאזוי ס'איז געשענ:

אינ יענער שטאָט, ווהינ מיר זײַנענ געקומענ, איז געשטאַנענ „קאָניצע“ — פעלד-אָרעמעלײַט מיט בײדנ. ס'איז געוועג א מערידע. באַלעבעסלעכ פונ הײַנטיקער וועלט האָבנ דאָרט אופגעטאָנ נײַס, אז אָרעמעלײַט, כוּץ אלטע, קראנקע אונ ביטערע קאַליקעס, ניט צו געבנ גאָרנישט. געזונטע באָכעריס, ווײַבער אונ מיידלעכ זײַנענ נישט קראנק צו דינענ, צו ארבעטנ אונ מיט אייגענער מי צו פארדינענ זייער שטיקל ברויט. דאָס ייִדישע נארישע ראכמאָנעס טוט נאָר אָנ גרויסע צאָרעס. דורכ דעמ, האָבנ זיי געזאָגט, האלטנ זיכ בא ייִדנ פוילע נעפּאשעס אָנ א צאָל, ווי וואנצנ, וואָס זויגנ יענעמס בלוט אונ עסנ אָפּעט אנדערע דעמ קאָפּ. זיי האָבנ בא זיכ אײַנגעפירט עפּעס ווי א מינ פאבריקע, ווו מע האָט מעכאבעד געווענ געזונטע אָרעמעלײַט, וואָס זײַנענ געקומענ צוגאסט, מיט עפּעס א מעלאָכע: צו דרייענ שטריק, צו נייענ זעק, — אונ געגעבנ זיי דערפאר עסנ. אָרעמעלײַט האָבנ אָנגעהויבנ זעלטענער זיכ אהינ צו ווײַזנ. „די קאָניצע“, וועלכע מיר האָבנ דאָרט געטראָפנ, איז געוועג שטארק אופגעבראכט אקעגנ דעמ דאָזיקנ אײַנפיר, פלאמ-פײַער. „גוואלד!“ — האָבנ זיי אלע געשריגנ. — ס'איז שוינ גאָר קיינ וועלט נישט. ווו איז דאָס ייִדישע ראכמאָנעס? אויס ייִדישקײַט, כלעבנ!.. איינער, א רויטער, א געזונטער, — א קיענק אימ אינ די בייכע! — האָט געפירט דאָס רעדל אונ געשריגנ מער פונ אלע: „ס'איז סדאָמ, נאָר סדאָמ! פארוואָס קומט עס, די נעגידימ זאָלנ זיכ

זיצנ ווי די פריצימ רויק, אונ אנדערע זאָלנ אפ זיי האָרעווענ? זייער גוטס איז דענ נישט יענעמס מי, יענעמס פראצע, יענעמס שווייס? אליינ זײַנענ זיי בא זיך אָפּגעפײַנטע מענטשלעכ, היטנ אָפּ זייער נעפעשל אונ ווילנ אלצ, יענער זאָל ארבעטנ. א נאָגיד, וואָס מער דיק, געזונט ער איז, וואָס מער זײַנ בײַכל איז גרעסער, איז ער אלצ מער פּאָרנעמ, מער פײַנע-בעריע. אונדזער איינער, אקעגנ, מוז מיט זײַנ געזונט זיכ, נעבעכ, באהאלטנ, זיכ שעמענ ווי א גאנעוו. איטלעכער שרײַט אפ די ציינ, פארוואָס גייט אזא געזונטער נישט ארבעטנ! עס וואָלט שוינ רעכט געווענ, כלעבנ, איבערצובײַטנ די יאָצרעס: לאָזנ די נעגידימ פּרוּווּנ א ביסל ארבעטנ! וואָס איז, קראנק זײַנענ זיי?" — „גערעכט, פײַוועשקע, גערעכט, מיר זײַנענ אויכ יִדישע קינדער, אזעלכע שמייליקע ווי זיי!" — האָבנ אלע אינ איינ קאָל אונטערגעבאסעוועט דעמ רויטנ מאמזער אונ ביסלעכווײַז זיכ צעגאנגענ פונעמ העקדעש.

אָוונט-צײַט באדארפ איכ גראָד גייג אינ א גאס פארבײַ דעמ שולהויפ. אינ דרויסנ איז טונקל, אונ מענטשנ א סאַכ, אָנ אײַנאָרע, דרייענ זיכ דאָרט ארומ. מיטאמאָל קומט מיר פונ דער זײַט גאס אָנ צו די אויערנ עפּעס א וויינענדיק קאָל מיט א געבעט, וואָס קענ רירנ אפילע א שטיינ. אָפּשטעלנדיק זיכ, דערזע איכ נישט ווײַט פונ מיר, ווי א צעבראָכענער ייִד האלט אפ ביידע אויסגעשטרעקטע אָרעמ א קישעלע, פונ וועלכנ עס הערט זיכ א פּישטשענ פונ א ברעקל קינד, וואָס פארגייט זיכ, נעבעכ, שרײַענדיק. דער אומגליקלעכער טאטע דרייט זיכ אינ אלע זײַטנ, שאָקלט עס, וויגט עס, נעמט עס אײַנ אפ א וויינענדיק קאָל מיט ביטערע קרעכצנ: „אוי, וויסט איז מיר, פינצטער איז מיר! מײַנ ווײַב שטארבט אונ לאָזט מיר אפ די הענט איבער א פּיצל קינד!.. אוי, וויסט איז דיר, קליינע, בידנע יעסוימעלע, פינצטער איז דיר אָנ א מאמע! א-א-א, שא-שא! וואָס זאָל איכ דיר, נעבעכ, טאָנ?"...

איטלעכער, וואָס גייט פארביי, גיט אימ עפּעס אינ דער האנט, א טייל וויַיבער ווענדנ זיכ צו אימ אויכ מיט א וואָרט, אונ ער אלצ אינ איינ אָטעמ: „וויסט איז מיר, פינצטער איז דיר!“, שאָקלענדיק אונ וואַרפנ-דיק זיכ מיט דעמ קישעלע אינ אלע זײַטנ. דאָס הארצ האָט מיר גע-ריסנ פאר ראכמאָנעס אפ דעמ וויסטנ טאטנ אונ אפ דער וויסטער יעסוימעלע, נעבעכ, נאָכ אינ די וויקעלעכ. איכ נעמ ארויס פונ דער קעשענע א דרײַער אונ קומ דערמיט צו נאָענט צו דעמ וויסטנ טאטנ. קוימ שטרעק איכ אויס צו אימ די האנט איבער דעמ קישעלע, דער-לאנגט ער מיר א שטארקנ קניפּ, מאכנדיק דערבײַ אפ זײַנ וויינענדיק קאָל: „אוי, וויסט איז ד י ר?“ מיט א קוועטש אפ דעמ וואָרט „דיר“, גלײַכ ווי מיכ מיינט ער. איכ כאַפּ מיכ בא דער האנט פאר ווייטעק, שפּרינג אָפּעט דערשראָקנ אינ דער זײַט אונ בלײַב שטיינ עטלעכע רעגע פארגאפט. דער וויסטער טאטע דרייט זיכ אויס באלד צו מיר, איכ קוק אימ גוט אָנ אונ בינ פארצאפּלט געוואָרנ... „פאר הײַנט וועט גענוג זײַנ. קומ! נא, האלט א ביסל דאָס קינד!“ — זאָגט ער, אונ שטופּט מיר ארײַנ אינ דער האנט דאָס קישעלע. דאָס קליינע יעסוי-מעלע, זע איכ, איז עפּעס א ליאלקע, אײַנגעוויקלט אינ שמאטעס, אונ דער וויסטער טאטע איז דער רויטער מאמזער, פּיַוועשקע. — „א קיעַנק אימ אינ די ביינער!“ ער האָט עס געמאכט ווי א בעריע! געוויינט, געקרעכצט פאר זיכ אונ געפּישטשעט, זיכ פארגאנגענ אויכ פאר דעמ קינד... אָט אזוי מוז מענ, — רופט ער זיכ אָנ, — מיט די נארישע ייִדישע קינדער האנדלענ. ווילנ זיי נישט געבנ מיט גוטנ — מוז מענ בא זיי נעמענ מיט קונצנ, אָנ דעמ גייט עס נישט. דער ראָוו, דער דאיענ, דער שיינער מעקאבל מיט דעמ גאנצנ פּעקל קלייקוידעש — אלע פארשטעלנ זיכ, מאכנ קונצנ. יענע מיט זייערע האוואיעס, אונ איכ — וויסט איז מיר! — מיט מײַנ קליינ יעסוימעלע. מעלקט זיכ, בעהיימעס!.. זאָג, פּישקע, אָמיינ!

אינ יענער צײַט, וואָס מיר האָבנ זיכ אופגעהאלטנ אינ העקדעש, האָט דער רויטער מאמזער אָנגעהויבנ זיכ צוצושארנ צו מײַנ ווײַב מיט גוטע ריידעלעכ. זי איז אים עפּעס שטארק געפעלנ. ער פלעגט זיכ כאפּנ צוטראָגנ איר, אז זי האָט עפּעס באדארפט, אונ ליב געהאט זי צו באדינענ. ביסלעכווײַז האָט ער אלצ צו איר זיכ ארײַנגענארט, ביז ער איז געוואָרנ מיט איר א שמעלקע. ער פלעגט אָפּזיצנ מיט איר שאָענווײַז אונ פּלוידערנ, ארײַנוואָרפנ אינ דעם שמועס גראָבע, נישט קיינ שיינע ווערטלעכ. מײַנע פלעגט פארשטעקנ די אויערנ אונ נישט וועלנ, דאכט זיכ, הערנ. אונ אז ער פלעגט זי אמאָל אינ טאָג ארײַנ לויבנ: זי איז א יאָדערדיקע, א פּעטע, א לויטערע, א פליישיקע יידענע, אזעלכע ווי ער האָט ליב, — פלעגט זי אים אָפּזידלענ, א פּאטש טאָנ אפנ רוקנ אונ דערבײַ טאקע לאכנ. איכ פלעג אויכ לאכנ. אמאָל טאקע מיט ווערעמ, נאָר באלד טאקע מיכ באטראכט צוריק: וואָס ארט מיכ א פּלוידערזאק? מאָרגנ-איבערמאָרגנ ווערט מענ גאָר זײַנער פּאָטער. מיר צעגייענ זיכ איטלעכער אינ אנ אנדער זײַט, אונ אייביק וועט מענ זײַנ פּארצעפּ-פּאָנעמ נישט אָנקוקנ. אונ ווײַטער, אינ די הײַזער גייט דאָכ מײַנ ווײַב, געלויבט דער אייבערשטער, מיט מיר. אימ, דעמ מאמזער, ווענ ער נעמט זי אָנעט בא דער האנט אונ וויל זי פירנ, שטופּט זי אָפּעט מיט א בייזער: „גייט אײַכ, גייט, פּע! איכ בינ אנ איישעס-איש. האָב, באָרעכאשעמ, מיט וועמענ אינ די הײַזער ארומצוגיינ".

אפ מאָרגנ, נאָכ דעמ באגעגעניש מײַנעמ מיט דעמ רויטנ מאמזער, ווי ער האָט זיכ פארשטעלט פאר א ווייסטנ טאטנ, בינ איכ מיר נעגאנגענ אינ די הײַזער אליינ. מײַנ ווײַב האָט, אופשטייענדיק אינדערפרי, זיכ געקלאָגט: עפּעס איז זי נישט מיט אלעמענ, עפּעס ציט זי זיכ אלצ אונ געגעצט, עס מוז זײַנ א גוט-אויג... — אונ איז דערײַבער געבליבנ אינ דער היימ. איכ אליינ בינ אויכ געווענ עפּעס לוי-

אלײבעמדיק, עס האָט מיר עפּעס געשלאָגנ ארופּ, הײַנט איז מיר טאַקע געוועג אומעטיק אײנעמ אלײנ צו גײנ אָנ מײַנ װײַב. ס'איז מיר װי עפּעס אָפּגעגאַנגענ. איכ לײקנ נישט, אַז זינט דער מאַמזער האָט זיכ צוגעשאַרט צו מײַנ װײַב און מיט איר געטריבנ קאַטאָװעסלעכ, איז זי מיר געװאָרנ טײַערער. עס האָט מיכ אַמאָל אפּילע פאַרדראָסנ, געברענט װי אַ פײַער, נאָר דערבײַ טאַקע — איכ װײס נישט פאַרװאָס — האָט מיכ צו איר עפּעס געצויגנ, געצויגנ װי אַ קישעפּ. עפּעס איז געװענ, װי זאָל איכ אײַכ זאָגנ, אַ געשמאַקער שמאַרצ, װי פונ אַ בלאָטער בעשאַס קראַצנדיק אימ אַמאָל אפּ מײַנ לײַב. ס'איז אַ שמאַרצ מיט אַ האַנאָע-האָבנ, בײדע זאַכנ אינאײנעמ... ס'איז געװענ אַ געמעלאָכטע „אינ די הײַזער ארומגײנ“, גאָר נישט דער טאַמ, װאָס אַנ אַנדערס מאָל. איכ האָב עס אָפּגעמאַכט בעקיצער, שאַבעס-שטעכ, סיור-ביור ומפליא לעשות — און מיכ אָפּגעפּאַרטיקט באַצײַטנס. ארײַנקומענדיק אינ העקדעש, האָב איכ געטראָפנ מײַנ װײַב זיצנדיק מיט דעמ מאַמ-זער און זיכ עפּעס געשושקעט. דאָס פּנעמ האָט איר געפלאַמט, זי האָט געהאַלטנ דעמ קאָפּ אָנגעבויגנ צומ מאַמזער, זיכ צוהערנדיק צו זײַנע רײד, און אַ זימ שמײכל איז איר פונ די ליפּנ נישט אַראָפּ. בײַ מײַנ צוקומענ צו איר מיט אַ פרעג: װאָס זי מאַכט? האָט זי זיכ געטאָנ אַ כאַפּ, געבליבנ אַקעגנ אַ רעגע אָנ לאָשנ און נישט געװוּסט װאָס צו טאָנ. דערנאָכ טאַפּט זי מיכ אָנעט, װי איר שטײגער איז געװענ, און מאַכט צו מיר אַזױ: „װײסטו, פישקע, װאָס איכ בינ קראַנק? דאָס איז נישט קײנ גוט-אויג, דאָס איז מיר געקומענ פונעמ צופוס-גײנ. די רויפּעטע, װאָס גײט ארײַנ, האָט מיר געהײסנ גײנ אינ באָד, מעכילע, אויסשמײַסנ זיכ, לאָזנ זיכ שטעלנ באַנקעס, גוט אויסרײַבנ זיכ אַפּ דער נאַכט און שװיצנ. נײנ, פישקע! צופוס װײַטער קענ איכ נישט גײנ. רעב פײַװעשקע איז אַזױ גוט, אַזױ פײַנ, און װיל אונדז נעמענ מיט זיכ אינ בויד. װאָס טוט מענ, פישקע? װאָס זאָגסטו, האַ?“

דער מאַמזער — „אַ קיענק אים אין די בייניע איאַן!" — האָט אױף מיר געקוקט עפּעס מיט אַזאַ אײגעלע, מיט אַזאַ שמייכעלע, וואָס האָט מיך געשטאָכן. עס האָט מיך פאַרקלעמט באַם האַרצן. ס'איז מיר געווען צו מוט ווי אַ יונגל, וועלכן דער רעבע הייסט זיך לייגן אױפן בענקל, אים אָפּצושמייסן. איך האָב געמאַכט אַ היפּשע ווײַלע מיט דער צונג עפּעס אָן ווערטער און ניט געוווסט וואָס צו זאָגן.

— וואָס שווײַגסטו? וואָס ענטפערסטו נישט? — צעשרײַט זיך אױף מיר מײַן ווײַב מיט קאַס, — איך ווייס, עס אַרט דיך גאָר נישט מײַן געזונט, ווילסט מיך גיכער פּטער ווערן, מיך טרײַבן יונגערהייט אין דער ערד אַרײַן. וואַרט נאָר, וואַרט, דו, אַכבעראָש איינער! גיכער וועסטו אָנלייגן מיט דעם קאָפּ, אַ מיסע-מעשונע אױנעמען. הערסטו, פּישקע, פּאַראַפּאָטשקע, די ערד וועסטו פון מיר קײַען! נישט איין האָר אין קאָפּ וועט דיר איבערבלײַבן. די ציין וועל איך דיר אויסזעצן.

אַז מײַן ווײַב האָט געעפנט אַ מויל, פלעגט מיר אין בויך קאַלט ווערן. איך בין געשטאַנען צעקאָכט, דערשלאָגן און דערהאַרגעט. ווי מיר איז דענסטמאָל געווען אױפן האַרצן — ווייסט נאָר איין גאָט וויל. וואָס האָב איך געקענט טאָן? איך האָב אָנגעבויגן דעם קאָפּ און גע-מאַכט צו מײַן ווײַב: „שאַ, שרײַ נישט, ערגער דיך נישט אַזוי. שאַ, דו וועסט פּאָרן! פאַרוואָס נישט?"

— אָט אַזוי רייד! — זאָגט מײַן ווײַב שוין ווייכער. — פאַרוואָס זשע, אַז מע רעדט צו דיר, שטייסטו ווי אַ ליימענער גוילעם און ענט-פערסט נישט קיין וואָרט? יענער איז אַזוי גוט, אַזוי פײַן, וויל אונדז מיטנעמען אומזיסט — און ער זאָל דאָס כאָטש זאָגן אַ דאַנק! שעמען מעגסטו זיך אין דײַנע ווײַטע האַלדז, דו גראָבער-יונג איינער...

וואָס האָב איך געקענט מאַכן? איך האָב געמוזט טאָן דאָס אויך, זאָגן דעם מאַמזער אַ דאַנק.

— רעב אַלטער, נאָך איינער!.. טו איך אַ זאָג הויך אױף אַ קאָל.

— וואָס איז, רעב מענדעלע, נאָכ א מעציִע? — מאכט אלטער צו מיר מיט א געשפּעט, — נאָכ א פרישנ סאָרט קאפּצאָנים האָט איר געפונענ? גאָט מעג אײַכ, כלעבנ, שוינ באַשערנ בעסערע מעציִעס. גע-נוג שוינ קאפּצאָנים!

— ניינ, רעב אלטער! איכ מיינ גאָר נאָכ איינ כאִומ-כאָנע כאיע-טרײַנעס, וואָס ציטערט אזוי פארנ ווײַב. אונדזער פישקע, דאכט זיכ מיר, פלעגט פונ זײַנער כאפּנ אמאָל אויכ הייסע פּעטש.

15

פישקע הייבט ווידער אָנ אפ זײַנ שטייגער, איכ ארבעט, העלפ אימ אונטער אפ מײַנ שטייגער, אלטער טרײַבט אונטער אפ זײַנ שטייגער — אונ די מײַסע דערציילט זיכ ווײַטער אזוי:

אפ דעמ אנדערנ טאָג נאָכ דעמ פרִיערדיקנ שמועס האָט זיכ די „קאָניצע" גערירט אונ ארויסגעטראָטנ פונ סדאָמ, ווי יענע שטאָט האָט בא דער דאָזיקער כאליאסטרע געהייסנ. זי איז ארויס מיט א ראש, א געפּילדער, מיט א שילטנ, פלוכנ פונ א סאכ מײַלער אונ א סקרי-פּערײַ פונ רעדער. עס האָט זיכ געשאָטנ אפ דער שטאָט טויטע קלאָ-לעס: פארברענט זאָל זי ווערנ! די באלעבאטימ זאָלנ צענ מאָל אינ טאָג פייגערנ פאר הונגער אונ ווי ניסראָפימ אינ דער וועלט זיכ ארומ-שלעפּנ... — דרײַ בוידנ זײַנענ געווענ פול אָנגעזעצט מיט אלערהאנד פּארשוינענ: יִדנ, יִדענעס, ווײַבלעכ, מיידלעכ, באָכערימ, גרויס אונ קליינ. אונ צווישנ זיי אויכ מײַנ ווײַב מיט מיר. מיר זײַנענ, לעמאִל, דערהויכט געוואָרנ: ארײַנגעטראָטנ אינ דינסט אינ דער „קאָניצע" ארײַנ.

הערט איר, מײַנע ליבע ייִדן, עס האָט מיר זיך געעפֿנט עפּעס גאָר א נײַע וועלט, און איך אָנהייב איז מיר מיט דער כאַליאַסטרע גאַנץ פֿריילעך געווען. איך פֿלעג מיך אָנזען און אָנהערן ווּנדערשיינע זאַכן, וואָס גאָר אומעגלעך אַלצדינג מיט איטלעכס פּיצעלע באַזונדער איבערצוגעבן. איך פֿלעג הערן, אַשטייגער, ווי מע פֿלעגט אָפּריכטן, אָפּשפּעטן פֿון דער גאַנצער וועלט און איטלעכן זיך נאָכקרימען; ווי איטלעכער פֿון די פֿײַנע־מענטשלעך פֿלעגט דערציילן עפּעס אַף גנייווע־לאָשן זײַנע אַלע געננ און שפּיצלעך, וואָס ער האָט אָפּגעטאָן. איינער דערציילט, ווי־אַזוי ער האָט זאַבאָרעט א קרעל (געגאַנוועט א ברויט); דער אַנדערער — ווי־אַזוי ער האָט זאַלאַבערט א קאַפּאָרעניצקע (געגאַנוועט א הון); דער דריטער — ווי־אַזוי ער האָט געלאַקכנט קלינגערס (אויסגעכאַפּט געלט) און אין די גאַרגאָלעס אַרײַנגערוקט, און דער פֿערטער — ווי־אַזוי ער האָט געבאַלדאָוועט א יאָלד (געהאַרגעט, געשלאָגן איינעם א באַלעבאַטיש קינד). נעגידים פֿלעגט מען שילטן אַף וואָס די וועלט שטייט, גלאַט אַזוי זיך. פֿאַר גאָרנישט. איך קען אײַך שווערן אין טאַלעס און אין קיטל, אַז זיי האָבן די נעגידים א סאַך מער פֿײַנט, ווי די נעגידים זיי. א נאָגיד האָט בא זיי געהייסן עפּעס אַזויפֿיל, ווי: פּיאַווקע, צעשטאָפּטע קישקע, פֿאַרשטאָפּטער קאָפּ און פֿאַרשטאָקט הערצעלע, פֿאַרשײַט בעניאָכידל, קופּערנער שטערן, און דער שוואַרציאָר ווייסט זייער טאַטן, וואָס נאָך פֿאַר א מיִעסע צונעמעניש. ס'איז בא זיי פֿאַרעכנט געווען פֿאַר א מיצווע א נאָגיד אָפּצוטאָן עפּעס א שפּיצל, וויבאַלד נאָר מעגלעך. זיי פֿלעגן אָפּשיקן צו די נעגידים בויבווייטעק, שטעכעניש, יעסורים, לייד און קאָלאַמינע קרענק, בעשאַס אַמאָל עפּעס א צאָרע. מיך פֿלעגן זיי, אין שפּאַס אַמאָל, רופֿן נ אָ ג י ד, דערפֿאַר וואָס איך פֿלעג זייער אָפֿט מיך פֿאַר די נעגידים אַרויסשטעלן און שטאַרק אָננעמען זיך פֿאַר זייער קאָוועד. ווײַל אופֿהאַלטנדיק זיך פֿריִער אין באָד

בינ איך דאָך צווישנ נעגידימ דערצויגנ געוואָרנ, מיט זיי עפּעס דאָך איבערגעהאט אייסאָקימ, ווי אשטייגער: היטנ זיי דאָס אָנטאָנ, צו-טראָגנ זיי דאָס פּעקל זאכנ, א שעפעלע וואסער, א קויל פייער אונ דאָסגלייכנ נאָך אזעלכע געשעפטנ. — איך פלעג הערנ א שמועס פונ באָכערימ מיט מיידלעך, ווי זיי טרייבנ קאטאָוועס אונ ריידנ זיך שי-דוכימ. איינ בויד האָט זיך מעשאדעך געווענ מיט דער אנדערער. די קונצ פונ פארשטעלנ זיך איז בא דער כאליאסטרע געווענ שטארק גע-הויבנ, עס האָט געטויגט צומ אייסעק. ווענ אמאָל איז אויסגעקומענ, האָבנ די שיינע-לייט זיך פארשטעלט: איינער פאר א הויקעריקנ, דער אנדערער פאר א הינקעדיקנ, דער פאר א בלינדנ, יענער פאר א גע-ליימטנ, די פאר א שטומע, אונ יענע פאר א קרומע. נאָר עמעסע, נישט געמעלאָכעטע קאליקעס, ווי, אשטייגער, איך אונ מיינ ווייב, דאָס האָט בא זיי געהאט גאָר א גרויסנ ווערט. זיי האָבנ אָפט געזאָגט, אז אזעלכע פעלער, ווי אונדזערע, איז פאר אָרעמעלייט א שאצ, א מאטאָנע פונ זיינ ליבנ נאָמענ: זיי קענענ זייער פיל איינטראָגנ. מיינ ווייבס פעלער איז זיי נאָך בעסער געפעלנ. היינט פלעגנ זיי גלאט באָטל ווערנ פאר איר פּיסק, וואָס אפ שרויפנ. די האָר האָבנ זיך גע-שטעלט, אז זי האָט געעפנט א מויל.

דער רויטער מאמזער האָט זיך שטארק געדרייט ארומ מיינ ווייב אונ זיך פּאָשעט געהאנגענ אפ איר. ער האָט זי געקאָשקעט, געקיכלט אונ צוגעטראָגנ איר פונ פייגל-מילך: געקאָכטע ארבעס, באָב, פלוי-מענ, — וואָס נאָר ער האָט ערגעצ דערטאפּט. איך האָב מיך אָבער באטראכט: כאפּ דיך דער וואטלמאכער! וואָס קענ עס מיך ארנ? קיבל זי, קאָשקע זי, וואָס קענסטו דערמיט מיינענ, וואָס?.. גאָרנישט. אז זי איז אנ איישעס-איש! מיילע איז דאָך אָנ סאקאָנעס... מיינסטו דאָך, גאנצ זיכער, נאָר איר פעלער, פּאָשעט א בלינדע איז גוט, מע קענ מיט איר מאכנ געלט, טאָ האָב זשע, קאָלבויניק איינער, די גאל! מיינ

ווײַב גייט לעסאַטע אין די הײַזער אַלץ טאַקע מיט מיר. וואָס זשע האָסטו דאָ, טיפּעש איינער, געפּויעלט מיט דעם צולאָנטשען זי צו זיך, מיט דעם איזניובען זיך צו איר, אַז דער רעכטער איקער־זאַך — אין די הײַזער גיין, גייט זי טאַקע מיט מיר, מיט מיר?..

און דעריבער, ווײַל איך האָב אַזוי מיר געטראַכט, האָב איך שטאַרק באַגערט לערנען הילכעס־אָרעמאַן מיט אַלע פּישטשעווקעס, קעדיי מײַן פֿלויגעסטע דערמיט געפֿעלן, און געמאַכט דעם אייסעק שוין גאָר קיין מײַסע ניט. איך האָב מיך שוין אויסגעלערנט ווי אַרײַנצוקומען אין אַ שטוב. די קונץ באַשטייט דערין: אַרײַנקומען זאָל מען מיט אַ רוגזע, אָנגעבראָגעזט און מאָנען די נעדאָווע ווי אַ כויוו; מע זאָל קריכן, אַרופֿקריכן אויבנאָן און פֿאַרקריכן אַזש אין דער ספּאַלניע, אופֿצוזוכן דעם באַלעבאָס אָדער די באַלעבאָסטע דאָרט. אין דינגען זיך בין איך געווען אַ מײַסטער, איין בעריע אין דער וועלט. דער גאַנצער סייכל שטעקט דערינען: קיינמאָל באַדאַרף נישט געפֿעלן, וויפֿל מע גיט. גיט מען אַ שטיקל ברויט, זאָל מען בעטן עפּעס גע־קעכץ, אַ ביסל באָרשטש; גיט מען געלט, זאָל מען בעטן אַ העמד, אַלטע טאַכטויניס און זאָקן אוקעדוימע. שטענדיק באַדאַרף מען זיך נאָר קרימען און בלאָזן, קיינמאָל נישט דאַנקען, נאָר וואָרטשען און אַמאָל אויך טאַקע שילטן.

וואָס זשע טוט דער רויטער מאַמזער? „אַ קיענק אים אין די ביינער אַיאַן!" דער רויטער מאַמזער טוט אויף האַסבאָרעס, ווי מײַנער פֿאָטער צו ווערן. ער קלערט בײַ זיך גאַנץ זיכער אַזוי: אין הילכעס־אָרעמאַן, פּישקע, מעגסטו בײַ מיר די הרובעס הייצן. איך קען מאַכן די שפּיל אַכציק טויזנט מאָל בעסער פֿון דיר. און אַז איך האָב מיר אַרײַנגענו־מען אין זינען די פּאַרנאָסע מיט דײַן בלינדער, וועט מיסטאָמע שוין זײַן רעכט. נישקאָשע, איך וועל דיך, מיט גאָטס הילף, שוין פֿאַר־זאָרגן. — ער האָט צו מיר זיך גענומען און געמאַכט אויס מיר אַ

קאָטער. איך בין מיִעס אראָפּגעפאלן בײַ מײַן ווײַב און געהאט בײַ איר אַ פּנים ווי כוויזעק. קיין אנדער וואָרט האָב איך פון איר נישט געהערט נאָר ווי: געשוואָלן ווער, לייג אָנעט מיט דעם קאָפּ, ווערעם זאָלן דיך עסן, דו פּרעסער, יונגאַטש אײנער, דו אזויינער, אזויינער און אזויינער! דער מאמזער, — קיין טכיִעס-האמייסים זאָל ער ניט אופשטיין! — האָט אַלץ אָפּ מיר געגראָבן און מיר געטאָן צום טויט, ביז איך בין בײַ איטלעכן געוואָרן צו שאנד און געשפּעט, אַלע בוידן האָבן לעסאָפּ מיט מיר געהאט צו טאָן. וואָס אַ מיִנוט — איז איבער מיר געפאלן אַ האמצאָע, וואָס אַ רעגע — האָב איך געהייסן מיט אַן אנדער צונעמעניש. איטלעכער האָט מיט מיר געטאָן, וואָס זײַן האַרץ גלוסט. איך בין געווען דאָס קאַפּאָרע-הינדל. האָב איך אמאָל מיך געבייזערט פאַר צאָרעס, פלעגט עס איטלעכן אונטערטראָגן. זעט נאָר, האָט מען געמאכט, ווי דער נאָגיד האָט זיך צעיאכמערעט, ער וועט שוין באלד פּלאַכנעכנען. האָב איך מיך אמאָל באוואשן מיט טרערן פאַר ווייטעק פון די קלעפּ, וועלכע אין מיר איז ארײַן, פלעגט מען זאָגן: וואָס איז מיט דיר דאָ אזוי די סימכע, פישקע? וואָס האָסטו זיך עפּעס אזוי צעלאכט מיט ציינער? זעט נאָר, אוילעם, ווי פישקע לאכט! — דערלאַנגט אים, יִדישע קינדער, — פלעגט זיך הערן דעם מאמזערס קאָל, — דערלאַנגט אים, נעבעך, אַ טעלעמעטשע צווישן די ליטקעס, אַ רײַב איבער די לאָפּעטקעס דאָס איז אַ רעפוע צום לאכן. אויב, כאָלילע, עס וועט נישט העלפן, באדאַרף מען אים גלעטן די האָר, אָנעמען באַם אויער און אײַנרוימען אים אַ סאָד, — דערפון וועט זיך אים שוין שטעלן טרערן אין די אויגן, ווי פון אַ קעזאיִס מאָרער. מע מוז דאָך אַ יִדן ראטעווען. — אמאָל פלעגט מען מיך ארויסוואַרפן פון דער בויד, און אז איך בין מיט די קראנקע פיס געלאָפן נאָך דעם וואָגן, ווי נאָר איך האָב געקענט, און געמאכט מיט די זײַטן, — האָט מען צוגעפּליעסקעט, צוגעפּאטשט מיט די הענט

אונ געשריגנ מיט א געלעכטער: בראוואָ, פישקע! אָט אזוי, פישקע, טאנצ א ביסל, טאנצ! קוקט נאָר, אוילעמ, ווי פישקע הייבט פיסלעכ, ווי שיינ, אָנ אנינאָרע, ער טאנצט! ער מעג אפ אלע כאסענעס טאנצנ. קיינ בייז-אויג זאָל אימ נישט שאטנ. — איינמאָל האָט זיכ אָנגערופנ איינער — אונ אלצ טאקע דער מאמזער, „א קיענק אימ אינ די ביינער אינ!" — אוילעמ, פישקע איז גאָר א גלייכער. ער פארשטעלט זיכ נאָר, דער גאנעוו, פאר א קרומענ, ער מאכט אויס אונדז אלע כויזעק. מע באדארפ אימ פרווונ אויסגלייכנ. גיט אימ דאָרט א טעלע-פעטשע אינ דער דיכ, וועט איר זענ, ווי ער ציט אויס גלייכ א „פאָלקע". — האקלאל, יידנ, מע האָט מיכ געפייניקט, מע האָט מיר שטארקע יעסורימ אָנגעטאָנ. אוי, פלעג איכ מיכ דערמאָנענ אינ די גוטע גליקלעכע יאָרנ. וואָס איכ בינ מיר געזעסנ ווי א סראָרע אינ באָד אונ געלעבט ווי גאָט אינ פראנקרייכ! וואָס איז מיר דענ דאָרט אָפגעגאנגענ?

— מיילע, נעמט מענ אונ מע גיט אָפ, — פאלט אלטער אריינ פישקענ אינ די רייד. — דערופ איז דאָכ דאָ בא יידנ א גאָט.

— יאָ, גערעכט! — מאכט פישקע מיט א זיפצ. — האלעווייַ וואָלט איכ עס טאקע פריער געטאָנ, וואָלט אז וווּיל אונ גוט געווענ מיר אונ עפשער נאָכ עמעצנ... נאָר איכ ווייס נישט, וואָס מיר איז אזוינס געשענ. נאָר א קישעפ האָט מענ מיר אָפגעטאָנ. ס'איז א וויי-טעק, א בושע צו זאָגנ, דאָס הארצ האָט מיכ צו מיינער עפעס גע-צויגנ... ווי שטארק איכ האָב געליטנ אונ געהאט געבראָטענע לייד, פונדעסטוועגנ האָט מיכ דער רועכ נאָכ איר געכומענ. איכ ווייס נישט, צי איז דאָס געווענ פונ מיר נאָר אנ אקשאָנעס — אז דיר, מאמזער, גלוסט זיכ, ווילסט צווישנ מיר מיט מיינ ווייַב אָנמאכנ א בייז-לעבנ אונ מיכ פאטערנ, — וויל איכ דיר אפ צעלאָכעס מיכ דאפקע אינ איר האלטנ, אונ נאָכ מער ווי פריער, מיט ביידע הענט זיכ האלטנ.

אָדער דאָס איז געווען, ווי זאָל איכ עס זאָגנ, גלאַט אַזוי פונ זיכ
אַלײנ... עפּעס טאַקע נאָר אַ קישעפ. איר געשטאַלט האָט מיכ עפּעס
גענומענ. אַ געזונטע, אַ דיקע, אַ יאַדעריקע, אַ פּאָנעם אָפּגעגאָסנ;
נישט אַזוי שײנ, ווי כײנעוודיק. פיל מאָל פלעגט זיכ מאַכנ, אַז פאַר
גרויסע צאָרעס אונ האַרצווייטעק האָב איכ מיר געוואָלט אַ מײַסע אָנ-
טאָנ, געווונטשנ מיר דעמ טויט מיט איר אײנײנעמ. הײַנט, הײַנט,
פלעג איכ באַ מיר טראַכטנ, מוז עס האָבנ אַנ עק. הײַנט זאָג איכ איר:
גענוג! נאָר קוימ בינ איכ צו איר צוגעקומענ נאָענט אונ זי האָט מיט
מיר געמאַכט אַ רײד, אָדער אַרופגעלײגט די האַנט מיר אויפנ אַקסל
אונ געזאָגט: פיר מיכ, פישקע! — האָט מיר אָפּגענומענ דאָס לאָשנ
אונ בינ עפּעס ווי איבערגעביטנ געוואָרנ.

איכ אַ גוטער שאָ אײנמאָל, גײענדיק מיט מײַנ ווײַב אינ די הײַ-
זער, עפּעס מיט אַ גרינג געמיט, טו איכ איר אַ זאָג: באַסיע, נעשאָמע
מײַנע, וואָס וועט דער טאַכלעס זײַנ פונעמ שטענדיקנ אַרומשלעפּנ
זיכ? עס פּאַסט, כלעבנ, גאָר נישט פאַר אונדז. אינ גלופּסק האָבנ
מיר בײדע, באָרעכאַשעמ, אַ שטיקל נאָמענ געהאַט. דו מיכ האָסט
אַרויסגענומענ דאָרט פונ דער באָד. אַ קאַטאָוועס עפּעס גלופּסקער
געמויערטע באָד, ווו עס וואַרפנ זיכ איבער אַ וואָכ אַזעלכע בערנ,
גרויסע לײַט! דיכ האָט אויכ איטלעכער געקענט אינ אַפ דיר קאָוועד
געלײגט. הײַנט זײַנענ מיר נאַוונאַד עפּעס מיט שלעפּערס אינ דער
פרעמד, אונ וואָס פאַר אַ פּאָנעמ האָבנ מיר, מישטײנס געזאָגט? —
ווילסט עפּשער צוריק קײנ גלופּסק? — ענטפערט אָפּעט מײַנ ווײַב
ווי אויפגעבראַכט. — מעגסט זיכ דיר, פישקע, אַהינ צוריק-קערנ, אויב
דיר גלוסט זיכ אַזוי. איכ — בעשומויפנ נישט. אינ גלופּסק זײַנענ דאָ
הײַנט גענוג אָרעמעלײַט אָנ מיר. וואָס אַ טאָג וואַקסנ דאָרט אויס
פּריש-צאַפּלדיקע קאַפּצאָנימ. שפּאָגל-נײַע מעקאַבלימ. באַלעבאַטימ
גײענ הײַנט דאָרט אײנער צומ אַנדערנ אינ די הײַזער אַרומ. — פונ-

מײַנטװעגן מעג זײַן אן אנדער שטאָט אױכעט,— ענטפער איך צוריק, — נעשאָמעניו, קלײַב דיר אױס עפּעס א שטאָט, װעלכע דיר געפעלט, און לאָמיר זיך דאָרט באַזעצן. אז מע װײסט, דאָס איז אונדזער שטאָט, דאָס זײַנען אונדזערע הײַזער, אונדזערע באַלעבאַטים, איז עפּעס מאַזל און בראָכע, װי זאָגט מען עפּעס: איטלעכער הונט אף זײַן מיסט.

— באַלד, פּישקע, באַלד, — מאַכט מײַן װײַב, קלאַפּנדיק מיך מיט איר האַנט איבערן רוקן גאָר פרײַנטלעך. — לאָמיר נאָך א ביסל פאָרן, לעבן, רײַבן זיך אין דער װעלט. ס׳איז עפּעס גוט, פרײלעך, מעכײַע... האָב צײַט א ביסל, פּישקע, מיט דײַן שטאָט, באַלד, באַלד!

איר „באַלד” האָט געדױערט א לאַנגע צײַט, און ס׳איז נישט געװען קײן עק, קײן סאָף. אין דער צײַט בין איך איבערגעװען אין גענוג שטעט, האָב מיך אָנגעליטן גענוג צאָרעס און פּײַן. אינגאַנצן האָב איך עס געהאַט צו פאַרדאַנקען אים, דעם מאַמזער, „א קיענק אים אין די בײניע איאַן...”

פּישקע טוט א זיפץ טיף פונעם האַרצן און בלײַבט זיצן שטיל מיט צוגעמאַכטע אױגן. מיר לאָזן אים א ביסל צו-זיך צו קומען, דערנאָך הײבט ער װײַטער אָן — און די מײַסע דערצײלט זיך אזױ:

16

צו דעם צונעמעניש „נאָגיד” האָב איך אין דער לעצטער צײַט באַקומען נאָך א נײַעם טיטל „מעקאַבל”. דעם דאָזיקן טיטל האָט מיר געגעבן דער מאַמזער — פאַרכאַפּט זאָל ער װערן! און אזױ האָט איטלעכער פון דער באַליאַכטרע מיך גערופן: פּישקע מעקאַבל. — מעקאַבל איז בא זײ אזא מין עס

וואָרט, וואָס באַם אַרויסברענגען עס פונעם מויל שפּײַט מען זיבנ
מאָל אויס. די סינע, וואָס הערשט געוויינטלעכ צווישנ באַלמעלאָ-
כעס, סאָכרימ, קרעמער אונ דעסגלײַכנ, וואָס האָבנ איינ ברויט, —
איז אַ הונט אַקעגנ דעם, ווי זיי, בויד-אָרעמעלײַט, האָבנ פײַנט די
שטאָטישע קאַפּצאָנימ, אונ ביפּראַט נאָכ דאָס גאַנצע קאַפּיטל מעקאַב-
לימ. אָט די ווערעמדיקע מעקאַבלימ, פוילע מעיוכאָסימ, פאַרשמאָלצע-
וועטע שיינע-ייִדנ, — פלעגנ זיי אַלץ זאָגנ מיט גאַל, — זײַנענ ווי די
וואַנצנ פול אינ אַלע הײַזער, אונ נישט אויסצוהאַלטנ פונ זיי. מע
צעשטאָפּט זיי די קישקעס אַפּ אַלע סימכעס: כאַסענעס, ברייסנ אונ
קרישמע-לייענעס, רײַסנ פונ טויטע אונ פונ לעבעדיקע, אונ מיר,
נעבעכ, רײַסנ קריִע, האָרעווענ, פּראַצעווענ אַפּנ שטיקל ברויט אונ
ווערנ פאַרשוואַרצט... די דאָזיקע אַלע צעקראָכענע נעפאַשעס, פלאָס-
קעדריגעס האָבנ זיכ גענומענ דאָוויד-האַמעלעכס טילימל אונ מאַכנ
מיט אימ די שפּיל. דאָוויד-האַמעלעכ זאָל געווענ פריִער וויסנ, צו
וועמענ אינ די הענט זײַנ טילימל וועט אַרײַנפאַלנ, וועלכע פּאַרנאָ-
סעס די פוילע, פאַרשימלטע לאַפּנמיצלעכ מיט אויסגעווייקטע פּענעמ-
לעכ וועלנ דערמיט מאַכנ, וואָלט ער עס, גאַנצ זיכער, נישט גע-
מאַכט.

— ניינ, באָסיע! — האָט דער מאַמזער געמאַכט צו מײַנ ווײַב, —
פונ אײַער פּישקענ וועט קיינ לײַט שוינ נישט זײַנ. ניינ, ניינ, נישט
קיינ לײַט, איינער פונ אונדזער כעוורע! ער איז אַ מעקאַבל מיט די
ביינער, אַ מעקאַבל מיט אַלע כייג-גריבעלעכ. דאָס פאָרנ אײַערס מיט
אימ, דאָס רײַבנ זיכ אינ דער וועלט, וועט אימ קלאָל נישט העלפנ.
אינ הילכעס-אָרעמאַנ ווייסט ער נישט מאַי דקאָ אַמרי רביצינ. נישט
קיינ מענטש, ווי עס געהער צו זײַנ. איר וועט, נעבעכ, האָבנ פונ אימ
אַ פאַרפוילטע גאַל. — אײַ, אַזאַ באָסיע, איכ זאָל האָבנ אַזאַ באָסיע!
אַ גליק, ווי איכ בינ אַ ייִד, אַ גליק וואָלט איכ מיט אײַכ געמאַכט!

נאָכ די אַלע מיטל, וועלכע דער מאַמזער האָט געברויכט, אָנצומאַכנ צווישנ מיר מיט מײַנ ווײַב א בייז-לעבנ אונ מיכ דערווײַטערנ פונ איר דורכ רעכילעס, וואָס נישט געשטויגנ, נישט געפלויגנ, — איז אימ לעסאָפּ געראָטנ צו פאַלנ גאָר אַפּ עפּעס נײַס. ער האָט מיכ פאַרמאַסערט פאַר מײַנ ווײַב, אָנגערעדט אַפּ מיר שטילערהייט, אַז איכ שאַרכנ מיכ עפּעס צו א מיידל פונ א בויד אונ מאַכ מיט איר עפּעס צופיל כיינ... צווישנ דער כאַליאַסטרע האָט זיכ געפונענ א האָרבאַטע מיידל, מיט וועלכער איכ האָב, עמעס טאַקע, ליב געהאַט צו שמועסנ זייער אָפּט אונ...

— הא, וואָס איז דאָס פאַר א מיידל עפּעס? — פאַל איכ אונ אַלטער פישקענ אינ די רייד אַרײַנ. — הא, פישקע, זײַ זיכ מוידע!

— דאָס מיידל איז געוועזנ א ווילד-פרעמדע אינ בויד, אונ זי האָט, נעבעכ, גענוג זיכ אָנגעליטנ, גענוג אָפּגעקומענ אינ אירע יונגע יאָרנ. איכ בינ זיכ מוידע, אַז איכ האָב ליב געהאַט טאַקע מיט איר איינעמ צו זיצנ אונ צו שמועסנ. מיר פלעגנ אויסגיסנ איינער דעמ אַנדערנ אונדזער ביטער האַרצ. זי פלעגט אַפּ מיר ראַכמאָנעס האָבנ אונ נישט איינ מאָל וויינענ אַפּ מײַנע אונ אַפּ אירע צאָרעס. אײַ, איר זאָלט וויסנ, וואָס דאָס איז פאַר א מ י י ד ל! אײַ, איר זאָלט וויסנ אירע צאָרעס, נעבעכ!.. — האָט פישקע אויסגעלאָזט מיט טרערנ אַפּ די אויגנ.

מיר האָבנ געבעטנ פישקענ אונדז קלאָר צו מאַכנ, ווער איז דאָס מיידל אונ וואָס מיט איר האָט זיכ אַזעלכס געטראָפנ.

— אַז איר בעט מיכ אַזוי — האָט פישקע אָנגעהויבנ נאָכ דעמ, אַז ער האָט מיט איינ עק אַרבל אויסגעווישט די אויגנ, — אַז אײַכ איז נאָכ נישט נימעס געוואָרנ הערנדיק מיכ, וועל איכ אײַכ צוליב טאָנ אונ דערציילנ, ווי ווײַט גאָר איכ קענ. הערט, זײַט מויכל, אונ האָט קיינ פאַריבל נישט, אויב בא מיר וועט עס אויסקומענ נישט גלאַט.

דאָס מ י י ד ל איז געווענ נאָכ א קינד, אז די מאמע אירע האָט זי געבראכט קיינ גלופּסק אינײנעם מיט א קלימעקל זאכנ און אלטע בעבעכעס. דאָס קלימעקל האָט זי אָפּגעוואָרפנ דאָרט ערגעצ אינ א שטיבל בא אנ אלטער יִדענע, א מאכשייפעטע. אפּאָנעם, דאָס איז געווענ א מעקלערנ פונ דינסטנ. די אלטע יִדענע פלעגט אוועקגיינ מיט דער מוטער, איבערלאָזנ דאָס קינד איינע אליינ אָנ עסנ און פארפאלנ ווערנ אפּ א גאנצנ טאָג. אז דאָס קינד האָט איינמאָל געוויינט, געצאפּלט: מאמע, נעמ מיכ אויכ מיט זיכ! האָט די אלטע מאכשייפעטע אפּ איר זיכ שטארק געבייזערט, מאכנדיק צו דער מוטער: כאָלילע! מע טאָר פונ איר גאָר נישט וויסנ. עס קענ שאטנ צומ אייסעק. אינ עטלעכע טעג ארומ האָט די מאמע זי גענומענ און גאנצ שטיל זי ארײַנגעפירט לעמאזל אינ א קיכ, ערגעצ אינ א באלעבאטיש הויז. עס האָט נישט געדויערט לאנג, איז זי מיט דער מאמע איבערגעגאנגענ ערגעצ אנדערשווו אינ א קיכ, און פונ דאָרט ווײַטער אינ א נײַער קיכ, אזוי אז אינ א קורצער צײַט זײַנענ זיי מעגולגל געוואָרנ אינ א היפּש ביסל קיכנ. די מאמע איז מיט איטלעכס מאָל איבערקלײַבנ זיכ אינ א נײַער קיכ געוואָרנ צו איר אלצ ערגער און שלעכטער. איר טאטנ האָט זי ווייניק געקענט. פריִער אינ דער היימ איז ער געווענ א זעלטענער גאסט, שטענדיק אונטערוועגנס, און דערנאָכ דאָ אינ די קיכנ האָט זי אימ קיינמאָל נישט געזענ. זי וואָלט אפילע גאָר פארגעסנ, אויב זי האָט א טאטנ, ווענ די מאמע זאָל אימ פּופּציק מאָל אינ טאָג ניט שילטנ בעשאס זי פלעגט צו איר אויסלאָזנ איר שווער ביטער הארצ. „אָנלייגנ זאָל ער מיטנ קאָפּ, דער שיינער טאטע! — פלעגט זי שילטנ, פלוכנ. — דאָס ווײַב האָט ער געפּאטערט נאָכ אזויפיל יאָר מי, בויכווייטעק, וואָס זי האָט געהאט בא אימ, און איר נאָכ אָנגעהאנגענ — געהאנגענ זאָל ער ווערנ! — א באָמבע, א קינד אפּנ האלדז, וואָס איבער איר קענ זי אפּ קיינ אָרט נישט אײַנזײַנ און בא-

דארפ זיכ מיט איר שטיקנ, באהאלטנ. וואָרעמ ווער וויל עס דענ האָבנ בא זיכ א קעכנע מיט א קינד?" — נישט איינ מאָל טאקע פלעגט די באלעבאָסטע אינ קיכ ארײַנלויפנ, ווענ דער וואַרמעס איז נישט געווענ עפּעס אזוי געראָטנ, אונ פּילדערנ, שרײַענ, פּארוואָס האָט גאָט זי געשטראָפט מיט אזא קעכנע, וואָס שעפּט אָפּ דאָס אייבערשטע פונ דער יויכ אונ גיט עס איר שיינ טעכטערל אוועק, — כאָטש דאָס טעכטערל, נעבעכ, האָט געדארט, געקוואַרט אונ געגעסנ קרענק. די מאמע פלעגט עס פארשטופּנ, אזוי ווי טרייפע סכוירע, אפנ אויוונ. אינ א ווינקעלע דאָרט איז עס דעמ גאנצנ טאָג אָפּגעזעסנ אפ איינ אָרט, אײַנגעהויקערט אינצעזנטנ, אונ מע האָט נישט געטאָרט הערנ פונ איר קיינ פּיפּס. עס פלעגט איר די סמאהע איבערגיינ, שמעקנדיק די רייכעס פונ געבראָטענע גענדז, געפּרעגלטע לעבערלעכ, אונ זי... שא, נישט קיינ וואָרט! זי האָט שטילערהייט געליטנ, נעבעכ, הונגער, ביז מע האָט זיכ דערמאָנט ארײַנצושטופּנ איר אינ הענטל א טרוקנ שטיקל ברויט, אונ אמאָל אויכ אנ אָפּגעלעקט ביינדל, אָדער עפּעס אנדערש, וואָס איז איבערגעבליבנ אפ די טעלער. אמאָל ווידער האָט מענ אינ איר זיכ גאָר פארגעסנ, אונ אז זי האָט זיכ נישט געקענט אײַנהאלטנ אונ א פּיפּס געטאָנ, פלעגט זיכ ווײַזנ אינ דער הייכ אפנ אויוונ א קאָ-טשערע, א לאָפּעטע, אָדער א שטעקנ, א פּאָלאָניק אונ שלאָגנ אפנ קאָפּ, אפ די הענטלעכ, אפ די פּיסלעכ, ווו נאָר עס האָט געטראָפנ. אונ דערבײַ האָט זיכ געשאָטנ טויטע קלאָלעס אונ כאראָמעס אפ איר טאטנ אונ טאטנס טאטנ ביז אווראָהאָמ אָווינו. אזוי האָט זי פּאר-בראכט אינ קרענק, אינ צאָרעס אירע יונגע יאָרנ אפ די אויוונס. פונעמ שטענדיקנ זיצנ אפ איינ אָרט אײַנגעבויגנ, אײַנגעהויקערט איז זי געוואָרנ האָרבאטע, נעבעכ.

פונעמ אויוונ אראָפּקוקנדיק, פלעגט זי זענ עפּעס א יונגנמאנ. ער איז געווענ אנ אָפּטער ארײַנגייער צו דער מאמענ אירער אינ קיכ. די

מאמע פלעגט זיך אין אים שמעלצן, אים האָדעווען פונעם ארבל, אָנ־שטאָפּן אים די קעשענעס מיט גוטע זאכן, און נאָך געבן אים אמאָל געלט אויך. ער פלעגט קומען אָפט שפּעטלעך אין אָוונט און בלייבן נעכטיקן אין קיך. אמאָל פלעגט די מאמע פארפאלן ווערן אף א לאנגע צייט, זיך אויספּוצנדיק פריער, אָנקוקנדיק זיך גוט אין דעם שפּיגעלע, און איבערלאָזן די קיך דער העפקער. אפּאָנעם, אז דער מאמען איז אין זינען געלעגן באַסענע צו האָבן, און איז אלץ באַשעפּטיקט געווען מיט דעם באַסן...

איינמאָל אקעגן אָוונט איז געקומען עפּעס א מענטש און פארנו־מען פון דער קיך דער מאמעס זאכן. די מאמע האָט געדאנקט דער באַלעבאָסטע פאר דעם זאלץ און ברויט, אראָפּגענומען מיט מאזל איר נאַקעט טעכטערל פונעם אויוון און איז מיט איר ארויסגעגאנגען. זי פירט דאָס טעכטערל און פירט, ביז זי פארפירט עס ערגעץ אין א געסל. „זעץ זיך דאָ אנידער און וואַרט. יִדן וועלן ראַכמאָנעס האָבן"... אזוי האָט די מאמע געזאָגט און איז פארשוווּנדן געוואָרן.

דאָס פארוואָרפענע קינד זיצט, נעבעך, אף דער גאס שטיל און האָט מוירע א ריר צו טאָן זיך אפילע, אזוי ווי פריער אפן אויוון. א קאַלט אָסיענדיק רעגנדל שפּרענקלט און נעצט איר דורך די ביינער. זי איז געזעסן איינגעגניורעט קימאט אין איין העמד, געציטערט פאר קעלט, און א צאָן אין א צאָן האָט איר געקלאַפּט. אז איינער פון די פארבייגייענדיקע האָט זי א פרעג געטאָן: וועמעס ביסטו, מיידעלע? איז דער ענטפער אירער געווען: איך בין דער מאמעס... די מאמע מיר געהייסן דאָ זיצן שטיל... מע טאָר נישט שרייען. א קאַטשערע, א לאָ־פּעטע קומען און שלאָגן... אזוי איז זי, שלימאזלדיקע, נעבעך, געזעסן העט שפּעט אין דער נאכט, ביז עפּעס א יִדענע האָט זי פארנארט מיט גוטע רייד און אוועקגעפירט צו זיך אהיים, ערגעץ אף די פּ י ס ק ע ס אין א קליין שטיבעלע אף הינערשע פּיסלעך.

בא דער יידענע האָט זי זיכ אופגעהאלטנ א היפשע צײַט אונ בא איר קיינ האָניק נישט געלעקט. די יידענע האָט זיכ איר אויסגעגעבנ פאר א מומע אונ איר געהייסנ זי אזוי רופנ. די דאָזיקע מומע איז געווענ א סערעבנע, וואָס איז געשטאַנענ אינ מארק מיט קארטאָפליעס, הייסע באבקעס, קאָלנידרע-בארעלעכ אונ ערעציִסראָעל-עפעלעכ. גאנצפרי איז דער שטייגער אירער געווענ אוועקצוגיינ אינ מארק ארײַנ. דאָס האָרבאטע מיידעלע איז איבערגעבליבנ מיט א טעכטערל אינ שטוב אונ געוויגט איר קינד, אויכ געהאָלפנ אינ דער באלעבאטישקײַט, ווי אשטייגער: קלײַבנ אפ דער גאס דארע שפענדלעכ אפ אונטערצוהייצנ, קריכנ אונטערנ פעקעליק נאָכ אייער, וועלכע די הינער האבנ געלייגט, אויסשקראבענ א טעפל פונ פארטריקנטער קאשע, פארוואשנ אינ דער פאָמעניצע דעמ קינדס א פארשמירט העמדל אונ שטיינ אכטונג צו געבנ אפ די איבערגעוואשענע הילצערנע מילכעדיקע לעפל, וואָס טריקענענ זיכ אפ דער פריזבע, איניינעמ מיט דעמ קינדס קישעלעכ, אקעגנ דער זונ, אונ נאָכ אנדערע אזעלכע מעלאָכעס. פארנאכט, אז די סערעבנע איז אהיימ געקומענ, האָט זי געשיקט איר קליינ דינסטמיידל אינ די הײַזער ארומצוגיינ אונ צונויפנעמענ עטלעכע שטיקלעכ ברויט. דערפונ האָט זי זיכ דערנערט אליינ אונ נאָכ געגעבנ „דער מומענ“ אירע.

זומער פארנאכט איינמאָל, בעשאס ארומגייענדיק אינ די הײַזער אפ איר שטייגער, אינ איינ גראָב העמדל מיט א האלב קליידל, האָט זי זיכ פארשלאָגנ גאנצ ווײַט, אזש באמ עק שטאָט, אונ נישט געטראָפנ דעמ וועג צוריק אהיימ. די זונ האָט שוינ לאנג זיכ געזעצט. אפ דעמ הימל האָט זיכ אָנגערוקט א שווארצער וואָלקנ. עס האָט בימלעכווײַז געבליצט אונ געדונערט. פלוצלימ קומענ אונטער, פונ דער שטאָט ארויספאָרנדיק, עפעס בוידנ, פול אָנגעזעצט מיט מענטשנ. — קוקט נאָר! — האָבנ פארשוינענ ארויסגעשריִענ פונ איינ בײַדל. —

עפּעס דרייט זיכ דאָ ארומ א האָרבאטע מיידעלע און וויינט, נעבעכ. — און באלד טאקע שפּרינגט אראָפּ עפּעס איינער א רויטער — טאקע אלצ דער רויטער מאמזער, „א קיענק אימ אינ די בייניע איאנ!“ — גיט א פרעג דאָס קינד, וועמעס זי איז. — איכ וויל אהיימ, אהיימ צו דער מומע! — ענטפערט דאָס מיידעלע אפּ א וויינענדיק קאָל. — שא, טאָכטער, וויינ נישט, — זאָגט צו איר דער מאמזער, איכ וועל דיכ אָפּפירנ אהיימ צו דער מומע. ער טוט זי באלד טאקע א כאפּ, ווארפט זי אינ א בײַדל ארײַנ און פאָרט מיט איר אוועק.

פונ יענער צײַט אָנעט בלאָנקעט דאָס האָרבאטע מיידל, נעבעכ, זיכ ארומ מיט דער כאליאסטרע בויד-אָרעמעלײַט, וואָס האָבנ פונ איר הויקער געמאכט א פּארנאָסע. דער שטייגער איז זייערער געווענ, קומענדיק ערגעצ אינ א שטאָט, אנידערצוזעצנ זי נאקעט און באָרוועס אפּ דער גאס, ווו מענטשנ גייענ, און זי האָט באדארפט כליפּענ, בעטנ נעדאָווע אפּ א וויינענדיק קאָל, מיט א ניגנ, און אויכ רײַסנ בא די פּאָלעס. האָט זי אָבער אמאָל נישט געשפּילט די קאָמעדיע טשאקנדיק מיט אלע אָנשטעלנ און געמאכט ווייניק געלט, פלעגט מענ איר אָפּשפּילנ א גוטע כאסענע: שלאָגנ זי טויט-שלעק, ארויסווארפנ זי בא דער נאכט אינ דרויסנ, ווו זי פלעגט נאקעט, הונגעריק, נעבעכ, שרײַענ און וויינענ אפּנ רעכטנ עמעס טאקע... זי האָט מיר דערציילט, ווי איינמאָל ווינטער, אינ א שטארקנ פראָסט, האָט מענ זי באנאכט אזוי ארויסגעוואָרפנ אפּ דער גאס. דער פראָסט האָט זי א נעמ געטאָנ און געמאכט פונ איר א בייגל, געצופּט, געטשיפּעט דאָס לײַב ווי מיט קאלטע שפּילקעס. עס האָט איר זיכ גערירט דער שארבנ אפּ דעמ מויעכ, טונקל און ליכטיק, עפּעס בײדע מיטאמאָל, איז איר געוואָרנ אינ די אויגנ. אָט-אָט עקט זיכ דאָס לעבנ. זי קענ שוינ מער נישט אויסהאלטנ און הייבט זיכ אָנ בעטנ אינ שטוב ארײַנ מיט א ביטער געוויינ. זי ציטערט, בעט ראכמימ? עפנט, מומע, עפנט, פעטער! —

אַזוי האָט זי איטלעכנ פונ דער כאַליאַסטרע גערופנ. זי שרײַט: פּעטער, איכ וועל שוינ ווײַטער דאָרט פאַר מענטשנ גוט שרײַענ! זי וויינט: מומעניו, איכ וועל שוינ דאָרט גוט וויינענ! זי בעט: גוואַלד, איכ וועל שוינ ווײַטער גוט בעטנ! נאָר שרײַ צו דער וואַנט, נישטאָ קיינ ענטפער... זי בלײַבט ליגנ שטיל, פילט מער נישט קיינ קעלט, קיינ פּײַנ, עס באַפאַלט זי עפּעס א זיסער שלאָפ, עס דאַכט זיכ איר, מע האַלדזט זי, גלעט זי, עפּעס גוט, וואַרעמ, מעכײַע — אונ מע האָט זי א טויטע אַוועקגעטראָגנ פונעמ אָרט... זי האָט א היפּשע צײַט פונ יענער נאַכט געקרענקט. — ווײַטער איז דער שטייגער געווענ אַראָפּצולאָזנ זי פונעמ וואָגנ, ווײַבאַלד מע האָט פונדערווײַטנס אָפּנ וועג דערזענ פאַרנדיק עפּעס א פּאַרעצ, אָדער סאָכרימ, לײַטישע מענטשנ. זי האָט באַדאַרפט מאַכנ די גאַנצע שפּיל, אויסשטרעקנ די האַנט, דרייענ זיכ, לויפנ פאַרבײַ די פערד, בא די זײַטנ וואָגנ, כליפּענ, בעבענ אונטער דער נאָז מיט א ראַכמאָנעס-פּאָנעמ אונ דערטאַפּנ א נעדאָווע, — איר טויט זאָל דאָ אפילע זײַנ. אַמאָל פלעגט זי טאַקע כאַפּנ א שמיצ מיט דער בײַטש פונעמ שמײַסער אָפ דער קעלניע, נאָר זי פלעגט עס, נעבעכ, אַראָפּשלינגענ, שאַ, קיטש, אונ געטאָנ טאַקע אירס, ווײַל זי האָט זייער גוט געוווסט, אַז א בײַטש איז א גאָרנישט אַקעגנ דעמ, וואָס זי וועט שפּעטער כאַפּנ, אויב, כאָלילע, זי קומט צוריק אינ בויד מיט ליידיקע הענט... וואָס זי, נעבעכ, איז אינ די יונגע יאָרנ צאָרעס אויסגעשטאַנענ, לאָזט זיכ גאָר נישט אַרויסזאָגנ. אויב הײַנט שטייט זי נאָכ געננוג צאָרעס אויס, אינ געהענעמ באַדאַרפ מענ אַזויפיל נישט אָפּקומענ וויפל זי, נעבעכ, קומט אָפּעט. אָכ, דאָס בלוט קאָכט אינ מיר, ווענ איכ דערמאָנ מיכ אינ איר! אוי וויי, מײַנ לעבנ וואָלט איכ פאַר איר געגעבנ אַוועקגעגעבנ, אבי זי אויסצולייזנ. הערט איר, יִדנ, ס'איז נאָכ אָפּ דער וועלט גאָר נישטאָ אַזא גוטע, שטילע טויב, אַזא זיסע טײַערע נעשאָמע, ווי זי...

17

פישקעס דערציילונג האָט אָנגעמאכט א שטאַרקע מאָרעשכווירע אפ אלטערנ מיט מיר. אלטער האָט מיט דער האנט געריבנ דעם שטערנ, ווי עס האָט אימ עפּעס געביסנ, אונ אלצ געמאכט פאַר זיכ: עט, עט!..

— הערט איר, רעב אלטער, — רופ איכ מיכ אָנ מיט א שמייכעלע, — פישקע, כלעבנ, איז טאַקע פאַרליאַפּעט אינ דעם האָרבאַטע מיידל. ס'איז, כלעבנ, עפּעס נישט גלאַט.

— לעמיר זאָל איכ לייקענענ, — האָט פישקע געזאָגט, — איכ האָב זי טאַקע אָנגעהויבנ שטאַרק ליב צו האָבנ אינ האַרצנ פאַר גרויס ראַכמאָנעס. עס האָט מיכ עפּעס צו איר געצויגנ, מיר צוגעקומענ לעבנ פונעמ זיצנ אמאָל מיט איר אינייִנעמ. — וואָס?.. גאָרנישט! גלאַט אזוי זיכ — שמועסנ, אָדער שווייַגנדיק אָנקוקנ זיכ איינער דעמ אַנדערנ. דאָס גוטסקייַט איז איר געלעגנ אפנ פּאָנעמ. דאָס קוקנ אירס אפ מיר איז געווענ טאַקע נאָר, ווי א געטרייַע שוועסטער קוקט אפ איר אומגליקלעכנ ברודער, בעשאַס אימ איז, נעבעכ, שלעכט, שטאַרק נישט-גוט. אונ אז נעמענדיק צומ האַרצנ מייַנע צאָרעס, האָט זיכ איר געשטעלט טרערנ אינ די אויגנ, איז מיר געוואָרנ עפּעס גוט, וואַרעמ-מעכייַע אינ אלע גלידער. עפּעס האָט מיר זיכ געדאַכט, געדאַכט... איכ ווייס אליינ נישט וואָס. עפּעס האָט מיכ אינווייניק געבריט, געגלעט בא דער נעשאָמע: „פישקע, דו ביסט נישט מער אליינ איכ דער וועלט, ביסט נישט מער עלנט ווי א שטיינ". — אונ עס באַנעצנ מיר זיכ די אויגנ פונ הייסע טראָפּנ טרערנ.

מייַנ ווייַב — א וואונדער, כלעבנ! — האָט מיכ שוינ עפּעס נישט אזוי געאַרט. עפּעס איז מיכ שוינ נישט אזוי שטאַרק אָנגעגאַנגענ, ווי זי מאַכט כיינ מיט דעם מאַמזער. געקרימט דערופ האָב איכ מיכ נאָכ

טאָקע, אָבער דאָס קרימען זיך האָט שוין נישט געהאַט דעם טאַם ווי פֿריִער. אַז מיר פֿלעגט אַמאָל אַרופֿקומען אויפֿן געדאַנק אַזוי: דו ווילסט, פֿישקע, דײַן ווײַב זאָל אַ זאָג טאָן: „אַצינד איז שוין גענוג זיך אַרומגעשלעפּט, קום לאָמיר זיך באַזעצן אין אַ שטאָט?" — פֿלעג איך זוכן ווי מיך אויסצודרייען, נישט געבן קיין גלײַכן ענטפֿער, און זיך פֿאַרטראַכטן דערבײַ אין אי ר... וואָס וועט זײַן מיט אי ר, מיט דער האָרבאַטער, נעבעך?.. נאָר הערט אָבער אַ מעשׂה! אַז איך בין געוואָרן אין האַרצן צו מײַן ווײַב קילער, שוין נישט געצאַפּלט נאָך איר אַזוי ווי פֿריִער, איז זי, דאַכט זיך, געוואָרן צו מיר הייסער. עס פֿלעגט אויף איר אַמאָל אָנקומען אַ שאָ, וואָס זי איז געווען צו מיר גוט, ווייך ווי אַ טייג, און האָט זיך געהאַנגען מיר פּאָשעט אויפֿן האַלדז. נאָר דערפֿאַר שפּעטער פֿלעגט עס מיר באַקום אויספֿאַלן. זי פֿלעגט מיר טאָן אין דער גאַל אַרײַן, מיך פּלאָגן, פּײַניקן נאָך טויזנט מאָל ערגער ווי פֿריִער, אַזוי אַז דאָס לעבן איז מיר נישט ניכע געווען און האָב מיר געווונטשן דעם טויט. איך האָב פֿון איר געהאַט, טאַקע ווי מע זאָגט, ק אַ ל ט און וואַרעם. איך האָב גאָר נישט געקענט פֿאַרשטיין, וואָס איז איר געשען? משוגע איז זי, צי כאָסערדייע, וואָס איז מיט איר אַזוינס? נאָר אין אַ קורצער צײַט שפּעטער איז זיך פֿאַרלאָפֿן עפּעס אַ זאַך, און דער בלאָטער איז פֿלוצלים אויסגעשפּרונגען. איך האָב שוין פֿאַרשטאַנען, וואָס ברענט אַזוינס מײַן ווײַב, וואָס די רוגזע אירע באַטײַט. ס'איז אַ ווייטעק, אַ בושה צו דערציילן.

פֿישקע פֿאַרטראַכט זיך אַ רגע. דערנאָך טוט ער זיך עפּעס אַ געשמאַקן קראַץ און הייבט אָן ווײַטער צו דערציילן:

איינמאָל זײַנען מיר אָנגעקומען ערגעץ אין אַ קליין שטעטל און פֿאַרפֿאָרן, ווי געוויינטלעך, אויף אַכסאַניע גלײַך אין העקדעש אַרײַן. איך זאָג אײַך, ייִדן, עפּעס האָב איך דאָך שוין גענוג העקדיישים מיך

אָנגעזונ אינ מײַנ לעבנ אונ ווײס גאנצ גוט, וואָס אַזעלכע באַטײַטנ, נאָר זײ אלע זײַנענ געלד אקעגנ דעמ העקדעש פונ יענעמ שטעטל. אז איכ דערמאָנ מיכ אינ אימ, הײבט אצינד נאָכ אָנ מיר דאָס גאנצע לײַב צו בײַסנ אונ איכ מוז מיכ קראצנ. אינגאנצנ האָט דער העקדעש אויסגעזענ ווי א שטארק אלטע קרעטשמע, א כורווע מיט אויסגעקרימטע, נישט קײנ גלײַכע ווענט, מיט עפּעס א דעכל, מישטײנסגעזאָגט, ווי א צעקנײטשט קאפּעלישל, פארױסנ פונ פאָרנט אונ נידעריק אָנגעבויגנ פונ הינטנ, קימאט ביז דער ערד. מע האָט באַשטימפּערלעכ געזענ, אז דער העקדעש, נעבעכ, כאלעשט, וויל אײַנפאלנ אונ ליגנ ווי א בארג מיסט אפּ דער ערד, נאָר דער אוילעמ אינ שטעטל האָט אימ אָפּגעשריגנ, אונטערגעשפּארט מיט דרענגלעכ אונ אימ אײַנגעבעטנ צו האלטנ זיכ אזוי אפּ ווײַטער ביז הונדערט אונ צוואנציק יאָר. דורכ קלאָמפּערשט עפּעס א טויער איז מענ ארײַנגעפאָרנ אינ א גרויס הויז מיט צעשאָטענע, לעכערדיקע ווענט, דורכ וועלכע עס האָט זיכ ארײַנגעגאנוועט א שטיקל שײַנ. די ערד דאָרט איז געווענ גריבערדיק, ערטערווײַז איז געשטאנענ קאליוזשעס, פארשימלטע, פארדומפּענע פונ פּאָמעניצעס אונ נאָכ אזעלכע זאכנ, אויכ פונעמ רעגנ, וואָס פלעגט טאָמער דורכ דעמ פוילנ שטרויענעמ דאכ, צעשיטעט ווי א רעשעטע, אהינ ארײַנקאפּענ. צעריבענע פארפוילטע שטרוי האָבנ זיכ אומעטומ געוואלגערט, אויסגעמישט מיט אלערלײ מינע שמאטעס: צעריסענע טאָרבעס, צעהאקטע ראָגאָזשעס, פארהארטע ווערכלעכ פונ שיכ, אלטע פּאָדעשוועס אונ אויסגעדרײטע אָפּצאסנ מיט פארזשאווערטע טשוועקעס, שערבלעכ, צעבראָכענע רײפנ, ספּיצעס פונ רעדער, האָר, בײנער, דראפּאטשעס, ריטער פונ בעזעמער אונ נאָכ אזעלכע שמאָכטעס. דאָס דאָזיקע ביסל סכוירע אינײנעמ האָט געפּרײעט אונ געגעבנ „די שמוכט", מעשונעדיקע רײכעס גאָר א שרעק.— אינ דער לינקער זײַט הויז האָט זיכ געפונט מיט א בײזער א פארשמאָלצעוועטע טיר אינ א

שטוב אַרײַנ מיט קלײנע, שמאָלע, נישט גוט צוגעשטאַנענע פענצטער, אונ א טײל שויבנ זײַנענ אויסגעשלאָגנ אונ פארקלעפּט מיט צוקער-פּאַפּיר אָדער פארשטעקט מיט א שמאַטע. א טײל זײַנענ שטארק שמו-ציק, אינ די ווינקלעכ באַדעקט דיק מיט שימל, אונ ווידער א טײל זײַנענ פאר אַלטקײַט איבערגעצויגנ מיט געל-גרינע מעשונע גלאַנצנ-דיקע קאָלירנ, אונ דער גלאַנצ שטעכט עפּעס די אויגנ, גלײַכ ווי א קריצ אפּ גלאָז גרילצט ווילד אינ די אויערנ. ארומ די אָפּגעשלאָגענע ווענט אונ נעבנ א גרויסנ אויוונ ציִענ זיכ לאַנגע בענק פונ ברעטער, וואָס ליגנ אפּ קלעצלעכ אונ שטיקער האָלצ. העכער א ביסל איבער די בענק שטעקנ אינ די ווענט גרויסע אונ קלײנע פּלעקלעכ. פונ דער שווארצער סטעליע הענגענ אראָפּ שטריקלעכ מיט פּעטליעס, אינ װעלכע עס האַלט זיכ בא די בײדע עקנ א לאַנגער שטאַנג. די פּלעק-לעכ מיט דעמ שטאַנג זײַנענ פארהאַנגענ מיט פארדריפּעטע קאַפּטנס אונ קלײדלעכ, מיט אַלערלײ כפּיצימ אונ טאָרבעס פונ אָרעמעלײַט, וואָס קומענ צו פאָרנ אינ בײַדלעכ אָדער קומענ זיכ צו שלעפּנ צופוס אונ שטײענ דאָרט אײַנ, יונג אונ אַלט, מאַנצבלענ אונ ווײַבער אַלצ אינײנעמ. דער העקדעש איז אכוצ דעמ נאָכ א ביקער-כוילימ אויכ. דאָרט איז דאָס אָרט אפּ צו שטארבנ פאר קראַנקע מיִעסע קאַפּצאָנימ אינ דעמ שטעטל. דער רויפע טוט אַלצדינג, וואָס נאָר מעגלעכ: שטעלט באַנקעס, פּיאַווקעס, לאָזט צו דער אָדער אונ צאַפּט, אפּ קאָהעלשע הוי-צאָעס, קאַפּצאָנימ בלוט, ביז די קאָשערע נעשאָמע גײט זײ אויס, אונ דער העקדעש-מאַנ, וואָס איז צוגלײַכ דער קוואָרעס-ייִד פונעמ שטעטל, איז זײ טאַקע באַלד מעקאַבער אומזיסט. דער העקדעש-מאַנ מיט זײַנ הויזגעזינד זיצט אויכ טאַקע דאָרט אינ א מינ אַלקערל, מישטײנסגע-זאָגט. כוצ וואָס ער איז א העקדעש-מאַנ, א קוואָרעס-ייִד, א שאַמעס אינ דער כעוורע-קאַדישע, א מאַשגיעכ אינ זײַנ ביקער-כוילימ, א „וואשטי האַמאַלקע“, אָדער א „מאָנדרוש“ אינ פּורימ, א פארשטעלטער

בער מיט אַן איבערגעקערטן פּעלץ אין סימכאַסטוירע, אַ סאַרווער, אַן אָנשטעלנמאַכער, אַ ווערטל־זאָגער אַף אַלע כאַסענעס און בריסן, — האָט ער נאָך אַ פּאַרנאָסע דערצו — צו מאַכן בײַלעווודיקע ליכטלעך. די אַלע באַלעבאַטים און באַטעמעדראָשים ציִען בײַ אים ליכט אין הויז פֿונעם העקדעש, און עס ווערט דערנאָכמאָל אַ געשטאַנק, אַן אײַ־פּעש ווײַט אַרום און אַרום...

אַז אונדזער כאַליאַסטרע איז אָנגעקומען אַהין אין העקדעש, איז ער געווען אָנגעזעצט גענוג מיט אָרכים. דער העקדעש־מאַן האָט זיי געטריבן: גענוג געזעסן, פּאַרט אײַך געזונטערהייט שוין ערגעץ אַנדערש! נאָר אַזוי ווי ס׳איז געווען דאַנערשטיק, האָבן זיי געהאַט אַן אויסרייד זיך אָפּצוּבעטן — פֿאַרבלײַבן דאָ ביז נאָך שאַבעס. די ערד, די בענק און דער אויוון זײַנען באַנאַכט באַלאַגערט געווען מיט מענטשן, מע האָט זיך געשטופּט, געקוועטשט, געקריגט און געשאָלטן פֿאַר אַ שטיקל אָרט. קאָניצע און פּיעשע האָבן שטאַרק געאַרבעט, איינער דעם אַנדערן אַרויסגעוויזן די שטאַרקע סילע און די גוואַרע זייערע מיט די הענט. אין דער גרויסער מעהומע, נישט־דאָ־געדאַכט, האָט געקרעכצט אין אַ ווינקעלע אַ קראַנקער אַלטער ייִד, וועלכן מע האָט נעכטן אַף קוראַציע אַהער געבראַכט, און אַ פּיצל קינד, וועלכן מע האָט אין דעם שטופּעניש צוגעקלעמט אַ פּיסל, האָט געקוויטשעט, געמאַכט לעבער אין קאָפּ, שרײַענדיק. — ערשט שפּעטער, אַז די בייזע מעהומע האָט זיך איבערגענומען, האָב איך מיר אָפּגעזוכט ערגעץ אַ ווינקל און זיך געלייגט ווי־ס׳איז אויסצורוען אַ ביסל. נאָר קוים האָב איך מיך געלייגט, זײַנען מיך באַפֿאַלן גאַנצע כאַיאָלעס פֿרײַסן, וואַנצן, פּליי ווי די בערן און האָבן מיך געוואָלט לעבעדיקערהייט אופּעסן. דאָס לײַב הייבט מיר נאָך איצינד אָנעט צו בײַסן און מוז מיך געשמאַק קראַצן נאָר באַם דערמאָנען זיך אין די דאָזיקע מאַלאַכייכאַבאָלע. אַז איך האָב אַ קוק געטאָן, אַז מיט פֿ ר ײַ ס נ מ י ל כ אָ מ ע

צו האַלטן איז שווערלעך. אַ פּרײַז איז אַ באַשעפּעניש, וואָס קריכט, און זײַן שוטעף, די וואַנץ, שטינקט. האָב איך זיי מוחל געווען מײַן שטיקל פּלאַץ, לאָזן זיי מיט אים זיך וואַרגן! און בין אַרויס אין הויז, דאָרט ווי ס׳איז צוברענגען די נאַכט. אין דרויסן איז געווען שרעקלעך פינצטער. אַ קאַלטער, אַ שטאַרקער ווינט האָט געשטורעמט, געהײַלט ווי די הונגעריקע וועלף, געפּײַפט און געבלאָזן דורך די שפּאַלטן אין די ווענט. שטיקלעך שטרוי זײַנען פונעם דאַך געפלויגן און האָבן מיט נאָך אַנדערע מינע שמאָכטעס ווי די רוכעס אין הויז אַרומגעטאַנצט. צווישן האָבן אַהין דורך די לעכער אויך אַרײַנגעקאַפּעט גרויסע טראָפּן רעגן. איך האָב פאַרוקט מיך דאָרט אין אַ ווינקל און געלעגן מיט אַ ביטער געמיט, געציטערט פאַר קעלט. אײַ, די באָד, די באָד!— האָב איך געקוקט און געאָכט.— ווי נעמט מען מײַן באָד! דאָרט איז דאָך פּאָשעט אַ גאַנײדן — וואַרעם, אַ דערקוויקעניש. ווי גליקלעך בין איך אין דעם דאָזיקן גאַנײדן דאָרט אַמאָל געווען. וואָס האָט מיר געפעלט, וואָס איז מיר דאָרט אָפּגעגאַנגען? מיר איז געווען אַזוי גוט, אַזוי וווּל,— האָט דער רוח באַדאַרפט אָנטראָגן מײַן ווײַב, איך זאָל דורך איר פאַרטריבן ווערן פונעם גאַנײדן און אַרומוואָגלען זיך אין דער וועלט. אָפּ צאָרעס נאָר זײַנען די ווײַבער דאָ, טאַקע נאָר אָפּ צאָרעס. וואָס טויגן זיי? וואָס האָט מען פון זיי? קיין גוטס, כּלעבן, קומט פון זיי נישט אַרויס... באַלד אָבער דערמאָן איך מיך אין דעם האָרבאַטע מיידל, און [האָב] פאַר מיר אַליין מיך געשעמט. סטײַטש, זי איז דאָך אַ גוטע, אַ קאָשערע נעשאָמע. מיט איר אינײַנעם איז דאָך עפּעס אַ טײַנעג. ס׳איז עפּעס גלאַט גוט, גרינג, פריילעך אָפּן האַרצן צו זיצן און שמועסן מיט איר. אַ קאַפּאָרע טויזנט באָדן פאַר איר מינדסטן נאָגל. פון אירס אַ קוק ווערט עפּעס געשמאַק וואַרעם אין אַלע גלידער.— שעם דיך, פּישקע!— שײַגעץ איך מיך אַליין אויס,— זינדיק נישט מיט דײַנע רייד, ווײַבער גיבן עפּעס צו אַ שטיק געזונט

און לעבנ. וויבער קענענ גליקלעכ מאכנ און פונעמ געהעגעמ אפילע מאכנ א גאניידנ... פונ אזעלכע זיסע געדאנקענ האָב איכ פּארגעסנ אינ אלע מיינע צאָרעס. דאָס ווינקעלע, ווו איכ האָב מיכ צוגעשפּארט, איז עפּעס גאָר גוט, מעכייע. מיר איז שוינ מער נישט קאלט. איכ הייב אָנעט לייענענ קרישמע מיט געפיל, די אויגנ קלעפּנ מיר זיכ און ווער באלד אנדרעמלט. פּלוצלימ אָבער האָט מיכ אופּגעוועקט עפּעס א שרעקלעכ געשריי.

— קוקט נאָר אָנ דאָס נעפּעשׂ! — האָט עמעצער געשריגנ נעבנ דער טיר פונעמ שטוב און דערלאנגט פונ דאָרט א וואָרפ מיט דעמ גאנצנ קויעכ אינ הויז ארײַנ עפּעס א שווערע זאכ, וואָס איז ווי א שטיינ געפאלנ אפ דער ערד מיט א שטארקנ קלאפּ,— קוקט נאָר אָנ די מעצאָצע... אויב מיר א מענטש! א קאטאָוועס, די גראפיניע פּאָטאָצקע!.. און אינ הויז ביסטו קראנק צו ליגנ, פּארפּאטשקעטע גראפיניע?

איכ האָב באלד אינ דעמ קאָל דערקענט דעמ מאמזער, — „א קיענק אימ אינ די בייניע איאנ!“ — ער האָט נאָכ א ביסל געשריגנ, געזידלט, אויסגעוואָרפנ מיט דער גראפיניע פּאָטאָצקע, דערביי אויסגעשפּיגנ און פארמאכט דערנאָכ די טיר מיט א שטארקנ קלאפּ.

א שטיקל לעוואָנע איז ארויסגעקראָכנ פונ צווישנ די צעריסענע שטיקער וואָלקנ, האָט ארײַנגעקוקט דורכ דעמ צעבראָכענעמ דאכ אינ הויז ארײַנ און באלויכטנ דאָרט עפּעס א מענטשלעכ געשטאלט, וואָס איז געלעגנ ווי א קלימעק, שטיל, קיינ ריר זיכ נישט צו טאָנ. איכ האָב מיכ א לאָז געטאָנ זענ, ווער איז עס די מעצאָצע אָדער די גראפיניע פּאָטאָצקע, וואָס ליגט דאָרט אזוי. איכ טו א בליק — און א דונער האָט מיכ דערשלאָגנ! פינצטער איז מיר אינ די אויגנ, און דער קאָפּ דרייט זיכ מיר, אזוי ווי פונ דער ערשטער פּארע אפ דער אייבערשטער באנק. מײַנ האָרבאטע מיידל, זי, נעבעכ, ליגט עס אפּנ רוקנ

טויט אויסגעשטרעקט פונעמ שטאַרקנ שלײַדער, וואָס דער מאמזער האָט מיט איר געטאָנ! איכ נעמ מינטערנ מיט אַלע קויכעס די האָר־באַטע, נעבעכ, אונ אַז גאָט האָט געהאָלפנ, זי האָט זיכ אָנגעהויבנ צו רירנ, האָב איכ זי אַ כאַפּ געטאָנ אפ די הענט עפּעס נישט מיט קיינ מענטשלעכנ קויעכ, ווי בעשאַס מע ראַטעוועט אינ אַ גלופּסקער גרוי־סער סרייפע, אונ בינ מיט איר גיכ אַוועק אַהינ אינ מײַנ ווינקעלע. איכ וואָלט געמעגט שווערנ, אַז דענסטמאָל בינ איכ געגאַנגענ גאָר גלײַכ, ווי אַלע מענטשנ, אונ האָב אַפּילע קיינ הינק נישט געטאָנ. זי האָט פּאַמעלעכ, פּאַמעלעכ אופגעעפנט איינ אויג נאָכנ אַנדערנ אונ אַ שטילנ זיפצ געטאָנ. איכ האָב פאַר סימכע געמיינט, אַז די וועלט איז מײַנע. ס׳איז מיר געוועזנ צו מוט טאַקע גאָר ווי דעמ בעטלער אינ די געשריבענע מײַסעס, וואָס ווערט פלוצלימ פונ דער העלער הויט מעגולגל אינ אַ טײַערנ פּאַלאַצ, זיצט זיכ דאָרט אָנגעלענט אפ דער גוטער העסבעט אינײַנעמ מיט אַ באַסמאַלקע אונ טוט זיכ ווויל. איכ האָב געשווינד אַראָפּגעוואָרפנ פונ מיר מײַנ קאַפּאָטע אונ אײַנגעוויקלט דערמיט מײַנ באַסמאַלקע, וואָס האָט געציטערט פאַר קעלט.

— אוי! — האָט מײַנ האָרבאַטע, נעבעכ, אַ זיפצ געטאָנ, אויס־געריבנ די אויגנ אונ געקוקט. עפּעס גלײַכ ווי זי האָט זיכ אַרומגעקוקט, אפ וואָס פאַר אַ וועלט זי איז.

— וואָס קוקסטו עפּעס אַזוי? — טו איכ זי אַ פרעג. — איכ בינ פישקע. געדאַנקט אונ געלויבט איז גאָט, וואָס דו לעבסט.

— אָכ אונ וויי איז מיר! — זאָגט זי מיט אַ זיפצ טיפ פונעמ האַרצנ. — וואָס טויג מיר, וואָס איכ לעב. איידער אַזאַ לעבנ איז שוינ בעסער דער טויט. גאָט איז דאָכ אַ גוטער, אַ באַרעמהאַרצעדיקער, הײַנט צו וואָס האָט ער אַזעלכע ווי איכ גאָר באַשאַפנ, נאָר אפ צו לײַדנ אונ צו פּלאָגנ זיכ אינ דער וועלט?

— נארעלע! — מאכ איכ צו איר. — מיסטאמע ווייסט גאָט, וואָס ער טוט, מיסטאמע איז דאָכ אים ניכע, אז אזעלכע, ווי מיר, זאָלנ אויכ זײַנ אפ דער וועלט. גאָט איז א טאטע, ער זעט, הערט אונ ווייסט אלצדינג. דו מיינסט, נארעלע, ער ווייסט נישט אונדזערע ביידנס צאָרעס? גאָט ווייסט, נישקאָשע! די לעוואָנע זעע, זע נאָר, זע, קוקט פונעמ הימל אהער אפילע, אינ הויז, אויכ ארײַנ. זינדיק נישט, נארעלע, מיט די רייד.

זי האָט אויסגעשטעלט אפ מיר א פאָר פײַערדיקע אויגנ, אינ וועלכע עס זײַנען געשטאַנענ גרויסע טראָפּנ טרערנ אונ זיכ געפינקלט אקעגנ דעמ שײַנ פונ דער לעוואָנע, ווי בריליאַנטנ. אירע אויגנ אונ איר קוק דערנטמאָל אפ מיר וועל איכ אייביק נישט פארגעסנ.

אז איכ בינ אופגעשטאַנענ אפ מאָרגנ גאַנצפרי, האָב איכ געזענ, מײַנ הארבאטע ליגט אינ ווינקעלע, אײַנגעגנורעט אינ מײַנ קאפּאָטע אונ שלאָפט ווי א פייגעלע. דאָס פּאָנעמ אירס איז געווענ בלייכ אונ אויסגעזענ עפּעס אזוי גוט, אזוי ראכמאָנעסדיק גוט... די ליפּנ האָבנ צוויילנ געציטערט אונ זיכ אויסגעצויגנ עפּעס ווי מיט א געבעט. עפּעס בעט זי, נעבעכ, ראכמימ: פּײַניקט מיכ נישט! וואָס האָב איכ אײַכ געטאָנ? וואָס האָט איר צו מיר? פארוואס מיר נישט דאָס לעבנ. וואָס האָב איכ אײַכ געטאָנ, וואָס האָב איכ אײַכ געטאָנ?.. אונ דאָס בעטנ אירס רײַסט אויס א שטיק הארצ. עס האָט מיר זיכ געשטעלט טרערנ אינ די אויגנ — אונ איכ האָב געוויינט.

דער ערשטער, וואָס איז אינדערפרי אינ הויז ארײַנגעגאַנגענ, איז געווענ דער מאמזער, — „א קיענק אימ אינ די ביינער אַיאַכ!" — ער האָט מיט זײַנע געניייוויישע אייגעלעכ א קוק געטאָנ אפ מיר, אפ דער הארבאטער אונ איז מיט א שטעכנדיק געלעכטערל אוועק צוריק אינ שטוב ארײַנ.

פישקע איז פלוצלימ געבליבנ שטיל אונ אוועקגעקוקט דאָס פּאָנעמ, גלײַכ ווי ער האָט זיכ געשעמט. וואָס מײַנ אלטער האָט אימ נישט געבעטנ ווײַטער צו דערציילנ, האָט אלצ נישט געהאָלפנ. — עט... כלעבנ! — האָט פישקע געמאכט, איז רויט געוואָרנ, זיכ געמינעט אונ נישט געעפנט קיינ מויל. פיש-קע, ווי עס האָט ארויסגעזענ, האָט לעסאָפ זיכ אליינ פארשעמט פונ זײַנע אייגענע רייד. פרײַער, אז עס האָט אימ דער ערשטער ברי געטאָנ, האָט ער זיכ צעפלאקערט, צערעדט ווי איינער פונ דער היצ. ער האָט גערעדט מיט פײַער אונ אויסגעגאָסנ זײַנ גאנצ הארצ אינ אזעלכע ווערטער, וואָס זײַנענ גאָר נישט געווענ פאר פישקעס מויעכ. די דאָ-זיקע ווערטער האָבנ זיכ אימ געגאָסנ אליינ, עס האָט אינ אימ זיכ צערעדט די נעשאָמע. ער האָט בעשאסמײַסע פארגעסנ אלצדינג, וואָס ארומ אימ טוט זיכ, גערעדט, גערעדט, נישט צו הערנ קימאט אליינ, וואָס ער רעדט. ביז ער האָט פלוצלימ זיכ א כאפּ געטאָנ, עפּעס ווי אליינ זיכ צוגעהערט צו זײַנע רייד, זיכ עפּעס געוווּנדערט, ווי קומט אזוינס צו אימ... אונ איז שטארק פארשעמט געוואָרנ. בא וועלכנ פונ אונדז מאכט זיכ נישט כאָטש איינ מאָל אינ לעבנ אזא ליכטיקע, גוטע שאָ, וואָס דענסטמאָל עפנט זיכ א מויל אונ ריינע, עמעסע מענטשלעכע געפילנ גיסנ זיכ אימ ארויס, ווי א שטראָמ הייסע זודיקע גאזנ פונ א פײַערשפּײַענדיקנ בארג? אפ בילאָמס אייזל אפילע איז אויב אָנגעקו-מענ א שאָ, אינ וועלכער עס האָט פונ דער העלער הויט אימ זיכ געעפנט דאָס מויל, אונ האָט געהאלטנ א שיינע רעדע. ווער שמועסט בא באַ-לע-דארשנס, לעהאוודל, מאכט זיכ פיל מאָל, אז אזעלכער, וואָס מאַ-לעגיירעט געוויינטלעכ, פלוידערט טאָמעד אוועק נארישקײַטנ, א שרעק צו הערנ, — פלוצלימ פאלט אפ אימ אָנ אמאָל עפּעס א באגײַסטערונג,

און ער זאָגט נישט ווילנדיק ארויס א גלײַכ וואָרט, וואָס דער גאנצער אוילעמ און ער אליינ מיט זײַנ קאָוועד אויכ בלײַבנ דערנאָכ פאר־גאפט. באמ ערגסטנ כאזנ, א קאטשאנ, וואָס גלוסט זיכ ברעכנ, הערנ־דיק זײַנ טערעלייקענ מיט מעשוגענע האוועיִעס, טרעפט זיכ אמאָל, אז פּלוצלימ טוט עס מיט אימ א טראָג, ער צעיאָגט זיכ אינ דעמ מוסעפ מיט א ברענ און ווארפט ארויס א „יעקומ־פּורקנדל”, א „טי־קאנטאָ־שאבעסל” מיטנ קנאק. טרעט די גוטע שאָ אָפּ, בלײַבט דער אייזל ווײַטער טאקע אנ אייזל, דער באל־דראָשע, לעהאוודל, ווײַטער א פּלוידערזאק און דער כאזנ, מישטיינסגעזאָגט, ווײַטער א קאטשאנ... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. צוויי יִדנ דרייער האָב איכ געקענט אינ א יִדישער דרוק, וואָס די גאנצע ארבעט זייערע איז באשטאנענ דערי־נענ,— טאָג ווי נאכט צו דרייענ די ראָד פונ דער מאשינע, שטייענ־דיק בא איר אינ דער זײַט, איינער כעבנ דעמ אנדערנ, נאָר אזוי ווי די אָנגעמאָלטע גוילעמס. דריי און דריי שטענדיק, אָנ אנ עק, אלצ אפּ איינ אָרט, אפּ איינ שטייגער. פּלוצלימ האָט עס זיי עפּעס ווי אונטערגעטראָגנ און האָבנ זיכ א נעמ געטאָנ דרייענ די ראָד געשמאק, מיט געפיל, שטארק באגײַסטערט, די אויגנ ברענענ, פלאקערנ, און זיי דרייענ מיט אזא טײַנעג, ווי זיי וואָלטנ געווענ אפּנ זיבעטנ הימל, ווי זיי וואָלטנ געדרייט וועלטנ, און האָבנ מיט איטלעכנ דריי אויס־געדריקט עפּעס א געדאנק, עפּעס א געפיל, וואָס דרייט זיי אינווייניק. שפּעטער א ווײַלע, אז דער ברענ האָט נאָכגעלאָזט, האָבנ זיי פארווונ־דערט איינער דעמ אנדערנ מיט א פּאָר גלעזערנע אויגנ אָנגעקוקט, אויסגעשפּיגנ, פארדרייט די קעפּ איטלעכער אינ זײַנ זײַט, געדרייט ווי געוויינטלעכ, און ווײַטער א פּאָנעמ געהאט ווי די ליימענע גוי־לעמס.

איכ קוק אפּ פישקענ, וואָס איז געבליבנ אָנ לאָשנ, און זוכ בא מיר מיטל, ווי אימ בארײַדעוודיק צו מאכנ. פּלוצלימ פאלט מיר אײַנ

רעב לייב סאָרעס גוילעם, ווי ער טוט זיך א שטעל אוף, נאָכדעם אז רעב לייב רוקט אים אריין הינטן דעם שעם-האמפוירעש, כאפט זיך און טוט אלצדינג, וואָס מע הייסט. זייער שיין, טראכט איך מיר, באָרוך-האבאָ! נאָר אָנשטאָט דעם, וואָס בא יענעם גוילעם, אָלעוו-אשאָלעם, האָט געווירקט אין זיינע צייטן, ווערט היינט בא מיין גוילעם, אים צו לאנגע יאָר, ווירקן פּאָשעט דאָס מיידל...

איך הייב אָן פישקען אונטערצוגעבן פארע, צו דערווארעמען אים מיט א שמועס וועגן זיין האָרבאטע מיידל. און דערביי האָב איך טאַקע מיך אליין אויך צעהיצט, גערעדט פונעם הארצן מיט פייער און אויסגעלאָזט דעם שמועס אזוי:

— וויפל אומשולדיקע קינדער, נעבעך, קומען עס אפ דער וועלט אזוי אָפּ פאר די זינד פון זייערע עלטערן, וואָס גלוסט זיך זיי נארישקייטן, דרייען זיך, געטן זיך, און לאָזן איבער די קינדער, זייער פלייש און בלוט, העפקער ווי אפן וואסער! וואָס גייט זיי אָן קינדער! זיי האָבן אין זינען נאָר דאָס נעפעשל, זייער אייגן נעפעשל. איטלעכער פון די שיינע עלטערן האָט ווייטער כאסענע...

איך בין געבליבן ווי דערוואָרגן אין דער מיט פונעם שמועס. אלטער מיינער, זע איך, איז צעקאָכט, אויס מענטש. עס טוט מיר באלד טאקע א קלאפּ אין הארצן: איי, האָב איך עס באנאנגען א מיעסן פּעלער, זיך ארויסצוכאפּן פאר אלטערן מיט אזעלכע ווערטער, וואָס זיינען צוגעפּאסט צו אים און האָבן אים געשטאָכן אין דער זיבעטער ריפּ! עס טוט מיר שרעקלעך באנק, איך שטראָף מיך אין הארצן און זאָג מיר אליין מוסער: גוואלד, מענדל, מענדל, שוין צייט קומען צום סייכל, נישט ארויסצוזאָגן יענעם דעם עמעס, ווי א יונגל! ביסט דאָך, באָרעכאשעם, שוין א ייד מיט א גרויסער באָרד. שוין צייט זיין א מענטש, פארשטיין, וואָס זיך איז נוצלעך און גוט. איי, דיין צונג, דיין צונג...

איכ האָב מיר אינ הארצנ א ניידער געגעבנ, וויַטער מיכ צו היטנ מיט א וואָרט, הערנ, זענ אונ שוויַגנ! — די גוטע מידע פונ אלע קלוגע, פיַנע לײַט, וואָס איז נייטיק אינ לעבנ. איטלעכנ וועל איכ נאָר לויבנ, באליבט צו מאכנ זיכ דערמיט באמ אוילעמ. עס האָט מיר זיכ פאָרגעשטעלט גאנצע מאכנעס אונדזערע גוטע מענטשעלעכ, פעטערס מיט שײַנענדיקע פּענעמלעכ. זיי דרייענ זיכ אהינ אונ אהער, כאוועער מיט דעמ, מיט יענעמ, טאנצנ אפ אלע כאסענעס, האָבנ שטענדיק נאָר האנאָע, קושנ זיכ מיט איטלעכנ, וואָס ער איז פונ אויבנ, צעגייענ פּאָשעט פאר פרייד, ריידנדיק מיט יענעמ פונ זײַנ גליק, ווינטשעווענ אימ צו מיט טרערנ אינ די אויגנ אונ מיט א זיס שמייכעלע אפ די ליפּעלעכ, צעלייגנ אפ טעלערלעכ יענעמס גוטסקײַט אונ גיבנ אימ אוילעמ־האבע מיט דער פולער האנט; לויפנ אָנזאָגנ פּסורעס, געפינענ זיכ אומעטומ, ווו נאָר ערגעצ א קערמישל, א סימכע. טאָמער שײַנענ ווי די אייגעלעכ, דער שטערנ גלאנצט, די בעקעלעכ פארפארבט, די נאָז פּײַכט מיט ווײַמפּערלעכ. זיי זײַנענ צופרידנ, פריילעכ אונ קוועלנ גאָר אָנ... אז וויל איז אײַכ, פעטערס! פונ הײַנט אָנ בינ איכ אויכ א פעטער. עפּעס האָט מיר דער נאָמענ פעטער אָנגעהויבנ צו געפעלנ, אזוי אז עטלעכע מאָל האָב איכ עס פאר מיר איבערגעכאזערט מיט גרויס פארגעניגנ: פעטער! פעטער מענדעלע! פעטער רעב מענדעלע!..

ביכדיי צו פארגלעטנ מײַנ פעלער אקעגנ אלטערנ, הייב איכ אָנ אפּ אימ ראכמאָנעס צו האָבנ אונ אײַנעמענ אימ מיט גוטע ריידעלעכ: רעב אלטער, אײַכ איז, נעבעכ, נישט גוט צו זיצנ, איר שפּארט שוינ, נעבעכ, אָנ באמ עק וואָגנ. עס מוז אײַכ, נעבעכ, ווי טאָנ די ביינער פונעמ צופיל זיצנ אפ איינ אָרט. קומט, איכ בעט אײַכ, צו מיר אפנ וואָגנ, דאָרט מאכ איכ אײַכ א גוט געלעגער. מיר וועלנ נעמענ צו בימלעכ בראנפנ, זיכ א ביסל דערקוויקנ.— מײַנ אלטער לאָזט זיכ נישט לאנג בעטנ. מיר קריכנ אלע אראָפּ פונעמ וואָגנ. בינ מעכאבעד מײַנ

פערדל צו שלעפנ זיכ פאָרויס, אלטערס שקאפּע — אימ פונ הינטנ. מיר צעגייענ זיכ א ביסל די פיס, קריכנ ארופ דערנאָכ צו מיר, דערענדיקנ דעמ „אשער-יאָצאר”, מאכנ לעכאַימ. איכ בינ זימ ווי לאקריצע, ווינטשעווע אלטערנ אָנ אָנ עק, מיט טרערנ אינ די אויגנ פאר גרויס פרייד, גלאט אזוי זיכ, ווי א פעטער. דערוואַרעמ אויכ פישקענ, גיב אימ אונטער היצ, רייצ אימ דעמ יעיצערהאָרע. עס צעשפּילנ אימ זיכ די געבליטנ, און די מײַסע הייבט זיכ אצינד אָנ

בא מענדעלע מויכער-ספאָרימ אפנ וואָגנ

פישקע הייבט ווידער אָנ אפ זײַנ שטייגער, איכ העלפ אימ אונטער, בעסער אויס אפ מײַנ שטייגער, אלטער האָט קיינ צײַט נישט, טרײַבט אונטער אפ זײַנ שטייגער, און די מײַסע דערציילט זיכ ווײַטער אזוי:

אפנ אנדערנ טאָג, פרײַטיק, איז אינ בעסמעדרעש דאָרט אינ שטעטל געווענ שרעקלעכ ענג פונ די אָרעמעלײַט, וואָס האָבנ זיכ געשטופּט, צונויפגעשטיקט ארומ דעמ שאַמעס. איטלעכער באזונדער האָט געוואָלט זײַנ דער ערשטער, באקומענ דעמ בעסטנ פלעט אפ שאַבעס צו א נאָגיד אָדער צו א יוסטנ באַלעבאָס, וואָס מאכט א פעטנ קוגל. העכער פונ אלע איז געשטאַנענ דער פלעט צו דעמ באַל-טאַקסע. נידעריקער פונ אלע שטייענ געווײַנטלעכ די פלעטנ צו קלייקוידעש און קאַהאָלס-לײַט, ווײַל זיי האָבנ ליב אליינ גוט צו פרעסנ און יענעמ גיבנ זיי מאַקעס. די גאַבאָיִמ פונ כעווראַס קרעכצנ, זיפצנ אפ יִדישע אָרעמעלײַט, נעבעכ,— און עסנ גיבנ זיי אפ א שפּיצ מעסער, נאָר אפ צו באַשמירנ די ליפּנ. אָרעמעלײַט האלטנ פאר אנ אומגליק צו זיי ארײַנפאלנ, און ווײַכנ זיי ווי אנ איפּעש. באקומט איינער צו זיי א פלעט, לאכנ די איבעריקע, ווי פונ איינעמ, וואָס באקומט א

בערדע... דער שאמעס פונעם בעסמעדרעש איז געווענ זייער בייז, ער האָט געשריגנ, אז היינט זײַנענ דאָ אָרעמעלײַט עפּעס מער ווי טאָמעד.— קאַפּצאָנים! — האָט ער געשריגנ.— וואָס זײַנט איר ווי די היישעריקנ באַפאלנ אונדזער שטאָט, נעבעכ! נישט אויסצוהאלטנ, נישטאָ ווו אײַנ אהינצוטאָנ! נאָר א שטראָפ פונ גאָט, אנ אָנשיקעניש! — ער שרײַט, בייזערט זיכ, אונ די אָרעמעלײַט טוענ זייערס, שטופּנ זיכ אונ הערנ נישט קיינ ווערט. אייג קאָל: מיר! גיט מיר, מיר! איטלעכער רוקט דעמ שאמעס אינ האנט ארײַנ עטלעכע גראָשנ. דער שאמעס, וואָס זאָל ער, נעבעכ, טאָנ, נעמט צו, בייזערט זיכ אונ גיט פּלעטנ. איכ מיט דער האָרבאטער זײַנענ מיר געשטאנענ אינ דער זײַט פונדערווײַטנס. ערשטנס, האָבנ מיר נישט געקענט אונ, צווייטנס, טאקע נישט געהאט די האָזע זיכ צו שטופּנ צווישנ אונדזערע בערנ, מעיובאָסימ, פּײַנע-בעריעס. אומעטום זײַנענ דאָ בערנ, אריסטאָקראטנ, אפילע צווישנ קאַפּצאָנימ. די אָרעמע אריסטאָקראטנ זײַנענ נאָכ טויזנט מאָל ערגער פונ די נעגידישע. דער מאמזער איז געווענ, עס פארשטייט זיכ, איינער פונ די ערשטע. ער האָט באלד באקומענ צוויי גוטע פּלעטנ פאר זיכ אונ פאר מײַנ ווײַב. זי האָט אפילע פארשפּאָרט זיכ צו שטופּנ. ער האָט דעמ שאמעס אָנגעוויזנ אפ איר פונדערווײַטנס: קוקט נאָר, זײַט מויכל, אָט דאָרט שטייט זי, מײַנ בלינדע, נעבעכ!.. אז דער אוילעמ איז אוועק, זיכ צעלאָזט איבער דער שטאָט, איטלעכער מיט זײַנ פּלעט צו זײַנ באַלעבאָס, ביג איכ מיט מײַנ האָרבאטער צוגעגאנגענ, אפ גאָטס בארעט, צומ שאמעס אונ געבעטנ פאר אונדז פּלעטנ. ער האָט עפּעס מיט א זימ-זויער שמייכעלע אפ אונדז א קוק געגעבנ אונ נישט געענטפערט קיינ וואָרט.— דערבארעמט זיכ, זאָג איכ צו אימ, אפ צוויי נעפאשעס, קאליקעס, נעבעכ. א גאנצע וואָכ קומט אינ אונדזער מויל קיינ לעפל געקעכצ נישט ארײַנ.

— נישטאָ מער קיינ פּלעטנ,— ענטפערט דער שאמעס,— איר

האָט דאָך געזענ, וואָס דאָ האָט זיך ערשט געטאָנ. נישטאָ שוינ וווּהינ צו שיקנ.

— נאט אײַך, — זאָג איך, און שטופּ דעמ שאמעס אינ דער האנט א זעקסער, — נעמט, זײַט מויכל, און דערבארעמט זיך אפ אונדז, זײַט אונדז מעכײַע, איר וועט האָבנ א גרויסע מיצווע.

— הער נאָר דו, — רופט זיך אָנ דער שאמעס שוינ א ביסל וווייכער, — דײַנ געלט באדארפ איך נישט, איינ פּלעט געפינט זיך נאָך בא מיר און קענ אימ איינעמ פונ אײַך געבנ. אויב איר ווילט, װארפט צווישנ אײַך גוירל.

— גיט איר, איר גיט! — בעט איך און ווײַז אָנ אפ דער האָרבאטער.

— אימ גיט, אימ! — בעט די האָרבאטע און ווײַזט אָנ אפ מיר. — נייִנ, נייִנ, איך וועל דעמ פּלעט אָסער-כאזער נישט נעמענ!

א היפּשע צײַט איז אוועקגעגאנגענ מיט בעטנ און דינגענ זיך, אייִנער דעמ אנדערנ האָבנ מיר אײַנגערעדט צו נעמענ דעמ פּלעט, און איטלעכער פונ אונדז האָט זיך אָפּגעזאָגט, געשווירנ, ער וועט עס בעשומויפנ נישט נעמענ. דעמ שאמעס האָט די זאך עפּעס האנאָע געטאָנ. ער האָט געגלעט דאָס בערדל און געקוקט אפ אונדז זייער פרײַנטלעך.

— ווייסט איר וואָס? — רופט ער זיך אָנ. — נאָך מײַרעוו זאָלט [איר] ביידע שטיינ אינ פּאָלעש נעבנ דער טיר. אז דער אוילעמ וועט גיינ פונעמ דאווענ, וועלנ זיך מיסטאמע געפינענ יידנ, אײַך צו נעמענ אפ שאבעס. איך וועל פאר אײַך אויך בעטנ.

אזוי איז טאקע געווענ. נאָכנ דאווענ פרײַטיקצונאכטס, אז דער אוילעמ איז געגאנגענ פונ דער שול, האָט דער שאמעס זיך געווענדט צו צוויי באלעבאטימ אינ פּאָלעש און זיי געבעטנ, ווײַזנדיק אפ אונדז, צו נעמענ אָרכימ אפ שאבעס. — איך האָב, כלעבנ, שוינ קיינ האָרע נישט געהאט — האָט ער זיך פארענטפערט — צו שיקנ אײַך הײַנט

פּלעטנ. איכ לאָז אײַכ נישט אויס קימאט אלע וואָכ. כאָר אויב אײַער גוטער ווילנ איז, נעמט אָט די דאָזיקע אָרעמעלײַט.

— אָכ! — האָבנ ביידע זיכ אָנגערופנ.— וועלכער ייִד זאָגט זיכ עס אָפּ פונ אַנ אוירעכ אפ שאבעס? איינ טאָג אינ דער וואָכ איז דאָ, וואָס אַ ייִד קענ כאָטש אַ ביסל עטעמענ, פאַרוואָס זאָל ער אינ דעמ הייליקנ טאָג אויכ נישט מעכײַע זײַנ נויטבאַדערפטיקע, נעבעכ, אונ טיילנ זיכ דערמיט, וואָס גאָט האָט געגעבנ? מיר בעטנ אײַכ, שאַמעס, אלע וואָכ, אלע וואָכ טאַקע זאָלט איר אינ אונדז נישט פאַרגעסנ.

די ביידע באַלעבאַטימ זײַנענ געגאַנגענ פאָרויס, אַרומ זיי קינדערלעכ, ייִנגלעכ, באָכערימ, אויסגעצוואָגענע אונ אָנגעטאָנ שאַבעסדיק. אלע האָבנ געשײַנט אונ געשמועסט צווישנ זיכ פריילעכ. מע האָט געזענ באַשײַמפּערלעכ, אַז אינ זיי איז דאָ די נעשאָמע-יעסיירע, דעמ ייִדנס צווייטע שאַבעסדיקע נעשאָמע. איכ מיט מײַנ האַרבאַטער זײַנענ נאָכגעגאַנגענ שטיל פונ הינטנ אונ ביידע געווענ עפּעס צופרידנ.

— גוט-שאַבעס! — האָט מײַנ באַלעבאָס, אַרײַנקומענדיק אינ שטוב, געזאָגט פריילעכ דעמ ווײַב, וואָס איז געזעסנ אפ אַ בענקל, ריינ, קלאָר אָנגעטאָנ אונ געלויכטנ ווי אַ פּרינצעסנ. אפנ שויס בא איר האָט זיכ געשפּילט אַ קליינ קינד, נאָר אַ ליאַלקע, אונ בא די זײַטנ זײַנענ געשפּרונגענ צוויי שיינע אויסגעפּוצטע מיידעלעכ.— גאָט האָט מיר באַשערט אַנ אוירעכ אפ שאַבעס. זיסט, מײַנ ווײַב, וואָלסטו דאָכ מיכ אינ שטוב נישט אַרײַנגעלאָזט, — לאָזט ער אויס מיט אַ שמייכעלע אונ נעמט זיכ זאָגנ הויכ אפ אַ קאָל „שאָלעמ-אַלייכעמ“, גייענדיק איבער דער שטוב אַהינ אונ אַהער. בא „אשת חיל“ האָט ער זיכ געשטעלט, זינגענדיק מיט אַ ניגנ, אַקעגנ דעמ ווײַב, גענומענ דאָס קליינע קינד צו זיכ אפ די הענט אונ עס געקושט, געהאַלדזט, בעשאַס די איבעריקע קליינע קינדער האָבנ זיכ אַימ געהאַנגענ פונ אלע זײַטנ לעבעדיק-פריילעכ. עס האָט זיכ געדאַכט, אַז אינ שטוב זײַנענ טאַקע

געקומענ די גוטע הייליקע מאלאָכים פונעם „שאָלעמ-אַלייכעם".—
איכ דערצייל עס אַיִכ דאָ אַזוי, ווײַל דעמסטמאָל האָט מיר דאָס הארצ
עפּעס שטארק געצויגנ און געצויגנ צו מײַנ האָרבאטע מיידל...

מײַנ באלעבאָס, ווי עס האָט אויסגעזענ, איז געווענ פונ מיטעלנ שטאנד. די בענטשליכט האָבנ געברענט אינ ריינ אויסגעפּוצטע לײַכטער,— איכ ווייס נישט: פונ עמעסנ אָדער פונ ווארשעווער זילבער. דער טיש איז געווענ געגרייט מיט פּאָרצעלײַענע טעלער, און די קוילעטשנ — איבערגעדעקט מיט א געשטיקט טישטעכל. א פלעשל ווײַנ האָט געפינקלט אפנ טיש, פונ וועלכנ איטלעכער האָט קידעש געמאכט. באמ עסנ האָט די באלעבאָסטע מיר געגעבנ אלצדינג גענוג, און זיכ אלצ געבעטנ, אונטערגעטריבנ, זיכ נישט צו שעמענ און עסנ. ס'איז געווענ גאנצ גוט. נאָר מיר איז א ביסל נישט אײַנגעגאנגענ, אז איכ האָב בא איטלעכם שטיקל פיש, בא איטלעכנ זופּ לעפל, בא איטלעכנ ביסנ פלייש און צימעס מיכ דערמאָנט אינ אי ר. ווער ווייסט, אויב זי, נעבעכ, האָט דאָרט אזא ווילטאָג ווי איכ. נאָכ דעמ עסנ האָט מענ מיכ געבעטנ אפ נאכטלעגער.— לאָז ער בלײַבנ דאָ נעכטיקנ,— האָט די באלעבאָסטע שטילערהייט געזאָגט צו דעמ מאנ.— ווהינ וועט ער גיינ אהינ, אינ דעמ שיינעמ העקדעש, אינ דעמ שטאל. לאָז ער כאָטש א נאכט א ביסל זיכ אויסרוענ.— נאָכ נעכטיקער נאכט, נישט הײַנט געדאכט, איז מיר טאקע שטארק נייטיק געווענ אויסצורוענ זיכ, עפּשער נאָכ נייטיקער פונ עסנ. עס וואָלט געווענ גאָר א דערקוויקעניש צו ליגנ דאָ אינ א ווארעמער שטוב אפ א קישנ און אויסגלײַכנ זיכ א ביסל די ביינער. נאָר איכ האָב מיכ אָבער דערמאָנט אינ איר און מיט א שיינעמ דאנק זיכ אָפּגעזאָגט פונ נאכטלעגער. זי האָט געגעסנ שאבעס אפ דעמ אייגענעמ הויפ טאקע אינ א שטוב. איכ בינ ארײַנ אהינ נאָכ איר, האָב זי גענומענ און מיט איר באלד אװעקגעגאנגענ.

אין דרויסן איז געווען ליכטיק, שיין. די לעוואָנע האָט געשײַנט, און ס'איז געווען מעכײַע גוט צו גיין.

— קום! — האָב איך צו איר געזאָגט, — קום, לאָמיר א ביסל שפּאַצירן. אין העקדעש אַרײַן איז עפּעס נישטאָ אזוי וואָס זיך צו אײַלן.

דערמאָנענדיק זיך אין דעם העקדעש, איז מיר א פראָסט איבער דעם לײַב איבערגעגאַנגען. יענער אַלטער ייד, דער קראַנקער, וואָס האָט נעכטן דאָרט באַנאַכט אזוי געקרעכצט, האָט פון מאָרגן פרי גע-האַט די גסיסע, געפּאָכט מיט דער נעשאָמע און איז נאָך ליכטבענטשן געשטאָרבן. מע האָט אים געלייגט איבער שאַבעס אין הויז, דאָרט וווּ איך האָב באַדאַרפט נעכטיקן.

מיר זײַנען געגאַנגען און פאַרגאַנגען ערגעץ אין א געסל מיט גערטנער אוןביימער, וואָס האָבן אַרויסגעגעבן געשמאַקע רייכעס. אומעטום איז געווען שטיל, מע האָט נישט געהערט קיין שאָרך, אַלע אין שטעטל האָבן, ווי דער שטייגער פון יידן פרײַטיקצונאַכטס נאָך דער וועטשערע, שוין לאַנג געשלאָפן. מיר האָבן זיך געזעצט אַפן גראָז ערגעץ אין א ווינקל, נעבן א פּלויט.

מיר זיצןביידע, קוקן א היפּשע צײַט און שווײַגן. איטלעכער פון אונדז איז פאַרטראַכט. מײַן האַרבאַטע טוט דערנאָך א זיפץ טיף פון-נעם האַרצן און ברומט שטילערהייט פאַר זיך זייער טרויעריק דאָס באַקאַנטע לידל:

> ...דער טאַטע האָט מיך געקוילעט,
> די מאַמע האָט מיך געגעסן...

איך גיב א בליק, טרערן גיסן איר זיך פון די אויגן. עס פלאַמט איר דאָס פּאָנעם, זי קוקט אַף מיר און שמייכלט זייער באַטריבט. די קויכעס האָט זי מיר אַרויסגענומען מיט איר קוק דענסטמאָל אַף מיר. עס האָט מיר פאַרקלעמט דאָס האַרץ, געקלאַפּט ווי מיט האַמערס אין

די שלייפנ. איכ ווייס נישט, וואָס טוט זיכ אזוינס מיט מיר, אונ... צום ערשטנ מאָל כאפּט זיכ מיר עפּעס אליינ פונעמ מויל ארויס: „נעשאָמע מײַנע!“...— אײַ, פּישקע,—זאָגט זי שטיל אונ ווארגט זיכ מיט טרערנ,— איכ וועל עס נישט אויסהאלטנ. אײַ, שטיי איכ עס א ביסל פונ אימ אויס.

— פונ וועמענ? — רופ איכ מיכ אָנעט אָנגעצונדנ,— פונ אימ? פונ דעמ מאמזער? „א קיענק אימ אינ די בייניע איאנ!..“

— אײַ, דו זאָלסט וויסנ, פּישקע, דו זאָלסט וויסנ...

איכ נעמ זי אָנעט בא דער האנט, באמ קאָפּ אונ בעט זי מיט טרערנ אינ די אויגנ, מיר אויסצוגיסנ איר שווער, ביטער הארצ, זי לייגט ארופ בײדע הענט אפנ פּאָנעמ, בייגט זיכ אָנעט נאָענט צו מיר אונ גיט מיר איבער אפ א ציטערדיק קאָל, מער אפ דעמ יונק, עפּעס אזוינס, אז דער רועכ מעג טאקע כאפּנ דעמ מאמזער, ער זאָל קיינ טכיעס-האמייסימ נישט אופשטיינ.

19

פישקע איז ווײַטער געבליבנ שטיל, עפּעס שטארק צעקאָכט אונ פארומערט. אונ ביכדיי אימ בארײדעוודיק צו מאכנ, ארויסצודערטאפּנ בא אימ אלצדינג, וואָס מיר האָט זיכ געגלוסט צו וויסנ, הייב איכ אימ אָנ אונטערצוהיצנ, א ביסל צו רייצנ, אונ טו א זאָג אזוי:

— דו האָסט נאָכ גאָר נישט געזאָגט, פּישקע, אויב דײַנ האָרבאטע איז א שיינ מיידל. וואָס קענ, דאכט זיכ, א האָרבאטע מיידל אזוי געפעלנ?

— וואָס הייסט,— מאכט פּישקע שטארק אופגעבראכט,— ווער רעדט בא א יידישער טאָכטער פונ שיינקײַט! אז זי איז שיינ, איז זי

פאר זיכ שייכ, ווענען גייט עס אַנעט? די האַרבאַטע איז עמעס טאַקע גאַר ניט קיינ מיעסע, א פּאַנעמ, א קאָפּ מיט האָר — מאַלע כיינ, אויגנ א פּאָר האָט זי נאָר בריליאַנטנ. נאָר וואָס וואָלט מיכ דענ אַלצדינג אָנגעגאַנגענ?.. עפּעס א שאַלטיק בינ איכ, אינ זינענ צו האָבנ אזעלכע זאַכנ, נאָכצולויפנ שיינע נעקייוועס?.. נאַרישקייטנ! מיכ האָט גענומענ איר גוטסקייט. איר גוטסקייט, דאָס ראַכמאָנעס-האָבנ אירס אפ מיר, ווי א שוועסטער, אונ ווידער צוריק, דאָס ראַכמאָנעס-האָבנ מײַנס אפ איר, ווי א ברודער אינ דער נויט, — אָט וואָס...

— מיילע, וואָס מאַכט עס אויס? — רופט זיכ אַלטער אָנ, — ווי זאָגט מענ עפּעס: לאָז זיכ זײַנ פונ טײַוול, אַבי עס זאָל הייסנ פײַוול... בעקיצער, האָט זי דיר איבערגעגעבנ עפּעס אזוינס... נו, פישקע, וואָס זשע איז דאָס עפּעס אזוינס, נו, נו, נו!

אַלטער טרײַבט אונטער אפ זײַנ שטייגער, פישקע הייבט אָנ אפ זײַנ שטייגער, איכ העלפ אימ אונטער, בעסער אויס אפ מײַנ שטיי-גער, אונ די מײַסע דערציילט זיכ ווײַטער אזוי:

— קנײַפּנ האָב איכ שויכ לאַנג באַמערקט, ווי דער מאַמזער, „א קיענק אימ אינ די ביינער אינ!” — פלעגט קנײַפּנ אמאָל די האַרבאַטע, נעבעכ. איכ האָב געמיינט, דאָס זײַנענ זיכ גלאַט אזוי קניפּ פונ א ראָשע, וואָס שלאָגט, פײַניקט א מענטשנ, נעבעכ. נאָר ווי עס האָט זיכ פונ איר קלאָגנ זיכ דערנסטמאָל פאַר מיר דערוויזנ, זײַנענ דאָס געווענ גאָר אַנדערע מינע קניפּ. עס האָט געהאַט עפּעס גאָר אַנ אַנדער טאַמ... פע! יעיצערהאָרע-קניפּ. דער מאַמזער פלעגט זיכ צו איר שטאַרק טשעפּענ. ער פלעגט זי ניט לאָזנ צורו. האָט ער זי דערטאַפּט אמאָל ערגעצ אַליינ, איז ער צו איר צוגעשטאַנענ מיט זיסע ריידעלעכ אזוי אונ אזוי, גערעדט פאַר פײַער, פאַר וואַסער, צוגעזאָגט גילדענע בערג. אונ אַז אימ האָט נישט געהאָלפנ מיט גוטנ, האָט ער אָנגעהויבנ מיט בייזנ, געמאַכט א מוירע, ער וועט איר פאַרביטערנ דאָס לעבנ,

אַרויסלאָזן אַפּ איר אַ שלעכטן רוף און איר טאָן צום טויט, און דער-
בײַ טאַקע זיך געפּרוּװט אַ כאַפּ טאָן זי מיט גוואַלד. געענדיקט האָט
זיך עס געװײנטלעך דערמיט, װאָס זי פֿלעגט זיך אויסרײַסן פֿון זײַנע
הענט, אים דערלאַנגען אַמאָל נאָך אַ זעץ אין בויך, אַז דער רועך האָט
אים גענומען. ער פֿלעגט עס איר באַצאָלן דערנאָך מיט פּראָצענט, זי
פּײַניקן מיט אַרבעט און אויסרײַסן איר שטיקער פֿלייש. שפּעטער אַ
ביסל האָט דאָס אייגענע טאַקע זיך אָנגעהויבן װידער אָפּדאָסנײַ, װײַ-
טער מיט גוטן, װײַטער מיט בייזן. װאָס מער זי האָט אים געװיבן,
איז ער אַלץ מער צו איר צוגעשטאַנען, און פֿאַרבײַגייענדיק אַמאָל,
פֿלעגט ער זי פֿאַר מענטשן אַ טאַרקע טאָן, קלאַמפּערשט אומגערן,
אויך דערלאַנגען אַ קניפּ, גלאַט אַזוי זיך.

אַזעלכע מעשׂיות מיט איר האָבן זיך געמאַכט זייער אָפֿט,
װאָס איך װיל זיי פֿאַר דעם מויל נישט ברענגען. נאָר די נעכטיקע איז
געװען פּע, פּע, אַ שרעק! נעכטן באַנאַכט נאָך דער בייזער מעהומע
אין העקדעש, אַז דער גאַנצער עולם דאָרט האָט שוין געשלאָפֿן און
זי, די האָרבאַטע, נעבעך, האָט, אײַנגעהויקערט אין צענטן, נישט װײַט
פֿון דער טיר אין אַ װינקעלע אויך געדרעמלט,— װעקט זי פּלוצלים
אויף עפּעס אַ שושקען איר אין אויער אַרײַן. דאָס איז געװען דער
מאַמזער.— דיר, נעבעך, איז שלעכט דאָ צו ליגן,— רעדט ער צו איר
מיט ראַכמאָנעס,— קום, איך האָב פֿאַר דיר זייער אַ גוט אָרט, װוּ דו
װעסט קענען זיך אַ ביסל אויסרוען, נעבעך. זי דאַנקט אים זייער
שיין פֿאַר זײַן גוט האַרץ און בעט אים צו גיין אין זײַן רו אַרײַן. ער
הייבט אָנעט זײַנע אָנשטעלן אַזוי און אַזוי. ער גיט איר אויך אָנצו-
הערעניש פֿון מיר, אַז ער װייסט, נישקאָשע, איר מעכוטאָנעשאַפֿט
מיט מיר... ער שרעקט זי, אַז קײַען װעט זי פֿון אים די ערד און מיר
װעט ער דערגיין דעם עק. דער רועך נעמט אים, דעם מאַמזער, און
מאַכט אויס אים אַ כײַע-ראָע און אַ לעמעלע צוגלײַך אין איין צײַט.

ער איז גוט, ער איז שלעכט, ער ווערט א שייגעץ און... כאַפּט א טראַכ איכ באַק, אַז די ציינ פאַלנ אימ שיר נישט אַרויס. עס צעשפּילט זיכ אינ אימ די רעציכע, ער טוט זי א נעמ ווי א גאַזלענ און גיט זי א שלײַדער אינ הויז אַרײַנ. וואָס ווײַטער איז געוועג, ווייסט איר דאָכ שוינ.

נאָכ דעמ, וואָס די האָרבאַטע, נעבעכ, האָט מיר איבערגעגעבנ דענסטמאָל, זיצנדיק מיט מיר אפנ גראָז, בינ איכ א היפּשע צײַט געבליבנ ווי דערשלאָגנ, אָנ לאָשנ. נאָר איכווייניק האָט עס מיכ גע-צופּט, געגעסנ ווי א וואָרעמ. עס האָט מיכ געגעסנ א ברענענדיק גע-פיל פונ קאַס אַפּ דעמ מאַמזער, א הייס זודיק געפיל פונ ראַכמאָנעס אַפּ איר נעבעכ, און נאָכ עפּעס אַזעלכס גאָר אָנ א נאָמענ, וואָס האָט מיכ געצויגנ, געצויגנ... און אָנגעכאַפּט באַמ האַרצנ. פּלוצלימ האָט עס מיר געגעבנ א שטאַרקנ צי, אַזוי אַז דאָס האַרצ איז מיר שיר נישט אַרויסגעפאַלנ. איכ נעמ זי אָנ בא דער האַנט, וואָס איז נאָכ געלעגנ אַפּ איר פּאָנעמ, און טו א זאָג עפּעס נישט מיט מײַנ קאָל:

— נעשאָמע מײַנע! דאָס לעבנ וועל איכ פאַר דיר אַוועקגעבנ.

— אָכ, פישקע! — זאָגט זי מיט א זיפצ, טוט זיכ א רוק נעענ-טער צו מיר און שפּאַרט אָנ דעמ שטערנ מיר אַפּנ אַקסל.

עס ווערט מיר עפּעס ליכטיק אינ די אויגנ, וואַרעמ-מעכײַע אינ אַלע מײַנע גלידער. איכ רייד און נעמ זי אײַנ, ווי א געטרײַע שוועס-טער, מיט גוטע ווערטער. טרייסט זי: נישקאָשע, גאָט וועט העלפנ! און שווער איר, אַז אייביק וועל איכ איר זײַנ א געטרײַער ברודער. זי קוקט מיר אַרײַנ אינ די אויגנ, טוט דערנאָכ א זיס שמייכעלע און זאָגט, אַראָפּלאָזנדיק דעמ קאָפּ:

— איכ ווייס נישט, פאַרוואָס, פישקע! מיר איז אַצינד עפּעס גוט אַפּנ האַרצנ. עס גלוסט זיכ מיר לעבנ...

א היפּשע צײַט האָבנ מיר אוועקגעשמועסט מיט א גרינג הארצ און זיכ געמאכט האָפֿענונגענ, ווי גאָט קענ העלפֿנ, מיר זאָלנ נאָכ אמאָל אופגעריכט ווערנ, אזוי ווי מיר בײדע ווינטשנ. פּלוצלימ הערט זיכ נישט ווײַט פֿונ אונדז א ביסל אינ דער זײַט עפּעס א קלאַפּ. איכ קוק מיכ ארומ, לאָז מיכ גײנ פּאַמעלעכ עטלעכע טריט האַרט נעבנ דעמ פּלויט אינ שאָטנ און דערזע אפ יענער זײַט געסל אקעגנ — עפּעס א געשטאַלט פֿונ א מענטשנ, וואָס באַוועגט זיכ איבער א קעלער. עפּעס האָט עס מיר אינעווײניק געטראָגנ, געשטופּט ווײַטער אפ א פּאָר טריט, גוט צוקוקנדיק זיכ, און... „א קיענק אימ אינ די בײניע אײַנ!" — דאָס איז געווענ דער מאמוער. ער דרײט אָפּ דאָס שלעסל און ווערט באַלד פֿארשווונדנ אינ קעלער ארײַנ, ארויסצוגאַנווענענ אלצדינג, וואָס מע שטעלט געווײנטלעכ אראָפּ אהינ אפ שאַבעס. ווי א בליצ לויפֿט אינ מיר דורכ א געדאנק: פּישקע! אצינד זײַ זיכ אינ אימ נויקעמ פֿאַר דיר און פֿאַר דער האָרבאַטער, נעבעכ. אצינד האָסטו צײַט. גיכער מאכ צו די טיר פֿונעמ קעלער, און לאָז ער ליגנ דאָרט געפֿאנגענ, ווי א בער אינ דער נעצ, ביז מע וועט אימ מאָרגנ דערטאַפּנ, אימ ברעכנ א בײנ און געבנ זײַנ פּסאק. ערשט דענסטמאָל האָב איכ געפֿילט דעמ טאַמ פֿונ נויקעמ-זיכ-זײַנ, ווי גוט, ווי געשמאַק דאָס איז. עס האָט אינ מיר געקאָכט דאָס בלוט, און איכ בינ געווענ דול, ווי א שיקער. צולויפֿנ צומ קעלער, א נעמ טאָנ די טיר און צומאכנ זי מיט א קלאַפּ — דאָס האָט נישט געדויערט קײנ סאַכ צײַט. — אצינד ליג דאָ באַגראָבנ ווי א הונט! — זאָג איכ אלײנ צו מיר מיט א לאַכעלע, טו א נעמ די קליאַמקע און וויל פֿארשטעקנ, — דער סקאָבעל אָבער איז אָפּגעבויגנ אינ דער זײַט. איכ צי, שלעפּ, — אומזיסט! עס שטײט נישט צו. איכ טו מיר אָנ א קויעכ, דערלאַנג א צי מיט בײדע הענט, און אָט-אָט האַלט עס שוינ אפ א שטײגער — פּלוצלימ טוט זיכ אָנ עפֿנ מיט אימ-פּעט די טיר פֿונ א געזונטנ שלעפּ אינעווײניק, און איכ פֿלי ארײַנ אינ

קעלער, אָנשלאָגנדיק זיכ מיט דעמ מאמזער דאָרט אפנ טרעפּל. — אזוי, רעב פּישל! — מאכט דער מאמזער נאָכ דעמ, ווי מיר זײַנענ געשטאנענ א ווײַלע איינער אקעגנ דעמ אנדערנ שטיל. — דאָס האָסטו מיט דײַנ קאָוועד אליינ זיכ דאָ געפּאָרעט מיט דער טיר אונ געוואָלט צוליב מיר מעכאלעל-שאבעס זײַנ! זייער אָנגעלייגט, כלעבנ. קומ, קעצעלע, א ביסל אראָפּ אונטנ, אונ לאָמיר דיכ כאָטש א ביסל מעכאבעד זײַנ... ער טוט מיכ א שטופּ פונ די טרעפּ אראָפּ, איכ ברעכ שיר נישט האלדז-אונ-געניק אונ צי מיכ אויס אפ דער ערד. — אצינד, מעקאבל מײַנער, נא דיר דערווײַל אנ אופגאָב, — דערלאנגט ער מיר א גוטנ זעצ אינ רוקנ: — וועסט שוינ נישט קראנק זײַנ צו ווארטנ א ביסל, ביז איכ וועל פארנעמענ צו מיר אינ טאָרבעלע דאָס געבראָטענע הינדל, דעמ פּאָלומעסעק פיש מיט דער שיסל פּעטשע, וואָס איכ האָב אינ אײַלעניש איבער דיר דאָ איבערגעלאָזט. עס האָט נישט געדויערט קיינ רעגע, גיט ער מיר ווײַטער א זעצ:

— צייל, פּישקע! — זאָגט ער. — נישט איינס, נישט צוויי, נישט דרײַ, פיר, פינפ... דאָס האָסטו דיר פאר מיר. אצינד לייג איכ דיר א קנייטל פאר דער האָרבאטער. צייל, פּישקע! נישט נײַנ, נישט צענ... וואָס איז דאָס פאר א גאנג, ארומשלעפּנ זיכ מיט א מיידל באנאכט אינ פארבאָרגענע ערטער... — נישט צוועלפ, נישט דרײַצנ... איכ האָב דיכ, נישקאָשע, געזענ פריִער, ארומשפּאצירנדיק מיט איר אינ הינטערגעסלעכ... נישט זעכצנ, דאכט זיכ, נישט זיבעצנ... — עס האָט אינ מיר זיכ אָנגעצונדנ דאָס בלוט פונ זײַנע לעצטע ווערטער.

— מאמזער! — טו איכ א געשריי. — דו ביסט נישט ווערט צו דערמאָנענ איר נאָמענ! — שפּרינג דערבײַ טאקע געשווינד אופ אונ עס זיכ אינ אימ אײַנ מיט די ציינ. ס'איז א מילכאָמע! איכ מיט די ציינ, ער מיט די הענט. ביידע האָבנ זיכ שרעקלעכ פּײַנט אונ איינער דעמ אנדערנ וויל מאכנ דעמ טויט. ער רײַסט מיכ מיט קויעכ פונ זיכ

אוועק, האלט מיכ שטײַפ אינ די הענט, קוועטשט מיכ א שרעק, אונ טוט מיט מיר דערנאָכ א וואָרפ ווײַט פונ זיכ, ווי מיט א קײַלעכל.

— בענטש גוימל, — זאָגט ער, — וואָס מיט כעסעד, וואָס מיר קומט עפּעס נישט אויס דיכ דאָ צו באַלדאָווערנ. בלײַב דאָ, פּישעלע, זיכ אויסרוענ ביז מאָרגנ. אַנשטאָט די געפילטע פיש, וועלנ זיי מאָרגנ האָבנ א לעבעדיק פּישעלע... א גוטע-נאכט! וואָס זאָגסטו אָנ עפּעס צום ווײַב? זי וועט נאָכ הײַנט באקומענ דעמ גרוס...

מיט די דאָזיקע ווערטער גייט ער אוועק אונ פארמאכט די טיר.

די ערשטע זאכ מײַנע, אז איכ בינ צו-זיכ געקומענ, איז געווענ צוגייענ צו דער טיר. איכ רײַס זי אונ רײַס — אומזיסט די מי, זי איז גוט פארשטעקט פונ דרויסנ. איכ וויים נישט וואָס צו טאָנ. קלאַפּנ שטארק האָב איכ מוירע, מע זאָל נישט דערהערנ, אונ אזוי בלײַבנ איז אויכ שלעכט. איכ שטיי, אונ דער קאָפּ דרייט זיכ מיר פאר שרעק, פאר קאס, פאר ווייטעק אונ יעסורימ פונ די פרישע קלעפּ. איכ גיי אראָפּ פונ די טרעפּ, טו מיכ א וואָרפ אפּ דער ערד אונ ליג אינ איינע צאָ-רעס. נאָר דער געדאנק, וואָס מאָרגנ וועט דאָ מיט מיר זײַנ, ווי מע וועט מיר מאכנ דעמ גוטנ בארוכ-האבאָ אונ זיכ צונויפלויפנ אָנקוקנ דעמ גאנעוו; עס וועט הייסנ, מע האָט מיכ געכאפּט, מיט טויזנט אויסגע-טראכטע מײַסעס דערצו, ווער אינ גאָט גלייבט וועט מיכ שלאָגנ, אונ עס וועט נישט העלפנ פונ זײַנ זײַט קיינ שומ טערעצ, — אָט דער דאָ-זיקער געדאנק האָט מיר געענגבערט איינ קאָפּ, ווי מיט אנ עגבער, אונ מיכ נישט געלאָזט אײַנליגנ. נאָר אינמיטנדערינענ דאכט זיכ מיר, ווי עס דראפּעט זיכ עפּעס אפּ מיר. איכ שטרעק אויס די האנט אונ כאפּ אָנעט א שטשור, וואָס גליטשט מיר זיכ פלינק ארויס פונ צווישנ די פינגער מיט א פּישטש. איכ שפּרינג אופ פאר שרעק, עס ווערט מיר נישט גוט, אונ עס באשלאָגט מיכ א קאלטער שוויים. האלטנדיק זיכ

קוימ אפ די פיס, טאפ איכ אָנעט אינ דער פינצטער א קאלטע, פײַכטע וואנט, צו וועלכער איכ ־רוק מיכ צו. איכ שטיי אזוי אָנגעשפארט אינ דער וואנט אונ טראכט מיט א ביטער הארצ: ריבוינעשעלוילעמ, וואָס איז דאָס פאר א לעבנ? פארוואָס שטראָפסטו מיכ אזוי? וואָלט דענ נישט בעסער געווענ פאר מיר, פאר דער וועלט, אז איכ זאָל גאָר נישט געווענ געבוירנ ווערנ? פארוואָס קומט מיר עס אזוי... אזוי מיכ צו באליידיקנ? — בא דעמ דאָזיקנ געדאנק ברעכט מיר דאָס הארצ אונ איכ באוואש מיכ מיט טרערנ. עס וויינט זיכ מיר אונ עס טראכט זיכ: ריבוינעשעלוילעמ, ווו ביסטו! איכ בלײַב דערנאָכ שטיינ דערשלאָגנ, נישט צו וויסנ, וואָס מיט מיר טוט זיכ, עפּעס ווי א גוילעמ. פלוצלימ גיט א סקריפ די טיר, א שמאָלער ליכטיקער פאס שײַנט ארײַנ מיר פאר די אויגנ, אונ עס הערנ זיכ טריט, ווי עמעצער גייט שטיל אפ די טרעפּלעכ. די האָר שטעלנ זיכ מיר קאפויר פאר שרעק, אָט-אָט טוט מענ מיכ א כאפ אונ מע רעכנט זיכ מיט מיר אָפ ווי מיט א גאַ-נעוו. אונ ווי איכ שטיי אזוי אינ שרעק אונ ציטערניש, האלטנדיק ארויפגעלאָזנ דעמ קאָפּ, — הער איכ, ווי מע רופט שטילערהייט מיכ באמ נאָמענ: פישקע, פישקע! אונ טאקע באלד דערזע איכ נעבנ מיר זי, די האָרבאטע. איכ ווער לעבעדיק אונ טו א געשריי פאר גרויס פרייד.

— שא! — מאכט זי, אָנעמענדיק מיכ בא דער האנט, — קומ גיכער אוועק פונדאנענ.

— נעשאָמע, דו האָסט מיכ דערהאלטנ באמ לעבנ! — שרײַ איכ שטארק צעמישט פאר סימכע, אונ — איכ בינ זיכ מוידע, צומ ערשטנ מאָל, אונטנ אינ קעלער — טו איכ איר א קוש.

איכ פרעג זי, וויאזוי זי האָט זיכ אהער גענומענ? זי אָבער בעט מיכ שווײַגנ, דערמאָנט מיר, אז מיר געפינענ זיכ באנאכט אינ א פרעמדנ קעלער.

— קום גיכער, וועסט וויסנ אלצדינג א ביסל שפּעטער, — אזוי זאָגט זי אונ פירט מיכ בא דער האנט ארויס אפ דער גאס.

גייענדיק אפנ וועג, האָט זי מיר עס דערקלערט גאָר פּאָשעט אזוי: אינ עטלעכע רעגע ארומ נאָכ מײַנ אוועקגאנג האָט איר עפּעס דאָס הארצ געזאָגט, ס'איז נישט גלאט, מע באדארפ גייכ זענ, ווו איכ בינ. זי קומט צו ביז צומ עק פונעמ פלויט, קוקט אינ אלע זײַטנ אונ דער-זעט אפ יענער זײַט גאס אקעגנ שטייט עמעצער אײַנגעבויגנ נעבנ א דעכל אונ באָברעט זיכ עפּעס. טראכטנדיק, אז דאָס בינ איכ, לאָזט זי זיכ גיינ ווײַטער, אונ צוקומענדיק נאָענט, האָרכט זי עפּעס ווערטער: „אצינד, רעב פישל, ליג דאָ אינ קרענק ווי א הונט, ס'איז שוינ גוט פארשטעקט, נישקאָשע". עס ווערט איר טונקל אינ די אויגנ, אונ זי בלײַבט שטיינ פארדולט. פלוצלימ וואקסט פאר איר אופ דער מאמ-זער, טוט זי א קניפּ אונ מאכט דערבײַ מיט א שמייכעלע: „גוט-שא-בעס. סקאָצל קומט, רעבעצנ! א שיינ מיידעלע, נישקאָשע! שלעפּט זיכ באנאכט ארומ איבער די גאסנ אונ נאָכ קלאָמפּערשט פרומ... אהיימ גיי, כצופע, הולטײַקע איינע!" — ער טוט זי א שטופּ מיט דער קני אינ רוקנ, אונ זי מוז מיט אימ גיינ, נישט צו ריידנ קיינ וואָרט. אפנ וועג קוקט ער זיכ אלצ ארומ, איבערלייגנדיק די פול אָנגעשטאָפּטע טאָרבע פונ איינ אקסל אפנ אנדערנ, פארגעסט נישט דערבײַ אויכ צו שפּעטנ אונ צו מאכנ מיט איר זײַנע אָנשטעלנ. זי גייט, נעבעכ, שטארק פארומערט, פארזאָרגט. זי ווייסט, אז איכ געפינ מיכ אינ א שלעכ-טער לאגע, אומעגלעכ מיר צו העלפנ, אז דער מאמזער האלט זי נעבנ זיכ אונ לאָזט פונ איר קיינ אויג נישט אָפּ. פלוצלימ גיבנ זיכ א ווײַז א קומפּאניע יידנ, וואָס גייענ פונ א בענ-זאָכאָר לעבעדיק-פריילעכ אונ ריידנ, לאכנ הויכ אפ א קאָל, ווי דער שטייגער פונ יידישע קינדער. מע לאכט עפּעס פונ איינעמ, וואָס האָט זיכ פארגעסנ אונ געטראָגנ דאָס פאטשיילכנ אומ שאבעס. דער מאמזער נעמט זיכ געשווינד אינ

דער זײַט, דרייט זיך אין אײַלעניש און כאַפּט זיך אַרײַן אין אַ שמאָל געסל. מײַן האָרבאַטע כאַפּט דערוויַיל אויך, אַנטלויפט אין דער אַנדערער זײַט און ווערט אַנטרונען.

עס פאַרשטייט זיך, זי לויפט געשווינד, מיך אַרויסצונעמען פון דער קלעם. נאָר שטעלט אײַך פאָר איר האַרצווייטיק, אַז זי פאַרדרייט זיך, לויפנדיק אין געסלעך, און קען נישט טרעפן צום אָרט, ווו מיר זײַנען פריִער געזעסן! זי ווייסט, אַז איך בין אין אַ גרויסער סאַקאָנע, מע באַדאַרף מיך גיכער באַפרײַען, איין רעגע איז אַצינד טײַער, און דאָ דרייט זי זיך און ווייסט נישט צו מיר דעם וועג. אַ היפּשע צײַט האָט אַזוי געדויערט, ביז גאָט האָט געהאָלפן, זי האָט געפונען דעם קעלער און מיך באַפרײַט.

מיר גייען אַזוי ביידע און ריידן מיט אַ פרייליכן געמיט. איך איר: נעשאָמע מײַנע! דו ביסט מיר הײַנט בײַגעשטאַנען אין די נויטן. און זי מיר: פּישקע! דו האָסט מיר געדינט ווי אַ ברודער נעכטן, געדענקסטו, דאָרט אין הויז, באַנאַכט. נעכטן... גאָר נישט ווײַט שוין פון העקדעש באַפאַלט אונדז אַ מאָרעשכוירע און עס נעמט אונדז אָפּ דאָס לאָשן. דאָס האַרץ האָט אונדז געזאָגט, אַז מיר גייען נישט אָפּ קיין גוטס, עפּעס גלאַט וועט שוין די הײַנטיקע נאַכט אַזוי נישט אָפּלויפן.

איינע העלפט טויער פונעם העקדעש איז געווען צוגעמאַכט, די אַנדערע העלפט אַ ביסל אָפן, אַזוי אַז אין דעם הויז האָט פון דער גאַס אַרײַנגעשײַנט אַ ליכט. צוקומענדיק צום טויער, שטעלן מיר זיך אַ ווײַלע אָנידער מיט אַ פאַרקלעמט האַרץ, דערנאָך נעם איך מיך צום ערשטן אַרײַנצוגיין שטיל. קוים שטעק איך אַרײַן דעם קאָפּ אין הויז, דערזע איך, קימאַט טאַקע אין דעם טויער, דעם מאַמזער, ווי ער זיצט זיך אָנגעלענט מיט מײַן ווײַב, פרעסן פון דער טאָרבע און טוען זיך וווּיל. דער מאַמזער שושקעט איר עפּעס אין אויער אַרײַן און ווערט

באַלד ווי אויסגעטריקנט. זי שטייט אויף אין איין קאַס און כאַפּט זיך אָן מיר אַרום מיט אַ מויל: דו אַזוינער און אַזוינער, אין דײַנע טאַטנס טאַטנס אַרײַן! דו וועסט עס באַ מיר די גאַנצע נעכט מיט אַזאַ הולטײַקע, אַזאַ דראַבקע אַרומשאַרלאַטאַנעווען? דו מיינסט עפּשער, איך ווייס נישט דײַנע מיעסע גענג? איך ווייס, נישקאָשע, אַלצדינג שוין לאַנג, און שטיק, נעבעך, אין זיך, האָב אַ פאַרפוילטע גאַל. אַזוי דאַנקסטו עס מיר אָפּ פאַר מײַנע גוטסקײַט. וואָס איך האָב דיך אַרויסגעפירט אין דער וועלט, געמאַכט פון דיר אַ לײַט?! דו מיינסט, קעלעוו שעביקלאָווים, דאָס וועט דיר געשענקט ווערן? ניין! איך וועל דיר ווײַזן, יונגאַטש איינער, אין דײַנע טאַטנס אַרײַן, מיט דײַן דראַבקע, אין איר טאַטנס מאַמעס און מאַמענס טאַטנס אַרײַן! מיט איר איניינעם וועל איך דיר ווײַזן, ווער עלטער איז... נאַ, נאַ! — הייבט זי אָן מיך צו שלאָגן, — נאַ דיר פאַר הײַנט, פאַר נעכטן און פאַר פריִער, נאַ, נאַ, נאַ, די קאַפּאָרע זאָלסטו ווערן!

איך רײַס מיך קוים אַ לעבעדיקער פון אירע הענט אַרויס און לויף אָפּעט עטלעכע טריט ווײַט אויף דער גאַס. זי שטייט נאָך אַ היפּשע ווײַלע אין דרויסן און שרײַט, דערנאָך גייט זי אַרײַן אין הויז, און שרײַענדיק: — ליג ווי אַ הונט אין דרויסן! — פאַרשפּאַרט זי פאַר מיר דעם טויער מיט אַ שטאַרקן קלאַפּ.

איך שטיי מיט דער האָרבאַטער, נעבעך, אין דרויסן, און קוקן אונדז אָן. ביידע זײַנען מיר שטאַרק באַטריבט. אונדז ביידע איז אָנגעזאַלצן אויפן האַרצן דערפון, וואָס דאָ איז ערשט געשען. די צאָרעס לאָזן אונדז ביידע נישט אײַנשטיין אויף איין אָרט, און מיר לאָזן זיך גיין, וווהין די אויגן קוקן, איינער מיט דעם אַנדערן נישט צו ריידן קיין וואָרט, ביידע פאַרטראַכט. אַז איך בין צו-זיך געקומען, זע איך, מיר געפינען זיך אויפן שול-הויף. דאָס האַרץ האָט מיר געריסן, קוקנדיק אויף דער האָרבאַטער, נעבעך, ווי זי ווערט עס פאַרשוואַרצט. די אַנדערע

נאכט אז זי האָט נישט קיין רו! איך טראכט באַ מיר, וואָס טוט מען, ווו ערגעץ געפינט מען איר א נאכטליגער? אין עס פאלט מיר איַן זייער א גוט אָרט — די ווייַבערשע שול!

אז גאָט האָט געהאָלפן, מיר זיַינען בעשאָלעם ארוף, נאָך גרויס מי, אפ א צעבראָכנ טרעפל, וואָס האָט זיך געוויגט, געשאָקלט אונטער אונדזערע פיס, און אין דער פינצטער אָנגעטאפט אן אָפענע טיר, — פאלן מיר פלוצלים אפ עפּעס ווייכס. עס ווערט א גערודער, א שפּרינגעניש ארום אונדז, אפ אונדז און איבער אונדז. מיר כאפן קלעפּ הינטן, אין די זיַיטן, נישט צו וויסן, פונוואנען דאָס איז אונדז געקומען. איך ווארף מיך אהין-אהער, צאפּל מיט הענט און מיט פיס און כאפּ אָן א באָרד. פון וועמען מיינט איר? א באָרד פון א ציג!.. דאָס זיַינען געוועזן ציגן, וואָס האָבן, ווי געוויינטלעך, א כאזאָקע צו נעבעכ־טיקן אינעינעם מיטן קאָהעלשן צאפ אין דער וויַיבערשער שול.

— ווו ביסטו ערגעץ? — רופ איך מיַין האָרבאטע. — שרעק דיך נישט, דאָ זיַינען, אָן איַינאָרע, זייער פיל ציגן! נישט קיין אָרעמשטעטל, אפּאָנעם. איך זוך אופ, טריַיב ארויס די ציגן, זיי זאָלן הײַנ־טיקע נאכט מויכל זיַין נעכטיקן אין דרויסן. אליין גיי איך טאקע באלד אויך ארויס, זאָגנדיק איר א גוטע-נאכט, און מאַך גוט צו די טיר.

באַם ארפּגיין פונעם טרעפּל שטעלט מיר זיך אקעגן דער צאפּ, אָנגעבויגן דעם קאָפּ מיט די לאנגע הערנער, שטארק אָנגעדרודלט דערפאר, וואָס איך האָב אַזוי מיעס באליידיקט זיַינע וויַיבער. איך ראנגל מיך מיט אים אוועק א ציַיט, ער לאָזט מיך נישט אָפּ און גייט מיר נאָך פוסטריט, ביז מיר איז געראָטן אריַינצוכאפּן זיך אונטן אין קלייזל אריַין.

אין קלייזל ליגן אפ טיש און אָפּ בענק אויסגעצויגן מעקאבלים און שלאָפן ווי די פריצים, איבערפיַיפנדיק זיך מיט נעז צווישן זיך

אָפּ אַלערלייי קוילעס. אַ מעכײַע געווענ צו זענ, ווי געשמאַק, אַנ אַײַנאַ-רע, זיי זײַנענ געשלאָפנ. מעקאַבלימ איז טאַקע אָפּ דער וועלט גוט, — האָב איכ מיר געטראַכט און זיי אינ האַרצנ מעקאַנע געווענ. דאָס זײַנענ עפּעס גאָר אַנדערע מינע קאַפּצאָנימ, נעגידישע... איכ זוכ מיר אויס אַנ אָרט אונטערנ אויווּנ, טו מיכ אַ וואָרפ דאָרט אָפּ אַ באַנק און ווער באַלד אײַנשלאָפנ. נאָר מיר איז אָבער נישט באַשערט קיינ גוטס אָפּ דער וועלט. עס דויערט נישט לאַנג, וועקט מענ מיכ אינ רעכטנ מיטנ שלאָפ: יונגערמאַנ, שטייט, זײַט מויכל, אופ! איכ רײַב אויס די אויגנ און דערזע פאַר מיר היפּש ייִדנ מיט ערנסטע פּענעמער. דאָס זײַנענ געווענ פונ דער כעוורע-טילימ, מענטשנ, וואָס קומענ אַלע שאַבעס גאַנצפרי זאָגנ טילימ, און האָבנ זייער אָרט דאָ אונטערנ אויווּנ. אייַנ ברײרע — מע מוז אופשטיינ. איכ גיס אָפּ נעגלוואַסער, וועצ מיכ אַנידער, קוימ וואָס איכ האַלט דעמ קאָפּ, צי מיכ, גענעצ און זאָג טילימ.

20

נאָכ דעמ פּסאַק, וועלכנ איכ האָב יענעמ פּרײַטיקצונאַכטס פונ מײַנ ווײַב געכאַפּט, איז שוינ פאַרענטפערט געוואָרנ אַלצדינג, וואָס איר מעשוגענע אופירונג אַקעגנ מיר אינ דער לעצטער צײַט באַטײַט. עס האָט זי געברענט מײַנ כאַווער-זײַנ מיט דעמ האָרבאַטע מיידל, וואָס דער מאַמזער האָט עס איר איבערגעגעבנ מיט טויזנט אָפּגעטאָקטע ליגנ. ער האָט באַ זיכ געקלערט, אַז דורכ דעמ וועט מײַנ ווײַב מיכ נישט וועלנ מער קענענ, אַ שפּײַ טאָנ אָפּ מיר און אַנ עק. ס'איז אָבער געווענ אַ פאַלשע רעכענונג. אָנשטאָט דעמ, זי זאָל מיט אַ קאַלטער לעבער מיכ לאָזנ לויפנ מײַנ וועג און אָפּ אייביק מיט מיר זיכ צעגיינ, האָט גאָר אינ איר געברענט אַ העליש פײַער. סטײַטש, איר

מאָנ זאָל אזוינס טאָנ! עפּעס א האָרבאטע מיידל זאָל פּישקענ בעסער געפּעלנ פונ איר! דאָס איז דאָכ אזא באליידיקונג, וואָס שווער אראָפּצושלינגענ. ניינ, מע קענ אזוינס נישט דערלאָזנ.

— אײַ, די קאשע איז דאָכ, פּארוואָס זי... דײַנע, מיינ איכ, מיט דעמ מאמזער?.. — קענ זיכ אלטער נישט אײַנהאלטנ אונ טוט א פרעג מיט א געמאָרע-ניגנ.

— זײַט איר, דאכט זיכ, גאנצ גערעכט, — ענטפערט פּישקע, — נאָר אפ אזויפיל האָב איכ אינ דער גלופּסקער באָד מיכ אויסגעלערנט סייכל, צו פארשטיינ, אז דאָס איז קיינ קאשע נית. ווו נאָכ ערגעצ ריכט מענ פונ איטלעכנ אָפּ מער ווי אינ דער באָד? אונ ווער? דאפקע אזעלכע, וואָס האָבנ געמעגט, כלעבנ, טאקע שטומענ. איינער, וואָס האָט קיינ וואָר וואָרט נישט, שפּעט אויס יענעמ, אז ער איז א ליגנער; אזעלכער, וואָס מע טאָר אימ קיינ גראָשנ נישט געטרויענ, רעדט אפ יענעמ, ער איז א גאנעוו; א קארגער, וואָס וועט פאר א פעניג זיכ די אויגנ ארויסנעמענ, לאַכט: יענער איז א כאזער! א שלעכטער מענטש, וואָס האָט א שטיינערנ הארצ, רופט יענעמ ראָשע, אונ אזוינער, וואָס פאר א פּיצל קאָוועד איז ער פארטיק אפ אלצדינג, בארעדט יענעמ, אז ער לעכצט נאָכ קאָוועד. בערל דער שמײַסער פלעגט אמאָל צווישנ זיכ אינ א שמועס זיכ אָנכאפּנ באמ קאָפּ: אײַ, אײַ! איכ פארשטיי נישט, ווי לייגט זיכ עס די צונג אָפּצוריכטנ פונ יענעמ, וויסנדיק זייער גוט בא זיכ, אז מענ איז אליינ א גאנעוו א ליגנער, א כאזער, א שלעכטער, אלצדינג, וואָס אינ דער קאָרט!

— הערסטו, כאָכעמ מײַנער! — פלעגט אימ אָפּענטפערנ איציק דער היטער. — דאָס איז טאקע די גאנצע צאָרע, וואָס מע ווייסט נישט. זײַנע פליי אינ דער נאָז זעט נישט קיינער, אונ יענעמס א שפּרענקעלע איז דעמ אנדערנ גרויס אינ די אויגנ.

שמערל, איינער פונ יענע באטלאָנימ, וואָס האלטנ זיכ אופ אינ באָד, פלעגט מאכנ מיט א שמייכעלע, אָנעמענדיק זיכ באמ בערדל: לאָזט זיכ דינענ, רעב בערל! לאָזט זיכ דינענ, רעב איציק! איר האָט ביידע א טאָעס. דער עמעס דערפונ איז, ווי איכ האָב דערקלערט, פּאָשעט אזוי: איטלעכער בא זיכ מיינט, ער מעג, דער אנדערער — טאָר נישט.

— גערעכט, שמערל! — לאָז איכ ארויס אפ א קאָל, אונטער־שפּרינגענדיק פונ מײַנ אָרט, און פארטראכט מיכ טאקע באלד. שמערלס ווערטער האָבנ אונטערגעגעבנ ווײַטער דעמ טײַוול, וואָס ליגט אינוויייניק בא איטלעכנ פונ אונדז, זינדיקע מענטשנ. ער כאפּט זיכ אופ אינ מיר מיט א שטעכנדיק געלעכטערל, גראבלט מיר באמ הארצנ, צעטראָגט מיר דעמ מויעכ, אופרירנדיק דאָרט מײַנע אלע געדאנקענ, און קראצט אויכ אויס עפּעס אלטע מײַסעס, פארלעגערטע אינ דעמ זיקאָרנ. עס ווערט אינ מיר א קאָכעניש, א יאריד פונ אלערליי מינע געשטאלטנ, וואָס זײַנענ פּלוצלימ ווי פונ דער ערד אויסגע־וואקסנ, און אָנווײַזנדיק אפ זיי, רעדט אויס מיר דער רועכ ארויס שטארק פארקרימענדיק זיכ:

— אָט האָסטו דיר די אלע שיינע־נעפאשעס! זיי אלע מעגנ, מעגנ, מעגנ...

די דאָזיקע שיינע־נעפאשעס דרייענ זיכ אינ דעמ האנדל, אינ שטאָטישע זאכנ, אינ כעוורעס, אינ דעמ יידישקײַט און אינ דער גאנ־צער פירונג. ווײַבער און ווײַבלעכ אלע סאָרטנ, פונ דער אלטער און הײַנטיקער וועלט, זײַנענ אויכ דאָ אפּנ יאריד. — שאָלעמ־אלייכעמ, פארשוינענ! — מאכ איכ אליינ צו מיר. — גאָט ווייסט דעמ עמעס, אז איכ בינ גערנ אײַער פּאָנעמ נישט אָנצוקוקנ און דעמ נאָמענ אײַערנ מער פאר דעמ מויל נישט צו ברענגענ. אזוי נימעס־אומאָעס זײַט איר מיר געוואָרנ. נאָר וואָס קענ מענ טאָנ? אז דער שוואַרציאָר האָט אײַכ

אצינד געבראכט צו טראָגנ. קענ מענ אײַכ אזוי נישט אָפּלאָזנ. מע מוז אימ צוליב טאָנ און פונ איטלעכנ כאָטש עפּעס דערציילנ.

— וואַרט א ביסל, פּישקע! האָט קיינ פאַריבל נישט, רעב אל-טער! — רופ איכ מיכ אָנ. — איכ האָב אײַכ עפּעס צו דערציילנ, נאָר לאָמיכ א ביסל מיכ באטראכטנ, — אונ, טראכטנדיק דאָ אזוי, גיב איכ א נעמ איינעמ פונ דער גוטער קנופּיע: — קומ צומ סמיק! ער וואַרפט זיכ מיט הענט אונ מיט פיס, קרעכצט, שרײַט, ווי דער געפּענטעטער האָנ בעשאס קאַפּאָרעס-שלאָגנ. די איבעריקע לײַט קוקנ מיכ אָנ קרומ אונ מאכנ א בייזע מינע, איכ זאָל שווײַגנ. נאראָנימ! טראכט איכ בא מיר, איכ הער אײַכ ווי דאָס מילכיקע קלינגל. מיכ וועט איר מיט „בו“ אינ אנ איבערגעקערטנ פעלצ נישט איבערשרעקנ. מאלפּעס זײַט איר, נישט קיינ בערנ... דער טײַוול צעהיצט זיכ אינ מיר אונ גיט מיר אונטער כיישעק: אזוי, אזוי! נעמ זיי, נעמ זיי צומ סמיק, די אלע שיינע-נעפּאשעס! — הערט, זײַט מויכל, רעב אלטער, א שיינע מײַסע. אינ א יידישער שטאָט ערגעצ זײַנענ די פײַנע-לײַט, וואָס דער שטייגער זייערער איז... — הייב איכ אָנ אזוי צו דערציילנ אונ בלײַב אינ דער מיט רייד ווי דערוואָרגנ. די ווײַבער ווינקענ צו מיר מיט א געבעט. גוטער, זיסער רעב מענדעלע, האָט ראכמאָנעס, זאָגט נישט אויס!.. זיי מאכנ כיינ, קוקנ אונ בעטנ מיכ מיט ברענענדיקע אייגעלעכ. דער ווײַבערשער כיינ מאכט מיכ ווייכ ווי א טייג, פונ זייערס א בליק ווער איכ צעשמאָלצנ. דערבײַ דערמאָנ איכ מיכ אינ מײַנ ניידער, אײַנצו-קויפנ זיכ אינ דער כעוורע פּעטערס. כאפּט אײַכ דער וואטלמאכער! מאכ איכ מיט א שמייכעלע אונ ווענדנדיק זיכ צו אלטערנ, זעצ איכ צו: — זיי מיינ איכ, יענע פײַנע-לײַט אינ דער שטאָט דאָרט. עפּעס גלוסט מיר זיכ הײַנט נישט דערציילנ מײַנ מײַסע. לאָזנ זיי גיינ צו אלדי שווארצע יאָר!.. האָט קיינ פאַריבל נישט, רעב אלטער.

— פאַרקערט... מאַכטייסע, פונמײַנטוועגנ מעגנ זיי אויכ, כאָטש באַלד, די קאַפּאָרע ווערנ. נאָר וואָס איז דאָס פאַר א גאַנג, יענעמ איבערשלאָגנ, אַרײַנפאַלנ אימ אינ די רייד מיט מײַסעס, אײַערע מײַסעס!.. — אזוי רופט זיכ אָנ אַלטער אונ קוקט מיכ אזוי א ווײַלע אָנ, מאַכנדיק מיט די אַקסלענ, עפּעס אזוי, גלײַכ ווי גערעדט: א לעבעדיקער זאַק, מישטיינסגעזאָגט, עס שיט זיכ פונ אימ נײַנ מאָס רייד אָנ אַנ אופהער. שטאַרק נייטיק, כלעבנ, זײַנע מײַסעס. טאָמער ווייסט איר צו וואָס?.. אונ א מאַכ געבנדיק דערנאָכ אינ דער זײַט א פּאָר מאָל: — פּע, פּע! — טוט ער א טאָרקע פּישקענ: — נו, וואָס? מיילע, בעקיצער, דער שפּיצ?

פּישקע הייבט אָנ אַפּ זײַנ שטייגער, איכ גאָב אימ אַרבעט אַפּ מײַנ שטייגער, אַלטער טרײַבט אונטער אַפּ זײַנ שטייגער — אונ די מײַסע דערציילט זיכ ווײַטער אזוי:

— די צײַט איז זיכ דערווײַל געגאַנגענ, אונ איכ מיט מײַנ ווײַב זײַנענ מיר אַלצ וואָס ווײַטער זיכ מער פאַנאַנדערגעגאַנגענ. זי האָט נאָכ שטאַרקער זיכ איזניוכעט מיט דעמ מאַמזער, זײַנענ געוואָרנ כאַווער-לאַפּ, גאַנצ נאָענטע שמעלקעס, אונ פלעגנ שוינ ביידע, ווי א פּאָרעצ מיט א פּריצע, אינ די הײַזער אַרומגיינ. מיר האָט עס שוינ מער נישט אזוי אויסגעמאַכט, דער קאָפּ איז מיר געווענ שטענדיק פאַרדרייט מיט דער האָרבאַטער, נעבעכ, זי איז מיר קיינ רעגע פונעמ זינענ נישט אַרויס. גייט אײַכ, האָב איכ געטראַכט, פונמײַנטוועגנ כאָטש אינ דער ערד, וואַרגט זיכ ביידע מיט די הײַזער! באַמ באַגעגענענ זיכ אַמאָל מיט די פּאָר-לײַט, פלעגט דער מאַמזער מיכ אָנקוקנ מיט געשפּעט, עפּעס ווי גערעדט: איכ האָב דיר אָנגעפּײַפט גוט, נישקאָשע... איכ האָב געוויינטלעכ אויסגעשפּיגנ אונ בינ מיר געגאַנגענ מײַנ וועג, טראַכטנדיק בא זיכ: אונ אז דו שלעפּסט זיכ מיט איר אַרומ, וואָס העלפט עס דיר? אז זי איז אַנ איישעס-איש. הע-הע, גוט

פארטשוואקעוועט, נישקאשע! אבער איכ האב דיר אויכ אנגעפײפט, דו מאמזער אײנער! פוקע זיכ, ווער צעזעצט...

מיט מיר האט אנגעהויבנ אינ די הײזער ארומצוגײנ אנ אלטיטשקער, פונעמ מאמזערס פעקל, א ראשע-מערושע, א נאטקע גאנעוו אזוי ווי ער. אונ ער האט עס געמאכט מיט מיר גאנצ גוט. איטלעכער האט אימ געמוזט געבנ, אזא ראכמאנעס-פענעמל פלעגט ער קענענ מאכנ, אנווײזנדיק אלצ מיט א קרעכצ טיפ פונעמ הארצנ אפ מיר, ביטערע קאליקע. געהײסנ האט עס עפעס: א וויסטער טאטע מיט אנ אומגליקלעכ קינד, נעבעכ! — הינק, פישקע, הינק גוט, טאכשיט מײנער! — פלעגט ער מאכנ, אונטערשטופנדיק מיכ פונ הינטנ, באמ ארײנקומענ אינ א שטוב. — פארקרימ דאס פענעצל אונ זיפצ, זיפצ, דו הונט אײנער. זײ וועלנ מיר, נישקאשע, פאר דײנס א זיפצ באצאלנ. — אפנ וועג גײענדיק, פלעגט ער מיכ אלצ לערנענ מאכנ די שפיל, אפשפעטנ פונ די באלעבאטימ, א קניפ, א צופ טאנ אונ שילטנ מיכ דערבײ: פארכאפט זאלסטו ווערנ! גאר אינ גוטנ מוט. אײנמאל האט ער מיר, אינ שפאס קלאמפערשט, געגעבנ א באבענצע אינ הארצנ, דא אינ לעפעלע, אזוי אז איכ האב שיר די ניכפע נישט באקומענ. די נעדאוועס פלעגט ער געווײנטלעכ צו זיכ צונעמענ, אונ ס'איז מיר שווער געווענ א גראשנ בא אימ ארויסצורײסנ. — וואס טויג דיר, פישקע, געלט? — פלעגט ער שפאסנ, — אז דו ביסט אלײנ געלט! דו זאלסט מיר דערלעבנ הינקענ מיט די פיסעלעכ אונ קרענקענ אפ אלע גלידערלעכ, ביז דו וועסט מיטנ קעפעלע אנלײגנ, טאכשיט מײנער! — אײנמאל בינ איכ צו אימ שטארק צוגעשטאנענ, עס האט מיכ געצווונגענ די נויט, אונ האב געבעטנ בײלעק מיטנ הארבנ ווארט. א קוק געבנדיק, אז איכ מאנ אימ דא אזוי, האט ער געעפנט אפ מיר א מויל: — שטומ, קרומער הונט! אומזיסט וועסטו דאס פארנ בא מיר אינ בויד, אומזיסט וועל איכ דיכ, אזא נעווײלע, ארומפירנ

דאָ? טאַרבעס, שײגעצ! איכ װעל דערצײלנ דײַנ װײַב. איכ קענ דיכ נישט און האָב מיט דיר נישט װאָס צו טײַנע. קענענ קענ איכ נאָר דײַנ װײַב. זי האָט דיכ מיר איבערגעגעבנ, פונ איר האָב איכ אזא סכױרע באַקומענ, אונ מיט איר װעל איכ שױנ מיסטאמע זיכ אָפּרעכענענ...

שלעכט! אַצינד האָב איכ גאַנצ קלאָר ארױסגעזענ, אַז איכ בינ בא דער כאַליאסטרע אַזױ, װי א בער בא די ציגײַנער. מע פירט מיכ ארומ צו מאַכנ מיט מיר די קאָפּעקע. מע האָט בא מיר צוגענומענ מײַנ װײַב, זי אַרײַנגענאַרט אינ זאַק אַרײַנ, אונ זי העלפט נאָכ זײ אױכ אונטער אַקעגנ מיר, זי גיט מיכ איבער, װי סכױרע, הולטײַעס, גאַנאָ-װימ אינ די הענט... שלעכט, בימער, ס'איז שױנ גאָר אױס װעלט.

איכ האָב שױנ אַרױסגעזענ — ס'איז פאַרפאַלנ. צװישנ מיר מיט מײַנ װײַב װעט שױנ קײנ לעבנ מער נישט זײַנ. הײַנט צו װאָס, האָב איכ געטראַכט, זאָל איכ מיכ דאָ האַלטנ? מע באַדאַרפ אַנטלױפנ, װי צומ גיכסטנ אַנטלױפנ. א טאָג אַנ איבעריקער צװישנ אַזעלכע גאַנאָ-װימ איז א זינד פאַר גאָט. דאָס זײַנענ דאָכ מענטשנ, װאָס האָבנ נישט קײנ גאָט אינ האַרצנ, װאָס טוענ נישט קײנ האַנט אינ קאַלטע װאַסער אַרײַנ, אַראָפּגעװאָרפנ פונ זיכ אינגאַנצנ דעמ יאָכ, װילנ נישט װיסנ פונ קײנ אַרבעט, פונ דײַגעס-האַפּאַרנאָסע אונ זיכ אַפּ אַנדערע אָנגעװאָרפנ. נאָגנ, זױגנ יִדיש בלוט אונ זײַנענ נאָכ זײ דאַמ-סאָנימ. איכ אַלײנ בינ בא מיר אױכ מ:עס אַראָפּגעפאַלנ, באַטראַכטנדיק מײַנע אַלע גענג אינ דער גאַנצער צײַט צװישנ דעמ דאָזיקנ פּעקל שלעכטע מענטשנ. גאָר נית דער אײגענער, װאָס פריער. עס האָט צו מיר זיכ צוגעקלעפּט פיל נישט קײנ שײנע זאַכנ פונ זײ. אײנ מיטל פּאָטער צו װערנ פונ אַזױפיל צאָרעס אונ בײז — איז אַרױסצורײַסנ זיכ פונעמ מ:עסנ פּעקל אונ װײַכנ זײ װי אַנ איפּעש. נאָר װאָס טוט מענ אָבער מיט א י ר? װי לאָזט מענ איבער זי, די האָרבאַטע מײַנע? מיר איז פירגעקומענ, װי איכ שטײ אינ א פאַרדאָרבנ אָרט, א שרעקלעכע

גרוב, נאָר אַ געהענעם. אין איין אויער אַרײַן שרײַט מיר עפּעס אַ קאָל: פאַרשפּיל נישט דײַן נעשאָמע, פּישקע, ווי גאָט איז דיר ליב, אַנטלויף! און אין דעם אַנדערן אויער קלינגט מיר פון דער האָרבאַטער מײַנער אַ קאָל: פּישקע, פּישקע!.. מע באַדאַרף אויסקלײַבן איינס פון ביידע: אָדער אַהין אין דער ליכטיקער וועלט, ריין פון זינד, פון צאָרעס און בייז, אָדער דאָ אין דעם געהענעם, נאָר אינאיינעם מיט איר. איך האָב מיך גוט אויסגעוויינט און... גאָט זאָל מיך נישט שטראָפן פאַר די זינד! — איך בין געבליבן ווײַטער בײַ דער כאַליאַסטרע...

שפּעטער ערשט אין אַ צײַט אַרום איז מיר אין קאָפּ אַרײַן אַ געדאַנק, מיט דער האָרבאַטער אינאיינעם אַנטרונען צו ווערן פון עם גוטן פּעקל. נאָר דאָס אָבער האָט דאָך אַנדערש נישט געקענט זײַן, סײַדן אופגעבונדן צו ווערן פריִער פון מײַן ווײַב. וואָס וועט דער טאַכלעס זײַן פון מײַן אַרומפירן זיך מיט אַ מיידל גלאַט אַזוי? די וועלט וועט מומלען און טראַכטן גאָט ווייסט וואָס... איינס רעפּוע איז דאָ — גט! נאָר וועט מײַן ווײַב אָבער, טראַכט איך בײַ מיר, וועלן נעמען גט? זי איז דאָך אַ שלאַק, אַן אָנשיקעניש פון זײַן ליבן נאָמען. אַז איך וועל זאָגן גט, וועט זי, מיר אַף צעשפּרינגעניש, זאָגן: ניין! די גרעסטע האַנאָע, אין דער לעצטער צײַט, איז בײַ איר געווען מיך צו פּײַניקן און צו טאָן מיר אין דער גאַל אַרײַן. פונדעסטוועגן האָט עס מיך נישט אָפּגעשראָקן, און האָב מיר פירגענומען אַרום דער זאַך צו אַרבעטן מיט גוטן אָדער מיט בייזן, עפּשער וועט גאָט ראַכמאָנעס האָבן. דערווײַל האָב איך די זאַך געהאַלטן בײַ מיר בעסאָד, קיינער זאָל דערפון נישט וויסן.

זינט דער מײַסע מיט דעם אַלטיטשקן האָב איך פאַר גרויס פאַרדראָס מיט קיינעם פון דער כאַליאַסטרע מער נישט געוואָלט אין די הײַזער אַרומגיין. דאָס האָט מיך געגוג צאָרעס געקאָסט, נאָר איך האָב

מיכ אײַנגעשפּאַרט: מײַנ טויט זאָל דאָ זײַנ, וויל איכ מער קיינ בער נישט זײַנ בא די דאָזיקע ציגײַנער. דער מאַמזער מיט זײַנ פּעקל לײַט זײַנענ דערמיט שטאַרק ניט צופרידנ געווענ אונ האָבנ מיר מיט די הענט געוויזנ, ווער עלטער איז. שלאָגנדיק מיכ איינמאָל, רופנ זיי זיכ אָנעט: פּאַרוואָס זשע זאָלנ מיר דיכ אומזיסט פירנ, שיינע סכוירע, אז דו ווילסט נישט אַרבעטנ, ווילסט נישט פאַרדינענ? גיי דיר אוועק צו אלדי שוואַרצע יאָר! — אַפילע די רעגע, — ענטפער איכ זיי. — גיט מיר אָפּ מײַנ ווײַב, מײַנ ווײַב! — זיי האָבנ זיכ אָנגעקוקט איינער דעמ אנדערנ אונ ארויסגעלאָזט א גרויס געלעכטער. עס פאַרשטייט זיכ, אז דאָס, וואָס איכ האָב געזאָגט גיט מיר אָפּ מײַנ ווײַב, איז נאָר געווענ אנ אויסרייד. אינ הארצנ האָב איכ גאָר געמיינט: האַלט זיכ מיט איר, מיט אײַער שטיק סכוירע, אונ לאָז זי נעמענ בא מיר געט. עמעס טאַקע, פונ די קלעפּ, וועלכע איכ האָב געכאַפּט פאַר מײַנ אקשאָנעס, האָט מיר גוט ווי געטאָנ, נאָר דערבײַ האָט מיר האַנאָע געטאָנ, טראַכטנדיק בא זיכ: נישקאָשע! דאָס וועט מיר ניצנ צומ אייסעק. אז זיי וועלנ זענ, איכ בינ אײַנגעשפּאַרט אונ טויג זיי מער נישט, וועלנ זיי גערנ זײַנ מײַנער פּאָטער צו ווערנ, אונ דאָס וועט מיר דערנאָכ העלפנ צומ געט.

21

באסיע! — גיב איכ א זאָג צו מײַנ ווײַב, צושאַרנדיק זיכ צו איר מיט גוטנ איינמאָל, אז מיר זײַענ געווענ אליינ, אונ געוואָלט אינ א שמועס מיט איר א טאַפּ טאָנ וועגנ געט, — וואָס האָסטו, באסיע, צו מיר?

— ווער די קאַפּאָרע, פישקע! — באַקומ איכ פונ איר א קורצ'נ משווועע.

— אָט האָסטו דיר! — מאַכ איכ ווי אָנגעברויגעזט זיכ. — איכ מיט איר אַלצ אַדעראַבע-וועאַדעראַבע, און זי אַלצ קידער-ווידער: ווער די קאַפּאָרע, פּישקע! פאַר וואָס?

— באַקומ זשע די כיכפּע! — זאָגט זי מיט א קרומ פּאָנעמ, אוועק-רוקנדיק זיכ פונ מיר.

— זאָלסט מיר געזונט זײַנ, באַסיע! — רופ איכ מיכ אָנעט מיט גוטנ, — וואַרפ, כלעבנ, אוועק דײַנע נאַרישקײַטנ, און לאָמיר לעבנ ווי גאָט האָט געבאָטנ...

— ווער די קאַפּאָרע, פּישקעניו, מיט דער הולטײַקע דײַנער אײנײנעמ!

אַ-אַ, ווער די קאַפּאָרע דו בעסער מיט דעמ מאַמזער דײַנעמ! — טראַכט איכ בא מיר — און אַרויס מיט דער שפּראַכע גאַנצ רײנ: הער אויס, באַסיע! ווי זאָגט מענ עפּעס, א באַס-יִסראָעל נײט מענ נישט. ווילסט נישט קײנ לעבנ, איז דאָכ דאָ דערופ בא ייִדנ א געט. רויט אָדער טויט!

— אַהאַ, די הולטײַקע גלוסט זיכ אימ! זיכער פּאַטערנ דאָס ווײַב און האָצעניו מיט דער דראַבקע! אַ, נישט דערלעבנ זאָלט איר עס! גיכער וועט איר בײדע מיטנ קאָפּ אָנלײגנ. נישקאָשע, עס וועט איר נישט געשענקט ווערנ, דער כצופּע דײַנער. קײַענ וועט זי פונ מיר די ערד, הערסטו, פּישקעלע? אינ טאַטנס טאַטנס טאַטנס...

מײַנ ווײַב האָט זיכ צעשריגנ אַזוי, אַז איכ האָב געכאַפּט די פּיס אַפ די פּלײצעס און אוועק.

מיט מיר איז געשטאַנענ שמאָל. שלעכט אַרומ און אַרומ. איכ אַלײנ האָב קײנ האָניק נישט געלעקט, בינ פאַרשוואַרצט געוואָרנ, און די האָרבאַטע, נעבעכ, האָט אויכ געהאַט איר ערלעכ אויסקומעניש. זי האָט געכאָפּנ אינ מײַנ זכוס. מײַנ ווײַב האָט זיכ פאַרהאַלטנ צו איר, ווי א באַלעבאָסטע, געהאַט איבער איר צו שאַפנ. נאָר עפּעס נישט

נאָך איר װוּנטש, האָט זי מיט איר זיך גוט אָפּגערעכנט, און דער מאַמזער פֿון זײַן זײַט האָט איר געמאַכט א פֿינצטערן פּסק באַזונדער. אַז אָך-און-װיי איז אונדז בײדע געװען. אונדזער גאַנצע טרייסט איז געװען, װאָס שפּעט באַנאַכט, װען אַלע האָבן געשלאָפֿן, פֿלעגן מיר זיך אַרויסגאַנװענען אין דרויסן, צו שמועסן כאָטש א ביסל און אײנער דעם אַנדערן אויסצוגיסן דאָס שװערע ביטערע האַרץ.

איינמאָל זיצן מיר זיך אַזוי בײדע באַנאַכט נעבן דער גרויסער שול. דער הימל איז אויסגעשטערנט, און אַרום אונדז איז שטיל. נישטאָ קיין לעבעדיק באַשעפֿעניש. זי זיצט נעבן מיר אױף א שטײן, אײַנגעגניװרעט, אײַנגעהויקערט, טרערן גיסן איר זיך פֿון די אויגן, און ברומבלט פֿאַר זיך שטאַרק אומעטיק איר באַקאַנט לידל:

...דער טאַטע האָט מיך געקוילעט,
די מאַמע האָט מיך געגעסן...

איטלעכס װאָרט אירס שנײַדט מיר דאָס האַרץ װי מיט א מעסער. איך טרייסט זי, נעם זי אײַן מיט גוטע רייד. אָט נאָך א ביסל װעלן מיר, אימירצעשעם, אופֿגעריכט װערן. איך מאַך איר א גאַנץ צעטל פֿון אונדזער לעבן שפּעטער, אַז מיר װעלן מיט דעם אייבערשטנס הילף בײדע פֿון צאָרעס אויסגעלייזט װערן. איך שטעל איר אַנידער פֿאַר די אויגן אַלצדינג לעבעדיק, מאָל איר אויס די גליקלעכער געמוירטע באָד מיט איטלעכס פּיצעלע דאָרט. װי איך װעל מיך אַהין װײַטער אַרײַנדרייען, און אַז גאָט װעט דערהויבן דאָס מזל, קען איך מיט דער צײַט באַקומען דאָרט א שטעלע פֿון א היטער. זי אַליין קען עפּשער אויך מיט דער צײַט האָבן דאָרט א טועכץ: זײַן א טוקערין אָדער עפּעס אַנדערש אַזוינס. און װען נישט, קען מען אין גליקסק אויסזוכן אַנדערע מינע פּאַרנאָסעס. פֿאַר אָרעמעלײַט איז גליקסק ערעץ-ישׂראל,

זי איז, אַן אײַנאָרע, גרויס, הײַזער זײַנען דאָ ווי מיסט. די מענטשן זײַנען אָן כאָכמעס, ווייסן ניט פון קיין צערעמאָניעס, איטלעכער טוט זיך, וואָס ער וויל, און ס'איז רעכט. דאָרט קענען, אשטייגער, גאַנצע שיינע באַלעבאַטים זיך גיין אָפּגעריסן, אָפּגעשליסן, פאַרדריפּעט ביז דעם האַלדז — און גאָרנישט; אָדער אינמיטן העלן טאָג זיך שפּאַצירן אַפּ דער גאַס אין עפּעס אַ פאַרשמאָלצעוועט כאַלאַטל, צעכראַסטעט — און גאָרנישט. אָדער פאַרקערט, אָרעמעלײַט קענען גאָר אַמאָל אַרויסגיין אָנגעטאָן אין זײַד, אין סאַמעט — און אויך גאָרנישט. דאָרט איז שווער אונטערצושיידן קאַפּצאָנים און נעגידים, נישט אין דער האַלבאָשע, נישט אין דעם גאַנצן פירונג. זייער אָפּט מאַכט זיך, אַז גאַבאָים אין אַלערליי כעוורעס דאָרט זײַנען אַליין פאַר זיך גאָר קאַפּצאָנים, צי׳ען זיך דערפון דאָס שטיקל פּאַרנאָסע איניינעם מיט די רײַכע, איינער העלפט דעם אַנדערן, און ס'איז זיך אַ גוט לעבן. אָרעם איז נישט קיין שאַנד. מע באַדאַרף נאָר האָבן מאַזל, ווערט מען אופגעריכט באַלד. וויפל זײַנען דאָ אַזוינע, וואָס ערשט נישט לאַנג זײַנען זיי געווען קליין, נידעריק, מעשאָרסים, קאַפּצאָנים, נעבעך, און פלוצלים געוואָרן לײַט, גאַנצע פירער, קאָל-וועלאָכ אין דער שטאָט! מעגלעך גאָר, אַז איך אַליין, ווי דו קוקסט מיך אָן, קען מיט דער צײַט אויך ווערן אַ טוער, אַ מאַכער, און עס וועט, אימירצעשעם, זײַן גוט. מיר וועלן לעבן אין אוישער און קאָוועד און נאַכעס. לאַך נישט, נעשאָמע מײַנע, איך בין גאָר ניט צו ווײַט פאַרקראָכן. אין גלופּסק איז אַזעלכס גאָר פון די געוויינטלעכע זאַכן. מע באַדאַרף נאָר גלייבן אין גאָט, באַ, זיך נישט זײַן אַראָפּגעפאַלן און זײַן אַ ייִד... מיט ביטאָכן. אַך, גלופּסק, גלופּסק! ווי דערלעבט מען שוין זיך אויסרײַסן פון דעם מי׳עסן פּעקל און גיכער, מאַמע, צו דיר!

— אַך, פישקע! איך האָב שוין קיין קויעך נישט מער אויסהאַלטן, — זאָגט די האָרבאַטע מיט אַ זיפצ טיפ פונעם האַרצן, אָן-

שפּאַרנדיק זיך מיטן קאָפּ מיר אָפן אַקסל, און אָפּ דעם פּאָנעם איז איר געלעגן עפּעס ווי אַ געבעט. איך גלעט זי, טרייסט זי און שטאַרק זי מיט גוטע האָפענונגען. זי ווערט אַ ביסל פריילעכער, קוקט מיר גלייך אין די אויגן אַריין און לאַכט. — פישקע! — זאָגט זי שטיל. — דו ביסט מיין איינציקער אָפּ דער גאַנצער וועלט. ביסט מיין טאַטע, מיין ברודער, מיין פריינט, מיין אַלצדינג. זע, פישקע, זיי מיר געטריי און פאַרגעס מיך נישט. שווער מיר דאָ בא דער שול, ווו עס דאַווענען אַצינד די מייסים און צווישן וועלכע עס געפינט זיך עפּשער אויך מיין טאַטע, וועלכן איך האָב ווייניק געקענט, און איז אַן איידעס. שווער מיר, אַז טאָמער וועסטו מיר בלייבן געטריי...

איך האָב מיך אַ נעם געטאָן שטאַרק קנעלן מיט מיין ווייב וועגן געט. געאַרבעט, געערעדט אַהין-אַהער, ביז צווישן אונדז איז אָפּגעמאַכט געוואָרן אַזוי: דאָס ביסל געלט, וועלכעס בא מיר האָט זיך אָנגעזאַמלט אין דער גאַנצער צייט, וואָס איך האָב געאַרבעט פאַר מיר אַליין, האָב איך באַדאַרפט איר אין האַנט אָפּגעבן טאַקע באַלד, נישט איינצולייגן עס פריער, ווי דער שטייגער איז. און בוץ דעם האָב איך נאָך זיך מיסכיים געווען, דעם גאַנצן ווינטער, וועלכן מיר וועלן דערלעבן, מיך צו לאָזן, גאָר אָן שום טענעס. בעוורע זאָל מיט מיר מאַכן די שפּיל, דאָס הייסט מיך לאָזן פירן איך די הייזער, און די נעדאָוועס, וועלכע מע וועט מיט מיר מאַכן, געהערן צו מיין ווייב פאַר איר קסובע. דער מאַמזער האָט מיט אַ שמייכעלע מיר געבראַכט די ביינער — וועהאָקל סאָריר וועקאיאָם, און געזאָגט מאַזלטאָוו. איך בין ווידער געוואָרן אַ בער, אַ גוט שטיקל סכוירע. דער אַלטיטשקער איז ווייטער טאַקע מיט מיר אין די הייזער אַרומגעגאַנגען, און איך האָב אַלץ געמוזט הינקען גוט, זיפצן, קרימען זיך, מאַכן אָנשטעלן, ווי ער האָט מיר געהייסן.

נאָך פּייסעך זיינען מיר געקומען ערגעץ אין אַ שטעטל, אין בערסאָנער גובערניע, ווו איך האָב די ערשטע צייט געאַרבעט לויט

מײַנ היסכײַװעס. נאָר דערנאָכ האָב איכ געזאָגט: גענוג! לאָז שוינ זײַנ דאָ טאַקע אַנ עק. מײַנ װײַב האָט טכילעס זיכ געקװענקלט, געבעטנ א פּאָר טעג זיכ מעיאַשעװ צו זײַנ. צום סאָפ האָט זי געענטפערט: גוט, מאָרגנ נעמט זי געט. ס'איז מיר ליכטיק געװאָרנ אינ די אױגנ, אַזױ שטאַרק האָב איכ מיכ דערפרײט. פאַר סימכע האָב איכ נישט געקענט אײַנזיצנ אַפ אַנ אָרט. עס האָט מיכ עפּעס געצױגנ אינ דרױסנ. איכ האָב א היפּשע צײַט מיר אַרומגעשפּאַצירט אינ די גאַסנ, אונ אינ אײנ װעג טאַקע מיט בײַשעק געגאַנגענ אױכ אינ די הײַזער, טראַכטנדיק בײַ זיכ: װאָס קענ עס שאַטנ? אַפ דער הײסער שאָ, בײַם אַראָפּגײ פונ קעסט, װעט מענ באַדאַרפנ האָבנ עטלעכע גראָשנ. דער אײסעק מײַנער איז געגאַנגענ גוט. אַזאַ „אינ די הײַזער אַרומגײנ", װי דענסטמאָל, געדענק איכ נישט שוינ פונ א צײַט. עס טרעפט זיכ אַזױנס אײנ מאָל אינ הונדערט יאָר. אַז גאָט װיל העלפנ א מענטשנ, העלפט ער אים מיט אַלעמענ. אינ װעלכער שטוב איכ בינ אַרײַנ, בינ איכ לײדיק פונ דאָרט נישט אַרױס. דאָס מאַזל האָט מיר דענסטמאָל געשפּילט, אונ האָב באַדאַרפט גראָד טרעפנ אינ א שטוב, װאָס דאָרט איז געװענ א ברים. דער אױלעם איז געװענ שטאַרק פאַרלעקט, לעבעדיק, פרײלעכ. מע האָט מיר געגעבנ א גוטנ טרונק בראָנפנ, א גאַנצ קידעש-גלעזל, אױכ א גרױסנ שטיק לעקעכ, א מאַלכעס-ברױטל אונ דערצו נאָכ עפּעס געלט מיט א ראָזינ-בולקעלע. איכ האָב מיכ אײַנגעהאַלטנ, נישט צו פאַרזוכנ אַפילע קײנ ברעקל, אונ באַהאַלטנ די אַלע גוטע זאַכנ װײַט אינ דעם בוזעם, צו ברענגענ עס א מאַטאָנע מײַנ האַרבאַטע מײדל. מע האָט באַדאַרפט זענ, מיט װאָס פאַר א פרײד איכ בינ עס געגאַנגענ דעם גאַנצנ װעג. אַלצ געטראַכט בײַ מיר: הײַנט באַנאַכט, אַז דער אױלעם װעט שלאָפנ, װעל איכ איר דאָס געבנ, לאָז זי, נעבעכ, אױכ האַנאָע האָבנ. זי איז, נעבעכ, פאַרװיסט, פאַרװאָגלט, האָט א האַרצ פול מיט מאַקעס. זי האָט, נעבעכ,

נישט געהאַט אינ איר לעבנ קיינ זיסע מינוט. נא, לאָז זי וויסנ, אז פישקע איז א גוטער-ברודער, ער זאָרגט זיכ פאַר איר אונ היט זי אָפּעט ווי דאָס שוואַרצאַפּעלע אינ אויג. ער וועט באַדײַ אליינ נישט עסנ, אונ איר דאָס לעצטע, דעמ בעסטנ ביסנ אוועקגעבנ. עס האָט מיר זיכ געדאַכט, ווי מיר ביידע זיצנ נעבנ דער גרויסער שול אונ האָבנ שטאַרק האַנאָע. זי עסט, קוויקט זיכ מיט דעמ לעקעכ, אונ איכ איר: נעשאָמע מײַנע, לאָז דיר וווּיל באַקומענ! טראַכטנדיק דערבײַ באַ זיכ: א גוטער סימענ! האַלעווײַ אינגיכנ לאָמיר עסנ לעקעכ באַ אונדז... איכ זאָג איר אָנעט די פּסורע: מאָרגנ ווער איכ אויסגעלייזט, מײַנ ווײַב נעמט געט, אונ זי שײַנט, קוועלט גאָר אָנ. מיר קלערנ, וואַזוי שטילערהייט ארויסצוכאַפּנ זיכ פונ דער כאַליאַסטרע אונ מאַכנ א פּלייטע. באַ אונדז ווערט פאַרטיק וועגנ דעמ א גאַנצער פּלאַנ, אונ ס'איז דאָ א האָפענונג, אז עס וועט, אימירצעשעמ, זײַנ גוט... אָט מיט אזעלכע געדאַנקענ בינ איכ מיר געגאַנגענ דעמ גאַנצנ וועג אונ מיר פאָרגעשטעלט גליקנ. אפנ וועג האָב איכ נאָכ באַגעגנט א וואַסער-טרעגער מיט פולע עמער, דאָס איז דאָכ געוויס א גוטער סימענ. נאָר וואָס אָבער לאָזט זיכ אויס?

עס לאָזט זיכ אויס, ווי איז מיר, — א טײַכ. איז א מענטשנ באַשערט אומגליק, העלפנ אימ נישט קיינ גוטע סימאָנימ אויכ, צענ גאָיעס אפילע זאָלנ אימ מיט פולנ איבערגייִנ דעמ וועג. אז איכ בינ פאַרנאַכט געקומענ צוריק אינ העקדעש, האָב איכ שוינ דאָרט נישט געטראָפנ די כאַליאַסטרע!.. אינ דער צײַט, וואָס איכ האָב מיר לומ-טיק ארומגעשפּאַצירט אינ דער שטאָט, זײַנענ די שיינע-לײַט דערווײַל אוועקגעפאָרנ, אונ מײַנ ווײַב, אויכ מײַנ האָרבאַטע, נעבעכ, מיט זיי... דאָס איז שוינ געווענ דעמ מאַמזערס מעלאָכע, זײַנס א שפּיצל. — זאָל ער אזוי וויסנ פונ זײַנ לעבנ צו זאָגנ, ווי איכ האָב דענסטמאָל געוווּסט, אפּ וואָס פאַר א וועלט איכ בינ. זאָל אימ, ריבוינעשעלוילעמ,

אזוי דרייענ אינוויינִיק אינ בויכ, ווי מיר האָט זיכ גערדרייט דער קאָפּ. כוישעכ אונ פינצטער איז מיר געוואָרנ אינ די אויגנ. פינצטער איז מײַנ וועלט. דאָס אײנציקע שטערנדל, וואָס האָט מיר געשײַנט, איז פּלוצלימ פארשווונדנ געוואָרנ. נישטאָ, ווי איז מיר, נישטאָ מײַנ טרייסט! נישטאָ מײַנ האָרבאַטע, נעבעכ!.. איכ בינ ווײַטער עלנט ווי א שטיינ, איינער אלײנ אינ דער גאַנצער וועלט. אונ זי? וווּ איז זי, וואָס טוט, נעבעכ, זי, זי?.. פאר ווּעמענ וועט זי קענענ כאָטש אמאָל אויסוויינענ, אויסגיסנ איר שווער ביטער הארצ. אוי, יידנ! א ווייטעק. ס'איז מיר א ווייטעק טאַקע אינצווייענ.

ארויסנעמענדיק שפּעטער פונעמ בוזעמ דאָס שטיקל לעקעכ, וואָס איכ האָב איר עס אָנגעגרייט, איז מיר געוואָרנ א לאָכ אינ הארצ. איכ האָב עס געהאַלטנ שטײַפ, אָפּגעגאָסנ עס מיט טרערנ, ווי עפּעס א זאַכ, א זייכער, וואָס בלײַבט איבער נאָכנ טויט פונ א געליבט קינד, פונ אנ אײנציק קינד. נישט באַשערט דיר צו פארזוכנ עס, צו דער-קוויקנ זיכ אײנ מאָל אינ דײַנ לעבנ, אומגליקלעכע, בידנע נעשאָמע מײַנע!.. איכ קוק, קוק אפנ שטיקל לעקעכ, קוש עס, וויקל עס דער-נאָכ אײַנ ווי אנ עווּנ-טאָוו אונ באַהאַלט עס ווידער אינ בוזעמ, טאַפּנ-דיק עס אָפּט אונ צוקוועטשנדיק עס צומ הארצנ... וויים איכ, וואָס מיר איז געשענ...

22

פּישקע האָט באַ זײַנע לעצטע ווערטער ארופגעלייגט בײדע הענט אפנ פּאָנעמ, זיכ אוועקגעקערט אינ דער זײַט אונ געכליפּעט. מיר האָבנ געפילט זײַנ הארצ אונ אימ געלאָזט צורו. אפ אונדז אלײנ אויכ איז אָנגעפאלנ א מאָרעשכוירע, מיר זײַנענ געבליבנ זיצנ שטיל, איטלעכער פארטיפט אינ זײַנע געדאַנ-

קען. אַלטער מײַנער האָט זיך אַלץ געקראַצט אין דער פּייע, געפירט די האַנט איבערן פּאָנעם, אָנהייבנדיק פונעם שטערן און אויסלאָזנדיק מיט דער באָרד, וועלכע ער האָט ארומגעכאַפּט מיט אַלע פינף פינגער און געמאַכט דערבײַ: עט, עט!.. מע האָט געזען, ער איז צעטראָגן, מיט אים איז עפּעס נישט גלאַט. איך אַליין בין עפּעס געווען אויך צעדרייט, פּישקעס געשיכטע האָט מיך געקאָטערט. נאָך גאַנץ לאַנג האָב איך פיל מאָל בא מיר געטראַכט: ריבוינעשעלוילעם! וואָס איז דאָס אַזוינס זײַן פּאַרליאַפּעט? עפּעס האָב איך געהערט, עס טרעפט זיך אַמאָל אַזעלכס, נאָר וואָס דאָס איז, האָט מײַן מויעך נישט גענומען. בא אונדז פלעגט מען אַפ אַזעלכע זאַכן געוויינטלעך זאָגן: ס'איז אַן אָפּגעטאָנענע זאַך, אַ קישעף. עפּעס אַזאַ מין פלעשעלע איז דאָ דערצו, עפּעס אַ מין קרײַטעכץ פון אַן אַלטער גאָיע, אַ מאַכשייפעטע. און דאָס, וואָס אַלטע מאַכשייפעטעס זײַנען פאַרטיק אָפּצוטאָן אַזעלכע שפּיצלעך, אויך אַראָפּצוברענגען רײַטנדיק אַפ אַ בעזעם דעם מאַן, וואָס האָט אַוועקגעוואָרפן דאָס ווײַב, זי געמאַכט פאַר אַן אַגונע, — דאָס איז דאָך קלאָר ווי דער טאָג! דערויף זײַנען דאָך דאָ אַ סאַך איידעס, קאָשערע ייִדן מיט בערד... פאַרליאַפּעט זײַן האָט בא אונדז געהייסן — עפּעס אַזאַ מין שלאַפקײַט, ווי קאַדאָכעס, אַשטייגער, אַ דיבעק, אַ מאַנקאָליע, די ניכפּע, די שלעכטע זאַך, וואָס דערצו איז טאַקע נאָר אַ באַלשעם אָדער, לעהאַוודל, דער טאָקטער. בא אַ שמועס דערפון פלעגט מען זיבן מאָל אויסשפּײַען, אָנעמענדיק זיך בא די ברעמען, און מאַכן דערבײַ מיט אַ פאַרקרימט פרום פּענעמל: נישט דאָ געדאַכט, נישט פאַר קיין ייִדישע קינדער געדאַכט!.. אויך איז אַ מיצווע געווען צו לאַכן אויס יענע פאַרליאַפּעטע, ווי דער שטייגער איז צו לאַכן אויס אַ מעשוגענעם. אַזאַ שלאַפקײַט אָבער, געדענק איך, ווען עס האָט זיך געמאַכט, האָט זיך עס געמאַכט סײַדן נאָר בא די גרויסע נעגידים אָדער בא די גרויסע קאַפּצאָנים. אין

באלעבאטישנ גראד אקעגנ האָט מענ נישט געוווסט אפילע מיט וואָס מע עסט עס. דאָס איז דאָכ, האָב איכ אָפט בא מיר געטראכט, א וווג-דער, פארוואָס איז דאָס אזוי? אונ וואָס איז דאָס אזוינס? עס מוז דאָכ האָבנ א טאמ. פונ דער אלטער גאָיע — איז נארישקײַטנ, ווי דאָס פלעשעלע — דער טאמ. איכ בינ קיינמאָל דערמיט נישט צופרידנ געווענ, האגאמ ייִדנ האָבנ עס געהאלטנ פונ מיר פאר א שטיקל אפּי-קאָרסעס: — סטײַטש, ווי גלייבט מענ עס נישט אינ קישעפ, אינ דעמ טאָטער, אינ שיידימ! איכ האָב געזוכט בא מיר, געזוכט א טאמ, אונ, דאכט זיכ, געפונענ. גרויסע נעגידימ איז אפ דער וועלט צו גוט, האָבנ אלצדינג: עסנ, טרינקענ דאָס טײַערסטע, דאָס בעסטע אָנ זאָרג, אָנ קאָפּדרייעניש, עס גייט זיי אָפּ נאָר קאדאָכעס — דעריבער ליגט זיי אינ זינענ צו מאכנ קוצעניו-מוצעניו. ערנסט, אָדער גלאט אזוי א שפּילכל? — דאָס איז שוינ זייער סאָד. ווידער זשע די גרויסע קאפּ-צאָנימ, פונ דער אנדערער זײַט, זיי איז אויכ, אפ זייער שטייגער, גוט. האָבנ גאָרנישט, קאדאָכעס וואָס אײַנצושטעלנ, עסנ קעסט בא דער וועלט אָנ קאָפּדרייעניש אונ קומענ אפנ גרייטנ. ובושע אינ דער זײַט! דעריבער גלוסט זיכ זיי אויכ אזעלכע מײַסעס. שטענדיקע אייסאָקימ פונ דרייענ זיכ אונ מינע כאסענעס איז געוויינטלעכ נאָר אינ דעמ הויכנ אונ אינ דעמ נידעריקנ שטאנד. דער איבעריקער אוילעמ אונ-דזערער, פונעמ מיטעלנ סאָרט מענטשנ, איז טאָמעד פארטראָגנ אינ דייזשע-באָרשטש, אימ דארט דער קאָפּ פאר דעמ שטיקל ברויט, זוכט פּארנאָסע. בא אימ איז רײשיס-כאָכמע — געשעפט. אלצדינג — גע-שעפט, כאסענע האָבנ איז אויכ א געשעפט. ער האנדלט אײַנ א ווײַב, דינגט זיכ פריִער גוט אויס וועגנ דעמ מעקעכ, וועגנ נאדנ, וועגנ איטלעכנ פּיצעלע באזונדער, אלצדינג פּינקטלעכ אויסגערעכנט. אפילע א שטרײַמל אונ די שאבעסדיקע קאפּאָטע מוז אויכ שטיינ בעפיירעש אינ די טנאָימ. זײַנענ די טנאָימ דערפילט געוואָרנ, קעפי

דעמ מעדוּבער, קומ זשע, קאַלע־לעב, אונטער דער כופּע מיט דעמ שאַרבנ, מיט דעמ באַרבנ, מיט דעמ גאַנצנ פּעקל קלײקוידעש, וואָס לעקנ פונעמ געשעפט אָפּ א בײנדל. זײַ א ווײַב, האָב קינדער, רײַס קריע און ווער פאַרשוואַרצט מיט מיר אינײנעמ ביז הונדערט און צוואַנציק יאָר, — אויב דיר גלוסט זיך לעבנ, נישט שטאַרבנ פאַר דער צײַט. אויב דו ביסט שײנ אָדער מיִעס, קלוג אָדער א נאַר, — דאָס איז שוינ דײַנ אײסעק. פונמײַנטוועגנ איז אַלצײנס, א פלוינעסטע איז א פלוינעסטע, מיר זײַנעג נישט קײנ פּריצימ, האָבנ ניט קײנ צײַט צוקוקנ זיך צו אַזעלכע זאַכנ. ייִדנ זײַנענ מיר, סאָכרימ, מעקלער, קרעמער, טאָרעד אינ דער פּאַרנאָסע! — זײער פיל זײַנענ דאָ פונ מײַנ גראַד ייִדנ, וואָס רײדנ קימאַט נישט, עסנ נישט בא אײנ טיש מיט די ווײַבער, קוקנ זײ ווײניק אָנ. און ס'איז גאַנצ רעכט. בײדע צדאָדימ זײַנענ צופרידנ און ווינטשעוונ, ווענ עס קומט אויס אַמאָל, האַלעווײַ אזא לעבנ אַפּ אַלע גוטע לײַט און אַפּ זײערע קינדער געזאָגט געוואָרנ! שטאַרבט בא אײנעמ דאָס ווײַב, באַגראָבט ער זי, זיצט נאָך איר שיווע גאַנצ ייִדישלעכ — און האַנדלט באַלד טאַקע אײַנ א צווײטע, פריִער נאָכ, אַמאָל, פאַר שלוישימ, און אַפּ אַזאַ שטײגער אויכ די דריטע, פערטע, די פינפטע... ביז דער אַלטער ייִדענע, וועלכע ער נעמט צומ לעצט אינ די אַלטע געשענקטע יאָרנ, אונטער דעמ אויסרײד געווינטלעכ, מיט איר אינ ערעציִסראָעל אַרײַנ צו פאָרנ. הײסנ הײסט עס בא ייִדנ די גאַנצע באַסענע — מעקײַעמ זײַנ א מיצווע, ווי גאָט האָט געבאָטנ... ווי, אַשטײגער, דעמ ייִדנס עסנ שאַבעס — איז נישט גלאַט גראָב פרעסנ וועגנ דער אכילע, ווײַל א זינדיקער מענטש באַדאַרפ עסנ, נאָר וואָס דענ? עס הײסט מעקײַעמ זײַנ שאָלוישסודעס. דעסגלײַכנ אויכ דאָס גלעזעלע ווײַנ פּײסעכ באַמ סײדער, טרינקט עס דענ א ייִד גלאַט מעשונע גראָב, ווײַל א ביסל ווײַנ איז מעכײַע און נאָכ די קנײדלעכ טאַקע גאָר א דערקוויקעניש? כאָלילע!

ער מאכט דערבײַ מיט א פארפרומטט פּענעמל: הריני מוכן ומזומן — איך בין מיר גרייט, איך בין מיר ברייט מעקײַעם זײַן די מיצווע קוי־סען: דעם ערשטן, צווייטן, דריטן, פערטן קאָס... אונדזער איינער עסט, טרינקט, האָט כאַסענע אַלץ מיט א לשם־יחוד, צוליב קודשאָ־בריך־הו און דער שכינע. — נאָר דאָס אַלצדינג איז אָבער נישט געזאָגט געוואָרן אפּ פּישקען. אין זײַן שלעבטער לאגע, אין וועלכער ער האָט זיך געפונען, איז דאָס האָרבאַטע מיידל פאר אים געווען א גליק, זײַן טרייסט, זײַן לעבן, זײַן אַלץ־מיט־אַנאַנדער. אז מע טרינקט זיך, כאַפּט מען זיך אָן פאר א שטרוי. הײַנט וואָס זשע איז פאר א וווּנדער, אז פּישקע האָט זיך אָנגעכאַפּט אין דער האָרבאַטער מיט זײַן גאַנצן לײַב־און־לעבן און איז צו איר צוגעזאָטן געוואָרן? אז עס רירט אָן בא דער נעשאָמע, דערנסטמאָל שרײַט דאָס האַרץ, שרײַט, רעדט איינע ווערטער בא אַלע מענטשן גלײַך. דאָס לאָשן פונעם האַרץ איז איין לאָשן פאר גרויס און קליין, פאר דעם געלערנטן און פאר דעם גראָבן מענטשן. וואָס זשע איז פאר א וווּנדער, אז פּישקעס האַרץ האָט זיך דאָ אויסגעגאָסן אין אַזעלכע הייסע געפילן, ריינע מענטשלעכע ווערטער? דעריבער טאַקע האָבן זײַנע ווערטער גערירט, מיך צענומען ווי א פידעלע, וואָס רעדט, שפּילט אומעטיקע שטייגער. אַלע באַלע־דאַרשנס און מוסער־ספאָרים אינייינעם האָבן קיינמאָל מיך אַזוי נישט גערירט, געמאַכט ווייך, גוט און פרום, ווי א קרעכץ פון א צעבראָכן האַרץ, ווי דעם קלעזמערס א שפּיל אפּן פידעלע.

מיילע, גאַנץ רעכט. איך בין שטאַרק גערירט פון פּישקעס דערציילונג, בין איך מיר דעריבער פאַרטראַכט, אָבער דו, פערדל מײַנס, פאַרוואָס ביסטו פאַרטראַכט? א גאַנג א ביסל, מישטיינסגעזאָגט, קוים וואָס ער רירט זיך. עס זאָל אים דאָס אָנהייבן אַרן, וואָס אָט באַלד איז טישעבאָוו און מע באַדאַרפ זיך אײַלן מיט קינעס אין א סאַך

שטעטלעכ. ער גייט גאָר נישט מיט דעם גלײַכן וועג, פאַרקריכט אין דער זײַט נעבן דער טוווע, שטעלט זיך צווישן אָפּ און שטשיפּעט גראָז. די שיינע שקאַפּע איז ניט בעסער פון אים, טוט אים נאָך און כאַפּט אויך א קײַ. דאָס אייגענע טאקע וואָס אין כיידער, אַז דער רעבע פאַרקוקט זיך אַמאָל אין דער זײַט, פאַרוויגט דאָס קינד אָדער אַמפּערט זיך מיט דער רעבעצן, — פאַרקוקן זיך אויך די טאַלמידים און פאַלשעווען אין דעם לערנען. איך טו די רעפּוע, וואָס דער מעלאַ-מעד, נעמ די בײַטש און טו א וווּז דעם שלימאַזל מײַנעם, זאָגנדיק אים דערבײַ מוסער. ער שטעלט אוף די אויערן, שטרעקט אוים דעם האַלדז, שטעקט אַרוים א שפּיצ צינגל, הריגעט מיט א הינטערשטן פוס און שמײַסט קעגן מיר מיט דעם וויידל. — אַיי, דו ביסט אַן אַזעספּאַ-נעמ! — רופּ איך מיך אָן און ביך אים שוין טאקע גוט מעכאַבעד מיט דער בײַטש. ער האָט אפילע נישט געוואָלט לײַדן, מאַכט א פערדישן קוימעמוּעס, א הייב מיט דעם הינטן און געהאַט בעדייע אויסצושטרעקן זיך אַפ דער ערד. נאָר ער האָט זיך באַלד מעיאַשעוו געוועןן, א צי געטאָן מיט אימפּעט דעם וואָגן און אָנגעהויבן זיך ווײַ-טער צו שלעפּן.

מיר אַלע זײַנען דערווײַל צו-זיך געקומען. אַלטער האָט אונטער-געטריבן אַפּ זײַן שטייגער, פּישקע הייבט אָן אַפּ זײַן שטייגער, איך נאָך אים טאקע אַרבעט, פאַרטײַטש אַפּ מײַן שטייגער — און די מײַ-סע דערציילט זיך ווײַטער אַזוי:

— איך וועל אײַך דאָ נישט קיין יאַמ ברײַען. איינער אַליין האָב איך מיך דערנאָך אָפּ אָדעסער טראַקט געלאָזט, געטראַכט, טאָמער וועל איך מײַנע לײַט דאָ באַגעגענען אָדער הערן עפּעס וועגן זיי. נאָר אומזיסט די מי, זיי זײַנען ווי אין וואַסער אַרײַן. דאָס לעבן איז מיר נימעס געוואָרן פון שטענדיקן אַרומשלעפּן זיך. איך האָב געכאַ-לעשט אויסצורוען זיך א ביסל, זיצן אָפּ איין אָרט, ווי איך בין גע-

ווינט געווענ פרזער. גאָט האָט געהאָלפנ, איכ האָב מיכ לעסאָפּ פאַרשלעפּט קיינ אדעס.

די ערשטע פּאָר טעג איז אדעס פאַר מיר געווענ א טויט. איכ האָב מיכ דאָרט ארומגעדרייט עלנט, פרעמד, אליינ נישט צו ווייסנ, ווו מיכ אהינצוטאָנ. אלצדינג איז פאַר מיר געווענ נײַ, עפּעס ווילד מעשונע. קיינ העקדעש, ווי אינ אנדערע יידישע שטעט, האָב איכ דאָרט נישט געפונענ, הײַזער אפ ארומצוגיינ — אויכ נישטאָ. בא אונדז אינ די יידישע שטעט זײַנענ דאָ הײַזער, טאקע וואָס הײַזער הייסנ, נידעריקע, אָנ באַלכעס, אָנ קונצנ, מיט די טירנ צו דער גאס. איינ קליינ שטופּעלע די טיר, קומסטו גלײַכ אינ שטוב ארײַנ, ברויכסט נישט מאכנ קיינ גרויסע צערעמאָניעס: אָט איז דאָס גאנצע באלעבאטישקײַט, אלצדינג וואָס נייטיק איז צו עסנ, צום שלאָפנ. באדארפסט א ביסל וואסער, האָסטו עס, באדארפסט די פּאָמעניצע, איז זי דאָ, וואש די הענט און זאָג דיר אשער-יאָצאר, וויפל דײַנ הארצ גלוסט. אָט איז דער באלעבאָס, די באלעבאָסטע, דאָס הויזגעזינד, זאָג: גאָט-העלפ! שטרעק אויס די האנט, באקומסטו דיר דײַנ נעדאָווע, א קוש די מעזוזע, און גיי דיר געזונטערהייט ווײַטער. — הײַנט איז טאקע גאָר פונ דרויסנ גרינג צו דערקענענ א יידנס הויז. דאָס בערגעלע מיסט, דאָס רינשטאָקל, די פענצטער, די ווענט, דער דאכ שרײַענ: דאָס איז א יידיש הויז! אינ דעמ רייעכ אליינ דערקענט איר, אז דאָ זיצט א ייד. אקעגנ זשע דאָרט אינ אדעס זײַנענ די הײַזער, מישטיינס-געזאָגט, עפּעס ווילד הויכ, אומגעלומפּערט. דער גאנג איז געווייכטלעכ דורכ א טויער אינ א הויפ. דאָרט קריכ אפ טרעפּ, זוכ א טיר, האָסטו שוינ געפונענ א טיר, איז זי גאָר פארשלאָסנ, עפּעס איז זי מיט א גלעקל, מיט גאנצע צאצקעס. דו בלײַבסט בא דיר עפּעס אראָפּגעפאלנ, פילסט, אז דו ביסט אָרעמ, נידעריק, האָסט קיינ פּאָנעמ נישט. שטייסט א רעגע דערשלאָגנ, מאכסט דיר דערנאָכ הארצ, נעמסט זיכ מיט

גרויס דערעכערעצ פארנ גלעקל. עס ציטערט דיר אָבער די האנט. טוסט א קליינ צ׳עלע, קימאט ווי גאָרנישט, שרעקסט זיכ עפּעס אליינ פונ דײַנ צ׳עלע, גלײַכ ווי דו וואָלסט ארויס אקעגנ יענעמ מיט א גראָב וואָרט, אימ געשאָלטנ אינ טאטנ ארײַנ, אונ טראָגסט זיכ באלד טאקע אָפּ... טאפּסטו אמאָל אָנ ערגעצ עפּעס אנ אנדער גאנג, פאלט אפ דיר אָנעט א קעכנע, א באדינער — אָדער עס לאָזט זיכ גאָר אויס, דאָ זיצט נישט קיינ ייִד. וואָס הייסט עס! — וווּנדערסטו זיכ שטארק. — וואָס איז דאָס פאר א שטאָט? וואָס זײַנענ עס פאר הײַזער? ווו זײַנענ עס אונדזערע אָרעמעלײַט מיט די טאָרבעס? איכ האָב מיכ ארומגע-בלאָנקעט אינ די גאסנ, זיכ גוט צוגעקוקט צו אלצדינג דאָרט, טאָמער וועל איכ זענ עמעצנ מיט א טאָרבע, אויסצופרעגנ אימ מיקויעכ דעמ אייסעק, ווי׳אזוי מע גייט דאָ אינ די הײַזער ארומ. נאָר ווי אפּצעלאָ-כעס האָב איכ נישט באגעגנט קיינעמ. אונ ווי איכ דריי מיכ דאָ אזוי ארומ, באמערק איכ פונדערווײַטנס עפּעס א יונגנמאנ, געקליידט דײַטש, גייט ווי איינער, וואָס ווייסט נישט דעמ וועג, קוקט אפ די הײַזער אונ ווארפט זיכ אינ אלע זײַטנ גאס. דער דאָזיקער פארשוינ, טראכט איכ בא מיר, מוז נישט זײַנ קיינ היגער, מע באדארפ אימ נאָכ-גיינ, זענ, וואָס ער טוט. ער גייט ארײַנ אינ א הויפ, — איכ נאָכ אימ. ער זוכט אונ לאָזט זיכ דערנאָכ ארופגיינ אפ א טרעפּ, מײַנער — אויכ ארופ. ער גייט ארײַנ אינוויינִיק אינ א פאָדער-כיידער — מײַנער שטעלט זיכ אפ יענער זײַט נעבנ דער טיר. עס דויערט נישט לאנג, קומט ארויס איינער, א געגאָלטער, עפּעס גאָר א פּאָרעצ, אפּאָנעמ, דאָס איז דער באלעבאָס. דער יונגערמאנ גיט אימ עפּעס א ביכל, ארויסנעמענדיק עס פונ א קעשענע, ברייט אונ לאנג, ווי א טאָרבע. דער געגאָלטער טוט א בליק אפ דעמ שאר-בלעטל אונ ווארפט עס באלד טאקע דעמ יונגנמאנ צוריק, פארקרימענדיק זיכ מיט א בייזער: לאָזט מיכ צורו מיט אײַערע שמאָכטעס! מיר טויג עס קלאָל

נישט. דער יונגערמאַנ טײַנעט, לויבט זיכ אינ טאָג אַרײַנ, ער האָט געמאַכט עפּעס אַזוינס גאָר אַנטיק. עס העלפט אימ אָבער נישט, אונ ער גייט, נעבעכ, בעבושע-וועכאַרפּע אַרויס, מײַנער — אַרײַנ אונ בעט פּאָשעט א נעדאָווע. איכ באַקומ באַלד עטלעכע גראָשנ אונ רוק מיכ געשווינד אַרויס מיט א פריילעכ האַרצ. אַצינד, טראַכט איכ מיר, בינ איכ אַפּ דעמ עמעסנ וועג. גאָט שיקט צו דעמ שפּינער זײַנ פלאַקס, דעמ שענקער זײַנ ביר אונ דעמ אָרעמאַנ — דעמ גער, זײַנ וועגווײַזער. מע באַדאַרפּ אימ פונעמ אויג נישט אָפּלאָזנ. איכ גיי דעמ פּאַרשווינ נאָכ שטילערהייט, ווי א קו א קעלבל. וווּ ער, דאָרט בינ איכ. אימ גייט עס שלימ-שלימאַזל, אומעטומ כאַפּט ער, נעבעכ, זײַנ פּסאַק. דאָ אַזוי: נישט אויסצוהאַלטנ, ווי זיי האָבנ זיכ הײַנט צעלאָזט! אונ דאָרט אַזוי: גייט אײַכ געזונטערהייט, מיר באַדאַרפנ אַזעלכעס נית האָבנ! — דער שפּיצ איז, ער גייט אַוועק צעקאָכט מיט ליידיקע הענט. אונ מיר גייט עס, אָנ אײַנאָרע, גאָר נישט שלעכט. איכ נעמ א גראָשנ, א צווייער, א דרײַער, וויפל מע גיט.

—וואָס איז דאָס, — ווונדער איכ מיכ, — פאַר א מינ אָרעמאַנ אַזוינער! אינ מײַנ לעבנ האָט מיר אַזעלכעס זיכ קיינמאָל נישט געבאַלעמט. אַפּאָנעמ, דאָ איז אַזאַ מינהעג: — אָרעמעלײַט מיט ביכלעכ. נײַמאָדישע קאַפּצאָנימ, אונ נאָכ אָנגעטאָנ דײַטש! גאַראָנימ! צו וואָס בעטלענ מיט ביכלעכ אונ האָבנ א פּײַג, אַז מע קענ בעטנ נעדאָוועס פּאָשעט אַזוי. איכ בינ זיכ נויהעג ווי אונדזערע זיידעס — גיי מיר אינ די הײַזער פּאָשעט, אָנ כאָכמעס, אונ מאַכ עס בעסער ווי אַנדערע מיט די ביכלעכ. נאָר ווי די מײַסע איז, אויב זיי זײַנעג נאַראָנימ אָדער נישט, דערווײַל האַלט איכ מיכ פעסט אינ מײַנ קאַפּצנ מיט די ביכלעכ, גיי אימ נאָכ שטילערהייט פוסטריט אונ היט מיכ ווי ווײַט נאָר מעגלעכ, ער זאָל מיכ נישט זענ. טכילעס איז דאָס געגאַנגענ גאַנצ גוט, נאָר שפּעטער האָט ער, אַפּאָנעמ, באַמערקט, ווי איכ שלעפּ

זיך אים נאָכ, און דאָס איז אים שטאַרק נישט געפעלנ. ער האָט אָנגעהויבנ זיך אָפט אַרומצוקוקנ, אָפצושטעלנ און געזוכט ווי מײַנער פאָטער צו ווערנ. איך האָב מיך געמאַכט טאַמ, געקוקט אינ דער זײַט קלאָמפערשט, ווי נישט אים מיינ איך, און גיי מיר מײַנ וועג. נאָר אינ האַרצנ האָב איך געטראַכט: נייִנ, דו וועסט זיך **בא** מיר נישט אויסדרייענ, ברודער! ווענ דו טויגסט נישט קיינעמ און דיר אַלייִנ אויך נישט, טויגסטו אָבער מיר. אַ רעבע, ווי אינ די הײַזער אַרומצוגיינ, ביסטו זייער אַ גוטער, כאָבעמ מײַנער!.. צום לעצט האָט זיך מיט אונדז געמאַכט אינ איינ שטוב אַזאַ מײַסע: דער באַלעבאָס האָט זיך געקליבנ עסנ מיטאָג, און פלוצלימ קומט אָנ מײַנ קאַפצנ מיט די ביכלעך. עס הייבט זיך אָנ אַ טײַנענ פונ ביידע צדאָדימ: איינער וויל אַרײַנדרייענ, דער אַנדערער וויל זיך אויסדרייענ. אַ וואָרט פאַר אַ וואָרט, דער באַלעבאָס ווערט שוינ גוט אינ קאַס, באַלייט מײַנעמ צו דער טיר אַ ביסל גראָבלעך, דערזעט דאָרט מיך — און שיקט אונדז ביידע אָפ צו אַלדי שוואַרצע יאָר. דער בעשוטפעסער פסאַק אונדזערער האָט שוינ מעמיילע געפירט דערצו, מיר זאָלנ איינער מיט דעמ אַנדערנ זיך בעסער דערקענענ. באַמ אַראָפגיינ פונ די טרעפ קוקט מיך אָנ מײַנ כאַווער עפעס שטאַרק אָנגעברויגעזט. איך פאַרדריי דעמ קאָפ אינ דער זײַט און ווייס נישט וואָס צו טאָנ. איך וואַרט, ער זאָל גיינ פריִער. מיר שטייענ אַזוי אַוועק עטלעכע מינוט, און ביידנ איז נישט גוט. מײַנ שוטעפ טוט מיך דערנאָך אַ פרעג:

— וואָס ווילט איר, רעב ייִד?

— גאָרנישט! — ענטפער איך. — דאָס אייגענע, וואָס איר.

— דאָס אייגענע, וואָס איך! — מאַכט מײַנ שוטעפ, אויסמעסטנדיק מיך מיט אַ קוק פונ קאָפ ביז די פיס זייער פאַרוואונדערט. — איר זײַט אויך אַ מעכאַבער?

איך האָב געמיינט, מעכאַבער איז עפעס אַ דײַטשעס וואָרט און

עס הייסט וואָס באַ אונדז אַפּ פּראָסט ייִדיש קאַפּצן, זײַנער אַ כ אַ-
וו ע ר אין דער פּאַרנאָסע. דעריבער ענטפער איך אים אָפּעט באַלד
טאַקע אַפּ טײַטש:

— יאָ, אַ מעכאַבער.

—וואָס האָט איר עפּעס געמאַכט? — טוט ער ווידער אַ פרעג.

— איך האָב געמאַכט גאָר נישקאָשעדיק, — ענטפער איך, טראַכ-
טנדיק באַ מיר: אַפּ אײַך געזאָגט געוואָרן! — אַ פערציק גראָשן האָב
איך געמאַכט.

— ווי הייסט איהר * כיבער? — גיט ער מיך נאָכאַמאָל אַ פרעג.

ווײַטער טײַטש, טראַכט איך מיר. ער פרעגט זיכער: ווי הייסט
א י ר, קאַפּצן, כ אַ וו ע ר מײַנער.

— פישקע! — טו איך אַ זאָג קורץ און שאַרף.

— קען איך האָבן דעם קאָוועד מיט פישקען באַקאַנט צו ווערן? —
מאַכט ער עפּעס מיט אַ זיס כיינדעלע.

— אָך, מיט אַלע קאָוועדן, זייער אָנגעלייגט, כלעבן — זאָג איך,
אָנקוקנדיק אים גאָר פרײַנטלעך.

— נו, ווו איז ער, דער כיבער?

— אָט בין איך דאָך טאַקע אַליינ דאָ פאַר אײַערע אויגן, זאָלט
איר מיר געזונט זײַן!

— גייט צו אַלדי שוואַרצע יאָר! — טוט ער אַפּ מיר אַ געשריי
און פליט אַוועק געשווינד און אין קאַס.

אַז איך בין אַרויס פונעם הויף, זע איך, מײַן שוטעף לויפט ווי אַ
מעשוגענער. ער איז שוין גאַנץ ווײַט, טוט זיך פלוצלים אַ נעם אין
אַ געסעלע און איז פאַרשוווּנדן געוואָרן. איך בין געבליבן שטיין

* א י ה ר (דײַטש) — אײַער. פישקע באַנוצט דאָס וואָרט „איר" איכעט
ייִדישן באַטײַט.

עפּעס ווי אויסגעפּאטשט און וווּנדער מיך, וואָס איז דאָס פאַר א מינ נעפּעש. גאָר א מעשוגענער טאקע. אָט איז ער גוט, פּלוצלימ קומט אימ אָנ דער שיגאָענ אונ ווערט אָנגעצונדנ! דאכט זיך, איך האָב אימ גאָרנישט געזאָגט אזוינס. איך האָב אימ געענטפערט טײַטש מיט זײַנ לאָשנ. נאט אײַך נײַס: מעכאבאר, כיבאָרימ! בא אונדז אפ יידיש הייסט עס פּראָסט — קאפּצנ, טאָרבע. איבעריקנס, כאפּט אימ דער וואטל-מאכער!..

23

אינ א קורצער צײַט ארומ האָב איך מיט אדעמ מיך שוינ בע-סער באקענט, בינ קלאָר געווענ אינ די אלע ווינקעלעך אונ הינטערגעסלעך, געכאפּט דעמ סטרי אונ געוווּסט, ווּ עס עפנט זיך א טיר. אדעמ איז ווי א טאבאקערקעלע מיט א סעק-רעט, מע ברויכט צו וויסנ די שפּרונזשינקעלע, ווּ צו געבנ א קוועטש, דענסטמאָל עפנט עס זיך גרינג אופ, מע שטעקט ארײַנ די פינגער אונ נעמט א גוטנ שמעק-טאבאקע. עס האָט זיך פאר מיר גע-עפנט א קוואל פונ הײַזער, אזעלכע, וואָס פּאסנ צומ אייסעק, מיט אלע גוטע מײַלעס, ווי בא אונדז. אָרעמעלײַט האָב איך שוינ געפונענ, וויפל דאָס הארצ גלוסט, גאנצע מאכנעס פונ אלערליי סאָרטנ: אָרעמעלײַט מיט טאָרבעס, אָרעמעלײַט אָנ טאָרבעס, אזעלכע, וואָס ערגעצ נישטאָ, נאָר אינ אדעס. יערושאלמעס, פרענקענ, טערקישע אונ פּערסישע יידנ, וואָס פּלאפּלענ לאָשנקוידעש; אלטע יידנ, קאפּצאָנימ מיט ווײַבער, אויך אָנ ווײַבער, וואָס פאָרנ אפ דער עלטער שטארבנ אינ ערעציסראָעל אונ עסנ דערווײַל דאָרט קעסט, קינדלענ, לעבנ אפ דער וועלטס רע-כענונג; אגונעס, יידענעס מיט ספּאזמעס, יידנ געבראָכענע מיט מיי-כעשנ, וואָס קומענ זיך היילנ אינ דעמ לימאנ. מעקאבלימ אלט-פּעטע-

רישע, וואָס רײַבנ זיכ ארומ פֿראָסטע ייִדנ אינ די באָטעמעדראָשימ, אונ מעקאַבלימ פֿונ הײַנטיקער וועלט מיט געגאָלטע בערד, וואָס רײַבנ זיכ ארומ די בראָדער פֿראַנצויזנ אינ די קאָפֿיינעס אונ טראַקטירנ. עוויוינימ אָפּגעפּײַנטע, אויסגעפּוצטע ווי די נעגידימ, אַזעלכע טאַקע, וואָס האָבנ לאַכלוטנ גאָרנישט, אונ אַזעלכע, וואָס האָבנ, דאַכט זיכ, הײַזער — אונ דאָכ גרויסע דאַלפֿאָנימ, מיִעסע קאַפּצאָנימ... וויפֿל אָרע-מעלײַט איכ האָב באַגעגנט פֿונ אונדזער ווינקל, האָבנ נישט געקענט גענוג אָפּלויבנ אַדעס, האַגאַמ איכ ווייס נישט די גליקנ זייערע דאָרט.
איינער האָט מיר געגעבנ צו פֿאַרשטיינ, וואָס דער גאַנצער כילעק איז צווישנ אַנ אָרעמאַנ בא אונדז אינ די שטעטלעכ אונ אַזעלכע דאָ. דאָרט עסט דער אָרעמאַנ דאָס טרוקנ שטיקל ברויט פֿאַרפֿינצטערט, פֿאַרזאָרגט, אונ דאָ עסט ער טאַקע אויכ דאָס אייגנ שטיקל ברויט, — נאָר אַ קאַטערינקע שפּילט אימ דערבײַ צו. אינ אַדעס שפּילט די קאַטערינקע אַ גרויסע ראָליע. אַפֿ דער גאַס — אַ קאַטערינקע, אינ די הײַזער — אַ קאַטערינקע, אינ די טראַקטירנ — אַ קאַטערינקע, אינ די קאָמעדיעס — אַ קאַטערינקע, אינ שול, לעהאַוודל — פֿע! — אויכ אַ קאַטערינקע. שטענדיק איז אינ אַדעס נאָר אַ קאָכעניש, הו-האַ! עס קאַטערינקעט זיכ, עס שפּילט, עס זינגט אונ עס פֿײַפֿט. דאָרט אינ אַ טראַקטיר, זעסטו אָפֿט, זיצט אַ שיקער אונ קרעכצט, זינגט „קראַסנאַיאַ דיעוווּשקאַ“, זייערס אַ מינ לידל, אַקעגנ זיצנ פֿאַרקויסעטע ייִדנ, זינגענ אַ שטיקל פֿונ זמירעס אָדער „אדמ יסודו מעפר“ מיט אַ שנײַדערשנ מאַרש, לעבעדיק, פֿרייִלעכ.

גייענדיק איינמאָל בא דער זײַט גאַס, פֿיל איכ הינטנ אינ דעמ רוקנ אַ געשמאַקנ זעצ. איכ נעמ עס אָנעט פֿאַר ליב, זיכ דערוויס גאָרנישט צו מאַכנ, טראַכטנדיק, איינער פֿונעמ עוילעמ האָט אינ אײַלעניש אומגערנ מיכ אַ שטופּ געטאָנ. באַלד אָבער פֿיל איכ נאָכ אַ זעצ, ווי מיט אַ שטיק האָלצ. איכ קוק מיכ אומ אונ דערזע — יאָנטל דער

כאָליערע-כאָסנ זיצט אפ דער גאס! מיט איינ בענקעלע אינ דער האנט אָנגעשפארט אפ דער ערד, אונ דאָס אנדערע בענקעלע האלט ער אופ-געהויבנ אונ קוועלט, שמאָכט פאר פרייד, וואָס ער האָט מיכ באַ-געגנט. איכ האָב מיכ אויכ דערפרייט שטארק מיט יאָנטלענ, מיט וועלכנ איכ האָב אינ גלופסק זייער גוט געלעבט אונ געווענ בא אימ אפ דער כאסענע אפנ הייליקנ אָרט, אינ דער כאָליערע, נישט היינט געדאכט.

— אזוי, פישקע! — זאָגט ער, אָפּגעבנדיק מיר א שאָלעמ-אליי-כעמ, — דו ביסט אויכ דאָ אינ אונדזער אדעס? איאָ, א שיינ שטעטל, מיינ אדעס! — אונ א קוק געבנדיק, אז איכ קנייטש מיכ, מאכ פונ זיינ אדעס עפעס נישט אזא פיירעש, מאכט ער א ביסל מיט פאר-דראָס, גלייכ ווי איכ וואָלט אימ צעשטעכערט די גראָלדיע אונ אימ געטראָפנ אינ קנעפל.

— הא, דיינ גלופסק עפשער איז א שטאָט? א וואָרעמ, וואָס זיצט אינ כריינ, מיינט, קיינ זיסערס פונ דעמ איז גאָר נישטאָ. וואַרט, איכ וועל דיר ווייזנ א ביסל מיינ אדעס, וועלנ מיר דערנאָכ הערנ, וואָס דו וועסט דענסטמאָל זאָגנ.

יאָנטל דערציילט מיר פונ זיינ גרויסקייט אינ אדעס. אלע קוקנ אונ האָבנ האנאָע, ווי ער רוקט זיכ אפנ געזעמס. ער איז א שטיקל כאָ-שעוו אינ פיל קלייטנ. מע גיט אימ אָפּ זיינ נעדאָווע גאנצ פיינ, נישט צו פארזינדיקנ. עס גייט אימ, אָנ איינאָרע, גאנצ גוט. אז איכ האָב אימ א פרעג געטאָנ וועגנ זיינ וויַב, האָט ער געענטפערט מיט א שמיי-כעלע:

— א שיינ וויַב, מישטיינסגעזאָגט, האָט מיר גלופסק געגעבנ! וואָס פאר א גוטס קענ זיינ פונ א כאָליערע-וויַב? די כאָליערע האָט איר פריִער געמעגט נעמענ, איידער זי איז צו מיר אָנגעקומענ. דאכט זיכ, עס פעלט איר די אונטערשטע ליפ, פונדעסטוועגנ ארבעט אינ

איר דאָס מויל, שרײַט, פילדערט, פלוידערט, מאָלט ווי א מיל, פיל בעסער נאָכ פונ אנ אנדערנ מיט צוויי געזונטע ליפּנ.

אקעגנ א ווײַב, טראכט איכ בא מיר, העלפט נישט קיינ מיטל. איז זי א שלאק, שרײַט זי אפילע אָנ ביידע, אפילע אויכ אָנ איינ ליפּ, אפילע אָנ א נאָז דערצו, אונ פאלט אפ דיר אָנ אפילע בלינדערהייט אָנ אויגנ... איכ דערצייל יאָנטלענ אינ קורצנ אויכ די געשיכטע מיט מײַנ בלינדער ווײַב, אלצדינג, וואָס איכ בינ פונ איר אינ דער לעצטער צײַט אויסגעשטאַנענ.

— נארעלע! — זאָגט יאָנטל, — טו דאָס אייגענע, וואָס איכ, א שפּײַ אפ איר — אונ אנ עק. לאָז זי גיינ צומ רועב.

— וואָס הייסט, יאָנטל, א שפּײַ! גלאט גיי צומ רועב אָנ א געט! איכ בינ דאָכ עפּעס א ייִד אונ באדארפ כאסענע האָבנ.

— אזוי, כאסענע האָבנ, — מאכט יאָנטל, קוקנדיק אפ מיר מיט א געלעכטער, — טאקע אנ עמעסער גלופּסקער, כלעבנ! בלײַב נאָר, פישקע, א ביסל דאָ, אינ אדעס, וועלנ מיר דענסטמאָל זענ...

פונ יענער צײַט אָנ, זינט מײַנ באגעגעניש מיט יאָנטלענ, פלעגנ מיר זיכ אָפט צונויפקומענ אונ רוקנ זיכ ביידע איבער אדעס, ער אפנ געזעס, אונ איכ מיט מײַנע קראנקע פיס. יאָנטלענ איז נאָר געגאַנגענ דערינענ, מיר אלצ ארויסצושטעלנ זײַנ אדעס אונ בארימענ זיכ פאר מיר מיט די שיינע גאסנ, שיינע הײַזער אונ נאָכ אנדערע זאכנ, גלײַכ ווי זיי וואָלטנ געהערט אימ אונ [עס וואָלט] אימ דערפונ א סאָכ ארויסגעקומענ. בא איטלעכס מאָל ווײַזנדיק מיר עפּעס, פלעגט ער קוקנ אפ מיר מיט א שײַנענדיק פּאָנעמ, שמאָכנ פאר גרויס פארגעניגנ, — עפּעס אזוי ווי דורכ יענעמס שיינ הויז, יענער שיינער גאס באקומט ער א גרעסערנ ווערט אינ מײַנע אויגנ, — אונ אלצ מאכנ, טאָרקענדיק מיכ: נו, פישקע! א שיינע שטאָט אדעס? עפּשער, הא, איכ דײַנ גלופּסק האָסטו אויכ אזוינס?

— הער אויס, יאָנטל! — זאָג איך צו אים איינמאָל, אז ער האָט מיר אָנגעטאָרקעט די זײַטן, ווײַזנדיק מיר פונדערווײַטנס דעם בול-וואר, ווו עס האָבן געשפּאַצירט א גרויסער אוילעם מענטשן און צו וועלכן, ווי איך האָב באמערקט, ער האָט זיך עפּעס געשײַעט, נישט גע-האַט קיין מוט צוגיין נאָענט. — וואָס זאָל איך דיר זאָגן, יאָנטל, אדעס איז אוודע א שיינע שטאָט, נאָר א שאָד, כלעבן, וואָס נישטאָ דאָ קיין מענטשן... אדעראבע זאָג, קען מען די היגע לײַט אָנרופן מענטשן? גייען אזוי אָנגעטאָן, לעבן אזוי מענטשן? קוק, אדעראבע, ווי דאָרט אפּ דײַן בולוואר פירן זיך מאנצבלען אונטער די הענט מיט נעקייוועס. ס'איז דאָך נאָר א בושע! יידן געגאָלטע, נעקייוועס מיט האָר, הינטן שלעפּט זיך זיי נאָך א שטיק קלייד און קערן דערמיט די גאסן, פאָרנט אויסגעשניטן מיט דער גאנצער ברוסט אין דרויסן. פע, כא-לאָשעס, כלעבן!.. ווי נעמט מען אהער אונדזערע יידן, גלופּסקער יידן, דענסטמאָל, זעסטו, וואָלט עס טאקע געהייסן א שטאָט, געהאט א פּאָנעם, יידישלעך, מיט שיינע אײַנפירן, ווי עס געהער צו זײַן.

יאָנטל האָט שווײַגנדיק זיך גערוקט מיט מיר ווײַטער, נישט גע-האט, אפּאָנעם, וואָס מיר צו ענטפערן. אפן וועג קומען אונדז אקעגן א פּאָר פײַנע לײַט, פראנצוויזן. יאָנטל שטרעקט אויס די האנט. איינער פון די לײַט שטעלט זיך אָפּעט רײדן מיט אים עטלעכע ווערטער און גיט אים א נעדאָווע.

— ווייסטו, פישקע, ווער די דאָזיקע זײַנען? — מאכט יאָנטל מיט גאדלעס, און די אייגעלעך שײַנען אים פאר גרויס האנאָע. — יענער, וואָס האָט מיר געגעבן די נעדאָווע, איז דער עלטסטער מעלאמעד דאָ בא אונדז אין טאלמעטוירע, מײַנער א באקאנטער, דו פארשטייסט? איאָ, פישקע, ער האָט שוין א פּאָנעם?

— אזא יאָר זאָלן האָבן אלע מײַנע סאָנים! — ענטפער איך אים און טו א שפּײַ. — פונעם שיינעם מעלאמעד קען איך מיך שוין אָנ-

שטויסנ, וואָס פאַר מינ טאַלמעטוירע, מישטיינסגעזאָגט, מוז דאָ באַ אײַכ זײַנ. איכ פרעג דיכ נאָר, יאָנטל, ווי שעמסטו זיכ נישט זאָגנ, אַז אַזוינס איז גוט! כיינ, דו ביסט שוינ דאָ קאַליע געוואָרנ, יאָנטל! ביסט געוואָרנ אַזעלכער, ווי די אַלע היגע לײַט... אַ מעלאַמעד אַ ביסל! כלעבנ, גאָר אונדזער טאַלמעטוירע-מעלאַמעד, רעב הערצעלע מאַזיק, לעהאַוודל! רעב הערצעלע מאַזיק איז אַ ייִד מיטנ פולנ מויל, פול אינ דער גאַנצער שטאָט און טוט זײַנ זאַכ בישליימעס, גאַנצ פײַנ. אַפ לײַ-ווײַעס — ער, אַ שידעכ אויספירנ — ער, אַפנ הייליקנ אָרט טילימ זאָגנ, אַ פיירעק מישנײַעס לערנענ — ווײַטער טאַקע ער. גייט ער, ווי דער שטייגער איז, אַלע וואָכ אינ די הײַזער, געלט צונויפנעמענ, טראָגט מענ אימ די נעדאָווע אַקעגנ; לויפט ער סימכעסטוירע מיט די טאַלמעטוירע-ייִנגלעכ צו די נעגידימ מאַכנ אַ „מישעביירעכ”, גיט מענ אימ אומעטום קידעש-מאַכנ מיט דער פולער מאָס. ער שרײַט „צוינ קאָדאָשימ”, און די ייִנגלעכ — מע-מע! — עס האָט אַ פּאָנעמ. און דײַנ פראַנצויז וואָס? וואָס פאַר אַ פּאָנעמ קענ באַ אַזעלכנ האָבנ זײַנ טילימ-זאָגנ, זײַנ „מישעביירעכ”? וואָס פאַר אַ טאַמ קענ האָבנ זײַנ קידעש-מאַכנ, זײַנ גיינ אַפ אַ לעווײַע, מישטיינסגעזאָגט?..

— האָסטו דאָכ אַ גראָבנ מאָעס, פישקע! — פאַלט מיר יאָנטל אַרײַנ אינ די רייד. — אַז מײַנער טוט גאָר קיינמאָל נישט אַזעלכע זאַכנ! ווייסט פונ אַזעלכע זאַכנ אַפילע נישט וואָס צו זאָגנ.

— וואָס הייסט, ער טוט נישט אַזעלכע זאַכנ? — מאַכ איכ פאַר-וווּנדערט. — ווי געשיקט זיכ עס, אַ טאַלמעטוירע-מעלאַמעד זאָל נישט באַגראָבנ די פײַנע-בעריעס, נישט...

— שאַ, שאַ, פישקע! — שלאָגט מיר איבער יאָנטל די רייד. — ער באַגראָבט זיי, נאָר אַפ אַנ אַנדער שטייגער. נישקאָשע, די פײַנע-בעריעס זײַנענ צופרידנ...

— פע, פע, פע! — שרײַ איכ אינ איינ קאָל און פאַרשטעק די

אויערנ, נישט צו הערנ. נאָר יאָנטל לאָזט מיכ נישט צורו אונ רעדט איבער מיר טאקע ווײַטער:

— ווייסטו, ווער דער צווייטער איז, וואָס איז מיט דעם מעלאמעד געגאנגענ? דאָס איז א גרויסער פײַנע-בעריע, א גאנצער טוער אינ שטאָט-זאכנ, ווי בא אײַכ דאָרט ארנ-יאָסל שטילפײַפער.

— פע, פע! — טו איכ א געשריי שטארק אופגעבראכט, אזוי אז מענטשנ, וואָס זײַנענ פארבײַגעגאנגענ, האָבנ זיכ ארומגעקוקט, — אָט אזעלכער הייסט בא דיר, יאָנטל, א פײַנע-בעריע! ווי אונדזער רעב ארנ-יאָסל! זאָג כאָטש לעהאוודל. רעב ארנ-יאָסל איז א ייִד מיט א באָרד, מיט פייעס, דאָס ייִדישקײַט ליגט אימ אפנ פּאָנעמ, אינ די הענט בא אימ ליגט ייִדיש געלט, אוילאָמעס-געלט, פונ אלע כעווורעס געלט, כאָב אונ נאָכ געלט, מע גלייבט אימ אפ נעמאָנעס. מיסטאמע אז ער נעמט, ווייסט ער דאָכ, אז ער נעמט אונ וואָס מיט דעמ געלט צו טאָנ. מע קענ זיכ דערינענ שוינ אפ אימ פארלאָזנ, דײַנ פײַנע-בעריע מוז האָבנ א שיינ ביסל נעמאָנעס. אפ וואָס קוקנדיק קענ מענ אזעלכע געטרויענ? אפ זײַנ ייִדישקײַט? אפ זײַנע אונטערגעשוירענע פייעס?

— אפ נעמאָנעס, כלעבנ! — שפּארט זיכ יאָנטל מיט מיר. — מיט פייעס, אָנ פייעס, אלציינס, ווי איכ בינ א ייִד!

— עט! — מאכ איכ. — וואָס ווילסטו דאָ מיר אויסדרינגענ? מיילע, שענק איכ דיר שוינ דאָס נעמאָנעס, אָבער ווי קענ מענ אזעלכנ מעכאבעד זײַנ מיט סאנדעק, מיט מעציצע? א שיינ שטיקל מעציצע מוז דאָס זײַנ בא דײַנ פײַנע-בעריע. פע, כלעבנ! נאָר א געלעכטער, אז די וועלט זאָגט: פּערציק ווערסט ארומ אדעמ ברענט דער געהענעמ, איז טאקע עמעס.

— פונדעסטוועגנ, — מאכט יאָנטל מיט א שטעכווערטל, — איז מיר פיל ליבער דאָ אינ געהענעמ, ווי אינ דײַנ גלופּסק אינ גאנ-ײדנ.

יאָנטל איז אינ מײַנע אויגנ אינגאנצנ איבערגעקערט געוואָרנ.
אדעס האָט אימ שטארק צעלאָזנ, אונ מיר פלעגנ זיב שפּארנ זייער
אָפּט. וואָס בא אימ האָט געהייסנ גוט, איז בא מיר געווענ שלעכט,
אונ וואָס בא מיר גוט, איז בא אימ געווענ שלעכט. מיר האָבנ זיכ
נישט געקענט אויסגלײַכנ, אשטייגער, וועגנ דער גרויסער שול, וועגנ
דעמ כאזנ אונ דעמ ראָוו דאָרט. א כאזנ, מישטיינסגעזאָגט, אינ א טענ-
רעוורענדע דאוונט קאָרכיש! ער אליינ זאָל עס ארבעטנ, ארײַנשטעקנ
דעמ פינגער אינ גאָרגל, האלטנדיק זיכ בא דער באק, ווי אונדזער כאזנ
רעב ראכמיעל קלאָגמוטער, שרײַענ קוילעס אפ דער געמבע, פונ דער
געמבע א כאפ טאָנ זיכ אינ פיסטל-געזאנג, ווידער אפ דער גראָבער
סטרונע, ברומענ, זעצנ ווערטער ארופ אונ אראָפּ, פארגיינ זיכ אינ
שטיקער, צעגיסנ זיכ מיט א זיס וואָלעכל, א בעטלערל פאר דעמ
ריבוינעשעלוילעמ: טאטעניו, פאָטערוניו! אוי ווײ איז מיר, ווייי!
ארײַנלייגנ דאָס גאנצע לעבנ אונ אָפּגיינ מיט שוויס אינ „יעקומ-
פורקנ״, אינ דעמ „מישעביירעכ״ — אזוי צו ארבעטנ... כאָלילע! ער
אליינ שווײַגט מייסטנס, נאָר קוימ רופט ער זיכ אָנ א וואָרט, כאפּנ
עס אופ די מעשוירערימ, צעלייגנ עס אפ טעלערלעכ, נעמענ עס אפ די
קיילימ אלערליי, אויסגעמישט אינייניעמ קאשע מיט מאָנ — אונ דאָס
הייסט בא זיי דאָרט קאָרכיש. ווו א וואָלעכל! ווו א קליוואנער בעט-
לערל, א פאָניע! ווו א „יעקומ-פורקנ״! די גאנצע ראָליע שפילט בא
זיי אונדזער א שטיקל דרויב, דער „אינ כמוך״, מע מאכט פונ אימ א
צימעס. אונ וואָס נאָכ — א געלעכטער, כלעבנ! — האלטנדיק די
טוירע אפ די הענט, דרייט מענ זיכ דערבײַ ארומ מיט די האקאָפּעס.
האָט איר געהערט,— שאבעס מיט די האקאָפּעס, ווי אינ סימכעסטוי-
רע!.. סטײַטש! וועט איר זיכ ווונדערנ, ווו איז דער ראָוו? ווי דער-
לאָזט עס אזוינס דאָרט דער ראָוו? נאָר הערסטו, אָט דאָס איז דאָכ
טאקע דער גאנצער פארדראָס, אז דער שיינער ראָוו טאנצט אויכ אינ

קאָנ, רוקט זיכ נאָכ פאָרויס, אויכ אינ א טענדעווערענדע מיט א געפוצט בערדל אונ האָט א פּאָנעמ, פע!.. דאכט זיכ, גענוג כאלאָשעס? אונ יאָנטלענ איז דאָס גאָר געפעלנ. גוואלד,— שרײַ איכ,— יאָנטל, וואָס איז דיר געשענ? מעשוגע ביסטו, צי כאָסערדייע: ווי קומט אזוינס צו דיר, ווי פארקריכט מענ עס אזוי מיעס? גוואלד, א רועכ אינ דײַנ טאטנ ארײַנ!..— אונ ער קוקט מיכ אָנ, שמאָכט מיט א שײַנענדיק פּענעמל, מאכנדיק דערבײַ נישט מער, ווי: פּישקע, ביסט א נאר! פארשטייסט נישט, וואָס גוט איז! — הײַנט גיי, רייד, טײַנע מיט אזעלכנ! אז איכ האָב א קוק געטאָנ, ס'איז פארפאלנ, יאָנטל איז אײַנגעשפּארט, ס'איז מיט אימ גאָרנישט צו מאכנ, האָב איכ מיר געגעבנ דאָס וואָרט, מער וועגנ דעמ ניט צו ריידנ. אונ לאָז זיכ זײַנ אדעס פונמײַנטוועגנ אפילע מיטנ קאָפּ אראָפּ איבערקערנ, גייט עס מיכ מער ניט אָנ.

— הער אויס! — זאָג איכ איינמאָל צו יאָנטלענ.— שפּארנ זיכ מיט דיר וועגנ אדעסער אײַנפירונגענ וויל איכ שוינ מער נישט, דו ביסט א געבראָטענער אקשנ, אונ איכ וועל מיט מײַנע ווערטער בא דיר גאָרנישט פויעלנ. לאָמיר בעסער ריידנ טאָכ-זאכנ. איכ וויל זיכ מיט דיר מעיאשעוו זײַנ וועגנ מיר. וואָס קענ פונ מיר דער טאכלעס זײַנ? דער איניענ אינ די הײַזער ארומצוגיינ האָט זיכ מיר שטארק צוגעגעסנ, ס'איז דאָ הײַנט אָרעמעלײַט גענוג אָנ מיר אויכ. וואָס באפאלנ די הײַזער ווי די היישעריקנ, אונ וועלנ באלד פארפלייצנ די וועלט. די באלעבאטימ בלאָזנ זיכ, שרײַענ: גוואלד, נישט אויסצוהאלטנ! עס וואָלט גוט געווענ צו האָבנ עפּעס א שטיקל פּארנאָסע. ראָט, בלעבנ, צו וואָס זאָל איכ מיכ נעמענ...

— קיינ קאָנטאָרנ מאכנ,— ענטפערט יאָנטל,— מיינ איכ, ווילסטו נישט, קיינ קלייט מיט צעלניק — אויכ נישט. וואָס דענ זשע, אשטייגער?

— לאַך נישט, יאָנטל, — זאָג איך צו אים, — רייד ווי אַ מענטש. עפּעס כוץ קאָנטאָרן און צעלניק איז דען נישטאָ בײַ ייִדן מער קיין פּאַרנאָסעס?

— אָך! — מאַכט יאָנטל. — ס'איז דאָ, דאָ זייער פּיל, ווי, אשטייגער, האַלטן די טאַקסע, זײַן אַ גאַבע אין בעוורעס, רײַבן זיך אַרום מייער-באַלאַנעס-פּושקעס, דרייען זיך אַרום שטאָט-זאַכן, אַרום די פּײַנע-בעריעס, זײַן אַ קאָל-וועלאָך, אַ קאָבלעפּל און דעסגלײַכן זייער גוטע פּאַרנאָסעס. נאָר, אַקאָטאַ! אַזעלכע זײַנען נישט פאַר דיר. לאָמיר זיך נעמען צום צעטל ייִדישע פּאַרנאָסעס פון קליינעם סאָרט. נו, פּישקע, האַנדלען מיט אַלטע קליידער, אשטייגער! זייער פּיל ייִדן דערנערן זיך דערפון גאָר נישקאָשעדיק.

— ניין! — גיב איך יאָנטלען צו פאַרשטיין. — אַלטע קליידער מוז מען דאָך קויפן, אויסלאַטען, און דערצו דאַרף מען דאָך געלט, אויך טאַקע פאַרשטיין אַ ביסל די מעלאָכע, און דאָס איז פאַר מיר שווערלעך. מיט גלופּסקער טאַכטויניִם, אשטייגער, איז נאָך אַ האַלבע צאָרע, וואָס מאַכט עס דען אויס, אַז צעריסן אַ ביסל, אַזוי אָדער אַזוי פאַרלאַטעט; אָבער דאָ מיט די אָדעסער איז דאָך אַ שרעק! אָדעסער טאַכטויניִם, מעכילע, זײַנען מיט גאַנצע צערעמאָניעס. דערעכערעץ! עפּעס גאָר אַ מוירע צו זיי זיך צוצורירן.

— אויב דו שרעקסט זיך פאַר אָדעסער טאַכטויניִם, — מאַכט יאָנטל, — לאָז זשע זײַן ציבעלעס, קנאָבל, צוגעלעגערטע לימענעס, מאַראַנצן אוקעדוימע. נאָר מוזט אָבער וויסן, אַז דאָ איז די מאָדע זיך אײַנצושפּאַנען אין אַ טאַטשקע און אַרומפירן עס איבער די גאַסן, שרײַענדיק אַפּ אַ קאָל מיט אַ ניגן.

— שרײַען קען איך זייער שיין, — ענטפער איך, — דערופ בין איך אַ מײַסטער. אָבער אײַנשפּאַנען זיך ווי אַ פערד און שלעפּן, האָב איך קיין קויעך נישט. הײַנט כוץ דעם איז דאָך אויך ווײַטער די אייגענע

מײַסע: און די מאמטאקים,— ווו נעמט מען דערצו די קלינגערס, געלט?

— הער אויס, פישקע,— מאכט יאָנטל מיט אַ ערנסט פּאָנעם,— פּארנאָסעס אָן מי, אָן געלט ארײַנצולייגן, זײַנען נאָר יענע, די פרו-עדיקע... פונעם הויכן סאָרט. ווײַטער ווייס איך קיין אנדערע נישט. זאָג, אדעראבע, דו!

— בעסער פון אַלע זאַכן,— זאָג איך צו יאָנטלען,— געפעלט מיר אַ באָד. אין דער גלופּסקער געמויערטער באָד, ווו איך האָב מיך אופגעהאלטן, איז מען פון מיר שטארק צופרידן געווען. איך האָב גע-טויגט. וועל נישט די אומגליקלעכע באסענע מײַנע, וואָלט אויס מיר שוין לאנג דאָרט געוואָרן אַ מענטש. איך וואָלט שוין אָנגעשפּאָרט העט ווײַט. אויב דו ביסט יאָ אַ שטיקל כאָשעוו אין אָדעס, טו זשע מיר די טויווע, גוטער, זיסער יאָנטעלע, און העלף מיר זיך ארײַנצודרייען דאָ ערגעץ אין אַ באָד. זײַ אַ ברודער, יאָנטל, און ווײַז מיר דײַן גרויס-קײַט דאָ!

— אצינד, פישקע,— מאכט יאָנטל צו מיר מיט אַ שמייכעלע,— אצינד וועל איך דיר מקויעמ דײַן באקאָשע גאָרנישט ענטפערן. גיי, זײַ מויכל, פרײַער און קוק אליין אָנעט מיט דײַנע אויגן די היגע באָדן. דערנאָך וועלן מיר שוין שמועסן.

איך האָב געפאָלגט יאָנטלען און בין געגאנגען אין איין באָד, אין דער אַנדערער. איז מיר פאָרגעקומען עפּעס מעשונע-ווילד. האָט איר געהערט אַ ביסל אַ באָד! דאָרט איז ליכטיק, ריין ווי אין אַ שטוב. דאָרט שטייען גוטע באנקבעטלעך, טאקע גוטע, ווי איך בין אַ ייִד; פרודען זיך דאָרט, זאָל דער אייבערשטער היטן! מע זעט נישט הענגען דאָרט קיין אייך העמד אפילע. ס'איז נאָר אַ געלעכטער, אַפּ נעמאָנעס! — ניין, טראכט איך בא מיר, אין אזא באָד קען איך נישט זײַן. דאָס איז נישט פאר מיר, ניט דאָס, ניט יענץ, ניט דער מײַנעג, וואָס אין און-

דזער גלופּסקער באָד. דאָרט איז גאָר עפּעס אנדערש, עס האָט עפּעס טאקע א פּאָנעם. מענטשן האלטן זיך דאָרט אוף, מע ליגט זיך אין קומפּאניע אויסגעצויגן אף די בענק; מע שמועסט, מע דערציילט מײַסעס, מע רעדט פון אלצדינג, וואָס פאַרלויפט זיך אין דער וועלט. ס'איז עפּעס אזוי גוט, אזוי געשמאק, מעכײַע, כלעבן. איך בין גע-גאנגען אין נאָך און נאָך באָדן,— אלע נישט וואָס בא אונדז. עפּעס שמעקט דאָרט נישט דער רייעך, וואָס אין אונדזער געמויערטער באָד! הײַנט זייערע מיקוועס — איז נאָר א געלעכטער. אונדזער מיקווע-וואסער פילט מען, עס האָט עפּעס אן אנדער טאם, אן אנדער קאָליר און איז עפּעס געדיכטער, ווי אנדערע וואסערן. מע פילט באלד, ס'איז יידישלעך... דאָרט אָבער איז דאָס מיקווע-וואסער לויטער, גלאט וואסער, ווי וואסער באדארף געוויינטלעך זײַן, וואָס מע קען עס טרינקען...

— נו, פישקע? — האָט מיך יאָנטל א פרעג געטאָן דערנאָך מיט א שמייכעלע,— האָסטו געזען א היגע באָד?

— עט! — האָב איך געענטפערט.— נישטאָ פון וואָס, מישטיינס-געזאָגט, צו רײדן. בא אײַך איז אלץ ווילד, כוויזעק אינגאנצן. דײַן אדעס איז פאר מיר נישט קיין אָרט...

24

מיט אדעס בין איך טאקע נישט צופרידן געווען, נאָר איבער דעם ווינטער האָב איך געמוזט דאָרט פארבלײַבן, וואָרעם ווי לאָזט מען זיך עס ווינטער-צײַט נאקעט און באָרוועס אין וועג ארײַן, און דערצו נאָך איינער אליין אין א פרעמד ווינקל? וויבאלד אָבער עס האָט א וואָרעם געגעבן די ליכטיקע זון און

געשמעקט מיט זומער, האָט עס מיר עפּעס געטאָרעט, נישט געלאָזט מיר אײַנזיצנ רויק אפ אײנ אָרט. אמאָל פלעגט פאר מיר דער זומער זײַנ, ווי געווײנטלעכ, זומער. זומער, גאָרנישט! ס'איז ווארעמ, ליבטיק, טעג גרויסע, גרינ אומעטום. מײלע, איז גוט, איז נישט קאלט. בעהײמעס גײענ אינ דער טשערעדע, איז דאָ מילכ, א ביסל סמעטענע. ס'איז נאָכ דאָ צומ ברויט א גרינע ציבעלע, א קנאָבל, א רעטעכל, פאר א יידנ אנ אָרעמאנ א גרויסע זאכ, א גאנצער בעזשבנ. הײַנטיקס מאָל, אקעגנ, האָט פאר מיר דער זומער עפּעס גאָר אנ אנדער פּאָנעמ געהאט. איכ ווײס נישט, ווי זאָל איכ מיר אויסדריקנ, עפּעס האָט ער גערעדט ווערטער, אונטערגעגעבנ דעמ הארצ עפּעס א כײשעק... מיר דערמאָנט אלצ אינ א י"ר, אינ מײַנ האָרבאטער. איטלעכס גרעזעלע, איטלעכס גרינ ביימעלע אונ איטלעכס שפּיל פונ א פײגעלע האָט מיר עפּעס דערצײלט, אָפּגעגעבנ א גרוס פונ איר. עס האָט מיר זיכ אלצ געטראכט: אָט אזוי איז זי מיט מיר געזעסנ, אזוי האָט זי געקוקט, אזוי — געלאכט, אונ אזוי אויסגעגאָסנ איר ביטער געמיט. עס האָט מיר זיכ צעשפּילט די געבליטנ, מיר באפאלנ א זיסע מאָרעשכוירע, אונ עס האָט מיר עפּעס געצויגנ, געצויגנ ווײַט אהינ, אהינ... וואָס פאר א שײַכעס דאָס אלצדינג קענ האָבנ מיט דעמ זומער, אויב דאָס איז געווענ אינגאנצנ זײַנ ארבעט, אָדער גאָר עפּעס אנדערש, עפּעס אזא מינ שלאפקײַט, א ספּאזמע אזוינע? — דאָס ווײס איכ נישט. איכ ווײס נישט מער, מיט מיר איז געווענ עפּעס נישט גלאט. איכ האָב געצאנקט ווי א ליכט, געוואָרנ גאָר נישט דער אײגענער וואָס פריער.

— פישקע, ביסט קראנק? — האָט יאָנטל, אָנקוקנדיק מיר, אײנמאָל געפרעגט, — ביסט עפּעס שטארק פונעמ פּאָנעמ אראָפּ. וואָס טוט דיר ווײ?

— עט, גאָרנישט! — ענטפער איכ, אָנכאפּנדיק זיכ מיט בײדע הענט באמ הארצנ.

— דו פילסט נישט דאָס הארצ? — מאכט יאָנטל, — דערצו איז איינ סגולע: א שטיקל ברויט גוט אײַנגעטונקט אינ זאלצ אפנ ניכטערנ מאָגנ.

— ס'איז מיר אָנגעזאלצנ אפנ הארצנ גענוג אָנ דעמ, — ענטפער איכ מיט א זיפצ. — עפּעס פיל איכ, ווי עס ציט מיכ, ציט, אונ עס לאָזט מיכ ניט אײַנזיצנ.

— איכ פארשטיי שוינ, פארשטיי, — מאכט יאָנטל מיט א שמייכעלע, — עס ציט דיכ אינ דײַנ גלופּסק, ציט דיכ. אהינ, וווּ די גנילאָפּיאטקע בליט, וווּ עס סווישטשעט דער דאלעס, אונ קנאָבל אונ ציבעלעס גיבנ די שמוכט. שעמ זשע דיכ נישט, פישקע, אונ גיי דיר אַהינ אינ דײַנ רו ארײַנ.

אינ עטלעכע טעג ארומ האָב איכ זיכ געזעגנט מיט יאָנטלענ אונ מיכ געלאָזט צופוס אינ וועג ארײַנ...

דער קאָפּ איז מיר געפלויגנ אינ עק וועלט, דאָס הארצ האָט מיכ געצויגנ צו א י ר. אלצ געטראַכט, וווּ איז ז י, וווּ געפינט זיכ אצינד ז י? וואָס מאכט ז י, ווי לעבט ז י, נעבעכ, אליינ אָנ מיר? אונ די פיס מײַנע זײַנענ געגאנגענ, ווי אליינ פונ זיכ, געגאנגענ פאמעלעכנ אפנ וועג קיינ גלופּסק. איכ בינ געגאנגענ דורכ דערפער, דורכ שטעט, דעמ גאנצנ וועג געטראכט, געזוכט מיט די אויגנ, טאָמער וועל איכ באגעגענענ זי. איכ בינ זיכ אָנגעגאנגענ גענוג אונ אויסגעווענ א וועלט ייִדישע שטעט. וואָס מער נענטער צו גלופּסק, איז מיר געוואָרנ גרינגער אפנ הארצנ. איכ האָב זיכ מעכײַע געווענ מיט די ייִדנ פונ אונדזער ווינקל. זייער לאָשנ, זייער גאנג, זייער שטייגער לעבנ אונ פירונג איז פאר מיר געווענ גאָר א דערקוויקעניש, כלעבנ. עפּעס האָב איכ מיכ געפילט היימיש צווישנ מײַנע לײַט, אייגענע מענטשנ. פונ אונדזער ווינקל די ייִדנ זײַנענ טאקע מעכײַע! אָנ צערעמאָניעס, אָנ כאָכמעס, הערנ נישט קיינ וועלט, נארישע מאָדעס. רייד דיר, שרײַ

דיר הויכ אפ א קאָל, טו דיר פריי אלצדינג, פראָסט, ווי גאָט האָט געבאָטנ. וועמעס אייסעק איז — שיינ אָדער מיִעס, אויב עס פאסט אָדער ניט. יענעמ געפעלט נישט? לאָז ער פארמאכנ די אויגנ, פארשטעקנ די אויערנ. געסמאַהע אימ פארפול!.. איכ בינ ביסלעכווייַז געקומענ צו די קרעפטנ, געוואָרנ רויִקער, געטראכט פונ גלופסק, פונ דער געמויערטער באָד, אונ געהאָפט צו האשעמיִסבאָרעכ.

אָט אַזוי בינ איכ מיר אינ א שיינעמ פרימאָרגנ געגאנגענ צווישנ ווייצ אונ קאָרנ אונ פארגאנגענ ביז צו א גרויסנ געדיכטנ וואלד. איכ בינ אריינ טיפלעכ א ביסל אינ וואלד, אָפגעלייגט זיכ דאָרט מיט מיינ פעקל, אראָפגעוואָרפנ פונ מיר די קאפאָטע אונ זיכ אויסגעשטרעקט אונטער א בוימ צווישנ הויכ גראָז, וואָס האָבנ מיט די גרויסע, ברייטע בלעטער מיכ פארשטעלט ארומ אונ ארומ. מיילע, וואָס איז דאָ איבערצוטראכטנ? א וואלד — א וואלד, ווי אלע וועלדער. ביימער זיינענ זיכ ביימער, גראָז — גראָז, פייגעלעכ — פייגעלעכ, אונ איכ בינ מיר איכ, אונ מעג מיר טאקע כאפנ א דרעמל, זיכ אויסרוענ א ביסל פונעמ וועג. איכ צי מיכ, גענעצ, פארמאכ די אויגנ אונ — הערט מיינ כאָלעמ.

עס דאכט מיר זיכ א שאָרכ, עפעס ווי טריט, אונ א קנאקנ פונ דארע ריטלעכ. איכ שטעל אופ די אויערנ אונ האָרכ מיט צוגעמאכטע אויגנ. דער שאָרכ ווערט אלצ שטארקער, די טריט אלצ נעענטער. עפעס הייבט עס מיכ אָנ צו ארנ, וויל עפענענ די אויגנ, נאָר שווערלעכ, איכ ליג ווי א קלאָצ אונ קענ פאר גרויס מידקייט מיכ נישט רירנ. די טריט אָבער ווערנ באלד שטילער, איכ בארויִק מיכ, גיב מיכ איבער דעמ שלאָפ, די געדאנקענ פלאָנטענ זיכ מיר, אונ ס'איז מיר עפעס גוט, אזוי גוט... עפעס הערט זיכ א שטיל אומעטיק ניגנדל, דאכט זיכ א באקאנטס. דאָס ניגנדל צעגייט זיכ אינ אלע גלידער, רייסט אויס א שטיק הארצ, עס גלוסט זיכ וויינענ, אונ דערביי פילט

זיכ טאקע, ווי עס קומט צו א שטיק געזונט. עפּעס נאָר ווי אפ א באַדעקנס פאר דער כופּע. עס וויינט זיכ כאָסנ-קאלע אונ עס לאכט זיכ, ביידע זאכנ איניינעמ, ווי א זונ מיט א רעגנ צו גלייכער צייט.— פּלוצלימ פיל איכ, עפּעס טוט מיכ א נעמ בא די האָר אונ עס טוט א געשריי. איכ כאפּ מיכ געשווינד אופ, צענעמ פאר מיר די גרויסע בלעטער פונעמ גראָז — אונ דערזע א טעפּל מיט שטארק רויטע פּיליניצעס וואלגערנדיק זיכ נישט וויט פונ מיר אפ דער ערד. וויטער א ביסל רוקט זיכ עמעצער, ווי א נעקייווע, זיצנדיק אפנ גראָז, אונ קוקט זיכ ארומ אינ איינע שרעק. מיר איז באלד איינגעפאלנ, וואָס דאָס באטייט. יענע האָט דאָ, אפּאָנעמ, געקליבנ פּיליניצעס, פארטיפּט אינ דעמ זוכנ, אונ בעשאסמייסע, אונטערזינגענדיק עפּעס א לידעלע, האָט זי פּלוצלימ אָנגעטאפּט מיינ קאָפּ אונ זיכ שטארק איבערגעשראָקנ. איכ שטיי געשווינד אופ, נעמ דאָס טעפּל אונ גיי איר עס אָפּצוטראָגנ, מאכנדיק פונדערווייטנס: נישקאָשע! — גאנצ פריינטלעכ. נאָר קוימ קומ איכ צו נאָענט, פאלט מיר פונ די הענט דאָס טעפּל ארויס. איכ טו א געשריי, בלייב פארמישט — אונ באלד שטייענ מיר ביידע, שטייפ האלטנדיק זיכ בא די הענט, איכ אונ מיינ הארבאטע.

דאָס איז געווענ טאקע וואכנדיק, נישט קיינ כאָלעמ, איכ האָב געקוקט אונ געזענ גאנצ קלאָר. פאר מיר שטייענ געזונטע ביימער, אויבנ אפ די צווייגנ שפּרינגענ פייגעלעכ, סווישטשענ, זינגענ אונ פרייענ זיכ מיט אונדז איניינעמ. ביידע זיינענ מיר איבערגליקלעכ, פרייענ זיכ אונ לאכנ מיט טרערנ. ביידע וואונדערנ זיכ, פרעגנ איינער דעמ אנדערנ, פונוואנענ ער האָט פּלוצלימ זיכ אהער גענומענ, אונ ביידע ריידנ, דערציילנ, וואָס מיט איטלעכנ האָט זיכ פּאסירט.

זי דערציילט די גרויסע צאָרעס, וואָס זי, נעבעכ, איז אויסגעשטאנענ, זינט די כאליאסטרע האָט מיכ פאראיאָרנ אינ שטעטל דאָרט אוועקגעוואָרפנ. דאָס איז געווענ דעמ מאמזערס ארבעט. אימ האָט זיכ נישט

געגלוסט, מײַן װײַב זאָל נעמען געט, ביכדיי זי זאָל נישט באַלד צו־שטיין צו אים מיט גוואַלד, ער זאָל מיט איר כאַסענע האָבן. אים האָט נאָר געטויגט א בלינדע, אָבער נישט קיין בלינדע װײַב. מאַכן מיט איר כּיין און געלט,— דאָס זאָל ע. ר. און זײַן זאָל זי זיך, געזונטער־הייט,— יענעמס. דערבײַ האָט ער געהאַט נאָך א מיין, מיר צו פאַר־װיסטן מײַנע יאָרן, איך זאָל נישט זײַן פרײַ אופגעבונדן. אים איז אויך שטאַרק נישט געפעלן מײַן פרײַנטשאַפט מיט דער האָרבאַטער. דאָס האָט אים שרעקלעך געשטאָכן, און ער האָט פון זײַן זײַט געטאָן א מיטל, די פרײַנטשאַפט זאָל נישט גיין װײַטער... אבי ער איז מײַ־נער פּאָטער געװאָרן, האָט ער מײַן װײַב בּיסלעכװײַז אין די לאַפּעס אַרײַנגענומען און איר דערנאָך געװיזן, װער עלטער איז, װיסנדיק זייער גוט, אז פון זײַנע הענט איז איר שוין אומעגלעך זיך אויסצו־דרייען. װאָרעם, װאָס קען א בלינדע איינע אליין טאָן? שפּעטער האָט זי אים זיך שטאַרק צוגעגעסן. ער האָט זי איבערגעגעבן דעם אַל־טיטשקן, צו גיין מיט איר אין די הײַזער און מאַכן די קאָמעדיע, װי אמאָל מיט מיר. דער מאַמזער האָט איר פאַרצאַפּט דאָס בלוט, זי גע־הארגעט, געשלאָגן, און דער אלטיטשקער האָט באַזונדער מיט איר געלערנט באַלאָק. זי איז אין א קורצער צײַט געעלטערט געװאָרן, פינצטער װי די ערד.— דאָס גאַנצע יאָר האָט די כאַליאַסטרע זיך אַרומגעשלעפּט, אין פיל שטעט אויסגעװען, און הײַנט פאַרטאָג זיך געשטעלט אויסרוען דאָ אין װאַלד. איר האָט זיך פאַרגלוסט גיין קלײַבן פּיליניצעס און האָט פּלוצלים— אזוי לאָזט זי אויס מיט א שמייכעלע,— אָנגעטאַפּט א גוטע פּיליניצע, מיך אליין...

איך פון מײַן זײַט דערצייל איר אלצדינג, װאָס מיט מיר האָט זיך פּאַסירט, און װי איך בין אויך הײַנט אינדערפרי געקומען אהער, נייענדיק אפן װעג קיין גלופּסק. בּאַ אונדז איז געבליבן, פון הײַנט אָן זיך מער נישט צעשיידן, אײַנװענדן אלע מיטל, מײַן װײַב זאָל גע־

מענ געט. אויב כאָלילע נישט, וועלנ מיר ביידע פונ דער כאליאסטרע אנטרונענ ווערנ, אונ ווארטנ, וואָס גאָט וועט געבנ. אונ ווי מיר זיצנ זיכ דאָ אזוי, שטארק האנאָע האָבנדיק איינער פונעם אנדערנ, הערט זיכ אינ וואלד א קאָל: א-הו!

— דאָס איז א קאָל פונ אונדזערע לײַט,—זאָגט מײַנ האָרבאטע,— דאָס זוכט מענ מיכ.

אונ שפּעטער א ווײַלע קומט צו א פּארשוינ, וועלכנ איכ האָב באלד דערקענט. דער פּארשוינ האָט מיכ עפּעס קרומ אָנגעקוקט אונ געשמייכלט פאר זיכ מיט א געשפּעט. מיר מאכנ נישט לאנג שיִעס אונ לאָזנ זיכ גיינ. דער פּארשוינ לויפט פריִער, אײַלט זיכ, אפּאָניעמ, אָנצוזאָגנ די גוטע פּסורע, אונ מיר אײַלנ זיכ נישט, גייענ פּאמעלעכ. הינטער א קרעטשמעלע, א כורווע, אפ א היפּשע שטרעקע ווײַטלעכ אינ דעמ וואלד, זע איכ, שטייענ באקאנטע בײַדלעכ. ווײַטער א ביסל, אפ א פרײַענ פּלאצ, ארומגערינגלט מיט ביימער, ברענט א פײַערל, די שיינע כאליאסטרע ארומ, אונ ס'איז פריילעכ. דעמ ערשטנ „שאָלעמ-אלייכעמ" שטעקט מיר אָפּ דער מאמזער מיט ברייטקײַט, הויכ אפ א קאָל: — א, א, א גאסט, כלעבנ! וואָס מאכט א ייִד? איכ האָב טאקע נאָכ אײַכ שויִנ געבענקט, רעב פישל! — באלד דערופ לאָזנ זיכ הערנ קוילעס: — קומט מעקאבל-פּאָנעמ זײַנ דעמ „נאָגיד"! — אונ פונ אלע זײַטנ שיטנ זיכ מיר משונע-ווילדע, מעשוגענע „שאָלעמ-אלייכעמס", מיט קניפּ אונ קלעפּ הינטנ-ארומ, אזוי אז דאָס היטל איז מיר פונעמ קאָפּ ארונטערגעפאלנ. אונ ווי איכ דריי מיכ דאָ, זוכ דאָס היטל, צודע-קנדיק דערווײַל דעמ קאָפּ מיטנ עק פּאָלע פונ דער קאפּאָטע, אונ כאפּ קלעפּ גאָר א שרעק,— פליט צו מײַנ ווײַב מיט א פרייד אינ איינ קאָל: — וווּ איז ער, מײַנער? וווּ, וווּ? פישקע?..— איר פרייד האָט מיכ ערגער געשטאָכנ ווי פונ די פײַנע-לײַט די קניפּ. צומ גוט טויג מיר קלאל נישט אזא פרייד, טראכט איכ מיר, האָב מיכ בעסער

פײַנט, ווי דער גאנצער אוילעם דאָ! זי אָבער הענגט זיך אָפ מיר, אַלץ: פּישקע, מײַנע פּישקע! מיר איז שטארק נישט-גוט געוואָרן אָנ־קוקנדיק זי, א בלינדע, א דארע, א שלאפע, אלטע ייִדענע! ווו איז איר לײַב, איר געזונט, אירע פעטע באַקנ און איר פּיסק? איך האָב מיר באדארפט אָנטאָנ א קויעך א פרעג צו געבנ זי, פון יויצע וועגנ: וואָס מאכסטו, באָסיע?

— דו ביסט טאקע גערעכט געווענ, פּישקע, זאָגנדיק אמאָל: „אינ גלופּסק האָבנ מיר ביידע, באָרעכאשעם, א שיינעם נאָמענ געהאט; איטלעכער האָט מיך געקענט און אָפּ מיר קאָווער געלייגט"— מאכט מײַנ ווײַב הויך אָפּ א קאָל, אַלע זאָלנ הערנ, אָנעמענדיק דערבײַ א שטאָלצע מינע, ווי אָנ אָפּגעקומענער נאָגיד, וואָס דערציילט פון זײַנ גרויסקײַט אינ די פרִיערדיקע יאָרנ, און געטאָנ א זיפצ טיפ פונעם הארצנ.— גענוג זײַנ נאווענאד, אהיימ, אהיימ, צוריק אהיימ פיר מיך, פּישקע, צוריק אינ אונדזער שטאָט, צו אונדזערע הײַזער, אונדזערע באלעבאטימ!

ס'איז מיר געוואָרנ פינצטער אינ די אויגנ פון אירע רייד. אזעל־כעס איז מיר גאָר ניט אײַנגעפאלנ צו הערנ פון איר, און איך האָב מיך שטארק פארקרימט. דער מאמזער האָט זיך אויך מִעס פארקרימט, טראכטנדיק זיכער, אז איך וויל דערטאפּנ די סכוירע און בא אימ צו־נעמענ די פּארנאָסע. איך האָב גאָר געטראכט: אדרעבע, בא דיר בלײַב עס, איך בינ דיר זי מויכל פונעם גאנצנ הארצנ. עס האָט אינ אימ געברענט די רעציכע, די אויגנ זײַנענ אימ פארלאָפּנ מיט בלוט, אָנ־קוקנדיק מיך בייז, דערנאָך האָט ער זיך אופגעהויבנ פון זײַנ אָרט, געוואָרטשעט און איז אוועקגעגאנגענ שטארק אינ קאס.

ווײַבער און מיידלעך פון דער שיינער כאליאסטרע האָבנ זיך געפּאָ־רעט נעבנ דעמ פײַער, צוגעשטעלט טעפּלעך, געשארט, גערוקט, געבאקט קארטאָפּליעס. א טייל באָכערימ שטייענ צו און שפּילנ זיך מיט זיי

אונטער, דערלאנגענ א זעצ, א קניפּ, אונ זאָגנדיק דערבײַ גלײַכװערט-
לעכ. די װײַבער זײַנענ קלאָמפּערשט בײז, גרײט אויסצורײַסנ די אויגנ,
זידלענ, שילטנ — אונ קײַכנ טאקע באלד פאר געלעכטער, לאָזנ זיכ
כאפּנ װי א הונ פונעמ האָנ, װענ ער װארפט אפ איר אנ אײגל מיט
אראָפּגעלאָזענע, צעשפּרײטע פליגל, אונ איז מעקאבל בעאהאװע דעמ
פּיק, װעלכנ ער טוט איר אינ קעפּל. — װידער א טײל זײַנענ צעזײט,
צעשפּרײט אינ װאלד. אײנער ליגט מיט דעמ רוקנ ארופּ אונ כראָפּעט,
דער אנדערער לאטעט עפּעס א קאפּטנ, יענער קראצט זיכ, טאפּט אונ
זוכט עפּעס מיט א שטארק ערנסט פּאָנעמ. נאָכ עטלעכע שלאָגנ זיכ,
פּרוװנ, װער װעמענ װעט בײַקומענ. עס קאָכט זיכ, עס ראשט זיכ,
כעװרע לעבט!.. מײַנ װײַב האלט מיכ פעסט מיט די הענט, גאָר אײנ
גופּ, אײנ נעשאָמע; רעדט פאר פײַער, פאר װאסער, זי
קלאָגט זיכ אפ איר פינצטערנ מאזל, דערצײלט איר שװער-ביטער גע-
מיט, װיאזוי זי איז עס א ביסל אָפּגעקומענ, אונ װינטשט נישט אנ-
דערש, איכ זאָל זי פונדאנענ אװעקפירנ, לעבנ מיט איר אינײנעמ, װי
גאָט האָט געבאָטנ, ביז הונדערט מיט צװאנציק יאָר. איכ ענטפער איר
אײנ װאָרט אפנ צענטנ, עפּעס אָנ לאָשנ, אונ זוכ, װי פונ אירע הענט
זיכ אויסצודרײענ. אז איר האָט זיכ שוינ אויסגעלאָזט רײד אונ מיר
זײַנענ שוינ גענוג אפ אײנ אָרט זיכ אָנגעזעסנ, איז מיר לעסאָפּ גע-
ראָטנ פונ איר זיכ אויסצורײַסנ, א ביסל פרײַ צו עטעמענ. איכ האָב
באלד אויסגעזוכט מײַנ האָרבאטע אונ מיט איר שטילערהײט אװעק
א ביסל אינ דער זײַט. דער שמועס אונדזערער האָט זיכ אָנגעהויבנ
דערמיט, אז ס'איז שטארק נישט פרײלעכ. פונ געטנ זיכ מיט מײַנער
איז גאָר נישט צו דענקענ. זי װעט פארװארפנ מיטנ קאָפּ, נישט װעלנ
אפילע הערנ. װידער זשע דא צו בלײַבנ בא דער גוטער קנופיע איז
אװאדע נישט גוט. דאָס הײסט פּאָשעט, זיכ פארקױפנ דעמ רוכ, אפּ-
דאָסנײַ װערנ א בער אונ טאנצנ אפ די לאפּקעס. װאָס דענ זשע טוט

מענ? א היפּשע צײַט זײַנענ מיר אזוי געזעסנ, און אונדזער שמועס האָט זיך אויסגעלאָזט דערמיט: איינ ברירה, מע באַדאַרף מאַכנ א פּלייטע! און אזוי ווי די כאַליאַסטרע האָט בעדייע דאָ צו נעכטיקנ, איז פאַר אונדז קיינ בעסערע צײַט און קיינ בעסער אָרט נישט געווענ, ווי אָפּצוטאָנ עס טאַקע די הײַנטיקע נאַכט, דאָ אינ דעמ וואַלד. ווי מיר זיצנ און באַטראַכטנ גוט דעמ פּלאַנ, ווײַזט זיך פונדערווײַטנס דער מאַמזער מיט עפּעס א פּאָר פערד.— לאָמיר נישט וואַרטנ,— זאָגט מײַנ האָרבאַטע,— ביז ער וועט צוקומענ נעענטער. עס טויג נישט, ער זאָל אונדז זענ זיצנדיק אינאיינעמ. בעסער לאָמיר באַצײַטנס זיך צעגיינ.

זי גייט אַוועק אינ איינ זײַט, און איך אינ דער אַנדערער.

דער מאַמזער איז עפּעס ווי שטאַרק באַשעפטיקט געווענ, זיך אַלצ געסווידעט מיט דעמ אַלטיטשקנ, וואָס איז געווענ זײַנ גאַנצער פליגל-אַדיוטאַנט. איך האָב אויסגעמיטנ, מיט דעמ מאַמזער זיך נאָענט נישט צו באַגעגענענ, און מיך געהאַלטנ אַלצ באַזונדער. בעשאַס כעוורע האָט געאַרבעט, געשטיפט, פאַרטראָגנ געווענ מיט זיך, איז צו מיר צוגע-גאַנגענ מײַנ האָרבאַטע, מיר אײַנגערוימט אינ אויער, אַז איידער די זונ וועט זיך זעצנ, וויל דער מאַמזער זיך רירנ מיט דער כאַליאַסטרע אינ וועג אַרײַנ. די פּאָר פערד, וועלכע ער האָט געבראַכט צו פירנ, זײַנענ געגאַנוועטע, און ער אײַלט זיך, אַפּאָנעמ, דעריבער אַוועק פונ-דאַנענ. פונ אונדזער פריִערדיקנ גאַנצנ פּלאַנ האָט זיך אויסגעלאָזט א טײַך. איך בינ געבליבנ שטיינ אָפּהענטיק, נישט צו וויסנ, וואָס מע טוט. עס האָט מיך פאַרקלעמט באַמ האַרצנ פאַר גרויס פאַרדראָס, אזוי אַז דער קאָפּ האָט זיך מיר געדרייט, און מיך קוימ געהאַלטנ אַפ די פיס. מײַנ האָרבאַטע האָט מיך אָנגעקוקט מיט גרויס ראַכמאָנעס, די אויגנ האָבנ איר געברענט ווי פײַער. דאָס פּאָנעמ האָט איר גע-פלאַמט, און נאָכ דעמ, אַז זי האָט א ווײַלע געטראַכט, זאָגט זי צו מיר מיט א ציטערדיק קאָל:

— פישקע! זאָלסט שפּעטער א ביסל זיך געפינען אין דעם כור-ווועלע, דאָרט אפן בוידעם. דו פארשטייסט?

— איך פארשטיי, פארשטיי, — רופ איך מיך אָן לעבעדיק, און-טערשפּרינגענדיק פאר פרייד. — און דו וועסט דערנאָך אהין אונטער-קומען?

— יאָ, שאַ! — מאכט זי און טוט מיטן קאָפּ א שאָקל אַפּ יאָ. — לעמאנאשעם, שטיל! דו הערסט?

מיט מײַן ווײַב האָב איך נישט געהאַלטן פאר אזוי נייטיק זיך צו געזעגענען, האגאם ס׳איז אפּ איר געווען א ראַכמאָנעס. נאָר ווער איז איר שולדיק? זי האָט געגעבן דעם ערשטן ריס, און דער ריס צווישן אונדז איז געוואָרן דערנאָך אַלץ גרעסער, גרעסער. פארפאַלן, וואָס האָב איך געקענט טאָן? אז גאָר אַכוצ אלע אנדערע זאכן, איז מיר אומעגלעכ געווען מיט איר אפּ ווײַטער זיך צו פארבינדן. אומעגלעכ מיט איר זיך צונויפגיין, ווי דער הימל מיט דער ערד. איך האָב, עס פארשטייט זיך, פארגעסן דעם „זײַ-געזונט” און שטילערהייט זיך גע-לאָזט גיין צו דעם כורוועלע.

מיט וואָס פאר א הארץ איך בין אין דעם כורוועלע ארײַנגעגאנ-גען, איז גרינג צו פארשטיין. נאָך אזויפיל פּײַן און געבראָטענע לייד האָט גאָט געוואָלט צונויפירן מיך מיט דער הארבאטער איך איינ וויסט קרעטשמעלע, וואָס דאָ האָט באדארפט אויסגעשפּילט ווערן אונדזער ביידנס גוירל, און פון אצינד אָן אָנהייבן צו פירן א נײַ לעבן. ארופ-קריכן אפן בוידעם איז מיר אָנגעקומען זייער גרינג. וואָרעם דאָס שטיבל איז געווען נידעריק, מיט דער הינטערשטער וואנט, וואָס אין הויז ארײַן, אָנגעבויגן קימאט ביז צו דער ערד. די סטעליע איז גע-ווען ערטערווײַז געלעכערט מיט גרויסע שפּאלטן, אזוי אז מע האָט געקענט פונעם בוידעם ארײַנקוקן אינווייניק אין דעם שטיבל ארײַן. איך זיצ מיר אין א ווינקעלע און וואַרט. עס טיאָכקעט מיר דאָס

האַרץ, קלאַפּט ווי מיט אַ האַמער, איטלעכע מינוט ציט זיך מיר ווי אַ יאָר. איך האָרך מיך צו צו אַ מינדסטן שאָרך. אַ מינדסטע באַוועגונג פון אַ שטרויעלע ערגעץ — דאַכט זיך מיר טריט, זי גייט... אַ מינדסט בלאָזעלע פון אַ ווינטעלע — דאַכט זיך מיר מײַן נאָמען, זי רופט... פּלוצלים קומט מיר צו די אויערן פונעם שטיבל אונטן עפּעס אַ קאָל. דער געדאַנק, אַז דאָס איז זי, אָט איז זי, באַלד, באַלד וועלן מיר אויסגעלייזט,— האָט מיך צעקאָכט, געוואָרפן פון היץ אין קעלט. איך וויל מיך אָנרופן, פאַרכאַפּט מיר אָבער דער אָטעם. עס דינט מיר נישט דאָס מויל. אין דער דאָזיקער הייסער רגע האָב איך טאַקע גאַנץ שאַרף מײַן נאָמען, און די אויגן מײַנע דערזען דורך אַ שפּאַלט — וועמען? אוי, דעם מאַמזער מיט דעם אַלטיטשקן!.. זיי שמועסן צווישן זיך אַזוי:

— דו נעם אַף דיר דײַן שטיקל סכוירע,— זאָגט דער מאַמזער.— גיב אַכטונג, די בלינדע מאַכשייפעטע זאָל זיך נישט אויסגליטשן. פאַרשטייסט?

— נישקאָשע, — ענטפערט דער אַלטיטשקער,— מײַנס האָב איך שוין געטאָן, איך האָב נאָר מוירע, זי זאָל נישט פּייגערן. דער אַלטער שקראַב ליגט אַצינד ווי אַ טויטע און קען זיך נישט רירן, אַזוי האָב איך איר געבראָכן די ביינער.

— און דעם הינקעדיקן פלאַסקעדריגע,— פירט אויס דער מאַמזער,— נעם איך אַף מיר. אָנקוקן קען איך נישט זײַן פּאַרצעף-פּאָנעם, אַזוי פײַנט האָב איך אים. איך וועל מיך מיט אים אָפּרעכענען, נישקאָשע, איך האָב נאָך מיט אים אַלטע כעזשבוינעס.

ס'איז מיר אַנטפאַלן דער מאַמעס מילך, הערנדיק אַזעלכע שרעקלעכע ווערטער.

— ווי עס זעט אויס,— מאַכט דער אַלטיטשקער,— זײַנען דײַנע געלאַקכנטע סוסים ייִדישע. דאַרע, דערשלאָגענע, קאָלטענעוואַטע, מיט

אויסגעקרימטע רוקנס, מיט דינע העלדזלעך, גערגעלעך און מערידן, ווי אונדזערע פּאראפּאָטשקעס, פּײַנע־בעריעס.

— אָפּפּאלן זאָל דיר די צונג, דו אלטער שטורמאק! — זידלט זיך דער מאמזער.— גיי בעסער, זוך, שמעק, קעלעוו איינער, דאָ אין הויז, אפן בוידעם, טאָמער וועסטו פּאָציאַפּען עפּעס אלטע באלעגאָלישע זאכענישן, וואָס קענען אונדז טויגן. פּאָרט איז דאָך עס אמאָל געווען אן אײַנפאָר־הויז, מישטיינסגעזאָגט.

עס באשלאָגן מיך אנגסטן, מיר איז נישט גוט צום שטארבן. איינס פוס ציטערט מיר שטארק און טוט, נישט ווילנדיק, א זעץ אין דער סטעליע, די פּאָר שיינע־לײַט פארײַסן די אויגן ארופ, שטיי־ענדיק א ווײַלע פארגאפט. דערנאָך לאָזן ארויס ביידע אין איין קאָל:

—עפּעס שיט זיך פון דער סטעליע! מע באדארף טאָן דאָרט א קוק.

עס פארדרייט מיר זיך דער קאָפּ. עס קלינגט מיר אין די אויערן, שווינדלט אין די אויגן, און איך שוועב עפּעס אין לופטן...

יאָ, טאקע אין לופטן. א פּאָר אײַזערנע הענט טוען מיך א כאפּ און שלײַדערן מיך פונעם בוידעם אראָפּ אפ דער ערד. איך דערהער, ווי מע מאכט מיר א ברייטן „באָרוך־האבאָ" מיט דעם גאנצן טיטל: סקאָצל קומט, רעב פישל! און דערזע באלד פאר מיר דעם מאמזער מיט א פּאָנעם,— א שרעק אָנצוקוקן, עפּעס נאָר א פּאָנעם ווי בא א קאץ, בעשאס זי קלײַבט זיך צו דערשטיקן דאָס געכאפּטע מײַזל. דעם אלטיטשקן האָב איך שוין נישט געזען, ער איז, אפּאָנעם, אוועק, אי־בערלאָזנדיק מיך אויג אפ אויג מיט דעם מאמזער.

— אנו, נעפעשל,—מאכט דער מאמזער,— זאָג ווידע!.. דאָס, וואָס איך האָב באדארפט טאָן דיר אמאָל, דאָרט אין קעלער, וועל איך עס דיר טאָן אצינד. פּײַוועשקע פארגעסט נישט, נישקאָשע.

איכ פאַל אים צו די פיס, ווײנ, בעט מיכ בא אים, ווי בא א גאַזלענ, מיר צו שענקענ דאָס לעבנ. עס העלפט נישט. ער נעמט ארויס א מעסער, האַלט עס מיר אקעגנ די אויגנ, מיט גרויס האַנאָע צוקוקנדיק, ווי איכ צאַפּל, פּלאַטער. איכ פּרווו מיכ אײַנשמועסנ אים מיט דעמ גאַנײדנ, זאָג אים צו אויפֿעמהאבע א גאַנצע וועלט, שענק אים מײַנ כײלעק לעוילעמהאבע אויכ, אַלצדינג, וואָס נאָר מעגלעכ. ער שטשירעט אויס אויגנ אונ שווײַגט. איכ הייב אָנעט צו שרעקנ אים מיט דעמ געהענעמ, מיט גאָטס מישפּעט, דער אײבערשטער וועט אים שטראָפּנ, זיכ נויקעמ זײַנ פאַר אומשולדיק בלוט. ער פאַרבײַסט די ליפּנ, טוט א הייב אינ דער הייכ דאָס מעסער — אונ אינ דער שרעקלעכער רעגע, וואָס אָט־אָט ליגט מיר דער כאַלעף אפ דעמ האַלדז, טוט עס אים פּלוצלימ עפּעס א כאַפּ פונ הינטנ, גאָר ניט מיט קײנ מענטשלעכ געשריי: ניינ, ניינ, וועסט עס נישט טאָנ! — ער ווערט שטאַרק פאַרמישט אונ קוקט זיכ אינ שרעקעניש ארומ.

דאָס האָט אים א כאַפּ געטאָנ דאָס האָרבאַטע מיידל.

— כצופּע, ארויס! — דערלאַנגט דער מאַמזער א געשריי, באַלד ווי ער איז צו־זיכ געקומענ.— ארויס, כצופּע! וואָרעמ...

— ניינ, ניינ, פונדאַנענ גיי איכ נישט ארויס! דערהאַרגעט זאָל איכ דאָ ווערנ אינײנעמ מיט אים! — שרײַט באַהאַרצט די האָרבאַטע אונ פאַלט דעמ מאַמזער אפנ האַלדז, וויינט מיט ביטערע טרערנ, גלעט אים אונ כאַלעשט פאַר אים, ער זאָל מיכ אָפּלאָזנ, זאָגט אים צו דאָס אײבּיקע לעבנ אונ א שטול אינ גאַנײדנ. דער מאַמזער טוט זי פונ זיכ א וואָרפ, ווי א מיאַטשיק. שילט, פלוכט אפ וואָס די וועלט שטייט, אונ אז די רעציכע איז אים א ביסל אָפּגעגאַנגענ, ווענדט ער זיכ צו מיר מיט די ווערטער:

— עס טוט מיר זייער לייד, וואָס איכ אַליינ האָב דאָ דיכ, מײַנ טינויפעסל, נישט „נעבאַלדאָוועט'', נאָר אויב דיר האָט געשפּילט

דאָס טרייפענע מאזל דײַנס, איך זאָל דיך, פארשטונקענע נעפעשל, נישט צעקוועטשן, ווי א קיכע, דאָך אינגאנצן טרוקן ארויס פון מײַנע הענט וועסטו נישט.

ער נעמט א שטריק, מיט וועלכער ער איז געווען ארומגעגארטלט, שטעלט זיך בינדן מיר הענט און פיס, מאכנדיק דערבײַ:

— ליג זשע דאָ שטיל, הונט איינער, קיין פארע זאָל מען פון דיר נישט הערן! ליג ביז די פעגירע דײַנע וועט דאָ אפ דיר קומען. נאָר געדענק זשע, פלאסקעדריגע, טאָמער טרעפט זיך דיר א נעס, עפעס א באָבע דײַנע אין קייווער וועט זיך פאר דיר מײַען, און גייסט פון-דאנען א לעבעדיקער ארויס, זאָלסטו זיך היטן, מיר פאר די אויגן זיך נישט צו ווײַזן, וואָרעם באלד „פלומפל" איך דיך און מאך כיק...

אָפגעטאָן מיר מײַן רעכט, נעמט ער זיך צו דער האָרבאטער, וואָס האָט זיך געוואלגערט אפ דער ערד, געיאָמערט, געקלאָגט, קוקנדיק אפ מיר, און זיך געריסן בא די האָר.

— א, דו כצופע איינע! — בייזערט זיך דער מאמזער, א שטופ געבנדיק זי, נעבעך, מיטן פוס, — איך ווייס, נישקאָשע, פארשטיי אלצדינג. דאָס איז געווען אן אָפגערעדטע זאך — א כאסענע אָן קלעזמער. דאָ אפן בוידעם... א שיינ מיידעלע, נישקאָשע, און פאר מיר גיט זי זיך אוים פאר א רעבעצן... פון הײַנט אָן וועסטו שוין בא מיר וויסן, כצופע איינע!..

ער טוט זי א כאפ אין די הענט, און אומקערנדיק זיך צו מיר מיט א זאָג: שא, הונט, געדענק מײַנע ווערטער! ווערט ער מיט איר גע-שווינד אנטרונענ.

אינ געהענעם קען מען אזויפיל יעסורים נישט לײַדן, וויפל איך האָב איבערגעליטן. איך בינ געווען נישט אינ געהענעם, נאָר דער גע-הענעם אינ מיר. עס האָט אינ מיר געקאָכט, געברענט א העליש פײַער.

די האָר זײַנען מיר געשטאַנען קאַפּויר. עפּעס האָב איך געפֿילט, זיי שטעכן מיך ווי שפּילקעס, — און דאָ טאָר מען נאָך נישט הויך וויינען, נישט טאָן קיין פּיפּס.

שפּעטער אַ ביסל האָבן מיר אין די אויערן זיך פֿאַרטראָגן קוילעס: אַ סקריפּ פֿון רעדער, אַ ליאַרעם, אַ געשריי פֿון מענטשן. דאָס באַטײַט, בעוורע האָט זיך גערירט. די כאַליאַסטרע האָט זיך געלאָזט אין וועג אַרײַן, און מיט דעם פּעקל לײַט — מײַן האַרץ, מײַנע גוטע, בידנע, אומגליקלעכע האָרבאַטע, נעבעך.

אַ היפּשע לאַנגע צײַט ביך איך געלעגן ווי אַ שטומע שאָף, געבונדן אַף אַלע פֿיר, מיט אויגן, ווי די באַנקעס, פֿון הייסע טרערן. די שטריק האָט מיר זיך אײַנגעשניטן אין לײַב אַרײַן און באַ אַ מינדסטן רירעלע מיך געשניטן ווי אַ מעסער. עס האָט מיך דערצו נאָך געברענט אַ טרונק, — אָט, האָב איך געמיינט, עקט מיר זיך דאָס לעבן. פֿאַר גרויס ווייטעק האָב איך דערנאָך אָנגעהויבן שרײַען, טאָמער וועט עמעצער דערהערן. די כאַליאַסטרע האָט, נאָך מײַן רעכענונג, שוין געמוזט אײַנפֿאָרן גאַנץ ווײַט. איך שרײַ, אָבער אומזיסט, שרײַ צו דער וואַנט! עס טריקנט מיר אין האַלדז, עס באַשלאָגן מיך אַנגסטן. דאָס שרײַען קומט מיר שוין אָן שווער, איך מוז צווישן אָפּרוען. די לאַגע מײַנע ווערט וואָס ווײַטער — ערגער. נישטאָ שוין קיין קויעך צו שרײַען. די נעשאָמע הענגט מיר אַפֿן שפּיץ נאָז, דער מאַלכאַמאָוועס, פֿיל איך, איז נאָך איר געקומען, מע באַדאַרף שטאַרבן, יונגערהייט פֿון דער וועלט גיין. איך טו מיר אָן אַ קויעך, נעם זיך צונויף מיט אַלע קרעפֿטן און טראַכט, לאָמיך כאָטש טאָן דאָס לעצטע געשריי — לאָז הילכן די טקיִע־געדוילע פֿון מײַן אומגליקלעכן לעבן...

נאָר גאָט אָבער האָט אײַך, רעב אַלטער, געבראַכט, איר זײַט מיר בײַגעשטאַנען אין דער נויט און מיך דערהאַלטן באַם לעבן.

אז פישקע האָט געענדיקט זײַנ אומעטיקע מײַסע, איז צוגעפאלנ די נאכט און אונדזערע פערדלעכ האָבנ זיכ פארשלעפּט צומ גרינעמ בארג, וואָס פאר גלופּסק.

דער גלופּסקער גרינער בארג איז באקאנט קימאט דער גאנצער וועלט. נאָכ פונ גאנצ אלטע צײַטנ טראָגט זיכ וועגנ אימ ארומ צווישנ דעמ אוילעמ א לידל, וואָס קינד-און-קייט קענענ עס, וואָס אלע מאמעס און אמענ נעמענ דערמיט אײַנ און פארוויגנ ברעקלעכ קינדער. מײַנ מאמע, זאָל האָבנ א ליכטיקנ גאנײדנ, פלעגט מיר קינדווײַז אויכ אלצ זינגענ דאָס לידל:

אפ דעמ גרינעמ בארג,
אפ דעמ הויכנ גראָז,
שטייענ א פּאָר דײַטשנ
מיט די לאנגע בײַטשנ.
הויכע מאנענ זײַנענ זיי,
קורצע קליידער טראָגנ זיי,
אָווינו מעלעכ...

דאָס לידל פלעגט מיר זייער געפעלנ, פיל בעסער פונ אלע לידלעכ. עפּעס איז מיר דער גרינער בארג אזוי וואונדער-שיינ פאָרגעקומענ אינ מײַנ קינדעריש קעפּל! עס האָט מיר זיכ געדאכט, ער איז נישט גלאט גראָב פונ ערד, ווי די פּראָסטע בערגלעכ ארומ מײַנ שטעטל, ניינ! ער איז עפּעס, ווי זאָגט מענ עס, גאָר „קעצאפּיכים“... ווי דער האר-האזייסימ, דער בארג לעוואָנוינ, פונ ערעציסראָעל-ערד. — און די דײַטשנ דאָרט, זיי זײַנענ מיר פאָרגעקומענ עפּעס גאָר מעשונע-ווילד, איכ בעט זיי מעכילע, עפּעס אזעלכע מינע באשעפעניש, מינע בע-

הײמעס אזעלכע, אָקסנ, שויר-האבאָרנ... זײ שמײסנ מיט די לאנגע בײטשנ אונ לאָזנ צו גלופּסק נישט צוטרעטנ, ווי דער סאמבאטיענ — צו די רויטע ייִדעלעכ. ארײנ אינ גלופּסק — מוז מענ כאפּנ א שמיץ! אונ אלע דאָרט האָבנ א פּאָנעמ פונ אָפּגעשמיסענע... שפּעטער, אז איכ בינ ארויס פונ די קינדערשע שיכלעכ אונ אויסגעווענ א וועלט, אינ גלופּסק אויכ, האָב איכ שוינ געזענ אלצדינג מיט אנדערע אויגנ אונ פארשטאנענ ווי עס געהער צו זײנ דעמ פּשאט פונעמ לידל. דער גרינער בארג — איז פּאָשעט טאקע א בארג, נישט אזוי גרינ ווי בלאָטיק, זײער גריבערדיק. אונ די דײטשנ, הויכע מאנענ דאָרט, — זײנענ געזאָגט געוואָרנ אקעגנ יענע מאנענ מיט לאנגע הענט אונ קלעפּיקע פינגער, וואָס לאקכענענ אונ שנײדנ אָפּ קלימקעס. געווײנטלעכ איז דער שטײגער, דאָס ערשטע מאָל ארײנצופאָרנ קײנ גלופּסק אָנ א קלימעק. דערנאָכ, אז מענ איז שוינ גוט אָנגעלערנט, לאָזט עס עטלעכע ווערסט פאר גלופּסק עפּעס נישט רוענ. די אויגנ כאפּנ, ווי פונ זיכ אלײנ, א קוק הינטערנ בײדל, די הענט — א טאפּ דאָס קלימעקל, די בוזעמ-קעשענע, צושפּיליענדיק די קאפּאָטע אפּ אלע קנעפּלעכ. איכ בינ אויסנ דערמיט, אז דערגרײכנדיק דעמ גרינעמ בארג, האָבנ אלע אונדזערע אײוורימ, די נאָז אויכ, געפילט פונדערווײטנס ג ל ו פּ ס ק. אונ ערשט שפּעטער א ווײלע, אז מיר האָבנ אינ אלע זײטנ זיכ גוט ארומגעקוקט, א טאפּ געטאָנ אינ וואָגנ, האָב איכ מיכ דערמאָנט אינ פּישקענ אונ געזענ, ווי ער זיצט, נעבעכ, פארומערט, שטארק באטריבט.

איכ נעמ מיכ טרײסטנ פּישקענ, שטארקנ אימ מיט גוטע רייד, מאכנדיק זיכ דערבײ קלאָמפּערשט פרײלעכ, אונ לאָז אויס מײנע טרײסט-ווערטער מיט דער אנדערער העלפט פונעמ פריִערדיקנ באקאנטנ לידל:

...אָווינו מעלעכ —
דאָס הארצ איז מיר פרײלעכ,

פרייליכע וועלן מיר זיין,
טרינקען וועלן מיר וויין,
קרעפּלעך וועלן מיר עסן —
און אונדזער ליבן גאָט
קיינמאָל ניט פאַרגעסן.

— זאָרג נישט, פּישקע! אונדזער ליבן גאָט באַדאַרף מען קיינמאָל נישט פאַרגעסן. ער קען העלפן.

— איך פרעג איצט נישט מער, רעב מענדעלע! — מאַכט פּישקע מיט א ביטער געמיט, — צו וואָס האָט עס גאָט באַדאַרפט מיך מיט איר ווידער צונויפירן, ביכדיי באַלד טאַקע אונדז צעשיידן? עס זאָל אונדז פּלוצלים א שיין טאָג דאָס מזל, ביכדיי באַלד טאַקע זאָל אונדז נאָך ערגער פינצטער ווערן אין די אויגן?.. ס'איז עפּעס נאָר ווי א צעלאָכעס! און גוואַלד, ריבוינעשעלוילעם, אקעגן וועמען? אקעגן צוויי אומגליקלעכע, ביטערע קאַליקעס, וואָס איידער אזא ווייסט לעבן אין יעסורים, אין ווייטעק, וואָלט פאַר זיי פיל גלייכער געווען גאָר ניט געבוירן צו ווערן...

איך מאַך א פרום פּענעמל, און שאָקלענדיק מיטן קאָפּ, זאָג איך: טע-טע-טיי! — וואָס האָט אזויפיל געהייסן: מע טאָר נישט ריידן אזוינס!.. געזאָגט האָב איך עס, נישט ווייל דאָס איז בא מיר געווען א גוטער ענטפער אפּ דער קאשע, נאָר גלאַט אזוי, ווייל דער שטייגער אין דער וועלט איז שוין אזוי, אז איינער פרעגט פאַר צאָרעס שטאַרקע קאשעס, מוז דער אנדערער זאָגן מוסער, אָפּשלאָגן אים כאָטש מיט טע-טע-טיי. אָפּזאָגנדיק דעם מוסער, פון יויצע-וועגן, עפּן איך באַלד א מויל און רייד ווערטער פּאָשעט, ווי א מענטש, אזוי:

— זאָג נאָר, פּישקע, ווי דאָס מיידל הייסט? ביז אהער האָסטו זי אַלץ גערופן די האָרבאַטע, מיין האָרבאַטע. אצינד וויל איך וויסן, ווי זי הייסט.

— אקעגנ װאָס, רעב מענדעלע? — רופט זיכ אָנ פישקע, אָנקו-קנדיק מיכ פארװוּנדערט. — אקעגנ װאָס, איכ בעט אײַכ, װילט איר עס אזוי װיסנ? צו װאָס אומזיסט אויסגעבנ א מײדלס נאָמענ?

— פארשטײסטו, נארעלע, — ענטפער איכ, — דאָס קענ אמאָל צוניצקומענ. אפ מײַנע נעסיעס קענ זיכ מאכנ, איכ זאָל עפּעס נאָכ-שמעקנ, אויספאָרשנ. לאָמיכ װיסנ איר נאָמענ. נישקאָשע! זײער מעג-לעכ, דו פארשטײסט? אז דײַנ שאָדנ זאָל זיכ נאָכ אופזוכנ, איכ זאָל זײַנ דער שעליעכ.

— בײלע הײסט זי, — כאפּט זיכ פישקע זאָגנ מיט א קאָל, — זי הײסט בײלע!

פלוצלימ הערט זיכ עפּעס א שטארקער קרעכצ מיט א קלאפּ, װי עס האָט זיכ עפּעס אָפּגעריסנ. איכ קוק מיכ דערשראָקנ אומ און דערזע: מײַנ אלטער ליגט אויסגעצויגנ אפנ װאָגנ, זיפּצט און איז בלײכ װי די װאנט.

— װאָס איז אײַכ, רעב אלטער? — טו איכ אימ א פרעג. — איר װילט עפּשער נעמענ א ביסל בראנפנ! אײַכ איז נישט גוט?

— בע!.. — ענטפערט אלטער, שטארקט זיכ און זעצט זיכ װי-דער אופ.

— זאָג מיר, פישקע, — הײב איכ װײַטער אָנ נאָכ דעמ, אז איכ האָב מיכ בארוּקט װעגנ אלטערנ, — װײסטו נישט, װי די מאמע אירע האָט געהײסנ און פונװאַנענ זי איז?

— יאָ, — ענטפערט פישקע, — מײַנ האָרבאטע האָט מיר דער-צײלט, אז איר מאמע פלעגט מענ רופנ עלקע. זי געדענקט, װי דורכנ שלאָפ, אז די מאמע האָט זיכ געגעט מיט איר מאנ אינ טונע-יאדעװקע. זי פלעגט עס זײער אָפט דערמאָנענ און אויסלאָזנ איר שװער-ביטער הארצ צו איר װיסט טעכטערל, נעבעכ.

— מיט איר מאנ אינ טונעיאדעװקע! — מאכ איכ פארװוּנ-דערט. — װער זאָל דאָס דאָרט זײַנ איר מאנ, דער ראָשע-מערושע מיט

א שטיינערנ האַרצ, וואָס האָט דערוויַיטערט זײַנ קינד, זי געמאַכט אַזוי אומגליקלעכ? הא, טאָמער ווייסט איר, רעב אַלטער, וויאַזוי זאָל ער דאָרט בא אײַכ אינ שטעטל הייסנ?

אַלטער איז געזעסנ ווי א טויטער, אויסגעגלאָצט א פּאָר אויגנ, געקוקט עפּעס מעשונע־ווילד מיט אנ אָפנ מויל, אַזוי אַז ס'איז מיר אַנטפּאַלנ דאָס געזונט.

— ער האָט געהייסנ... — רײַבט פּישקע דעמ שטערנ אונ וויל זיכ דערמאָנענ דעמ נאָמענ, — ער האָט, האָט, דאַכט זיכ, געהייסנ... וואַרט א ביסל...

— אַלטער הייסט ער!.. — טוט אַלטער א געשריי אונ פאַלט אנידער אָפּנ וואָגנ.

— יאָ, טאַקע אַזוי, אַזוי! — זאָגט פּישקע, קוקנדיק אָפּ אַלטערנ, נישט אָנהייבנ צו פאַרשטיינ, וואָס זײַנ געשריי באַטײַט. — דאַכט זיכ נאָכ, עפּעס אויכ א צונעמעניש, יאַקנעהאָז. די מאַמע פלעגט באַמ טעכטערל שטיקער פלייש אויסרײַסנ, רופנ זי דערבײַ יאַקנעהאָזעכע, יאַקנעהאָזס טעכטערל, ווענ זי פלעגט האָבנ גרויסע צאָרעס, ווען מע האָט זי אָפּגעשאַפט פונעמ אָרט.

איכ אָבער האָב מיכ שוינ אָנגעשטויסנ, וואָס די גאַנצע מײַסע באַטײַט, אונ בינ געבליבנ עפּעס ווי מע גיסט איינעמ אָפּ מיט אנ אָקרעפּ.

אַלטער כליפּעט אונ שלאָגט זיכ מיט דעמ קולאַק אינ האַרצנ, מאַכנדיק דערבײַ:

— אמנם חטאתי! איכ האָב איר פאַרווּיסט דאָס לעבנ. זי, נעבעכ, איז טאַקע גערעכט:

„דער טאַטע האָט זי געקוילעט"...

א שטראָף פונ גאָט איז דערפאַר פונ א צײַט אָפּ מיר אָנגעשיקט געוואָרנ. ווזהינ איכ קער מיכ אונ ווענד מיכ, גייט עס מיר נאָר שלימשלימאַזל...

איך ה׳ייב אָן פּאר ראכמאָנעס צו טרייסטן מײַן אַלטערן, רייד אים אויס דאָס האַרץ און פאַרגלעט א ביסל זײַנע זינד: ער איז דאָך נישט מער ווי באַסאָרוועדאָם, פלייש און בלוט. דער יעיצערהאָרע איז בא אונדז, זינדיקע מענטשן, זייער גרויס. גאַנץ גרויסע צאַדיקים אַפילע זײַנען אין אַזעלכע זאַכן... געכאַפּט, און קענען אין דעם איניען פון כאַסענע-האָבן מיט דעם יעיצערהאָרע גאָרנישט מאַכן. זייער פיל פון אונדזערע עלטערן, צאַדיקים, זײַנען געווען לאַפּנמיצלעך, געלעגן אונטער דעם ווײַבס פאַנטאָפל, געטאָן איר ווילן און צעטריבן אַפילע אייגענע קינדער פון אַן אַנדער ווײַב, אויב נאָר זי האָט גע-הייסן...

פישקען זעט די גאַנצע זאַך אויס עפּעס מעשונע. ער זיצט פאַר-וווּנדערט מיט א פּאָר אויסגעשטעלטע אויגן, קוקט ווילד עפּעס אַף אַלטערן, אַף מיר און ווייסט נישט וואָס צו טאָן.

דערווײַל ווערט שטאָק-נאַכט. די שטערן פינקלען, ווינקען צו אונדז פונעם הימל מיט זייערע שײַנענדיקע ליכטיקע פּענעמלעך, גלײַך ווי זיי מישן זיך אַרײַן אין אונדזער שמועס, ווילן עפּעס זאָגן, און באַמ עק הימל הייבט אָן, ווי פון דער ערד, אַרויסצוגיין א גרויסע לעוואָנע, רויט ווי פײַער. דאַכט זיך, זי קוקט גלײַך גאָר אַף אונדז. אַלע דאָרט אויבן קוקן, דאַכט זיך, ווילן זען דעם שפּיץ, מיט וואָס די דאָזיקע מײַסע וועט זיך אויסלאָזן... מײַן אַלטער זעצט זיך געשווינד אוף, הייבט אוף זײַנע אויגן צום הימל און רעדט מיט האַרץ:

— איך שווער בא דעם, וואָס לעבט אייביק, אַז איך וועל נישט קומען אַהיים צום ווײַב און קינדער, נישט כאַסענע מאַכן מײַן בסולע, ביז איך זוך נישט אוף מײַן פאַרוואָגלט קינד! הימל און ערד זײַנען איידעס! איך פאָר טאַקע באַלד, און ווײ, ווײ דאָרט דעם, וואָס וועט זיך מיר אַקעגנשטעלן...

פישקע פאַלט אַרופ אַלטערן אַפן האַרצן, האַלדזט אים, קושט א

היפּשע ווײַלע אָנ ווערטער, אונ איז שטאַרק צעמישט. דערנאָכ שיסט ער אויס אַפ אַ ווײַנענדיק קאָל מיט אַ געבעט:

— גוואַלד, ראַטעוועט, ראַטעוועט זי...

מײַנ אַלטער שפּרינגט געשווינד אַראָפּ אַפ דער ערד, קריכט אַרופ צו זיכ אַפנ וואָגנ, אונ, געזעגענענדיק זיכ מיט אונדז פונדערווײַטנס, דרייט ער אויס דעמ דישל, טוט אַ שמיץ די שקאַפּע אונ פאָרט זײַנ וועגס. איכ מיט פישקענ קוקנ מיר אימ אַ היפּשע צײַט פונ הינטנ נאָכ, נישט צו ריידנ קיינ וואָרט. דערנאָכ גיב איכ אַ בליק צומ הימל, — די לעוואָנע אונ שטערנ גייענ זיכ זייער גאַנג, גאָר נישט דאָס פּאָנעמ וואָס פריִער, שטאַרק הויכ, האָפערדיק, ווײַט, ווײַט פונ אונדז, מענטשעלעכ. עס ווערט עפּעס אומעטיק — נישט פריילעכ אַפנ האַרצנ...

איכ טו אַ שמיץ מײַנ אָדלער, ער זאָל מויכל זײַנ זיכ שלעפּנ אַ ביסל גיכער, — אונ שפּעטלעכ באַנאַכט פאָרט מײַנ בײַדל איבער די גריבערדיקע גאַסנ פונ גלופּסק מיט אַ קלאַפּערײַ, אַ געשריי, אָנזאָגנדיק דעמ עולמ, הנה, זײַט ווִיסנ, נאָכ צוויי פרישע יִדנ זײַנענ אָנגעקומענ קיינ גלופּסק!..

1888

מא שמייבעמ?

„מא שמייבעמ? דאָס איז די ערשטע שאַלע, וואָס א ייִד פרעגט דעמ אנדערנ, גאָר א ווילד-פרעמדנ, וויבאלד ער באגעגנט זיכ מיט אימ אונ שטעקט אימ אָפּ א שאָלעמ-אלייבעמ. קיינעמ גייט בעשאַסמאַיסע גאָר אָפּ דער מאַכשאָווע נישט ארופ, אז מע זאָל זיכ קענענ אָנרופנ אשטייגער: „וואָס איז אַיַכ, רעב קאָרעוו, אזוי דאָ געלעגנ צו וויסנ, ווי איכ הייס? מיר ווילנ דענ איינער מיט דעמ אנדערנ זיכ מעשאַדעכ זאַינ? איכ הייס, ווי מע האָט מיכ א נאָמענ געגעבנ, אונ לאָזט מיכ געמאַכ“. אדעראַבע, די שאַלע „מא שמייבעמ“ איז א גאנצ נאטירלעכע זאכ. עס ליגט אזוי אינ דער טעווע, אקוראט ווי א טאָפּ צו טאָנ יענעמס נאַיע קאפּאָטע מיט א פרעג: וואָס קאָסט אג ארשינ; ווי צו בעטנ א פּאַפּיראָס בעשאס יענער עפנט אופ זאַינ טאַיסטערל מיט טיטונ; ווי ארייַנצושטעקנ די פינגער אינ יענעמס פושקעלע אונ נעמענ א שמעק טאבעקע; ווי ארייַנצוקריכנ מיט א פוס אינ יענעמס ביטל, איינטונ-

א קאפּיטל פונעמ בוכ „דאָס קליינע מענטשעלע“.

קענ דאָרט דאָס פארשמאָלצעוועטע פאטשײלכנ אונ רײַבנ דערמיט דאָס לײַב; ווי צוצוגײנ צו צווײ מענטשנ שמועסנ צווישנ זיכ, צולײגנ אנ אויער אונ הערנ זײער שמועס; אָדער ווי א פרעג צו טאָנ אײנעמ פלוצלימ פונ דער העלער הויט מיקויעכ זײַנע געשעפטנ אונ אָנוואַרפנ זיכ אפ יענעמ מיט אײצעס, כאָטש יענער האָט גאָר אינ זײ קלאל זיכ נישט גענײטיקט אונ קענ אָנ זײ זיכ אויכ באגײנ. אזעלכע אונ קעדוימע נאָכ אזעלכע זאכנ זײַנענ גאנצ געווײנטלעכ. אזוי איז דער סיידער-האָוילעמ פונ אײביקע צײַטנ, אונ אָנצורופנ זיכ אקעגנ דעמ וואָלט אויסגעקומענ עפעס טאקע רײנ מעשונע, עפעס מעשונע-ווילד, גאָר שעלוי-קעדערעכ-האטעווע. נישט נאָר אפ דער-וועלט, אפילע אויכ דאָרט, אפ יענער-וועלט, איז בא ייִדנ אײַנגעריעדט, אז טײקעפ באמ ארײַנשטעקנ אהינ א פוס איז דעמ מאלעכ-האדוימעס ערשטע שײַלע: „מא שמייכעמ, רעב קאָרעוו?" דער מאלעכ, וואָס האָט זיכ געראנגלט מיט יאנקעוו-אָווינו, ער אפילע האָט נישט מעשאנע געוועזנ פונ דעמ סיידער-האָוילעמ אונ אימ באלד טאקע א פרעג געטאָנ, ווי ער הײסט? הײַנט אפשיטע שוינ א מענטש, א באָסאָרוועדאָמ. איכ ווײס זײער גוט, אז בא מײַנ ערשטנ ארויספאָר אינ דער ייִדישער ליטעראטור מיט מײַנע מײַסעס וועט געווײס דעמ אוילעמס ערשטע שײַלע זײַנ: מא שמייכעמ, פעטער?

מ ע נ ד ע ל ע הײס איכ! אזוי, ראבוייסימ, האָט מענ מיכ א נאָמענ געגעבנ נאָכ מײַנעמ אנ עלטערזײדנ פונ דער מאמעס צאד, רעב מענדעלע מאָסקווער, זיכרוינוי-ליווראָכע. מאָסקווער האָט ער אינ זײַנע צײַטנ געהײסנ דעריבער, ווײַל ער איז אמאָל געוועזנ אינ מאָסקווע אײַנצוהאנדלענ דאָרט רוסישע סכוירע. דאָס האָט אימ פארשאפנ אינ זײַנ ווינקל א נאָמענ אונ גרויס קאָוועד. אלע האָבנ אימ געהאלטנ פאר א געניטנ, וועלטלעכנ מענטשנ, אז מע פלעגט בעשאס עפעס א

נויט און בא א פּראָשעניע-אָנשרײַבן מיט אים פֿריִער זיך מעיאשעוו זײַן, נאָר נישט דאָס בין איך אויסן.

דערמיט אָבער בין איך נאָך נישט יוצא. נאָך דער דאָזיקער ערשטער שײַלע הייבן בא יידן ערשט אָן זיך צו שיטן נאָך אַלערליי שײַלעס, ווי אשטייגער: פֿונוואַנען איז א ייִד? זײַנט איר א באַווײַבטער? האָט איר קינדער? מיט וואָס איז אײַער האַנדל? און וווּהין פֿאָרט איר? אוקעדוימע נאָך און נאָך אַזעלכע מינע שײַלעס, וואָס אַזוי איז שוין אָנגענומען געוואָרן בעכאָל טפוצעס יִסראָעל זיי צו פֿרעגן, אויב מע וויל א פּנים האָבן פֿאַר לײַט, אַז מען איז אַן אויסגעריבענער מענטש, נישט קיין באַנק-קוועטשער, און וואָס מע מוז אַלפּי מענטש-לעכקײַט דערויף ענטפֿערן אַזוי ווי א „גוט-יאָר!" אף איינעמס א „גוט-שאַבעס!" אָדער „גוט-יאָמטעוו!". איך וויל מיט א וועלט נישט אײַנ-רײַסן און בין בערייט אף די דאָזיקע שײַלעס אויך צו ענטפֿערן קורץ און גיך ווי נאָר מעגלעך.

אַליין בין איך א געבירטיקער פֿון צוויִאטשיטש, א קליין שטעטל אין טעטערי וועקער גובערניע, באַרימט מיט אירע גוטע בע-היימעס און נאָך מער מיט דעם צוויאַטשער, לעהאַוודל, וואָס מיט אים קלינגט די וועלט. נישט דאָס בין איך אויסן. אין מײַן פּאַספּאָרט שטיי איך אַלט 52 יאָר, נאָר באַשטימט וויפֿל איך בין אַלט קען איך אײַך נישט זאָגן, מײַן טאַטע מיט דער מאַמען, אַלייהעם-האַשאָלעם, זײַנען שטאַרק מעבולעק געווען אין דער רעכענונג פֿון מײַנע יאָרן. נאָך זיי ביידע בין איך געבוירן געוואָרן צום ערשטן ליכטל בעשאַס דער גרויסער סרייפע פֿון די קלייטן. נאָר נאָך דעם טאַטנס כעזשבן איז דאָס געווען בעשאַס די גרויסע קרירעס זײַנען פֿאַרשלעפּט גע-וואָרן אין אונדזער ווינקל, פּונקט אין דער צײַט, ווען דער אַלטער, זיכרוינוי-ליוורעכע, איז ניסטאַלעק געוואָרן. און די מאַמע פֿלעגט אויסווײַזן, אַז דאָס איז גאָר געווען מיט א יאָר צוויי נאָך דער ער-

שטער בעהאָלע, נישט הײַנט געדאַכט. א סימען אפילע, דענסטמאָל האָט זיך באַ אונדז געקעלבט די רויטע קו, און זוים-כאַנעקע האָט זי פאַר א האַלב שטעטל געמאַכט מילכיקע ווארעניקעס, וואָס מע האָט פון זיי געלעקט די פינגער און ליגן באַ טייל אַלטע ייִדן נאָך אי הײַנט אין טאַם. נישט דאָס אָבער בין איך אויסן. די פרימעטעס מײַנע אין מײַן פּאַספּאָרט זײַנען אזוי: די וווּקס — א מיטעלע; האָר, ברע- מען — גרוי; אויגן — קאַרע, די נאָז, דער מויל — מיטלמעסיק, א באָרד — א גרויע, דאָס פּאָנעם — א ריינס; אָסאָביע פּרימעטעס — נישטאָ. דאָס הייסט אינגאַנצן פּראָסט גאָרנישט, א מענטש ווי גע- ווינטלעך דאָסראָוו מענטשן, נישט קײַן קאָטער, קיין בעהיימע, כאָ- לילע. אײַ די קאַשע איז, גלאַט א פּאַספּאָרט גאָר אָן פּרימעטעס וואָלט דאָך אויך דאָס אייגענע באַוויזן, אז מען איז א מענטש? וואָרעם, ווי האָבן דען בעהיימעס פּאַספּאָרטן? דער טערעץ איז אָבער, אז קאַשעס פרעגן איז קיין סייכל נישט. הערסטו, דער גאַנצער סייכל איז דאָך טאַקע — אָט נאָט אײַך פּרימעטעס און ווייסט פּאָרט נישט, וואָס פאַר א פּאָנעם איך האָב... און בעעמעס טאַקע, לאָמיר זיך נישט נאַרן, וואָס וועט אײַך אַרויסקומען, אז איר וועט שוין וויסן, אשטייגער, אז מײַן שטערן איז א הויכער מיט א סאַך קנייטשן, אז מײַנע נאָזלעכער זײַנען זייער גרויסע און עפּעס מעשונע, אז איך קוק — מאַך איך דערבײַ צו א ביסל די אויגן, ווי א קורצזיכטיקער, און אז איך פאַרציי די ליפּן — זעט עפּעס אויס, ווי איך שמייכל מיט א שטעכנדיק גע- לעכטערל? גלייבט מיר, מײַן ווײַב אפילע פאַר אונדזער כאַסענע האָבן אזעלכע קלייניקײַטן אויך קלאָל נישט אינטערעסירט. מע האָט איר געזאָגט: מאַזלטאָוו, קאַלע, דו האָסט א כאָסן! און גענוג. וועמעס אייסעק דען איז דאָס יענעמס א נאָז, יענעמס א פּאָנעם? וואָס מאַכט עס אויס און וועמען גייט עס אָן? מיילע, ווייסט איר דאָך, אגעוו, שוין, ראַבויסײַ, אז איך בין א באַווײַבטער, קינדער, פאַרשטייט זיך

דאָכ בעמיילע, אז איכ האָב און, אָנ אײנאָרע, נאָכ פיל, וואָרעמ, ווו האָט איר א באוויבטנ יידנ, ער זאָל נישט האָבנ לעבאָלאָפּאָכעס א האלב מוצ קינדערלעכ? ביפראט נאָכ אנ אָרעמאנ. האנדלענ האנדל איכ מיט רומל, דאָס הייסט מיט כומאָשימ, מאכזיירימ, סידורימ, סליכעס, טכינעס אוקעדוימע אזעלכע מינע ספאָרימ. דערבײַ געפינט זיכ בא מיר אלערליי מײַסעס — אונ א ביסל פונ הײַנטיקע מינע ביכלעכ. איכ האָב איבערגעהאט אינ מײַנ לעבנ א סאכ מינע פארנאָסעס: באלד באמ אראָפּגיינ פונ קעסט בינ איכ געוואָרנ א כאלפנ, דערנאָכ א בסאָמימ-קרעמערל, א שענקער, א מויכער-טוועניק, א מעקלער אונ א מעלאמעד. איכ האָב מיכ געוואָרפנ, ווי דער שטייגער איז פונ יידנ, אפ אלע זײַטנ, אונ בינ געווענ, לוי-אליכעמ, א גרויסער עוויענ. ווי זאָגט מענ עפּעס — א סאכ מעלאָכעס אונ ווייניק בראָכעס. ביז לעסאָף האָב איכ מיכ גענומענ צו ספאָרימ אונ בינ דערפונ שוינ א צײַט מיט יאָרנ, באָרעכאשעמ, זייער שיינ זיכ מעפארנעס. כוצ רומל, פיר איכ נאָכ מיט מיר בערשעטער טאלייסימ, טאלעסקאָטנס, קאָפּלשמוינעדיקע ציצעס, רעצועס, שויפרעס, הייעלעכ, מעזוזעלעכ, וואָלפּציינדלעכ, קאמייעלעכ, קינדערשע בליטשקענע שיכעלעכ אונ יארמלקעלעכ, אונ אמאָל אויכ מעש אונ קופערווארג. וויארומ מעש אונ קופערווארג קומט צו ספאָרימ, ווייס איכ אליינ נישט, נאָר אזוי איז שוינ בא אונדז אײַנגעפירט מיקאמע-וועקאמע שאָנימ, פונקט ווי א יידישער מעכאבער מוז אמאָל אויכ זײַנ אי א שאדכנ, א פוילישער שאמעס אינ א קלײַזל מוז דערבײַ דאָרט האלטנ א קליינ שענקל, ווי א סבאָרשטשיק מוז אמאָל אפ א סימכע בא די פײַנעבעריעס קאָכנ פיש אונ זײַנ א סארווער, ווי עפּעס א קלייקוידעש מוז דאָסראָוו זיכ אָפּגעבנ מיט פלאָטקעס, פארקאָכנ אמאָל א קאשע, אונ ווי א ליאד גוירל מוז האָבנ כיילעק אינ דער טאקסע... נישט דאָס בינ איכ אויסנ. יאָרנלאנג בינ איכ אינ אונטערוועגנס, איכ פאָר ארומ אינ

גאַנץ פּוילן און בין דאָרט פול אין אַלע שטעט און שטעטלעך. מע קען
מיך, באַרעכאַשעם, אומעטום ווי אַ בייזן שילינגער. איר וועט מיך
דאָרט טרעפן שטייענדיק מיט מײַן בײַדל דאָסראָזו לעבן בעסמעד־
רעש. מײַן פערדל שטייט אויסגעדרייט מיט דעם פּאָנעם צום וואָגן
און עסט, אויב ער האָט נאָר, סיטשקע פון אַן אויסגעשפּרייטן לאַנטוך,
וואָס איז צוגעבונדן פון איין זײַט צו די קאָזלעס און פון דער אַנ־
דערער זײַט צו ביידע אין דער הייך אופגעשטעלטע האָלאָבליעס.
ייִדישע קינדערלעך פאַרגאַנווענען זיך שטילערהייט און רײַסן געשמאַק
סטרונעס פון זײַן עק, נעבעך, און ער, שלימאַזל, שטייט זיך גאַנץ
רויִק, עס זאָל דאָס אים אָנהייבן צו אַרן. ער לאָזט אַמאָל דערבײַ
אַראָפּהענגען די אונטערשטע ליפּ, און עס דאַכט זיך גאָר דענסטמאָל,
ער לאַכט עפּעס מיט ציין, נאָר ווי, לעהאַוודל, אַ מענטש. אַז מאַכט זיך
אַמאָל, ער האָט נישט וואָס צו עסן, שטייט ער זיך פאַרטראַכט מיט
אופגעשטעלטע אויערן און קוקט אין בײַדל אַפּ די ספאָרים עפּעס אַזוי,
אַז מע וואָלט געמעגט שווערן, ער פאַרשטייט דערינען זייער גוט מיט
זײַן פערדישן מויעך און נעמט עס אַפּ זײַנע קיילים עפּשער נאָך פיל
בעסער, ווי אַן אַנדער באַהעלפער, מעכילע. נישט דאָס בין איך אויסן.
דאַכט זיך, איך האָב שוין מײַנס יויצע געווען, אַלצדינג אײַך אָפּ־
געזאָגט, און מעג שוין אָנהייבן מײַן סיפער־האַמײַסע. איבעריקנס בין
איך דאָך נישט מער ווי אַ מענטש, עפּשער האָב איך עפּעס פאַרגעסן,
מעגט איר מיר זיכער גלייבן, אַפּ מײַן וואָרט, אַז וויבאַלד איך וועל
מיך נאָר דערמאָנען, וועל איך עס גאַנץ געוויס צושטעלן אין איינע
פון מײַנע מײַסעס, וואָס איך האָב בעדייע מיט גאָטס קויעך איינע
נאָך דער אַנדערער אָפּצודרוקן. און ווײַטער, אויב עמעצער וועט קיין
צײַט ניט האָבן און טאַקע באַלד וועלן וויסן קאָל־שוירעש־דאָוואָר, איט־
לעכס פּיצעלע, מעג ער זיך מאַטריִעך זײַן צו מיר צו שרײַבן און וועט
באַקומען פון מיר אײַנגיכן אַ קלאָרע טשוווע. מײַן אַדרעס איז: מענ־

דעליו יודעלאָוויטשו מויכערו ספּאָרעמו אַוון צוויאַטשיטשו. דעמ טיטל גאָספּאָדינו יעווריין באַדאַרפ מענ נישט שרײַבנ. מע וועט אַזוי אויכ ווייסנ.

שאַט, שאַט, ראַבויסימ! איקער שאָכאַכטי, גוט, כלעבנ, וואָס איכ האָב מיכ באַצײַטנס אַרומגעקוקט. דער מינהעג פונ אונדזערע ייִדישע מעכאַברימ איז, ווי איטלעכנ איז באַקאַנט, אַרײַנצושטעלנ זייערע ווײַ-בער, די צנועס, אינ זייערע בעפיירעש ספּאָרימ מיט די נעמענ אָדער מיט א האַמצאָעלע דורכ ראָשעטייוועס אונ אָפּצולויבנ אינ טאָג אַרײַנ זייער גוטסקײַט אונ פרומקײַט. בעבײַנ וועט איר דאָכ אַוואַדע וועלנ ווייסנ לעכאָלאָפּאָכעס ווי מײַנ ווײַב הייסט, אונ וועט טאַקע זײַנ זייער גערעכט.

שאַט, זי הייסט יענטע!

אָנמערקונגען און דערקלערונגען

מאסאָעס ביניאָמינ האשלישי

קיצער מאסאָעס ביניאָמינ האשלישי — א פארקירצונג (געמיינט: א קורצ געפאסטע איבעראַרבעטונג) פונ ביניאָמינ דעמ דריטנס רײַזעס.

לויט דער פאָרמ, אינ פראט פונ געבוי אימיטירט דאָ מענדעלע ביניאָמינ פונ טודעלאס „מסעות”: צווערשט גייענ קלוימערשט ציטאטנ פונ ביניאָמינ דעמ דריטנס באשרײַבונג גופע אינ ערשטער פערזאָנ (זיי הייבנ זיכ געווייגלעכ אָנ אינ העברייִש), און נאָכדעמ קומט א פאראפראז פונ ביניאָמינס רײַזע-פאסירונגענ אינ דריטער פערזאָנ.

נסיעה — רײַזע. אונטער די הרי-חושך — הינטער די פינצטערע בערג. די דאָזיקע לעגענדארישע בערג ווערנ דערמאָנט אינ די מיטלאלטערלעכע יידישע רײַזע-באשרײַבונגענ. כידושים — וונדער. שיווים לעשוינעס — זיבעציק שפראכנ; געמיינט: אפ אלע שפראכנ פונ דער וועלט. לויט דער יידישער פארעלטערטער פאָרשטעלונג זײַנענ אפ דער וועלט פאראנ נאָר זיבעציק שפראכנ.

האקדאָמאס מענדעלע מויכער-ספאָרימ

האקדאָמאס — פאָרוואָרט. דער סטיל פונעמ פאָרוואָרט אימיטירט פאראָדיסטיש די טראדיציאָנעלע „האקדאָמעס“ צו די העברעיִשע ספאָרימ און אלט-ייִדישע ביכער. דער **בוירע** — דער באשעפער (גאָט). **גאלגאלימ** — דאָ: הימל-קערפערס, שטערנ, פלאנעטנ. **מיקאָלשעקיינ** — אווארע, שוינ אָפגערעדט, ווער שמועסט. **לעכאָלאפאָכעס** — וויניקסטנס. **א מייע קיטעס** — הונדערט גרופעס. **ענטפערנ קוימעמיעס** — דאָ געמיינט: אָנזעצנ. **א פיזמענ** — דאָ געמיינט: עפעס אָנריידנ אפ עמעצנ, מאסערנ.

קוינע-שעמ געוועג — בארימט געוואָרנ, געמאכט זיכ א נאָמענ. **ארצויס-האמיזראָכ** — די מיזרעכ-לענדער. **קליי-זייענ** — וואָפנ, געווער. **מאסיג זיינ** — באגרייפנ. **בעכאָל-האָויפאנימ** — דאָ געמיינט: יעדנפאלס.

ביניאָמינ דער ערשטער — ביניאָמינ רויפע פונ טודעלא, געלעבט אינ XII יאָרהונדערט אינ שפאניע.

ביניאָמינ דער צווייטער — א רומענישער ייִד, א וועלט-רייזנדער (1818—1864). זיינ אייגנטלעכער נאָמענ איז געווענ יאָסעפ-איזראעל.

מאפליג צו זיינ — אויסצייכענענ, באזונדערס רימענ. **קנופיע** — כאָפטע, קליקע. **מעקאבלימ** — געמיינט: אָרעמעלייט, שלעפער. **פאָסעק** — א פראזע פונ דער ביבל. **פע-עכאָד** — איינמוטיק, איינשטימיק.

קעפי — נאָכ, לויט. **לוי-אלייכעמ** — ניט פאר אייכ געדאכט. **פאָטראוועס** — געריכטנ. **האקאָטנ** — דער קליינער.

דאָס ערשטע קאפיטל

ניסגאדאלטי — אופגעהאָדעוועט געוואָרנ. **האצנועמאָראס זעלדע טיכיע** — די פרומע פרוי זעלדע זאָל לעבנ.

באלע-האמצאָעס — וויצלינגענ, מענטשנ מיט איינפאלנ. **דער טויגער** — געמיינט: טערקיי; **קירע** — געמיינט: עסטרייכ.

גזירעס — געמיינט: רעפרעסיעס פונ דער צארישער מעלוכע, גע-ווענדט קעגנ דער ייִדישער באפעלקערונג. רויטע ייִדלעכ — די לעגענדארישע ייִדישע שוואָטימ, וואָס לעבנ קלוימערשט הינטער די „האָרע-כוישעכ". ראזבירײַעט — געמיינט: באטראכט, באהאנדלט. באטאָגטע — באיאָרנטע. זײַנענ מאפקיר — לאָזנ אפ העפקער. בישלײמעס — פולקומ, געמיינט: געוויסנהאפטיק. לע-שעמ-שאָמאיִמ — פונ גאָטס וועגנ. העלער — אנ אלטע דײַטשי-שע אונ עסטרײַכישע קלײנע מאטבייע, געמיינט: א גראָשנ. וועהאקל שאָריר וועקאיאָמ — א טראפארעט פונ א באשטעטיקונג אינ די פראָטאָקאָלנ פונ די אמאָליקע קאָהאָל-פארזאמלונגענ, ראבאָנישע אופרופנ, צירקוליארנ. לויט זײַנ באדײַטונג ענלעכ צומ רוסישנ: «быть посему», «и тому (написанному) верить». קאָל מאלכע — אלע קיניגנ. בעגילופנ — דאָ געמיינט: שטארק אופגעלייגט. קאנ — 150.

באלע-ביטאָכנס — אָפטימיסטנ, מענטשנ מיט גרויסער האָפע-נונג. איז זיכ מעפארנעס — שפײַזט זיכ. ביטמימעס — נאיִוו, טאמעוואטע.

האשעמ יִסבאָרעכ — גאָט. באָרעכ האשעמ — גאָט צו דאנקענ. א קײלע — דאָ געמיינט: אנ אינסטרומענט. א קאָל-נעגינע — א שטימ צומ זינגענ. מוסאָפימ — די צוגאָב-טפילעס פאר שאבעס אונ יאָמטעוו. יאָמימ-נויראָימ — ראָשעשאָנע אונ יאָמקיפער. אינ דער סוויווע — געמיינט: אינ א יִישעוו אויסער דער שטאָט. א שטאָט — דאָ: א שטענדיק אייגנ אָרט אינ שול. ראכמאָנימ בנײ ראכמאָנימ — דערבארעמדיקע, קינדער פונ דערבארעמדיקע.

שוואכ — א לויב, א קאָמפלימענט. האלבאָשע — קליי-דונג. כאמישעאָסער — געמיינט: דער 15-טער טאָג פונ כוידעש שוואט, ווענ, לויט דער ייִדישער רעליגיִעזער טראדיציע, פלעגט מענ עסנ באָקסער אונ אנדערע פיירעס. קוימעמיִעס — האָפערדיק. אלפי מיקרע — לויט א צופאל. יארדנ — דער הויפט-טײַכ פונ פאלעסטינע. מעאָרעס-האמאכפײלאָ — לויט דער ביבלישער לעגענדע, די הייל, ווו עס זײַנענ באגראָבנ געוואָרנ די „אורפאָטערס" פונ די ייִדנ. קויסל-מאראָווי — די מײַרעוודיקע

וואנט. רעשטן פון א וואנט אין יערושאָלאַיִם. לויט דער ייִדישער טראַדיציע, איז דאָס די מיַירעוו-וואנט פונעם אמאָליקן ביים-האַמיקדעש. כאַמיי-טעוואַריע (ריכטיקער: כאַמיי טיבעריאַ) — די וואַרעמבעדער פון טיבעריע (אין פאַלעסטינע). האַר-האַזייסים — „איילבערטן-באַרג", ניט וויַיט פון יערושאָלאַיִם.

בעיאָד ראָמאָ — גענויינט: שטרענג. אַד מאָסיַי? — ביז וואַנען? דער סאַר שעל יישמאָעל — דער מאַלעך, דער הימל-שער שיצער פון יישמאָעל (פון די מוסולמענער). שוילעט זיַינ־ערשן, האָבן די מאַכט.

אַסערעס-האַשוואָטים — די צען שוואָטים, וואָס האָבן אין אוראַלטער ציַיט באַוווינט דאָס קיניגריַיך ייִסראָעל און זיַינען פאַרטריבן געוואָרן פון פאַלעסטינע אין יאָר 719 פאַר אונדזער ערע, ווען דאָס דאָזיקע קיניגריַיך איז כאָרעוו געוואָרן. וועגן דעם, וווּ די דאָזיקע צען שוואָטים געפינען זיך, זיַינען געשאַפן געוואָרן אַ סך לעגענדעס.

„בנ יי-מוישע" — אַ לעגענדאַרישער ייִדישער שייוועט, וואָס וווינט קלוימערשט „הינטער די האָרע-כוישעך". עלדאָד האַדאָני — אַ ייִדישער רײַזנדער פון IX יאָרהונדערט, אַן אַוואַנטוריסט.

אַ האָדעסל — אַ ריטועלע בסאָמים-פּושקעלע, געווײַנלעך אַ זילבערנס. טישבוירעס — ברוכצאָל. אַזאַ האַדראַס-פּאָנעם — אַזאַ שיינ אויסזען. מומכע — ספּעציאַליסט. קעפּי האַשמוע — לויט די קלאַנגען. כאַרטומע מיצראַיִם — די קישעפמאַכער פון עגיפּטן.

דאַכקעס — ענגשאַפט, נויט. נילקעד — געפאַנגען. מעצורעפ לאָזע — צוגעגעבן דערצו.

אַ ניצוץ — אַ פונק. מעסוגל געוועןן — פייִק געווען.

ראַבע-באַר-באַר-כאָנע — איינער פון די טאַלמוד-געלערנטע פון סאָף III יאָרהונדערט. וועגן זיַינע רײַזעס ווערן אין טאַלמוד געבראַכט פאַנטאַסטישע דערציילונגען. „שוואָכע-יערושאָלאַיִם" — אַ העברעיִש ביכל וועגן דער שטאָט יערושאָלאַיִם. דער אווטאָר — יאַקאָוו באָרוך. דערשינען אין יאָר 1785. הויסאָפעס — צוגאָבן. „צייל-אוילאָם" — דאָס קאָסמאָגראַפישע ווערק „L'image du monde" פון נאָסוען, וואָס מאַטיסיאָהו דעלאַקראָטי האָט איבער-

געארבעט אפ העברייִש. איז ער *קוילעל* — אנטהאלט ער. אלע *שעווא-כאָכמעס* — אלע זיבנ וויסנשאפטנ, געמיינט: די גאנצע וויסנשאפט ביכלאל. *כידושימ-וועניפלאָעס* — ווונדער איבער ווונדער. *גוימער* געווענ — באשלאָסנ.

דאָס צווייטע קאפּיטל

א קאָדעש — א הייליקער, א מארטירער. *אנ אגונע* — א פרוי, וואָס איר מאנ האָט זי פארלאָזנ און איר ניט געגעבנ קיינ גט. *באל-פּאכדנ* — א שרעקעדיקער. *איימאס-מאָוועס* — טויטשרעק. *געדופעט* — געהאָפּט. *טאכטוינימ* — אונטערהויזנ. *פעלפּענע* — זײַד-סאמעטענע, וועלוועטענע. *דער ליוויאָסנ* — א פאנטאסטישער ריזנ-פיש.

האנהאָגע — אופירונג. *א פּליע* — א ווונדער. *א קײַמעלאָנ* — געמיינט: אנ אָנגענומענע אקסיאָמע. *זעלט עס* — וואָלט עס. *טייקו* — אינ טאלמוד א פאָרמולע פונ אריבערגיינ צו אנ אנדער איניענ, ווענ עס ווערט געשטעלט א פראגע און עס ווערט אפ איר קיינ ענטפער ניט געגעבנ. *באלדאָווער* — געמיינט: שעד, טײַוול.

געבליבנ מוסקעמ — געבליבנ באשטימט. *בוידעק זײַנ* — אויספאָרשנ, דאָ: איבערקוקנ, רעווידירנ. *לאָכיינ* — דעריבער. *אלפּי דערעכ-האטעווע* — נאָכנ נאטירלעכנ גאנג. די *טאקסע* (קאָראָבקע) — א קאָהעלשער שטײַער-אָפּצאָל אפ פלייש באמ צאריזמ. די דאָזיקע שטײַער-אינסטיטוציע איז געווענ איינס פונ די שווערסטע עקספּלואטאציע-מיטלענ אינ די הענט פונעמ קאָהעל און די גווירימ קעגנ דער ייִדישער אָרעמשאפט.

טכומ-שאבעס — דער שטעכ, וואָס א רעליגיעזער ייִד האלט פאר דערלויבט צו גיינ אומ שאבעס (אויסער דעמ ייִשעוו). *אלעקסאנדער מוקדענ* — אלעקסאנדער, קיניג פונ מאקעדאָניע, אינ גריכנלאנד, 356—323 פאר אונדזער ערע. *פּיפּערנאָטער, לינדענוואָרעמ* — פאנטאסטישע, אויסטערלישע כײַעס. *מעשולאָכעסנ* — געמיינט: אָנשיקענישנ.

סאָנע-צינען — א שאָוויניסטישע רעדנסאַרט, א באַוואָרעניש, ווענ א רעליגיעזער ייִד רעדט וועגנ א מעגלעכנ אומגליק. כײַעס-ראָעס — בייזע כײַעס. ווילדע אומעס — ווילדע פעלקער. זיכ מעיאעש געווענ — געקומענ אינ פאַרצווייפלונג. ביסטו מענאַצייעכ — באַזיגסטו. א קיילע שליימע — א פולקומע זאכ.

דאָברי דיענ — גוט-מאָרגנ!

שעאָר-יעראָקעס — די איבעריקע קרײַטעכצער. ניט געווענ לעראָצנ — ניט געפעלנ. א שאלשעלעס — א באַשטימטע נאָטע פונ דעמ רעטשיטאַטיוו, מיט וועלכנ מע פלעגט לייענענ די ביבל אינ שול. בעזמ — אויב. אומעס-האָוילעמ — געמיינט: ניט-ייִדנ. די מײַסע פונ יויסעפ האצאדיק מיט זליכענ — די ביבלישע דערציילונג וועגנ דעמ, ווי פויטיפערס פרוי האָט געפרווט פאַרפירנ יויסעפנ. די שפּעטערדיקע ייִדישע לעגענדע רופט אָנ פויטיפערס פרוי מיטנ נאָמענ זליכע.

נו, זשידקאָ, א שטשאָ, טראָשקע ליפּשע? — נו, ייִדל, וואָס, עטוואָס בעסער? טראָשקע טעבע ליפּשע? — איז דיר עטוואָס בעסער? בינשימע אכאס — אינ איינ אָטעמ. ליפּשע, ראק ריבי מאָי, אײַ, אײַ, אײַ — בעסער, נאָר די פיס מײַנע, אײַ, אײַ, אײַ. ראק — נאָר, „ריבי" באַטײַט פיש. ביניאָמינ אונטערשיידט ניט צווישנ „ש" אונ „ס" אונ אזוי-ארומ טײַטשט ער פיס — ריבי. איזווידקי טי, זשידקאָ? — פונוואַנענ ביסטו, ייִדל? מאהעפּאַכ-פּאַשטאָ — צוויי באַשטימטע טענער פונ דער טראַדיציאָנעלער גאַמע פונעמ רעטשיטאַטיוו, מיט וועלכנ מע פלעגט לייענענ די ביבל. יא ניאָמקא, ביניאָמקא אוו טונעיאַדעווקו — איכ בינ ניאָמקע אינ טונעיאַדעווקע. טי איז טונעיאַדעווקי? קאזשי זשע, שטשאָ טי וויטאראַשטשיל נא מעני אָטשי אי גליאַדיש יאַק שאַליאָני? אליע מאָזשע טי טאקי אי שאליאָני? טראַסצא טוואָ! מאַטערי! — דו ביסט פונ טונעיאַדעווקע? זאָג זשע, וואָס האָסטו אויסגעגלאָצט אפ מיר די אויגנ אונ קוקסט, ווי א מעשוגענער? אונ עפשער ביסטו טאקע מעשוגע? א רועכ אינ דײַנ מאמענ ארײַנ! יא טעבי לעכאטכילע קאזאטע, יא ניאָמקע טאמ אוו טונעיאַדעווקו! — איכ האָב דיר

לעאכטכילע געזאָגט, איכ בינ גיאָמקע, דאָרטנ אינ טונעיאדעווקע. אווו טונעיאדעווקי זשינקא טעבי דאמ טשארקע שליש אי שאבאשקאָווע בולקע, אי דאָברע דאנקויעט טעבי — אינ טונעיאדעווקע וועט דיר (מײַנ) ווײַב געבנ א קעלישעק בראנפנ אונ שאבעסדיקע כאלע אונ וועט דיכ גוט באדאנקענ. דאָברע, זשידקאָ — גוט, ייִדל. שײַלעס — פראגנ.

טשויעש, סקילקע כאָטשעש זא פיוענ? זא ציבולי? — הערסט, וויפל ווילסטו פארנ האָנ? פאר די ציבעלעס? מאָזשע מאיעש קארטאָפלי, יאיִצי? — עפשער האָסטו קארטאָפל, אייער? בעסויכ האבאָיִמ — צווישנ די אָנקומענדיקע. טשויעש, מאָזשע טי באטשיל נא דאָראָגי זשידקאָ? או נאס יעדינ זשידקאָ, ביניאָמקא, ווטשאָראָ פראָפאל יאק אווו וואָדו — הערסטו, עפשער האָסטו געזענ אפנ וועג א ייִדנ? בא אונדז איז איינער א ייִד, ביניאָמקע, נעכטנ פארפאלנ געוואָרנ ווי אינ וואסער. אוספייעט — באוויזנ.

ראטונעק — רעטונג. טאכבולעס — מיטלענ. גענעזנ ווערנ — אויסגעהיילט ווערנ. גוימל בענטשנ — זאָגנ אינ שול די בראָכע, וואָס איז באשטימט פאר די, וועלכע ראטעווענ זיכ פונ א טויט-געפאר.

דאָס דריטע קאפיטל

גויווער געווענ — בײַגעקומענ. א כאקרענ — געמיינט: א פילאָסאָפ. מיט יעשועס אונ נעכאָמעס — מיט הילפ אונ טרייסט.

איישעס-כײַעל — א פרוי א בעריע. א נאס אפטייקל — געמיינט: א שענק. נאָכנ קעסט אראָפגייענדיק — נאָכנ אופהערנ עסנ קעסט באמ שווער. איז זיכ מעהאנע — האָט פונ דעמ האנאָע, קוויקט זיכ. ייִטער — דער רעשט, וואָס בלײַבט בא א שנײַדער פונ דעמ באשטעלערס צײַג. זיכ מיסכײַעוו געווענ — זיכ אונטערגענומענ. סילעקנ דעמ מויסער — דעקנ דעמ רעשט.

בישטיקע — אין דער שטיל, בעסאָר. הינדיאָ — אינדיע. סאמבאטיען — א לעגענדארישער טײַך, וואָס זעקס טעג אין וואָך האַלט ער קלוימערשט איך איינ ארויסוואַרפן פון זיך שטיינער און שאבעס רוט ער. קעצאַפּיכים — ווי א קוכן. די קאָמענטאטאָרן פון דער ביבל האָבן ניט געוווּסט די עטימאָלאָגיע פונעם וואָרט, און דאָס וואָרט איז אזויארום פארעכנט געוואָרן אלס אן עקזאָטיש.
האמצאָע — אײַנפאל. א פּאָקאָרנער — א געהאָרכזאמער.

מוידע זײַן — אָנערקענען. בערעלעך — בוזיקעס אָדער שישקעס פלעגן שטיפעריש ווארפן טישעבאָוו די יִנגלעך, ווען די דערוואקסענע האָבן געזאָגט „קינעס". קישעלעך — מיט קישעלעך פלעגט מען זיך באוואַרפן הוישײַנעראבע באנאכט, קעדיי ניט לאָזן אײַנשלאָפן, ווען מע זאָגט דעם „טיקן". טיקן — א ריי ספּעציעלע אויסצוגן פון דער ביבל פאר דער נאכט פון הוישײַנעראבע (און פאר דער ערשטער נאכט פון שוּוּעס).

קאפּאָרע־הינדל — א סינאָנים פאר אָפּקומען לײַדן פאר פרעמדע זינד. דאָצן — ווילן. מעוואטל זײַן — פארניכטן, צונישט מאכן. קונדייסים — פארשײַטע יִנגלעך. טארבעס — געמיינט: דערעכערעצ, אָפּשײַ.

מעקאבל בעאהאווע זײַן — אָנעמען פאר ליב. שויעלבעייצע זײַן — פרעגן אן אייצע. כעלקאס־האלאָשן — גלאטיק צינגל. לימדינאס־האיאם — אין א לאנד, וואָס געפינט זיך אפ דער אנדערער זײַט יאם.
מיט הימלײַוועס — מיט ענטוזיאזם.

א טרופּע — געמיינט: א מיטל. יִשמעילים — געמיינט: מאכמעדאנער. דער נאָגיד — אין געגעבענעם קאָנטעקסט געמיינט: דער האר, פירשט פון די דאָרטיקע יִדן. איז זיך אויסעק — פארנעמט זיך.

קראכים — ריזיקע שטעט. די אומעס — געמיינט: די ניט־יִדישע פעלקער. א ברים — א בונד. דער קויפער אל־טורעך — וואָרשײַנלעך, דער פירער פון א מוסולמענישן שטאַם. בנייריכאָוו — א שטאַם, וואָס ווערט עטלעכע מאָל דערמאָנט אין דער ביבל. אין דער נאָכביבלשער ליטעראטור איז ארום דעם שטאַם געשאפן געוואָרן פיל לעגענדעס. א מישנע־לעמעלעך — א וויצע-

קיניג. טקיעסקאפ — א האנט-שלאָג, צו באצייכענען, אז ס'איז עפּעס אָפּגערעדט געוואָרן.

דו ביסט מוסקעם? — דו שטימסט איַין?

יערכע — וויַיסע זעמש. אין דער האסכאָלע — אין אָנהייב. מעקייַעם-פּסאק זיַין — געמיינט: אָפּטאָן זיַין רעכט, אָפּשמיַיסן.

דאָס פערטע קאפּיטל

א כאָקל — דער רעליגיעזער סייפער „כאָק לעיִסראָעל".

שאַלן — טרומייטערן. אין גאָטס שליכעס — לויט גאָטס אופטראָג. די לעפּצן — די ליפּן. מעלעכ-עליוין — איינער פון די הימנען, וואָס גייען אריַין אין דער ליטורגיע פון ראָשעשאָנע און יאָמקיפּער. קיסע-האקאָוועד — גאָטס טראָן.

געלוגט — אויסגעקוקט. א אינד — א סארנע. געזעלן — כאווער, געהילף.

דאָס פינפטע קאפּיטל

איז נישט בעיעכוילעם — קאָן ניט.

ביז דעם עלעפ האשווו! — ביז דעם זיבעטן טויזנט, געמיינט: ביז עס וועט ווערן זיבן טויזנט יאָר לויט דער טראדיציאָנעלער יידישער צייַט-רעכענונג.

ווי א קאזאיעס — ווי אן איילבערט די גרויס. א פערטלדיקן סייפער — א סייפער געדרוקט אין קווארטאָ (אין א קליינעם פאָרמאט). א מאכזערל — א בוך, וואָס אנטהאלט די ליטורגיע פאר די פארשיידענע יאָמטויווים. אקדאָמעס — א רעליגיעזער הימן פארן יאָמטעוו שוועס, אָנגעשריבן אַפ אראמיש. פארפאסט האָט אים מייער שאַצ אין XI יאָרהונדערט, און ניט עלדאָר האדאָני, ווי ביניאָמין מיינט. מאפסיק געווען — איבערגעריסן.

קאָלי זשיד ספּיוואיע, קאָלי ווין גאָלאָדני — ווען זינגט א ייִד, ווען ער איז הונגעריק. מעפּוירעש זיַין — דער-

קלערנ. אינ אלע ראמאכ אייוורימ — געמיינט: אינ אלע גלידער. אונטערגעלענט זייער הארצ — איבערגעביסנ.

א קאָראָבקעלע — דאָס זעלבע, וואָס טאקסע. א קלייקוידעשל — א גײַסטלעכער. א כעווערעלע — א (רעליגיעזע אָדער צדאָקע-) געזעלשאפט. מעכאברישער — אווטאָרשער. א זיוועג מינ האשאָמאימ — געמיינט: באשערטע פאָר. אינ גאשמיעס — אינ מאטעריעלע זאכנ. אינ רוכניעס — אינ גײַסטיקע זאכנ. א גרויסער קיוונ — א וויכטיקער מיינ. טארגעמ — בוכשטעבלעכ: איבערזעצונג. געוויינלעכ האָט מענ אינ זינענ די קאנאָניזירטע איבערזעצונג פונ דער ביבל אפ אראמיש, דאָ: די אראמישע שפראכ. כוצ לאָארעצ — געמיינט: ניט אינ ערעציסראָעל. מיט דײַטש — געמיינט: מיט יידיש.

בעהאכנאָע — אונטערטעניק. ביטאָכנ — געמיינט: דאָס פארלאָזנ זיכ. קעהײַ לישנאָ — געמיינט: מיט די ווערטער. דאָברי דיענ! קאזשי נאָ, טשעלאָוויטשע, קודי דאָראָגי אפ ערעציסראָעל? — גוט-מאָרגנ! זאָג נאָר, מענטש, ווו איז דער וועג אפ ערעציסראָעל? שטשאָ?.. יאקי סרול? ני באטשיל יא סרוליא — וואָס?.. וואָס פאר סראָעל? איכ האָב סראָעלנ ניט געזענ... ני, ני! עטאָ ווי סרול, א וויג, לעהאוודל, ערעציסראָעל קאזאטע ווינ — ניינ, ניינ, דאָס זאָגט איר „סראָעל", ער, לעהאוודל, זאָגט „ערעציסראָעל" ער. אפ עררעציסראָעל קודי דאָראָגי? — אפ ערעציסראָעל ווו איז דער וועג? א פיעס וואס, זשידקי, זנאיעט, שטשאָ ווי מאָראָטשעטע מעני גאָלאָווי, עטאָ דאָראָגי דאָ פיעווקי, א וואָני עלעסלאָעל! עלעסלאָעל! — ווייסט אײַכ, יידנ, דער הונט, וואָס איר דולט מיר דעמ קאָפּ. דאָס איז דער וועג קיינ פיעווקי, אונ זיי — עלעסלאָעל, עלעסלאָעל!

מעצאער געווענ — פארשאפט צאר. הילעכ — גאנג. מאשמייכעמ? — ווי איז אײַער נאָמענ? א מעשאמעש — א באדינער.

אפ װעלכן אױלעם — אפ װעלכער װעלט. טקיע־גדױלע — א לאַנג אױסגעצױגענער טאָן באַם שױפער־בלאָזן. שום — טומל. פאָמסענע — פּאָנסאָװע, רױטע. אסיפע — פאַרזאַמלונג.

אפ מישקױלעם — געמײנט: קױם זײ האַלטן זײ אפ ניט אײַנצופאַלן. ליכװױד — לעקאָװער. ולכבוד כל המסובים בכאן — און לעקאָװער אַלע אָנװעזנדיקע.

מעגאַלע זײַן — אױסזאָגן.

א כידעש־ניפלע — געמײנט: א גרױסער װוּנדער. ראַבױסײַ — מײַנע הערן. אזא פײרעש צו מאַכן — געמײנט: צו מאַכן אַזאַ װעזן.

פון דער טװילע — פונעם אָפּטונקען זיך.

דאָס זעקסטע קאַפּיטל

לײל טװילע — באַד־נאַכט. גאַרגערעס — גאָרגל. טיטוס האַראָשע — דער רױמישער קײסער טיטוס (39—81 פון אונדזער ערע). אין יאָר 70 האָט ער כאָרעװ געמאַכט די שטאָט יערושאָלאַים. א טאַלמודישע לעגענדע דערצײלט, אז גאָט האָט אים באַשטראָפט: א מוק האָט זיך אַרײַנגעקליבן צו אים אין מױעך און איז אים דערגאַנגען די יאָרן.

אַפּשיטע שױן — שױן אָפּגערעדט. לױ יאַלע װעלױ יאָװױ — געמײנט: דאָס זאָל ניט טרעפן. שױמער־אומאַצל זײַן — אױסהיטן. קסאַװױאַד — מאַנוסקריפּט. א זיכערע שמירע — א זיכערע באַװאָרעניש.

סידי דאָמאַ דאַני ריפּײַסאַ — זיץ אין דער הײם און רוק זיך ניט. לעהאַװדל — ניט צוצוגלײַכן, אָרעדנסאָרט. געמאָרע — טאַלמוד. פאַר סענדערלען איז דאָס דער העכסטער אױטאָריטעט. פון אָט דער געמאָרע — געמײנט: פון אָט דעם װערטל.

דראָלן — שפּאַנען. אָן שום מעלאָכעס — געמײנט: אָן קונצן. מאַקדים געװען — פאַרלאָפן דעם װעג.

טאק (ת״ק) **מאָל טאק** — 500 מאָל 500.

יורדיקעס, **קאַטשעניוקעס**, **מאַטשעניוקעס**, **פּיסקעס**, **יאַרנ** און **פּאַדאָלנ** — נעמענ פונ פאַרשטעט אינ א רייִ שטעט, ווו ייִדנ האָבנ געוווינט. **קעכויל האיאָמ** — ווי דער זאמד פונ יאַם. **בקירע־ספּאָרימ** — פילאָסאָפישע ביכער, ביכער וועגנ אבסטראקטע זאַכנ.

צענ טעפּ אָרעמקייט — ס׳איז דער טאַלמודישער אויסדרוק: „אסאָראָ קאַבינ״, וואָס ווערט געווייִנלעכ איבערגעזעצט „צענ מאָס״. „טאָפּ״ — איז אויכ אנ אַלטע מאָס פונ קערנער און פליסיקייטנ. **כי מלאה האָרעצ חמס** — ווײַל די ערד איז פול געוואָרנ מיט רויב. **מאסביר זײַנ** — דערקלערנ. **דאָר האפּלאָגע** — די צײַט, ווענ מע האָט געבויט דעמ באַוועל־טורעמ, לויט דער ביבלישער לעגענדע. **באַאוווינויסיינו־האָראבימ** — איבער אונדזערע גרויסע זינד. מאכנ זיכ א **שעמ** — געמיינט: מאכנ זיכ א נאָמענ, שטעלנ זיכ א דענקמאָל. **פּארטשיק** — א פורמאנ מיט א פּאָר פערד. **מאזיק** געוועג — געשעדיקט.

דאָס זיבעטע קאַפּיטל

מומע וויטע — געמיינט: די ענגלישע קיניגנ וויקטאָריע (1908—1819). **האַסבאָרעס** — דאָ געמיינט: קונצנ.

פּאַשטנ — א מענטש, וואָס דערקלערט דערשײַנונגענ לויטנ פּראָסטנ געזונטנ סייכל. **א גוילעמ** — א האָמונקולוס, א מענטש, קינסטלעכ געמאַכט דורכ מאגישער קונסט. **מאָפּסימ** — ווונדער. **מיסנאגעד** — געמיינט: אָפּאָנענט, קעגנער. די **מומע ראָסיע** — רוסלאנד. **ראציעס** — אייגנטלעכ: לאנגע נודנע רייד, ארגומענטאַציעס, דאָ געמיינט: ביולעטענענ.

נויסע־כיינ געוועג — אויסגענומענ. אינ א **סעסיע** — אפ א זיצונג. **נישט אפ דעמ אוילעמ** — ניט אפ דער וועלט. **לעגאמרע** — דורכויס, אבסאָליוט. **מעפּאלפּל** געוועג — דעבאַטירט.

יויסיפונ — א מיטלאלטערלעכע איבערארבעטונג פונ יאָסעפ פלאוויוסעס געשיכטלעכע ווערק. דער „יויסיפונ" איז פול מיט לעגענדארישנ מאטעריאל. געטיטשעט — געטײַטלט. יעוואָנים — גריכיש. בניי אווראָהאָמ יִצכאָק וועיאקאָוו — געמיינט: די ייִדנ. יעש-אוימרים — בוכשטעבלעך: עס זײַנענ פאראנ אזוינע, וואָס זאָגנ; געמיינט: (ס'איז פאראנ) א שטאנדפונקט, א מיינונג. „דאָס לאנד פונעמ פריסטער יאָנ" (פונעמ פרעסביטער יאָאנ) — אינ די מיטלאלטערלעכע לעגענדעס פיגורירט א פרעסביטער, וואָס קיניגט איבער א מעכטיק קריסטלעכ קיניגרײַכ ערגעצ-ווו אינ מיטל-אזיע. ס'איז א קריסטלעכע אנאלאָגיע צו דער ייִדישער לעגענדע וועגנ די צענ שוואָטימ הינטער די האָרע-כוישעכ.

די מאלכִעס — געמיינט: די קיניגרײַכנ אָדער די קיניגלעכע פערזאָנענ. ניצמאכ — ארויסשפראָצנ, ארויסוואקסנ. טארומעס — געמיינט: אומצופרידנקײַט.

אָקרענטנ — יאמ-שיפנ. דער פעטער יִשמאָעל — געמיינט: טערקײַ.

דאָס אכטע קאפיטל

טאָרעד — פארנומענ.
געלאָבט — געקוויקט.
אניוועס — באשיידנקײַט.

דאָס נײַנטע קאפיטל

נוילעד געוואָרנ — געבאָרנ געוואָרנ. מאמצי געווענ — דערפונדנ. מאכנ א מאָלע — זאָגנ די טפילע נאָכ געשטאָרבענע. כאטע-פאָקרישקע — געמיינט: פארדעקט, פארִיבנ. זיי האָבנ בעקאבאָלע פונ... — זיי האָבנ עס איבערדערציילט פונ...

מאניפארגע-לאָשנ — גאנאָווימ-שפראכ. די עטימאָלאָגיע פונ

דעמ דאָזיקנ וואָרט, וואָס מענדעלע גיט, איז, פאַרשטייט זיכ, ניט מער ווי אנ איראָניע, א כוויזעק פונ באַשטימטע פאָלקס-עטימאָלאָגיעס. **כאָכמעס-האיאד** — כיראָמאַנטיע. בא מענדעלענ הייסט עס „האַנט-וויסנשאַפט’’: „קוקנ יענעמ אינ דער האַנט אַרײַנ’’, ד. ה. וואַרטנ אַפּ נעדאָוועס. **שעלוי-קעדערעכ-האַטעווע** — אומנאַטירלעכ. **יאַקבי** — קלוימערשט. **ערעווראוו** — גמיש (פונ פעלקער). **געזוע קאַפּטוירימ** — דער שטאַמ קאַפּטוירימ (ווערט דערמאָנט אינ דער ביבל). **פּאָראָדע** — ראַסע. **מאַכריִע זײַנ** — אַנטשיידנ (וועלכע מײַנונג איז ריכטיקער). **מאַטיסיאָהו דעלעקאַרטי** (ריכטיקער: דע לא קראָטי) — א ייִדישער געלערנטער פונ פּוילנ, גע-לעבט אינ XVI יאָרהונדערט. ער האָט עס איבערגעאַרבעט נאָסוענס קאָסמאָגראַפיש ווערק „L‘image du monde“ אַפּ העברעיִש אונ האָט עס א נאָמענ געגעבנ „צייל-אוילאָמ“.

צאָרפאַס — געמיינט: פראַנקרײַכ. **אַפּ א פּאָפּאַס** — גע-מיינט: אַפּ איבערבײַסנ אונ אָפּרוענ.

קאָהעלשע היצטאַרכעס — געזעלשאַפטלעכע באַדערפע-ניש. **באַלשעמ** — א באַלנעס. א וואַנדערנדיקער כאַסידישער רעבע, וואָס טוט אופ „ניסימ, היילט קראַנקע“ אאַוו. **קיינ טאָטער** — געמיינט: קיינ זנאַכער. **אינ די קליינע אויסיעלעכ** — גע-מיינט: אינ די ביכער (באַזונדערס אינ די העברעיִשע). **האַסקאָ-מעס** — אָפּראָבירונגענ, רעקאָמענדיר-בריוו.

ייִמאַכשמויניק — געמיינט: פאַרשאָלטענער.

ניצל צו ווערנ — געראַטעוועט ווערנ.

דאָס צענטע קאַפּיטל

טעליגעס — וועגענער.

מיטשניטשקע — מעל-פאַרקויפערנ. **א מאַראָכע** — גע-מיינט: א גליק.

ניסגאַלע געוואָרנ — אַנטדעקט געוואָרנ. **וסטרענציענ** — באַגעגענענ.

ליסקעס — שופנ. **ראשקע** — א שעפליק. **אינ מערכעצ** — אינ באָד. **סוכעזשילעס** פונ לעבער — געמיינט: דער גאל-קאנאל.

פאראסאָנענ — פאראסאָלנ, שירעמס. **טאמציס** — קווינטעסענצ.

ניט סוימעכ זײַנ — ניט פארלאָזנ זיכ. **רויפימ** — פעלדשערס. א **שמורעניק** — דער, וואָס עסט נאָר מאצע-שמורע — פונ ווייצ, ספעציעל געהיטע אפ מאצע. **גראָספעציר** — גרויס-וויזיר. **ראספאָלאָשעט** — איבערגעשראָקנ אונ גענומענ לויפנ אינ ווילדנ גאלאָפ. **זיכ מעיאכעס** — געמיינט: נעמט זיכ איבער.

אגאדעטע — געמיינט: א לעגענדע. **מאכמעס קאמע טײַמימ** — איבער א סאכ סיבעס. **הייבנ האקאָפעס** — געמיינט: נעמענ סכוירע אפ באָרג. **אויקער** זײַנ — אנטלויפנ.

כויקרע-קאדמויניעס — אלטערטומ-פאָרשער, ארכעאָלאָגנ.

א מושקאטקויל — א מושקאט-נומ. ניט **שאָווע-בעשאָווע** — ניט הויזנ, שטימענ. **געסמאהע דיר פארפול!** — א רעדנסארט, וואָס באטײַט: „ס'גייט מיר ניט אָנ דײַנ מיינונג וועגנ דעמ". איז **מעראמעז** — גיט אנ אָנצוהערעניש. **היידנ** — געצנדינער. **ניט שעכיעכ** — ניט פאראנ. **איניאָנע-האקעהילע** — די איניאָנימ פונ דער קעהילע.

קיטעס — דאָ געמיינט: קליקעס, פארטייענ. **וואכלאקלאקער** — אנ איראָנישע וואָרטבילדונג פונעמ העברייִשנ „וואכאלאקלאקוימ" — אונ גלאט-גלאטשיק. **קוימעמיעס-זאָגער** — דאָ: אָנזעצערס. **איניאָנע-האמיסכער** — האנדל-איניאָנימ. **צוואקאנער** — געמיינט: צוויאקעס. **איניאָנע-האָעמונע** — גלויבנ-זאכנ. **גלופאָ-טרומאָ-בעזיאזיקאָ-קאפצאנער** — נאריש-פאכדאָניש-שפראכלאָז-אָרעמע. **ניכנע** — אונטערטעניק. **קסיוועטע אויסיעס** — יידישע קוואדראטע פונ דער האנט געשריבענע אויסיעס. **פשאָטימ** — דערקלערונגענ. **מאריש-אוילעמ** געוועננ — אופגערודערט די וועלט. **ראָשעטייוועס** — אברעוויאטור, פארקירצונג-איניציאלנ. **יעהודיי אויפיר** (**אָדער אינדיא**)

שעבאָו לעקאנ (אָדער לק׳ק [לקהילה קדושה]) גלופסק וועניסיאשוו אל נעהאר פיאטיגנילעווקע — די ייִדנ פונ אויפיר (אָדער אינדיע), וואָס זײַנענ געקומענ אהער (אָדער אינ דער הייליקער געמיינדע) גלופסק און האָבנ זיך באזעצט אפנ טײַך פיאטיגנילעווקע. שײַענ זיך — האָבנ מוירע.

אזא שמירע — אזא וואך. געביטנ — באפעלנ. דראָנ — דערינ, אינ דעם.

טאכבולעס — מיטלענ, אויבערשפיצלעך.

דאָס עלפטע קאפיטל

ניוועהעל-אונישטוימעמ (ווענישטוימעמ) געוואָרנ — געוואָרנ דערשראָקנ און איבעראשט. גאניידנ-האטאכטנ — דער אונטערשטער גאניידנ, דער גאניידנ אפ דער-וועלט. שויר-האבאָר — בוכשטעבלעך: דער ווילדער אָקס, דער אור-בופלאקס. א לעגענדארישע כײַע אינ דער ייִדישער מיטאָלאָגיע.

בעיאָמאָו — אינ זײַנ צײַט. עבראָ — א טײַך אינ שפאניע.

וויספעס — אינדזלענ. מאס — צינז, אָפצאָל.

ווינ טשערוואָני זשידקי, ווינ פיטאיע — ער פרעגט זיך נאָך אפ די רויטע ייִדעלעך, פרעגט ער זיך נאָך. איז טשערוואָני זשידקוו יא זנא לייבקו, שמולקו. באָגאטיע זשידקי — פונ די רויטע ייִדעלעך קענ איך לייבקענ, שמולקענ. רײַכע ייִדנ.

ני לייבקאָ, ני, ני! ווינ טשערוואָני זשידקי פיטאיע, טאטאָטשקא... — ניט לייבקענ, ניינ, ניינ! ער פרעגט וועגנ די רויטע ייִדעלעך, דאָרטנ... העט-העט ווייסאָקאָ — העט-העט הויך. א מיקצעס — א ביסעלע.

די סודע שעל-ליוויאָסנ — דער מאָלצײַט פונעם מיטאָלאָגישנ אור-וואלפיש, וואָס איז, לויט דער רעליגיעזער פאָרשטעלונג, אָנגעברייט פאר יעדנ פרומענ ייִדנ אפ יענער-וועלט. בעלי-נעדער —

אייגנטלעך: אָן א נײַדער. א צושפּרוך — א באַוואָרעניש, ווען א רעליגיעזער ייִד רעדט וועגן צוקונפט־פּלענער. אין אויבער־האַסבאַרעלע — א שפּיצל.
עם וועט אָפּלויפן — עם וועט אראָפּגיין. מאַממאַקים — זיסקײַטן. דאָ געמיינט: געלט.
גדולעם — דאָ געמיינט: גליקן. צוגעפּילעוועט — צוגעזען, באַדינט, האָווירט. קרישמע — דאָ: א טפילע פארן שלאָף.

דאָס צוועלפטע קאַפּיטל

ווידע — דאָ: די טפילעס, וואָס רעליגיעזע מענטשן זאָגן פארן טויט. פּאָדוועריע — אן אײַנפאָר־הויז.
מוכן־אומזומען געוועזן — געווען גרייט.
אדוני מעלעך! — הער קיניג! א קאָפּקע — קופּקע, א ווײַבעריש קאָפּ־הײַבל.
שיעם געמאכט — געצויגן לאַנג.
קנעסעס־ייִסראָעל — געמיינט: דאָס ייִדישע פאָלק. א פּײַרעק־מישנאיעס — א קאַפּיטל פון דער מישנע (מישנע — דער גרונט־טייל פונעם טאַלמוד). א פּראָשעניע — א שריפטלעכע באַקאָשע, געווענדט צו א באַאמטן. מעמאַלע זײַן — געמיינט: אויספּילן, פאַרווירקלעכן.
זיך נויהעג זײַן בעפּאַשטעס — זיך אופירן פּאָשעט, פּראָסט. קיין אומע־וועלאָשן — קיין פאָלק און שפּראַך. מיט זײַן סעמיינעם לעבן — מיט זײַן פאַמיליען־לעבן. גלאַוונע אגענטסטווע — הויפּט־אַגענטור. די נעשאָמע־יעסירע — די צוגאָב־נעשאָמע, וואָס א רעליגיעזער ייִד באַקומט קלוימערשט שאַבעס און יאָמטעוו. קטוירעס — פאַרשיידענע געווירצן, וואָס לויט דער ביבלישער באַשרײַבונג פלעגן געריכערט ווערן אין בייסהאַמיקדעש. מעקאַבל טײַנעג — באַקומט האַנאָע, האָט פאַרגעניגן.
שטאַרק לעראָצן — שטאַרק צום מוט, צום האַרצן. האַכאָנעס — צוגרייטונג. אייבעלעך — מעדאַלן.

פרודזענ — לאָזנ אויספארענ דאָס אָנטאָנ און אַזויאַרום אויסדרייניקנ פון אומפלייט. צי טוט זשידאָווסקי באַניאַ? — דאָ איז די יידישע באָד? אָפ מאָסקוויטעריש — אָפ רוסיש.

יאַק זשע, פאַני, טייע זשידקי אָווזשע דאַלי טוטעטשקאָ זאַ... זאַ... — סטײטש, הער, יענע יידנ האָבנ שוינ געגעבנ דאָ פאַר... פאַר... זאַ בילעט, פאַני, סטײטש זשידקי, לעהאַוודל פאַני, זאַפלאַטיל! — פאַרנ בילעט, הער, סטײטש, האָבנ די יידנ, לעהאַוודל, הער, באַצאָלט. אַ דראָזש — אַ ציטער.

אַ פוימענע — אַ געבאַפטער, איינער, וואָס מע האָט אים קעגנ געזעצ און רעכט געבאַפט און אָפגעגעבנ אינ רעקרוטנ.

דאָס דרײצנטע קאַפיטל

סבאָרנע — זאַמלפונקט. אוטשעניע — די מיליטערישע געניטונגענ. שטוקעס — שטיק.

ביינוי-לעביינ-אַצמוי — פאַר זיכ אַליינ.

טאַכסיסיי-מילכאָמע — קריגס-טאַקטיק. קיינ מעדובער — קיינ רייד. נישט מאַזקיר געוועג — ניט דערמאָנט. העג אַלפּי-דינ וועהענ אַלפּייווישער — סײַ לויטנ געזעצ סײַ לויט דער גערעכטיקײַט. אַ טרופע — געמיינט: אַ מיטל.

איניאָנע-האַמושטיר — איניאָנים פון מושטירנ.

בעכאַיאָוו — בײַ זײַנ לעבנ. באָטועכ — זיכער.

מאַכנ אַ „ג" — אַג אויסדרוק פון דער שפיל אינ כאַנעקע-דריידלעכ. אַז דאָס דריידל פאַלט אָפּנ אָס „ג", הייסט דאָס געווונענ.

וואָיענע קאַנצעליאַריע — מיליטערישע קאַנצעליאַריע. סטראָגע — שטרענג.

באַלדאַברענ — רעדנער. מיט אַמצויס-קויעכ — מיט אָנשטרענגונג פון די קויכעס. מויסער-מוידאַע זײַנ — מעלדנ. דער קיוונ — דער מיינ.

פישקע דער קרומער

ווידמונג-וואָרט

מענאַשע מאַרגאָליס (1837—1912), לויט דער בילדונג א יוריסט. האָט פאַרעפנטלעכט אָפּהאַנדלונגענ וועגנ טאַלמודישנ רעכט און אויכ היסטאָרישע עטיודנ וועגנ דער טאַלמודישער עפּאָכע און א ריי טאַנאָימ. אפ די דאָזיקע עטיודנ גיט מענדעלע אָנצוהערנ אינ זײַנ ווידמונג-בריוו.

זמירעס — רעליגיעזע געזאַנגענ. אייכעס — געמיינט: קלאָג-לידער. מעשוירער — א זינגער.

מיליצ-יוישער — פאַרטיידיקער.

יעש-בעקאָנ — פאַרמעגנ. דראַבעס — טויגעניכטסנ, הולטײַעס, זשוליקעס, שווינדלער.

1

ספירע — די צײַט צווישנ די רעליגיעזע יאָמטויווימ פייסעכ און שוועס.

קינעס — קלאָג-לידער; דאָ: א בוכ קלאָג-לידער, באַשטימט אפ צו לייענענ טישעבאָוו. סליכעס — א זאַמלונג טפילעס, וואָס רעליגיעזע ייִדנ זאָגנ פאַרטאָג אינ די לעצטע טעג פאַר ראָשעשאָנע און אינ די טעג צווישנ ראָשעשאָנע און יאָמקיפּער. ווײַבערשע טכינעס — טפילעס אפ ייִדיש, פאַרפאַסט פאַר פרויענ. מײַנעלאָשנ — א בוכ געבעטנ און טכינעס צו זאָגנ אפנ בעסוילעמ. מאַכזער — געבעט-בוכ פאַר אַלע יאָמטויווימ פונ א גאַנצ יאָר.

שיוואָ-אָסאָר-בעטאַמוז — דער זיבעצנטער טאָג אינ כוידעש טאַמוז; א טאַנעס. מײַסע-סאָטנ — א שפּיצל פונעמ טײַוול, באַטײַט: צומ אומגליק. ראַצעמאָרענע — זײַדענע; א מינ זײַד, אינ פּאַסנ. פייִרעק — דאָ געמיינט: דער טאַלמודישער טראַקטאַט „אָוויס". מאַפּסיק — רײַסט איבער.

דראַפּאַטשעס — אויסגעריבענע ריטלעכ-בעזעמער. „אָפּגעשלאָגענע הוישײַנעס" — דער אויסדרוק ווערט באַנוצט אינעמ זינ פונ אָפּגענוצטע זאַכנ, וואָס טויגנ מער צו גאָרנישט. קאָרבנ-מינכע — א סידער, אינ וועלכנ די טפילעס זײַנענ איבערגעזעצט אַפּ יִדיש-טײַטש. דאָ, ווי אינ פיל אנדערע ערטער אינעמ בוכ, פּאַראָדירט מענדעלע דעמ דאָזיקנ סטיל.

רחום צדיק — דערבאַרעמדיקער, גערעכטיקער. מעמרע — דאָ: אַפאָריזמ.

רעצועס — רימענס, וואָס פעסטיקנ צו צומ קאָפּ אונ צומ לינקנ אָרעמ די טפילנ באַמ דאַווענען. היסמאַנעס — דאָ: פונקציע.

פּאַרשע „יִסרוי" — די טוירע; די ערשטע פינפ ביכער פונ דער ביבל איז אײַנגעטיילט אינ אָפּשניטנ (פּאַרשעס, סעדרעס), לויט דער צאָל וואָכנ אינ יאָר, וואָס ווערנ לויט דער ריי נאָכ געלייענט שאַבעס בײַסנ דאַווענען. אינ יִדישנ רעליגיעזנ שטייגער ווערנ די וואָכנ אָנגערופנ לויט די פּאַרשעס. „יִסרוי" ווערט געלייענט אַנ ערעכ אָנהייב מאַרט. מויכער-ספאָרימ — דאָ: וואַנדערנדיקער ביכער-הענדלער.

פּידיענ — לייזונג. מינ-האַצאַד — פונ א זײַט. שעל-ראָש — איינע פונ די טפילנ, וואָס מע טוט אָנ בײַסנ דאַווענענ אַפנ קאָפּ.

באַטשיטי, יאַקי פּאַני-בעריי, צאַטצי, ע-ע! טראַס-צאַ וואַשי מאַטערי. דײַטע דאָראָגי! היי, כודקאָ, זשידקי, לאַבסאַרדאַקי — זעט נאָר, ס'ארא פּײַנע-בעריעס, צאַצעס, הע-ע-ע! א קאַדאָכעס אינ אײַער מוטער, לאָזט דורכפּאָרנ! היי, גיכער, יִדעלעכ, לאַפּסערדאַקעס.

ביזכומ — דאָ: צוליב, אַדאַנק. זיסמ — אַניט. אייסעוומ — א שאָוויניסטישע באַצייכענונג פונ ניט-יִדנ.

והידים ידי עשו — אונ די הענט זײַנענ אייסעוומ.

הקול קול יעקב — די שטימ איז יאַנקעוומ. פּאַרצעמ — פּאַראַכטונג-אויסדרוק אַנשטאָט: פּענעמער.

טו לוגנ פונ דײַנ האַרבעריג — טו קוקנ פונ דײַנ

ווינאַרט (איבערזעצונג פונעם ביבלישנ זאצ: השקיפה ממעון קדשך) — דער גאנצער אבזאצ איז א פאראָדירטע נאָכמאכונג פונ דער שפּראכ פונעם טײַטש-כומעש. **פאָרכטצומע** — פאָרכטזאמע, פרומע. **נײַערט** — נאָר. **אכפּערנ** — הויכ שעצנ. **נאכעס-רועכ** — פארגעניגנ.

2

קרעמפּעלעצ — א פארפעסטיקונג-העלצל אינעם געשפּאנ. **אויסגעסמילעוועטע** — באשמירטע מיט סמאָלע. **סמאהע** — שפּײַעכצ.

צווײַלנ — פונ צײַט צו צײַט. **טכיילעס** — הימל-בלוי.

פאלט טאכנונ — בא דער טפילע לייגנ די דאווענער דעמ קאָפּ מיטנ פּאָנעמ אראָפּ אפ דער לינקער האנט, וואָס איז אײַנגעבויגנ אינ עלנבויגנ. דאָס הייסט „פאלנ טאכנונ". **אָפּגענומענ די וועלט** — געווענ שטארק בארימט. **לאמדנ-מופלעג** — א גרויסער געלערנ-טער. גאָר א **כאריפעס** — זייער שארפּ.

שיווימ אומעס — זיבעציק פעלקער. געמיינט: אלע פעלקער פונ דער וועלט. א פארעלטערטע פאָרשטעלונג בא די רעליגיעזע ייִדנ, אז אפ דער וועלט זײַנענ פאראנ נאָר זיבעציק פעלקער.

לעדוויצע — ווייכע רינד-פלייש. **כרעמזל** — א געבעקס פונ טייג, געפּרעגלט אינ האָניק.

פּראקעס — א געקעכצ: געהאקט פלייש, אײַנגעוויקלט אינ קרויט-בלעטער.

קראָפּ — דער גוידער פונ אנ אינדיק. **יאטרעט זיכ** — אײַטערט זיכ.

אוווידע — ארבעט.

מעכוערעס — בוכשטעבלעכ: מיִעסקײַט. דאָ געמיינט אינעם פארקערטנ זינ: א שיינע פרוי. **פּיליניצעס** — רויטע וואלד-יא-גערעס. **לאקעטקע** — נאשערײַ. **לוי האָיאָ** — געמיינט: עס הייבט זיכ גאָר ניט אָנ. **עס וועסערט** — עס לויפט אינ מויל שפּײַעכצ.

3

פאַרוואָר — בעעמעס.

פּיזעמ — מוסקוס-טראָפּנס, וועלכע מע גיט אײַנ אַפּ צו מינטערנ אַ טויט-קראַנקנ.

אַקאָרע — אַ פרוי, וואָס קאָנ ניט האָבנ קיינ קינדער. סילעקנ — דעקנ, אָפּצאָלנ. שיינע-מוירײַנע — געמיינט: אַ פרומאַק, אַ יאַכסנ. פּײַרושימ — אויסטײַטשונגענ, באַטײַטנ. לאָד מיכ צומ אונעסאַנע-טויקעפ — אַ פאָלקס-ווערטל, וואָס באַטײַט: טו, וואָס דו ווילסט, עס וועט דיר גאָרניט העלפנ. קוימעמיעס — דאָ: טו מיר, וואָס דו קאָנסט, איכ ווײַז דיר אַ פײַג.

4

וידגו — אונ זיי זאָלנ זיכ פישלענ — אַ ווערטערשפּיל. דאָס וואָרט וידגו שטאַמט פונעמ העברייִשנ ווערב דגה אונ באַטײַט: זיי זאָלנ זיכ מערנ, פרוכפּערנ; אַלטער מיינט, אַז דער וואָרצל איז דער העברייִשער סובסטאַנטיוו דג — פיש, אונ ער טײַטשט עס: זיי זאָלנ זיכ פישלענ.

„אַפנ הימל אַ יאַריד“ — אַזאַ פראַזע שטייט אינ ערגעצ ניט געשריבנ; דאָס איז אַ פאָלקס-ווערטל, וואָס באַטײַט: אַנ אויסגעטראַכטע זאַכ, אַ באָבעמײַסע.

קאַמייעס — אַמולעטנ. סאָרע באַס-טויווימ — אַ לעגענדאַרע פאַרפאַסערנ פונ ווײַבערשע טכינעס. קאַלענדעווענ (פונ „קאָליאַדעווענ“) — דאָ: אַרומגיינ פונ איינעמ צומ אַנדערנ.

מיט דער גאַנצער מויראיינע — מיטנ גאַנצנ טיטל. מינ האַשאָמאַימ — פונ הימל. געמיינט: פונ גאָט. מיזמער — געזאַנג. דאָ געמיינט: לויב-געזאַנג.

גמ זו לטובה — דאָס איז אויכ צומ גוטנ. קעמינהעג ייִד — ווי עס פירט זיכ בײַ ייִדנ. יעפעיפיִע — אַ שיינע פרוי. זאַמדפּאַטשערקעס — גלעזערנע קלייניקע פּאַטשערקעס.

5

מעזאקע זײַנ — געמיינט: באשענקען, באגליקנ. רעקרוטנ-נעמענ — דאָ געמיינט: „מאָביליזירנ". מעפורסעמעס — באריםטע. אנדרויגענעס — הערמאפראָדיט. א צווייער — א קאָפקע (צוויי גראָשנ); א דרײַער — אָנדערהאלבנ קאָפעקעס. קרישמע-לייענענ — מענדעלע רעדט דאָ וועגנ דעם מינהג צו קומענ „לייענענ קרישמע" בא דעם בעט פונ א קימפעטאָרנ.

שטשאָגעל — אנ אויסגעפוצטער. האסלע — אויסרופ, אָנזאָג. וויבאָרעס אפ גלאסנעס — געמיינט: וואלנ פונ ראטמענער אינ שטאָט-דומע. באלדייע — דייע-זאָגער, אווטאָריטעט. טשאקנדיק — מיט קנאק, מיט גלאנצ. היסמאנעס — דאָ: קאָהעלשע שטעלע. בעיעכידעס — איינער אליינ.

6

אזעקסער — זעקס גראָשנ, דרײַ קאָפעקעס.

אטרעסע — א טרייסל. כאפערס — אינ ניקאָלײַ I צײַטנ זײַנענ געווענ ספעציעלע קאָהעלשע „כאפערס" („לאָווצעס"), וואָס פלעגנ כאפנ אָרעמע קינדער אונ אָפגעבנ זיי פאר רעקרוטנ.

אויסנעמעניש — דאָס ארויסנעמענ די סייפערטוירע פונ אָרנקוידעש צום לייענענ אינ איר דעם אנטשפרעכיקנ קאפיטל.

שרײַ כײַוועקײַעמ — באטײַט: מעגסט שרײַענ, וויפל דו ווילסט, עס וועט סײַווי ניט העלפנ.

געבליבנ ווי אפ דער מילכעדיקער באנק — באטײַט: געבליבנ מיט גאָרניט. מיסאסקימ — טוער, קלאל-טוער.

נישט צומאכנ מיט אים קיינ פיל האסבאָרעס — ניט ארײַנלאָזנדיק זיכ אינ ברייטע דערקלערונגענ. טכילעס-האלײַלע — אָנהייב נאכט; אינ אָוונט. מע... מאכט זיווונים —

מע פאָרט צונויף. געכאפּט דעם סטרי — געכאַפּט דעם שניט. לאָמדיש — ווי א טאַלמודיש געלערנטער. אין מאכשאָוועסן — פארטראכטערהייט.

7

שאָפל — דאָ: זייער שלעכט. מאַלאָסוי — „זײַנ ווערדע", „זײַנ קאָוועד"; א פאָרם צו טיטולירן. טיטע — ברוסט (קינדער-שפּראַכ). איינ ברייררע — ניטאָ קיינ אנדער אויסוועג. סטעכעווענ — בײַטנ, טוישנ.

כילעפ — בײַט.

רומל-ספאָרים — גאנגבארע ביכער אפ העברייִש און יִדיש, וואָס פלעגנ אָפט איבערגעדרוקט ווערנ.

ראשע, דימענט, פערל, פּראָקים, גרויס און קליינ וועליש — מינימ שריפטנ, וואָס צייכענענ זיכ אויס איינס פונעמ אנדערנ לויט דער גרייס און פאָרם.

פארווענדטע — צעמישטע, פארפּלאָנטערטע. אָצ-קויצייצלאָשנ — געמיינט: אנ אומפארשטענדלעכע, פארפּלאָנטערטע שפּראַכ. כשיוועס — וויכטיקײַט.

שיר-האַמײַלעסנ — אינ געגעבענעמ קאָנטעקסט: פּאַפּירלעכ מיט אָפּגעדרוקטע אנטשפּרעכיקע קאַפּיטלענ טילימ, וואָס מע פלעגט אָבערגלויביש אופהענגענ איבערנ געלעגער פונ א קימפּעטאָרנ, קעדיי ניט צוצולאָזנ קיינ שיידימ צו איר און צומ קינד. האַוודאָלעס — געפלאָכטענע וועקסענע ליכט, וואָס ווערנ אָנגעצונדנ שאבעס־צונאכטס באַמ זאָגנ די טפילע „האַוודאָלע". בליטשקענע — וואָלענע.

אניינו — א טפילע. „קטוירעס" — דאָ: א טפילע. שוואַכ — לויב. שירע — א לויב-געזאַנג. הײַעט ניט — פארזאמט ניט, פארציט ניט.

עס גרימט זיי — עס רעגט אופ, דערצאָרנט. קויעכ-האַמעדאמע — פאנטאזיע.

8

„דרײַ וואָכנ" — דרײַ טרויער-וואָכנ, פונ 17-טנ טאַמוז ביזנ 9-טנ אָוו, פאַרבונדנ מיטנ כורבנ פונ יערושאָלאַימ. בעזימ — אויב, טאָמער. א בענטשעריל — א ביכעלע מיט טפילעס אפ צו זאָגנ נאָכנ עסנ. טרייבערנ — דאָ: אָפּרייניקנ דאָס פלייש פונ די אָדערנ, עס זאָל ווערנ קאָשער.

לעמעשקע — זייער א שיטערע קאשע. וויטענ זיכ — באַגריסנ זיכ. יאַשער-קויעכ — א דאנק-פאָרמ, א צוווינטשנ געזונט.

„צי ני באַטשילי, טשויעש, טוטעטשקי זשידקא אימ קינאַמי? קאַזשי-נאָ טשילאָוויטשע!" — האָט איר ניט געזענ, הערסטו, א יידנ מיט פערד? זאָג נאָר, מענטש! פוראָניעס — אומגליק, גאָטס שטראָף, אָנשיקעניש. יעוואָרעכעכאָ — ער זאָל דיכ בענטשנ; דאָ אינעמ פאַרקערטנ זינ: כאַפּט דיכ דער טײַוול. סטאַנאָוואָי (סטאַנאָוואָי פריסטאַוו) — אנ עלטסטער פאָליציי-אַמט איבער א טייל פונ אנ אויעזד (סטאַנ) אינעמ צאַרישנ רוסלאַנד.

9

קיצווע — א באַשטימטע כוידעשלעכע נעדאָווע. הײַלנדיק — וואָיענדיק.

מאַטויווו — דער אָנהייב פונ א טפילע. דער באַטײַט פונ אָט די ווערטער איז: „ווי גוט". גייענ צומ סמיק די אויערנ — געמיינט: קומט די ריי פאַר די אויערנ. מאָקעמ-מענוכע — רו-אָרט. גער — דאָ געמיינט: א פרעמדער. אויבער-האַס-באָרע — א מיינ, אנ אײַנפאַל. מיילעץ — דאָ: פאַרמיטלער.

א קאַלטע מומע — ניט קיינ לײַבלעכע מומע, נאָר א פעטערס א ווײַב. מעוויִעש ווערנ — פאַרשעמט ווערנ. שאָול האָט געזוכט אייזלענ אונ געפונענ די מעלוכע — דער אויסדרוק שטאַמט פונ דער ביבלישער לעגענדע וועגנ דעמ, וויאַזוי עס איז געזאַלבט געוואָרנ דער ערשטער יידישער קיניג שאָול. גע-

הינעט — לאנג געזאמט זיכ, פארפאלנ געוואָרנ. פּעריסטע קו — א פארשיידנקאָלירקע קו.

האָרנעמ-קאָרנעמ — איבערגעקערט מיטנ קאָפּ אראָפּ. ני-מער ערגער — האלעווײַ זאָל קיינמאָל ערגער ניט זײַנ.

א „מיזרעכ" — א בילד מיט פארשיידענע פּסוקימ, געמאָלטע בײַמעס און אָרנאמענטנ, וואָס פלעגט הענגענ בא רעליגיעזע ייִדנ אפ דער מיזרעכדיקער וואנט. האָמאָנ — א פּערסאָנאזש פונ דעמ ביבלישנ בוכ „מעגילאס-עסטער". די העכסטע רעגירונג-פּערזאָנ באמ פּערסישנ קיניג אכאשווײרעש; האָט געוואָלט אויסראָטנ אלע ייִדנ. מאָרדעכײַ — א פּערסאָנאזש פונ דער זעלביקער מעגילע. דער מאלקע עסטערס א שוועסטערקינד, וואָס האָט זי אופגעצויגנ. אדאנק דעמ קיניגס ליבע צו עסטערנ זײַנענ די ייִדנ ארויסגעראטעוועט געוואָרנ פונעמ אומגליק, האָמאָנ איז אופגעהאנגענ געוואָרנ און מאָרדעכײַ האָט פארנומענ זײַנ אמט.

טיזליק — אנ איבערבעגער. „מאָנדרוש" — א קלאָונ, א וויצנ-זאָגער אינ די פאָלקסטימלעכע אכאשווײרעש-שפּילנ, וואָס פלעגנ אופגעפירט ווערנ פּורימ. זערעש — האָמאָנס ווײַב. אינ די רעליגיעזע קאריקאטור-בילדער ווערט זי געמאָלט מיט א נאכט-טאָפּ. פּויטיפערס ווײַב — לויט דער ביבלישער לעגענדע, דאָס ווײַב פונעמ מיצרישנ (עגיפּטישנ) פירשט פּויטיפאר: זי האָט געוואָלט פארפירנ יויסעפנ, וואָס איז געווענ א דינער בא איר מאנ. לולעוו — פּאלמענ-צווײַגל, ווערט באנוצט באמ דאווענענ אינעמ רעליגיעזנ יאָמטעוו סוקעס.

לאדיש — קרוג.

באלאָק — א סעדרע פונעמ ביבלישנ בוכ „באמידבאָר". וואָס האָט אזוינס באלאָק געשיקט זאָגנ? — די ביבלישע לעגענדע דערציילט, אז באלאָק, דער קיניג פונ מויאָוו, האָט געשיקט צומ נאָווי בילאָמ אימ בעטנ, ער זאָל פארשילטנ די ייִדנ, קעדיי ער, באלאָק, זאָל זיי קאָנענ באזיגנ אינ דער מילכאָמע. די דערציילונג הייבט זיכ אָנ דערמיט, וואָס „מויאָוו האָט געזאָגט צו די עלטסטע פונ מידיאָנ, איצט וועט אָט דאָס געזעמל [די בעניי-יִסראָעל] אויסלעקנ אונדזער ארומ, פּונקט ווי דער אָקס לעקט אויס דאָס גראָז

אינ פעלד". דער אמעראצישער מעלאמעד האָט דאָ אליינ געפּלאָנ-טערט.

קילכויכ האשויר — ווי דער אָקס לעקט אויס; בא כאיע-טרײַנענ דארפ דאָס הייסנ: ווי נאָר עס וועט אָנהייבנ צו טאָגנ.

10

אויקער זײַנ — אנטלויפנ. „אינ דײַנ האנט טו איכ מײַנ זעל באהאלטנ" — א פראזע פונעמ קרישמע לייענענ פארנ שלאָפּנ. פּריסוטסטוועס — געמיינט: מעלוכע-אנשטאלטנ. אדוינימ — הארנ.

11

פלוכנ — שילטנ. לעיעסער ביטאָכנ — פונ גרעסערער זיכערקײַט וועגנ.

שיקער-לאָט — באטײַט: טויט-שיקער. אָבערדריקעס, שלייעס — טיילנ פונ געשפּאנ. גיינ אפנ דראָנזשיק — גיינ צוגעשפּאנט. איקעוו — אָפּהאלט, שטערונג. בײַטנ זיכ די יאָצרעס — געמיינט: בײַט זיכ די לאגע.

12

באל-לאָשנ — א מענטש מיט א שיינעמ סטיל. פּיזמענ — דאָ: ליד, פּאָעמע.

שיר-האשירימ — דאָס געזאנג פונ די געזאנגענ, איינס פונ די ביבלישע ביכער. א פּאָעמע, אינ וועלכער עס ווערט באזונגענ די ליבע צווישנ א פּאסטעכ מיט א פּאסטושקע. די רעליגיעזע טראדיציע האָט די דאָזיקע וועלטלעכע פּאָעמע אויסגעטײַטשט אפ א רעליגיעז-אלע-גאָרישנ אופנ.

אד קאנ — ביזדאנענ; ווײַטער נישט. די קייל ע — דאָ, געמיינט: די שטימע. מעקײַעמ-פּסאק זײַנ — דאָ: ארײַנטיילנ א כיילעק.

להנגידה המפורסמת שאר־בשרי הצנועה מרת חיה־טרײַנע — צו דער באַרימטער נעגידע, מײַן קרוֹיווע, דער צנוע־דיקער כאַיע־טרײַנע. אַ טראַדיציאָנעלער טיטל פֿאַר אַ ווענדונג אין אַ בריוו. דער גאַנצער בריוו איז אָנגעשריבן אינעם טראַדיציאָנעלן בריוו־סטיל, מיט אַ געמישטער העברעיִש־ייִדישער שפּראַך. הנה — אָט. בעקאוו האברי׳ע — געזונט. באָרוך־הו — געבענטשט איז ער. כעסעד — גנאָד. יעשועס ווענעכאָמעס — הילף און טרייסט. זאָלן מײַריכ יאָמים וועשאָנים זײַן — זאָלן לאַנג לעבן. אוביפראט לבתכם הכלה הבתולה מרת — און באַזונדערס אײַער טאָכטער, דער קאַלע, דעם פֿרײַלן. אים האבײַדלעכ — מיט די בײַדלעך. וועהאשיינים — צווייטנס. האסוסים — די פֿערד. בעלכם — אײַער מאַן. נ״י (נרו יאָיר) — זײַן ליכט זאָל לײַכטן. כל דבר שורש — געמיינט: מיט אַלע פּראָטים. היום — הײַנט. קעפי המדובר — ווי עס איז געווען אָפּגערעדט. מצדו — פֿון זײַן זײַט. אוביפראט בתכם הכלה המושלמת — און באַזונדערס אײַער טאָכטער די קאַלע די פֿולקומע. זוגאָסי — מײַן פֿרוי. „תחינה חדשה על הפרנסה״ — אַ נײַע טכינע וועגן פּאַרנאָסע. „תחינות אמהות שרה רבקה רחל ולאה״ — אַ געבעט, וואָס ווערט צוגעשריבן צו די אורמוטערס. גם — אויך. „מעין טהור״ — אַ בוך מיט רעליגיעזע געזעצן וועגן דעם, ווי אַזוי די פֿרוי דאַרף זיך אויפֿירן אין די מענסטרואַציע־טעג און בכלל אינעם געשלעכטלעכן לעבן. שלכם — אײַערע. האוואָלענע זאָקן שלי — מײַנע וואָלענע זאָקן. האבײַטש שלי — מײַן בײַטש. בעהאָאלקערל שלכם — אין אײַער אַלקערל. בתכם — אײַער טאָכטער. הקטון — קליינער, מינ־דערוועַרטיקער מענטש. אַ טראַדיציאָנעלע אונטערשריפֿט־פֿאָרם אין אַ בריוו.

13

מעקאבלים — „בעקאָוועדיקע״ בעטלער. גאבעטעס — ווײַבער, וואָס קלײַבן נעדאָוועס פֿאַר נויטבאַדערפֿטיקע. קנייטלעכ־לייגערנס, פֿעלד־מעסטערנס — די, וואָס מעסטן מיט אַ פֿאָ־

דעמ קוואָרימ פונ „הייליקע" אפנ בעסאלמענ. פונ די פאָדעמ מאכט
מענ קנייטלעכ אינ ליכט, וועלכע מע צינדט אָנ אינ בעסמעדרעש,
אונ דאָס דינט אלס היילונג פאר געפערלעכ קראנקע (אנ אָבערגלוי-
בונג).

קאָדע — דער פעטער הינטערשטער טייל פונ א שאָפ.

העקדעש — א קאָהעלש הויז פאר אָרעמעלײַט, אָרעמע זקיינימ.
א **פלעט** — אָנווײַזונג (בילעט) אפ אנ אָרט (בא א באלעבאָס) צומ
עסנ. **הילכעס** — די געזעצנ, גענג. א **פריצ** — א „גרינער", א
ניט באהאוונטער. **ארײַנ אינ דער גארגערעס** (האלדז) —
אײַנעסנ זיכ, ארײַנקריכנ אינ דער נעשאָמע. **קאָשע** — שווער צו פאר-
שטיינ, ווידערשפרעכיק. **דראלנ**, **הוילעכנ מיט די ראג-
לאָימ** — גייענ צופוס.

נעסינעס — געמיינט: געלט-צאָלונגענ פאר די קלייקוידעש.
מישנײַעס — דער עלטסטער טייל פונ טאלמוד. דאָ איז געמיינט
דער מינהעג צו לערנענ מישנײַעס בײַמ יאָרצײַט. „**קאדיש**" — א
לויב-געזאנג צו גאָט. זאָגנ די טפילע „קאדיש" נאָכ א געשטאָרבענעמ
זײַנענ מעכוייעוו דעמ געשטאָרבענעמס זינ. אויב קיינ זינ זײַנענ ניטאָ,
דינגט מענ עמעצנ (א „געדונגענער קאדיש").

„**ביצה**" — א טאלמודישער טראקטאט. **עסנ טעג** — עסנ אומ-
זיסטע קעסט, יעדנ טאָג אינ דער וואָכ בא אנ אנדער באלעבאָס. אזוי
פלעגנ זיכ שפײַזנ יעשיוועבאָכערימ. **דאיאָנימ** — געהילפ-ראבאָ-
נימ. **כעדווע** — פרייד.

אייניקלעכ — שנאָרערס, וואָס גיבנ זיכ אויס פאר אייניקלעכ
פונ באוווסטע רעבײַמ. **יערושאלמימ** — יערושאָלאימער יידנ,
וואָס פלעגנ ארומפאָרנ אונ זאמלענ געלט פאר די יערושאָלאימער יע-
שיוועס אונ אָרעמעלײַט, אָדער פאר זיכ. צומאָל פלעגנ זיכ שווינדלער
פארשטעלנ פאר „יערושאלמימ". **קסאָווימ** — געשריפטנ, צײַגע-
נישנ. **באלע-מאגײַעס** — קאָרעטאָרנ. **יעמוד עמ כל הקב-
צנימ** — געמיינט: צוזאמענ מיט אלע קאפצאָנימ. פאראָדירט די
פאָרמ פונ סימכעסטוירעדיקנ אופרופנ צו דער טוירע א דערוואקסענעמ
מענטשנ מיט אלע יינגלעכ.

14

טארפאט אלאָפּים טאָלער — געמיינט: זייער א גרויסע סומע געלט.

מערידע — בונט. שמייליקע — פאראָדירטע פארקריפּלונג פון „הייליקע".

איישעס-איש — א מאנס א פרוי. א גוט-אויג — געמיינט פארקערט: אן אײנאָרע, א בייז-אויג. שאבעס-שטעכ — גרויסע, גיכע שטעכ, געמאכט אין אײַלעניש, ווען מע האָט מוירע, אז מע זאָל ניט באווײַזן פארטיק ווערן ביז שאבעס. סיור-ביור ומפליא לעשות — געמיינט: אין דער גיכ, אין אײַלעניש.

אכבעראָש — אייגנטלעכ: א מויז.

15

קיטל — א ווײַס, ברייט און לאנג העמד, וואָס פרומע ידן פלעגן דאָס אָנטאָן פּייסעכ צום סיידער, ראָשעשאָנע און יאָמקיפּער צום דאווענען. שאצ — אויצער.

געקאָשקעט — ארויסגעוויזן גרויס ליבלעכקײַט. צולאָנגטשען — צוגעווינען, צוציען.

טכיעס-האמייסים — דאָס צוריק לעבעדיק ווערן פון די טויטע לויט די ידישע רעליגיעזע פאָרשטעלונגען. פּלאכענען — וויינען. טעלעמעטשע — א קלאפּ, א זעצ (גנייוויש לאָשן).

א קעזאיס מאָרער — א קליינ שטיקל ביטערע קרײַטעכצער. א „פּאָלקע" — א פוס, געוויינלעכ פון אן אָפּ.

16

רײַסנ קריע — דאָ געמיינט: אקערנ די ערד מיט דער נאָז, אוועקלייגנ די קויכעס. דאָויד-האמעלעכס טילימל — לויט דער רעליגיעזער טראדיציע, איז דאָס ביבלישע בוכ „טעהילים" פאר-

פאסט פונעם קיניג דאָוויד. לאפּנמיצ — א היטל מיט צוויי קלאפּעם בא די זײַטנ פאר די אויערנ.

וויסט ער נישט מאי דקא אמרי רביצינ — פּאראָדירטער פאראפראז פונ דער טאלמודישער פראזע: „מאי דקאמרי רבנן" — וואָס די לערער זאָגנ. דאָס באטײַט: ער פארשטייט גאָרניט.

כאראָמעס — וויסטע קלאָלעס.

פּיסקעס — א שטאָט-טייל אינ באַרדיטשעוו (בא מענדעלענ: גלופּסק). קאָלנידרע-בארעלעכ — קליינע ווילדע בארלעכ, וואָס ווערנ פארקויפט דורכגעפוילטע. ערעצ־יסראָעל-עפּעלעכ — אנדערש: גאניידנ-עפּעלעכ.

טשאקנדיק — ווי עס דארפ צו זײַנ, אויסגעצייכנט.

17

ביקער-כוילימ — דאָ געמיינט: א שפּיטאָל. מאזש־גיעכ — אופזועער. וואשטי האמאלקע — די קיניגנ וואשטי פונ דער ביבלישער „מעגילאס-עסטער", דעמ פּערסישנ קיניג אכא־שווייערעשס ווײַב. דאָ געמיינט: א פּערסאָנאזש פונ די אכאשווייערעש־שפּילנ, אינ וועלכע מענער פלעגנ שפּילנ אויכ די פרויענ-ראָלנ.

מאלאכיי-כאבאָלע — די מאלאָכימ, וואָס פּײַניקנ, לויט גע־וויסע רעליגיעזע פּאָרשטעלונגענ, דעמ מענטשנ נאָכנ טויט. אויס־שייגעצנ — אויסזידלענ.

מעגולגל ווערנ — דאָ: פּלוצלינג ארײַנפאלנ ערגעצ-ווו. העסעבעט — א ספּעציעל מיט קישנס אויסגעבעטעט זיצ-אָרט, אפ וועלכנ דער הויפּט פונ דער מישפּאָכע זיצט באמ אָפּריכטנ דעמ סיידער פּייסעכ אינ אָוונט.

18

זיכ געמינעט — דאָ: געקווענקלט זיכ. בילאָמס אייזל — א ביבלישע לעגענדע וועגנ דעמ, ווי בילאָמס אייזל האָט פּלוצימ אָנגעהויבנ ריידנ.

„יעקום-פורקן" — **„טיקאנטאָ-שאבעס"** — שאבעסדיקע טפילעס.

רעב לייב סאָרעס — א כסידישער רעבע. וועגן אים איז בא די כסידים פאראַן א סאך לעגענדעס. איינע פון זיי דערציילט, אז לייב סאָרעס האָט געמאכט א קינסטלעכן מענטשן פון לײם (א גוילעם) און האָט אים לעבעדיק געמאכט, ארײַנלייגנדיק אין אים א צעטעלע מיט גאָטס נאָמען (דעם **שעם-האמפוירעש**). דער גוילעם פלעגט אויספילן אלץ, וואָס לייב סאָרעס האָט אים געהייסן.

א ניידער געבן — געבן א פײַערלעכן צוזאָג, וואָס האָט רעליגיעזע גילטיקײַט.

באקומען א בערדע — פארשפּילן.

אָסער-כאזער — ווי כאזער איז פארווערט; געמיינט: אין קיין פאל ניט. **פאָלעש** — פירהויז פון בעסמעדרעש.

שאָלעם-אלייכעם — דאָ: א רעליגיעזער געזאנג, וואָס ווערט געזאָגט פרײַטיקצונאכטס באם קומען פון שול אהיים. **אשת חיל** — דאָ געמיינט: פּסוקים פונעם ביבלישן בוך „מישליי", דאָס איז א לויב-געזאנג דער פרוי (ווערט אויך געזאָגט באלד נאָך די „שאָלעם-אלייכעמס"). **ווארשעווער זילבער** („פראזשע") — מעש, באדעקט גאלוואניש מיט זילבער.

19

שאָלטיק — אַן אויסגעלאסענער. א פּוסטעפּאסניק. **געוויכן** — אויסגעמיטן.

מעכאלעל-שאבעס זײַן — פארשוועכן דעם שאבעס; טאָן אַן ארבעט, וואָס איז פארבאָטן צו טאָן אום שאבעס.

באלדאָווערן (גאנאָווים-שפּראך) — טייטן.

בען-זאָכאָר — א זון. דאָ געמיינט: די פײַערונג פונעם געבורט פון א יינגל, וואָס קומט פאָר דעם ערשטן פרײַטיק אף דער נאכט נאָך זײַן געבוירן. **געטראָגן דאָס פּאטשיילכן** אום שאבעס — לויט דער יידישער רעליגיע איז דאָס שטרענג פארבאָטן.

קעלעוו שעביקלאָווימ — געמיינט דער ערגסטער הונט.
כאזאָקע — בילכער-רעכט.

20

א פעניג — א קליינע דײַטשישע מאטבייע. געמיינט: א גראָשנ.
קנופיע — כעוורע, באנדע.
דאמ-סאָנימ — סאָנימ ביז בלוט. מיר איז פאָרגעקומענ — ס'האָט זיכ מיר פאָרגעשטעלט.

21

ניכפע — עפילעפסיע, קאָנוווּלסיעס.
קאָל-וועלאָכ — געמיינט: א גאנצער מאכער, רעדלפירער.
די שול, ווו עס דאווענענ אצינד די מייסימ — אנ אָבערגלויבנ, אז נאָכ האלבער נאכט קומענ די מייסימ אינ די שול: אונ דאווענענ דאָרט, ביז דער האָנ קרייט אפ טאָג.
קסובע — א הייראט-קאָנטראקט, וואָס דער מאנ גיט ארויס, לויטנ יידישנ רעליגיעזנ געזעצ, דער פרוי בא דער כאסענע, דאָרט איז אָנגעוויזנ, אז אינ פאל פונ א געט איז ער איר מעכויעוו אויסצאָלנ א געוויסע סומע געלט.
טכילעס — פונ אָנהייב. פארלעקט — שיקערלעכ.

22

געקאָטערט — געמאטערט. מאנקאָליע — פארגרײַזט פונ „מעלאנכאָליע". א באלשעמ — א ווונדער-טוער.
איז פארטראָגנ אינ דייזשע-באָרשטש — איז פארנומענ מיט קריגנ פאר זיכ שפײַז. רייִשיס-כאָכמע — דאָ באטײַט: פריִער פונ אלצ. טאָרעד — פארנומענ. שלויִשימ — די ערשטע 30 טעג טרויער נאָכ א געשטאָרבענעמ.
שאָלויש סודעס — דרײַ סודעס, וואָס מע דארפ, לויט

דער רעליגיעזער טראַדיציע, עסנ שאַבעס. לשם יחוד — געמיינט: פונ גאָטס וועגנ. קודשאָ-בריכ-הו — גאָט. שכינע — גאָטהײַט, גאָטס גײַסט.

קוימעמיעס — דאָ געמיינט: פּראָטעסט, בונט.

23

אדם יסודו מעפר — דער מענטש שטאַמט פונ דער ערד; פונ א טפילע, וואָס מע זאָגט ראָשעשאָנע אונ יאָמקיפּער. געראָל-דיע — געמיינט: ייִכעס-בריוו.

כעקייוועס מיט האָר — פרויענ נאָכ דער כאַסענע פלעגנ, לויטנ רעליגיעזנ שטייגער, אָפּשערנ זיכ די האָר אונ צודעקנ דעמ קאָפּ מיט א טשיפּעק, א שטערנטיכל אָדער גלאַט א טיכל. שפּעטער א ביסל האָט מענ אָנגעהויבנ טראָגנ פּאַריקנ פונ פרעמדע האָר. בישליי-מעס — פולקומ. „מישעבייִרעכ" — א טפילע פאַר עמעצנס ווילזײַנ. „צוינ קאָדאָשימ" — הייליקע שאָפּ, א פראַזע פונ די טפילעס „הוישײַנעס".

אוילאָמעס-געלט — געלט, וואָס עמעצער לאָזט איבער לויט א צוואָע אפ צדאָקע-צוועקנ. סאַנדעק, מעציצע — ערנ-פליכטנ באַמ דורכפירנ די מילע-פּראָצעדור.

טענדעווערענדע — דאָ געמיינט: א שוואַרצער לאַנגער מאַל-בעש, ווי א פּעלערינקע; ענלעכ אפנ אָנטאָנ פונ די קאַטוילישע גאַלאָ-כימ. דאַווענענ קאָרכיש — דאַווענענ „רעפאָרמירט" מיט א כאָר, לויטנ נוסעכ פונ א קאָרשול. קליוואַנער בעטלערל — א געזאַנג-שטייגער אינ כאַזאָנעס. „אינ כמוכ" — א טפילע.

אקאָטא — אַוועק!

24

שטורמאַק — טויגעניכטס. פּאַציאַפּענ — פּאַקנ, קריגנ.

קינע — לויז. „פּלומפּלענ" (גנייווויש לאָשנ) — מאַכנ אומ-באַוועגלעכ; הארגענענ.

טקיִע-געדוילע — דאָ געמיינט: דער לעצטער אקאָרד.

25

קעצאפיכים — דאָ געמיינט: עפעס אַן אויסטערלישע, אומ-באַוווסטע זאַכ.

אמנם חטאתי — איכ האָב טאַקע אַפאַנעמעסנ געזינדיקט.

מא שמייכעמ?

מא שמייכעמ? — ווי איז אײַער נאָמענ? זיכ מעשאדעכ זײַנ — שליסנ א שידעכ, ווערנ מעכוטאָנים. ביטל — א וואַנע, א שעפליק. דער מאַלעכ-האַדוימע — דער מאַלעכ, וואָס, לויט א פאַרשפרײַטנ אָבערגלויבנ, באַגעגנט אפ יענער-וועלט די נעשאָמעס פונ די געשטאָרבענע. ניט מעשאַנע געווענ — ניט געענדערט. א באָסערוועדאָמ — פלייש אונ בלוט, א מענטש.

בעכאָל מפוצעס יִסראָעל — אומעטום, ווו יִדנ זײַנענ צעשפרייט. באַנק-קוועטשער — געמיינט: א יעשיוועבאָכער. דער צוויאַטשער — געמיינט: דער צוויאַטשער רעבע. זײַנענ מעכולעק געווענ — געהאַט מיינונג-פאַרשיידנהײַטנ. צום ערשטנ ליכטל — געמיינט: צום ערשטנ טאָג כאַנעקע. די קרירעס — די פרעסט. דער אַלטער — געמיינט: א באַוווסטער כסידישער רעבע. זיכרוינוי-ליוורעכע — געבענטשט זאָל זײַנ זײַנ אָנדענק. ניסטאַלעק געוואָרנ — געמיינט: געשטאָרבנ. „זויס-כאַנעקע" — געמיינט: דעמ אַכטנ טאָג כאַנעקע.

אַראָפגיינ פונ קעסט — אופהערנ עסנ קעסט באַמ שווער. א כאַלפנ — א געלט-בײַטער; פראָצענטניק. א פסאָמימ-קרעמערל — א באַקאַליי-קרעמערל. זיכ מעפאַרנעס זײַנ — האָבנ פאַרנאָסע. קאָפלשמוינעדיקע — געמיינט: אינ אַכטנ געפלאָכטענע. הייעלעכ — קינדער-קאַמייעס, אַמולעטנ, אפ וועלכע אינ צענטער איז געווענ אָנגעשריבנ אָדער אויסגעקריצט (אפ מעטאַלענע) א „ה". מע פלעגט זיי טראָגנ אַלס סגולעס אפנ האַלדז.

וואָלפּ(נ) ציינדלעך — ביינערנע ציינדלעך, וואָס מע פלעגט אָנטאָן קליינע קינדער אפן האלדז; א סגולע קלוימערשט צום וווּקס פון די ציין.

מיקאַמע-וועקאַמע שאָנים — זײַט אַזאַך יאָרן. א **סבאָרשטשיק** — אַנ אופמאָנער פון שטײַערנ; זאמלער אפ הויצאָעס פאר די שטאדלאָנים. א **פײַנע-בעריע** — געוויינלעך מיינט דאָ מענדעלע די קאָהאָלס-לײַט.

ווי א בייזנ שילינגער — ווי א שלעכטע (פאלשע) מאטבייע, וואָס יעדער היט זיך פאר איר. **איקער שאָכאַכטי** — דעמ איקער האָב איך פארגעסנ.

אינהאלט

ה. רעמעניק — אריינפיר=וואָרט 3

מאסאָעס ביניאָמינ האשלישי

האקדאָמאס מענדעלע מויכער=ספאָרימ 9

דאָס ערשטע קאפיטל. ווער דער ביניאָמינ איז, פונוואנענ ער איז, אונ ווי די נעסיע האָט פלוצלימ צו אימ זיכ געכומענ 14

דאָס צווייטע קאפיטל. ווי ביניאָמינ ווערט א קאָדעש אונ זעלדע אנ אגונע 23

דאָס דריטע קאפיטל. ווי ביניאָמינ סקאָמפאניעט זיכ מיט סענדערל דער יידענע 35

דאָס פערטע קאפיטל. ווי ביניאָמינ מיט סענדערלענ פארלאָזנ טונעיאדעווקע 49

דאָס פינפטע קאפיטל. וואָס מיט אונדזערע פארשוינענ פאסירט זיכ באלד באמ ערשטנ ארויספאָר 56

דאָס זעקסטע קאפיטל. ווי אונדזערע פארשוינענ פארשלעפנ זיכ קיינ טעטעריווקע אונ ביניאָמינ כאפט א פאטש . 71

דאָס זיבעטע קאפיטל. ווי צוליב ביניאָמינענ ווערט אנ איבערקערעניש אינ דער פאָליטיק 81

דאָס אכטע קאַפּיטל. ווי אונדזערע פאַרשווינענע זײַנענ ארומגעגאַנגענ איבער די הײַזער 89
דאָס נײַנטע קאַפּיטל. ווי זכוס־אָוועס האָבנ פאַר אונדזערע פאַרשווינענע זיכ געלייגט 93
דאָס צענטע קאַפּיטל. הורא, רויטע ייִדלעכ! 105
דאָס עלפטע קאַפּיטל. כידושימ וועניפלאָעס אפ דער פּיאַטיגאָליעווקע 118
דאָס צוועלפטע קאַפּיטל. ווי מע פירט אונדזערע פאַר־שווינענע אינ באָד 129
דאָס דרײַצנטע קאַפּיטל. זעלנער זײַנענ, נעבעכ, אונדזערע נויסימ געוואָרנ 143
דאָס פערצנטע קאַפּיטל. אויס קאַלע — ווײַטער א מויד! 153

פישקע דער קרומער 157

מאַ שמייכעמ? 379

אָנמערקונגענ אונ דערקלערונגענ — א. פרומקינ 386

Менделе Мойхер-Сфорим
Путешествие Вениамина III
Фишка Хромой

Редакторы
А. Ю. Гонтарь, Л. А. Юдкевич
Художественный редактор **А. В. Лепятский**
Технический редактор **В. С. Гриненко**
Корректор **М. А. Иткович**

*

Сдано в набор 12/XI 1959 г.
Подписано в печать 10/XII 1959 г.
Бумага 70×108¹/₃₂—13,25 печ. л.—18,15 усл.
печ. л. 17,1 уч.-изд.+1 вклейка=17,14 л.
Тираж 30 000. Цена 6 р.

Гослитиздат
Москва, Б-66, Ново-Басманная, 19.

*

Московская типография № 3
«Искра революции»
Мосгорсовнархоза.